

Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Μ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ, ΧΡΙΣΤΟΦΕΛΛΗ
Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΕΥ. ΦΩΤΙΑΔΗ, ΠΑ. ΜΗΝΙΑΤΗ

Νεοελληνικά
Παγνύσματα

γυμνασίου Ε'

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑΙ 1965

Η

6

ΝΕΤ

Κοζαμαζιαρός (F.)

ΜΕΘΕΡΗΘΗΚΑ Ε/Ε - 177

ΜΕΘΕΡΗΘΗΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Η 6 ΝΕΤ
Γ. ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΟΥ, Μ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ - ΧΡΙΣΤΟΦΕΛΛΗ
Ν. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΕΥ. ΦΩΤΙΑΔΟΥ - ΗΛ. ΜΗΝΙΑΤΗ

Καλαματιανός (51)

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Ε' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

435 67

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1965

002
WME
ET2B
87

ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Ι. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΑΠΟ ΤΟ ΛΕΙΜΩΝΑΡΙΟΝ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝ. ΜΟΣΧΟΥ

Ἀπήλθομεν ἐν μιᾷ εἰς τὸν οἶκον Στεφάνου τοῦ σοφιστοῦ, ἐγὼ καὶ ὁ κύριος Σωφρόνιος, ἵνα πράξωμεν· ἦν δὲ μεσημβρινόν. Ἐμενευ δὲ εἰς τὴν ἁγίαν Θεοτόκον, ἦν ὥκοδόμησεν ὁ μακάριος πάπας Εὐλόγιος, τὴν ἐπονομαζομένην τῆς Δωροθέας. Ὡς οὖν ἐκρούσαμεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ φιλοσόφου, παρέκυψεν κόρη λέγουσα: Καθεύδει, ἀλλ' ὀλίγον ἐξικακήσατε*. Τότε δὴ λέγω τῷ κυρίῳ Σωφρονίῳ: Ἀγωμεν ἐν τῷ Τετραπύλῳ κάκεϊ μένωμεν. Ἔστιν δὲ ὁ τόπος τοῦ Τετραπύλου πάνυ σεβάσμιος παρὰ τοῖς Ἀλεξανδρεῦσι· λέγουσι γὰρ ὅτι τὰ λείψανα Ἱερεμίου, τοῦ προφήτου, ἀπὸ Αἰγύπτου λαβὼν Ἀλέξανδρος, ὁ κτίστης τῆς πόλεως, ἐκεῖ αὐτὰ κατέθετο. Ὡς οὖν ἀπήλθομεν εἰς τὸν τόπον, οὐδένα εὗρομεν, εἰ μὴ τρεῖς τυφλοὺς· μεσημβρινόν γὰρ ἦν. Ἀπήλθομεν οὖν πλησίον τῶν τυφλῶν μεθ' ἡσυχίας καὶ σιωπῆς καὶ ἐκαθίσαμεν ἔχοντες τὰ βιβλία ἡμῶν. Ἐάλαιον δὲ οἱ τυφλοὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ λέγει ὁ εἰς τῷ ἄλλῳ: Ὀντως σοι, πῶς γέγονας τυφλός; Καὶ ἀπεκρίθη λέγων: Ναύτης ἦμην νεώτερος· καὶ ἀπὸ Ἀφρικῆς ἐπλέομεν, καὶ ἐν τῷ πελάγει ὀφθαλμιάσας καὶ μὴ ἔχων πῶς περιοδευθῶ, τὰ λευκώματα ἔσχον ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς μου καὶ ἐτυφλώθην. Λέγει καὶ τῷ ἄλλῳ: Σὺ, πῶς γέγονας τυφλός; Ἀπεκρίθη κάκεϊνος λέγων: Ὑαλοψὸς* ἦμην τὴν τέχνην καὶ ἐκ τοῦ πυρὸς ἐπίχυσιν ἔσχον οἱ δύο ὀφθαλμοὶ καὶ ἐτυφλώθην. Λέγουσιν ἄλλῳ κάκεϊνος: Σὺ πῶς γέγονας τυφλός; Ὁ δὲ ἀπεκρίθη: Ὀντως ἐγὼ λέγω ὑμῖν· ὅταν ἦμην νεώτερος, ἐμίσησα τὸν κάματον πάνυ· γέγονα δὲ καὶ ἄσωτος. Οὐκ ἔχων οὖν πόθεν φάγω, λοιπὸν ἐκλεπτον. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν μετὰ τὸ ποιῆσαι με πολλὰ κακὰ ἰστάμην οὖν ἐπὶ τὴν ἀγορὰν καὶ θεωρῶ νεκρὸν ἐξοδιζόμενον* καλῶς φοροῦντα. Ἀκολουθῶ οὖν ὀπίσω τοῦ ἐξοδίου, ἵνα θεωρήσω ποῦ μέλλουσιν αὐτὸν θάπτειν. Οἱ δὲ ἦλθον ὀπίσω τοῦ ἁγίου Ἰωάννου καὶ ἔθηκαν αὐτὸν εἰς μνημεῖον καὶ ἀπῆλθον. Ἐγὼ δὲ ὡς εἶδον ἀπελθόντας αὐτοὺς, εἰσῆλθον εἰς τὸ μνημεῖον καὶ ἀπέδυσα αὐτὸν εἴ τι ἐφόρει, ἑάσας αὐτῷ ἐν μόνον ὀθόνιον.* Ὡς οὖν ἐμελλον ἐξέρχεσθαι ἐκ τοῦ μνημείου λαβὼν πολλὰ πάνυ, ἡ κακὴ μου πρᾶξις λέγει μοι:

Λάβε καὶ τὸ ὀθόνιον αὐτοῦ, ὅτι πιθανόν ἐστιν. Ὑπέστρεψα οὖν ὁ δέιλαιος ἐγώ. Καὶ ὡς ἀπέδυσεν αὐτὸν τὸ ὀθόνιον, ἵνα γυμνὸν αὐτὸν ἑάσω, ἀνακάθηται ὁ νεκρὸς ἔμπροσθέν μου καὶ ἐκτείνας τὰς δύο χεῖρας αὐτοῦ ἐπ' ἐμέ τοῖς δακτύλοις αὐτοῦ ἐξεσέν μου τὴν ὄψιν καὶ ἐξέβαλε τοὺς δύο μου ὀφθαλμούς. Τότε ἐγὼ ὁ ἄθλιος ἑάσας πάντα μετὰ θλίψεως πολλῆς καὶ κινδύνου ἐξῆλθον ἐκ τοῦ μνήματος. Ἰδοῦ, εἶπον ὑμῖν κἀγὼ πῶς γέγονα τυφλός. Ταῦτα ἀκουσάντων ἡμῶν νεύει μοι ὁ κύριος Σωφρόνιος καὶ ἀνεχωρήσαμεν ἐξ αὐτῶν. Καὶ λέγει μοι: "Οὕτως σοι, κύρ ἄββᾶ, μὴ πράξωμεν σήμερον. Μεγάλως γὰρ ὠφελήθημεν. Ὁφελήθέντες οὖν γεγραφήκαμεν, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀκούοντες ταῦτα ὠφεληθῆτε. Ἀληθῶς γάρ ὅτι οὐδεὶς ποιῶν κακὸν λανθάνει Θεόν. Καὶ τοῦ μὲν διηγήματος τούτου ἡμεῖς αὐτήκοοι παρὰ τοῦ πεπονθόντος γεγόναμεν.

(J. P. MIGNE, Patrologia Graeca, τ. 87, 3, κ. 77)

2. ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΝ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΔΕΣΠΟΙΝΗΣ ΗΜΩΝ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Ἐπέστη σήμερον ἡ πάντων χαρά, λύουσα τὴν πρῶην ἀράν. Ἐπέστη ὁ πανταχοῦ, ἵνα τὰ πάντα πληρώσῃ χαρᾶς. Ἐπέστη δὲ πῶς; Οὐ δορυφόρους ἔχων, οὐ στρατιάς ἀγγέλων συνεπαγόμενος, οὐ κομπάζων τὴν πρόσδοκον, ἀλλ' ἡσυχῇ καὶ ἡρέμα τοῦτο ποιῶν, ἵνα λάθῃ τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους, ἵνα τέχνη σοφίας παγιδεύσας τὸν ὄφιν, καὶ τὸν δράκοντα φενακίσας τὸν νοῦν, τὸν Ἀσσύριον* τὸν πᾶσαν ὑφ' ἑαυτὸν δουλωσάμενον τὴν ἀνθρωπίνην εὐγένειαν, ἐρπάσῃ τὸ λάφυρον. Οὐκ ἀνασχομένης αὐτοῦ τῆς ἀπειρομεγέθους περὶ ἡμῶν εὐσπλαγχνίας τοσοῦτον ἔργον ζημιωθῆναι τὸν ἄνθρωπον, δι' ὃν οὐρανούς ἐκαμάρωσε* γῆν, ἑστερέωσεν, ἀέρα ἐξέχεε, θάλασσαν ἠπλώσε, καὶ τὴν φαινομένην ἅπασαν ἐτεκτήνατο κτίσιν. Διὰ τοῦτο Θεὸς ἐπὶ γῆς, Θεὸς ἐξ οὐρανοῦ, Θεὸς ἐν ἀνθρώποις, Θεὸς ἐν γαστρὶ Παρθένου φερόμενος, ὁ πανταχοῦ μὴ χωρούμενος.

Ἐντεῦθεν ἡ ἀνθρώπου φύσις χαρᾶς προοίμια δέχεται, καὶ τὴν ἀρχὴν λαμβάνει θεώσεως. Ἐντεῦθεν τὸν ἑαυτῆς ἀποκειραμένη τῆς ἁμαρτίας πολυφάνταστον πλοῦτον, νυμφοστολεῖται τῷ Κτίσαντι. Ἐντεῦθεν ἡμῶν ἡ πρώτη διάπλασις, νέαν ἀνάπλασιν δέχεται· καὶ ὁ

γήραιος κόσμος τὴν ἐξ ὁμαρτίας παλαίωσιν ἀποτίθεται. Ἄλλ' « Εὐφραϊνέσθω ὁ οὐρανὸς ἄνωθεν, καὶ νεφέλαι ῥανάτωσαν δικαιοσύνην. Σταλαζάτω τὰ ὄρη γλυκασμόν, καὶ οἱ βουνοὶ ἀγαλλιάσιν », ὅτι ἐλέησεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ. Σήμερον γὰρ « τὸ ἀποκεκρυμμένον πρὸ τῶν αἰώνων μυστήριον » φανεροῦται « καὶ ἀνακεφαλαιώσιν ἐν Χριστῷ τὰ σύμπαντα δέχεται ». Σήμερον ἡ δημιουργὸς τῶν ὄλων ἐξουσιάρχια, τὴν προβεβουλευμένην αὐτῇ, τῆς τῶν ὄντων ποιήσεως, πρὸς πέρας ἄγει βουλὴν, ἵνα τὴν καθ' ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς προεπινοηθεῖσαν τῇ ἀρχηγῷ τῆς κακίας βουλὴν διακρούσῃται. Διὰ τοῦτο χορεύουσιν ἄγγελοι, συγχαίρουσιν ἄνθρωποι καὶ ὁ σύμπας ἀνανεούμενος πρὸς ἑαυτὸν ἐπανερχεται κόσμος. Τίς νοῦς, ποία δὲ ταῦτα χωρήσει γλῶττα; μῆτε γε λόγος ἐκφράσαι δυνήσαιο, ἢ ἀκοὴ δέξασθαι.

Εἰκότως οὖν ἡ παρούσα πανήγυρις παιδρὰ καὶ γεγανυμένη* συγκεκρότηται σήμερον, τὴν παγγενεστάτην τοῦ ἡμετέρου φυράματος ἑορτάζουσα πρόσληψιν. Τίς οὔσα καὶ ποταπή*; Τῆς μὲν κτήσεως ἀπάσης εὐφρόσυνον, τοῦ δὲ γένους ἀνόρθωσις. Οὐκοῦν χαρὰς εὐαγγέλια σήμερον. Θεοῦ φιланθρώπιās μηνύματα* παγκοσμίου σωτηρίας χαρμόσυνα. Πόθεν καὶ παρὰ τίνος καὶ πρὸς τίνα ἦκοντα; Ἐξ οὐρανοῦ καὶ « παρὰ Θεοῦ καὶ πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ ». Τίς ἡ παρθένος; Τίς ὁ ἀνὴρ; Τίνα δὲ τούτοις ὀνόματα; Τῇ μὲν Μαρία· τῷ δὲ Ἰωσήφ. Ἀμφότεροι δὲ ἦσαν « ἐκ γένους Δαβὶδ ». Τίνος ταῦτα διακονοῦντος καὶ ὅθεν ἦκοντος; τοῦ ἀρχαγγέλου. Γαβριήλ ἐξ ὑψίστου ἀποσταλέντος εἰς διακονίαν τοῦ θαύματος. Ἔδει γὰρ τοῦ Ὑψίστου τὸν λειτουργόν, ἐκ τῶν ὑψίστων ἐπὶ γῆς καταπτάντα, παράδοξον ἐπὶ παραδόξοις τοῖς πράγμασι διακοσμήσαι μυστήριον. Τί τοῦτο; τοῦ Κυρίου συγκατάβασιν, τὴν ἄρρητον τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας φανέρωσιν, τὴν ἀπ' αἰῶνος κεκαλυμμένην τῆς θείας βουλῆς καὶ προγνώσεως ἔμφασιν καὶ βεβαίωσιν. Ἀλλὰ ποῦ ταῦτα καὶ πότε καὶ ὅτου χάριν; « Εἰς Ναζαρέτ, πόλιν τῆς Γαλιλαίας, τῷ μηνὶ τῷ ἕκτῳ, καθ' ὃν Ἰωάννης συνέληπτο », ἵνα τὸν ἐρχόμενον κηρύξῃ ἐγγάστριον. Ὅθεν ὁ Γαβριήλ πρὸς τὴν ἐπίγειον παστάδα, τῶν αἰθερίων καταπτὰς ὑπεράνω, ἐπέστη τῇ Ναζαρέτ, καὶ τῇ Παρθένῳ προσελθὼν, τῆς ἀφράστου οἰκονομίας ἀποφητὶ διηκόνει τὸ μήνυμα. Τοῦτο τῆς πρὸς ἀνθρώπους θείας καταλλαγῆς τὸ μυστήριον. Τοῦτο πανηγυρίζομεν σήμερον, τὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους συνάφειαν, τὴν τοῦ προσλήμματος* θέωσιν, τὴν τῆς εἰκόνος ἡμῶν ἀναμόρφωσιν, τὴν

εἰς τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν, τὴν εἰς οὐρανούς ὕψωσιν καὶ ἀνάβασιν.

Διὰ τοῦτο χαρᾷ χαίρει τὰ σύμπαντα σήμερον καὶ πᾶσα τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων ἡ νοητὴ διακόσμησις* ταῖς θεαῖς περὶ ἡμᾶς καταλλαγαῖς ἐπισπένδεται. Φίλον γὰρ αὐταῖς πρὸς Θεὸν ἡμῶν ἐπα- νόρθωμα καὶ ἡ πρὸς τὴν ἀμείνω κατάστασιν πρόοδος καὶ ἀνάβασις. Καὶ γὰρ εἰσι λίαν συμπαθεῖς καὶ φιλάνθρωποι, ἅτε « εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενοι τῶν μελλόντων κληρονομεῖν σωτηρίαν ». Τοιγαροῦν ἀγγαλιάσθω τὰ σύμπαντα σήμερον καὶ ἡ φύσις σκιρτάτω. Ὁ οὐρανὸς γὰρ ἐξανοίγεται, ἡ γῆ τὸν Βασιλέα τοῦ παντός ἀφανῶς ὑποδέχεται. Ναζαρέτ, τὴν Ἑδέμ μιμουμένη, τὸν τῆς Ἑδέμ φυτουργὸν ἐγκολπάζεται. Ὁ Πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν τὴν ἀνθρωπίνην ἐσχατιάν, τῷ μόνῳ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντι μνηστεύεται· καὶ Γαβριὴλ τῷ μυστηρίῳ διακονεῖ καὶ τῇ παρθένῳ ὑποφωνεῖ τὸ Χαῖρε, ἵνα τὴν χαρὰν ἣν ἡ προμήτωρ ἀπώλεσεν, ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀδὰμ ἡ ἐκ Δαβὶδ ἀνατείλασα, δι' ἑαυτῆς ἀνασώσῃται. Σήμερον ὁ τῆς δόξης πατὴρ εἰς οἶκτον τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἔλθων, τὴν ἐν Ἀδὰμ φθαρεῖσαν φύσιν ἰλέω κατοπττεύει τῷ βλέμματι. Σήμερον τῶν αὐτοῦ παναγάθων σπλάγχχνων ὁ τῆς εὐσπλαγχνίας δοτὴρ ἀνακαλύπτει τὴν ἄβυσσον καὶ διοχετεύει τῇ φύσει τὸν ἔλεον, ὥς ὕδωρ πολὺ καλύψας θαλάσσης. Ἐπρεπε γὰρ τῷ « ἐξ οὗ καὶ δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα συνέστηκε », ἔλεω τῆς καθ' ἡμᾶς ἀρχαίας ἀρχῆς τὴν καταδίκην ἀμείψασθαι· δόξη τε τῇ ἑαυτοῦ παραδοξάσαι τὴν ἀδοξήσασαν ἐν Ἀδὰμ φύσιν καὶ ἀληθεῖα τὴν τοῦ πατρὸς τοῦ ψεύδους ἐπὶ κρημνον συμβουλήν ἀποσεῖσασθαι, ἧς ἔργον ἡ πρώτη παράβασις τοῦ Ἀδαμίου πλάσματος τὸ παράπτωμα...

(J. P. MIGNE, *Patrologia Graeca*, τ. 97, σ. 881 - 883)

Ἀνδρέας ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης, ὁ Ἱεροσολυμίτης

3. ΒΙΟΙ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ

Ὁ συγγραφεὺς ἐξιστορεῖ τὰ γεγονότα ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων, οἱ ὅποιοι ἐβασίλευσαν ἀπὸ τοῦ Λέοντος Ἀρμενίου μέχρι τοῦ Ρωμανοῦ.

α) Εἰρήνη μετὰ τοῦ Ρωμανοῦ καὶ Συμεῶν

ιη'. Οἱ μὲν οὖν μετὰ Συμεῶν περὶ εἰρήνης διελέγοντο, ὁ δὲ αὐτοὺς ἀπεπέμψατο, αὐτὸν δὲ τὸν βασιλέα Ρωμανὸν ἐξήτει θεάσασθαι. Παρὰ πολλῶν δὲ ἐπεπληροφόρητο περὶ τε τῆς αὐτοῦ φροντίσεως καὶ ἀν-

δρίας καὶ συνέσεως. Ὁ τοίνυν βασιλεὺς ἐπὶ τούτου σφόδρα ἡγαλλιάσατο· ἐπόθει γὰρ τὴν εἰρήνην καὶ τὸ στήναι τὰς καθ' ἑκάστην ἐγγινόμενας τῶν αἱμάτων ἐκχύσεις. Ἀποστείλας οὖν ἐν τῷ Κοσμιδίῳ* αἰγιαλῷ κατεσκεύασεν ἐν τῇ θαλάσῃ ὀχυρωτάτην ἀπόβασιν, ὥστε τὴν βασιλικὴν τριήρην διεκπλέουσαν ἐν αὐτῇ προσορμίζεσθαι. Περιφράξας οὖν αὐτὴν πάντοθεν διατείχισμα μέσον γενέσθαι προσέταξεν, ἐν ᾧ ἀλλήλοις ἔμελλον ὀμιλεῖν. Ἀποστείλας οὖν Συμεὼν τὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ναὸν τὸν ἐν τῇ Πηγῇ* ἐνέπρησεν καὶ τὰ περίρις αὐτοῦ σύμπαντα, δηλὸς ὢν ἐντεῦθεν, μὴ τὴν εἰρήνην θέλων, ἀλλ' ἐλπῖσι μετεώροις τοῦτον ἐξαπατῶν.

ιβ'. Παραγενόμενος δὲ ἐν Βλαχέρναις ὁ βασιλεὺς ἅμα Νικολάῳ τῷ πατριάρχῃ ἐν τῇ ἀγίᾳ σορῶ εἰσῆλθε καὶ τὰς χεῖρας ἐξέτεινεν εἰς εὐχήν, εἶτα πρηνὴς πεσὼν τὸ ἅγιον ἔδαφος ἐκείνο τοῖς δάκρυσι κατέβρεχε, τὴν πανάχραντον Θεοτόκον ἀντιβολῶν τὴν ἀκαμπτὴ καὶ ἀμείλικτον τοῦ τυράννου καὶ ὑπερηφάνου Συμεὼν καρδίαν μαλάξας τὰ πρὸς εἰρήνην συνθέσθαι. Τὸ ἅγιον οὖν κιβώτιον διανοίξαντες, ἐνθα τὸ σεπτὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τεθησαύρισται ὠμοφώριον, καὶ τοῦτο ἐκείθεν ὁ βασιλεὺς ἀνελόμενος καὶ ὥσπερ τινὰ θώρακα ἀδιάρρηκτον περιβαλλόμενος, καὶ τὴν πίστιν τὴν εἰς τὴν ἁμωμον Θεοτόκον, οἷα περικεφαλαίαν τινὰ περιθέμενος, ἔξεισι τοῦ ναοῦ ὅπλοις ἀσφαλῆσι περιφραζόμενος. Τὸν σὺν αὐτῷ οὖν στόλον ἀσπίσι τε καὶ ὅπλοις ἀσφαλῆσι κατακοσμήσας τὸν ὠρισμένον τόπον κατέλαβε συνομιλῆσαι τῷ Συμεὼν.

κ'. Πέμπτη οὖν ἡμέρα ἦν, ὅτε ταῦτα ἐγένετο, ιθ' τοῦ Νοεμβρίου μηνός, δ' δὲ τῆς ἡμέρας ὥρα. Παρεγένετο Συμεὼν πλήθος ἀπειρον ἐπαγόμενος εἰς πολλὰς διηρημένον παρατάξεις, τῶν μὲν χρυσασπίδων καὶ χρυσοδοράτων, τῶν δὲ ἀργυροασπίδων καὶ ἀργυροδοράτων, τῶν δὲ πάσῃ ὅπλων χροῖᾳ κεκοσμημένων, πάντων πεφραγμένων σιδήρῳ, οἱ μέσον αὐτῶν διειληφότες τὸν Συμεὼν ὡς βασιλέα εὐφήμεον τῇ τῶν Ρωμαίων φωνῇ. Πάντες δὲ οἱ τῆς συγκλήτου βουλῆς τοῖς τείχεσι ἐφειστώτες θεώρουν τὰ δρώμενα. Ἦν οὖν ἰδεῖν τὴν ψυχὴν βασιλικὴν τῷ ὄντι καὶ μεγαλόφρονα, καὶ θαυμάσαι τὸ τοῦ φρονήματος ἀκατάπληκτον* καὶ τὸ τῆς ἀνδρίας παράστημα, ὅπως τοσαύτην πολεμίων ὀρῶν ἐπιφορὰν οὐ κατεπλάγη καὶ ὑπεχώρησεν, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ φίλων χωρῶν πλήθος τὴν ψυχὴν οὕτως ἀτρεμῆς ἀπῆει, μόνον οὐχὶ τοῖς πολεμίοις τῶν ὑπηκόων διδοὺς ἀντίλυτρον.

κα'. Πρῶτος οὖν ἐν τῇ ρηθείᾳ ἀναβάθρα καταλαβὼν τὸν Συ-

μεών ἐξεδέχετο. Ἐπεὶ δὲ ὅμηρα ἐξ ἀμφοτέρων ἐλήφθησαν τῶν μερῶν, καὶ τὴν ἀποβάθραν οἱ Βούλγαροι διηρευνήσαντο ἀκριβῶς, μήπω τις δόλος ἢ ἐνέδρα τυγχάνει, κατήλθε Συμεών τοῦ ἵππου καὶ πρὸς τὸν βασιλέα εἰσῆλθεν. Ἀσπασάμενοι δὲ ἀλλήλους εἰρήνης λόγους ἐκίνησαν.

Εἰπεῖν δὲ λέγεται τὸν βασιλέα πρὸς Συμεών: « Ἀκήκοά σε θεοσεβῆ ἄνθρωπον ὄντα καὶ Χριστιανὸν ὑπάρχειν ἀληθινόν, βλέπω δὲ τὰ ἔργα μηδαμῶς τοῖς λόγοις συμβαίνοντα. Ἴδιον μὲν γὰρ θεοσεβοὺς ἀνδρὸς καὶ Χριστιανοῦ τὸ τὴν εἰρήνην ἀγαπᾶν καὶ τὴν ἀγάπην ἀσπάζεσθαι, εἴπερ ὁ Θεὸς ἀγάπη καὶ ἔστιν καὶ λέγεται, ἀσεβοὺς δὲ καὶ ἀπίστου τὸ χαίρειν σφαγαῖς καὶ αἵμασιν ἀδίκως ἐκχεομένοις. Εἰ μὲν οὖν ἀληθὴς χριστιανὸς ὑπάρχεις, καθὼς πεπληροφορήμεθα, στήσόν ποτε τὰς ἀδίκους σφαγὰς καὶ τὰς τῶν ἀνοσίων αἱμάτων ἐκχύσεις, καὶ σπειῖσαι μεθ' ἡμῶν Χριστιανῶν εἰρήνην, Χριστιανὸς καὶ αὐτὸς ὢν καὶ ὀνομαζόμενος, καὶ μὴ θέλε μολύνεσθαι Χριστιανῶν δεξιὰν αἵμασιν ὁμοπίστων Χριστιανῶν. Ἄνθρωπος εἰ καὶ αὐτὸς θάνατον προσδοκῶν καὶ ἀνάστασιν καὶ ἀνταπόδοσιν. Σήμερον ὑπάρχεις, καὶ αὖριον εἰς κόνιν διαλυθήσῃ. Εἰς πυρετὸς ἅπαν κατασβέσει τὸ φρύαγμα*. Τίνα οὖν λόγον δώσεις τῷ Θεῷ ἐκεῖ ἀπελθὼν ὑπὲρ τῶν ἀδίκων σφαγῶν; Ποίῳ προσώπῳ τῷ φοβερῷ καὶ δικαίῳ ἐνατενίσῃς κριτῇ; Εἰ πλούτου ἐρῶν ταῦτα ποιεῖς, ἐγὼ σε κατακόρως τοῦ ἐπιθυμουμένου ἐμπλήσω· μόνον ἐπίσχες τὴν δεξιὰν σου. Ἀσπασαί τὴν εἰρήνην. Ἀγάπησον τὴν ὁμόνοιαν, ἵνα καὶ αὐτὸς βίον ζήσης εἰρηνικὸν καὶ ἀναίμακτον καὶ ἀπράγμονα, καὶ οἱ Χριστιανοὶ παύσονται ποτε τῶν συμφορῶν, καὶ παύσονται τοὺς Χριστιανούς ἀναιμεῖν*. οὐ θέμις γὰρ αὐτοῖς αἶρειν ὅπλα κατὰ ὁμοπίστων ».

Τοσαῦτα οὖν εἰπὼν ὁ βασιλεὺς ἐσίγησεν. Αἰδεσθεῖς οὖν Συμεὼν τὴν τούτου ταπείνωσιν καὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ, κατένευσε τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι. Ἀσπασάμενοι οὖν ἀλλήλους διεχωρίσθησαν, δώροις μεγαλοπρεπέσι τοῦ βασιλέως δεξιωσαμένου τὸν Συμεών.

κβ'. Ὁ δὲ τότε συμβέβηκε διηγῆσθαι, τεράστιόν τι καὶ τοῖς τὰ τοιαῦτα συγκρίνειν εἰδόσι παράδοξον. Δύο φασὶν ἀετοὺς τῶν βασιλέων ὁμιλούντων ἄνωθεν αὐτῶν ὑπερπτήναι κλάγξαι τε καὶ πρὸς ἀλλήλους συμμειῖσαι, καὶ παραυτίκα διαζευχθῆναι ἀλλήλων, καὶ τὸν μὲν εἰς τὴν πόλιν διελθεῖν, τὸν δὲ ἐπὶ τὴν Θράκην διαπτήναι. Τοῦτο οἱ ἀκριβεῖς τὰ τοιαῦτα σκοποῦντες οὐ καλὸν ἔκριναν οἰωνόν· ἀσυμβάτους γὰρ ἐπὶ τὴν εἰρήνην ἀμφοτέρους διαλυθήσεσθαι ἔφασαν. Συμεὼν δὲ τὸ

αὐτοῦ στρατόπεδον καταλαβὼν τοῖς ἑαυτοῦ μεγιστᾶσιν τὴν τοῦ βασιλέως ἀπήγγειλε σύνεσιν καὶ ταπεινώσιν, ἐξεθείαζε τε αὐτοῦ τὸ εἶδος, τὴν τε ρώμην καὶ τὸ ἀκατάπληκτον* τοῦ φρονήματος.

β) Ἐπιδρομὴ τῶν Ρῶς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως

ν'. Ἰουνίῳ δὲ μηνὶ ἰα', ἰνδικτιῶνος* ιε', κατέπλευσαν οἱ Ρῶς κατὰ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ πλοίων χιλιάδων δέκα. Ἀπεστάλη δὲ κατ' αὐτῶν μετὰ τριήρων καὶ δρομώνων, ὅσα καὶ ἔτυχον ἐν τῇ πόλει, ὁ πατρίκιος Θεοφάνης ὁ παραδυναστεύων καὶ πρωτοβεστιάριος* καὶ τὸν τε στόλον προευντρεπίσας τε καὶ ἐτοιμασάμενος, καὶ νηστεία καὶ δάκρυσιν ἑαυτὸν κατοχυρώσας ὡς μάλιστα, τοὺς Ρῶς προσεδέχετο, καταναυμαχῆσαι αὐτοὺς μέλλων.

Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνοι κατέλαβον καὶ πλησίον τοῦ Φάρου ἐγένοντο, οὗτος πρὸς τῷ τοῦ Εὐξείνου Πόντου στόματι παρεδρεύων ἐν τῷ Ἱερῷ λεγομένῳ ἄθροον τούτοις ἐπέθετο. Καὶ δὴ πρῶτος τῷ οἰκείῳ δρόμῳ διεκπλεύσας τὴν τε σύνταξιν τῶν Ρωσιακῶν πλοίων διέλυσεν καὶ τῷ ἑσκευασμένῳ πυρὶ πλείστα κατέφλεξε, τὰ δὲ λοιπὰ ἐτρέψατο εἰς φυγὴν, ὡς ἀκολούθως καὶ οἱ λοιποὶ δρόμῳ καὶ αἱ τριήρεις ἐπεκδραμοῦσαι τελείαν εἰργάσαντο τὴν τροπὴν, καὶ πολλὰ μὲν πλοῖα κατέδυσαν αὐτανδρά, πολλὰ δὲ κατέτρωσαν, πλείστους δὲ ζῶντας συνέλαβον. Οἱ περιληφθέντες οὖν εἰς τὸ τῆς Ἀνατολῆς μέρος εἰς τὰ Σγῶρα λεγόμενα καταπλέουσιν.

Ἀπεστάλη δὲ καὶ τότε Βάρδας ὁ Φωκάς διὰ γῆς μετὰ ἵππέων ἐγκρίτων παρατρέχειν αὐτούς. Καὶ δὴ τούτων σύνταγμα ἱκανὸν ἀποστειλάντων πρὸς τὰ τῆς Βιθυνίας μέρη ὥστε τὰ πρὸς τροφήν καὶ τὴν ἄλλην χρεῖαν αὐτοῖς πορίσασθαι, περιτυχὼν τῷ τοιοῦτῳ συντάγματι ὁ εἰρημένος Βάρδας ὁ Φωκάς κακῶς τούτους διέθηκε, τρεψάμενος καὶ κατασφάξας αὐτούς. Κατῆλθε δὲ τηνικαῦτα καὶ Ἰωάννης μάγιστρος* καὶ δομέστιχος* τῶν σχολῶν ὁ Κροκάς μετὰ παντὸς τοῦ τῆς Ἀνατολῆς στρατεύματος, καὶ τούτων πολλοὺς διέφθειρεν*, ἀποσπάδας τῇδε κάκεισε καταλαμβάνων, ὥστε συσταλέντας αὐτοὺς δεῖε τῆς αὐτοῦ ἐπιθέσεως μένειν ἀθρόως ἐπὶ τὰ οἰκεία πλοῖα καὶ μηδαμοῦ διατρέχειν κατατολμᾶν.

να'. Πολλὰ δὲ καὶ μέγιστα κακὰ οὗτοι διεπράξαντο πρὸ τοῦ τοῦ Ρωμαϊκὸν στράτευμα κατελθεῖν. Τό τε γὰρ Στενὸν λεγόμενον ἄπαν ἐν-

έπρησαν, καί οὓς συνελάμβανον αἰχμαλώτους τοὺς μὲν ἀνεσταύρουν, τοὺς δὲ τῇ γῇ προσεπαττάλευον, τοὺς δὲ ὥσπερ σκοποὺς ἰστώντες βέλεσι κατετόξευνον· ὅσους δὲ τοῦ ἱερατικοῦ κλήρου συνελάμβανον, ὅπισθεν τὰς χεῖρας δεσμοῦντες ἤλους σιδηροῦς κατὰ μέσης τῆς κεφαλῆς αὐτῶν κατεπήγγυνον· πολλοὺς τε ἁγίους ναοὺς τῷ πυρὶ παραδεδώκασι.

Χειμῶνος δὲ ἤδη ἐνισταμένου καὶ τροφῆς ἀποροῦντες, τό τε ἐπελθόν στρατεύμα δεδιότες τὰς τε ναυμαχοῦσας τριήρεις, ἐβουλεύσαντο τὰ οἰκεία καταλαβεῖν. Καὶ δὴ λαθεῖν τὸν στόλον σπουδάζοντες, Σεπτεμβρίῳ μηνί, ἰε' ἰνδικτιῶνος, ἀντιπλεῦσαι ὠρμηκότες ἐπὶ τὰ Θρακῶα μερὴ παρὰ Θεοφάνους πατρικίου ὑπαντήθησαν· οὐ γὰρ ἔλαθον τὴν αὐτοῦ ἐργηγορωτάτην καὶ γενναίαν ψυχὴν.

Εὐθύς οὖν δευτέρα ναυμαχία συνάπτεται, καὶ πλεῖστα πλοῖα ἐπόντωσεν καὶ πολλοὺς τούτων ἀπέκτεινεν ὁ εἰρηνένος ἀνὴρ. Ὀλίγοι δὲ μετὰ τῶν πλοίων περισωθέντες καὶ ἐν τῇ τῆς Κοίλης περιπεσόντες ἀκτῇ νυκτὸς ἐπελθούσης ἔφυγον. Θεοφάνης δὲ ὁ πατρικίος μετὰ νίκης λαμπρᾶς καὶ τῶν μεγίστων ὑπέστρεψε τροπαίων, καὶ ἐντίμως καὶ μεγαλοπρεπῶς ὑπέδεχθη καὶ παρακοιμώμενος* ἐτιμήθη.

(J. P. MIGNE, *Patrologia Graeca*, τ. 109)

Γεώργιος Μοραῶς

4. ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟΝ ΥΙΟΝ ΡΩΜΑΝΟΝ

μθ'. Ὁ ζητῶν ὅπως τῇ τῶν Πατρῶν ἐκκλησίᾳ οἱ Σκλαβηνοὶ* δουλεύειν καὶ ὑποκεῖσθαι ἐτάχθησαν, ἐκ τῆς παρούσης μανθανέτω γραφῆς.

Νικηφόρος τὰ τῶν Ρωμαίων σκῆπτρα ἐκράτει, καὶ οὗτοι ἐν τῷ θέματι ὄντες Πελοποννήσου ἀπόστασιν ἐνόησαντες πρῶτον μὲν τὰς τῶν γειτόνων οἰκίας τῶν Γραικῶν ἐξεπόρθουν καὶ εἰς ἀρπαγὴν ἐτίθεντο, ἔπειτα δὲ καὶ κατὰ τῶν οἰκητόρων τῆς τῶν Πατρῶν ὁρμήσαντες πόλεως τὰ πρὸ τοῦ τείχους πεδία κατεστρέφοντο καὶ ταύτην ἐπολιόρκουν, μεθ' ἑαυτῶν ἔχοντες καὶ Ἀφρικούς καὶ Σαρακηνοὺς.

Ἐπεὶ δὲ χρόνος ἱκανὸς διῆλθε καὶ σπάνις τῶν ἀναγκαίων τοῖς ἐνδοθεν τοῦ τείχους γίνεσθαι ἤρξατο, ὕδατός τε καὶ τροφῶν, βουλὴν βουλεύονται εἰς συμβιβάσεις τε ἔλθειν καὶ λόγους ἀπαθείας λαβεῖν καὶ τηνικαῦτα τὴν πόλιν ὑποτάξαι αὐτοῖς. Ἐπεὶ οὖν ὁ τηνικαῦτα

στρατηγὸς ὑπῆρχε πρὸς τὴν ἄκραν τοῦ θέματος ἐν Κάστρῳ Κορίνθου, καὶ προσδοκία ἦν τοῦ παραγενέσθαι αὐτὸν καὶ κατ'ἀπολεμήσαι τὸ ἔθνος τῶν Σκλαβηνῶν, ὡς καὶ πρῶην καταμηνυθέντος αὐτοῦ περὶ τῆς καταδρομῆς αὐτῶν παρὰ τῶν ἀρχόντων, ἐβουλεύσαντο οἱ τοῦ κάστρου οἰκῆτορες πρότερον ἀποσταλῆναι σκοπὸν εἰς τὰ ἀνατολικώτερα τῶν ὁρέων καὶ ἀποσκοπεῦσαι καὶ γινῶναι εἰ ἄρα παραγίνεται ὁ στρατηγός, παραγγείλαντες καὶ σημεῖον δεδωκότες τῷ ἀπεσταλμένῳ ἵνα, εἰ μὲν ἴδοι ἐρχόμενον τὸν στρατηγόν, ἐν τῇ ὑποστροφῇ αὐτοῦ κλίνη τὸ φλάμουλον*, ὅπως γινῶσιν τὴν ἔλευσιν τοῦ στρατηγοῦ, εἰ δὲ μὴ γε, κατέχειν ὀρθὸν τὸ φλάμουλον πρὸς τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς προσδοκίαν τοῦ λοιποῦ παραγίνεσθαι τὸν στρατηγόν.

Τοῦ οὖν σκοποῦ ἀπελθόντος καὶ μαθόντος μὴ παραγίνεσθαι τὸν στρατηγόν, ὑπέστρεφεν ὀρθὸν κατέχων τὸ φλάμουλον. Καὶ δὴ τοῦ Θεοῦ εὐδοκήσαντος διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἀνδρέου, τοῦ ἵππου ὀλισθήσαντος καὶ τοῦ ἐπιβάτου ὑποπεπτωκότος ἔκλινε τὸ φλάμουλον, καὶ οἱ τοῦ κάστρου οἰκῆτορες ἰδόντες τὸ γεγονός σημεῖον, καὶ νομίσαντες ἔξ ἅπαντος παραγίνεσθαι τὸν στρατηγόν, ἤνοιξαν τὰς πύλας τοῦ κάστρου καὶ ἐξῆλθον θαρσαλέοι κατὰ τῶν Σκλαβηνῶν, καὶ εἶδον τὸν πρωτόκλητον ἀπόστολον ὀφθαλμοφανῶς ἵππῳ ἐπικαθήμενον καὶ δρόμῳ ἐπερχόμενον κατὰ τῶν βαρβάρων· καὶ δὴ τρέψας τούτους κατὰ κράτος καὶ διασκορπίσας καὶ ἀπελάσας πόρρῳ τοῦ κάστρου φυγάδας ἐποίησεν.

Οἱ δὲ βάρβαροι ἰδόντες καὶ καταπλαγέντες, ἔκθαμβοι γεγυῖναι ἐπὶ τῇ κατ' αὐτῶν κραταιᾷ ἐπελεύσει τοῦ ἀηττήτου καὶ ἀκαταγωνίστου ὀπλίτου καὶ στρατηγοῦ καὶ ταξιάρχου καὶ τροπαιοῦχου καὶ νικηφόρου πρωτοκλήτου ἀποστόλου Ἀνδρέου, ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν, τρόμος ἐπελάβετο αὐτούς, καὶ προσέφυγον εἰς τὸν πάνσεπτον ναὸν αὐτοῦ.

Τοῦ οὖν στρατηγοῦ μετὰ τὸ τρόπαιον ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καταλάβοντος καὶ τὴν νίκην τοῦ ἀποστόλου μαθόντος, κατεμήνυσε τῷ βασιλεῖ Νικηφόρῳ τὴν τε ἔφοδον τῶν Σκλαβηνῶν καὶ τὴν προνομήν* καὶ αἰχμαλωσίαν καὶ ἀφανισμόν καὶ τὴν λεηλασίαν καὶ τᾶλλα δεινὰ, ὅσα καταδραμόντες ἐποίησαν εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀχαΐας, ἔτι δὲ καὶ τὴν πολυήμερον πολιορκίαν καὶ τὴν κατὰ τῶν οἰκητόρων τοῦ κάστρου διηνεκῇ ἐπίθεσιν, ὡσαύτως καὶ τὴν ἐπισκοπὴν* καὶ συμμαχίαν καὶ τρόπαιον καὶ τὴν κατὰ κράτος νίκην τὴν γενομένην παρὰ τοῦ ἀπο-

ἅπαντα θησιχυρὸν καὶ αἰχμαλωσίαν ἔστωσαν ὑμῶν κέρδη ». Τότε οἱ πάντες εὐφήμισαν*.

(ΔΟΥΚΑ, Βυζαντινὴ Ἱστορία, ἔκδ. Βόννης, 1834 κεφ. 39)

β) Ὁ θ ρ ῆ ν ο ς

Εἰς τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα τῆς «Βυζαντινῆς Ἱστορίας» τοῦ ὁ Δούκας ἐκσπᾷ εἰς θρῆνον, εἰς τὸν ὅποιον ἐκφράζει τὸν πόνον καὶ τὴν ὀδύνην τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς διὰ τὴν μεγάλην συμφορὰν καὶ ἀπαριθμεῖ τὰς γενομένας καταστροφὰς τῆς Βασιλίδος τῶν πόλεων.

᾽Ω πόλις, πόλις, πόλεων πασσῶν κεφαλὴ ! ᾽Ω πόλις, πόλις, κέντρον τῶν τεσσάρων τοῦ κόσμου μερῶν ! ᾽Ω πόλις, πόλις, χριστιανῶν καύχημα καὶ βαρβάρων ἀφανισμός ! ᾽Ω πόλις, πόλις, ἄλλη παράδεισος φυτευθεῖσα πρὸς δυσμὰς, ἔχουσα ἔνδον φυτὰ παντοῖα βρίθοντα καρπούς πνευματικούς ! Ποῦ σοῦ τὸ κάλλος παρέδυσσε ; Ποῦ σοῦ ἡ τῶν χαρίτων τοῦ πνεύματος εὐεργετικὴ ρῶσις* ψυχῆς τε καὶ σώματος ; Ποῦ τὰ τῶν Ἀποστόλων τοῦ Κυρίου μου σώματα, ἔχοντα ἐν μέσῳ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον, τὴν λόγχην, τὸν σπόγγον, τὸν κάλαμον, ἅτινα ἀσπαζόμενοι ἐφантаζόμεθα τὸν ἐν τῷ Σταυρῷ ὑψωθέντα ὄραν ; Ποῦ τὰ τῶν ὁσίων λείψανα, ποῦ τὰ τῶν μαρτύρων ; Ποῦ τὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῶν λοιπῶν βασιλέων πτώματα ; Αἱ ἀγνισαί, τὰ περιαιυλα, αἱ τρίοδοι, οἱ ἀγροί, οἱ τῶν ἀμπέλων περιφραγμοί, τὰ πάντα πλήρη καὶ μεστὰ λειψάνων ἁγίων, σωμάτων εὐγενῶν, σωμάτων ἁγνῶν, ἀσκητῶν, ἀσκητριῶν. ᾽Ω τῆς ζημίας ! Ἐθεντο, Κύριε, τὰ θνησιμαῖα* τῶν δούλων σου βρώματα* τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρκας τῶν ὁσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς κύκλῳ τῆς νέας Σιών, καὶ οὐκ ἦν ὁ θάπτων.

᾽Ω ναὶ ! ὦ ἐπίγειε οὐρανέ, ὦ οὐράνιον θυσιαστήριον, ὦ θεῖα καὶ ἱερὰ τεμένη*, ὦ κάλλος ἐκκλησιῶν, ὦ βίβλοι ἱερὰ καὶ Θεοῦ λόγια, ὦ νόμοι παλαιοὶ τε καὶ νέοι, ὦ πλάκες γραφεῖσαι Θεοῦ δακτύλῳ, ὦ εὐαγγέλια λαληθέντα Θεοῦ στόματι, ὦ Θεολογίαι σαρκοφόρων ἀγγέλων, ὦ διδασκαλῖαι πνευματοφόρων ἀνθρώπων, ὦ παιδαγωγίαι ἡμιθέων ἡρώων, ὦ πολιτεία, ὦ δῆμος, ὦ στρατός, ὑπὲρ μέτρον* τὸ πρῖν, νῦν δὲ ἀφανισθεὶς ὡς ποντιζομένη ναὺς ἐν τῷ πλεῖν. ᾽Ω οἰκία καὶ παντοδοπαὶ παλάτια καὶ ἱερὰ τείχη, σήμερον συγκαλῶ πάντα

καὶ ὥς ἔμψυχα συνθρηνῶ, τὸν Ἱερεμίαν* ἔχων ἑξαρχον* τῆς ἐλεεινῆς τραγωδίας...

Οὗτοί οἱ θρῆνοι καὶ οἱ κοπετοί, οὓς ἐκόφατο ἐν τῇ ἀλώσει τῆς Παλαιᾶς Ἱερουσαλήμ, οἶμαι δὲ καὶ περὶ νέας, καλῶς τὸ πνεῦμα τῷ προφῆτῃ ὑπέδειξε. Ποία τοίνυν γλῶσσα ἐξισχύσει τοῦ εἰπεῖν καὶ λαλῆσαι τὴν γενομένην ἐν τῇ πόλει συμφορὰν καὶ τὴν δεινὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν πικρὰν μετοικίαν... Φρίξον ἥλιε, καὶ σύ, γῆ, στέναξον εἰς τὴν παντελῆ ἐγκατάλειψιν τῶν γενομένων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ παρὰ τοῦ δικαιοτάτου Θεοῦ διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν. Οὐκ ἔσμεν ἅξιοι ἀτενίσαι τὸ ὄμμα εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ μόνον κάτω νενευκότες καὶ εἰς γῆν τὰ πρόσωπα θέντες κράζομεν: « Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ δίκαια ἡ κρίσις Σου... ».

Μεθ' ἡμέρας οὖν τρεῖς τῆς ἀλώσεως ἀπέλυσεν (ὁ τύραννος) τὰ πλοῖα, πορεύεσθαι ἕκαστον εἰς τὴν αὐτῶν ἐπαρχίαν καὶ πόλιν, φέροντα φόρτον, ὥστε βυθίζεσθαι. Ὁ δὲ φόρτος τί; Ἱματισμὸς πολυτελής, σκευὴ ἀργυρᾶ, χρυσᾶ, χαλκᾶ, καττιτερένια*, βιβλία ὑπὲρ ἀριθμόν, αἰχμάλωτοι καὶ ἱερεῖς καὶ λαϊκοὶ καὶ μονάζουσαι καὶ μοναχοί. Τὰ πάντα πλήρη φόρτου, αἱ δὲ σκηναὶ τοῦ φουσσάτου* πλήρεις αἰχμαλωσίας καὶ τῶν ἄνωθεν ἀριθμηθέντων παντοίων εἰδῶν.

Καὶ ἦν ἰδεῖν ἐν μέσῳ τῶν βαρβάρων ἓνα φοροῦντα σάκκον ἀρχιερατικόν, καὶ ἕτερον ζωννύμενον ἐπιτραχήλιον χρυσοῦν, ἔλκοντα κύνας ἐνδεδημένους*... Ἄλλοι ἐν συμποσίοις καθήμενοι καὶ τοὺς ἱεροὺς δίσκους ἔμπροσθεν σὺν διαφόροις ὀπώραις ἐσθίοντες, καὶ τὸν ἄκρατον πίνοντες ἀπὸ τῶν ἱερῶν κρατήρων. Τὰς δὲ βίβλους ἀπάσας ὑπὲρ ἀριθμόν ὑπερβαινούσας, ταῖς ἀμάξαις φορτηγῆσαντες ἀπανταχοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ Δύσει διέσπειραν.

Δι' ἐνὸς νομίσματος δέκα βιβλίοι ἐπιπράσκοντο, ἀριστοτελικοί, πλατωνικοί, θεολογικοὶ καὶ ἄλλο πᾶν εἶδος βιβλίου. Εὐαγγέλια μετὰ κόσμου* παντοίου ὑπὲρ μέτρον, ἀνασπῶντες τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ἄλλα ἐπώλουν, ἄλλα ἔρριπτον. Τὰς εἰκόνας πυρὶ παρέδιδουν· σὺν τῇ ἀναφθείσῃ φλογὶ κρέη ἐψῶντες ἤσθιον.

(ΔΟΥΚΑ, Βυζαντινὴ Ἱστορία, ἔκδ. Βόννης, 1834)

6. ΧΡΟΝΙΚΟΝ

‘Ο Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς συμπολεμιστάς του

‘Ακούσαντες δὲ ἡμεῖς ἐν τῇ πόλει τοσαύτης κραυγῆς, ὥσεί ἤχον μέγαν θαλάσσης, ἐλογιζόμεθα τί ἄρα ἐστί· μετ’ ὀλίγον δὲ ἐμάθομεν βεβαίως καὶ ἐν ἀληθείᾳ ὅτι ἐπὶ τὴν αὔριον ὁ ἀμειβόμενος* ἠτοίμασε χερσαῖόν τε καὶ ὑδραῖον πόλεμον σφοδρῶς, ὅσον αὐτῷ ἦν δυνατόν, δῶσαι τῇ πόλει. ‘Ημεῖς δὲ θεωροῦντες τοσοῦτον πλῆθος τῶν ἀσεβῶν, λέγω ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὄντως καθ’ ἕκαστον ἡμῶν πεντακόσιοι καὶ πλεῖον ἦσαν ἐξ αὐτῶν καὶ εἰς τὴν ἄνω πρόνοιαν πάσας ἡμῶν τὰς ἐλπίδας ἀνεθέμεθα.

Καὶ προστάξας ὁ βασιλεὺς ἵνα μετὰ τῶν ἀγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων καὶ τῶν θείων ἐκτυπωμάτων ἱερεῖς, ἀρχιερεῖς καὶ μοναχοί, γυναῖκές τε καὶ παιδία, μετὰ δακρύων διὰ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως περιερχόμενοι τὸ « Κύριε ἐλέησον » μετὰ δακρύων ἔκραζον καὶ τὸν Θεὸν ἰκέτευον, ἵνα μὴ διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν παραδώσῃ ἡμᾶς εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ἀνόμων καὶ ἀποστατῶν καὶ πονηροτάτων παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν, ἄλλ’ ἵλεως γενήσῃται ἡμῖν τῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ.

Καὶ μετὰ κλαυθμοῦ ἀλλήλους ἀνεθαρρύνοντο, ἵνα ἀνδρείως ἀντισταθῶσι τοῖς ἐναντίοις ἐπὶ τῇ ὥρᾳ τῆς συμπλοκῆς. ‘Ομοίως δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τῇ αὐτῇ ὁδυνηρᾷ ἐσπέρα τῆς δευτέρας συνάξας πάντας τοὺς ἐν τέλει, ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους, δημάρχους καὶ ἑκατοντάρχους* καὶ ἐτέρους προκρίτους στρατιώτας ταῦτα ἔφη :

« Ὑμεῖς μὲν εὐγενέστατοι ἄρχοντες καὶ ἐκλαμπρότατοι δήμαρχοι καὶ στρατηγοὶ καὶ γενναϊότατοι συστρατιῶται καὶ πᾶς ὁ πιστὸς καὶ τίμιος λαός, καλῶς οἴδατε ὅτι ἔφθασεν ἡ ὥρα καὶ ὁ ἐχθρὸς τῆς πίστεως ἡμῶν βούλεται, ἵνα μετὰ πάσης τέχνης καὶ μηχανῆς ἰσχυροτέρως στενοχωρήσῃ ἡμᾶς καὶ πόλεμον σφοδρὸν μετὰ συμπλοκῆς μεγάλης ἐκ τῆς χέρσου καὶ θαλάσσης δώσῃ ἡμῖν μετὰ πάσης δυνάμεως, ἵνα, εἰ δυνατόν, ὡς ὄφισ τὸν ἰὸν* ἐκχύσῃ καὶ ὡς λέων ἀνήμερος καταπίῃ ἡμᾶς.

» Διὰ τοῦτο λέγω καὶ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἵνα στήτε ἀνδρείως καὶ μετὰ γενναίας ψυχῆς, ὡς πάντοτε ἕως τοῦ νῦν ἐποιήσατε, κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως ἡμῶν. Παραδίδωμι δὲ ὑμῖν τὴν ἐκλαμπροτάτην

καὶ περίφημον ταύτην πόλιν καὶ πατρίδα ἡμῶν καὶ βασιλεύουσαν τῶν πόλεων.

» Καλῶς οὖν οἶδατε, ἀδελφοί, ὅτι διὰ τέσσερά τινα ὀφείλεται κοινῶς ἔσμεν πάντες, ἵνα προτιμήσωμεν ἀποθανεῖν μᾶλλον ἢ ζῆν· πρῶτον μὲν ὑπὲρ πίστεως ἡμῶν καὶ εὐσεβείας, δεύτερον δὲ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, τρίτον δὲ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ὡς χριστοῦ* κυρίου καὶ τέταρτον ὑπὲρ συγγενῶν καὶ φίλων.

» Λοιπόν, ἀδελφοί, ἐὰν χρεῶσται ἔσμεν ὑπὲρ ἐνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ἀγωνίζεσθαι ἕως θανάτου, πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ πάντων τούτων ἡμεῖς, ὡς βλέπετε προφανῶς, καὶ ἐκ πάντων μέλλομεν ζημιωθῆναι.

» Ἐὰν διὰ τὰ ἐμὰ πλημμελήματα παραχωρήσῃ ὁ Θεὸς τὴν νίκην τοῖς ἀσεβέσιν, ὑπὲρ τῆς πίστεως ἡμῶν τῆς ἀγίας, ἣν Χριστὸς ἐν τῷ οἰκείῳ αἵματι ἡμῖν ἔδωκέν, κινδυνεύομεν. Καὶ ἐὰν τὸν κόσμον ὅλον κερδήσῃ τις καὶ τὴν ψυχὴν ζημιωθῇ, τί τὸ ὄφελος; Δεύτερον πατρίδα περίφημον τοιοῦτως ὑστερούμεθα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν. Τρίτον βασιλείαν τὴν ποτὲ μὲν περιφανῇ νῦν δὲ ταπεινωμένην καὶ ὠνειδισμένην καὶ ἐξουθενωμένην ἀπωλέσαμεν, καὶ ὑπὸ τοῦ τυράννου καὶ ἀσεβοῦς ἄρχεται. Τέταρτον δὲ καὶ φιλτάτων τέκνων καὶ συμβίων καὶ συγγενῶν ὑστερούμεθα ».

(J. P. MIGNE, Patrologia Graeca, τ. 156)

Γεώργιος Φρατζῆς

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α'. ΕΝΤΕΧΝΟΣ

1. ΕΥΧΗ

(Διὰ στίχων Ἀνακρεοντείων)

Ἀπὸ ρυπαρῶν χειλέων,
ἀπὸ βδελυρᾶς καρδίας,
ἀπὸ ἀκαθάρτου γλώττης,
ἐκ ψυχῆς ρερυπτωμένης,
δέξαι δέησιν, Χριστέ μου,
καὶ μὴ παρωςάμενός μου,
μὴ τοὺς λόγους, μὴ τοὺς τρόπους,
μηδὲ τὴν ἀναισχυντίαν,
δός μοι παρρησίαν λέγειν,
ἃ βεβούλημαι, Χριστέ μου.
Μᾶλλον δὲ καὶ δίδαξόν με,
τί με δεῖ ποιεῖν καὶ λέγειν.
Ἡμαρτον ὑπὲρ τὴν πόρνην,
ἢ μαθοῦσα ποῦ κατάγεις,
μύρον ἐξωνησαμένη,
ἤλθε τολμηρῶς ἀλεῖψαι
Σοῦ τοὺς πόδας τοῦ Θεοῦ μου,
τοῦ δεσπότη καὶ Χριστοῦ μου.
Ὡς ἐκείνην οὐκ ἀπώσω
προσελθοῦσαν ἐκ καρδίας,
μηδ' ἐμέ βδελύξῃ, Λόγε.
Σοῦ δὲ παράσχε μοι πόδας,
καὶ κρατῆσαι καὶ φιλῆσαι,
καὶ τῷ ρεῖθρῳ τῶν δακρῶν
ὥς πολυτιμῆτῳ μύρῳ,
τούτους τολμηρῶς ἀλεῖψαι.
Πλύνον με τοῖς δάκρυσί μου,
κάθαρον αὐτοῖς με, Λόγε.

Ἄφες καὶ τὰ πταίσματά μου.
 Οἶδας τῶν κακῶν τὸ πλῆθος,
 οἶδας καὶ τὰ τραύματά μου,
 καὶ τοὺς μῶλωπας ὀρᾶς μου.
 Ἀλλὰ καὶ τὴν πίστιν οἶδας,
 καὶ τὴν προθυμίαν βλέπεις,
 καὶ τοὺς στεναγμοὺς ἀκούεις.
 Οὐ λανθάνει Σε, Θεέ μου,
 Ποιητά μου, Λυτρωτά μου,
 οὐδὲ σταλαγμὸς δακρύων,
 οὐδὲ στεναγμοῦ τι μέρος,
 οὐδὲ κίνημα καρδίας.

(J. P. MIGNE, Patrologia Graeca, τόμ. 96)

Ἰωάννης Δαμασκηνός

2. ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

(Ἐκ τοῦ Ὀγδοῦ Λόγου)

Στὸ Χάρο ὁμπρὸς ἡ ἀνδρεία τίποτις δὲν ἀξίζει,
 τοὺς ἀνδρειωμένους τίποτις ὁ Χάρος δὲν τοὺς χρήζει*.
 Τινὰς* δὲν τὸν ἐκέρδισεν τὸν ψεύστικον τὸν κόσμον·
 βασιλεῖς οὐδὲ ἄρχοντες ἐζησαν χωρὶς πόνου.
 Ὁ Χάροντας τοὺς βασιλεῖς στὸ νοῦν του δὲν τοὺς βάνει,
 μὰ ἔρχεται μὲ δύναμιν καὶ τὴν ψυχὴν τοὺς βγάνει,
 ἔρχεται μ' ἀγριότητα, σὰν χόρτα μᾶς θερίζει
 καὶ τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ κορμὶ ἀλύπητα χωρίζει,
 οὐδὲ ποσῶς δὲ μᾶς φεῶς δόξα οὐδὲ ἀνδρεία,
 μὰ τὴν ψυχὴν χωρίζει μας ἐκ τοῦ κορμιοῦ μὲ βία.
 Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Χάροντας καὶ τοὺς γονεῖς τ' ἀκρίτη
 ἐπῆρεν, κι εἰς τὸ ὕστερον αὐτόνον μὲ δριμύτη.
 Ἄν εἶν' λοιπὸν καὶ θέλετεν, γρικήσετε καὶ τοῦτον
 τοῦ ὕστερου βιβλίου μου τρόπον τὸν τηλικοῦτον.
 Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Διγενὴς στὸν ποταμὸν Εὐφράτη
 παλάτι εὖμορφό κτισεν καὶ τὸν τόπον ἐκράτει

καὶ περιβόλι εὖμορφο μὲ δένδρα στολισμένο
 ἔκαμεν στὸ παλάτι του εὖμορφα ῥδινιασμένο*,
 καὶ ἐκκλησίαν ἔκτισεν τ' ἁγίου Θεοδώρου
 τοῦ Στρατηλάτου καὶ λαμπροῦ, Χριστοῦ τροπαιοφόρου,
 καὶ ἀναθήματα πολλὰ καὶ σκεύη ἔφησέν του,
 φελόνια* καὶ ἱερὰ πολλ' ἀφιέρωσέν του.
 Ὡσὰν τὸν ἐτελείωσεν, στήν Ρωμανία πηγαίνει,
 γιὰ τ' ὁ πατέρας τού ῥμαθεν Ἀμιράς* ἀποθαίνει.
 Ἀποθαμένον βρίσκει τον, κλαίει, πολλὰ θρηνᾷ τον,
 μὲ παρρησίαν περισσὴ τὸν πατέρα τιμᾷ τον.
 Ἐκάλεσεν ἀρχιερεῖς καὶ ἱερομονάχους,
 διακόνους καὶ ἱερεῖς, ψάλτας καὶ καλονάρχους.
 Τὸ λείψανον ἀψάλασιν μὲ πλείστην παρρησίαν·
 ἀμέτρητον ἐμοίρασε τότε κηροδοσίαν*·
 στοῦ Στρατηλάτου τὸν ναὸν τὸ λείψανον ἐπῆγαν·
 καὶ ὅταν τὸ ἐθάψασιν, οἱ ἱερεῖς ἐφύγαν.
 Εἰς ὀλιγοῦτζικον καιρὸν θάπτει καὶ τὴν μητέρα
 καὶ θρῆνον πολὺν ἔκαμεν ἐκείνην τὴν ἡμέρα
 καὶ ἐμεινένε μοναχὸς εἰς πάντα κληρονόμος
 καθὼς εἶν' ἡ συνήθεια καὶ τοῦ Θεοῦ ὁ νόμος.
 Μετὰ τὸν θάνατον λοιπὸν πατὴρ καὶ τῆς μητρός του
 ἀνδραγαθίης ἦκαμεν ἄμετρες μοναχὸς του,
 ὥστε νὰ ῥθεν ἀκούσωσιν, ὁ Διγενὴς ἐφάνη,
 ὅλοι τους νὰ τρομάζωσι καὶ φόβος νὰ τοὺς πιάνη.
 Οἱ ἀπελάται καὶ αὐτὸς ὁ Φιλοπάπατός του,
 ὅλοι τὸν ἐτρομάζωσιν καὶ φεῦγαν ἀπ' ὀμπρός του.
 Ἄλλὰ κι αὐτὸς σὰν ἄνθρωπος ἐμελλε ν' ἀποθάνη,
 γιὰ τὴν Κυρίου τοῦ Θεοῦ νὰ τότε πάρ' ἐφάνη.
 Ἀρρώστησεν λοιπὸν αὐτὸς ὁ Διγενὴς ἀνδρεῖος,
 γιὰ τὴν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ζῇ πάντ' αἰδίως.
 Τέσσαρες κράζει ἱατροὺς γιὰ νὰ τὸν στοχαστοῦσι,
 ἂν φοβάται γιὰ θάνατον εὐθὺς νὰ τοῦ τὸ ποῦσι.
 Οἱ ἱατροὶ μὲ βότανα καὶ μὲ ἱατρικ' ἄλλα
 ἐνάντια στὴν ἀρρωστιά ἐπῆγαιναν μεγάλα.
 Ἄλλὰ στοῦ Χάρου τὲς πληγὲς βότανα δὲν ἀξίζουν,
 γιὰ τοῦτο καὶ οἱ ἱατροὶ αὐτὸν ἀποφασίζουν.

Ὡσάν ἐποφασίστηκεν, πικρὰ ἀναστενάζει
 καὶ τὴν γυνὴ τοῦ Εὐδοκίᾳ πλησίον τοῦ τὴν κράζει.
 Λέγει τῆς : « Γλυκυτάτῃ μου, ἡ ζωὴ ἔσωσέ μου
 καὶ τὸ πικρὸ ποτήριο θανατοκόντεψέ* μου.
 Ὡ χέρια μου καὶ ποῦ ὅστενε, Χάρου ν' ἀντισταθῇτεν
 καὶ σεῖς ποδάρια δυνατὰ νὰ τὸν καταπάτηθῃτεν ;
 Μὰ δὲν δυνοῦστέν, ὅτ' αὐτὸς εἶναι πλιὸ ἀνδρειωμένος
 κι εἰς τοὺς ἀνδρείους ἔρχεται πολλὰ ἀγριωμένος ».
 Ταῦτ' ἔλεγεν ὁ Διγενῆς, ἡ δὲ γυνὴ τοῦ πάλι
 κλαίγει ἀπαρηγόρητα μὲ θλίψη τῆς μεγάλῃ.
 Ὁ Διγενῆς μὲ προσευχὴ ἔδωκε τὴν ψυχὴν τοῦ
 εἰς χεῖρας τοῦ Κυρίου τοῦ, σῶμα δὲ στὴν ἡγῆν* τοῦ.
 Ἡ δὲ γυνή, ὡς εἶδεν αὐτὸν νεκρωμένον,
 ἐπάνω εἰς τὴν κλίνην τοῦ χωρὶς πνεῦμ' ἀπλωμένον,
 πέφτει ἀπάνου στὸ νεκρὸν σῶμα — ὦ μέγα θαῦμα —
 ξεψύχησένε καὶ αὐτή, τὴν ὥρα ἐν τῷ ἅμα
 καὶ ὅλοι ἐθαυμάσασιν καὶ ὅλοι ἐτρομάξαν,
 τὸ πράγμα ὅπου ἔγινεν ὅλοι τὸ ἐθαυμάσαν.
 Ἐσυναχθήκασιν λοιπὸν δοῦλοι τε καὶ δουλίσκες,
 βάγιες καὶ ἐκλαιγαν αὐτοὺς ὁμοῦ μὲ τίς παιδίσκες.
 Ἐπειτα ἐσυνάξασιν ὅλην τὴν γερουσίαν
 τῶν ἱερέων κι ἔθαψαν αὐτοὺς μὲ παρρησίαν,
 καὶ εἰς τὸν τάφον τοῦ πατρὸς μέσα ἐκεῖ τοὺς βάζουν
 καὶ μὲ τὸν λίθον τὸν σκληρόν, οὐαί, τοὺς ἐσπαράζουσιν.
 Τὸ δὲ ταχύ ἐτρέξασιν ὅλοι οἱ ἀνδρειωμένοι
 εἰς τὸν τάφον τοῦ Διγενῆ μὲ δάκρυα φλογισμένοι
 καὶ κλαίγοντας ἔλεγασιν μὲ πικραμένα λόγια
 τὰ θλιβερά καὶ λυπηρὰ ἐτοῦτα μοιριολόγια :
 « Ὡ πέτρες, νῦν ραγίσετεν, δένδρα ξεριζωθῇτεν
 καὶ σεῖς, βουνά, θρηνησέτεν καὶ κάμποι λυπηθῇτεν,
 τί ὅλοι τὸν στερευτήκαμεν τ' ὄξια παλικάρια
 ἐκείνον ὅπου ἔφριτταν ἄνθρωποι καὶ λιοντάρια.
 Ὡ Θάνατε ἀχόρταγε, πῶς δὲν τὸν ἐλυπήθης,
 αὐτὸν τὸν ἄνδρα τὸν καλὸ πῶς δὲν τὸν ἐφοβήθης ; ».
 Ταῦτα ἐκεῖνοι εἶπασιν, ἔπειτα ἐδιαβήκαν,
 ἐκεῖνο ὅπου ἔπρεπεν μὲ τιμὴ τὸ ἐποῖκαν.*

Ἄφῃκεν λοιπὸν ὄνομα σ' ὄλην τὴν οἰκουμένην
ὁ Διγενὴς νὰ τὸν ἔπαινοῦν ὅλοι οἱ ἀνδρειωμένοι.

(Collection des Romans Grecs, Paris 1880, σελ. 232 ἐξ.)

3. ΑΠΟ ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΟΥ ΜΟΡΕΩΣ

Διὰ τοῦ κατὰ συνθήκην τούτου ὀνόματος καλεῖται ἡ ἐκτεταμένη ἔμμετρος χρονογραφία, ἡ ἀφηγουμένη τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν μετὰ τὴν Δ' Σταυροφορίαν (1204) ὑπὸ Γάλλων εὐγενῶν ἰδρυθέντων ἐν Πελοποννήσῳ τιμαριωτικῶν κρατιδίων. Τὸ χρονικὸν διαιρεῖται εἰς δύο κύρια μέρη. Τὸ πρῶτον πραγματεύεται κεφαλαιωδῶς τὴν ἱστορίαν τῆς Α' Σταυροφορίας καί, ὑπερπηδῶν χρόνον ἑκατὸν ἐτῶν, τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων κατὰκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204) μετὰ τῶν ἀμέσως ἀκολουθούντων συμβάντων. Τὸ πολὺ μακρότερον δεῦτερον μέρος, ἡ κυρίως χρονογραφία, ἀφηγεῖται τὴν ἱστορίαν τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τῆς κατακτήσεως ὑπὸ Γουλιέλμου τοῦ Σαμπλῑττ καὶ Γοδεφρέδου Βιλλαρδουίνου, ἀνεψιοῦ τοῦ χρονογράφου, ἀπὸ τοῦ 1205 μέχρι τοῦ 1292. Ἐπεισοδιακῶς μνημονεύονται καὶ μεταγενέστερα γεγονότα, τῶν ὁποίων τὰ τελευταῖα πύπτουν εἰς τὴν γ' δεκαετηρίδα τοῦ ἰδ' αἰῶνος. Συγγραφεὺς τοῦ ἔργου εἶναι γασμουλῆς (ἤτοι προελθὼν ἐκ γάμου ἐλληνοφραγκικοῦ) ἢ ἐξελληνισθεὶς Φράγκος, σύγχρονος τῶν ἱστορουμένων καὶ καλῶς γνωρίζων τὰ τῆς Πελοποννήσου, ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν: τοπογραφικὴν, κοινωνικὴν, ἐκκλησιαστικὴν κλπ. Τὸ ἔργον, μεγίστης ἱστορικῆς σημασίας, στερεῖται πάσης λογοτεχνικῆς ιδιότητος.

Κρουμβάχερ - Σωτηριάδης, α' Ἱστορία τῆς Βυζ. Λογοτεχνίας»
τ. Ι'', σ. 100 ἐξ.

Ἐπεὶ ἂν εἶσαι γνωστικός κι ἐξεύρεις τὰ σὲ γράφω,
καὶ ἔγροικος* εἰς τὴν γραφήν, τὰ λέγω νὰ ἀπεικάζης*,
πρέπει νὰ ἐκατάλαβες τὸν πρόλογον ὅπου εἶπα
εἰς τοῦ βιβλίου μου τὴν ἀρχὴν τὸ πῶς τὸ ἐκατάλεξα,
ὅτι δι' ἀρχὴν θεμέλιου εἶπα τὸ τῆς Συρίας,
ὡσάυτως τῆς Ἀνατολῆς, ἔπειτα τῆς Πολέου,

τὸ πῶς τοὺς τόπους ἐκείνους ἐκέρδισαν οἱ Φράγκοι,
ὅπως νὰ ἔλθω καὶ φέρω σε καὶ νὰ σέ καταλέξω
τὸ πῶς οἱ Φράγκοι ἐκέρδισαν ὁμοίως καὶ τὸν Μορέαν.

Κι ἂν ἔχῃς ὄρεξιν νὰ ἀκούῃς πράξεις καλῶν στρατιωτῶν,
νὰ μάθῃς καὶ παιδεύεσαι, ἃ λάχῃ νὰ προκόψῃς.
Εἰ μὲν ἐξεύρῃς γράμματα, πιάσε ν' ἀναγινώσκῃς,
εἴτε εἶσαι πάλι ἀγράμματος, κάθου σιμά μου, ἀφκράζου*
κι ἐλπίζω, ἂν εἶσαι φρόνιμος, ὅτι νὰ διαφορήσῃς*,
ἐπεὶ πολλοὶ ἀπὸ ἀφήγησες ἐκείνων τῶν παλαιῶν,
ὅπου ἤλθασιν μετὰ ἐκείνων, ἐπρόκοψαν μεγάλως.

Ἐν τούτῳ ἄρξομαι ἀπ' ἐδῶ κι ἀφκράζου τὰ σέ λέγω.

ἽΟ κόντος* ὁ παράξενος ἐκεῖνος τῆς Τσαμπάνιας*,
ὅπου σέ εἶπα εἰς τὴν ἀρχὴν ἐτούτου τοῦ βιβλίου,
ὅπου ἄρχισεν τὸ πέρασμα καὶ τὸ πασάτζο ἐκεῖνο
μετὰ τοὺς ἄλλους ἕτερος εὐγενικοὺς ἀνθρώπους
ν' ἀπέλθῃ ἐκεῖσε εἰς τὴν Συρίαν, εἰς τοῦ Χριστοῦ τὸν τάφον,
ἐκλέξαν τον διὰ κεφαλὴν καὶ μέγαν καπετάνον
εἰς τὰ φουσάτα* ὅπου εἶχασιν ἐτότε οἱ πελλεγρῖνοι*,
καὶ ἔπescen κι ἀπέθανεν, καθὼς σέ τὸ ἀφηγήθην.
Εἶχεν κι ἄλλους δύο ἀδελφοὺς δευτέρους ἀπὸ αὐτον.
Κι ὥσάν ἀκοῦσαν κι ἔμαθαν τὸ πῶς οἱ Φράγκοι ἐκεῖνοι,
ὅπου ὑπαγαῖναν στὴν Συρίαν μὲ θέλημα τοῦ Πάπα,
ἀφῆκαν τὸ ταξίδιν* τους κι ἀπῆλθαν εἰς τὴν Πόλιν
κι ἐκέρδισαν τὴ Ρωμανίαν κι ἐγίνησαν ἀφέντες,
βουλὴν ἀπήρσαν ὁμοῦ ἐκεῖνοι οἱ δύο αὐταδέλφοι,
νὰ μείνῃ ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς ἐκεῖ εἰς τὸ ἰγονικόν* τους,
κι ὁ ἄλλος νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ρωμανίαν διὰ νὰ κερδίσῃ τόπον.

Λοιπὸν ὡς τὸ ἔχει ἐριζικόν ἢ χάρις τῶν ἀνθρώπων,
κι οὐδὲν ὁμοιάζουν οἱ ἀδελφοὶ εἰς πρόσοψιν καὶ χάριν,
ἦτον ὁ ὑστερνότερος ἀπὸ τοὺς δύο αὐταδέλφους
ὁκάτι ἐπιδεξιώτερος καὶ φρονιμώτερός τους.
Κι ἰσιάστηκαν οἱ δύο ἀδελφοί, ὁ πρῶτος ν' ἐνεμείνῃ
ἐκεῖσε εἰς τὸ κοντάτο* τοῦ ἐκεῖνο τῆς Τσαμπάνιας,
κι ὁ δεῦτερος ἀπὸ τοὺς δύο —μισὶρ Γουλιάμος ἄκω*,
εἶχεν καὶ ἐπὶ κλῆν* ὁ λόγου του,* τὸν λέγαν ντὲ Σαλοῦθε —

νά εὔρη φουσάτα ὅσα ἡμπορεῖ νά ἐπάρη μετὰ ἐκεῖνον, κι ἐκεῖνος νά ἔλθῃ εἰς Ρωμανίαν τοῦ νά ἔχῃ κουγκεστήσει* κάστρο καὶ χώρας τίποτε νά τὰ ἔχῃ ἰγονικά του. Ὁ κόντος γάρ τοῦ ἐξέδωκεν ὅσον λογάριν* εἶχε, καὶ εἶπεν του : « Ἀδελφούτισκε, ἀφῶν* ἐγὼ ἐνεμένω ἀφέντης εἰς τὰ κάστρο μας κι εἰς τὸ ἰγονικόν μας, ἔπαρε τὸ λογάριν μας καὶ τὰ κοινά μας ὅλα κι ἅμε μὲ τὴν εὐχίτσα μου, ὁμοίως καὶ τοῦ πατρός μας, κι ἐλπίζω εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ὅτι νά εὐτυχῆσῃς ».

Ἐν τούτῳ ἐπεριεσώρεψεν κι ἐρόγεψεν* φουσάτα· εἰς τὸν Μπουργούνιαν* ἔστειλεν, ἦλθαν πολλοὶ μετ' αὐτον· οἱ μὲν τὴν ρόγαν* ἔπαιρναν κι ἐρχόντησαν μετ' αὐτον, ἄλλοι τινές, ὅπου ἦσασι κι ἐκεῖνοι φλαμουριάροι*, ὅπου ἦσαν πλούσιοι ἄνθρωποι, ἦλθασι μετ' ἐκεῖνον, ὁ κατὰ εἰς διὰ λόγου του τοῦ νά ἔχῃ κουγκεστήσει. Στὴν Βενετίαν ἀπόστειλεν τὰ πλευτικά νά ὀρμώσουν, κι εὐθέως τὰ οἰκονόμησαν ὅσα ἤθελαν κι ἐχρῆζαν. Τὸν Μάρτιον μῆναν ἦλθασιν κι ἀπέρασαν ἀπέκει, κι εἰς τὸν Μορέαν ἐφτάσασιν εἰς τοῦ Μαΐου τὴν πρώτην· ἐκεῖσε ἀποσκάλωσαν στὴν Ἀχαΐαν τὸ λέγουν, ὅπου ἐνι ἐδῶθε τῆς Πατροῦ κὰν δεκαπέντε μίλια· εὐθέως καστέλιν* ἔχτισαν ὅλον μὲ τὰ πλῆθάρια. Ἐτότε γὰρ ὅπου λαλῶ κι εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ὁ τόπος ὅλος τοῦ Μορέως, ὅσος καὶ περιέχει, τὸ λέγουν Πελοπόννησον, οὕτως τὸν ὀνομάζουν, οὐδὲν εἶχεν καταπαντοῦ*, μόνον δώδεκα κάστρο.

Λοιπὸν ἀφότου ἐπέζεψαν ἐκεῖ εἰς τὴν Ἀχαΐαν, ἐξέβησαν τὰ ἄλογα ἀπέσω ἐκ τὰ καράβια, κὰν δύο ἡμέρες ἐνέμειναν ἕως οὗ νά τὰ ἀναπάσουν. Κι ἐνταῦθα ἐκαβαλίκεψαν, ἀπῆλθαν εἰς τὴν Πάτραν· τὸ κάστρον ἐτριγύρισαν, ὡσαύτως καὶ τὴν χώραν, τὰ τριπουτσέτα* ἐστήσασιν γύρω καταπαντόθεν, τοὺς τζαγρατόρους* ἔβαλαν,* τὸν πόλεμον ἀρχάσαν· κι ἀπὸ τοῦ πλήθους τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ θαρσέου* πολέμου, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐσέβησαν στὴν χώραν τὴν ἀπ' ἐξω.

Κι ἀφῶν τὴν χώραν πῆρασιν, ἐκεῖνοι γὰρ τοῦ κάστρου
καὶ εὐθὲως ἐσυμβιβάστηκαν, τὸ κάστρον παρεδῶκαν
μετὰ συνθήκας κι ἀφορμὴν νὰ ἔχουσι τὰ ἐδικὰ τους,
ὁ κατὰ εἷς τὸ ὁσπίτι του ὁμοίως καὶ τὸ ἐδικόν του.
Κι ἀφῶν τὴν Πάτραν πῆρασι, τὲς φύλαξες ἐβάλαν,
τὸ κάστρον ἐσωτάρχισαν*, εἴθ' οὕτως καὶ τὴν χώραν
ἀπὸ λαὸν καὶ ἄρματα, ὡς ἔπρεπεν κι ἀρμόζει·
κι ἀπαύτου ὀπίσω ἐστράφησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Ἀχαίαν.
Βουλὴν ἀπῆραν μ' ἐκείνους τοὺς τοπικοὺς Ρωμαίους,
ὁποῦ τοὺς τόπους ἔξευραν, τοῦ καθενὸς τὴν πρᾶξιν,
κι εἶπαν κι ἐσυμβουλέψαν τοὺς τὸ πῶς ἔνι ἡ Ἀνδραβίδα,
ἡ χώρα ἡ λαμπρότερη στὸν κάμπον τοῦ Μορέως·
ὡς χώρα γὰρ ἀπολυτὴ κείμεται εἰς τὸν κάμπον,
οὔτε πύργους, οὔτε τειχεᾶ ἔχει κανόλως ᾗ αὐτῇ.
Ἐν τούτῳ ὀρμήσασιν ἐκεῖ, ὀλόρθα ὑπαγαίνουιν,
ἐξάπλωσαν τὰ φλάμπουρα τοῦ καθενὸς φουσατόου*·
κι ἀφότου ἐπλησίασαν ἐκεῖ στὴν Ἀνδραβίδα,
κι ἐμάθασιν οἱ Ἀνδραβισαῖοι ὅτι ἔρχονται οἱ Φράγκοι,
ἐξέβησαν μὲ τοὺς σταυροὺς ὁμοίως μὲ τὰς εἰκόνας
οἱ ἄρχοντες καὶ τὸ κοινὸ τῆς χώρας Ἀνδραβίδου,
καὶ ἦλθαν κι ἐπροσκύνησαν τὸν Καμπανέση* ἐκείνον.
Κι ἐκεῖνος, ὡς παμφρόνιμος, καλὰ τοὺς ἀποδέχτη,
ᾤμοσεν κι ὑπισκῆθη τοὺς νὰ μὴ τοὺς ἀδικήσῃ,
οὔτε ζημίᾳ νὰ λάβουσιν ἀπὸ τὰ ἰγονικά τους,
τιμὴν, δωρεὰς νὰ ἔχουσιν κι εὐεργεσίας μεγάλας.
Ὅλοι τοῦ ὑπωμόσασιν* δοῦλοι του ν' ἀποθάνουν.

Κι ὅσον ἀπεκατέστησεν τὴν χώραν Ἀνδραβίδας,
βουλὴν ἐπῆρεν μετ' αὐτοὺς τὸ ποῦ νὰ φουσατέψῃ*.
Ἐν τούτῳ ἐδόθη ἡ βουλὴ στὴν Κόρινθον νὰ ἀπέλθουν,
διὰ τὸ ἔνι κάστρον φοβερόν, τὸ κάλλιον τῆς Ρωμανίας,
καὶ ἔνι τὸ κεφάλαιον, ὅπερ γὰρ ἀφεντεύει
ὅλην τὴν Πελοπόννησον, ὅσον κρατεῖ ὁ Μορέας.
Ἐπεὶ, ἂν προστάξῃ ὁ Θεὸς καὶ προσκυνήσῃ ἡ Κόρινθος,
ὅλα τὰ κάστρη τὰ ἕτερα τοῦ τόπου τοῦ Μορέως

ἄνευ σπαθίου καὶ πόλεμου θέλουσιν προσκυνήσει.

Κι ἀφότου ἐδόθη ἡ βουλή ἐκείνη ὅπου σέ λέγω,
ὀρθωσεν κι ἄφηκε λαὸν ἐκεῖ στήν Ἀνδραβίδα
καὶ ἄλλον εἰς τὴν Ἀχαΐαν, καὶ τρίτον εἰς τὴν Πάτραν,
καὶ ὅρισεν τὰ πλευτικά* νὰ ὑπάγουν τῆς θαλάσσου,
κι ἐκεῖνος μὲ τὸν ἕτερον λαὸν γὰρ τοῦ φουσάτου
εἰς τὴν Βοστίτσαν ἔδραμεν κι ἐδιάβη εἰς τὴν Κόρινθον.
Κι ἀφότου ἀπεσώσασιν ἐκεῖσε εἰς τὴν χώραν
τὸν γύρον τέντας ἔστησαν, ἐπιάσαν τὲς κατοῦνες.

Τὸ κάστρον γὰρ τῆς Κόρινθος κεῖται ἐπάνω εἰς ὄρος·
βουνὴν ὑπάρχει θεόχτιστον καὶ ποῖος νὰ τὸ ἐγκωμιάσῃ ;
ἡ χώρα γὰρ εὐρίσκετον κάτωθεν εἰς τὸν κάμπον,
μὲ πύργους γὰρ καὶ μὲ τειχεὰ καλὰ περικλεισμένη.
Λοιπὸν εὐρίσκετον ἐκεῖ τότε ὅπου σέ γράφω
ὁκάποιος μέγας ἄνθρωπος καὶ φοβερὸς στρατιώτης,
κι εἶχεν τὴν Κόρινθο, ἀλλὰ δὴ τὸ Ἄργος καὶ Ἀνάπλι
ὡς κεφαλὴ καὶ φυσικὸς ἀφέντης τὰ ὑποκράτει
ἐκ μέρους γὰρ τοῦ βασιλέως ἐκείνου τῶν Ρωμαίων,
Σγυρὸν τὸν ὀνομάζασιν, οὕτως εἶχεν τὸ ἐπὶ κλην·
κι ὡς ἐπληροφορέθηκεν ὅτι ἔρχονται οἱ Φράγκοι,
ἀπὸ τὴν χώρα ἐξήβαλεν γυναῖκες καὶ παιδιὰ,
ὡσαύτως καὶ τὸν λῖον* λαὸν ὅπου ἄρματα ἐβαστοῦσαν,
κι ἀπάνω τοὺς ἀνέβασεν στὸ κάστρον τῆς Κορίνθου·
κι ἐκεῖνος γὰρ ἐνέμεινε ἐκεῖσε εἰς τὴν χώραν
μὲ ὅσοι ἐβαστοῦσαν ἄρματα γιὰ νὰ τὴν διαφεντέψῃ*.

Ἀφότου γὰρ ἀπέσωσεν ἐκεῖσε ὁ Καμπανέσης,
ὡσὰν σὲ τὸ ἀφηγήσομαι, στῆς Κόρινθος τὴν χώραν,
κι ἔβαλεν τὰ φουσάτα του καὶ περιεγύρισέ την.
Ἀφῆκεν κι ἀναπαύτηκαν ἐκείνην τὴν ἡμέραν·
ἐπὶ τῆς αὐρίου γὰρ τὸ πρωί, ὡσὰν ἐξημερῶσεν,
ἔδωκαν τὰ σαλπίγγια τους, τὸν πόλεμον ἀρχάσαν.
Τὰ τριπουτσέτα ἐσύρνασιν γύρωθεν εἰς τοὺς πύργους,
κι οἱ τζάγρες* οὐκ ἀφήνασιν ἄνθρωπον νὰ προσκύψῃ
ἔξω ἐκ τὰ δόντια τοῦ τειχίου νὰ ἰδοῦν τὸ ποῖος τοξεύει.

Τὲς σκάλες ὅπου εἴχασιν ἐστῆσαν εἰς τοὺς τοίχους,
 κι εὐθέως ἀπέσω ἐσέβησαν, ἐπιάσασιν τὴν χώραν.
 Ὅσοι ἐπαρεδόθησαν ἐλεημοσύνην ἠῦραν
 οἱ δὲ πού εἰς πόλεμον ἔστηκαν ἀπὸ σπαθίου ἀποθάναν.
 Ὁ Σγουρὸς γὰρ ὡς φρόνιμος καὶ βέβηλος* ὅπου ἦτον,
 ἔφυγεν καὶ ἀνέβηκεν ἐκεῖ ἀπάνω εἰς τὸ κάστρον.

(The Chronicle of Morea, edited in two parallel texts from the MSS,
 of Copenhagen and Paris, by JOHN SCHMITT, London, 1904.

Ἐκ τοῦ κώδικος τῆς Κοπεγχάγης, στίχ. 1340 - 1485)

HITZENTZOU KOPNAROT

4. ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» εἶναι φανταστικὴ καὶ ἐξελίσσεται
 εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας. Ὁ Ρήγας τῶν Βλάχων ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ
 Ἡράκλη, βασιλέως τῶν Ἀθηναίων. Εἰς τὸ κρίσιμον σημεῖον τῆς μάχης
 φθάνει ὁ Ἐρωτοκρίτος καὶ ἀναγκάζει τοὺς Βλάχους νὰ ὑποχωρήσουν,
 ἔπειτα ἀπὸ μονομαχίαν μὲ τὸν Ἀριστον, ἀνεψιὸν τοῦ βασιλέως τῆς
 Βλαχίας.

MONOMACHIA EPWOTOKRITOT' KAI APISTOT'

Ὅλα τὰ διαλαλήσανε, κι ἀπόκει γονατίζου
 κι οἱ δυὸ Ρηγάδες κλαίοντας ν' ἀμνόγουσιν* ἀρχίζου.

ΡΗΓΑΔΕΣ

Μά τ' Ἀστρη, μά τὸν Οὐρανό, μ' Ἀνατολή καὶ Δύση,
 καὶ μά τῆς Γῆς, πού τὰ κορμιὰ θε νὰ μᾶς καταλύση,
 καὶ μά τὸν Ἥλιο τὸ λαμπρό, τὸ Φῶς καὶ τὴ Σελήνη,
 ποτέ νὰ μὴ δολώσωμεν* ἐτοῦτο ὅπ' ἐγίνη,
 κι ἐκεῖνο ὅπ' ἐγράψαμε πάντα νὰ τὸ κρατοῦμε
 βέβαιο κι ἀκατάλυτο, ὅ,τι καιρὸν κι ἂ ζοῦμε·
 καὶ πάλι ἂν ἀποθάνωμε, πάντα ἡ κληρονομία μας
 νὰ κάνη ὅ,τί ναι στὸ χορτί καὶ λέν τὸ γράμματά μας.

ΠΟΙΗΤΗΣ

Ὡσάν ἀμνόςασι κι οἱ δυό, φιλευτικά μιλοῦσι,
 πιάνουνται κι ἀγκαλιάζονται καί κλαίοντας φιλοῦσι,
 καί δίδουσι τὸ φοβερὸ θέλημα τοῦ πολέμου,
 τό 'να φουσάτο* χλώμιανε, στ' ἄλλο δειλιοῦν καί τρέμου.
 Στέκου οἱ Ρηγάδες καί θωροῦ, βαρά ν' πολλὰ ἢ καρδιά ντως
 βλέποντας πῶς σέ δυὸ κορμιὰ κρέμετ' ἢ βασιλεία ντως.
 Ἄριστος εἶχε δυνατὸ ἄλογο καί μεγάλο.
 κι εἰς τὰ φουσάτα καί τὰ δυὸ σάν κεῖνο δὲν εἶν' ἄλλο,
 τοῦ μπάρμπα ντου 'τον τ' ἄλογο, πάντα τὸ καρβαλκεύγει,
 δὲν εἶχε χρεῖα νὰ τὸ κεντᾶ καί νὰ τὸ δασκαλεύγει.
 Δὲν ἦτον ἄλλο σάν αὐτὸ σ' ὅλη τὴν Οἰκουμένη·
 ὥσὰ θεριὸ στὸν πόλεμο κι ὥσὰ λιοντάρι μπαίνει.
 Δὲν ἦθελ' ὁ Ρωτόκριτος ν' ἀλλάξῃ τ' ἄλογόν του,
 μὰ διάλεξε στὸν πόλεμο νὰ πάρῃ τὸ δικόν του.
 Φοροῦσιν ἄρματα διπλά, σκουτάρια* σιδερένια,
 καί τὸ σημάδι τῇ μαλιᾶς* ἐστέκαν κι ἀνιμένα.
 Ἦγεμε ὁ κάμπος τ' ἄλογα, τς ἄντρες καί τὰ κοντάρια,
 θωροῦ, 'ποκαμαρώνουσι τοῦτα τὰ δυὸ λιοντάρια.
 Σήμερα πολεμοῦσινε, σήμερα καλεστῆκα,
 δυὸ παλικάρια, ποῦ στὴ γῆς ταίριν τως δὲν ἀφῆκα·
 κι ὥς ἀγρικῆσαν κι ἠπαιξεν ἡ σάλπιγγα ἡ πρώτη,
 ἐσείστη κι ἐλυγίστηκεν ἡ ὁμορφὴ ντως νιότη·
 στὰ μιὰ μερὰ 'στεκεν ὁ γεῖς, στὴν ἄλλη ἄλλος τοῦ κάμπου,
 χιλιμιντρίζουν τὰ φαριά, καί τ' ἄρματὰ ντως λάμπου.
 Χτυποῦν τὰ πόδια ντως στὴ γῆς, τὴ σκόνῃ ἀνασηκώνου,
 τὸ τρέξιμον ἀναζητοῦν, ἀφρίζουν καί δριμώνου*.
 Ἦ γλώσσα μὲς στὸ στόμα ντως παίζει τὸ χαλινάρι,
 τό 'να καί τ' ἄλλο ἀγριέυγε σάν κάνει τὸ λιοντάρι·
 τ' ἀρθούνια ντως, καπνίζουσι, συχνιὰ τ' αὐτιά σαλεύγου,
 καί νὰ κινήσου βιάζονται, νὰ τρέξουσι γυρεῦγου.
 Ἦ σάλπιγγα δευτέρωσε τῇ μάχης τὸ σημάδι,
 κι ἐφάνιστή σου ὁ θάνατος τήνε φυσᾷ στὸν Ἄδη,
 κι ἦτονε Χάρος ἡ λαλιά, ἡ ἀντιλαλιά ὅλον αἷμα,
 ποῦ ἀναδακρυῶσα οἱ Βασιλεῖς καί τὰ φουσάτα τρέμα.

Σ' ἓναν καιρὸ τὰ δύο θεριὰ μέ μάνιτα κινῆσα,
 ποὺ φοβηθήκασι πολλὰ στὸν κάμπο ὅσοι κι ἂν ἦσα.
 Ἡ σκόνη πάει στὰ νέφαλα ψηλά, κι ἡ γῆς ἐσείστη,
 κι ἐφώνιαζ' ὅλος ὁ λαός, κι ἤκλαψε κι ἐθρηνίστη·
 καὶ τῷ Ρηγάδων ἡ καρδιὰ ὡσὰ γυαλὶν ἐρράγη,
 δὲν ξεύροντας εἰς τὴ μαλιὰ* τὸ πρᾶμα πῶς νὰ πάγη.
 Θωροῦσι δυὸ χρυσοῦς αἰτοῦς, πρεπιὰ* στὴν Οἰκουμένη,
 κατέχουν κι ἓνας ἀπ' αὐτοὺς σήμερον ἀποθαίνει,
 καὶ πασανεῖς παρακαλεῖ συχνιὰ τὸ ριζικόν του,
 νὰ τοῦ βουηθήσου οἱ οὐρανοὶ ὀγιά τὸν ἐδικόν του.
 Σὰν ὄντε μεσοπέλαγα δυὸ ἀνέμοι σηκωθοῦσι
 ἀξάφνου, καὶ μέ τὴ βροντὴ φυσώντας πολεμοῦσι,
 μάχονται μέ τὴ θάλασσα, μανίζουν καὶ φουσκώνου,
 τοῖ ψιχαλίδες τοῦ γιαιοῦ στὰ νέφαλα σηκώνου,
 ἓνας φυσᾷ ἀπ' Ἀνατολή, κι ἄλλος ἀπὸ τὴ Δύση
 πάσκει ὁ βορρᾶς καὶ μάχεται τὸ νότο νὰ νικήσῃ,
 ὁ κάμπος ἔτσι βρόντησε καὶ στὰ βουνὰ γρικήθη,
 ὄντες τοῖ πρῶτες κονταρὲς ἐδῶκαν εἰς τὰ στήθη.
 Ἐσπίασαν τὰ κοντάρια ντωσ κι εἰς ἑκατὸ γενῆκα,
 καὶ τὰ κομμάτια ᾗς τς οὐρανοὺς ἐφτάξαν κι ἐκαῆκα,
 κι ὄντεν ἐβγάλαν τὰ σπαθιά, στή χέρα ὄντε τὰ σφίξα,
 τὰ ξάζουν*, τὰ μπορούσινε καὶ τὰ κατέχου δεῖξα.
 Ὡσὰν τὴν πέτρα τς ἀστραπῆς, ποὺ ὀμπρὸς στὰ νέφη ἀξάφτει*
 κι ἀπόκεις ἔρχεται στή γῆς, πύργους, χαράκια βλάφτει,
 καὶ μέ βροντὴ τὰ νέφαλα καὶ μέ φωτιά κινήσῃ,
 κάμη τὰ δέντρη κάρβουνα, τὰ μάρμαρα τρυπήσῃ,
 ἔτσι κι ἐκεῖνα τὰ σπαθιά βράζουν, κεντοῦν περίσση,
 βροντοῦν κι ἀστράφτουν καὶ τρυποῦν κι ἀστραπελέκιν ἦσα.
 * Ἀπονα πολεμοῦσινε κι ἀλύπητα βαρίσκου,
 πηδοῦν, μουγκρίζουν τ' ἄλογα, κι ἀναπαημὸ δὲ βρίσκου.
 Ψηλὰ σηκώνει τὸ σπαθί, στήν κεφαλὴ ξαμῶνει
 ὁ Ρῶκριτος, καὶ μέ πολλὴν ἀντρεῖα τὸ χαμηλώνει.
 * Ἀριστος ποὺ ᾗτο γλήγορος κι εἰς τ' ἄρματα τεχνίτης,
 σὰν εἶδε κι ἐκατέβαινε πρὸς τὴ μερὰ τοῇ μύτης,
 ἦβαλε τὸ σκουτάριν* του ὀγιά νὰ τὴ βλεπίσῃ,*
 μὰ ἡ κοπανιὰ ἔτο' ἀλάβωτο δὲ θὲ νὰ τὸν ἀφήσῃ,

και τὸ σκουτάριν ἤκοψε, κι ὡς τὰ μισὰ τ' ἀνοίγει,
 και κάνει κι εἰς τὴν μύτην του λαβωματιὰν ἐλίγη*,
 κι ἐφάνη σου ἥστραψ' οὐρανός, κι ἡ γῆς στὰ βάθη ἀνοίκτη,
 ὄντε μὲ τόσην ἀντρεὶὰ καὶ μάνιτα τὴ ρίκτηι,
 καὶ γλήγορος σ' ἕναν καιρὸ τὴν ἄλλη δευτερώνει·
 μὰ σὰν τὸν εἶδε ὁ Ἄριστος τὴ χέρα πῶς σηκώνει,
 μὲ γρηγορότῃ τὸ σπαθὶ ἀμπώθει* ὅσον ἐμπόρει,
 καὶ βρίσκει τον πολλὰ ἀνοικτὸ στὸν τόπον ὅπου θῶρει,
 καὶ τ' ἄρματ' αὐτοῦ πέρασαν εἰς τοῦ βυζοῦ τὸ πλάι,
 κι ἐβούηθησεν ἡ μοῖρα ντοῦ καὶ ξώφαρσα* τοῦ πάει·
 λιγάκι τὸν ἐπλήγωσε μὰ πόνο δὲν ἐγρίκα,
 καὶ πληγωμένοι βρίσκουνταν κι οἱ δυὸ καὶ ματωθῆκα.
 Ἐτρέμασιν οἱ Βασιλιοί, ἐτρέμαν τὰ φουσάτα,
 κι ὥρες τοῦ ἐνοῦς κι ὥρες τ' ἄλλου πᾶν τὰ κακὰ μαντάτα.
 Στέκουν μὲ πόνο καὶ θωροῦν ὅλοι μικροὶ μεγάλοι,
 καὶ κάθα* εἰς στὸν ἀγαπᾶ νίκος ἐπαρακάλει.
 Τ' ἄλογα πᾶν ἐδῶ κι ἐκεῖ, πηδοῦν καὶ σταματιζοῦ,
 καθὼς τῶς ἀρμηνεύγασιν ἐκεῖνοι ποῦ τὰ ῥίζου,
 κι ὥρες δείχνει ὁ Ρωτόκριτος τὸ πῶς νικᾷ τὸν ἄλλο,
 κι ὥρες τὸν Ἄριστον κρατοῦ στ' ἄρματα πλιά μεγάλο.
 Κι ὥσάν τς ἀνέμους ποῦ ῥς τῇ γῆς τὸ βάθος εἶν' χωσμένοι,
 καὶ πάσκου νὰ βγουν ἀπὸ κεῖ φυσώντας θυμωμένοι,
 κι ἡ γῆς κρατεῖ τσι σφαλιστούς, νὰ βγοῦ ὅξω δὲν τς ἀφήνει,
 καὶ πλιά μανιζοῦ, πλιά φυσοῦ καὶ πλιά δριμώνου* κείνοι,
 καὶ γιὰ νὰ βγοῦν ἐκ τὰ βαθιὰ τὴ δύναμη ντως βάνου,
 κι εἰς τό β'γα ντως πολλὲς φορὲς σεισμὸ μεγάλο κάνου,
 ἔτσι κι αὐτοῖνοι πολεμοῦ σὲ μιὰ μερὰ κι εἰς ἄλλη.
 καὶ νὰ νικήσου πάσκουσι μὲ μάνιτα μεγάλη.
 Κάνουν τὴ γῆ σιγοτρομᾷ τὰ νέφη καὶ βροντοῦσι,
 κι εἶναι μεγάλη ταραχὴ ἐκεῖ ποῦ πολεμοῦσι.
 Καὶ κάθε ὥρα ὁ πόλεμος ἀγριεύγει, δυναμώνει,
 καὶ τῶ Ρηγάδων ἡ καρδιὰ κλαίει κι ἀναδακρύνει.
 Πλιά ἄργος φαίνεται ὁ Ρώκριτος εἰς τὰ καμώματά του,
 δείχνει Ἄριστος πλιά γλήγορος καὶ τ' ἄλογο βουηθὰ του·
 κινεῖς δὲν ξέρει ἀπὸ τσι δυὸ τὸν κάλλιο νὰ διαλέγη,
 τ' ἄλογο τοῦ Ρωτόκριτου τὸν παραζιγανεύει*,

καλὰ* καὶ νὰ το* δυνατὸ καὶ γλήγορο καὶ κεῖνο,
 σ' ὅλα δὲν ἦτονε σωστό, ὥσάν τ' Ἀρίστου κεῖνο,
 μὰ πάλι τοῦ Ρωτόκριτου ἢ ἀντρεῖα τῆς χάρης,
 ἀπόσωνε σ' ὅ,τι ἤλειπε τοῦ ἀλόγου ὁ καρβαλάρης.
 Ἀρχίσαν κι αἱματώνουντα σ' ἓνα κι εἰς ἄλλον τόπο,
 μ' αὐτοῖνοι πόνου δὲ γρικοῦ, οὐδὲ φόβου οὐδὲ κόπου.
 Ἔνας τὸν ἄλλον τῶς ἔπαινε, ἐκεῖ πού πολεμοῦσι,
 τίς νὰ νικήσῃ ἀπὸ ταῖ δυὸ δὲν ξεύρουσι νὰ ποῦσι.
 Μέσα ντου λέει ὁ Ἄριστος, ἢ μοῖρα νὰ βουηθήσῃ,
 καὶ ζωντανὸ ἀπὸ τ' ὀχθροῦ τὰ χέρια νὰ μ' ἀφήσῃ.
 Ἐδέσσι κι ὁ Ρωτόκριτος ἐτοῦτο παρακάλει,
 γιὰτὶ ἔς μαλιὰν* εὐρίσκετο παρὰ ποτὲ μεγάλη,
 καὶ μ' ὅλο πού ἔσαν ἀφοβοὶ, καὶ φόβου δὲν κατέχου,
 ποῖος νὰ νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸ μεγάλην ἐγνοίαν ἔχου.
 Κεῖνοι πού στέκουν καὶ θωροῦ τὴν ἀναπνία κρατίζου,
 τὸ στόμα εἶναι σωπαστό, τὰ μάτια δὲ σφαλίζου.
 Δὲ στρέφονται νὰ δοῦν ἄλλου, τούτῃ ἢ δουλειᾷ ἢ μεγάλῃ
 δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ θωροῦ σὲ μιὰ μερὰ οὐδ' εἰς ἄλλῃ,
 μόνον ἐκεῖ πού πολεμοῦν οἱ δράκοντες αὐτοῖνοι·
 στὸν κόσμον ἄλλος πόλεμος σὰν τοῦτο δὲν ἐγίνῃ.
 Ἄριστος, πού ἔχε πεθυμιὰ τέλος νὰ δῇ στὴ μάχῃ,
 κι εἰς ἔτοιο κίντυνο βαρὺ δὲν τό ἔλπιζε νὰ λάχῃ,
 ἤριξε τὸ σκουτάριν του, καὶ μ' ἓνα κι ἄλλο χέρι,
 σφίγγει, σηκώνει τὸ σπαθί, τὸ κοφτερὸ μαχαίρι,
 καὶ κατεβάζει κοπανιά, στὴν κεφαλὴ ξαμώνει,
 ἔς δύο μέσα κόψειν ἤθελε τὸ σιδερὸν ἄμῳ.
 Σύννεται ὀπίσω ὁ Ρώκριτος καὶ βάνει ὀμπρὸς νὰ δώσῃ
 εἰς τὸ σκουτάρι* ἢ κοπανιά, νὰ μὴ τότε λαβώσῃ·
 σὰ νὰ ἔχεν εἰσταὶ κέρινο, τέτοιας λογῆς διαβαίνει,
 στὸν κάμπο πέφτει τὸ μισό, τ' ἄλλο μισὸ πομένει,
 καὶ κατεβαίνει στὸ λαιμὸ τ' ἀλόγου, ἔς δυὸ τὸ κόβγει,
 μπλιὸ δὲν ἐγύρεψε ἄχερα μηδὲ ταγή* νὰ τρώγῃ.
 Ὁ Ρώκριτος ὥσάν αἰτὸς ἀπὸ τῆ σέλα βγαίνει,
 πεζέφνει, καὶ τὸν Ἄριστον ἦστεκε κι ἀνιμένει.
 Ἐκεῖνος πάλι, νὰ θωρῇ πεζὸν ἔτοιον ὀχθρόν του,
 γιὰ τὰ πρεπὰ* τῆς ἀντρεῖας πεζέφν' ἐκ τ' ἄλογόν του.

Ἐμάνισε παρὰ ποτὲ κι ὡς λιόντας ἀγριεύγει,
καὶ λέει τοῦ Ρωτόκριτου :

ΑΡΙΣΤΟΣ

Ἡ μέρα μᾶς μισεύγει,
καὶ γιὰ ντροπὴ μου τὸ κρατῶ, νὰ σοῦ τὸ μολοήσω,
τόση ὥρα νὰ σέ πολεμῶ, καὶ νὰ μὴ σέ νικήσω·
περμάζωξε τὴν ἀντρεία, βάλε τὴ δύναμή σου,
λέω σου δὰ παρὰ ποτὲ βαρίσκω, καὶ βλεπίσου*.

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Μὴ βιασθῆς, λέει ὁ Ρώκριτος, κι ἡ μέρα πρὶ βραδιάσῃ
ἓνας μας θὲ νὰ σκοτωθῇ, κι ὁ Ρήγας του νὰ χάσῃ,
κι ἀκόμη ὁ ἥλιος εἶν' ψηλά, καὶ πρίχου* χαμηλώσῃ,
γῆ αὐτὸ γῆ τοῦτο τὸ σπαθὶ τὸ τέλος θέλει δώσει.

« Ἐρωτόκριτος » (ἐκ τοῦ Δ) (ἐκδ. ΣΤ. ΞΑΝΘΟΥΑΙΔΟΥ)

Β'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ

1. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

Κατὰ τὸ Ἀκριτικὸν ἔπος, ὁ Διγενὴς Ἀκρίτης, καθυποτάξας πάσας τὰς ἄκρας καὶ κατασχὼν πλείστας πόλεις καὶ χώρας ἀνταρτῶν, ἔκτισε παρὰ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην θαυμαστὸν τὸ κάλλος παλάτιον, ὅπου διέμενε. Νοσήσας δὲ δεινοτάτην νόσον καὶ αἰσθανόμενος ἐπικείμενον τὸν θάνατον, ἐκάλεσε πλησίον του τὴν σύζυγόν του, ὅτε δ' ἐψυχορράγει, ἀπέθανε καὶ αὕτη ἐκ τῆς λύπης της. Εἰς δὲ τὰ δημοτικὰ ἄσματα ὁ Διγενὴς ἀποθνήσκει, ἡττηθεὶς ἐν πάλῃ πρὸς τὸν Χάρων· ἀλλ' αἱ διάφοροι παραλλαγὰὶ τοῦ γενικωτάτου σχήματος τοῦτου ἐκφαίνουσι ποικίλους τύπους τοῦ θανάτου τοῦ ἥρωος, τῶν ὁποίων ἕχνη τινὰ διακρίνονται καὶ εἰς τὰς διασκευὰς τοῦ ἔπους. Κατὰ τὰς πληρεστέρας παραλλαγὰς, καταπαλαισθεὶς ὑπὸ τοῦ Χάρου ὁ Διγενὴς κατατίθεται εἰς τὴν κλίνην, ἀναμένων τὸν θάνατον, περιστοιχίζουσιν δ' αὐτὸν τὰ παλληκάρια του, εἰς τὰ ὅποια ἀφηγεῖται ἀνδραγαθίας αὐ-

τοῦ. Εἶτα προσκαλεῖ τὴν σύζυγόν του καί, ὥπως μὴ μετὰ τὸν θάνατόν του περιέλθῃ εἰς ἄλλον, τὴν ἀποπνίγει εἰς τὰς ἀγκάλας του. Κατ' ἄλλας παραλλαγάς, ὁ Χάρος ἐλλοχεύει πανταχοῦ τὸν Διγενῆ, ἢ ὁ Διγενὴς κτίζει κάστρον διὰ νὰ μὴ τὸν εὕρῃ ὁ Χάρος, ἀλλ' οὐδὲ οὕτω τὸν ἀποφεύγει· ἢ ἀκούσας παρὰ φίλου του ὅτι ἐπεφάνη ἄγνωστος ἥρως (εἶναι δ' οὗτος ὁ Χάρος), ἂν καὶ ἐπιθανάτιος, προσκαλεῖ αὐτὸν εἰς ἀγῶνα καὶ ἡττᾶται.

Εἰς τὴν κατωτέρω Κρητικὴν παραλλαγὴν τοῦ ἔξματος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Διγενῆ εἶναι καταφανεστάτῃ ἡ ἐπίδρασις τῶν Κρητικῶν παραδόσεων. Ὁ γενναῖος Ἀκρίτης προσέλαβεν ἐν Κρήτῃ τὰς διαστάσεις Τιτάνος, σχεδὸν οὐδὲν διατηροῦντος πλέον τὸ ἀνθρώπινον. Καὶ εἰς τὸ ἔξμα τοῦτο, ὡς εἰς τὰς παραδόσεις, ὁ Διγενὴς διασκελίζει ὄρη, δισκεύει μὲ ὀγκώδεις λίθους, ἀνασπᾷ βράχους, νικᾷ εἰς τὸν δρόμον ἐλάφους καὶ αἰγάγρους. Ὁ Χάρος δὲν τολμᾷ νὰ παλαίσῃ μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸν πληγώνει ἐξ ἐνέδρας.

Ν. Γ'. Πολίτης

Ὁ Διγενὴς ψυχομαχεῖ κι ἡ γῆ τόνε τρομάσσει.
Βροντᾷ κι ἀστράφτει ὁ οὐρανὸς καὶ σιεῖτ' ὁ ἅπᾳνω κόσμος
κι ὁ κάτω κόσμος ἄνοιξε καὶ τρίζουν τὰ θεμέλια,
κι ἡ πλάκα τὸν ἀνατριχιᾷ πῶς θὰ τόνε σκεπάσῃ,
πῶς θὰ σκεπάσῃ τὸν αἰτὸ τοῦ γῆς τὸν ἀντρεωμένο.
Σπίτι δὲν τὸν ἐσκέπαζε, σπήλιο δὲν τὸν ἐχώρει,
τὰ ὄρη ἐδιασκελίζε, βουνοῦ κορφὲς ἐπῆδα,
χαράκι* ἄμαδολόγανε* καὶ ριζιμιὰ* ἔξεκούνιε.
Στὸ βίτσιμά* πιανε πουλιά, στὸ πέταμα γεράκια,
στὸ γλάκιο* καὶ στὸ πῆδημα τὰ λάφια καὶ τ' ἀγρίμια.
Ζηλεύγει ὁ Χάρος, μὲ χωσιὰ* μακρὰ τόνε βιγλίζει*,
κι ἐλάβωσέ του τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχὴ του πῆρε.

Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔξμα, ὁ Διγενὴς ἀποθνήσκει, νικηθεὶς ἐν πάλῃ πρὸς τὸν Χάρον. Ὁ φθονερὸς ἀντίπαλος αὐτοῦ περιγράφεται κατὰ τὸ πρότυπον τῶν παραστάσεων τοῦ ψυχοπομποῦ, τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ ἐν ταῖς ἀγιογραφαῖς τῶν ἐκκλησιῶν.

Τρίτῃ ἐγεννήθη ὁ Διγενὴς καὶ Τρίτῃ θὰ πεθάνῃ.
Πιάνει, καλεῖ τοὺς φίλους του κι ὅλους τοὺς ἀντρεωμένους
νὰ ῥθῃ ὁ Μηνᾶς κι ὁ Μαυραϊλῆς, νὰ ῥθῃ κι ὁ γιὸς τοῦ Δράκου
νὰ ῥθῃ κι ὁ Τρεμαντάχειλος, πού τρέμει ἡ γῆ κι ὁ κόσμος.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Κι ἐπῆγαν καὶ τὸν ἡῦρανε στὸν κάμπο ξαπλωμένο.
 Βογκάει, τρέμουν τὰ βουνά, βογκάει, τρέμουν οἱ κάμποι.
 —Σὰν τί νὰ σ' ἡῦρε Διγενή, καὶ θέλεις νὰ πεθάνης ;
 —Φίλοι, καλῶς ὀρίσατε, φίλοι κι ἀγαπημένοι,
 συχάσετε, καθίσετε κι ἐγὼ σᾶς ἀφηγιέμαι.
 Τῆς Ἀραβίνας τὰ βουνά, τῆς Σύρας* τὰ λαγκάδια,
 ποὺ κεῖ συνδυὸ δὲν περπατοῦν, συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουν,
 παρὰ πενήντα κι ἑκατό, καὶ πάλε φόβον ἔχουν,
 κι ἐγὼ μονάχος πέρασα πεζὸς κι ἄρματωμένος,
 μὲ τετραπίθαμο σπαθί, μὲ τρεῖς ὀργιὲς κοντάρι.
 Βουνὰ καὶ κάμπους ἔδειρα, βουνὰ καὶ καταράχια,
 νυχτιὲς χωρὶς ἀστροφεγγιά, νυχτιὲς χωρὶς φεγγάρι.
 Καὶ τόσα χρόνια πού 'ζησα δῶ στὸν ἀπάνου κόσμο
 κανένα δὲ φοβήθηκα ἀπὸ τοὺς ἀντρειωμένους.
 Τώρα εἶδα ἓναν ξυπόλυτο καὶ λαμπροφορεμένο,
 πόχει τοῦ ρήσου* τὰ πλουμιά*, τῆς ἀστραπῆς τὰ μάτια·
 μὲ κράζει νὰ παλέψωμε σὲ μαρμαρένια ἀλώνια
 κι ὅποιος νικήσῃ ἀπὸ τοὺς δυὸ νὰ παίρῃ τὴν ψυχὴ του.

Καὶ πῆγαν καὶ παλέψανε στὰ μαρμαρένια ἀλώνια·
 κι ὅθε χτυπάει ὁ Διγενής, τὸ αἷμα αὐλάκι κάνει,
 κι ὅθε χτυπάει ὁ Χάροντας, τὸ αἷμα τράφο κάνει.

2. ΔΙΓΕΝΗΣ

(Κυπριακὴ παραλλαγὴ)

Ὁ Διγενὴς ψυχομαχεῖ μὲς μολυβένιον πύρκον*,
 μέσ' ἀσημένιον πάπλωμα, μὲς προύντζενον κρεβάτιν.
 Ἀππέξω τριυρίζουσιν τρακόσιοι τρεῖς νομάτοι,
 θέλουν νὰ μποῦσιν νὰ τὸδ δοῦν κ' αἰ πάλε κροφοοῦνται*.
 Ἐναν κοντὸν κοντούτσικον κ' αἰ χαμηλοβρακάτον
 βάλλει τῇδ δύναμιν Θεοῦ, μπαίνει καὶ χαιρετᾷ τον.
 —Καὶ γειά σου, γειά σου Διενή, σὰν ἐν' ἡ ἀφεγκιά* σου,

- ἔτσι σὰν ἓν ἡ ρίζα σου κ'αἰ τὰ γεννητικά* σου.¹
 Ἀππέξω τριυρίζουσιν τρακόσοι τρεῖς νομάτοι,
 θέλουν νὰμποῦσιν νὰ σέ δοῦν κ'αἰ πάλε κροφοῦνται*.
 —Κ'αἰ ἄς ἡμποῦσιν ἔσσω μου, τίποτες μέφ* φοοῦνται.
 Κ'αἰ στήννει τάβλες ἄρκυρές*, ψουμιά σιμιαλλένα*,
 ὦτσαι* τὰ προτσοκούταλα* ἦτουν καὶ χρουσωμένα*.
 —Τρῶτε κ'αἰ πίννετ', ἄρκοντες, κ'αἰ ἐγὼ νὰ σᾶς ξηοῦμαι.
 Κάτω στοὺς πέντε ποταμούς, κάτω στοὺς πέντε δρόμους,
 κάουρας* ἐβασίλεψεν κ'αἰ τρώει τοὺς ἀνθρώπους.
 Φτερινιστηρκάν* τὰππάρου* μου, πάνω 'ς βουνὸν ἡβκαίνω
 κ'αἰ κάμνω* ἔτσά τὸν κάουρον κεῖ κάτω στὸ λιβάιν*
 κρατοῦν οἱ δακκαννοῦρες* τοῦ ἐννιά σκάλες λιβάιν,
 κ'αἰ πάνω στήρ ραχοῦλλαν τοῦ σκύλλος* λαὸν κ'αἰ τρέχει.
 —Καὶ γειά σου, γειά σου, κάουρε, σὰν ἓν ἡ ἀφεγκιά σου,
 ἔτσι σὰν ἓν ἡ ρίζα σου κ'αἰ τὰ γεννητικά σου.
 Σηκῶννει τὸ κοντάριν τοῦ τὸ περφυλοημένον*,
 ἡ Παναγία κ'αἰ ὁ Χριστὸς πάνω ζωγραφισμένος.
 Μιὰν κονταρκάν τοῦ ἔδωσε καὶ ἐκόπην τὸ κοντάριν,
 κ'αἰ μὲ τὰ πέντε πιάννει τον, κ'αἰ μὲ τὰ δκυὸ κρατεῖ τον,
 κ'αἰ μὲ τὲς δακκαννοῦρες τοῦ παίρνει τοῦ τὸ κοντάριν.
 —Χάμνα* με, χάμνα, κάουρε, κ'αἰ νὰ ξαναπιαστοῦμεν.
 Ἐχάμνησεν ὁ κάουρας κ'αἰ βκάλλει τὸ σπαθίν του,
 κ'αἰ μὲ τὰ πέντε πιάννει τον κ'αἰ μὲ τὰ δκυὸ κρατεῖ τον,
 κ'αἰ μιάσ σπαθκιὰν τοῦ ἔδωσε κ'αἰ ἐκόπην τὸ σπαθίν του.
 κ'αἰ μὲ τὲς δακκαννοῦρες τοῦ παίρνει τοῦ το κ'εῖνον.
 —Χάμνα με, χάμνα, κάουρε κ'αἰ νὰ ξαναπιαστοῦμεν.
 —Ἐσ* σε χαμνῶ, ἅ Διενή, γιὰ νὰ ξαναπιαστοῦμεν.
 Ἄννοιξεν τὲς ἀγκάλες τοῦ κ'αἰ τὸθ Θεοδ' δοξάζει.
 —Δοξάζω σε, καλὲ Θεέ, πού 'σαι στὰ ψηλωμένα,
 ἀπού·γινώσκεις τὰ κρυφὰ κ'αἰ τὰ φανερωμένα.
 τῆδ δύναμιν πού μῶδωσες, κάουρος μοῦ τὴν παίρνει.
 Ἡρτεβ βουλή 'πού τὸθ Θεόν, 'πού τοὺς Ἀῖς* Ἀντζέλους:
 —Τάνα* εἰς τὴν κοξοῦλλασ* σου, κ'ἔχει ἄρκυρόφ φηκάριν,

1. Οἱ δύο στίχοι, ὁμηρικῆς φιλοφροσύνης χαιρετισμός, ἀναφερόμενος εἰς τοὺς προγόνους τοῦ ἥρωος. Κατὰ λέξιν δὲν ἐξηγεῖται οὐδ' ὑπὸ τῶν ἐντοπίων.

κ'αὶ μέσ' ὅς ἄρκυροφήκαρον ἔχει ἄρκυρόν μαχαίριν,
 κ'αὶ σέννιаре* τὸν κάουρον ποὺ κάτω στὸ ἀρφάλιν*,
 τότες νὰ δῆς τὸν κάουρον χαμαὶ μαλλιά κουάριν*.
 Σκοπᾶ εἰς τὴν κοζούλλαν του, βρίσκει ἄρκυρόφ φηκάριν,
 κ'αὶ μέσ' ὅς ἄρκυροφήκαρον βρίσκει ἄρκυρόν μαχαίριν,
 κ'αὶ σέννιаре* τὸν κάουρον ποὺ κάτω στὸ ἀρφάλιν,
 κ'αὶ ἐππαισεν ὁ κάουρος χαμαὶ μαλλιά κουάριν.
 Τότες λαλεῖ ὁ κάουρος : « Δὲν ἔν' ἡ δύναμή σου,
 Διενή, ὅπου μ' ἐνίκησε,
 εἶναι τὸ θέλημαθ Θεοῦ ἐσοῦ κ' ἐνίκησές με,
 κ'αὶ τώρα ἴπου μ' ἐνίκησες, ἐν νὰ σοῦ παραντζεῖλω-
 πιάσε τὲς δακκαννοῦρες μου κ'αὶ κάμες τὲς μιάτς τσάππαν*,
 κ'αὶ δῶσ' τοῦ τοίχου νὰ ραῖ, τοῦ τοίχου νὰ χαλάση,
 τοῦ πύρκου μολυβόχτιστου νὰ γεῖρη νὰ πουζυάση*,
 καὶ πιάσε τὴν καυκάλλαμ μου κ'αὶ κάμε τὴν μὴν τάρκα*,
 οὔτε σκιπέττος* μπαίνει της, οὔτε κακὴ πουμπάρτα*.
 Φτερνιστηρκάμ τάππάρου μου, πάνω ὅς βουνὸν ἡβκαίννω,,
 κ'αὶ βλέπω τὸν Σαρακηνὸν κεῖ κάτω στὸ λιβάν·
 σὰν τὸ παμπούλλιν* κάθεται, σὰν τὸ βουνὸν κοιμᾶται,
 κ'αὶ μέσα στὰ ρουχούνια* του φοράες* χιχινίζουν,
 κ'αὶ μέσα εἰς ταῦκία* του περτίκια* κακαρίζουν,
 πάνω εἰς τὴν ραχούλλαν του ζευκάρκα διολίζουν*,
 πάνω στὴν κεφαλούλλα του ἑνέρομυλοι γυρίζουν,
 πάνω στὰ χεροπάλαμα σκύλλοι λαοῦς* κ'αὶ τρέχουν.
 —Γεῖά σου, γεῖά σου, Σαρακηνέ, σὰν ἔν' ἡ ἀφεγκιά σου,
 ἔτσι σὰν ἔν' ἡ ρίζα σου κ'αὶ τὰ γεννητικὰ σου.
 Μιὰν κονταρκάν τοῦ ἔδωσε ἑπὶ κάτω στήμ μασκάλη,
 τσακίζει δέκα κόκκαλα κ'αὶ ἑκατὸν κεντίτες*,
 ἐξέβηκεν ἡτ τοππουζιά πάνω σὲ πέντε μίλια.
 Ἐξηφαντώνναν ἄρκοντες κ' ἐππέσαν τὰ ποτήρκα :
 —Κάπου στράφτει, κάπου βροντᾶ, κάπου χαλάζιρ ρίβκει.
 Ἐνας ἀπὸ τὴν μέσην τοὺς σηκώστην κ'αὶ λαλεῖ τοὺς :
 —Οὔτε στράφτει, οὔτε βροντᾶ, οὔτε χαλάζιρ ρίβκει,
 ἔμ ματσουκιά* τοῦ Διενή, Σαρακηνὸς τὴν τρώει.
 Ξαναδιπλάζει του ἄλλην μιάν, τελειώνει τον κ'αὶ κεῖνον.

3. Τ' ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ Ο ΓΙΟΣ

Τὸ θέμα τῆς αἰχμαλωσίας ἢ τοῦ ἐξ ἐνέδρας τραυματισμοῦ ἢ φό-
νου 'Ακρίτου ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, Σαρακηνῶν ἢ 'Απελατῶν*, εἶ-
ναι σύνθετος εἰς τὰ ἀκριτικὰ ἄσματα. 'Ιδίαν διατύπωσιν τοῦ θέματος τοῦ-
του παρουσιάζουν τὰ ἄσματα περὶ τοῦ τραυματισμοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ
'Ανδρονίκου Γιάννου.

Κάτου στὴν ἄσπρη πέτρα καὶ στοῦ κρυοῦ νερό,
ἐκεῖ κείτεται ὁ Γιάννος, τ' 'Ανδρονίκου ὁ γιός,
κομμένος καὶ σφαγμένος κι ἀνεγνώριστος.
Τὸ αἷμα του σὰ βρύση χύνονταν στὴ γῆς,
καὶ γιατρεμὸ δὲν εἶχεν ἡ βαθιὰ πληγὴ.

Τοῦρκοι τὸν παραστέκουν καὶ Ρωμιοὶ τὸν κλαῖν,
κι ἀπάρθυνα κοράσια τὸν μοιρολογοῦν :
—Γιάννο μ', δὲν εἶχες μάνα, μάνα κι ἀδερφή,
δὲν εἶχες καὶ γυναῖκα, γιὰ νὰ σ' ἐκλαιγαν ;
—Θαρρῶ πῶς εἶχα μάνα, μάνα κι ἀδερφή,
κι ἡ δόλια μου ἡ γυναῖκα νὰ τὴν πόρχεται,
μὲ δυὸ μαῦρα λιθάρια στηθοδέρνοντας.

—Γιάννο μου, δὲν σοῦ τό εἶπα, δὲ σ' ἀρμήνευα,
μὲ χίλιους μὴν τὰ βάνης καὶ μὴν πολεμᾷς ;
—Σώπα, καλὲ γυναῖκα, καὶ ντροπιάζεις με.
'Εγὼ εἶμαι ὁ ἀντρειωμένος, τ' 'Ανδρονίκου ὁ γιός.
ποὺ τρέμει ὁ κόσμος ὅλος κι ὅλα τὰ χωριά,
καὶ τρέμουν τρεῖς πασάδες ποὺ πολέμαγα.
Δὲν ἦσαν μήτε πέντε, μήτε δεκαοχτώ,
ἑπτὰ χιλιάδες ἦσαν κι ἐγὼ ἀμοναχός·
κι ἀπ' τὴν ἑπτὰ χιλιάδες ἕνας γλίτωσε.
ποὺ 'χε λαγοῦ πιλάλα, Δράκου δύναμη,
καὶ τῆς ἀγριολαφίνας τὰ πηδήματα.
Στὰ νέφια νέφια πάει, στὰ νέφια περπατεῖ,
στον οὐρανὸ πετοῦσε, στ' ἄστρον ἐχάνονταν.
Μιὰ σαῖτιά μοῦ παίζει μέσα στὴν καρδιά,
τὴ δύναμή μου κόβει κι ὅλη τὴν ἀντρεία.

4. ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ (1453)

- 1 Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
 σημαίνει κι ἡ Ἁγιά Σοφιά, τὸ μέγα μοναστήρι,
 μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξήντα δυὸ καμπάνες.
 Κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπάς καὶ διάκος.
- 5 Ψάλλει ζερβὰ ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης,
 κι ἀπ' τὴν πολλὴν τὴν ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνες.
 Νὰ μποῦνε στὸ Χερουβικὸ καὶ νὰ ἔβγη ὁ βασιλέας.
 Φωνὴ τοὺς ἦρθε ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα :
- «Πάψετε τὸ Χερουβικὸ κι ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια,
 παπάδες πάρτε τὰ ἱερά, καὶ σεῖς κερὰ σβηστήτε,
 γιατί εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψη.
 Μὲν' στεῖλτε λόγο στὴ Φραγκιά, νὰ ῥθοῦνε τρία καράβια,
 τό'να νὰ πάρη τὸ Σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ Βαγγέλιο,
 τὸ τρίτο τὸ καλύτερο, τὴν Ἁγία Τράπεζά μας,
- 15 μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴ μαγαρίσουν ! ».
 Ἡ Δέσποινα τaráχτηκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
 «Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρύζης,
 πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιροὺς πάλι δικά σας εἶναι ».

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ, «Εκλογὴ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ»

III. ΘΕΑΤΡΟΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΧΟΡΤΑΤΗ

1. ΕΡΩΦΙΛΗ

Τραγωδία εἰς πέντε πράξεις

Ἑπόθεσις τῆς τραγωδίας, καλουμένης Ἑρωφίλης (γραμμένη ἀπὸ τὸν ποιητή).

Ἀφότις ἐσκοτώθη εἰς τὸν πόλεμον Θρασύμαχος ὁ βασιλεὺς τῆς Τζέρτζας, ἔτυχεν εἰς τὰ χέρια Φιλογόνου τοῦ βασιλέως τῆς Μέμφιδος, ἔχουν τῆς Αἰθύπτου, κάποιον ἀνήλικον παιδί τ' ὄνομα Πανάρετος, ὁποῦ μονογενὲς καὶ ὄρφανόν ἔμεινε μετὰ τὸν σκοτωμὸν τοῦ πατρὸς του. Καὶ μ' ὅλον ὁποῦ δὲν τὸν ἐγνώριζεν ὁ Φιλόγονος διὰ παιδί τοῦ Θρασύμαχου, ὅμως ἐπρόσταξε νὰ συναναστρέφεται ὁμάδι μετὰ τὴν κορασίδα Ἑρωφίλην τὴν θυγατέρα του, μονογενὴς καὶ αὐτή.

Οὗτος ὁ Πανάρετος μετὰ τὴν αὐξήσιν τῆς ἡλικίας ἤϋξανε κατὰ πολὺ εἰς φρόνησιν, εἰς βασιλικά ἔθνη καὶ εἰς ἀνδρείαν, ὥστε ὁποῦ ταῦτα βλέποντας πρὸς τὸν νέον ὁ Φιλόγονος βασιλεὺς ὅχι μόνον τὸν ἐτίμησεν, ἀλλὰ καὶ στρατηγὸν τὸν ἐγκατέστησεν εἰς ὅλα τὰ φουδάτα*. Ὁ ἔρωσις ὅμως τῆς Ἑρωφίλης ἔσυρε τὸν Πανάρετον νὰ τὴν ἀγαπήσῃ τόσον διὰ τὰ περισσὰ τῆς κάλλη, ὥστε κρυφίως ἀπὸ τὸν πατέρα τῆς νὰ ἐνεργήσῃ τὰ τοῦ γάμου. Τοῦτο ἐγένη αἰτία μεγάλου κακοῦ, ἐπειδὴ κάνοντας ὁ βασιλεὺς νὰ ἀποκεφαλίσουν τὸν Πανάρετον, ὅχι μόνον τὴν κεφαλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὰ χέρια του βάνοντας εἰς ἓνα βατσέλι* τὰ ἔδωκε τῆς θυγατρὸς του διὰ κανίσκι*, τὸ ὁποῖον θεωροῦσα μετὰ μεγάλου τρόμου ἢ Ἑρωφίλη καὶ κρουνηδὸν καταφιλοῦσα ἐλιποψύχησεν ἀπὸ τὸν καημὸν τῆς καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν ἐσφάγη μετὰ τὸ ἴδιόν τῆς χέρι. Τοῦτο τὸ ἔλεεινὸν θέαμα ἐπροξένησεν εἰς ὅλον τὸ παλάτι ἀπαραμύθητον τὴν θλίψιν καὶ ἀκράτητα τὰ δάκρυα· ὅθεν γυρίζοντας ὁ βασιλεὺς νὰ ἰδῇ τὸ ἀποβησόμενον, ὁ χορὸς τῶν κορασίδων πρὸς ἐκδίκησιν τῶν ἀδικοσκοτωμένων τὸν ἤρπασεν ἀπὸ τὰ ποδάρια καὶ ρίχνοντάς τον εἰς τὴν γῆν τὸν ἐθανάτωσαν καταπατώντας. Ἔτσι ἔμεινεν ἔρημον τὸ βασίλειόν του ἐν τῷ ἄμα ἀνεπίστως. Μετὰ ταῦτα φαίνεται ὡς σκιά ἡ ψυχὴ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως καὶ δίδει σημάδι εὐχαριστήσεως διὰ ταύτην τὴν δικαιοσύνην ἐκδίκησιν.

Πρᾶξις Γ' — Σκηνὴ Δ'

Σ Κ Ι Α τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ βασιλιᾶ μιλεῖ

* Ἀπὸ τὸν Ἄδην τὸ σκληρὸ καὶ τὸ σκοτεινιασμένο, μετὰ θέλημα τοῦ Πλούτωνος τούτῃ τὴν ὥρα βγαίνει

στο φῶς τῇ μέρας τὸ λαμπρό, καὶ τοῦ καθάριου κόσμου
τὰ κάλλη ἀκόμη δὲν μπορεῖ καλὰ νὰ δῇ τὸ φῶς μου,
γιατὶ τ' ἄμμάτια, πού 'σανε στὸ σκότος μαθημένα,
στὴ λάμψη τώρα στέκουσι τοῦ ἡλίου θαμπωμένα·
μὰ τοῦτ' ἀνέν* καὶ δὲν μποροῦ νὰ δοῦσι τὴν ἡμέρα,
τῇ γῆς τὴ μυρωδιὰ γρικῶ καὶ τὸν γλυκύν ἀέρα.

Ὡ κόσμε καλορίζικε, τόπε χαριτωμένε,
τῷ ζωντανῷ παράδεισος, δίκια ἀναζητημένε
ἀπ' ὅσους κι ἂ σ' ἐχάσαμε κι ὀγιάντα* δὲν μπορούμε
κι εἰς πᾶσα χρόνο μιὰ φορὰ πάλι νὰ σὲ θωροῦμε !
Μ' ἀνέν καὶ δὲν κομπώνομαι*, τὰ μάτια μου ἀρχινοῦσι
τοῦ ἡλίου τοῦ λαμπρότατου τὴ λάψη νὰ θωροῦσι·
βουνὰ καὶ κάμπους συντηρῶ, καθάρια βλέπω τώρα
τὴ Μέμφη τὴν ἐξακουστὴ καὶ μπορεμένη χώρα...
σκαμνὶ τοῦ δόλιου μου κυροῦ, κληρονομιά δική μου,
καὶ μόνη αἰτία τοῦ σκοτωμοῦ πού 'λαβε τὸ κορμί μου !
'Σ τοῦτο τὸ σπῖτι τὸ ψηλὸ, 'ς τοῦτο τὸ τιμημένο
παλάτιν ἐγεννήθηκα, 'ς τοῦτό 'μαι ἀναθρεμμένο
μικρὸ παιδί σ' ἀνάπαφες κι εἰς ἐτιμὲς μεγάλες
κι εἰς πλήσιες καλορίζικιες πάντα περισίσιες ἄλλες.
'Σ τούτῃ τὴν γῆν ἐπάτησα 'ς τοῦτες ἐμπαινοβγῆκα
τοὶ πόρτες, 'ς τοῦτα τὰ θρονιὰ τ' αὐτιά μ' ἀφουκρασθῆκα
πολλῶ λογιῶ παινέματα, σὰν εἶν' συνηθισμένοι
νὰ 'ν' ἐκ τὸν κόσμον οἱ βασιλιοὶ πάντα τὼς τιμημένοι...

Ὡ ψευτικότες θωριές, κι ἀσύστατή μου μοῖρα,
'ς τοῦτον τὸν τόπον ἀκομὴ τὸ θάνατό μου ἐπῆρα
κι ἐγὼ καὶ τὰ παιδάκια μου, κι ὅχι ποτὲ ἀπ' ὄχτρό μου,
μ' ἀπὸν τὸν ἀπονώτατο τὸν ἴδιον ἀδερφό μου,
τοῦτον πού στέκει ἀνέγνοιαστα καὶ βασιλεύγει τώρα
τούτῃ τὴν ἀξαζόμενη καὶ μπορεμένη χώρα.

.....

Ὡ τῶν ἀνθρώπων λογισμοὶ καὶ θάρρη κομπωμένα*,
καὶ γιάντα* ξόμπλι* σήμερον δὲ παίρνειτ' ἀπὸ μένα ;
Νὰ μεγαλώσω ἐλόγιασα καὶ νὰ πληθύνω πλοῦτος,
μὰ λίγος ἦτονε γιὰ μὲ ὅλος ὁ κόσμος τοῦτος !

Μὰ κεῖν' ἀπού δὲν ἔφτανε ὅλη τοῦ κόσμου ἡ χτίση
 ξάφνου σὲ λίγ' ὁ θάνατος τόπό 'θελε σφαλίσαι !
 Γιατὶ ἀδερφὸς μ' ἀνέγνωρος σὲ τοῦτο μιὰν ἡμέρα
 τὸ σπῖτι μ' ἐθανάτωσε μὲ τὴ δική του χέρα,
 δίχως καμιάς λογιῆς αἰτιά, μόνο γιὰ νὰ μοῦ πάρη
 τὴ βασιλειὰ πού μὸδωκε μόνο τοῦ Ζεῦ ἡ χάρη·
 καὶ δυὸ μικράκια μου παιδιὰ πολλὰ μ' ἀγαπημένα
 στὸν Ἄδη τότες τὸ ζιμιό* ἔπεφε μετὰ μένα·
 καὶ κεῖν' ἀπ' ἔχω πλιότερο καὶ πλιά παρὰ μαχαίρι
 μὸδωκε πόνου στὴν καρδιά, παντοτινὸ του ταίρι
 ἔκαμε τὴ γυναῖκα μου· ὦ θεέ, καὶ πῶς ἐμπόρειες
 τόσες μεγάλες ἀπονιὲς κάτω στὴ γῆ κι ἐθώρειες !...
 Καὶ μετὰ κείνην ἔκαμε μιὰ θυγατέρα μόνο
 γιὰ νὰ γρικήση σήμερο πρίκα* πολλὴ καὶ πόνου,
 καθὼς ὀρίζου οἱ οὐρανοὶ καὶ θέλ' ἡ δικαιοσύνη
 τοῦ Ζεῦ, ὅπ' ἀνεγδίκιωτα κρίματα δὲν ἀφήνει,
 μ' ἀνὲν κι ἀργῇ καμιά φορὰ τὴν παιδομὴ* νὰ δώση,
 γιὰ νὰ 'χη ὁ φταίστης τίβοτας καιρὸ νὰ μεταγνώση,
 πάλι θυμᾶται κι ἔρχεται μὲ δύναμη μεγάλη
 τὴν ὥρα πού λιγότερα τὴν καρτεροῦσιν ἄλλοι·
 γιὰ τοῦτο τοῦ Φιλόγονου τὴν ἀτυχιά τὴν τόση
 μὲ θάνατο πρικότατο σήμερο θὰ τελειώση !

.....

Τοῦτ' ἀποφάσισεν ὁ Ζεὺς σ' αὐτοὺς νὰ κάμῃ ὁμάδι,
 καὶ τοῦτο ἐγρικήθηκε σ' ὅλους ζιμιό* στὸν Ἄδη,
 καὶ τόση μὸδωκε χαρὰ κι ἔτσι πολλ' ἄρεσέ μου,
 πού τ' Ἄδ' ἡ παιδομὴ γιαμιὰ μόλειψε φαίνεται μου.
 Κι ὁ Πλούτωνας πῶς χαίρομαι δίκια γνωρίζοντάς το,
 'ς τοῦτον τὸν κόσμον ν' ἀνεβῶ μ' ὅρισε ἀπού τὸν κάτω,
 γιὰ νὰ μποροῦσι σήμερο τ' ἀμμάτια του νὰ δοῦσι
 τὸ σκοτωμόν του τὸν πρικό, πλιότερα νὰ χαροῦσι.
 Ἔν τον* ἐδῶ πού πρόβαλε... νὰ τότε δῶ φοβοῦμαι,
 καὶ τὴν πληγὴ πού μόκαμε στὸ στῆθός μου νητροῦμαι*
 μὴ ξανανοίξῃ νὰ γενῇ κι ἐδὰ σὰν τότες βρῦση,
 καὶ τούτους ὅλους αἵματα τσι τὸπους νὰ γεμίση.

Σ ζ η ν ή Ε'

ΒΑΣΙΛΕΑΣ

Ἄπ' ὅσες χάρες οὐρανός, γῆ ἢ μπορεμένη φύση
 γιὰ στόλισιν ἐβάλθηκε τ' ἀνθρώπου νὰ χαρίση,
 πλὶ' ἄξια καὶ πλιὰ καλύτερη δὲν τόδωκε σὰν κείνη
 τς ἀδυνατῆς* ἀποκοτιᾶς*, κρίνω σ' ἀληθοσύνη·
 γιατί δὲν εἶναι μηδεμιὰ σὰν τούτῃ νὰ ψηλῶνῃ
 τς ἀνθρώπους γληγορύτερα καὶ νὰ τοὶ μεγαλῶνῃ·
 τούτ' ἤκοφε καὶ μάζωξε τὰ δέντρῃ κι ἔκαμέν τα
 καράβια κι εἰς τῇ θάλασσας τοὶ στράτες ἐβαλέν τα·
 τούτῃ τοὶ ποταμούς περνᾷ καὶ τὰ βουν' ἀνεβαίνει,
 τούτῃ μὲ πλήσια δύναμη 'ς τοὶ ξένους κόσμους μπαίνει·
 τούτῃ τὰ κάστρη πολεμᾷ, τούτῃ νικᾷ, καὶ τούτῃ
 μόνια τῇ δίδει τσὶ τιμὲς καὶ τὰ μεγάλα πλοῦτῃ,
 τούτῃ τὸ φόβο δὲν ψηφᾷ, τὸν Ἄδῃ δὲ φοβᾶται,
 κι ὅποιος τὴν ἔχει, ζωντανὸς μόνο στὴ γῇ λογᾶται.
 Τούτῃ κι ἐμένα βασιλιὸ μ' ἄξιωσε, τούτῃ μόνο
 μ' ἔκαμε κι εἰς τὴν κεφαλὴ στέμμα χρυσὸ σηκώνω
 καὶ μὲ μεγάλη μου τιμὴ τὴν Αἴγυπτον ὀρίζω,
 κι ἴσια μου καλορίζικο κανένα δὲ γνωρίζω·
 νίκες καὶ πλοῦτῃ καὶ τιμὲς πᾶς ὥρα μοῦ πληθαίνουν,
 χαρὲς πολλὲς στὸ σπίτι μου κι εἰς τὴν καρδιά μου μπαίνουν.
 Μιὰ μόνο μοῦ βασάνιζε ἐγνοια τὸ λογισμό μου,
 τῇ θυγατέρας μου ἢ παντρεῖα... τῶρα τὸ ριζικὸ μου
 τήνε τελειώνει, σὰ θωρῶ, καὶ τούτῃ πλὶ' ἀπὸ κείνο
 παρ' ἀποῦ λόγιαζα καλλιὰ· γιὰ τοῦτο δίκια κρίνω
 πῶς οὐδεμιὰ καλομοιρὰ μὲ τῇ δικῇ μου μοιάζει,
 μηδὲ τῇ μπόρεσῃς μου πλιὸ μπόρεση δὲν ταιριάζει.
 Μὰ πάγω 'ς τς Ἐρωφίλης μου, τ' ἀμμάτια καὶ τὸ φῶς μου,
 γι' αὐτὴ τὴν ἄξια τῇ παντρεῖα νὰ ξαναπῶ ἀπατός μου*.

Σ Κ Ι Α

Ζεῦ, ἀποῦ στέκεις 'ς τς οὐρανούς, κι ἐδῶ στὸν κόσμον κάτω
 τς ἀνθρώπους ὅλους συντηρᾷς, τὰ λόγια ποῦ καυχᾶτο

καλὰ περίσσια γρίκησε καὶ κάμε δικιοσύνη
 γρήγορα... μὲ τὴν ἄργητα χειρότερος ἐγίνη !
 Καὶ πρίκες ἀπὸ δά κι ὀμπρὸς τοῦ δῶσε τοῦ θανάτου,
 κι ἄς εἶν' αὐτὲς οἱ προξενιὲς ἢ ὕστερη χαρὰ του.
 Κι ἐσύ ἐκ τὸν Ἀθῆν, Πλούτωνα, πέψε φωτιά μεγάλη,
 σὰ μ' ἔταξες, κι ἄς ἄψουσι σὲ μιὰ μερὰ κι εἰς ἄλλη
 μάνιτες, πρίκες, βάσανα, κλαίματα καὶ θάνατοι,
 κι ἔρημ' ἄς γένη σήμερον ἐτοῦτο τὸ παλάτι !

.....

ΧΟΡΟΣ

Τοῦ πλούτου ἄχορταγιά, τοῦ δόξας πείνα,
 τοῦ χρυσαφιοῦ ἀκριβεῖα καταραμένη,
 πόσα γιὰ σᾶς κορμιὰ νεκρὰ πομεῖνα,
 πόσο' ἄδικοι πολέμοι σηκωμένοι,
 πόσες συχνὲς μαλιές* συναφορμὰ σας
 γρικοῦνται ὅλημενὲς στὴν οἰκουμένη !
 Στὸν Ἀθῆν ἄς βουλήσῃ τ' ὄνομά σας,
 κι ὅξω στὴ γῆ μὴν ἐβγῇ νὰ παιδέψῃ
 νοῦ πλιὸν ἀνθρωπινὸν ἢ ἀτυχιά σας·
 γιατί ἀποκεῖ, ὡς θωρῶ, σᾶς εἶχε πέψει
 κιανεὶς στὸν κόσμον δαίμονας νὰ ῥθῇτε,
 τς ἀνθρώπους μετὰ σᾶς νὰ φαρμακέψῃ.
 Τὴ λύπησῃ μισᾶτε, καὶ κρατεῖτε,
 μακρὰ τὴ δικιοσύνη ξορισμένη*,
 κι οὐδὲ πρεπὸ μὴδ' ὁμορφο θωρεῖτε.
 Γιὰ σᾶς οἱ οὐρανοὶ ἔναι σφαιλισμένοι,
 κι ἐδῶ στὸν κόσμον κάτω δὲν μποροῦσι
 νὰ στέκουν οἱ ἀνθρώποι ἀναπατημένοι.
 Μὲ τς ἀδερφοὺς τ' ἀδέρφια πολεμοῦσι
 κι οἱ φίλοι ταὶ φιλιές τως ἀπαρνιοῦνται,
 καὶ τὰ παιδιὰ τὸν κύρην τως μισοῦσι.

.....

Πρᾶξις Δ' - Σκηνή Ζ'

ΧΟΡΟΣ

Ἀκτίνα τ' οὐρανοῦ χαριτωμένη,
 ἀπού με τῇ φωτιά σου τῇ μεγάλη
 σ' ὅλη χαρίζεις φῶς τὴν Οἰκουμένη,
 τὸν οὐρανὸ στολίζει 'ς μιὰ κι εἰς ἄλλη
 μερὰ κι ὅλη τῇ γῇ ἡ πορπατηξιά σου,
 δίχως ποτὲ τῇ στράταν τση νὰ σφάλῃ.
 Κι ὄντα μᾶς ἐμακραίνης τῇ θωριά σου,
 με χιόνια καὶ βροχὲς τῇ γῇ ποτίζεις,
 γιὰ νὰμποροῦ νὰ ζιοῦ τὰ πλάσματά σου.
 Καὶ πάλι σὰ σιμώσης κι ἀρχινήσης
 τὰ χιόνια νὰ σκορπᾷς καὶ νὰ ζεσταίνης
 τὸν κόσμον, ὅλη τῇ γῇ μ' ἄθους* γεμίζεις,
 τὰ φύτρ' ἀναγαλλιᾷς, καρπούς πληθαίνεις,
 μεστῶνεις πωρικά, γεννᾷς λιθάρια
 πολλῶ λογιῶ, κι εἰς δόξα πάντα μένεις.
 Διαμάντια καὶ ρουμπιά, μαργαριτάρια
 κι ὅλες τσι πέτρες τς ἄλλες μοναχός σου
 πῶς κάνεις, ὅλοι βλέπομε καθάρια.
 Τὰ δὲ θωρεῖ στῇ γῇ ποτὲ τὸ φῶς σου,
 μὰ βρίσκονται στὰ βάθη φυλαμένα,
 κι ὅσα κι ἂν εἴν' ὁμπρὸς τῶν ἁμματιῶ σου,
 γῇ ἐσὺ τὰ κάνεις ὅλα, γῇ ἀπὸ σένα
 θρέφονται, καὶ κρατιοῦνται, καὶ πληθαίνουν,
 καὶ νὰ χαθῇ ποτὲ μπορεῖ κιανένα ;

Ἐκδοσις Σ. ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΟΥ

2. Η ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ

('Απόσπασμα)

Ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» εἶναι δραματοποίηση τοῦ γνωστοῦ ἐπεισοδίου τῆς Π. Διαθήκης. Στὴν ἀρχὴ τοῦ ἔργου ὁ Ἄγγελος ξυπνᾷ τὸν Ἀβραάμ καὶ τοῦ φέρνει τὸ μήνυμα τοῦ Θεοῦ νὰ θυσιάσῃ τὸ ἴδιον του

τὸ παιδί, τὸν Ἰσαάκ. Ὁ Ἀβραάμ, γεμάτος ἀγωνία καὶ ὕστερ' ἀπὸ πάλι ἐσωτερική, ἀποφασίζει στὸ τέλος πὼς δὲν μπορεῖ νὰ παραβῇ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ καὶ γονατισμένος προσεύχεται. Ἀλλὰ ἡ Σάρρα ξυπνᾷ, ἀνησυχεῖ, καὶ ζητᾷ νὰ μάθῃ τί συμβαίνει· ὅταν ὁ Ἀβραάμ ἀναγκάζεται νὰ τῆς τὸ πῆ, ἐκείνη λιποθυμᾷ. Τὸν Ἀβραάμ, ποὺ κλονίζεται καὶ πάλι, ἔρχεται νὰ ἐνισχύσῃ στὴν ἀρχικὴ του ἀπόφαση ὁ Ἄγγελος. Ὁ Ἀβραάμ δίνει διαταγὴ στοὺς δούλους νὰ ξεκινήσουν γιὰ τὴ θυσία. Ἡ Σάρρα στὸ μεταξύ συνέρχεται καὶ θρηνεῖ τὸ παιδί τῆς ποὺ θὰ χάσῃ.

Σ Α Ρ Ρ Α

Ἐννιά μῆνες σ' ἐβάσταξα, τέκνο μου κανακάρη*
 ὅς τοῦτο τὸ κακορίζικο καὶ σκοτεινὸ κουφάρι·
 τρεῖς χρόνους, γιέ μου, σοῦ ἔδιδα τὸ γάλα τῷ βυζῶ μου
 κι ἐσύ ὅσους τὰ μάτια μου κι ἐσύ ὅσους τὸ φῶς μου.
 Ἐθώρουν κι ἐμεγάλωνες ὥσὰ δέντροῦ κλωνάρι
 κι ἐπλήθαινες στὴν ἀρετῇ, στὴ γνῶμη καὶ στὴ χάρη·
 καὶ τώρα, πέ μου, ποιά χαρὰ βούλεσαι νὰ μοῦ δώσης;
 ὥσ' ἂν βροντῇ, ὥσ' ἂν ἀστραπὴ θὲ νὰ χαθῇς, νὰ λιώσης!
 Κι ἐγὼ πῶς εἶναι μπορετὸ δίχως σου πλιὸ νὰ ζήσω;
 ποιὸ θάρρος ἔχω, ποιά δροσιά, στὰ γέρα μου τὰ πίσω;
 Πόση χαρὰ τ' ἀντρώγουνον ἐπήραμεν ἀντάμι,
 ὄντα μᾶς εἶπεν ὁ Θεὸς τὸ πῶς σὲ θέλω κάμει!
 Καημένο σπίτι τ' Ἀβραάμ, πόσες χαρὲς ἐξώθησ*,
 παιδάκι μ', ὄντας ἔπεςες στὴ γῇ κι ἐφανερώθησ!
 Πῶς ἐγυρίσαν οἱ χαρὲς σὲ θλίψες ὅς μιὰν ἡμέρα,
 πῶς ἐσκορπίσαν τὰ καλὰ σὰ νέφη στὸν ἀέρα!

Τέλος ἡ Σάρρα πείθεται ν' ἀποσυρθῇ καὶ λέγει:

Πάγω ὅς τόπον ἀπόκρυφο νὰ σηκωθῇ ἐκ τοῦ στρῶμα,
 μιὰν ὥρα θὲ νὰ τὸ κρατῶ, νὰ τὸ φιλῶ στὸ στόμα.

Πολὺ ὠραία εἶναι ἡ σκηνὴ ὅπου ὁ Ἀβραάμ ξυπνᾷ τὸν κοιμισμένο Ἰσαάκ, λέγοντάς του πὼς θὰ πᾶνε νὰ κάμουν θυσία σ' ἓνα περιβόλι μακριά.

ΙΣΑΑΚ

Τίς εἶν' ἐπά ; τίς μοῦ μιλεῖ ; τίς μέ κουνεῖ ; ὥς μ' ἀφήση·
νυστάζω καὶ ζαλίζομαι, κι ἦρθε νὰ μέ ξυπνήση.

ΑΒΡΑΑΜ

Ξύπνησε, κανακάρη* μου, κι ἐγώ 'μαι ὅπου σέ κρᾶζω·
δουλειὰ σέ θέλω βιαστική, γιὰ κεῖνο σέ σπουδάζω.

ΙΣΑΑΚ

Μὴ μέ ξυπνήσης καὶ ἄσι με, ὕπνο γλυκὺν κοιμοῦμαι,
νύκτα 'ν' πολλή, κι ὥς θέσωμε, καλέ, ν' ἀναπαγοῦμε.
Μὴ μέ ξυπνᾷς, νὰ μέ χαρῆς, νὰ ζήσης, ἀφεντάκη*,
μὴ μέ πειράζης, ἄφης με νὰ κοιμηθῶ δαμάκι.

ΑΒΡΑΑΜ

Θωρῶ καὶ πλιὰ παρὰ ποτὲ ὁ ὕπνος τὸ ζαλίζει·
τάχα γρικᾷ τὸ τέλος του, γι' αὐτὸς παραμανίζει*;
Ξύπνησε, τὸ παιδάκι μου, νὰ πᾶμ' εἰς περιβόλι,
θυσία θεὸ νὰ κάμωμε σήμερο πού 'ναι σκόλη.

ΙΣΑΑΚ

Ὁφου, ἀφεντάκη μου γλυκὺ, κι ὥς μέ 'θελες ἀφήσει
καὶ μέ τὴν ὥρα τοῦ σκολειοῦ ἐγώ 'θελα ξυπνήσει.

ΑΒΡΑΑΜ

Σάρρα, ἄμ κάμε προσευκή, δέηση στὸ Θεό μας
καὶ κάμε πέτρα τὴν καρδιά στὸν ἀπομισεμό* μας·
κι ἀνιμένε μας νὰ 'ρθωμε, κι ἂν τύχη νὰ γυρίσω
ὁμάδι μέ τὸν Ἰσαάκ, νὰ σέ παρηγορήσω.

ΣΑΡΡΑ

Μὲ τῆς καρδιάς τ' ἀπόκτυπο θέλω σᾶς ἀνιμένει*,

μ' ὅ,τι ἐγδοχή* στὰ σίδερα ἔχουν οἱ φλακισμένοι,
 ὅπ' ἀνιμένουν τῇ φλακῆς τὴν πόρτα νὰ κτυπήσῃ,
 νὰ ἔμπῃ μέσα ὁ δῆμιος, νὰ τοὺς πισταγκωνίσῃ,
 νὰ τῶσε* δώσῃ θάνατον ἄγριον, ματωμένο,
 μὲ τέτοιους ἀντεροσπασμούς* σήμερον ἀνιμένω·
 μὲ τέτοιοι ἀποκτυπημόν, ὄντα μοῦ κατακροῦσι*,
 θέλ' ἀνιμένει τὸ πικρὸ μαντάτο νὰ μοῦ ποῦσι.

ΑΒΡΑΑΜ

Ἔλα νὰ πᾶμε, τέκνο μου, μὴ στέκωμε, νὰ ζήσης,
 νὰ ξεφαντώσῃς σήμερο καὶ νὰ καλοκαρδίσης.

ΙΣΑΑΚ

Ὁ λογισμὸς μου δὲν μπορεῖ κι ὁ νοῦς νὰ τὸ γρικήσῃ,
 γιὰ ποιά ἀφορμὴν ἢ μάνα μοῦ δὲν ἦρθε νὰ μὲ ντύσῃ.
 Ἐσὺ ποτὲ δὲ μ' ἔντυσες, βαριέσαι τὰ κοπέλια,
 ἄμ ἔντυνέ με ἡ μάνα μου μὲ χάχα καὶ γέλια.
 Καὶ τώρα ποιά ν' ἢ ἀφορμὴ κι ἡ μάνα μου μ' ἀφῆκε,
 κι εἶδα τὴν μὲ βαριὰ καρδιά στὴν κάμαρα κι ἐμπῆκε ;

ΑΒΡΑΑΜ

Μᾶς ὀρδινιάζει* τὸ φαητὸ ποὺ θὲ νὰ μᾶς ἐδώσῃ,
 νὰ πάρωμε στὴ στράτα μας ψωμί, κρασί καὶ βρώσῃ.

ΙΣΑΑΚ

Καὶ πέ μου το, πατέρα μου, ποῦ μελετᾷς νὰ πᾶμε ;
 στὸ σπίτι δὲ γυρίζομε ἀπονωρίς νὰ φῶμε ;

ΑΒΡΑΑΜ

Θυσίαν θὲ νὰ κάμωμε, κι εἶναι μακρὰ δαμάκι
 εἰς ἓνα τόπον ὁμορφο, εἰσὲ ψηλὸ βουνάκι·
 γιὰ κείνο εἶν' ἡ μάνα σου σὰν κακοκαρδισμένη,
 γιὰτ' εἶπα τῆς ξωμένομε,* καὶ μὴ μᾶς ἀνιμένῃ.

Ι Σ Α Α Κ

Πήγαιν' ὀμπρός, πατέρα μου, κι ἐγὼ ἀκλουθῶ σου ὀπίσω,
μὰ θεὸ νὰ δῶ τὴ μάνα μου, πρὶ παρὰ νὰ κινήσω.

Σ Α Ρ Ρ Α

Παιδί μου, κανακάρη μου, θάρρος κι ἀπαντοχή μου,
παρηγοριὰ καὶ ζήση μου, ἄγωμε* στὴν εὐκή μου.

Ι Σ Α Α Κ

Μάνα, τὰ τόσα σου φιλιὰ σ' ἔγνοια πολλὴ μὲ βάνου,
τὰ μάτια σου ποὺ τρέχουσι καὶ δυὸ ποτάμια κάνου.
Ποιά πίκρα σ' εὔρε ξαφνικὴ καὶ κλαῖς καὶ δὲν ἀρνεύγεις*
κι ἀπὸ τὰ νύχια ὡς τὴν κορφή ὅλον μὲ πασπατεύγεις ;

Σ Α Ρ Ρ Α

Δὲν ἔχω, γιέ μου, τίβοτις, μὴ γνοιάζεσαι, νὰ ζήσης,
καλόκαρδος εἰς τὸ βουνὶ ἄμε νὰ προσκυνήσης.

Ι Σ Α Α Κ

Μάνα μου στὴν ξεφάντωση πὰ νὰ σοῦ φέρω μῆλα
καὶ κλωναράκια τῷ δεντρῷ μὲ μυρισμένα φύλλα·
ἃ λάχη καὶ ἄλλο τίποτας ὁμορφο, σοῦ τὸ φέρνω,
κι ἃ μὲ γυρέψη ὁ δάσκαλος, πέ του ταχιά* γιαγέρνω*.

Σ Α Ρ Ρ Α

Τοῦτα τ' ἀπίδια μοῦ ἔχασιν ἀπὸ τὰ ψὲς δοσμένα
καὶ ξαργιτοῦ* τὰ φύλαγα, παιδάκι μου, γιὰ σένα·
καὶ βάλε τα στὸ στῆθος σου καὶ φά τα ὄντε διψάσης·
ὥσάν τὸ μέλ' εἶναι γλυκιά, πιάσ' νὰ τὰ δικιμάσης.

Ι Σ Α Α Κ

Μάνα μου, γιατί λουκτουκιᾶς* καὶ κλαῖς καὶ δὲν ἀρνεύγεις

Ἴντα κακὸ μοῦ μελετᾷς κι Ἴντα μοῦ προφητεύγεις ;
 Παράξενο μοῦ φαίνεται, σ' ἔγνοια μεγάλη μπαίνω·
 τάχ' ἀνεβαίνω τὸ βουνί, μὰ κάτω δὲ γιαιγέρνω*.

*Αρχίζουν νὰ πορεύωνται πρὸς τὸν τόπο τῆς θυσίας. Ὁ Ἰσαὰκ εἶναι ἀνυποψίαστος· οἱ πιστοὶ δοῦλοι τοῦ χάκου προσπαθοῦν ν' ἀλλάξουν τὴ γνώμη τοῦ Ἀβραάμ. Φτάνουν τέλος στὸ βουνὸ καὶ ἐτοιμάζονται τὴ θυσία. Ὁ Ἰσαὰκ μαθαίνει πιά ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν πατέρα του τὴν τραγικὴ ἀλήθεια καὶ ξεσπάει σὲ θρῆνον· στὸ τέλος προσεύχεται στὸ Θεὸ μὲ τ' ἀκόλουθα λόγια :

Καὶ ποῦ μὲ κράζεις, κύρη μου, νὰ ῥθω νὰ γονατίσω,
 ὅς ποιοῦ γάμο, ὅς ποιά ξεφάντωση καὶ θές νὰ προθυμήσω ;

(Γονατίζει καὶ προσεύχεται)

Ἀόρατε, λυπήσου με, Ἀναρχε, πόνεσέ με,
 καὶ πολυέλεε Θεέ, Σὺ παρηγόρησέ με·
 σπλαχνίσου τοὺς γονεὺς μου τώρα στὰ γερατειά τως,
 δῶσ' μου ζωὴ νὰ τοὺς βοηθῶ, νὰ μ' ἔχουν συντροφιά τως.
 Μ' ἂν ἔν* καὶ σὰν ἁμαρτωλοὶ δὲν μᾶσε πρέπει χάρη,
 πέψε τῇ φύσης θάνατο σήμερο· νὰ μὲ πάρη,
 νὰ μοῦ σφαλίσ' ὁ κύρης μου τὰ μάτια καὶ τὸ στόμα,
 νὰ κάμη λάκκον τοῦ κορμιοῦ, νὰ τὸ σκεπάσῃ χῶμα·
 νὰ μὴ γρικήσω τὸ σπαθὶ νὰ κόψῃ τὸ λαιμό μου,
 μὴ δῶ τρομάρα φοβερὴ κι ἄγρια στὸ θάνατό μου.
 Γονή, ἀπείς* μεταθεμὸς* δὲν εἶν' κι ἐλεημοσύνη,
 ἀπείτις* ἔτσι τ' ὅρισεν Ἐκεῖνος ὅπου κρίνει,
 μιὰ χάρη μόνο σοῦ ζητῶ στὸν ἀπομισεμό μου,
 νὰ μὴ θελήσῃς ἄποινα νὰ κόψῃς τὸ λαιμό μου·
 μὰ σφάξε με κανακιστά, συργουλιστά* κι ἀγάλια,
 γιὰ νὰ θωρῇς τὰ δάκρυά μου, ν' ἀκοῦς τὰ παρακάλια·
 νὰ σὲ θωρῶ, νὰ μὲ θωρῇς, νὰ δῶ ἀνὲ λακταρίζης
 καὶ τὸ φτωχὸ τὸν Ἰσαὰκ γιὰ τέκνο ἃ γνωρίζης.
 Καὶ σὰν ταραῶ νὰ μὲ δῇς σὰν πρόβατον ὁμπρὸς σου,
 ἀπάλυνε τὴν ὀρεξὴ καὶ πάψε τὸ θυμό σου·
 καὶ μὴ θελήσῃς ἄποινα κι ἄλλο κακὸ νὰ πάθω,

μηδὲ μὲ βάλης στὴ φωτιά, μηδὲ μὲ κάμης ἄθρο*.
 Ὡσὰν μὲ σφάξης, μὴν καγῶ, μὴν κάμης τέτοια κρίση,
 μὴν τὸ γρικήση ἢ μάνα μου καὶ κακοθανατήση.
 Τὸ σφάμα καὶ τὸ σκοτωμὸ βαστάζει τότε θέλει,
 μὰ τῆς φωτιάς ἢ μάχαιρα νεκρώνει τῆς τὰ μέλη.
 Μάνα μου, καὶ νὰ πρόβαινες νὰ μ' εὔρισκες δεμένο,
 καὶ νὰ σοῦ σύρω τὴ φωνή καὶ νὰ σοῦ πῶ «ἀποθαίνω».
 Συμπάθιο νὰ σοῦ ζήτουνα, νὰ σ' ἀποχαριετήσω,
 νὰ σὲ σφικταναγκαλιασθῶ, νὰ σὲ γλυκοφιλήσω.
 Μάνα μου, πλιὸ δὲν ἔρχεσαι στὸ στρῶμα νὰ μὲ ντύσης,
 νὰ μὲ ξυπνήσης σπλαχνικά καὶ νὰ μὲ κανακίσης.
 Μισεύγω σου καὶ χάνεις με, σὰ χιόνι ὄντας λύση
 καὶ σὰν ὄντας κρατῆς κερὶ καὶ ἄνεμος τὸ σβήση.
 Ἐκεῖνος ὅπου τ' ὅρισε νὰ ἔναι παρηγοριά σου,
 καὶ πέτρα τῆς ἀπομονῆς νὰ κάμη τὴν καρδιά σου.
 Γονή μου, ἂν καμιὰ φορὰ σοῦ ἔφταιξα σὰν κοπέλι,
 συμπάθησε τοῦ Ἰσαὰκ καὶ νὰ μισέψη θέλει.
 καὶ φίλησέ με σπλαχνικά, καὶ δῶσ' μου τὴν εὐκή σου,
 καὶ τάξε πῶς καμιὰ φορὰ ἤμουν κι ἐγὼ παιδί σου.
 Πῶς νὰ τὸ κάμ' ἢ χέρα σου νὰ κόψη τὸ λαιμό μου
 καὶ πῶς νὰ τότε δυνηθῆς τὸν ἀποχωρισμό μου ;
 Τὴ χάρη ὅπου σοῦ ζήτησα, σήμερο κάμε μού τη,
 ἐπάκουσε τοῦ Ἰσαὰκ σκιάς τῇ βολάν* ἐτούτη.
 Ἀνάδια μου νὰ σὲ θωρῶ, ἔβγαλε τὸ μαχαίρι
 καὶ σίμωσέ μου το κοντά, νὰ σὲ φιλῶ στὸ χέρι.
 Κύρη, μὴ σφίγγης τὸ σκοινί, ἄς το ἄχαμνὸ δαμάκι*
 καὶ μὴ μὲ βιάζης κι ἄσι με ν' ἀκροσταθῶ λιγάκι.
 Ἐκεῖν' ἢ χέρα ὅπου πολλὰ μ' εἶχε κανακεμένο,
 τὰ μοῦ τὰ κάμνει σήμερο δὲ μ' εἶχε μαθημένο.
 Γιὰ νὰ θυμᾶσ' ὅ,τι σοῦ πῶ, γλυκὺ φιλὶ σοῦ δίδω,
 σήμερο τὴ μητέρα μου ἐσὲ τὴν παραδίδω.
 Μίλειε τση, παρηγόρα τὴν κι ἄς εἶστε πάντ' ὁμάδι
 καὶ πέ τση πῶς ὁλόχαρος πάγω νὰ βρῶ τὸν Ἀδη.
 Ὅ,τι δικό μου βρίσκεται στὰ μέσα τοῦ σπιτιοῦ μας,
 δῶστε τα τοῦ Ἐλισεέκ, τοῦ γειτονόπουλου μας.
 τὰ ροῦχα μου καὶ τὰ χαρτιά, ἄγραφα καὶ γραμμένα,

καὶ τὸ σεπέτι* τὸ μικρὸ ποῦ τὰ ῥω φυλαμένα·
 γιὰτ' εἶναι συνομίληκος καὶ συνανάθροφός μου,
 φίλον καλὸ καὶ σπλαχνικὸ τὸν ηῦρα στὸ σκολεῖό μου.
 Καὶ κάμε νὰ τὸ δυνηθῇς, κάμε νὰ τὸ βαστάξης,
 εἰς τὸ ποδάρι τοῦ παιδιοῦ τὸν Ἑλισεὲκ νὰ τάξης.
 Ἄλλο δὲν ἔχω νὰ σοῦ πῶ καὶ νὰ σοῦ παραγγείλω,
 μόνον ὅπ' ἀποχαιρετῶ κάθε δικὸ καὶ φίλο.
 Κύρη μου, ὅπου μ' ἔσπειρες, καὶ πῶς δὲ μὲ λυπᾶσαι ;
 ὦ πλάστη μου, βοήθα μου· μάνα μου, καὶ ποῦ νὰ ῥαι ;

Ἄλλὰ ἐνῶ ὁ Ἀβραὰμ ἐτοιμάζεται νὰ χτυπήσῃ μὲ τὸ μαχαίρι τὸν Ἰσαάκ, ἐμφανίζεται ὁ Ἄγγελος, ποῦ τοῦ ἀναγγέλλει πὼς ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ δοκιμάσῃ τὴν πίστη του καὶ τὸν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τῆ θυσίας. Ὅλοι ἐπιστρέφουν χαρούμενοι σπῆτι, ὅπου, μαζί μὲ τῇ Σάρρα, εὐχαριστοῦν καὶ ὑμνοῦν τὸ Θεό.

*[Γραμμένο γύρω σὲ 1630—1640 πιθανὸν
 ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Βιτοβέτζο Κορνάρο.]*

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΗΤΙΚΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1821

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ι. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α'. ΕΝΤΕΧΝΟΣ

1. ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΑΙΝΟΣ

Τί γελαῖς, ὦ φθονερέ τῆς ἑλληνικῆς δόξης; Ναί, καί εἶναι ἀλήθεια πῶς καί ἡ φήμη καί ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων κουράζονται, ἐκείνη νά διηγᾶται, τοῦτος νά θαυμάζει τῆς Ἑλλάδος τὰ ἐνδοξα μεγαλεῖα.

Εἰπέ, ἂν ὁ φθόνος δέν σοῦ πνίγη μέσα εἰς τὸν λάρυγγα τὴν φωνὴν καὶ τὸν λόγον, πόθεν ἀνέτειλαν τόσοι ἥλιοι τῆς σοφίας, μέ τές ἀκτῖνες τῶν ὁποίων στολισμένοι οἱ ἄλλοι φαίνονται ἀστέρες, ὅπου τάχα ἤθελαν εἶσται σκότος καὶ κάρβουνα; Δὲν ἄστραψαν ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τόσοι φιλόσοφοι καὶ ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἄλλους οἱ Ἀριστοτέλεις καὶ Πλάτωνα, τῶν ὁποίων τὰ λόγια δέχεται καὶ προσκυνᾷ ὁ κόσμος τῶν ἐναρέτων ὡς τὰ ἐκ τρίποδος; Τοῦτοι, λέγω, καὶ ἄλλοι μύριοι δέν εἶναι Ἕλληνες;

Ποῖον γένος ὥσαν τὸ ἑλληνικὸν ἐμπορεῖ νά δείξῃ εἰς τὴν ποιητικὴν τέχνην ἕνα Ὅμηρον, ὅπου, τυφλὸς εἰς τὰ ὄμματα, ἦτον ἡ κόρη καὶ τὸ φῶς τῶν Μουσῶν; Ἐνὰ Πίνδαρον, ὅπου χύνοντας ἀπὸ τὸ στόμα ὅσους στίχους, τόσα ρόδα καὶ ἄνθη, τοῦ ἔτρεχαν εἰς τὴν γλῶσσαν οἱ μέλισσες διὰ νὰ πιπιλίσουν τὸ μέλι καὶ τὴν γλυκύτητα; Ἐνὰ Ἀριστοφάνη, ἕνα Εὐριπίδην, ἕνα Ἡσίοδον, καὶ τόσους ἄλλους ποιητάς, ὅπου διὰ νὰ τοὺς στεφανώσῃ ἐμάδησεν ὁ Ἀπόλλων τὴν δάφνην ὅλες τοῦ Ἑλικῶνος;

Ὁ Δημοσθένης, ὅπου εἰς τὴν εὐγλωττίαν εἶναι ὁ ἀρχηγὸς καὶ ἡ στολὴ* τῶν ρητόρων; Ὁ Εὐκλείδης*, ὅπου εἰς τὴν μαθηματικὴν ἐπλεξε τῆς ἰδίας του κεφαλῆς τόσους στεφάνους, ὅσους ἔκαμε κύκλους, καὶ ὕψωσεν εἰς ἀθανασίαν τοῦ ὀνόματος τόσες πυραμίδες, ὅσα εὑρήκε τρίγωνα καὶ τετράγωνα σχήματα; Ὁ Ἱπποκράτης*, ὁ Γαληνός*, θεοὶ τῆς ἱατρικῆς τέχνης, ὅπου, χωρὶς νὰ κλέψουν ὡς ὁ Προμηθεὺς τὴν φωτιὰν ἀπὸ τὴν ἡλιακὴν σφαῖραν, ἐμψύχωναν τοὺς νεκρούς, καὶ με ποτὰ θαυμαστότερα ἀπὸ τὸν κρατῆρα τῆς Ἑλένης τῶν ἐπότηζαν τὴν ζωὴν;

Ὁ Ἀλέξανδρος, ὅπου διὰ τὴν στρατηγικὴν ἀνδρείαν ἐφάνη εἰς

τούς πολέμους ἄλλος Ἄρης, καὶ σφίγγοντας ὄχι μάχαιραν, ἀμὴ ἀστροπελέκι, ἐπροσκυνᾶτο ἀπὸ τὸν κόσμον ὡς παιδί τοῦ μεγάλου Διός; Καὶ τέλος ὁ Θουκυδίδης εἰς τὰς ἱστορίας, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλούταρχος, εἰς τὸν ὅποῖον βλέπομεν θησαυρισμένα τὰ πλούτη κάθε μαθήσεως καὶ σοφίας (διὰ τὰ ἀφήσω τοὺς ἄλλους εἰς κάθε ἐπιστήμην καὶ ἀρετὴν, ὄχι ἐπὶ πᾶσι ἐναρέτους ἄνδρας, ἀλλὰ ἥρωας καὶ ἡμίθεους), τοῦτοι ὅλοι δὲ εἶναι τῆς σοφῆς Ἑλλάδος γόνοι καὶ τέκνα;

Ποῦ ἄνθησαν οἱ Ἀκαδημίες τοῦ θεοῦ Πλάτωνος; Ποῦ οἱ Περίπατοι* τοῦ μεγάλου Ἀριστοτέλους; Ποῦ οἱ Ἀρειοπάγοι τῶν σοφῶν Ἀθηναίων; Ποῦ οἱ στοεῖς τῶν Στωϊκῶν φιλοσόφων; Πόθεν οἱ Λυκοῦργοι, οἱ Σόλωνες καὶ οἱ ἄλλοι νομοθέται τῆς οἰκουμένης; Πόθεν οἱ νόμοι ὅπου ἕως τὴν σήμερον κυβερνοῦσι τὸν κόσμον, ὥσάν τὰ μὴν ἐφθανε ἄλλη σοφία διὰ τὰ τὸν κυβερνήσῃ παρ' ἐκείνη τῶν Ἑλλήνων;

Διατί λοιπόν, ἂν δὲν ἔχῃς ὄμματα νὰ ἰδῇς τόσον φῶς, ἔχεις γλῶσσαν νὰ γαβγίξῃς ὡς ἄλλος Κέρβερος; Ἀλλ' ἀκούω τί λέγεις: "Υστερον, ὅπου τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου ἔδωξε τὰ σκότη τῆς πλάνης καὶ ἔλαμψεν εἰς τὸν κόσμον ἡ πίστις, ἐσβήσθη καὶ τῶν Ἑλλήνων ἡ δόξα. Σφαίνεις*, πονηρέ, διατί ποτὲ δὲν ἄστραψε περισσότερο, παρὰ ἀνάμεσα εἰς τὰς ἀκτίνες τῆς πίστεως. Μάρτυρας ὅλη ἡ χριστῶνυμος πολιτεία. Τούτῃ ἂς εἰπῇ πόσους διδασκάλους τῆς ἔδωκεν ἡ Ἑλλάδα, ὅπου μὲ τοὺς ἰδρωτάς τοῦ προσώπου, μὲ ἐξορκισμούς, μὲ κινδύνους καὶ μὲ χίλιες ἄλλες ταλαιπωρίες ὑπερμάχησαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν. Πόσους ποιμένας, ὅπου μὲ τὸ γάλα τῆς εὐσεβείας ἔθρεψαν λαούς, χῶρες, βασιλεία, καὶ μὲ τὴν ποιμαντορικὴν ράβδον ἔδωξαν μακρὰν τοὺς σατανικοὺς λύκους. Πόσους ἐμπείρους ναύτας, ὅπου ἀνάμεσα εἰς τὰς τρικυμίας τῶν αἰρέσεων, εἰς τοὺς σκληροὺς ἀνέμους τῶν διωγμῶν, εἰς τὰς ἀστραπὰς τῶν ἡκονισμένων μαχαριῶν, εἰς τὰς βροντὰς τῶν τυράννων ὅπου ἐφοβέριζαν χίλιους θανάτους, ἐκυβέρνησαν τὸ σκαφίδιον τοῦ Πέτρου, διὰ τὰ μὴν μακρύνῃ ποτὲ ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς ἀληθείας. Πόσους γεωργούς, ὅπου ξεριζώνοντας ἀπὸ τὰς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων τὰς ἀκάνθας τῆς πλάνης, ἐφύτευσαν τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, ὅπου εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ καθολικὴ πίστις.

Ἡ πορφύρα ὅπου στολίζει τὴν Ἐκκλησίαν δὲν ἐβάφη εἰς τὰ αἵματα τῶν γενναίων καὶ ἀθλοφόρων μαρτύρων ὅπου ἐγέννησεν ἡ Ἑλλάδα; Ὁ στέφανος ὅπου τῆς στεφανώνει τὴν κορυφὴν δὲν ἐπλέχθη μὲ τοῦτα τὰ ρόδα καὶ μὲ τοὺς κρίνους ὅπου ἐβλάστησαν εἰς τοὺς ἔλ-

ληνικούς κήπους; Τὸ σκῆπτρον ὅπου ἔχει ὄχι εἰς μίαν ἢ ἄλλην χώραν, ἀλλ' εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, δὲν τῆς τὸ ἀπόκτησαν οἱ Ἀθανάσιοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ Χρυσόστομοι καὶ τόσοι ἄλλοι Πατέρες καὶ ὑπέρμαχοι τῆς ἀληθείας, ὀρπάζοντες ἀπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ σατανικοῦ Κοσμοκράτορος τὰ βασίλεια, καὶ ὑποτάζοντας ταῦτα εἰς τὸν γλυκύν ζυγὸν τοῦ Σταυροῦ; Τοῦτοι δὲν ἐκήρυξαν μὲ τὴν γλῶσσαν, δὲν ἐβεβαίωσαν μὲ τὸν κάλαμον, δὲν ἐλάμπρυναν μὲ τὰ βιβλία, δὲν ἐμαρτύρησαν μὲ τὰ θαύματα (ὅπου ἐθαύμασαν καὶ θαυμάζουν οἱ αἰῶνες) τὴν πίστιν, τὰ δόγματα ὅπου ἐκείνη ὁμολογᾷ καὶ κηρύττει;

Μίλησε καὶ Ἐσὺ, ὦ Οὐρανέ! Εἶπε καὶ Ἐσὺ μὲ ἀκτινοβόλον γλῶσσαν τῆς χριστωνύμου Ἑλλάδος τὲς δόξες. Ποῦ εἶδες τὴν πρώτην φορὰν ἀνθρώπους νὰ περνοῦσι μέσα εἰς τὰς ἐρήμους ζωὴν τῶν ἀγγέλων, καὶ νὰ ἀντιλαλοῦσι τοὺς θεϊκοὺς ὕμνους ἐκεῖνα τὰ δάση, εἰς τὰ ὅποια δὲν ἀκούοντο παρὰ οἱ ἄγριες φωνὲς τῶν θηρίων; Ποῦ εἶδες τὰ ὄρη πετρώδη καὶ ἄκαρπα νὰ βλαστάνουσιν ἄνθη τῶν ἀρετῶν καὶ κάθε πλέα* θαυμαστῆς ἀγιότητος; Ποῦ εἶδες τόσους παραδείσους, ὅσα κοινόβια, καὶ τόσους νέους Ἀδὰμ χωρὶς ἁμαρτίαν καὶ πταῖσμα, ὅσους μονάζοντας;

Πόθεν ἐξερίζωσας τόσους κρίνους διὰ νὰ στολίσῃς τοὺς ἰδίους σου κήπους; Πόθεν ἐτρύγησας τόσα ρόδα διὰ νὰ μυρίσῃ μὲ ἐκεῖνα ὁ Παράδεισος; Πόθεν ἐμάζωξας τόσους φοίνικας, τόσες δάφνες, γιὰ νὰ ραντίσῃς μὲ τοῦτες, καὶ νὰ στεφανώσῃς μετ' ἐκείνους τοῦ μεγάλου Βασιλέως τὸν θρόνον; Ποῖος παρὰ ἡ Ἑλλάδα σοῦ ἐχάρισε τὰ πλέα ὑπέρφωτα ἄστρα, ὅπου νὰ σοῦ ἀστράπτουσι εἰς τὸ στερέωμα;

Ποῖοι παρὰ οἱ Ἕλληνες ἐστάθησαν ἐκεῖνοι ὅπου σοῦ ἐλεύκαναν τὸν εὐμορφὸν Γαλαξίαν μὲ τὸ γάλα τῆς Παρθενίας, ὅπου σοῦ ἐζωγράφισαν τὴν θαυμαστὴν Ἴριν* μὲ τὸ αἷμα ὅπου ἔχυσαν διὰ τὴν πίστιν, καὶ μὲ τὰς ἀρετὰς, ὡς μὲ τίμιες πέτρες, σοῦ ἐκτίσαν τὴν μακαρίαν καὶ ἀστραπηφόρον σου πόλιν; Καὶ εἰς βραχυλογίαν, ἂν ὁ Ἑωσφόρος* σὲ ἔγδυεν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, τὸ ἑλληνικὸν γένος τόσους καὶ τόσους ἀγίους σοῦ ἔδωκεν, ὅπου δὲν φαίνεσαι πλέα οὐρανός, ἀμή, χωρὶς καμίαν ὑπερβολὴν, ὅλος - ὅλος φαίνεσαι μία Ἑλλάδα.

«Τέχνη Ρητορικῆς». Ἐνενήσι, 1681, σ. 54 κ. ἐξ.

Φραγκίσκος Σκοῦφος

2. ΕΚ ΤΩΝ ΚΗΡΥΓΜΑΤΩΝ ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ

α) Ὁ σκοπὸς τοῦ κηρύγματος μου

Ἡ πατρίδα μου ἡ ψεύτικη, ἡ γήινη καὶ μάταιη εἶναι ἀπὸ τοῦ Ἀγίου Ἀρτης καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Ἀπόκουρο. Ὁ πατέρας μου, ἡ μητέρα μου, τὸ γένος μου, εὐσεβεῖς ὀρθόδοξοι Χριστιανοί. Εἶμαι λοιπὸν καὶ ἐγὼ, ἀδελφοί μου, ἄνθρωπος ὁμαρτωλός, χειρότερος ἀπὸ ὅλους, εἶμαι ὁμως δοῦλος τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ Θεοῦ. Ὅχι πῶς ἐγὼ εἶμαι ἄξιος νὰ εἶμαι δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὁ Χριστὸς μου μὲ καταδέχεται διὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν Του.

Τὸν Χριστὸν μας λοιπὸν, ἀδελφοί μου, πιστεύω, δοξάζω καὶ προσκυνῶ. Τὸν Χριστὸν μας παρακαλῶ νὰ μὲ καθαρίσῃ ἀπὸ κάθε ἁμαρτίαν ψυχικὴν καὶ σωματικὴν. Τὸν Χριστὸν παρακαλῶ νὰ μὲ δυναμώσῃ νὰ νικήσω τοὺς τρεῖς ἔχθρους! Τὸν κόσμον, τὴν σάρκα καὶ τὸν πειρασμόν. Τὸν Χριστὸν μου παρακαλῶ νὰ μὲ ἀξιώσῃ νὰ χύσω καὶ ἐγὼ τὸ αἷμα μου γιὰ τὴν ἀγάπην του, καθὼς τὸ ἔχυσε καὶ Ἐκεῖνος διὰ τὴν ἀγάπην μου.

Ἀνίσως, ἀδελφοί μου, ἦτο δυνατόν νὰ ἀνεβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, νὰ φωνάξω μίαν φωνὴν μεγάλην, νὰ κηρύξω εἰς ὅλον τὸν κόσμον πῶς μόνος ὁ Χριστὸς μας εἶναι Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς ἀληθινὸς καὶ ζωὴ τῶν πάντων, ἤθελε τὸ κάμω. Μὰ ἐπειδὴ καὶ δὲν δύναμαι νὰ πράξω ἐκεῖνο τὸ μέγα, κάμνω τοῦτο τὸ μικρὸ καὶ περιπατῶ ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ διδάσκω τοὺς ἀδελφούς μου κατὰ δύναμιν, ὅχι ὡς διδάσκαλος, ἀλλ' ὡς ἀδελφός. Διδάσκαλος μόνος ὁ Χριστὸς μας εἶναι.

β) Περὶ ἐλεημοσύνης

Νὰ κάμετε ἐλεημοσύνες, ὅσο σᾶς δίνει τὸ χέρι σας, καὶ ξεχωριστὰ στοὺς δικούς σας. Ὅταν τοὺς βλέπετε στενοχωρημένους καὶ πικραμένους νὰ τοὺς βοηθᾶτε καὶ τοὺς παρηγορῆτε καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ πάντα νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὸ στόμα σας λόγος γλυκός, μέλι καὶ ὄχι φαρμάκι. Ἀκόμη νὰ ἔχετε τὸν θάνατον εἰς τὴν ἐνθύμησίν σας καὶ νὰ φοβᾶσθε νὰ μὴν τύχη καὶ σᾶς ἔλθῃ ἔξαφνα. Διὰ τοῦτο νὰ εἰσθε πάντα ἐτοιμοὶ καὶ διωρθωμένοι. Ἐπειτα ἂν ἔλθῃ ὁ θάνατος, καλῶς νὰ σᾶς ἔλθῃ καὶ σᾶς ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τοῦτον τὸν ψεύτικον κόσμον καὶ νὰ

σᾶς πηγαίνει εἰς τὸν ἀληθινὸν καὶ αἰώνιον κόσμον, ὅπου τέλος ποτὲ δὲν ἔχει

γ) Περὶ φιλεργίας καὶ πλούτου

Νὰ χαίρεσθε ὅσοι βγάζετε τὸ ψωμί σας μὲ τὸν κόπον σας, διότι ἐκεῖνο εἶναι εὐλογημένο, καὶ ἂν θέλῃς δῶσε καὶ ὀλίγον ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ φτωχοῦ. Μὲ ἐκεῖνο ἀγοράζεις τὸν παράδεισο. Νὰ κλαίετε καὶ νὰ θρηνῇτε ὅσοι ζῆτε μὲ ἀδικίας καὶ ἀρπαγὰς καὶ μὲ ἀδικον διάφορον* τῶν ἄσπρων*, διότι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀφωρισμένα καὶ καταραμένα. Καὶ ἐλεημοσύνην νὰ δώσετε ἀπ' αὐτὰ δὲν σᾶς ὠφελεῖ, ὅτι φωτιά εἶναι καὶ σᾶς καίουν... Δὲν μᾶς ἔδωκεν ὁ Θεὸς τὸν πλοῦτον διὰ νὰ πολυτρώγωμεν καὶ νὰ κάνωμεν πολῦτιμα φορέματα καὶ παλάτια ὑψηλά, καὶ οἱ φτωχοὶ νὰ ἀποθαίνουν ἀπὸ τὴν πείναν. Ἔχομεν χρέος νὰ τρώγωμεν καὶ νὰ πίνωμεν τὸ ἀρκετὸν μας καὶ τὰ ἐπίλοιπα νὰ τὰ ἐξοδεύωμεν εἰς τοὺς φτωχοὺς. Αὐτὸ εἶναι τὸ χρέος μας, ἀδελφοί μου. Ἔτσι τὸ ἡξεύρετε. Ἀπὸ σήμερον καὶ ὕστερα ἔτσι νὰ τὸ κάνετε.

δ) Κυριακὴ ἀργία

Πρέπει, ἀδελφοί μου, νὰ χαιρώμεθα καὶ περισσότερο τὴν Κυριακὴν. Πρέπει νὰ ἐργαζώμεθα τὰς ἑξ ἡμέρας διὰ ταῦτα τὰ μάταια, τὰ γήινα καὶ ψεύτικα πράγματα, καὶ τὴν Κυριακὴν νὰ σχολάζωμεν καὶ πηγαίνωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ νὰ στοχαζόμαστε τὰς ἁμαρτίας μας, τὸν θάνατον, τὸν παράδεισον, τὴν ψυχὴν μας, ὅπου εἶναι ἡ τιμιωτέρα ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ὅχι νὰ πολυτρώγωμεν καὶ πολυπίνωμεν. Οὔτε νὰ ἐργαζώμεθα καὶ νὰ πραγματευώμεθα* τὴν Κυριακὴν. Ἐκεῖνο τὸ κέρδος ὅπου γίνεται τὴν Κυριακὴν εἶναι καταραμένος. Καὶ ἂν τύχῃ θέλῃς νὰ πουλήσῃς πράγματα φαγώσιμα τὴν Κυριακὴν κατ' ἀνάγκην (μὴ χαλάσουν), ἐκεῖνο τὸ κέρδος μὴ τὸ σμίγῃς εἰς τὴν σακούλαν σου, ἀλλὰ δῶσε το ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς φτωχοὺς.

ε) Ἡ σπουδὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ σχολεῖον

Νὰ σπουδάζετε τὰ παιδιὰ σας νὰ μαθαίνουν ἑλληνικά, διότι καὶ ἡ Ἐκκλησία μας εἶναι εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὸ γένος μας εἶναι ἑλληνικόν. Καὶ ἂν δὲν σπουδάσῃς ἑλληνικά, ἀδελφέ μου, δὲν ἡμπορεῖς

νά καταλάβης εκείνα όπου όμολογεί ή 'Εκκλησία μας. Καλύτερα, άδελφέ μου, νά έχης έλληνικόν σχολείον εις τήν χώραν σου, παρά νά έχης βρύσες καί ποτάμια. "Όποιος Χριστιανός, άντρας καί γυναίκα, ύπόσχεται μέσα στό σπίτι του νά μήν κουβεντιάζη άρβανίτικα, άς σηκωθή έπάνω νά μοϋ τό πηή καί εγώ νά πάρω όλα του τά άμαρτήματα εις τόν λαιμόν μου από τόν καιρό που έγεννήθη έως τώρα, καί νά βάλω όλους τούς Χριστιανούς νά τόν συγχωρήσουν καί νά λάβη μίαν συγχώρεσιν, όπου άν έδινε χιλιάδες πουγγιά δέν τήν έματάβρισκε.

Κ. ΣΑΘΑ, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη, τ. Γ' σ. 437 έξ.

Κοσμάς Αιτωλός

3. ΔΙΔΑΧΗ ΤΗ ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΕΙΣ ΤΟ ΣΩΤΗΡΙΟΝ ΠΑΘΟΣ

«Περίλυτός έστιν ή ψυχή μου έως θανάτου»
(Ματθ. κς')

Δύο μεγάλα καί παράδοξα θαύματα είδεν ό άνθρωπος εις τόν κόσμον· ένα Θεόν νά κατέβη από τόν ουρανόν εις τήν γήν νά γένη άνθρωπος, καί αυτόν τόν Θεόν καί άνθρωπον νά άνέβη νά άποθάνη έπάνω εις ένα σταυρόν. Τό ένα έστάθη έργον μιās άκρας σοφίας καί δυνάμεως, τό άλλο έργον μιās άκρας φιλανθρώπου αγάπης· πλήν καί τά δύο έλαβον περιστατικά πολλά διάφορα. Εις τό πρώτον θαύμα, όταν ό Θεός έγινεν άνθρωπος, έκαμε κοινήν πανήγυριν όλη ή κτίσις : άγγελοι εις τόν ουρανόν έψαλλον χαρμόσυνον δοξολογίαν· ποιμένες εις τήν γήν έχόρευον διά τά ευαγγέλια τής σωτηρίας καί τής χαρής· καί βασιλείς ήλθον εξ άνατολών, καί έπροσκύνησαν μέ δώρα τόν νεοτεχθέντα Δεσπότην. Εις τό δεύτερον θαύμα, όταν ό θεάνθρωπος άπέθανεν έσταυρωμένος, ώσαν κατάδικος, έν μέσω δύο ληστών, ό άνω καί κάτω κόσμος έθρήνησεν· ό ουρανός έσκέπασε μέ βαθύτατον σκότος τό πρόσωπον· ή γη έσεισθη εκ θεμελίων από τόν τρόμον, αί πέτραι έσχίσθησαν. Έκείνη έστάθη μία λαμπρά νύκτα, πρόξενος παγκοσμίον χαρής καί αγαλλιάσεως· έτούτη μία σκοτεινή ήμέρα, άφορμή λύπης, καί άδημονίας· εις εκείνην έκαμεν όσην ευεργεσίαν έδύνετο νά κάμη ό Θεός πρός τόν άνθρωπον· εις έτούτην έκαμεν όσην παρανομίαν δύναται νά κάμη ό άνθρωπος πρός τόν Θεόν.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Δίκαιον ἔχεις νὰ λέγῃς, ὦ Θεάνθρωπε καὶ τεθλιμμένε Ἰησοῦ : « Περὶ λυπὸς ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου ». Πολλὰ εἶναι τὰ πάθη Σου, μεγάλη εἶναι ἡ λύπη Σου· πάθη τόσον πολλὰ, ὅσα δὲν ἐβάσταξεν ἀκόμη ἀνθρώπου ὑπομονή· λύπη τόσον μεγάλη, ὅσην δὲν ἐδοκίμασεν ἀνθρώπου καρδιά. Καὶ ἀληθινά, Χριστιανοί, ὅσον ἐγὼ ἐξετάζω νὰ εὕρω ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους κανένα ἄλλο παράδειγμα, τόσον εὐρίσκω καὶ τὸν πόνον τοῦ εἰς τὸ πάθος, καὶ τὴν λύπην τοῦ εἰς τὸν πόνον, ἀσύγκριτον. Μέγας ἦτο ὁ φθόνος τοῦ Κάιν ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ· ἀλλὰ πολλὰ μεγαλύτερος ὁ φθόνος τῶν ἀρχιερέων καὶ γραμματέων ἐναντίον τοῦ Κυρίου· καὶ ὁ ἄδικος φόνος τοῦ Ἀβελ δὲν εἶναι νὰ συγκριθῇ μὲ τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Ἰησοῦ. Μεγάλη ἡ ὑπομονὴ τοῦ Ἰσαάκ, ὅταν ἐμελλε νὰ θυσιασθῇ ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ, τὸν πατέρα του· πολλὰ μεγαλύτερη τοῦ Ἰησοῦ, ὅπου ἀληθινὰ ἐθυσιάσθη ἀπὸ τὸν οὐράνιον Πατέρα τοῦ εἰς τὸ μίσος τῶν ἐχθρῶν του. Μεγάλη ἡ δυστυχία τοῦ Ἰωσήφ, νὰ πωληθῇ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, νὰ συκοφαντηθῇ ἀπὸ μίαν γυναικα, καὶ νὰ σφαλισθῇ ὥσάν πταίστης εἰς μίαν φυλακὴν· μεγαλύτερη τοῦ Ἰησοῦ, νὰ πωληθῇ ἀπὸ τοὺς μαθητάς του, νὰ κατηγορηθῇ ἀπὸ τὴν Συναγωγὴν, νὰ συρθῇ ἀπὸ κριτήριον εἰς κριτήριον ὥσάν κατάδικος. Μεγάλη ἡ καταφρόνεςις τοῦ Δαβὶδ· ὁ ἴδιος υἱὸς νὰ τὸν διώξῃ ἀπὸ τὸν βασιλικὸν θρόνον, οἱ ὑπῆκοοί του νὰ τὸν ἀπαρτήσωσιν, οἱ δοῦλοι του νὰ τὸν κυνηγοῦσι μὲ πέτρες, καὶ νὰ τὸν συντροφεύουσι μὲ ὕβρεις, ὅταν αὐτὸς φεύγοντας, μὲ γυμνὰ πόδια νὰ ἀνεβαίνει εἰς τὸ Ὄρος τῶν Ἑλαιῶν· μὰ ὁ Ἰησοῦς, παρατημένος ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, δεμένος ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, στεφανωμένος ἀπὸ ἀκάνθας, φορτωμένος μὲ τὸν σταυρόν, συντροφεμένος ἀπὸ τὶς βλασφημίας καὶ ὀνειδισμοὺς ὅλης μιᾶς πόλεως, νὰ ἀναβαίνει εἰς τὸν Γολγοθᾶ διὰ νὰ λάβῃ ἄτιμον θάνατον, ἀνάμεσα εἰς δύο ληστές, τοῦτο δὲν εἶναι ἓνα ἐλεεινότερον θέαμα ; Ὁμολογῶ πὼς πολὺς ἦτον ὁ πόνος τοῦ Ἰῶβ ἐστερημένου ἀπὸ τὰ παιδία καὶ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα, πεσμένου εἰς μίαν κοπρίαν, πληγωμένου ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ποδῶν· μὰ αὐτὸς ἦτον ἓνας τύπος, μία σκιά τῶν πόνων καὶ τῶν πληγῶν τοῦ πολυπαθοῦς υἱοῦ τῆς Παρθένου. Πολλὰ ἦτον καὶ τὰ πάθη, ὅπου ἔλαβον, ἐκείνων μετέπειτα, ὅσοι ἐμιμήθησαν τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ, τῶν ἁγίων μαρτύρων· ἀλλ' ἐκεῖνα ἦτον πάθη τοῦ σώματος, ἀνάμεσα εἰς τὰ ὅποια ἔχαίρει ἡ ψυχὴ· ἐκεῖνο ἦτον καὶ θάνατος καὶ τιμὴ· ἐκεῖνο ἦτον καὶ μαρτύριον καὶ στέφανος· τὸ πάθος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι

πάθος καὶ σώματος καὶ ψυχῆς· ὅλον πάθος χωρὶς καμίαν παρηγορίαν, θάνατος ὅλος ἀτιμία, μαρτύριον ὅλον λύπη, καὶ λύπη θανάσιμος : « Περὶ λυπὸς ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου ».

Ἐγὼ ἤξεύρω, διὰ τί τέλος οἱ διδάσκαλοι κηρύττουν τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ παρακινήσωσι δηλαδὴ τοὺς Χριστιανοὺς εἰς συμπάθειαν καὶ εἰς δάκρυα. Ἐγὼ δὲν ἔχω τοιοῦτον σκοπὸν, διότι τοιοῦτον σκοπὸν δὲν εἶχε καὶ ὁ Χριστός, ὅταν ἐπήγγαине νὰ ἀποθάνῃ : « θυγατέρες Ἰερουσαλήμ, ἔλεγε, (Λουκ. γγ') μὴ κλαίετε ἐπ' ἐμέ, πλήν ἐφ' ἐαυτὰς κλαίετε, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ὑμῶν »· ἔμαρτωλοί, ὅσοι ἕως τώρα εἴσθεν ἀμετανόητοι, κλαίετε, σὰς λέγω καὶ ἐγώ, τὴν ἀμαρτίαν σας, κλαίετε τὴν κακίαν σας, κλαίετε τὴν κόλασίν σας, καὶ κλαίετε ὁμοῦ τὴν δυστυχίαν τῶν τέκνων σας, τῶν ὁποίων ἀφήνετε εἰς κληρονομίαν τὸ κακὸν παράδειγμα μιᾶς διεστραμμένης ζωῆς· δὲν θέλω νὰ κλάψετε τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, θέλω μόνον νὰ ἀκούσετε, ἀνάμεσα εἰς ὅλα τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ, ποῖον ἐστάθη τὸ μεγαλύτερον, διὰ τὸ ὁποῖον λέγει παραπονεμένος : « Περὶ λυπὸς ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου ».

[Ἀκολουθεῖ ἡ δραματικὴ ἐξιστόρησις τῶν παθῶν τοῦ Ἰησοῦ]

Ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁποῦ εἰς τὴν σημερινὴν θλιβεράν ἱστορίαν ἤκούσατε, Χριστιανοί, τάχα καταλαμβάνετε ποῖον νὰ ἐστάθῃ ἐκεῖνο τὸ πάθος τὸ πικρότατον, τὸ ὁποῖον προβλέποντας, ἔλεγεν ἀγωνιζόμενος εἰς τὸν κῆπον Γεσθημανή· « Περὶ λυπὸς ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου » ;

Ἐγὼ λέγω πῶς δὲν ἐστάθῃ κανένα, οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνα, ὁποῦ ἐδοκίμασεν εἰς τὴν ψυχὴν, ὡσὰν ἡ λύπη διὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, καὶ ἄρνησιν τῶν ἰδίων του μαθητῶν, καὶ ἡ ἐντροπὴ διὰ τὴν τόσῃ καταφρόνησιν καὶ ἀτιμίαν, ὁποῦ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν φθόνον καὶ μίσος τῶν Ἰουδαίων· οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνα, ὁποῦ ἐδοκίμασεν εἰς τὸ κορμί, ὡσὰν τὰ ραπίσματα, αἱ ἄκανθαι, αἱ μάστιγες, ὁ σταυρὸς καὶ ὁ ἴδιος θάνατος. Πρῶτον μὲν, διατὶ αὐτὸς ἐδίδασκε πῶς τὸ ὄνειδος καὶ αἱ κατηγορίαι, ὁποῦ μᾶς κάνουνσιν οἱ ἄνθρωποι, εἶναι μακαριότης· « μακάριοι ἐστέ, ὅταν ὀνειδίσουσιν ὑμᾶς »· αὐτὸς ἐδίδασκε πῶς δὲν πρέπει εἰς κανένα τρόπον νὰ φοβούμεσθε τὸν θάνατον : « μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτεινόντων τὸ σῶμα »· αὐτὸς μᾶς ἐπροσκάλεσε νὰ τὸν ἀκολουθήσωμεν, καθέννας μὲ τὸν σταυρόν· ὅθεν αὐτὸς εἶχε νὰ μᾶς παρακι-

νήση μὲ τὸ ἴδιον παράδειγμα. Μὰ ἂν αὐτὸς δειλιῇ τόσον τὸ πάθος του, τί θάρρος δίδει εἰς ἡμᾶς ; Ἄλλο : Ἡμεῖς εἰς τὸν χορὸν τῶν ἐγίων μαρτύρων βλέπομεν μικρὰ παιδία, παρθένους ἀπαλάς, ὅπου τρέχουσι μέσα εἰς τὰς φλόγες, ὅπου ψάλλουσι χαρμοσύνως μέσα εἰς τὰ βάσανα, ὅπου ἀσπάζονται καὶ φιλοῦσι τὰ ξίφη καὶ τοὺς σταυροὺς, ὅπου καταφρονοῦσιν ἀνδρειωμένα τὸν θάνατον· καὶ ἓνας Θεάνθρωπος, ἡ πλέα μεγάλη καὶ εὐγενική ψυχὴ ὅπου νὰ ἐπλασεν ὁ Θεός, ἡ δύναμις τῶν ἀσθενῶν, τὸ θάρρος τῶν ἀνδρείων, ὁ βασιλεὺς τῶν μαρτύρων, τρέμει καὶ φοβεῖται καὶ χάνεται ἀπὸ τὴν λύπην, καὶ λέγει « Π ε ρ ῖ λ υ π ὅ ς ἔ σ τ ι ν ἡ ψ υ χ ῇ μ ο υ ἕ ω ς θ α ν ᾶ τ ο υ », διατὶ τάχα προβλέπει τὸν θάνατον ; Τοῦτο εἶναι ἀδύνατον· καὶ ἡμεῖς ὑβρίζομεν πολλὰ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἂν λογιᾶσθωμεν πῶς εἶχε τόσην μικροψυχίαν.

Τί εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνο, ὅπου προβλέπει, καὶ τὸν κάνει νὰ λυπηθῇ τέτοιας λογῆς ; Ἀκούσατέ το : Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἀναμάρτητος υἱὸς τῆς Παρθένου, ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ, παρακινημένος ἀπὸ μίαν ἄκραν ἀγάπην, ὑπάγει νὰ πάθῃ ὅσα δὲν ἔπαθεν ἄλλος ἄνθρωπος· ὑπάγει νὰ χύσῃ ἕως τὴν ὕστερην σταλαματιὰν τὸ ἄχραντον αἷμα· ὑπάγει νὰ ἀποθάνῃ ὥσάν ἓνας κατάδικος ἐπάνω εἰς ἓνα σταυρόν, διὰ νὰ σώσῃ ὅλους, ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· « εἰς ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν ». Καὶ προβλέπει μ' ὅλον τοῦτο, πῶς οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι χάνονται· προβλέπει πῶς, μ' ὅλον τοῦτο, τὸ ὄνομά του ἔχει νὰ βλασφημῇται, τὸ αἷμα του νὰ καταπατῇται, ὁ σταυρὸς του νὰ ὑβρίζεται ἀπὸ τόσους ἀπίστους καὶ ἀσεβεῖς. Τόσον ἐπώδυνον πάθος (φαίνεται μοι νὰ λέγῃ), τέτοιος ἐπονείδιστος θάνατος, διὰ νὰ κερδίσω τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων διὰ τὸν Παράδεισον, καὶ μ' ὅλον τοῦτο νὰ εἶναι γεμάτος ἀπὸ ψυχὰς ἀνθρώπων ὁ Ἄδης ; Νὰ πάθω μετὰ χαρᾶς, νὰ ἀποθάνω μετὰ χαρᾶς. « Πάτερ, οὐχ ὥς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὥς σύ ». Μὰ νὰ πάθω, καὶ νὰ ἀποθάνω χωρὶς ὄφελος τῶν πολλῶν ; Ὡ, τοῦτο μοῦ προξενεῖ πρὶν τοῦ θανάτου τὸν θάνατον. « Π ε ρ ῖ λ υ π ὅ ς ἔ σ τ ι ν ἡ ψ υ χ ῇ μ ο υ ἕ ω ς θ α ν ᾶ τ ο υ ».

Μὰ ἂν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς λυπηθῇ τόσον, διατὶ προβλέπει τὴν κόλασιν τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀπίστων, τάχα παρηγορεῖται διατὶ προβλέπει τὴν σωτηρίαν τῶν Χριστιανῶν ; Ἀλίμονον, τοῦτο ἀκόμη τὸν λυπεῖ περισσότερο, καὶ διὰ τοῦτο λέγει μάλιστα « π ε ρ ῖ λ υ π ὅ ς ἔ σ τ ι ν ἡ ψ υ χ ῇ μ ο υ ἕ ω ς θ α ν ᾶ τ ο υ ». Χριστιανός, θέλει νὰ

εἶπῃ ἄνθρωπος ἐξαγορασμένος μετὰ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὴν τυραννίδα τοῦ διαβόλου· θέλει νὰ εἶπῃ ἄνθρωπος, ὅπου εἰς τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ ἔχει τὴν τιμὴν τῆς σωτηρίας του· θέλει νὰ εἶπῃ ψυχὴ σεσημειωμένη καὶ σφραγισμένη διὰ τὸν Παράδεισον. Μὰ, ἀπὸ τοιούτους Χριστιανοὺς, πόσους κερδαίνει καθ' ἑκάστην ὁ διάβολος ; πόσους δέχεται καθ' ἑκάστην ἡ κόλασις ; πόσον ἄθλια χάνονται ψυχὲς κερδεμένες μετὰ τὸν κόπον ; Καὶ τοῦτο, τοῦτο εἶναι τὸ μεγαλύτερον πάθος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸ ὅποιον ἔλεγε « περὶ λυπὸς ἐστὶν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου ».

Ὅταν ἐκεῖ εἰς τὸν κῆπον ἄρχισε νὰ λυπῇται καὶ ν' ἀδημονῇ, τοῦτο δὲν ἔκανε διὰτὶ ἐπρόβλεπε τὸν θάνατόν του, μὰ διὰτὶ ἐπρόβλεπε τὴν ἀχαριστίαν μας· ὅχι τὸ βάρος τοῦ σταυροῦ, ὅπου ἐφαντάζετο, ἀλλὰ τὸ βάρος τῶν ἐμαρτιῶν μας, ὅπου ὡς Θεὸς ἐπρογνώριζε, τὸν ἔκαμε νὰ ἰδρῶσῃ τὸ αἷμα. Ἐγὼ ὑπάγω νὰ ἐξαγοράσω (φαίνεται μου νὰ ἔλεγε) ἀνθρώπους, ὅπου ἔπρεπε αἰωνίως νὰ κολάζωνται εἰς τὸν Ἄδην· καὶ ὥσάν τοὺς ἐξαγοράσω μετὰ τὸν πόνο, μετὰ τὸς πᾶθη, μετὰ τὸν αἶμα, μετὰ τὴν ἀγωνίαν, ἐπάνω εἰς ἓνα σταυρόν, θέλω βλέπει ἀπὸ τούτους τοὺς ἰδίους ἀνθρώπους, ἓνα νὰ με πωλῇ ὥσάν ὁ Ἰούδας, διὰ φιλαργυρίαν· ἄλλον νὰ με ἀρνήται ὥσάν ὁ Πέτρος, εἰς ἐπιπορεύσεις καὶ ψεύματα· τοῦτον νὰ μοῦ προτιμᾷ τὸν Βαραββαῖον, διὰ νὰ κάμῃ τὴν ἰδίαν ὀρεξίν· ἐκεῖνον νὰ με μαστιγῶνῃ μετὰ τὴν ἡδονὴν τῆς σαρκὸς· καὶ ὅλοι νὰ με σταυρώνουσι μετὰ κάθε λογῆς ἐμαρτίαν. Ὡ, τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ; Καὶ λοιπὸν, ἀπὸ ἐκείνων τοὺς ἰδίους ἀνθρώπους, διὰ τὴν ἀγάπην τῶν ὁποίων ἐγὼ ἐσταυρώθηκα, θέλω βαλθῇ πάλιν εἰς τὸν σταυρόν ; Ὡ, τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ; Καὶ λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ αἷμα μου, ὅπου ἔχυσα ὅλον, ἐγὼ ματὶ μου ; Καὶ λοιπὸν ἐκεῖνο τὸ αἷμα μου, ὅπου ἔχυσα ὅλον, ἐγὼ θέλω βλέπει νὰ τὸ καταπατοῦσι μέσα εἰς τὰ θυσιαστήρια ἱερεῖς ἀνευλαβεῖς, νὰ τὸ καταφρονοῦσι λαϊκοὶ ἀκοινωνῆτοι ; ἢ θέλω ἀκούει νὰ τὸ βλασφημοῦσιν καὶ εἰς τὰς στρατὰς καὶ εἰς τὰς καπηλεῖας μικροὺς καὶ μεγάλους ; Ὡ, τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ; Καὶ λοιπὸν κάθε χρόνον εἰς τὰς ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν θέλει γίνεσθαι ἡ ἀνάμνησις τῶν παθῶν μου, ὥσάν μία ἀπλή ἱστορία ; καὶ θέλει παρησιάζεται ὁ σταυρὸς μου ὥσάν μία σκηνὴ ἀπὸ ἐκεῖνες ὅπου φαίνονται εἰς τὰ θέατρα ; Καὶ διὰ ποίους ἔπαθα ; καὶ διὰ ποίους ἀπέθανον ; Διὰ ἀνθρώπους ἀχαρίστους ὅπου ἢ δὲν γνωρίζουσιν, ἢ δὲν θέλουσι τὴν εὐεργεσίαν μου. Ἀχ, τίς ὠφέλεια ἐν τῷ αἵματί μου ; Ἀχ, διὰ τοῦτο

«περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου».

Καὶ βέβαια αὐτὸ εἶναι μία ἀχαριστία, Χριστιανοί, ὅπου εἶναι ἀσύγκριτος. Ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σκυθίας, Περισαΐδης τὸ ὄνομα, ἀφήνοντας τρεῖς υἱοὺς κληρονόμους τῆς βασιλείας· μὰ θέλοντας καθενας ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς νὰ βασιλεύσῃ μοναχός, ἤλθον εἰς μάχην θανάσιμον· βάνουσι κριτὴν ἄλλον βασιλέα, τῆς Θράκης, φίλον τοῦ ἀπεθαμένου πατρός των· ὁ ὁποῖος τεχνεύεται νὰ τοὺς συμβάσῃ, μὰ μὲ ἓνα τρόπον ἐπιτήδειον ἀληθινά, μὰ ὅλον παράξενον. Κάνει νὰ ξεχώσωσι τὸ λείψανον τοῦ πατρός τους καὶ νὰ τὸ κρεμάσωσιν εἰς ἓνα δένδρον· ἔπειτα κράζει τοὺς τρεῖς ἀδελφούς καὶ τοὺς λέγει: «καθένας ἀπὸ ἐσᾶς ὥς ρίψῃ τὴν σαΐταν του εἰς τοῦτο τὸ νεκρὸν σῶμα, καὶ ὁποῖος βαρέσῃ καλύτερα ἐκεῖνος νὰ εἶναι βασιλεὺς». Πιάνει τὸ δοξάρι ὁ πρῶτος υἱός, τὸ ἐκτείνει, βάνει τὴν σαΐταν, σημαδεύει, ρίπτει, τὸ ὅμοιον κάνει καὶ ὁ δεύτερος· τί σᾶς φαίνεται ἡ ἀχαριστία, ἡ ἀπανθρωπία, ἡ σκληροκαρδία τοιούτων υἱῶν; Ἐρχεται καὶ ὁ τρίτος, πιάνει, ἐτοιμάζει καὶ αὐτὸς τὴν σαΐταν του, μὰ θωρώντας ποῦ ἔχει νὰ τὴν ρίψῃ, τρομάζει, ἀφήνει καὶ πέφτει τὸ δοξάρι ἀπὸ τὰ χέρια του· «καὶ ἐγὼ» λέγει, «δὲν στέργω νὰ γενῶ μὲ τοιοῦτον τρόπον βασιλεύς· παραιτῶ τὴν βασιλείαν κάλλιον, παρὰ νὰ ρίψω, νὰ σαΐτεύσω τὸ λείψανον τοῦ ἀπεθαμένου μου πατρός». Τί ἔκαμεν ὁ κριτής; Τοῦτον τὸν τρίτον υἱὸν ἀπεφάσισε διὰ βασιλέα.

Τοῦτο τὸ ἴδιον θέλω νὰ κάμω καὶ ἐγὼ σήμερον μὲ ἐτούτους τοὺς ἀχαρίστους, τοὺς ἀπανθρώπους, τοὺς σκληροκαρδίους υἱούς. Τοῦτο ὅπου θωρεῖτε εἶναι τὸ νεκρὸν λείψανον τοῦ Πατρός σας, ὅπου ἀπέθανε κρεμάμενος εἰς τὸ ξύλον τοῦ σταυροῦ· πιάσετε τὲς σαΐτες, ρίψετε, λαβώσετε, πληγώσετε, ἂν εἶναι τόπος δι' ἄλλες πληγές. Ἀλίμονον· δὲν εἶναι δύο, εἶναι πολλοὶ ὅπου ρίπτουσι. Τίνος εἶναι ἐτούτη ἡ πρώτη σαΐτα, ὅπου τοῦ πληγώνει τὴν κεφαλὴν; εἶναι τῆς ἐωσφορικῆς* ὑπερφηφείας, τῆς ἀνυποτάκτου καὶ ἀπαιδεύτου κενοδοξίας, ὅπου ἔχουσιν οἱ ἱερωμένοι· τίνος εἶναι τούτη ἡ ἄλλη, ὅπου τοῦ ἀνοίγει τὴν πλευράν; εἶναι τῆς μνησικακίας, ὅπου φυλάττουσιν οἱ μισάδελφοι· καὶ ἐκείνη, ὅπου τοῦ πλήττει τὰς χεῖρας; εἶναι τῆς ἀδικίας καὶ ὀργῆς, ὅπου κάνουνσιν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ πλούσιοι... Ἀλλὰ ποῖος ἤμπορεῖ νὰ μετρήσῃ ἄλλες ἀναρίθμητες, ὅπου πέφτουσιν ὥσάν χαλάζι, τὲς ὁποῖες ρίπτουσιν οἱ κατάκριτες, τὰ ψεύματα, αἱ ἐπιπορκίαι καὶ βλασφημίαι τῶν Χριστιανῶν; Ἐλᾶτε, ἐλᾶτε, σαΐτεύετε, χορτάσετε, τὴν

ὄρεξίν σας εἰς τὸ νεκρὸν κορμὶ τοῦ ἀπεθαμένου πατρός σας, ἐλᾶτε, παιδιά, ἀπὸ τὰ θηρία πλεόν ἀνήμερα. Μὰ εἶναι τάχα καὶ τινάς, ὅπου νὰ ἔχη καρδίαν ἀνθρώπου ; νὰ ἔχη ἀγάπην υἱοῦ ; εἶναι τάχα κανεῖς ὅπου νὰ λυπᾶται μὴν τὸν λαβῶσῃ ; Ποῖος εἶναι τοῦτος ; Φοβοῦμαι, φοβοῦμαι καὶ οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός. Καὶ ποῦ ἠκούσθη τοιαύτη ἀχαριστία ; ὁ υἱὸς νὰ λαβῶνῃ τὸν πατέρα, καὶ πατέρα νεκρὸν ; ὅπου εἶναι τὸ αὐτό, οἱ Χριστιανοὶ νὰ ξανασταυρῶνουν τὸν Ἐσταυρωμένον ;

Ψυχὴ τοῦ καλοῦ μας Πατρός, τοῦ Θεοῦ ἑσταυρωμένου μας Ἰησοῦ, τί λέγεις ; « Ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασι τί ποιοῦσι ». Πῶς ; Ἄφες αὐτοῖς ; Ναί, γλυκύτατέ μου Ἰησοῦ, ἄφες αὐτοῖς διὰ ἐτοῦτην τὴν ὥραν· ἄς δοθῇ εἰς ὅλους συγχώρησις, ἴσως θέλουνσιν ἰδῆ μίαν φορὰν τὸ σφάλμα τους νὰ διορθωθοῦσιν... Ἄφες αὐτοῖς. Ἄς εἶναι συγχώρησις λοιπόν, συγχώρησις. Μὰ ὡς τόσον, ἄς παύσωσιν οἱ σαῖτες, ἄς τελειώσωσιν αἱ ἐμαρτίαι, ἄς φανῇ ἓνα σημάδι τῆς μετανοίας, ἓνας ἀναστεναγμός, ἓνα δάκρυον. Καρδιά τοῦ Ἰησοῦ μου, τί λέγεις ; Ἄφες αὐτοῖς, Πάτερ. Καρδιά τοῦ ἐμαρτωλοῦ, τί ἀποκρίνεσαι ; Μνήσθητί μου, Κύριε, μνήσθητί μου, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Ἀμήν.

« Διδαχὴ », α' ἔκδοσις, Βενετία 1720

Ἡλίας Μηλιάτης

4. Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Τῆς μουσικῆς ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις, ἡ χρῆσις καὶ ἡ ὠφέλεια εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ φαινόμενα, τὰ ὅποια ἐπειδὴ τὰ γνωρίζουν πάντες κοινῶς, φαίνεται περιττὸν νὰ ζητῇ τις νὰ τὰ παραστήσῃ ἰδίως. Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες ἔλεγον, ὅτι ὅστις δὲν ἀνοίγει στόμα εἰς ἔπαινον Ἡρακλέους εἶναι κωφός. Τοῦτο ὅπου ἐλέγετο διὰ τὸν υἱὸν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης, δύναται νὰ ρηθῇ καὶ διὰ τὰς Μούσας τὰς θυγατέρας τῆς Μνημοσύνης καὶ τοῦ Διός, τὰς ὁποίας καὶ ἐκεῖνος ὁ ἥρωας τιμῶν ἐξόχως καὶ θεραπεύων εἰς ἐγκωμίου λόγον ἔλαβε τὸ νὰ ὀνομάζεται, ὡς ὁ Ἀπόλλων καὶ αὐτός, Μουσηγέτης. Ἄν εἶναι τις ἀκίνητος εἰς τοὺς γλυκασμούς τῆς Εὐτέρπης*, τῆς Ἑρατοῦς* καὶ τῆς Τερψιχόρης*, βέβαια ὁ τοιοῦτος πρέπει νὰ εἶναι κωφός, ἢ ἂν δὲν εἶναι βεβλαμμένος τὰς ἀκοάς, ἀνάγκη νὰ συναριθμηθῇ μὲ τὰ ἀλογώτερα καὶ νωθρότερα

κτῆνη. Ἐπειδὴ καὶ τούτων ἱστοροῦνται πολλά, εἰς τὰ ὅποια ἐφιλοτιμήθη ἡ φύσις νὰ ἐνστάξῃ τὸν τῆς μουσικῆς ἔρωτα.

Τί ἄλλο οἱ παμπάλαιοι μῦθοι νὰ μᾶς διδάξουν ἢ θέλησαν παρὰ τὴν δραστηριωτάτην χάριν ἢ τὴν χαριεστάτην δύναμιν τῆς μουσικῆς, ὅταν ἐτόλμησαν νὰ πλάσσουν τὰς τόσον ἀπιστεύτους, τόσον ἀτόπους περὶ αὐτῆς γνῶμας ; Ὁ Ὀρᾶξ Ὀρφεὺς μὲ τὴν μουσικὴν τοῦ ἀνεχαίτιζεν ἀπὸ τὸν ἴδιον δρόμον τοὺς ποταμούς, ἔσυρεν ὀπίσω τοῦ ὄχι μόνον τὰ θηρία τὰ πλέον ἄγρια, ἀλλὰ καὶ τὰ δέντρα καὶ τὰς πέτρας. Καὶ μὲ τὴν γλυκύτητα τῆς μελωδίας ἔφθασε (λέγουσι) νὰ καταμαλάξῃ καὶ τὸν Ἀἰδωνέα καὶ τὴν Περσεφόνην, τοὺς ἀμειλίκτους καὶ ἀδυσωπήτους Θεοὺς, διὰ νὰ τοῦ ἐπιστρέψουν ἐκ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν τὴν Εὐρυδίκην, τὴν φιλότατην τοῦ σύζυγον. Οἱ Βοιωτοὶ Ζῆθος* καὶ Ἀμφίων* μὲ τὰ θελκτικὰ κρούσματα τοῦ ὄργανου τῶν κατεκῆλουν* καὶ κατεκύλιον ἀπὸ τὰ ὄρη τὰ μάρμαρα καὶ τοὺς λίθους, καὶ δι' αὐτῶν, εὐρύθμως καὶ ἁρμονικῶς συναπτομένων, ἔκτιζον τῶν Θηβῶν τὰ ὑψηλὰ πυργώματα καὶ τείχη. Καὶ ὁ Μηθυμναῖος Ἀρίων, πηδῶν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ φύγῃ τὸν κίνδυνον τῶν καταποντιστῶν, συνεκάλει διὰ τῶν τῆς λύρας αὐτοῦ μουσουργημάτων πρὸς βοήθειάν του τοὺς φίλανθρώπους δελφῖνας καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀναβασταζόμενος καὶ διανηχόμενος ἀσφαλῶς τὰ κύματα εὗρισκεν εἰς Ταίναρον τὴν σωτηρίαν.

Τοῦτο τὸ ἔσχατον δὲν ἔλειψέ τις νὰ τὸ περάσῃ ὡς πραγματικὴν καὶ ἀληθινὴν ἱστορίαν. Ἡμεῖς μὲ τοὺς περισσοτέρους τὸν κρίνομεν μῦθον, καθὼς καὶ ἄλλα. Ἄλλ' οἱ μῦθοι οὗτοι εἰκονίζουσιν ἀλήθειαν καὶ ἢ ἀλήθεια, ὅσον ὑποκρύπτεται εἰς τὰς μυθολογίας αὐτάς, εἶναι ὅτι ἡ μογικὴ τόσην ἔχει δύναμιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, ὅπου καὶ τοὺς ἀκινήτους διὰ τὴν ραθυμίαν τοὺς διεγείρει, καὶ τοὺς ἀναισθήτους διὰ νωθρότητα τοὺς παρορμᾷ, καὶ τοὺς σκληροὺς καὶ ἀτέγκτους μαλάττει, καὶ τοὺς ἀγρίους καὶ θηριώδεις φέρει εἰς ἡμερότητα.

« Πραγματεία περὶ μουσικῆς », Τεργέστη 1868

Εὐγένιος Βούλαρις

5. ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΜΗ ΖΗΤΕΙΝ ΑΝΤΑΠΟΔΟΣΙΝ ΠΑΡΑ ΤΩΝ ΕΥΕΡΓΕΤΗΘΕΝΤΩΝ

('Απόσπασμα)

Ἀμαρτάνει ὁ ἀχάριστος ἑμαρτίαν μεγάλην, πλὴν μίαν μόνην, τὴν ἑμαρτίαν τῆς ἀχαριστίας· ὁ δὲ εὐεργέτης, ὅταν ζητῇ ἀνταπόδοσιν καὶ οὐ λαμβάνῃ, τότε πίπτει εἰς πολλὰς ἑμαρτίας· πίπτει εἰς τὸν θυμὸν, εἰς τὴν κατὰκρισιν, εἰς τὸ μῖσος· ἐκριζοῖ ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην καὶ τὴν εὐεργετικὴν προαίρεσιν. Ὁ μὲν ἀχάριστος, ὅσον καὶ ἂν ᾖ σκληροκάρδιος, αἰσθάνεται τῆς ἑμαρτίας αὐτοῦ τὸ βάρος, διὸ καὶ ἐλπίς ἐστὶν ἵνα ὁπότε μετανοήσῃ καὶ κατασταθῇ εὐγνώμων πρὸς τοὺς εὐεργέτας· ὁ δὲ εὐεργέτης, ἐπειδὴ στοχάζεται ὅτι ἔχει μέγα δικαίωμα, ἵνα ζητῇ παρὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ εὐεργετηθέντος τὴν ἀνταπόδοσιν, οὐ μετανοεῖ, ἀλλ' οὐδὲ γνωρίζει τὴν ἑμαρτίαν αὐτοῦ· ὅθεν οὐδεμία ἐλπίς ἐστὶν ἐπιστροφῆς καὶ διορθώσεως τῶν τοιούτων αὐτοῦ ἁμαρτημάτων.

Ἡ εὐεργεσία ἐστὶν ἀρετὴ πολλὰ μεγάλη, ἐπειδὴ ἐστὶ καρπὸς τῆς ἀγάπης, ἐστὶν αὕτη ἡ ἀγάπη ἐνεργουμένη· ἡ πονηρία ὅμως τῆς ἀνθρωπίνης προαιρέσεως μεταβάλλει τὴν ἀρετὴν εἰς ἑμαρτίαν, διαστρέφει ἡ διεφθαρμένη προαίρεσις τὸν ὀρθὸν σκοπὸν τῆς εὐεργεσίας· διὸ ἡ ἀρετὴ μεταβάλλεται εἰς κακίαν, ἥ, ἵνα ὀρθότερον εἴπω, ἡ μεγάλη ἀρετὴ γίνεται ἀφορμὴ πολλῶν ἁμαρτημάτων.

Ἀνθρωπὲ, διατί ἀγανακτεῖς κατὰ τοῦ ἀχαρίστου ; Σὺ βέβαια ἀγανακτεῖς, ἥ ἐπειδὴ οὐδεμίαν ἀνταπόδοσιν ἔλαβες, ἥ ἐπειδὴ ἀντέλαβες πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν. Λοιπὸν, ὅταν εὐηργέτησας, ἀπέβλεπες εἰς τὴν ἀνταπόδοσιν, ἀγαθοποιήσας, ἵνα ἀγαθοποιηθῇς· ἔδωκας, ἵνα λάβῃς· ἡ εὐεργεσία σου λοιπὸν οὐκ ἐστὶν εὐεργεσία, ἀλλὰ δάνειον, διότι ὁ δανειστής δίδωσιν, ἵνα πάλιν λάβῃ· ἡ εὐεργεσία σου οὐκ ἐστὶν εὐεργεσία, ἀλλὰ πραγματεία, διότι ὁ πραγματευτὴς δίδωσι τοῦτο, ἵνα λάβῃ ἐκεῖνο. Ἄλλο δὲ τὸ δάνειόν ἐστὶ καὶ ἡ πραγματεία, καὶ ἄλλο ἡ εὐεργεσία· ἐκεῖνά εἰσι δοσοληψαί, αὕτη ἐστὶ χάρις καὶ δῶρον· ἐὰν ζητῇς τὴν ἀνταπόδοσιν, διατί ἀρπάζεις τῆς εὐεργεσίας τὸ ὄνομα καὶ λέγεσαι εὐεργέτης ; ἐὰν δὲ ὀνομάζεσαι εὐεργέτης, διατί ζητεῖς ἀνταπόδοσιν δι' ἐκεῖνο ὅπερ ἐχάρισας ; Ὅταν λέγῃς, ὅτι εὐεργετεῖς, ἔπειτα δὲ ζητῇς ἀνταπόδοσιν, τότε γίνεσαι ὑποκριτὴς καὶ ἀπατεῶν, τότε

ἀπαταῖς τὸν κόσμον· διότι οἱ μὲν ἄνθρωποι, ἀκούοντες ὅτι εὐεργετεῖς, καὶ βλέποντες ὅτι δίδεις χωρὶς συναλλακτικῶν γραμμάτων καὶ ἐγγράφου συμφωνίας, ἐπαινοῦσί σε ὡς εὐσπλαγχνον εὐεργέτην· σὺ δὲ τῷ μὲν λόγῳ φαίνεσαι εὐεργέτης, τῷ δὲ ἔργῳ ὑπάρχεις δανειστής, ἢ τέλειος πραγματευτής.

Ἔστω, λέγουσί τινες· ἡμεῖς οὐδὲ περισσότερα, οὐδὲ ἴσα, οὐδὲ ὀλιγώτερα ζητοῦμεν παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων· ἀλλ' ὅτε ἐκεῖνος, ὃν εὐηργετήσαμεν, γίνεται διώκτης καὶ ἐπίβουλος καὶ συκοφάντης καὶ προδότης ἡμῶν, τοῦτό ἐστι τὸ ἀφόρητον. Τοῦτο, ἀδελφοί, ταραττει, ἐπειδὴ πεπεισμένοι ἐσμέν, ὅτι ἔχομεν δικαίωμα ἐπάνω εἰς τοὺς εὐεργετηθέντας, καὶ ἐγκεκολαμένη ἐστὶν εἰς τὴν φαντασίαν ἡμῶν ἡ ἔννοια τῆς ἀνταποδόσεως· τοῦτο γίνεται ἀφόρητον, ἐπειδὴ εὐεργετοῦμεν, ἔχοντες τὸν σκοπὸν, ὃν εἶχον οἱ ἔθνικοι καὶ εἰδωολάτραι· τοῦτο ταραττει καὶ ἐστὶν ἀφόρητον, ἐπειδὴ οὐ γινώσκομεν τί ἐστὶ εὐεργεσία, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν εὐεργετοῦμεν.

Ὅστις θέλει νὰ μάθῃ ποῖόν ἐστι τῆς εὐεργεσίας τὸ ὕψος καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ χάρις, ἐκεῖνος πρέπον ἐστὶν ἵνα ἀπέλθῃ εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐκεῖ αὐτὸς ἀκούει τὰ περὶ τῆς ἀληθινῆς εὐεργεσίας μαθήματα· ἐκεῖ μαθαίνει τίς ἐστὶν ἡ ἀληθινὴ εὐεργεσία καὶ πῶς γίνεται, καὶ ποία ἡ αὐτῆς ἀνταπόδοσις· ἐκεῖ διακρίνει καὶ τὸ τίς ἐστὶν ἡ ψευδευεργεσία, καὶ τίνες ποιοῦσιν αὐτήν, πληροφορεῖται δέ, ὅτι ἡ τοιαύτη εὐεργεσία ἐστὶ πολλὰ εὐτελής καὶ μικροπρεπής, καὶ οὐδεμίαν ἔχει χάριν· ἐκεῖ διδάσκει ὁ πανάγιος Διδάσκαλος, λέγων· «Ὅταν ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ φῶναι τοὺς φίλους σου, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μηδὲ γείτονας πλουσίους» (Λουκ. ιδ' 12)· ἀλλὰ διὰ τί τοῦτο; «Μὴ ποτε» λέγει, «καὶ αὐτοὶ σε ἀντικαλέσωσι, καὶ γένηταί σοι ἀνταπόδομα» (αὐτόθι). Ἀκούεις πόσον μακρὰν διώκει ἀπὸ τῆς καρδίας τοῦ εὐεργέτου τὸν σκοπὸν τῆς ἀνταποδόσεως; Ἀκουσον δὲ καὶ πόσον ἀσφαλίζει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ τοιούτου μεγάλου πειρασμοῦ· «ἀλλ' ὅταν ποιῇς δοχὴν*, κάλει πτωχοὺς, ἀναπήρους, χωλοὺς, τυφλοὺς» (αὐτόθι. 13)· ἰδοὺ πῶς ἐκσπᾷ ριζόθεν πᾶσαν ἐλπίδα ἀνταποδόσεως. Τοιοῦτοτρόπως οὖν νομοθετήσας περὶ εὐεργεσίας καὶ διδάξας τίς ἐστὶν ἡ ἀληθὴς εὐεργεσία δείκνυσιν εὐθύς καὶ τὸ πόσον ἐστὶ μεγάλη καὶ ὑψηλὴ ἡ τοιαύτη ἀρετὴ, καὶ ποίαν ἔχει τὴν ἀνταπόδοσιν, ὅταν οὐκ ἐπιβλέπῃ τὰ ἀπὸ τῶν εὐεργετηθέντων ἀνταποδόματα. «Καὶ μακάριος», λέγει,

« ἔσθ' ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀνταποδοῦναί σοι· ἀνταποδοθήσεται γάρ σοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων » (αὐτόθ. 14). "Ὅστις οὖν εὐεργετῇ ταύτην τὴν ἀληθινὴν εὐεργεσίαν, ἐκεῖνος συντάσσεται εἰς τὴν τάξιν τῶν μακαρίων καὶ λαμβάνει ἀνταπόδοσιν αἰώνιον μετὰ τῶν δικαίων, ὅταν ἀναστηθῶσι πάντες οἱ ἄνθρωποι καὶ παρασταθῶσιν ἐνώπιον τοῦ δικαίου κριτοῦ. Ἀκούσατε καὶ νῦν καὶ τὸ πόσον ἐξευτελίζει τὴν εὐεργεσίαν, ὅταν ὁ εὐεργέτης ἐπιβλέπῃ εἰς τὴν τοῦ εὐεργετηθέντος ἀνταπόδοσιν. « Καὶ ἂν ἀγαθοποιῇτε », λέγει, « τοὺς ἀγαθοποιοῦντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστίν ; » (Λουκ. στ' 33). Ἀλλὰ διὰ τί ἡ τοιαύτη εὐεργεσία ἐστὶν ἐσπερημένη πάσης ἀρετῆς καὶ χάριτος ; Διότι οὐκ ἐστὶν ἀληθὴς εὐεργεσία, ἀλλ' ὑπόκρισις· ἐργασία ἐστὶν αὕτη τῶν ἐμαρτωλῶν ἀνθρώπων· « καὶ γὰρ οἱ ἐμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσι » (αὐτόθ. 3). Βλέπετε λοιπὸν ὅτι ἡ μὲν ἀληθὴς εὐεργεσία ἐστὶν ἔργον τῶν δικαίων, ἡ δὲ ψευδευεργεσία ἐπιτήδευμα τῶν ἐμαρτωλῶν.

« Κυριακοδρόμιον », α' ἐκδοσις, 1796

Νικηφόρος Θεοτόκης

6. ΠΕΡΙ ΑΓΑΠΗΣ

Ἡ θαυμαστὴ καὶ μεγάλη ἀρετὴ τῆς ἀγάπης ἀπὸ ἐκείνον τὸν ὕψιστον καὶ ὑπερτέλειον Θεόν, τὸν ὁποῖον λατρεύομεν, ἔχει τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς.

Πόσον εὐτυχεῖς ἤθελαν νὰ εἶναι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἂν εὕρισκετο τοῦτο τὸ οὐράνιον μύρον μέσα εἰς τίς καρδιές τους ! Δὲν θὰ ἦτο πλέον εἰς τὸν κόσμον ὁ ἓνας πλούσιος καὶ ὁ ἄλλος πένης· δὲν θὰ ἦτο πλέον ὁ ἓνας γυμνὸς καὶ ὁ ἄλλος μὲ χρυσᾶ φορέματα ἐνδεδυμένος· δὲν θὰ ἔβλεπες πλέον τὸν ἓνα νὰ πεινᾷ καὶ τὸν ἄλλον νὰ ἔχῃ τὴν τράπεζαν του πάντοτε γεμάτην· ἡ ἀγάπη ποὺ θὰ εἶχαμεν μέσα εἰς τίς καρδιές μας, δὲν θὰ ὑπέφερε τόσην ἀδικίαν καὶ ἀνισότητά· δὲν θὰ μᾶς ἄφινε νὰ βλέπωμεν τοὺς ἀδελφούς μας εἰς κατάστασιν κατωτέραν ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας· ἂν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐκατοῖκα μέσα εἰς τὴν καρδίαν μας, ποῦ πλέον ἔριδες καὶ μάχες ; Ποῦ νὰ εὕρῃς πλέον τὸν φθόνον καὶ τὸ μῖσος ; Ποῦ ν' ἀκούσης ἀδικίαν καὶ καταδυναστείαν ; Οὐδὲ δόλος, οὐδὲ ὑπόκρισις, οὐδὲ ψῆδος, οὐδὲ ἀπάτη ἤθελε φαίνεται ποτὲ εἰς τὸν κόσμον. Ἡ συκοφαντία, ἡ κατὰκρισις, ἡ ὀρπαγή, ἡ πλεονεξία, ὁ φό-

νος θὰ ἔφευγαν τόσον μακρὰν ἀπὸ τὸν κόσμον, ὅσον μακρὰν εἶναι τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς τὰ καταχθόνια. Δὲν θὰ ἦτο πλέον « ἔχω » καὶ « ἔχεις »· ἰδικόν μου καὶ ἰδικόν σου. "Ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς κοινὰ θὰ ἦταν εἰς ὅλους· ὅλοι θὰ τὰ ἀπολάμβαναν μὲ εἰρήνην· ὅλοι θὰ τὰ ἐχαίροντο μὲ ἡσυχίαν, χωρὶς κἄν φόβον. Φθονερὸς δὲν θὰ ἦτον· ποῖος νὰ τὰ φθονήσῃ ; Ἐπίβουλος δὲν θὰ εὕρισκετο· ποῖος νὰ τὰ ἐπιβουλεύσῃ ; Ἐνας παράδεισος θὰ ἦταν ὁ κόσμος· ἕνας οὐρανὸς θὰ ἐγίνετο ἡ γῆ· οἱ ἄνθρωποι θὰ ἐκατασταίνοντο ἄγγελοι ἐπίγειοι.

Ἡ ἀγάπη μοναχὴ δύναται νὰ ξεριζώσῃ κάθε κακίαν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, νὰ παύσῃ ὅλα τὰ ἀναρίθμητα κακά, νὰ φέρῃ τὴν εἰρήνην μέσα εἰς τὶς πολιτείες, νὰ γεμίσῃ τὴν γῆν ἀπ' ὅλες τὶς εὐτυχίες τοῦ οὐρανοῦ, νὰ πλουτίσῃ τὸν κάθε ἕναν μὲ ὅλα τὰ καλά.

"Ὅταν ἡ ἀγάπη φυτευθῇ μέσα εἰς τὴν καρδίαν μας, εἶναι ἀδύνατον νὰ μείνῃ ἀτελεσφόρητος καὶ ἄκαρπος. Εὐθὺς βλαστάνει τοὺς οὐρανίους καὶ εὐθαλεῖς κλάδους τῆς, εὐθὺς παρρησιάζει τοὺς ωραίους καὶ γλυκεῖς καρπούς τῆς. Οἱ ξένοι εὕρискουν ὑποδοχήν, ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἀγάπη· οἱ ἀσθενεῖς ἔχουν ἐπίσκεψιν, ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἀγάπη· ἡ ἀγάπη δίδει ἔνδυμα εἰς τοὺς γυμνοὺς, τροφήν εἰς τοὺς πεινασμένους, εἰς τοὺς ὀρφανοὺς ἀντίληψιν, εἰς τὰς χῆρας προστασίαν, παρηγορίαν εἰς τοὺς λυπημένους. Ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἡ ἀγάπη, εὕρискουν καταφύγιον οἱ ἀπηλπισμένοι. Ποῖοι ταραττονται, καὶ δὲν τρέχει ἐκεῖνος, ὅπου ἔχει ἀγάπην, νὰ τοὺς ἡσυχάσῃ ; Ποῖος ὑμαρτάνει, καὶ δὲν προφθάνει ἐκεῖνος, ὅπου ἔχει τὴν ἀγάπην, διὰ νὰ τὸν διορθώσῃ ; Ποῖος ἀσθενεῖ, καὶ δὲν συμπάσχει ἐκεῖνος, ὅπου ἔχει τὴν ἀγάπην ;

Ἡ ἀγάπη εἶναι τόσον ἀναγκαία διὰ τὴν σωτηρίαν μας, ὅσον ἀναγκαία εἶναι ἡ τροφή διὰ τὴν ζωὴν μας. Χριστιανοί, μίαν ἀρετὴν τόσον ἀναγκαίαν καὶ τόσον εὐκόλην, μίαν ἀρετὴν, ὅπου μᾶς πλουτίζει ἀπὸ κάθε εὐτυχίαν, διατὶ τόσον πολλὰ τὴν ἀμελοῦμεν ; Διατὶ ἐσβήσῃ ἡ ἀγάπη, ἡμεῖς δοκιμάζομεν τόσα πάθη εἰς τὸν κόσμον.

Ἐπαυσεν ἡ ἀγάπη καὶ διὰ τοῦτο δὲν εὕρискομεν προστάτην εἰς τὴν ἀνάγκην μας, δὲν ἔχομεν σύμβουλον, δὲν ἔχομεν κανένα νὰ μᾶς παρηγορήσῃ εἰς τὰς θλίψεις μας...

Ὡ ἀγάπη, ἀρετὴ θεία, ἤλιε λαμπρότατε τῶν ψυχῶν μας, ἐσὺ δύνασαι νὰ ἐξορίσῃς ὅλα τὰ κακά ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ νὰ φέρῃς ὅλες τὶς εὐτυχίες εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἄν δὲν ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος νὰ θερ-

μάνη την γῆν, ἀδύνατον εἶναι νὰ ἀπολαύσωμεν τῆς γῆς τὰ ἀγαθά. Ἐσὺ ἂν δὲν ἔλθῃς εἰς τὰς ψυχὰς μας, εἶναι ἀδύνατον νὰ χαροῦμεν τὰ κάλλη τοῦ οὐρανοῦ.

« Λόγοι εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Τεσσαρακοστὴν » Νικηφόρος Θεοτόκης

7. ΠΕΡΙ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

« Ταῦτα ἐντέλλομαι ὑμῖν, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους ». Τὴν αὐτὴν, ἀδελφοί, τοῦ Σωτῆρος ἐντολὴν ἐπαναλαμβάνει πρὸς ἡμᾶς μετὰ πάσης εὐλαβείας καὶ ἡ Πατρίς. Καὶ ἡ Πατρίς ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν τῆς φιλογενείας τὸν φόρον, ὅστις εἶναι τὸ μόνον γνώρισμα καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Χριστιανοῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ πολίτου.

Ἡ Πατρίς εἶναι ἡ πολυσέβαστος μήτηρ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, ἡ εὐεργετικωτάτη τροφὸς αὐτοῦ καὶ διδάσκαλος, τὸ ἱερώτατον στάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον κατέβη πρῶτον νὰ γυμνασθῇ τοὺς ἀγῶνας τῆς φιλαδελφίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας.

Εἰς τὴν πατρίδα πρῶτον εἶδε τὸν ἥλιον, ἀνέπνευσε τὰς ζωογόνους αὔρας τοῦ ἀέρος, ἔμαθε νὰ ἐκφράζῃ τὰς ἐννοίας διὰ τοῦ λόγου, ἐτράφη καθὸ χριστιανὸς τὸ ἄδολον γάλα τῆς εὐσεβείας, ἔλαβε τὰ στοιχεῖα καὶ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς ἡθικῆς αἰατροφῆς. Χρεωστεῖ λοιπὸν νὰ τιμᾷ τὴν πατρίδα, καθὼς καὶ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ γονεῖς, οἵτινες εἶναι καὶ αὐτοὶ τέκνα τῆς σεβαστῆς ταύτης πατρίδος καὶ πατρογόνου ρίζης ὅλης τῆς αὐτοῦ γενεᾶς. Χρεωστεῖ νὰ φρονῇ σταθερῶς, ὅτι δὲν ἐγεννήθη εἰς τὸν κόσμον μόνον δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πατρίδα. Ἡ πατρίς ἔχει δικαίωμα ἀγιώτατον εἰς ὅλα τοῦ πατριώτου τὰ προτερήματα, εἰς τὰς ἀρχάς, εἰς τὰς γνώσεις, εἰς τὰ πλούτη, εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, ὅπως ἂν ἔχη καὶ ὅπου ποτὲ ἂν τύχῃ νὰ διατρίβῃ.

Καθὼς τὰ εὐκαρππα δένδρα, ὅσους ἂν ἐκθρέψωσι καρπούς, πρῶτον τούτους παραθέτουσιν εἰς τὸ γενέθλιον αὐτῶν ἔδαφος, τοὺς δὲ περισσεύοντας χαρίζουσιν, ἤδεϊαν ἀπόλαυσιν, εἰς τὴν ξενιτείαν, παρομοίως καὶ ὁ ἀγαθὸς καὶ γνήσιος πατριώτης χρεωστεῖ τὴν εὐκαρπίαν τῶν ἑαυτοῦ προτερημάτων πρῶτιστα καὶ μάλιστα εἰς τὴν γεννήσασαν καὶ ἐκθρέψασαν αὐτὸν γῆν.

Διὰ τοῦτο καὶ θεῖοι καὶ ἀνθρώπινοι νόμοι καταδικάζουν ὡς πατραλοῖαν* τὸν παραβάτην τῶν πατριωτικῶν καθηκόντων. Διὰ τοῦ-

το προστάζουσι καθένα νὰ ὑπερμαχῇ κατὰ πρῶτον λόγον ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ κατὰ δεῦτερον λόγον ὑπὲρ τῆς πατρίδος. « Μάχου ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ». Διὰ τοῦτο τέλος αὐτὴ ἡ φύσις μᾶς ἔχει τοιουτοτρόπως προσκολλημένους εἰς τὸ γενέθλιον ἔδαφος, ὥστε δὲν συγχωρεῖται συνήθως εἰμὴ εἰς μόνους τοὺς ἀναισθήτους ἢ παντάπασιν τὰ ἦθη σαπρῶς καὶ διεφθαρμένους, νὰ μὴ αἰσθάνωνται ἀγάπην καὶ πόθον πρὸς τὴν πατρίδα. Ὡς καὶ αὐτὰ τὰ κατ' αὐτὴν ἄψυχα συχνάκις καταθέλγουσιν αἰχμαλωτίζοντα τὸ μνημονικόν μας. Ὁ ἥλιος τῆς πατρίδος μᾶς φαίνεται γλυκύτερος, ὁ ἀήρ εὐπνούντερος καὶ ζωηρότερος, τὰ προϊόντα τροφिमώτερα, ποικιλώτερα καὶ ἡδύτερα.

Τὰ καλὰ λειβάδια, τὰ σκιερὰ δάση, τὰ καθαρὰ νερά, πολλάκις καὶ ἔν δένδρον, ἔν ρυάκιον, καὶ βράχος τις ἀπότομος τῆς πατρίδος κυριεύει καὶ κατακρατεῖ τὴν φαντασίαν τοιουτοτρόπως, ὥστε, ὅσον καὶ ἂν εἶναι μικρὸς ὁ τόπος τῆς γεννήσεως ἐκάστου, εἰς τοῦτον ἐγκαλλωπίζεται* καὶ πρὸς τοῦτον ἐκ τῆς ξενιτείας πυκνῶς ἀποβλέπει καὶ τοῦτον ὄχι ἅπασι ἐπρωτίμην ἀπὸ εὐδαιμονεστερας χώρας καὶ πόλεως τῆς οἰκουμένης...

Ἐὰν λοιπὸν πᾶς ἀπλῶς πατριώτης ἔχῃ τοῦτο τὸ χρέος πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα, πόσον, ἀγαπητοί, πρέπει νὰ εἶναι τὸ χρέος ἡμῶν πρὸς τὴν ἡμετέραν ; Ἕλληνες Χριστιανοί, συλλογίσθητε εἰς ποίαν γῆν ἐγεννήθημεν καὶ ποία τις εἶναι κατὰ τὸ παρὸν ἡ κατάστασις αὐτῆς. Ἡ πατρίς τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς ἀρετῆς, ἀφοῦ τοσούτους χρόνους ἐβασανίσθη ὑπὸ τὸ σιδηροῦν σκήπτρον τῆς ἀσεβείας, ἀντιπαλαίει σήμερον πρὸς τὰς φάλαγγας τοῦ θανάτου. Οἱ ἐκλεκτοὶ τῆς Ἐκκλησίας υἱοὶ μονομαχοῦσι πρὸς τὰ λυσσῶντα τέκνα τῆς Ἄγαρ*. ὦ φίλη πατρίς, ὦ Ἑλλάς ! Ποῖον ἄρα καὶ πότε θέλει γίνεαι τῆς ἀνίσου ταύτης πάλης τὸ τέλος ;

« Περὶ φυλογενείας », 1815

Κωνσταντῖνος Οἰκονόμου ὁ ἐξ Οἰκονόμων

8. ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΤΟ 1791

(Ἀπόσπασμα)

Πόλις αὐτῆς τῆς ἐπαρχίας εἶναι αἱ Ἀθῆναι, ἡ ὁποία τῶρα λέγεται ἐνικῶς Ἀθήνα, πόλις παλαιὰ καὶ περίφημη διὰ τὸ πλῆθος τῶν

στρατηγῶν, τῶν νομοθετῶν, τῶν φιλοσόφων, τῶν ρητόρων, τῶν ποιητῶν καὶ τῶν διαφόρων τεχνιτῶν, ὅπου ποτὲ ἦτον εὐφορὴ καὶ τώρα εἶναι ἄφορὴ ἀπὸ τοιούτους ἄνδρας.

Εἶναι εἰς μίαν τοποθεσίᾳ καλὴ, ἀπολαύει ἓνα ἀέρα ὑγιεινόν. Τὰ περίξ της κατάφυτα ἀπὸ ἐλαιῶνας. Ἡ Ἀθήνα, μ' ὅλον ὅπου καὶ τώρα ἔμπορεῖ τινὰς* νὰ τὴν συγκαταριθμῇ εἰς τὴν τάξιν τῶν πόλεων, καὶ ἔχει δεκαπέντε-δεκαεὶς χιλιάδες κατοίκους, τοὺς περισσοτέρους Ρωμαίους*, καὶ οἰκοδομὲς ἀρκετές, μ' ὅλον τοῦτο δὲν εἶναι τίποτες ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὸ πλῆθος τῶν κατοίκων καὶ τῶν στολισμῶν ὅπου εἶχεν, ὅταν ἦταν μιὰ ἀρχὴ ὑπέρτατη δημοκρατικὴ.

Ἀπὸ τὰ πολλὰ παλαιὰ της κάλλη ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργο ἀξιοθέατο καὶ ἀξιοθαύμαστο, ἐσώζονταν ἕως τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὀλόκληρος· μία μπόμπα ὅμως, πού εἶχαν ρίξει οἱ Βενετιζιάνοι καὶ ἔπεσε εἰς τὸ μπαρούτι ὅπου εἶχαν οἱ Τοῦρκοι ἐδῶ, τὸν ἐχάλασε τὸ 1687. Σῶζονται ἀκόμη καὶ ἄλλα πολλὰ λείψανα τῆς παλαιᾶς της λαμπρότητος, καὶ ἐπιγράμματα εἰς λίθους σκαλισμένα. Ὅσα ὅμως ἔμποροῦσαν νὰ μετατοπισθοῦν, οἱ Εὐρωπαῖοι τὰ ἐσῆκωσαν, καὶ τὴν σήμερον κάμνουν κάθε τρόπον νὰ σηκώσουν ἐκεῖνα ποὺ σηκώνονται.

« Γεωγραφία Νεωτερικὴ »

Γρηγόριος Κωνσταντῆς - Δανιὴλ Φιλιππίδης

9. ΤΑ ΔΙΚΑΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ἄρθρον 1. Ὁ σκοπὸς ὅπου ἀπ' ἀρχῆς τοῦ κόσμου οἱ ἄνθρωποι ἐσυμμαζώχθησαν ἀπὸ τὰ δάση τὴν πρώτην φορὰν διὰ νὰ κατοικήσουν ὅλοι μαζί, κτίζοντες χώρας καὶ πόλεις, εἶναι διὰ νὰ συμβοηθῶνται καὶ νὰ ζῶσιν εὐτυχισμένοι, καὶ ὅχι νὰ συναντιτρώγωνται ἢ νὰ ρουφᾷ τὸ αἷμα τοὺς ἑνας. Τότε ἔκαμαν βασιλέα, διὰ νὰ ἀγρυπνῇ εἰς τὰ συμφέροντά των, διὰ νὰ εἶναι βέβαιοι εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν φυσικῶν δικαίων, τὰ ὅποια δὲν ἔχει τὴν ἄδεια νὰ τοὺς τὰ ἀφαιρήσῃ κανένας ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἄρθρον 2. Αὐτὰ τὰ Φυσικὰ Δίκαια εἶναι : πρῶτον τὸ νὰ εἴμεθα ὅλοι ἴσοι καὶ ὅχι ὁ ἓνας κατώτερος ἀπὸ τὸν ἄλλον· δεύτερον, νὰ εἴμεθα

ἐλεύθεροι καὶ ὄχι ὁ ἓνας σκλάβος τοῦ ἀλλοινοῦ· τρίτον, νὰ εἴμεθα σίγουροι εἰς τὴν ζωὴν μας, καὶ κανένας νὰ μὴν μπορῇ νὰ μᾶς τὴν πάρῃ ἀδίκως καὶ κατὰ τὴν φαντασίαν· καὶ τέταρτον, τὰ κτήματα ὅπου ἔχομεν κανένας νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ μᾶς ἐγγίξη, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἰδικὰ μας καὶ τῶν κληρονόμων μας.

Ἀρθρον 3. Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, Χριστιανοὶ καὶ Τοῦρκοι, κατὰ φυσικὸν λόγον εἶναι ἴσοι. Ὅταν πταίσῃ τινάς, ὁποιασδήποτε καταστάσεως, ὁ Νόμος εἶναι ὁ αὐτὸς διὰ τὸ πταῖσμα καὶ ἀμετάβλητος· ἦγουν δὲν παιδεύεται ὁ πλούσιος ὀλιγότερον καὶ ὁ πτωχὸς περισσότερον διὰ τὸ αὐτὸ σφάλμα, ἀλλ' ἴσια-ἴσια.

*Ἀρθρον 4. Ὁ Νόμος εἶναι ἐκείνη ἡ ἐλευθέρᾳ ἀπόφασις, ὅπου μὲ τὴν συγκατάθεσιν ὅλου τοῦ λαοῦ ἔγινεν· ἦγουν ὅλοι θέλομεν ὅτι ὁ φονεὺς νὰ φονεύεται· αὐτὸς λέγεται Νόμος, καὶ εἶναι ὁ ἴδιος διὰ ὅλους μας εἰς τὸ νὰ παιδεύσῃ. Καὶ πάλιν ἄλλος, ὅπου ὑπερασπίζεται· ἦγουν ὅλοι θέλομεν νὰ ἐξουσιάζωμεν τὰ ὑποστατικά μας· κανένας λοιπὸν δὲν ἔχει τὴν ἀδειαν νὰ μᾶς πάρῃ δυναστικῶς τίποτε· αὐτὸς εἶναι ὁ Νόμος, ἐπειδὴ μοναχοὶ μας τὸν δεχόμεθα καὶ τὸν θέλομεν. Ὁ Νόμος εἶναι πάντοτε νὰ προστάξῃ ὅ,τι πράγμα εἶναι δίκαιον καὶ ὠφέλιμον εἰς τὴν συγκοινωνίαν τῆς ζωῆς μας καὶ νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ ἐκεῖνο ὅπου μᾶς βλάπτει.

Ἀρθρον 5. Ὅλοι οἱ συμπολίται ἡμποροῦν νὰ ἔμβουν εἰς ἀξίας καὶ δημόσια ὀφίκια. Τὰ ἐλευθέρᾳ γένῃ δὲν γνωρίζουν καμίαν ἀξίαν προτιμήσεως εἰς τὰς ἐκλογὰς των παρὰ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν προκοπήν· ἦγουν, καθένας, ὅταν εἶναι ἀξιος καὶ προκομμένος διὰ μίαν δημοσίαν δούλευσιν, ἡμπορεῖ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ. Ἐξ ἐναντίας δέ, μὴ ὄντας ἀξιος, ἀλλὰ χυδαῖος, δὲν πρέπει νὰ τῷ δοθῇ· διότι, μὴ ἡξέυροντας πῶς νὰ τὴν ἐκτελέσῃ προσκρούει καὶ βλάπτει τὸ κοινὸν μὲ τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν ἀνεπιδεξιότητά του.

*Ἀρθρον 6. Ἡ Ἐλευθερία εἶναι ἐκείνη ἡ δύναμις ὅπου ἔχει ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ νὰ κἀνῃ ὅλον ἐκεῖνο ὅπου δὲν βλάπτει εἰς τὰ δίκαια τῶν γειτόνων του. Αὐτὴ ἔχει ὡς θεμέλιον τὴν φύσιν, διὰτὶ φυσικὰ ἀγαπῶμεν νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι· ἔχει ὡς κανόνα τὴν δικαιοσύνην, διὰτὶ ἡ δικαία ἐλευθερία εἶναι καλὴ· ἔχει ὡς φύλακα τὸν Νόμον, διὰτὶ αὐτὸς προσδιορίζει ἕως ποῦ πρέπει νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι. Τὸ ἠθικὸν σύνορον τῆς Ἐλευθερίας εἶναι τοῦτο τὸ ρητόν: Μὴν κάμῃς εἰς τὸν ἄλλον ἐκεῖνο ὅπου δὲν θέλεις νὰ σοῦ κάμουν.

Ἄρθρον 7. Τὸ δίκαιον τοῦ νὰ φανερώσωμεν τὴν γνώμην μας καὶ τοὺς συλλογισμούς μας, τόσοις μὲ τὴν τυπογραφίαν, ὅσον καὶ μὲ ἄλλον τρόπον· τὸ δίκαιον τοῦ νὰ συναθροίζωμεθα εἰρηνικῶς· ἡ ἐλευθερία κάθε εἵδους θρησκείας, Χριστιανισμοῦ, Ἰουδαϊσμοῦ, Τουρκισμοῦ καὶ τὰ λοιπά, δὲν εἶναι ἐμποδισμένα εἰς τὴν παροῦσαν διοίκησιν. Ὅταν ἐμποδίζονται αὐτὰ τὰ δίκαια, εἶναι φανερόν πῶς προέρχεται τοῦτο ἀπὸ Τυραννίαν, ἢ πῶς εἶναι ἀκόμη ἐνθύμησις τοῦ ἐξοστρακισθέντος Δεσποτισμοῦ, ὅπου ἀπεδιώξαμεν.

Ἄρθρον 8. Ἡ σιγουρότης* εἶναι ἐκείνη ἡ διαφέντευσις* ὅπου δίδεται ἀπὸ ὅλον τὸ ἔθνος καὶ τὸν λαὸν εἰς τὸν κάθε ἄνθρωπον διὰ τὴν φύλαξιν τοῦ ὑποκειμένου του, τῶν δικαίων του καὶ τῶν ὑποστατικῶν του· ἤγουν, ὅταν βλάβη τινὰς ἔνα μόνον ἄνθρωπον, ἢ πάρη ἀδίκως τίποτες ἀπὸ αὐτόν, ὅλος ὁ λαὸς πρέπει νὰ σηκωθῇ κατ' ἐπ' αὐτὸν τοῦ δυνάστου καὶ νὰ τὸν ἀποδιώξῃ.

Ἄρθρον 9. Ὁ Νόμος ἔχει χρέος νὰ διαφεντεύῃ* τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν ὅλου τοῦ ἔθνους καὶ ἐκείνην τοῦ κάθε ἀνθρώπου, κατοικοῦ εἰς αὐτὴν τὴν αὐτοκρατορίαν, ἐναντίον τῆς καταθλίψεως καὶ τῆς δυναστείας τῶν διοικητῶν· ὅταν αὐτοὶ διοικοῦν καλῶς, νὰ τοὺς διαφεντεύῃ· εἰ δὲ κακῶς, νὰ τοὺς ἀποβάλλῃ.

Ἄρθρον 10. Κανένας ἄνθρωπος νὰ μὴν ἐγκαλῆται εἰς κριτήριον, νὰ μὴ φυλακῶνται κατ' ἄλλον τρόπον, παρὰ καθὼς διορίζει ὁ Νόμος· ἤγουν ὅταν πταίσις ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὄχι κατὰ τὴν φαντασίαν καὶ τὴν θέλησιν τοῦ κριτοῦ*. Κάθε κάτοικος ὅμως, ὅταν κραχθῇ εἰς τὴν κρίσιν, ἢ κατὰ νόμον πιασθῇ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ κριτηρίου, πρέπει νὰ ὑποταχθῇ εὐθὺς καὶ νὰ πηγαίνῃ νὰ κριθῇ· διατὶ ἂν ἀντισταθῇ καὶ δὲν θέλει νὰ πηγαίνῃ εἰς τὴν κρίσιν, γίνεται πταίστης· καὶ ἀρκετὸν σφάλμα εἶναι, ὅταν ὁ Νόμος κράζῃ κανέναν ἄνθρωπον καὶ ἐκεῖνος ἀντιστέκεται μὲ τὸ κακὸν καὶ δὲν ὑπακούῃ νὰ πηγαίνῃ, ὄντας σίγουρος ὅτι δὲν παιδεύεται* ἂν εἶναι ἀθῶος.

Ἄρθρον 11. Κάθε δυναστικὸν ἐπιχείρημα ὅπου ἤθελαν κάμει ἐναντίον ἐνὸς ἀνθρώπου ὅπου δὲν ἔπταισε, καὶ χωρὶς προσταγὴν τοῦ Νόμου θέλουν νὰ τὸν καταδικάσουν, ἐκεῖνο φαίνεται πῶς εἶναι μόνον ἀπὸ τὸ κεφάλι τοῦ κριτοῦ καὶ ἔργον τυραννικόν. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν τὸ ὅποῖον θέλουν νὰ δυναστεύσουν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, ἔχει δίκαιον καὶ ἄδειαν νὰ ἀντισταθῇ ἐξ ὅλης του τῆς δυνάμεως νὰ τὸ ἀποβάλλῃ μὲ βίαν καὶ νὰ μὴν ὑποταχθῇ.

Ἄρθρον 12. Ἐκεῖνοι ὅπου ἐκδίδουν προσταγάς, ἢ ὅπου ἤθελε τὲς ὑπογράφουν, ἢ ὅπου ἤθελε τὲς ἐκτελέσουν, ἢ ὅπου ἤθελε βάλουν ἄλλους νὰ τὲς τελειώσουν, λέγοντές τες πῶς εἶναι πράγματα ἀναγκαῖα, χωρὶς νὰ ἔχη τὴν εἰδησιν ἢ διοίκησιν, εἶναι πταῖσται καὶ ἔχουν νὰ τιμωρῶνται αὐστηρῶς.

Ἄρθρον 13. Κάθε ἄνθρωπος ὅπου φαίνεται πῶς εἶναι ἀθῶος, ἂν τὸν συκοφαντήσουν πῶς ἔπταισεν, ἐν ὧσφ νὰ βεβαιωθῇ πῶς εἶναι πταίστης, πῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ πιασθῇ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κριτηρίου, κάθε αὐστηρότης, καθὼς δέσιμον, ὕβριςμοι, δαρμοί, ὅπου δὲν εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν κατακράτησιν τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου ἐν ὧσφ νὰ κριθῇ, νὰ εἶναι ἐμποδισμένα, καὶ μόνον ἀφοῦ ἀποδειχθῇ πταίστης, τότε νὰ γίνεται ἀρχὴ τῆς τιμωρίας εἰς τὸ ὑποκείμενόν του, καθὼς διαλαμβάνει ὁ Νόμος.

Ἄρθρον 14. Κανένας ἄνθρωπος νὰ μὴ κρίνεται καὶ νὰ μὴ τιμωρῇται ἀλλῶως, παρὰ ἀφοῦ εἴπῃ ὅλα τὰ δικαιολογήματά του καὶ ἀφοῦ κατὰ τοὺς νόμους κραχθῇ εἰς τὴν κρίσιν· καὶ τιμωρεῖται τότε μόνον, ὅταν εἶναι ἓνας Νόμος καμωμένος πρὸ τοῦ νὰ κάμῃ ἐκεῖνος τὸ πταῖσμα. Ὁ Νόμος δὲ ὅπου ἤθελε τιμωρήσῃ ἐγκλήματα, ὅπερ ἐγίναν εἰς τὸν καιρὸν ὅπου αὐτὸς δὲν εἶχε συστηθῇ, λέγεται Τυραννία. Καὶ τὸ νὰ τιμωρήσῃ ἓνας νέος Νόμος παλαιὰ ἐγκλήματα λέγεται ἀνομία. Ἦγουν ἓνας ἄνθρωπος ἐπῆρε (ἓνα βόδι)· δὲν ἦτον κανένας Νόμος ὅπου τὸ ἐπῆρε, δὲν ἦτον κανένας Νόμος ὅπου νὰ ἐμπόδιζε ταύτην τὴν ἀρπαγὴν· ἐξεδόθη ἔπειτα Νόμος νὰ μὴν ἀρπάξῃ ἓνας τοῦ ἄλλου πράγματα· ὁ ἄρπαξ δίδει ὀπίσω τὸ βόδι, μὰ δὲν παιδεύεται, ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν ἤξευρε πῶς ἡ ἀρπαγὴ εἶναι κακὴ.

(Ἀκολουθοῦν 21 ἀκόμη ἄρθρα καθορίζοντα τὰ ὑπόλοιπα δικαιώματα καὶ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου).

« Ἐλευθερία, Ἰσοτιμία, Ἀδελφότης »

Πηγῆς Φεραῖος

10. ΣΟΥΛΙΩΤΑΙ ΚΑΙ ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑΙ

(Ὁ θρυλικὸς χορὸς τοῦ Ζαλόγγου)

Τὴν ἐπαύριον λαβόντες τοὺς ὁμήρους καὶ τὰ ἀναγκαῖα φορτηγὰ ζῶα, διηυθύνθησαν πρὸς τὴν Πάργαν, ἀποσπασθέντες ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῆς γλυκείας Πατρίδος καὶ συνοδευόμενοι ὑπὸ κοπετῶν καὶ θερμῶν δακρύων, ὁ Δῆμος Δρᾶκος, Φῶτος Τζαβέλλας, Τζίμας Ζέρβας, Γκόγκας, Δαγκλῆς καὶ λοιποὶ φύλαρχοι. Οὗτοι ἔχοντες μεθ' ἑαυτῶν τὰ δύο σχεδὸν τρίτα τῶν συμπολιτῶν ἐπορεύθησαν εἰς τὴν Πάργαν. Ἐξ ἄλλου ὁ Κίτζος Βότζαρης, Κουτζονίκας, Φωτομάρας μὲ τοὺς ἰδικούς των διεβιάσθησαν, οἱ μὲν εἰς Βουλγαρέλι*, οἱ δὲ εἰς Ζάλογγον*.

Ὁ ἱερομόναχος Σαμουήλ, μέινας μετὰ πέντε μόνον Σουλιωτῶν, παρέδιδε κατὰ τὴν συμφωνίαν ὅσα πολεμοφοδία ὑπῆρχον εἰς τὸ φρούριον, μετὰ δὲ τὴν παράδοσιν ἔμελλε νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Πάργαν. Καθ' ἣν ὅμως στιγμὴν ἐγένετο ἡ παράδοσις, εἰς ἓκ τῶν τριῶν ἀπεσταλμένων Τούρκων διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν πολεμοφοδίων εἶπε πρὸς τὸν Σαμουήλ :

— Πόσα κολαστήρια* στοχάζεσαι, καλόγερε, ὅτι θὰ σοῦ κάμῃ ὁ Βεζίρης, ὅταν σὲ βάλῃ στὸ χέρι, ἀπὸ τὸν ὁποῖον καὶ δὲν γλυτώνεις;

— Δὲν εἶναι ἄξιος ὁ Βεζίρης, ἀπεκρίθη ὁ Σαμουήλ, νὰ πιάσῃ ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος, ἐκτὸς ὅπου δὲν τὸν φοβεῖται, γνωρίζει καὶ ἄλλον δρόμον τοῦ θανάτου.

Ἐξελθόντων τούτων τῶν λόγων ἀπὸ τὸ στόμα του, μόλις παύρῃσθον δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ ἦναψεν ἡ πυρίτις, ἡ ὁποία καὶ τοὺς ἀπεσταλμένους καὶ δύο Σουλιώτας καὶ τὸν ἴδιον τὸν Σαμουήλ κατέκαυσεν. Ὁ τελευταῖος μάλιστα ἀφανὴς ἐγένετο, ἰστάμενος ὄρθιος ἐπὶ τι κιβώτιον πληρὲς πυρίτιδος. . .

Μεθ' ἡμέρας τρεῖς τοῦ τραγικοῦ συμβάντος ἐξέτασεν ὁ Περραιβὸς εἰς τὴν Πάργαν Σουλιώτην τινά, ἡμιφλογισμένον σχεδὸν ὑπὸ τῆς πυρίτιδος, ὁ ὁποῖος ἴστατο κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν τοῦ συμβάντος ἐκτὸς τῆς θύρας τῆς πυριτιδαποθήκης. Ὁμοίως ἐξέτασε καὶ ἄλλους δύο συγγενεῖς τοῦ Σαμουήλ. Οὗτοι τὸν ἐβεβαίωσαν, ὅτι ὁ Σαμουήλ βαστῶν κηρίον ἀνημμένον εἰς τὰς χεῖρας ἀνέβη μετὰ τὰς ἀπειλὰς τοῦ Τούρκου ἐπὶ τινος κιβωτίου, ἅψ' ὅπου οὐ δούς τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸν Τοῦρκον ἔρριψε ταυτοχρόνως τὸ φυτίλι τοῦ κηρίου ἐπὶ τὸ

ἔδαφος, ἐν ᾧ ὑπῆρχε διεσκορπισμένη πυρῖτις. Καὶ οὕτω γέγονεν, ὃ γέγονε.

Μόλις εἶχον φθάσει παρὰ τῆς Πάργας τὰ μεθόρια καὶ πρὶν ἔτι πυρποληθῇ ὁ Σαμουήλ, παραβὰς ὁ στρατάρχης Βελή* Πασᾶς τὰ τόσα ἔνορκα καὶ πολυμάρτυρα ἔγγραφά του, καταφρονήσας τοὺς ὁμήρους, ἔπεμψε κατόπιν αὐτῶν τὸν Σελλικτάρην Μπόταν ἐπὶ κεφαλῆς τεσσάρων χιλιάδων στρατιωτῶν, ὅπως προλάβῃ, θυσιάσῃ καὶ αἰχμαλωτίσῃ, εἰ δυνατόν, αὐτοὺς καθ' ὁδόν. . .

Πλησίον ὄντες οἱ Πάργιοι καὶ πολλοὶ ἔτι ἐκ τῶν προσφύγων Σουλιωτῶν, ἀκούσαντες τὸν πυροβολισμόν καὶ ἀλαλαγμὸν τῶν ἐπερχομένων ἔδραμον εἰς ἐπικουρίαν τῶν συντρόφων. Φοβηθέντες οἱ ἐχθροί, ὀπισθώρμησαν καὶ ἔστρατοπέδευσαν ἐκτὸς τῶν ὀρίων. Ἰδόντες δὲ τοὺς Παργίους ὁρμῶντας πρὸς βοήθειαν τῶν Σουλιωτῶν, ἤρχισαν νὰ τοὺς ἐπαπειλῶσι, λέγοντες, ὅτι ἐὰν θέλωσι νὰ ἀποφύγωσι τὸν κίνδυνον τοῦ πολέμου, πρέπει νὰ παραδώσωσιν ἢ νὰ διώξωσιν ἀμέσως ὅλους τοὺς Σουλιώτας μετὰ τῶν γυναικοπαίδων εἰς τὸ ὀθωμανικὸν κράτος.

— Πῶς εἶναι δυνατόν, ἀπεκρίθησαν οἱ Πάργιοι, ἄλλα νὰ γράφῃ καὶ ἄλλα νὰ πράττῃ ὁ στρατάρχης Βελή Πασᾶς ; Ἐὰν αὐτὸς παραβαίῃ ἀσυνειδήτως τὰς ἐγγράφους καὶ ἐνόρκους συμφωνίας καὶ ὑποχρεώσεις του, ἡ Πάργα ὅμως διετήρησεν ἐξ ἀρχῆς καὶ θέλει διατηρήσει, ἐνόσω ὑπάρχει, τὸ σύστημα τῆς φιλοξενίας πρὸς τοὺς ἐν αὐτῇ καταφεύγοντας· ἀφ' ἑτέρου ὅμως διὰ τὴν γειτονικὴν ἡσυχίαν καὶ ἑρμονίαν δὲν θέλει λείψει νὰ τοὺς παρακαλέσῃ νὰ ὑπάγωσιν, ὅταν εὐκολυνθῶσιν, ὅπου εὐχαριστοῦνται.

Εἰδοποιηθεὶς τότε παρὰ τῶν Παργίων ὁ εἰς Κέρκυραν Ρῶσος πληρεξούσιος τὴν παράνομον ταύτην πράξιν τοῦ στρατάρχου, ἔγραψεν αὐστηρῶς πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἀλῆν καὶ οὕτω κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ διελύθη τὸ στρατόπεδον ἄνευ ἄλλης ἐχθροπραξίας.

Οἱ δὲ ἀπελθόντες εἰς Ζάλογγον Σουλιῶται μετὰ τῶν γυναικοπαίδων περιέμενον ἡμέραν παρ' ἡμέραν διαταγὴν τοῦ Βεζίρη, διορίζουσιν αὐτοὺς κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του εἰς ὄρεινὰς καὶ ὑγιεινὰς κατοικίας καὶ ἀφθονον ἀπολαβὴν προϊόντων ἀπὸ καρποφόρων ἐπαρχιῶν.

Ἄλλ' ἂντὶ τούτων μεθ' ἡμέρας τέσσαρας παρουσιάσθησαν ἀ-

προσδοκῆτως πρὸς τὰ πλάγια τῶν τρεῖς σχεδὸν χιλιάδες Τουρκαλ-
βανοί, οἵτινες τοὺς ἐγνωστοποίησαν ἀμέσως, ὅτι ἔχουσι προσταγὴν
τοῦ Βεζίρη νὰ λάβωσι τὰ ὅπλα τῶν ὅλα, αὐτοὺς δὲ νὰ φέρωσιν εἰς
Ἰωάννινα, ὅπου θ' ἀποφασίσῃ ἡ Ὑψηλότης του περὶ τῆς διαμονῆς
τῶν καὶ περὶ τῆς ἀνταμοιβῆς τῶν πιστῶν ἐκδουλεύσεών των. Τότε
ἠνεώχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν εἰς τοῦ τυράννου τὰς ὑποσχέσεις ἀφω-
σιωμένων, τότε ἡσθάνθησαν τὰς συνήθεις ἀνταμοιβάς του, τότε ἐνε-
θυμήθησαν τὰς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τελευταίας πατριωτικὰς καὶ πα-
τρικὰς συμβουλὰς τοῦ Σαμουήλ. Ἄλλ' ὅλα ἦσαν ἤδη μάταια καὶ
πᾶσα ἐπίγνωσις ἀθεράπευτος. Τὸ πᾶν συνίστατο ἢ εἰς τὴν τυφλὴν
παράδοσιν ἢ εἰς τὴν διὰ τῶν ὀπλῶν ἀπλητισμένην ἀπόφασιν. Συμ-
βουλίου λοιπὸν γενομένου, ἐνεκρίθη τὸ δεῦτερον.

Ὅθεν ἀπὸ τῆς ἐνάτης πρὸ μεσημβρίας μέχρι τῆς ἐνδεκάτης τῆς
ὑστεραίας ἐσυγκροτοῦντο ἀμοτέρωθεν πεισματώδεις ἐχθροπραξίαι.
Γυναῖκες τινές, ὡσεὶ ἐξήκοντα, ὅλαι σχεδὸν χῆραι, ἰδοῦσαι τὸν κίν-
δυνον ἀναπόφευκτον ἐπροτίμησαν παρὰ τὴν πολυπαθὴ καὶ κατη-
σχυμένην αἰχμαλωσίαν τὸν ἡρώϊκὸν καὶ στιγμιαίον θάνατον. Ἀναβᾶ-
σαι ἐπὶ τινος κρημνώδους ὕψους πρῶτον κατέρριπτον τὰ τρυφερά καὶ
φίλτατα αὐτῶν τέκνα, ἔπειτα δὲ μία κατόπιν τῆς ἄλλης ἐρρίπτοντο
καὶ αὐταὶ αὐθορμήτως ἀπὸ τοῦ κρημνοῦ.

Ἡ τραγικὴ καὶ φρικώδης αὕτη πρᾶξις τῶν γυναικῶν ἡρέθισε
τοὺς ἄνδρας νὰ διακινδυνεύσωσι τὴν νύκτα, διασχίζοντες τὸν στρα-
τὸν διὰ τῶν ὀπλῶν...

« Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας », 1815

Χριστόφορος Πετρουβός

11. ΣΑΛΠΙΣΜΑ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΡΙΟΝ

«Μεῖζον' ὅστις ἀντὶ τῆς αὐτοῦ πάτρας φίλον νομίζει,
τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω».

Σοφοκλέους « Ἀντιγόνη »

Ἀδελφοί, φίλοι καὶ συμπατριῶται, ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων καὶ
γενναῖοι τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ὑπέρμαχοι, οἱ κατὰ τὴν
Αἴγυπτον εὐρισκόμενοι Γραικοὶ καὶ ὅσοι ἄλλοι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἢ καὶ
ἄλλαχοῦ διατρίβετε προσμένοντες τὸν ἀρμόδιον καιρὸν τῆς κοινῆς
τοῦ γένους ἐλευθερίας, ἀξιοματικοὶ τε καὶ στρατιῶται πάσης τάξεως
καὶ παντὸς βαθμοῦ, χαίρετε, ἐπειδὴ ἡ χαρὰ σας εἶναι κοινὴ χαρὰ

ὄλων τῶν Γραικῶν· ὑγιαίνετε, ἐπειδὴ ἡ ὑγεία σας εἶναι κοινὴ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος.

Ὅσα, φίλοι καὶ ἀδελφοί, ἀναγνώσετε εἰς τὴν παροῦσαν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν, μὴ τὰ νομίζετε συμβουλὰς ἰδικάς μου, ἀλλ' ἐλεεινολογίας καὶ παράπονα τῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας τὴν εἰκόνα βλέπετε· διότι ἄλλα δὲν γράφω, πλην ὅσα ἤθελε σᾶς εἶπει ἡ κοινὴ μήτηρ ἡμῶν καὶ πατρίς, ἡ δυστυχὴς Ἑλλάς, ἃν ἐλάμβανε φωνὴν καὶ γλῶσσαν.

Φαντασθῆτε λοιπόν, ὅτι ἔχετε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἡμετέραν μητέρα, τὴν παλαιὰν ἐκείνην καὶ περίφημον εἰς ὅλα τὰ ἔθνη καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας Ἑλλάδα, ἡ ὁποία μὲ μαῦρα καὶ ἐξεσχισμένα φορέματα, εἰς ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος πληγωμένη ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τυράννους, μὲ λυτοὺς τῆς κεφαλῆς τοὺς πλοκάμους, ἀνυπόδητος καὶ σχεδὸν γυμνή, ὀδυρομένη καὶ κλαίουσα τὴν ἀθλίαν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν τὴν ἔρριψεν ἡ θηριότης τῶν Τούρκων, τρέχει πρὸς ἡμᾶς, τὰ τέκνα της, μᾶς δεῖχνει τὰ κατεσχισμένα της φορέματα, μίαν πρὸς μίαν μᾶς ἀνακαλύπτει τὰς πληγὰς της, μᾶς βάφει μὲ τὰ αἱματὰ της, μᾶς βρέχει μὲ τὰ δάκρυά της, ἐναγκαλίζεται καὶ ἀσπάζεται ἕνα ἕκα στον ἀπὸ ἡμᾶς κατ' ἰδίαν, καὶ ζητεῖ ἀπὸ ὅλους κοινῶς ἐκδίκησιν μὲ ταῦτα τὰ λόγια :

« Τέκνα μου ἀγαπητά, ὅσοι ὀνομάζεσθε Γραικοί, εἰς κανένα αἰῶνα, εἰς κανένα τοῦ κόσμου τόπον, ἀπ' ἐμὲ τὴν μητέρα σας μήτε πλέον εὐτυχής, μήτε πλέον λαμπρὰ ἄλλη καμμία δὲν ἐφάνη. Τὰ πρῶτά μου τέκνα, οἱ πρόγονοί σας, ἦσαν οἱ πλέον φωτισμένοι, οἱ πλέον ἀνδρεῖοι ἄνθρωποι τῆς οἰκουμένης. Τῆς ἐλευθερίας τὸ γλυκύτατον ὄνομα ἀπ' ἐκείνους εὐρέθη, εἰς ἐκείνους πρῶτους ἠκούσθη, ἀπ' ἐκείνων τὰ στόματα πρῶτοι ἐξεφωνήθη. Αὐτοὶ πρῶτοι εὗρηκαν καὶ αὖξησαν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, ὡς μέχρι τοῦ νῦν μαρτυροῦσι καὶ τὰ βιβλία, ὅσα ἐγράφησαν ἀπ' αὐτοὺς, καὶ τῶν χειρῶν αὐτῶν τὰ δημιουργήματα, ἔργα θαυμαστά γῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἀνδριαντοποιητικῆς τέχνης. Εἰς ἐμὲ τὴν Ἑλλάδα πρῶτην ἐγεννήθησαν ποιηταί, ρήτορες, φιλόσοφοι, τεχνῖται, στρατηγοί, παντὸς εἶδους καὶ πάσης τάξεως ἄνθρωποι, τόσον μεγάλοι, τόσον παράδοξοι, ὥστε ὅσα λέγονται περὶ αὐτῶν ἤθελαν ἀναμφιβόλως νομισθῆ μῦθοι, ἃν δὲν εἴχομεν τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰ λείψανα τῆς μεγαλουργίας των. Αὐτοί, ὀλίγοι τὸν ἀριθμόν, καὶ νόμους εὗρηκαν, καὶ πολιτείας συνέστησαν, καὶ τὴν ἐλευθερίαν των μὲ μεγαλοψυχίαν ἀπίστευτον ὑπεράσπισαν ἐναντίον εἰς

κραταιούς καὶ μεγάλους βασιλεῖς, εἰς ἔθνη καὶ ἀπ' αὐτὴν τῆς θαλάσσης τὴν ἄμμον πολυαριθμότερα. Αὐτοὶ μὲ στρατιώτας πολλὰ ὀλίγους, ἀλλὰ γέμοντας ἀπὸ τὸν ἅγιον τῆς ἐλευθερίας ἐνθουσιασμόν, ἀντεστάθησαν εἰς τὰ ἀναρίθμητα τῆς Περσίας στρατεύματα, ἢ ὅποια τότε ἦτον ἢ πλατυτέρα, ἢ κραταιότερα, καὶ φοβερωτέρα βασιλεία τῆς οἰκουμένης· καὶ εἰς ὀλίγου καιροῦ διάστημα, διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης καὶ τοὺς βαρβάρους κατετρόπωσαν, καὶ τὸν ὑπερήφανον Αὐτοκράτορα τῶν βαρβάρων εἰς μικρὸν πλοῖάριον νὰ φύγῃ μὲ μεγάλην του κατασχύνην ἠνάγκασαν, διὰ νὰ μὴ ζωγρηθῇ ἀπὸ τοὺς προγόνους σας, τοὺς ὁποίους πρότερον τόσον οὐτιδανούς ἐνόμιζεν, ὥστε μὲ μόνην του τὴν παρουσίαν ἤλπιζε νὰ τοὺς ροφήσῃ χωρὶς πόλεμον, καθὼς ὁ λέων καταπίνει τὸ ἀσθενὲς καὶ ἀνίσχυρον ἄρνιον.

Ἀλλὰ, τέλος πάντων, οἱ πρόγονοί σας, ὧ τέκνα μου ἀγαπητά, ὄντες ἄνθρωποι ἐπταῖσαν καὶ αὐτοὶ ὡς ἄνθρωποι. Μὴ συλλογισθέντες ὅτι τὰ παράδοξα καὶ σχεδὸν ἀπίστευτα ἀνδραγαθήματα, ὅσα κατῴρθωσαν, ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς κοινῆς πάντων τῶν Ἑλλήνων ὁμοιότητος, ἄρχισαν νὰ ζηλοτυποῦν καὶ νὰ φθονῶσιν ἀλλήλους, νὰ κατατρέχωσιν ὁ εἰς τὸν ἄλλον, νὰ σπείρωσιν κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν τῆς διχονοίας τὰ ζιζάνια. Καὶ τί συνέβη ἐκ τούτου; Ὡ τέκνα μου, τέκνα μου, ἀφήσατέ με πρὸς ὀλίγον νὰ σφογγίσω τὰ δάκρυά μου, διὰ νὰ σᾶς διηγηθῶ τὰ φαρμακερὰ τῆς διχονοίας ἀποτελέσματα.

Ἡ διχονοία ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔκαμε μικροψύχους τοὺς μεγαλοψύχους Ἕλληνας, κατέστησε τοὺς σοφοὺς ἄφρονες, ἐδίωξεν ἀπὸ τὰς καρδίας των τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος, καὶ ἔθηκεν εἰς αὐτῆς τὸν τόπον τὴν δίψαν τῶν ἡδονῶν καὶ τοῦ πλοῦτου, ἐφυγάδευσεν τὸν ἐνθουσιασμόν τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἔφερεν ἀντ' αὐτοῦ τὴν μικροπρέπειαν, τὴν κολακείαν, τὸ ψεῦδος, τὴν ἀπάτην, καὶ τῆς ἀπάτης ὅλα τὰ βδελυρὰ παρακολουθήματα. Καὶ μὲ τοιαῦτα ἀγενῆ καὶ δυστυχέστατα φρονήματα πῶς ἦτον πλέον δυνατόν νὰ μείνωσιν οἱ πρόγονοί σας ἐλεύθεροι; Ἡ ἐλευθερία, τέκνα μου, δὲν ἀγαπᾷ νὰ κατοικῇ εἰς τόπους, ὅπου δὲν βασιλεύει ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ χρηστομάθεια. Ὅθεν οἱ θαυμαστοὶ ἐκεῖνοι καὶ περίφημοι Ἕλληνες ὑπετάχθησαν πρῶτον εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου. Καὶ τοῦτο δὲν ἦτον ἔτι τόσον δεινόν, ἐπεὶδὴ οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦσαν κἂν* καὶ αὐτοὶ Ἕλληνες. Ἐπείσαν μετὰ ταῦτα ὑποκάτω εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Ῥωμαίων, ζυγὸν αἰσχρότερον ἀπὸ τὸν πρῶτον, ἀλλ' ὅχι ἀκρῆς τόσον ἐλεεινόν· διότι οἱ

τότε Ρωμαῖοι ἦσαν ἔθνος γενναῖον, καὶ ἀντὶ τοῦ νὰ βαρύνωσι τὸν ζυγὸν εἰς τῶν Ἑλλήνων τοὺς αὐχένας, τοὺς ἐτίμησαν ὥς σοφωτέρους των, ἀντὶ δούλων τοὺς κατέστησαν διδασκάλους των, καὶ λαβόντες ἐπιστήμας καὶ τέχνας παρ' αὐτῶν ἡξιώθησαν νὰ ὀνομασθῶσι καὶ αὐτοὶ τὸ δεῦτερον σοφὸν ἔθνος τῆς Οἰκουμένης μετὰ τοὺς Ἕλληνας.

Ἀλλ' ἐπταῖσαν τέλος πάντων καὶ οἱ Ρωμαῖοι, πταῖσμα τόσον βαρύτερον τοῦ ἑλληνικοῦ πταίσματος, ὅσον ἔπρεπε νὰ εἶναι προσεκτικώτεροι, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τῆς Ἑλληνικῆς δυστυχίας τὸ παράδειγμα. Ἐδιχόνησαν καὶ αὐτοί, μὴ συλλογισθέντες ὅσα κακὰ εἶχε προσεγήσει εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ διχόνοια· καὶ χάσαντες τὴν αὐτονομίαν ἔγιναν σύνδουλοι τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκυβερνῶντων ἐντάμα* ἀπὸ τὴν αὐτοδέσποτον θέλησιν τῶν Καيسάρων τῆς Ρώμης. Ὁ ζυγὸς οὗτος ἦτον βέβαια αἰσχρότερος εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀλλ' εἶχε μ' ὅλον τοῦτο κἄν* ποίαν παρηγορίαν· διότι καὶ τὰ φῶτα τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶχον ἀκόμη παντάπασιν ἀποσβεσθῆ, καὶ ἐσώζετο καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς δεσπότης κἄν ποία αἰδώς, ἥτις τοὺς ἠνάγκασε νὰ μετριάζωσι τὸν ζυγόν. Ἀλλ' οἱ δεσπότης τῆς Ρώμης ἐπολλαπλασιάζοντο καθ' ἡμέραν, ὅχι πλέον ἐκλεγόμενοι ἀπὸ τὴν θέλησιν τῶν πολιτῶν ἢ διαδεχόμενοι τὴν ἡγεμονίαν παῖς παρὰ πατρός, ἀλλ' ἀναγορευόμενοι ἀπὸ τὴν θορυβῶδη τῶν στρατευμάτων ἐπανάστασιν. Αὐτοὶ μετακομίσαντες ἔπειτα τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον εἰς τὸ Βυζάντιον, ἔδωκαν καὶ εἰς ἐσᾶς, ὧ τέκνα μου, τοὺς Γραικοὺς, τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων τοὺς ἀπογόνους, τὸ ὄνομα τῶν Ρωμαίων, ὄνομα τὸ ὁποῖον μῆτε εἰς αὐτοὺς πλέον δὲν ἤρμοζεν, ἐπειδὴ τὰ στρατεύματα, ἀντὶ γνησίων Ρωμαίων, ἀνεβίβαζον πολλάκις εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον Θράκας, Βουλγάρους, Ἰλλυριοὺς, Τριβαλλοὺς, Ἀρμενίους καὶ ἄλλους τοιοῦτους τρισβαρβάρους δεσπότης τῶν ὁποίων ὁ ζυγὸς ἔγινε τόσον βαρύτερος, ὅσον καὶ τὰ φῶτα τῆς Ἑλλάδος ἠφανίζοντο ἐν μετὰ τὸ ἄλλο, καὶ οἱ ταλαίπωροι Ἕλληνες ἔχασαν ἕως καὶ τὸ προγονικὸν αὐτῶν ὄνομα, ἀντὶ Γραικῶν ὀνομασθέντες Ρωμαῖοι· καὶ μ' ὅλον τοῦτο ὁ ζυγὸς οὗτος ὁ τόσον βαρὺς ἦτον ἀκόμη ὑποφερτός, διότι οἱ βασιτάζοντες αὐτὸν ἄθλιοι Γραικοὶ εἶχον κἄν τὴν ἄδειαν νὰ θρηνῶσι τὰς συμφοράς των, ἦτον εἰς αὐτοὺς συγχωρημένον νὰ πλησιάζωσι κἄν τοὺς τυράννους των καὶ νὰ ζητῶσιν ἐκδίκησιν παρ' αὐτῶν δι' ὅσα ἔπασχον ἀπὸ τῶν τυράννων τοὺς ὑπέρτας. Ἦσαν βέβαια σκληροὶ τοῦ καιροῦ ἐκείνου οἱ τύραννοι, ἀλλ' ὄντες ὁμόθησκοι καὶ ὁμό-

γλωσσοί τῶν Γραικῶν, ὑπεκρίνοντο κᾶν ποίαν συνείδησιν, κᾶν τινα θεοῦ φόβον. Καί ἄν ἡ καρδιά των ἔγμεν ἀπὸ φαρμάκιον, εἰς τὰ χεῖλη ἦναγκάζοντο νὰ κρατῶσι τὸ μέλι. Διὰ ταύτας λοιπὸν τὰς αἰτίας, τέκνα μου ἡγαπημένα, ὀνομάζω καὶ τὸν ζυγὸν τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων ὑποφερτόν, παραβαλλόμενον μὲ τὴν σημερινὴν παναθλίαν κατάστασιν τῶν Γραικῶν, τὴν ὁποῖαν νὰ περιγράψω μῆτε φωνὴ πλέον μ' ἔμεινε μῆτε δύναμις.

Οὐαί, οὐαί ! Τέκνα μου ἀγαπητά, δυστυχεῖς ἀπόγονοι τῶν Ἑλλήνων. Ἐσυντρίφθη, τέλος πάντων, καὶ ὁ Ρωμαϊκὸς ζυγός, καὶ οἱ Ρωμαῖοι Αὐτοκράτορες ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου τὸν θρόνον. Ἀλλὰ τοὺς ἐκρήμνισαν τίνες ; Τύραννοι ἀσυγκρίτως καὶ βαρβαρώτεροι καὶ σκληρότεροι ἀπ' ἐκείνους· καὶ οἱ ταλαίπωροι Γραικοί, ἀντὶ τοῦ νὰ ἀναψύξωσιν*, ἔκλιναν ἐλεεινῶς τὸν αὐχένα ὑποκάτω εἰς ζυγὸν τόσον βαρύν, τόσον ἀπάνθρωπον, ὥστε νὰ ποθήσουν τὸν Ρωμαϊκὸν ζυγόν. Ἔθνος τρισβάρβαρον, ἔθνος μιαρόν, ἔθνος διαφόρου γλώσσης καὶ διαφόρου θρησκείας, εἰς ὀλίγα λόγια, ἔθνος τούρκικον, ἔπεσε, τέκνα μου, εἰς ἐμὲ τὴν δυστυχεστάτην μητέρα σας, τὴν Ἑλλάδα, ὡς ἓνας σφοδρὸς ἀνεμοστρόβιλος, καὶ κατέσβεσε τὰ μικρὰ καὶ ἀσθενῆ φῶτα, ἔσα τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων ἡ τυραννία δὲν εἶχεν ἀκόμη δυνηθῇ νὰ σβέσῃ· ἐσκόρπισε τὰ ὀλίγα ἐκεῖνά μου τέκνα, τοὺς ἀδελφούς σας, ὅσοι ὀλίγον σοφώτεροι παρὰ τοὺς ἄλλους κατέφυγον ἄλλος ἄλλαχοῦ, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τῆς προγονικῆς αὐτῶν σοφίας τὰ λείψανα. Ἐπεσεν ἐπάνω μου τὸ ἀπάνθρωπον γένος τῶν Μουσουλμάνων, ὡς ἄγριος λύκος· καὶ ἴδετε, τέκνα μου, εἰς ποῖον ἐλεεινὸν τρόπον μὲ κατεσπάραξε, πῶς κατέσχισε τὰ λαμπρὰ μου φορέματα, πῶς αἱμάτωσε καὶ κατεπλήγωσε τὰς τρυφεράς μου σάρκας. Ἰδετε πῶς ἐξήρανε τοὺς μαστοὺς μου, ὥστε μῆτε σταλαγμὸς γάλακτος δὲν ἔμεινε πλέον εἰς αὐτοὺς διὰ νὰ σᾶς θρέψω. Ἰδετε πῶς ἀπὸ τοὺς παντοτινοὺς στεναγμούς καὶ τὰ καθημερινὰ δάκρυα ἐβρόγχιασε καὶ αὐτός μου ὁ λάρυγξ, ὥστε δὲν ἔμεινε πλέον εἰς ἐμὲ μῆτε φωνὴ διὰ νὰ σᾶς παρηγορήσω.

Ἐρωτῶ σας λοιπὸν τὴν σήμερον, τέκνα μου ἀγαπητά, ἡ δυστυχεστάτη σας μήτηρ, ὑποφέρετε νὰ ἀφήσετε τόσα κακὰ ἀνεκδίκητα ; Ὑποφέρετε νὰ ἀκούετε τοὺς στεναγμούς, νὰ θεωρῆτε τὰ δάκρυά μου, νὰ μὲ βλέπετε σπαραττομένην, καὶ δὲν φοβεῖσθε μήπως ἡ τυραννία μου ἀφαιρέσῃ τέλος πάντων καὶ τὴν ζωὴν ; Μέχρι τῆς σήμερον, τέκνα μου, δὲν σᾶς ἐνώχλησα μὲ τὰ παραπονέματά μου, διότι ἡ τυραννία δὲν σᾶς

ἀφῆκε κανένα τρόπον τοῦ νὰ ἐκδικήσετε τὴν μητέρα σας. Ἀλλὰ τώρα ὁ καιρὸς τῆς ἐκδικήσεως ἔφθασε καὶ ἀπὸ τοῦτον τὸν καιρὸν ἄλλον ὁρμωδιώτερον ποτὲ δὲν θέλετε ἐπιτύχει. Ἐν ἔθνος μέγα, λαμπρόν, γενναῖον καὶ φωτισμένον, οἱ ἐνδοξότατοι καὶ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην περιβόητοι Γάλλοι, εὐτυχεῖς ζηλωταὶ τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς σοφίας τῶν προγόνων σας, μὲ στρατεύματα συνθεμένα, καθὼς ἐκεῖνα τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Θερμοπυλῶν, τῆς Σαλαμίνας, ἀπὸ Ἑλλήνων, ἀφοῦ ἔδειξαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην τί δύναται νὰ κάμῃ τῆς ἐλευθερίας ὁ ἕως ὁδηγούμενος ἀπὸ τὴν σοφίαν, ἤλθον καὶ εἰς τοῦ τυράννου τῆς Ἑλλάδος τὴν ἐπικράτειαν, καὶ τοῦ ἀπέσπασαν ἀπὸ τὰς αἰμοβόρους χεῖρας τὴν Αἴγυπτον. Ἐπεσαν ἐπάνω εἰς ταύτην τὴν μακαρίαν γῆν, τὴν ὁποίαν ἐφώτισαν εἰς τῶν Πτολεμαίων τὸν καιρὸν οἱ πρόγονοί σας, καὶ ἐσκότισαν πάλιν οἱ τρισβάρβαροι Μουσουλμάνοι, ἔπεσαν λέγω ἐπάνω εἰς τὴν γῆν τῆς Αἰγύπτου, ὅχι ὡς Τοῦρκοι, ὅχι ὡς κεραυνὸς ἐξολοθρεύων, ἀλλ' ὡς δρόσος ἀπ' οὐρανοῦ, φέροντες εἰς τοὺς Αἰγυπτίους τὰ φῶτα καὶ τὴν ἐλευθερίαν. Ἡ Αἴγυπτος, ὅταν φωτισθῇ, θέλει βέβαια ἐκδικήσῃ καὶ τὰ ἰδικά μου αἵματα. Μ' ὅλον τοῦτο, εἰς τὰς χεῖράς σας εἶναι, τέκνα μου, νὰ ἐπιταχύνετε τὴν ἐκδίκησιν ταύτην· εἰς τὰς χεῖράς σας εἶναι νὰ ἱατρεύετε τὸ γρηγορώτερον τὰς πληγὰς μου, νὰ μὲ ἐκδύσετε χωρὶς ἀργοπορίαν ἀπὸ τὰ σχισμένα τοῦτα καὶ μεμολυσμένα ράκια, καὶ νὰ μὲ στολίσετε πάλιν μὲ τὴν ἀρχαίαν μου δόξαν. Τί λέγετε ; κινουῦσιν εἰς ἔλεον τὰς ἀκοάς σας οἱ στεναγμοὶ καὶ τὰ δάκρυα τῆς ἐλεεινῆς μητρός σας, τοὺς ὀφθαλμοὺς σας αἱ πληγαὶ καὶ τὰ αἵματα εἰς τὰ ὁποῖα μὲ ἐβάπτισεν ἡ τουρκικὴ ἀπανθρωπία ; ἡ δὲν ἔμεινε πλέον εἰς τὰς καρδίας σας οὐδὲ παραμικρὸς σπινθήρ ἀγάπης πρὸς ἐμὲ τὴν ἀθλίαν μητέρα σας ; »

« Ὁ Κορκῆς καὶ ἡ ἐποχὴ του »

Ἀδαμάντιος Κορραῖς

12. Ο ΠΑΠΑΤΡΕΧΑΣ

...Ἡ συναναστροφή μου εἶναι μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ἄνδρα, ὅστις παρὰ τ' ἄλλα του πολλὰ προτερήματα καυχᾶται καὶ ὅτι εἰς ὅλην τὴν νῆσον δὲν εὑρίσκεται παπὰς νὰ ἀναγιγνώσκῃ παρ' αὐτὸν ἐγρηγορώτερα τὰ καθίσματα τοῦ ψαλτηρίου. Εἰς τῆς ἑορτῆς τῶν

Χριστουγέννων τὸν ὄρθρον, τὸν συνέβη νὰ πτερνισθῇ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τόσοσιν σφοδρά, ὥστε νὰ σβέσῃ τὴν λαμπάδα. "Όταν τὴν ἀναφαν, συλλογιζόμενος πόσον ἔχασε καιρὸν εἰς τὴν μεταξύ σκοτίαν, ἐπρωτίμησε νὰ πηδῇ ψαλμὸν ὁλόκληρον, τὸν μακρύτερον, παρὰ τὸ ὄνειδος νὰ μακρύνῃ τὸν καιρὸν τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σῦνηθες.

Δὲν ἤξεύρω, ἂν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν, ἢ διὰ τὴν φυσικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπτικὰ παρωνύμια, ὁ Βολισσινὸς ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπατρέχας· καὶ τὸ παρωνύμιον ἤρесе τόσοσιν εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σ' ἀκούει πλέον, ἔαν τὸν καλέσῃς μὲ τὸν κύριόν του ὄνομα.

Καυχᾶται πρὸς τοῦτοις καὶ εἰς ἐξήκοντα τέσσερα ταξίδια, καὶ φαντάζεται ἑαυτὸν ὡς ἄλλον Ὀδυσσέα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τοῦτο μόνον διαφέρει, ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς αὐτὰ τῆς νήσου τὰ ἐξήκοντα τέσσαρα χωρία, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σὲ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξίδια πολυπειρίας, ἐπέρασεν ἐδῶ πρὸ μηνῶν Ἄγγλος τις περιηγητής, μὲ σκοπὸν νὰ ἀνακαλύψῃ κανένα ὑπόμνημα εἰς Βολισσὸν διατριβῆς τοῦ Ὀμήρου· εἶχε σιμὰ καὶ δύο του μικρὰ παιδάρια. Μόλις τ' ἀκούσεν ὁ Παπατρέχας νὰ συλλαλῶσι μὲ τὸν πατέρα των, καὶ μ' ἐρώτησε ἐκστατικός.

— Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦσι;

— Τὴν Ἀγγλικήν, τὸν ἀπεκρίθην· καὶ ἡ ἐκστασίς του ἔγινεν ἀπολίθωσις. Δὲν ἐμπόρει νὰ χωρέσῃ τοῦ Βολισσινοῦ Ὀδυσσέως ἡ κεφαλὴ, πῶς τόσοσιν νεαρὰ παιδάρια ἦτο δυνατόν νὰ λαλῶσι γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον. Δὲν ἔξεύρω πλέον ποίαν γλῶσσαν καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἔπρεπε νὰ λαλῶσι τῶν Ἀγγλων τὰ τέκνα. Εἶμαι βέβαιος ὅτι γελᾷ τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπατρέχα· ἀλλὰ τί ἤθελες κάμει, ἔαν παρῶν παρόντος ἤκουες αὐτολεξεῖ ἀπὸ τὸ στόμα του τοὺς λόγους τούτους: «Τὰ διαβολόπουλα, τόσοσιν μικρὰ νὰ μιλοῦν ἐγγλέζικα».

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλεις, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονήσῃς διὰ τοῦτο τὸν σεβάσμιον Παπατρέχαν. Ναί! σεβάσμιος ἀληθῶς εἶναι, ὡς σὲ τὸ λέγω. Μ' ὄλην ταύτην τὴν ἀπλότητα, δὲν ἐμπορεῖς νὰ στοχασθῇς πόσον εἶναι φιλόφρων ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς, πόσον φροντίζει διὰ τὴν χρηστοθήειαν τοῦ μικροῦ του ποιμνίου, μὲ ποίαν ψυχῆς διάθεσιν παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν, καὶ τοὺς

συμβουλεύει, ὅταν εὐτυχῶσι, νὰ ἔχωσι πρόνοιαν τῶν δυστυχούντων.

Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδείαν δὲν ἔλαβε· δὲν εἶναι καρπὸς τῆς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν γύμνασιν αὐτῆς· ἀλλ' ἐφυτεύθη οὐρανοκατέβητος εἰς τὴν ψυχὴν του. Λυπεῖται πολλάκις διὰ τὴν στέρησιν τῆς παιδείας· καὶ διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ ὅ,τι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἔπεμψε τὸν υἱόν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ν' ἀκούσῃ τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου Σελεπῆ. Εἶναι ἀνεκδιήγητος, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασε χαράν, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Ὅμηρος ἐδιέτριψεν εἰς τὴν Βολισσὸν καὶ ὅτι ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ. Τοῦτο μόνον μὲ ἐρώτησεν, ἂν ὁ Ὅμηρος ἦτο χριστιανός. Ἀδύνατον ἦτο, τὸν εἶπα, ἐπειδὴ ἔζη χρόνους ἑννεακοσίους σχεδὸν πρὸ Χριστοῦ. Τί μὲ ἀπεκρίθη εἰς τοῦτο! — Ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας· ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα.

Μὲ τὸ πρῶτον ἐνόει φανερά ὁ φιλάνθρωπος παπὰς ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλει καταδικάσειν τὸν Ὅμηρον, διότι ἐγεννήθη τόσον ἀρχύτερα τοῦ Χριστοῦ· τοῦ δευτέρου προσμένῳ ἀπὸ τὴν ἀγχίνοιαν* σου τὴν ἐξήγησιν. Ποίαν, εἶπε μοι, συγγένειαν ἔχει τοῦ Ὁμήρου ἢ ποιήσεις μὲ τὴν θαυμαζομένην ἀπὸ τὸν Δαυὶδ ποίησιν τοῦ κόσμου; Εἰς πολλὰς τοιαύτας ἀπορίας μὲ βάλλει καθημέραν, προσαρμῶζων τοῦ ψαλτηρίου ρητὰ εἰς πραγμάτων περιστάσεις, ὅπου ὁ ἰδικὸς μου νοῦς δὲν βλέπει καμμίαν προσαρμογὴν.

Μὲ ἐρώτησε προχθές, ἂν τυπώνεται γρήγορα ὁ Ὅμηρος. Ἀφοῦ ἤκουσε τὰς δυσκολίας πρῶτον τῆς συντάξεως τῶν σχολίων, ἔπειτα καὶ τῆς δαπάνης τοῦ τύπου:

— Διὰ τὴν σύνταξιν, μὲ εἶπε, δὲν εἶμαι καλὸς νὰ κρίνω· τῆς δαπάνης ὁμως τὸ πρᾶγμα μὲ φαίνεται εὐκολώτατον.

— Πῶς, Δέσποτά μου;

— Ἐχομεν, ἀπεκρίθη, τόσους ἀρχιερεῖς, τοὺς ὁποίους δὲν λείπει μήτε πλοῦτος, μήτε ζῆλος ὑπὲρ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους. Ἄν ὁ αἰμνηστος τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιερεὺς Εὐστάθιος* ἐδαπάνησεν, ὡς μὲ λέγεις, χρήματα πολλὰ νὰ συνάξῃ τὰ ἀναγκαῖα βιβλία, καὶ ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν νὰ ἀπανθίσῃ ἀπ' αὐτὰ τὰς χρειζομένας εἰς τὸν Ὅμηρον ἐξηγήσεις, εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι, ἂν γράψῃς περὶ τοῦ σκοποῦ σου πρὸς τὸν ἅγιον . . . τὸν ἅγιον . . . τὸν ἅγιον . . . (ἀπαριθμήσας ὅκτῳ ἢ δέκα ἀπὸ τοὺς ἐγκρίτους ἡμῶν ἀρχιερεῖς), θέλουν σὲ

γνωρίσει χάριν, ἐπειδὴ τοὺς δίδεις ἀφορμὴν νὰ δείξωσι, πόσον ἡ παιδεία τοῦ γένους εἶναι πρᾶγμα ἱερὸν εἰς τὴν πανιερότητά των.

— Πολλοὺς — ἀπεκρίθη — ἀπ' ὅσους ὠνόμασες, ἐγνώρισα προσωπικῶς, ἀληθῶς ἀνδρας ἱεροὺς καὶ σεβασμίους μὴδ' ἀμφιβάλλω περὶ τῆς εἰς τὰ καλὰ προθυμίας των· ἀλλ' ὅμως ἀποστρέφομαι νὰ κάμω τώρα ὅ,τι δὲν ἔκαμα τὴν περασμένην ὅλην μου ζωὴν· ἡ θέλεις, δέσποτά μου, διὰ δεκαπέντε μηνῶν εἰς τὴν Βολισσὸν διατριβὴν νὰ κατασταθῶ ψωμοζήτητης ;

— Ἀλλ' ἐὰν εἰς τοῦτο, μὲ λέγει, ἀντιπαθῇς, δὲν θέλεις, ἐλπίζω, ἀποστραφῇ τὴν ἰδικὴν μου βοήθειαν.

Εἰς τὰ ἀπροσδόκητα ταῦτα λόγια, φίλε, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθω τὴν ὅποιαν αὐτὸς ἔπαθεν ἐκπληξιν, ὅταν ἤκουσε τοῦ Ἑγγλίου τὰ τέκνα λαλοῦντα τὴν Ἑγγλικὴν γλῶσσαν· διότι εἰς τὴν πολυδάπανον ἔκδοσιν τοῦ Ὀμήρου ποίαν ἀπὸ τῆς Βολισσοῦ τὸν ἐφημέριον ἔπρεπε τις νὰ ἐλπίζει βοήθειαν ; Χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὴν ἐκπληξίν μου, μὲ προβάλλει ὁ καλὸς οὗτος παπὰς δύο γρόσια.

— Ταῦτα, λέγει, ἔλαβα σήμερον ἀπὸ στεφάνωμα, ταῦτα μόνον ἔχω, ταῦτα σὲ δίδω· πλείοτερα ἂν εἶχα, πλείοτερα μετὰ χαρᾶς ἤθελα σὲ δώσειν, διὰ νὰ τυπωθῇ τοῦ συμπατριώτου ἡμῶν Ὀμήρου ἡ ποίησις, τὸν ὅποιον ἐπεθύμουν νὰ ξεύρω εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκεται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Πλὴν ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα.

Μαντεύω τώρα, φίλε, τὴν περιεργίαν σου νὰ μάθῃς πῶς ἐφέρθη εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην συνεισφορὰν τοῦ παπᾶ· τὴν ἔλαβα, ἀσπαζόμενος μὲ δακρυσμένους τοὺς ὀφθαλμούς τὴν πλουσίαν τοῦ πένητος ἱερέως χεῖρα, ὅχι μόνον διὰ νὰ μὴ λυπήσω, μὲ τὴν ἀκαιρον παραιτήσιν, τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ ψυχὴν, ἀλλὰ ὅτι καὶ μ' ἐφάνη νόστιμον νὰ ὀνομάσω τὴν ἔκδοσιν ταύτην τοῦ Ὀμήρου Βολισσινὴν ἔκδοσιν, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν Βολισσὸν ὑπέμεινα τοὺς κόπους τῆς, καὶ ἀπὸ τὴν πτωχὴν ταύτην Βολισσὸν ἔλαβα τὴν πρώτην βοήθειαν τῆς ἐκδόσεως.

Ἀφῆνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱερέως τούτου δείγματα, φοβούμενος τὸ ὑπέρμετρον μάκρος τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἓν ἀκόμη, τὸ ὅποιον μὲ φαίνεται ἀσυγχώρητον νὰ σιωπήσω. Ἦκουσεν ὅτι ἱερεὺς τις, εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐπεριήρχετο τὴν νῆσον, ζητῶν νὰ ἐμβῇ εἰς καμμίαν ἐκκλησίαν ἐφη-

μέριος. Τί κάμνει ὁ καλὸς σου Παπατρέχας; Τρέχει πρὸς αὐτὸν νὰ τὸν προλάβῃ νὰ δεχθῇ ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἐφημερίαν τῆς Βολισσοῦ. Μόλις ἔμαθαν οἱ ταλαίπωροι Βολισσινοὶ τὸ ἀπροσδόκητον εἰς αὐτοὺς μέγα δυστύχημα τοῦτο, κι ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ δάκρυα παρακαλοῦντές με νὰ τὸ ἐμποδίσω. Ἀφῆνω σε, φίλε, νὰ στοχασθῇς πόσῃ ἀπορίαν ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ἱερέως, καὶ μάλιστα ὅταν, ἐρωτήσας αὐτὸν διατί ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβα ταύτην τὴν ἀπόκρισιν :

—Ἐγώ, τέκνον, εἶμαι ἀγράμματος· τὸν ὅποιον ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς τόπον μου ἐφημέριον, εἶμαι βέβαιος, ὅτι εἶναι ἐπιτηδειότερος παρ' ἐμὲ νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν.

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχα νὰ ἀποκριθῶ; Συνέκλαυσα κι ἐγώ μὲ τοὺς Βολισσινοὺς, καὶ ἐπρόσμενα μὲ λύπην τῆς ψυχῆς μου τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ἱερέως, τὴν ὁποίαν καὶ ἠθέλαμεν πάθειν, ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιαῶν δὲν ἐπρόφθαναν νὰ λάβωσι τὸν λόγιον ἱερέα ὡς ἐφημέριον καὶ ν' ἀφήσωσι πάλιν εἰς ἡμᾶς τὸν ἰδικὸν μας. Τοῦ θαυμαστοῦ ἡμῶν παπᾶ τὸ ἔργον τοῦτο δὲν τὸ κρίνεις, φίλε, ὡς ἐγώ, ἀληθῶς Σωκρατικόν;

Τοιοῦτος εἶναι, φίλε, ὡς σὲ τὸν περιγράφω, ὁ ἀπλούστατος καὶ φιλάνθρωπος ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ. Εἶναι σχεδὸν μῆνες δεκαπέντε ὅπου κατοικῶ τὸ χωρίον, καὶ κανὲν ἀκόμη πάθος κυριεῦον εἰς τὴν καλὴν του ψυχὴν ἄλλο δὲν ἐγνώρισα παρὰ τὴν ὀμετρον χρῆσιν τοῦ ταβάκου. Ἀλλὰ ἑλαττώθη καὶ τοῦτο πολὺ, ἀφοῦ ἔμαθεν ὅτι μὴτ' ὁ Ὅμηρος, μὴτ' ὁ Εὐστάθιος,* δὲν ἐγνώρισαν τὴν σκόνιν ταύτην...

Μαθημένοι εἰς τὰ θυμιάματα καὶ τὰς προσκυνήσεις τῆς ἀπαιδευσίας, ὀλίγοι τινές, κακῶς γραμματισμένοι ἀλαζόνες, σπουδάζουν νὰ διώξωσι τὴν φιλοσοφίαν, μόνην ἱκανὴν νὰ δείξῃ τὴν ὀρθὴν μέθοδον τῆς παιδείας, ποτὲ μὲν αὐτὴν κατηγοροῦντες ὡς ἐναντίαν τῆς θρησκείας, ποτὲ δὲ τοὺς ἐπαινέτας αὐτῆς κηρύττοντες ὡς ἀθρήσκους. Δὲν ἠθελαν εἶσθαι εὐτυχέστεροι καὶ τιμιώτεροι ἄνδρες, ἐὰν ὁμοῦ μὲ τὴν ἀπαιδευσίαν εἶχαν καὶ τὰ ἥθη τοῦ Βολισσινοῦ ἱερέως, ὅστις ἔδειξεν, ὅτι ὀλιγώτερον κακὸν εἶναι ἢ ἀμαθία παρὰ τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἐδιδάχθησαν κακὴν καὶ ἀμέθοδον παιδείαν;

Εἶναι, φίλε, βέβαιον, ὅτι μεταξὺ τῶν ἀπαιδευτῶν εὐκολώτερον εὕρισκει τις ἄνθρωπον χρηστόν, παρὰ τῶν ὅσοι χωρὶς μέθοδον ὀρθὴν

ἐπαιδεύθησαν. Τὸ αἷτιον εἶναι, ὅτι παντάπασιν ἀπαίδευτος ὁμοιάζει τὸν παντάπασιν τυφλόν· καί, ἂν ἡ φύσις δὲν τὸν ἐκτισεν ὁλότελα ἡλίθιον, φοβούμενος τὴν πτῶσιν, ἡσυχάζει εἰς τὸ σκότος. Ἐξεναντίας ὁ κακῆς καὶ ἀμεθόδου παιδείας μέτοχος, φανταζόμενος ὅτι βλέπει πλέον τῶν ἄλλων, τολμᾷ νὰ περιπατῇ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σκοτίαν. Ἐὰν κατὰ δυστυχίαν κρατῇ εἰς τὰς χεῖρας καὶ βακτηρίαν, συντρίβει ὅ,τι τὸν ἀπαντήσῃ, νομίζων ὅτι εἶναι περικυκλωμένος ἀπὸ παντὸς εἶδους καὶ πάσης μορφῆς δαίμονας, χωρὶς καὶ νὰ ὑποπτεύεται, ὅτι ἄρρωστέϊ ἡ κεφαλὴ του, καὶ οἱ δαίμονες δὲν εἶναι περίγυρα, ἀλλὰ κατοικοῦν εἰς αὐτὴν τοῦ τὴν ψυχῆν...

(Ἀπὸ τὰ προλεγόμενα τῆς ἐκδόσεως τῶν Α, Β, Γ, Δ ραψωδιῶν τῆς Ἰλιάδος Α' ἐκδ. Παρισίων, 1811 — 1820).

Ἀδαμάντιος Κοραῖς

Β'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ

Ι. ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

(Ἐσταχυολογήθησαν ἐκ τοῦ ὁμωνύμου βιβλίου τοῦ Ν. Γ. Πολίτου)

1. Ο ΠΕΖΟΠΟΡΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

(Παράδοσις τῆς Ἀττικῆς)

Ἡ ἱστορικὴ ἀνάμνησις τοῦ πεζοπόρου ἀγγέλου τῆς νίκης τοῦ Μαραθῶνος παραμένει ζωηρὰ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, ὅπως φαίνεται εἰς τὴν κατωτέρω λαϊκὴν παράδοσιν, μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ ἐπιδρομεῖς τώρα εἶναι οἱ Τούρκοι καὶ ὄχι οἱ Πέρσαι.

Στὸν κάμπο τοῦ Μαραθῶνα ἔγινε μιὰ φορὰ μεγάλη μάχη. Τούρκοι πολλοὶ μὲ ἄρμενα* πολλὰ ἦρθαν νὰ σκλαβώσουν τὴ χώρα καὶ ἀπ' ἐκεῖ νὰ περάσουν στὴν Ἀθήνα. Δὲν ἐπῆγαν γραμμὴ στὴν Ἀθήνα, γιατί οἱ Ἕλληνες ἐφύλαγαν μὲ πολλὰ πλεούμενα καὶ τρικάταρτα τὸν Πειραιά. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν λίγοι ἐμπρὸς στὴν ἀμέτρητη δύναμη τοῦ ἐχτροῦ. Ἐσυνάχτηκαν ἀπ' ὅλα περίγυρα τὰ χωριὰ καὶ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, κι ἔπιασαν πόλεμο φριχτό. Ἄν τοὺς νικήσουμε, σοῦ λέγει, ἐδῶ, πάει, τοὺς σπάσαμε· δὲ θὰ ἰδοῦν τὴ στράτα νὰ φύγουν.

Ἐπολέμησαν ἀπὸ τὴν αὐγὴ ἕως τὸ βράδυ. Ἀπελπισμένοι ἐπολέμησαν οἱ ἐχτροί, ἀλλὰ πλέον ἀπελπισμένοι ἐπολέμησαν οἱ Ἕλληνες. Τὸ αἷμα ἐπῆγε ποτάμι· ἔφτασεν ἕως τὰ ριζὰ τοῦ Βρανᾶ καὶ ἕως τὸ Μαραθῶνα ἀντίκρου. Ἐσυρεν ὡς τὴ θάλασσα κι ἔβαψε κατακόκκινα τὰ κύματα. Θρῆνος καὶ κακὸ ἔγινε. Τέλος ἐνίκησαν οἱ Ἕλληνες. Οἱ Τοῦρκοι ἔτρεξαν νὰ γλιτώσουν στὰ καράβια. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐκνήγησαν κι ἐκεῖ, τοὺς κατὰσφασαν, κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἐχτροὺς δὲν ἐγύρισε πίσω.

Ἐτρεξαν τότε δύο νὰ φέρουν τὴν εἶδηση στὴν Ἀθήνα. Ὁ ἓνας ἔτρεξε καβαλάρης, ὁ ἄλλος πεζὸς κι ἄρματωμένος. Ὁ καβαλάρης ἐπῆγεν ἀπὸ τὸ Χαλάντρι· ὁ πεζὸς ἔπιασε τὴ Σταμάτα.* Φτεροπόδαρος ἀνέβηκε τὸν Ἀφορεσμό* καὶ κατέβηκε στοῦ χωριό. Καθὼς τὸν εἶδαν οἱ γυναῖκες ἔτρεξαν κοντά του· « σταμάτα! » τοῦ φώναζαν, « σταμάτα! ». Ἦθελαν νὰ τὸν ἐρωτήσουν τί ἀπόγινε ἡ μάχη. Ἐστάθηκε μιὰ στιγμή νὰ πάρῃ φύσημα, κι ἔπειτα πάλι δρόμο. Τέλος φτάνει στοῦ Ψυχικό*. ἐκεῖ ἐπῆγε νὰ ξεψυχήσῃ, πιάστηκε ἡ ἀναπνοή του, τὰ πόδια του ἔτρεμαν· τώρα ἔλεγε νὰ πέσῃ. Ἀντρειεύεται τότε καὶ παίρνει βαθιὸ ἀνασασμό, καὶ μιὰ καὶ δύο, ἔφτασε τέλος στὴν Ἀθήνα.

—Ἐνίκησαμε! εἶπε καὶ ἔπεσε εὐτὺς καὶ ξεψύχησε.

Ὁ καβαλάρης ταχυδρόμος ἀκόμα δὲν ἐφάνηκε!

Ἐκεῖ ὁμως, ποὺ σταμάτησε ὁ πεζοδρόμος κι ἐκεῖ ποὺ πῆρε ἀνάσα, ἄφησε τ' ὄνομα τοῦ καμώματός του. Τὸ πρῶτο χωριὸ τ' ὀνόμασαν Σταμάτα, τὸ δεύτερο Ψυχικό.

2. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

(Παράδοσις τῆς Βιζύης Θράκης)

Ὅταν ὁ Βασιλεὺς στὴν Πόλῃ ἀποφάσισε νὰ χτίσῃ τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, κανεὶς τεχνίτης δὲν μπόρεσε νὰ τοῦ παρουσιάσῃ σχέδιο ποὺ νὰ τοῦ ἀρέσῃ. Καὶ ὅταν μιὰ φορὰ πῆγε νὰ λειτουργηθῇ ὁ βασιλεὺς κι ἀπόλυκε ἡ ἐκκλησία, κεῖ ποὺ ἔπαιρνε τ' ἀντίδερὸ ἀπὸ τοῦ Πατριάρχῃ τὸ χέρι, ἔπεσε τ' ἀντίδερὸ χάμω. Σκύβει νὰ τὸ πάρῃ, δὲν τὸ βρίσκει. Ὅταν ἄξαφνα βλέπῃ μιὰ μέλισσα μὲ τ' ἀντίδερὸ στοῦ στόμα νὰ πετᾷ ἀπ' τὸ παράθυρο. Βγάνει διαταγή, ὅποιος ἔχει μελί-

σια νὰ τὰ τρυγήση, γιὰ νὰ βρεθῇ τ' ἀντίδερρο. Καὶ ἄλλος κανεῖς δὲν τό 'βρε, παρ' ἣ ὁ πρωτομάστορας, ποὺ σ' ἕνα κυφελὶ εἶδε ἀντὶ γιὰ κερήθρα μιὰ πανώρια ἐκκλησίᾳ πελεκητὴ καὶ στὴν ἁγία Τράπεζα τῆς τοῦ ἀντιδερρο. Τὴν εἶχε φτιασμένη ἡ μέλισσα μὲ τὴ χάρη τοῦ ἀντιδερρο τῆς προσφορᾶς.

Αὐτὴ τὴν ἐκκλησίᾳ ἐπαρουσίασε ὁ πρωτομάστορας στὸ βασιλέ, καὶ ἴδια μ' αὐτὴν ἔκαμαν τὴν Ἁγία Σοφία.

3. Η ΑΓΙΑ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑ - ΣΟΦΙΑΣ

(Παράδοσις πανελληνίως)

Τὴν ἡμέρα ποὺ πάρθηκε ἡ Πόλη, ἔβαλαν σ' ἕνα καράβι τὴν ἁγία Τράπεζα τῆς Ἁγία - Σοφίας, νὰ τὴν πάη στὴ Φραγκιά, γιὰ νὰ μὴν πέση στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Ἐκεῖ ὅμως στὴ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ* ἄνοιξε τὸ καράβι καὶ ἡ ἁγία Τράπεζα ἐβούλιαξε στὸν πάτο. Στὸ μέρος ἐκεῖνο ἡ θάλασσα εἶναι λάδι, ὅση θαλασσοταραχὴ καὶ κύματα κι ἂν εἶναι γύρω. Καὶ τὸ γνωρίζουν τὸ μέρος αὐτὸ ἀπὸ τὴ γαλήνη, ποὺ εἶναι πάντα ἐκεῖ, καὶ ἀπὸ τὴν εὐωδία ποὺ βγαίνει. Πολλοὶ μάλιστα ἀξιώθηκαν καὶ νὰ τὴν ἰδοῦν στὰ βάθη τῆς θάλασσας.

4. Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ Τ' ΑΙ· ΓΕΩΡΓΙΟΥ

(Θεσσαλονίκη)

Ἀπόξω ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς Καλαμαριᾶς εἶναι μία θέση, ποὺ ἦταν ἄλλοτε ἐκεῖ ἐκκλησίᾳ τ' Αἰ·Γεωργίου. Τώρα βρίσκονται μόνο ἀπὸ τὴν ἐκκλησίᾳ, ποὺ χάλασε, δέκα δώδεκα κολόνες μαρμαρένιες. Αὐτὲς τὶς κολόνες πολλοὶ πασιάδες καὶ μοιάδες* καὶ καδῆδες* τὶς ἐσῆκωσαν πολλὰς φορὲς ἀπὸ κεῖ καὶ τὶς ἔφεραν μέσα στὴ χώρα γιὰ νὰ τὶς βάλουν σὲ κανένα χτίριο πόχτιζαν. Ἀλλὰ τὴ νύχτα σηκώνονταν πάντα οἱ κολόνες ἀπὸ κεῖ ποὺ τὶς πηγαινάν, καὶ γύριζαν στὴν πρώτη τους θέση.

Τὸν περασμένο χρόνο τὶς ἐπῆρε πάλι ἕνας καδῆς. Τὴ νύχτα ὅμως εἶδε ἕναν καβαλάρη, ποὺ κρατοῦσε ἕνα κοντάρι μακρὺ, καὶ τὸν φοβέρισε πὼς θὰ τὸν σκοτώσῃ, ἂν δὲν τοῦ 'βανε ὄρκο πὼς θὰ

τὶς πάγη νὰ τὶς βάλῃ στὴ θέσῃ τους. Ὁ καδὴς ἐφοβήθη καὶ ὀρκίσθη νὰ κάμῃ ὅ,τι τοῦ παράγγειλε ὁ καρβαλάρης. Καὶ πραγματικῶς τὴν ἄλλῃ μέρᾳ τὶς πῆγε στὸν τόπο, ποὺ τὶς εἶχε πάρει.

5. ΤΟ ΛΕΟΝΤΑΡΙ ΤΟΥ ΥΜΗΤΤΟΥ

(Παράδοσις Ἀττικῆς)

Κάτω ἀπ' τὴ βορινὴ κορυφὴ τοῦ Ὑμηττοῦ, στὴν ἀνατολικὴ ράχη, εἶναι μιὰ σπηλιά, ποὺ λέγεται σπηλιά τοῦ λεονταριοῦ. Γιατὶ σ' αὐτὴ κατοικοῦσε τὸν παλαιὸν καιρὸ ἓνα φοβερὸ λεοντάρι, ποὺ ἔφερνε μεγάλη καταστροφὴ γύρω. Ἀπὸ αὐτὸ ἐμποδίζονταν οἱ Χριστιανοὶ νὰ πηγαίνουν στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ποὺ εἶν' ἐκεῖ κοντά. Καὶ ἡ ἐκκλησίᾳ ἔμενε ἔρημῃ καὶ ἀλειτούργητῃ πολλὰ χρόνια.

6. ΟΙ ΚΟΛΟΝΕΣ ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΙΕΙΟΥ

(Ἀθῆναι)

Ὁ βόιβодας* τῆς Ἀθήνας ἔριξε μιὰ κολόνα ἀπὸ τὶς τέσσερις, ποὺ ἦσαν χωριστὰ ἀπὸ τὶς ἄλλες, γιὰ νὰ πάρῃ τὰ μάρμαρα νὰ τὰ βάλῃ στὸ τζαμί κοντὰ στὴν ἀγορά, ποὺ τό ᾔχιζε τότες. Τρεῖς φορές ἔβαλαν τὸ φουρνέλο νὰ τὴν γκρεμίσουν καὶ δὲν μπόρεσαν, καὶ στὸ τέταρτο φουρνέλο ἔπεσε. Οἱ ἄλλες τρεῖς κολόνες ποὺ ἦσαν κοντὰ τῆς, ἔκλαιγαν κάθε νύχτα τὴν ἀδερφή τους. Καὶ ὁ κόσμος δὲν μπορούσε νὰ ἡσυχάσῃ τὴ νύχτα ἀπὸ τὰ φοβερὰ κλάματα, ὅσο ποὺ ὁ βόιβодας, ποὺ ἔγινε ὕστερα πασὰς τοῦ Ζητουνιοῦ*, ἐφαρμακώθη καὶ πέθανε. Καὶ τότες ἔπαψαν τὰ κλάματα.

7. ΟΙ ΚΟΡΕΣ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

(Ἀθῆναι)

Ὅταν ὁ μυλὸρδος* ἐπῆρε τὴ μία ἀπὸ τὶς ἑξι κόρες τοῦ Κάστρου, ἄφησε παραγγελία στοὺς Τορκους νὰ τοῦ κουβαλήσουν καὶ τὶς ἄλλες τὴ νύχτα. Ἀλλὰ κεῖ που πῆγαιναν νὰ τὶς βγάλουν,

τις άκούιν νά σκούζουν λυπητερά καί νά φωνάζουν τήν άδερφή τους. Οί Τούρκοι τρομασμένοι έφυγαν, καί μέ κανένα λόγο δέν ήθελαν νά δοκιμάσουν νά τις βγάλουν. Καί άλλοι πολλοί κάτω άπό τό Κάστρο τις άκουγαν τις μαρμαρένιες κόρες νά κλαΐν τή νύχτα γιά τήν άδερφή τους, πού τούς τήν πήραν.

8. ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ

(Σπάρτη)

Κοντά στό Μιστρά, σέ μιá ψηλή θέση, πόχει άπό κάτω όλο τόν κάμπο τής Σπάρτης, ήταν ένα μεγάλο κυπαρίσσι, τό μεγαλύτερο κυπαρίσσι του κόσμου. Τώρα δέν ύπάρχει πλέον· είναι λίγα χρόνια, κάποιος παλιάνθρωπος είχε άνάψει φωτιά εκεί κοντά, καί δέν έπρόσεξε καί άναψε τό κυπαρίσσι καί κάηκε.

Αυτό τό κυπαρίσσι έχει τήν ιστορία του. Έπί Τουρκίας ένας πασιάς πήγε σ' αυτή τή θέση νά διασκεδάση. Έβαλε καί του ψησαν ένα σφαχτό, καί κάθισε κι έφαγε. Είχε μαζί του καί ένα βοσκό, ένα νέο παλικάρι χριστιανόπουλο, καί τόν ύπηρετούσε. Για μιá στιγμή τό παιδί έριξε τή ματιά του καί παρατήρησε εκείνο τό ώραίο θέαμα, τόν κάμπο μέ τις πρασινάδες καί τ' άφθονα νερά, καί τά βουνά γύρω, τόν έπιασε τό παράπονο κι άναστέναξε. Τό είδε ό πασιάς καί τόν ρωτά :

— Μπρέ Ρωμιέ, τί έχεις κι άναστενάξεις ;

— Τί νά 'χω, πασιά μου, του λείει· συλλογίζομαι πώς όλα αυτά τά μέρη ήταν δικά μας μιá φορά καί μās τά πήρατε· μ'ά τό λένε τά χαρτιά μας καί έχω τήν έλπίδα μου στό Θεό, πώς μέ καιρό πάλι δικά μας θά γίνουν.

Ό πασιάς θύμωσε :

— Μωρέ, τί τσαμπουνās αυτού; του λέγει.

Καί έρπάζει τήν ξύλινη σούβλα, πού είχαν ψήσει τ' άρνί, καί τήν καρφώνει στη γή.

— Νά, τό βλέπεις αυτό; λέγει. "Αν αυτό τό ξερό παλούκι βγάλη κλαριά, τότες νά 'χετε έλπίδα πώς θά ξαναπάρετε πίσω αυτά τά μέρη.

Τήν άλλη μέρα ή σούβλα ρίζωσε στη γή καί ξαναβλάστησε

καὶ φούντωσε καὶ θέριεψε, κι ἔγινε τὸ περήφανο κυπαρίσσι, ποὺ γνωρίζαμε. Καὶ ἐπειδὴ ὁ πασιὰς ἔχωσε τὴ σούβλα στὴ γῆ ἀπὸ τὴ μύτη, δηλαδή ἀπὸ τὴν κορφή, ἔβγαλε τὸ κυπαρίσσι τὰ κλαριά του γερμένα πρὸς τὰ κάτω, ἔγινε θηλυκὸ κυπαρίσσι.

II. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Οἱ παροιμίαι καὶ οἱ παροιμιακὲς φράσεις, ποὺ παραδίδονται ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ εἶναι πολυτιμότετοι μάρτυρες τοῦ παρελθόντος, πολὺ ἀψευδέστεροι ἀπὸ τὰ γραπτὰ κείμενα, τὶς ἐπιγραφὰς καὶ τὰ ἔργα τῆς τέχνης. Εἶναι ζωντανὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, ποὺ κλείουν τὴ σοφία τοῦ λαοῦ, τὴν πείρα του, τὶς ἀντιλήψεις του, τὴν παρατηρητικότητά του, τὸ σκωπτικὸ καὶ σπινθηροβόλο πνεῦμα του. Ἐκφράζουν πάντοτε μιὰν ἀλήθεια σημαντικὴ, μὲ ἀλληγορία, μεταφορά καὶ ρυθμὸ, ποὺ δείχνουν φαντασία καὶ ποιητικότητα. Ἄλλοτε διαπιστώνουν τὴν πραγματικότητα, τοὺς νόμους ποὺ κυβερνοῦν τὴ ζωὴ ἢ τὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων (κυρίως παροιμίαι), ἄλλοτε ἐκφράζουν γνώμες, πρακτικὲς ἀλήθειες, βγαλμένες ἀπὸ τὴν πείρα τῆς ζωῆς καὶ δίνουν συμβουλὲς καὶ ὁδηγίες (γνωμικὲς παροιμίαι), ἄλλοτε πάλι ἀπηχοῦν ὀρισμένα καὶ συγκεκριμένα περιστατικά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γεννήθηκαν καὶ τὰ ὁποῖα σὺ μετὰ τὴν λησμονήθησαν (ἀνεκδοτικὲς παροιμίαι). Πάντοτε ὅμως ἔχουν δροσίαν, χάρη, παραστατικότητα καὶ πολλὴ εὐφυΐα.

Ὁ σοφὸς μελετητὴς τῶν πνευματικῶν προϊόντων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ Ν. Γ. Πολίτης ἔχει συγκεντρώσει τὶς περισσότερες παροιμίες σὲ 4 μεγάλους τόμους. Ἀπὸ τὸν πλούσιο αὐτὸ θησαυρὸ σταχυολογοῦμε καὶ παραθέτομε λίγα δείγματα, καταταγμένα κατὰ τὸ εἶδος τους.

N.A.K.

- 1) Ἄλλα τὰ μάτια τοῦ λαγοῦ κι ἄλλα τῆς κουκουβάγιας.
- 2) Βουνὸ μὲ βουνὸ δὲ σμίγει.
- 3) Γιὰ χάρη τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κι ἡ γλάστρα.
- 4) Δυὸ γελοῦν, κάτι ξέρουν· ἓνας γελᾷ, τρελὸς εἶναι.
- 5) Δυὸ κεφάλια σ' ἓνα φέσι δὲ χωροῦν.
- 6) Ἐγὼ τὸ λέω τοῦ σκύλου μου κι ὁ σκύλος τῆς οὐρᾶς του.
- 7) Ἐχει ὁ τοίχος αὐτιά, κι οἱ λόγγοι μάτια.
- 8) Καινούριο κοσκινάκι μου καὶ ποῦ νὰ σὲ κρεμάσω.
- 9) Μαθημένα εἶν' τὰ βουνὰ νὰ βρέχη, νὰ χιονίζει.

- 10) Ξίδι χάρισμα, γλυκό σά μέλι.
- 11) "Όσα ξέρει ό νοικοκύρης, δέν τά ξέρει ό κόσμος όλος.
- 12) Στραβός βελόνα γύρευε μέσα σέ άχυρώνα
κι ένας κουφός τοῦ ἔλεγε : τήν άκουσα πού ἐβρόντα.
- 13) "Όποιος βιάζεται, σκοντάφτει.
- 14) "Όποιος δέ βλέπει πού πατεῖ, στή λάσπη θέ νά πέση.
- 15) Χωρίς κουπιά καί ἄρμενα «"Άγιε Νικόλα βόηθα με»!
- 16) "Η τριανταφυλλιά κάνει καί τριαντάφυλλα κι άγκάθια.
- 17) Κάλλια έργάτου κέρδος παρὰ άκριβοῦ βιός.
- 18) "Αλάτι πάσι στήν άλυκή καί φρύγανα στοῦ λόγγο.
- 19) "Όποιος δέν κάνει άπό λόγου του καί πετυχαίνει άπό άλλο,
κακό ψυχρό 'ναι τὸ καλὸ κι ἄς εἶναι καί μεγάλο.
- 20) "Αξις στοῦ φαγί κι άγλήγορος στὸν ὕπνο.
- 21) Τὸ νερὸ τοῦ "Απριλιοῦ εἶναι πλοῦτος τοῦ κόσμου.
- 22) Τὴ Γέννηση τὴν ἄβρεχη, τὰ Φῶτα χιονισμένα
καὶ τὴ Λαμπρὴ βρεχούμενη, τὰ πάντα εὐτυχισμένα.
- 23) Κάλλιο γνώση παρὰ γρόσι.

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α'. ΕΝΤΕΧΝΟΣ

1. ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΤΑΣΤΑΣΙΝ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΝΟΥ

Σάν εἰς ἄρμα λαμπρόν, στὰ χρυσωμένα
τῶν ἀγγέλων φτερά, ἐπέτα ἡ θεία ·
Μητέρα τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ὁποία
ἦτον ὅλα τὰ κάλλη μαζωμένα.

Τοῦτα βλέπουσα ἡ Γῆ, μὲ πικραμένα
μάτια, μὲ στεναγμούς, εἶπε : — Μαρία,
ποῦ μ' ἀφήνεις ἐδῶ, στήν ἐρημία;
Καὶ πῶς νὰ ζήσω γὼ χωρὶς ἐσένα;

Εἶναι πολεμικὸς νόμος, νὰ σέρνῃ
πίσω του ὁ νικητὴς τοὺς νικημένους,
ὅταν θριαμβικὴν δόξαν λαμβάνῃ.

Καὶ μέ, τοὺς νιούς μου, ὑποκειμένους
ἔκαμες Μαριάμ. Λοιπὸν τυχαίνει*
νὰ μᾶς σύρῃς αὐτοῦ γλυκὰ δεμένους!

Φραγκ. Κολομπής

(“Ἀνθὴ εὐλαβείας, ἐκχυθέντα εἰς τὴν πανένδοξον μετὰστασιν τῆς θεομήτορος Μαρίας παρὰ τινων τοῦ Φλαγγινιανοῦ Ἑλληνομουσείου τροφίμων.”) Ἐνετίησι, 1708

2. Ο ΘΟΥΡΙΟΣ

Ὡς πότε παλικάρια νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
μονάχοι σάν λιοντάρια, στὲς ράχες, στὰ βουνά;
Σπηλιεὺς νὰ κατοικοῦμεν, νὰ βλέπωμεν κλαδιά,
νὰ φεύγωμ' ἀπ' τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴν σκλαβιά;
Νὰ χάνωμεν ἀδελφία, πατρίδα καὶ γονεῖς,

τοὺς φίλους, τὰ παιδιά μας κι ὅλους τοὺς συγγενεῖς;
Κάλλιό 'ναι μίας ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρὰ σαραντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακή.

Τί σ' ὠφελεῖ κι ἂν ζήσης, καὶ εἶσαι στὴ σκλαβιά;
Στοχάσου πὼς σέ ψένουν καθ' ὥρα στὴ φωτιά.
Βεζίρης*, δραγουμάνος*, ἀφέντης κι ἂν σταθῇς,
ὁ τύραννος ἀδίκως σέ κάνει νὰ χαθῇς.
Δουλεύεις ὅλη μέρα εἰς ὅ,τι κι ἂν σοῦ πῇ
κι αὐτὸς πασχίζει πάλι τὸ αἷμα σου νὰ πιῇ.
'Ο Σοῦτσος* κι ὁ Μουρούζης*, Πετράκης*, Σκαναβῆς*,
Γκίκας* καὶ Μαυρογένης*, καθρέπττης εἶν' νὰ ἰδῇς.
'Ανδρεῖοι καπετάνιοι, παπάδες, λαϊκοὶ
σκοτώθηκαν κι ἀγάδες μὲ ἄδικο σπαθί.
Κι ἀμέτρητ' ἄλλοι τόσοι καὶ Τοῦρκοι καὶ Ρωμιοί,
ζωὴ καὶ πλοῦτον χάνουν χωρὶς καμιὰ ἀφορμή.

'Ελᾶτε μ' ἓνα ζῆλον σὲ τοῦτον τὸν καιρὸν
νὰ κάμωμεν τὸν ὄρκον ἐπάνω στὸν Σταυρόν.
Σᾶς κράζει ἡ πατρίδα, σᾶς θέλει, σᾶς πονεῖ,
ζητᾷ τὴν συνδρομὴν σας μὲ μητρικὴ φωνή.
Συμβούλους προκομμένους μὲ πατριωτισμὸν
νὰ βάλωμεν εἰς ὅλα νὰ δίδουν ὀρισμὸν.
'Ο νόμος νὰ 'ναι ὁ πρῶτος καὶ μόνος ὁδηγὸς
καὶ τῆς πατρίδος ἓνας νὰ γίνῃ ἀρχηγός.
Γιατὶ κι ἡ ἀναρχία ὁμοιάζει τὴ σκλαβιά·
νὰ ζῶμεν σὰν θηρία εἶν' πιὸ σκληρὴ φωτιά.
Καὶ τότε μὲ τὰ χέρια ψηλὰ στὸν οὐρανὸν
ᾄς ποῦμε ἅπ' τὴν καρδιά μας ἐτοῦτα στὸν Θεόν :

« Ὡ βασιλεῦ τοῦ κόσμου, ὀρκίζομαι σὲ Σε
στὴν γνώμην τῶν τυράννων νὰ μὴν ἐλθῶ ποτέ.
Μήτε νὰ τοὺς δουλεύω, μήτε νὰ πλανηθῶ
εἰς τὰ ταξίματά τους νὰ μὴν παραδοθῶ.
'Ενόσω ζῶ στὸν κόσμον, ὁ μόνος μου σκοπός,
γὰρ νὰ τοὺς ἀφανίσω θὲ νὰ 'ναι σταθερός.

Πιστὸς εἰς τὴν πατρίδα συντρίβω τὸν ζυγόν,
 ἀχώριστος νὰ εἶμαι ἀπὸ τὸν στρατηγόν.
 Κι ἂν παραβῶ τὸν ὄρκον, ν' ἀστράψῃ ὁ οὐρανὸς
 καὶ νὰ μὲ κατακάψῃ, νὰ γίνω σὰν καπνὸς ».

Σ' ἀνατολὴ καὶ δύση καὶ νότον καὶ βοριὰ
 γιὰ τὴν πατρίδα ὅλοι νὰ ἔχωμεν μιὰ καρδιά.

Ἑτυπώθη εἰς ἴδιον φυλλάδιον, Βιέννη, 1797

Ρήγας Βελεστινίλης (Φεραῖος)

3. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Τρύγος πρόσχαρα προβαίνει,
 ἑορτάζει ἡ οἰκουμένη·
 ἡ φλογέρα ἀχολογáει·
 τὸ φθινόπωρο βοῖζει,
 χορευτὰ πανηγυρίζει
 καὶ τ' ἀμπέλια του τρυγάει.

Βάλτε, φίλοι, μὲς στὴ βρύση
 τὸ κρασί μας νὰ δροσίση·
 καὶ στρωθῆτε καταγῆς,
 στὴν ἀράδα ὡς τὸν πάτο
 εἰς τὸν ἴσκιον ἀποκάτω,
 πρὸς τὰ χεῖλη τῆς πηγῆς.

Στρῶστε φύλλα, στρῶστε φτέρη*
 ἐπιδέξια μὲ τὸ χέρι
 κι ἀπὸ πάνω τεχνικά,
 τὸ ἀρνάκι μας λιανίστε
 καὶ τὸν τρύγον μας ἀρχίστε
 νὰ χαροῦμε φιλικά.

«Λυρικά» Ἔτος α' δημοσιεύσεως 1811

Ἀθ. Χρυσόπουλος

4. ΣΤΟΛΙΔΙΑΡΗΣ

Σὲ γάμον ἄρχοντος προσκαλεσμένος
 ὁ Νούλας βρίσκονταν ἀπελπισμένος,
 τί δὲν ἐγένονταν νὰ καταφθάσουν
 σκουτιά ὀλοκαίνουργα νὰ τοῦ τοιμάσουν.
 Νὰ πάη δὲν ἔστεργε, καθὼς φοροῦσε,
 κι ἀπαρηγόρητος ἐβλαστημοῦσε.

Τοῦ λέγει φίλος του: « καὶ τίς ἡ χρεία
 νὰ καταθλίβεσαι χωρὶς αἰτία ;
 Μήγαρ* εἶν' ἄφευκτο ν' ἀντραλωθοῦμε*,
 ἐκεῖ γιορτιάτικοι γιὰ νὰ φανοῦμε ;
 Παρόμοιες πρόληψες γιὰ τὰ στολίδια
 μικρῶν κι ἀνήλικων ἀνθρώπων ἴδια.
 Κι ἐγὼ ἐκίνησα μὲ τὰ παλιά μου,
 μηδὲ κὰν διάλεξα τὰ πλιὸ καλά μου».
 Ὁ φίλος πάσκαγε* μὲ λόγου κρίση
 τὸν ἰσχυρόγνωμο νὰ καταπείση.
 Χαμένα ἀπόστανε τὸν λάρυγγά του.
 Ἐκεῖνος ἤθελε τὴν φορεσιά του.

Κριτὴ μὲ ζήτησαν ν' ἀποφασίσω,
 τὴ γνώμη μου ἔδωκα, χωρὶς ν' ἀργήσω.
 Καὶ πρὸς τὸν σύμβουλο εὐθύς τηρώντας,
 παρόμοια ἐμίλησα χαμογελώντας :
 « Κρένεις* ἐξαίρετα ἢ ἀφεντιά σου.
 Μόν' ἓνα δίκιο του καλοστοχάσου.
 Ἄν πάγη ἀστόλιγος καὶ δὲν φαντάξη,
 ποιὸς τὸν στοχάζεται νὰ τὸν κοιτάξη ; »

« Ἀπαντα », Ἔτος α' δημοσιεύσεως 1827, Κέρκυρα

Ἰωάννης Βηλαράς

5. Ο ΦΙΛΑΡΓΥΡΟΣ

Ὁ καημένος Χρυσολάτρης
ξάπλα κείμεται, βογκάει,
μέ τὸ Χάρο πολεμάει.

Ἐλαιομάργησεν ὁ δόλιος,
τὶ γιομάτισε σὲ σπίτι
κάποιου πλούσιου συμπολίτη.

Τοῦ ἐπρόβαλαν καμπόσοι
μέ καρδιάς κι ἀγάπης ζέση
τὸ γιατρὸ νὰ προσκαλέση.

Τώρα αὐτὸς καὶ τὴν ἀρρώστια
καὶ τὸν κίνδυνο λογιᾶζει,
μόν' τὰ ἐξοδα τρομάζει!

Ἕνας φίλος του ἀστεῖος,
μέ σκοπὸ νὰ χωρατέψη,
τοῦ εἶπε, μήπως ἐξοδέψη

πλιὸ παράνω στὴ θανή του,
ἂν ἀπόμνησκεν ἀκόμα
ἔτσι ἀνήμερος στὸ στρῶμα.

Τότε πλιὸ ἐκαταζαλίστη.
Παντοχὴ καὶ θάρρος χάνει,
καὶ φωνάζει, θὰ πεθάνη!

Καὶ οἱ πόνοι του αὐγαταίνουν,
καὶ γιατροῦ ζητάει τὴ χάρη,
μὴν ὁ θάνατος τὸν πάρη.

Ἐξανάλαβεν ὥστόσο
μέ ὀλίγα τὴν ὑγεία του.
Μόν' γι' αὐτὴ τὴ συμφορὰ του

ἔκαμε ὄρκον, ὅσο ζήση,
 νὰ δειπνάη μόν' τὸ βράδυ
 μὲ νερὸ καὶ παξιμάδι.

« Ποιήματα »

Ἰωάννης Βηλαράς

6. Η ΨΥΧΟΥΛΑ

Ὡσὰν γλυκόπνοο
 Δροσάτο ἀεράκι
 Μέσα σὲ ἀνθότοπο
 Κεῖο τὸ παιδάκι
 Τὴν ὕστερη ἔβγαλε
 Ἀναπνοή.

Καὶ ἡ ψυχούλα του
 Εἰς τὸν ἀέρα
 Γλήγορα ἀνέβαινε
 Πρὸς τὸν αἰθέρα
 Σὰν λιανοτρέμουλη
 Σπίθα μικρή.

Ὅλα τὴν ἔκραζαν,
 Ὅλα τ' ἀστέρια,
 Κι ἐκείνη ἐξάπλωνε
 Δειλὴ τὰ χέρια,
 Γιατὶ δὲν ἤξερε
 Σὲ ποῖο νὰ μπῇ.

Ἀλλά, νά, τοῦ ἔδωσε
 Ἐνα ἀγγελάκι
 Φιλὶ ἀθάνατο
 Στὸ μαγουλάκι,
 Ποῦ ἔξαφνα ἔλαμψε
 Σὰν τὴν αὐγή.

Διονύσιος Σολωμός

7. Η ΣΚΙΑ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ

('Απόσπασμα)

Ἐλαμπε ἄχνά τὸ φεγγαράκι — εἰρήνη
 Ὀλην, ὅλη τὴ φύση ἀκίνητοῦσε,
 Καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ἔρημν τὴν κλίνη
 Τ' ἀηδόνι τὰ παράπονα ἀρχινοῦσε·
 Τριγύρω γύρω ἡ νυχτικὴ γαλήνη
 Τὴ γλυκύτατὴ κλάψα ἤχολογοῦσε·
 Ἀπάντεχα βαθὺς ὕπνος μὲ πιάνει,
 Κι ὁμπροστά μου ἓνας γέροντας μοῦ ἐφάνη.

Στὸ ἀκρογιάλι ἀναπαύοιτον ὁ γέρος·
 Στὰ παλαιὰ τὰ ροῦχα τὰ σχισμένα
 Γλυκὰ γλυκὰ τὸ φύσημα τοῦ ἀέρος
 Τ' ἀριά μαλλιά του ἐσκόρπαιε τ' ἀσπρισμένα,
 Κι αὐτὸς εἰς τὸ πολύαστρον τοῦ αἰθέρος
 Τὰ μάτια ἐστριφογύριζε σβημένα·
 Ἀγάλη γάλι ἀσηκώθη ἀπὸ χάμου,
 Καὶ ὥσ' ἂν νὰ 'χε τὸ φῶς του ἦλθε κοντά μου.

Διονύσιος Σολωμός

8. ΩΔΗ ΕΙΣ ΤΗ ΣΕΛΗΝΗ

('Απόσπασμα)

Γλυκύτατὴ φωνὴ βγάν' ἡ κιθάρα
 Καὶ σὲ τούτῃ τὴν ἀφραστὴ ἁρμονία
 Τῆς καρδιᾶς μου ἀποκρίνεται ἡ λαχτάρα·

Γλυκὲ φίλε, εἶς' ἐσύ, ποῦ μὲ τὴ θεία
 Ἐκσταση τοῦ Ὀρσιάνου*, εἰς τ' ἀκρογιάλι
 Τῆς νυχτὸς ἐμψυχεῖς τὴν ἡσυχία.

Κάθισε γιά νά ποῦμε ὕμνον στὰ κάλλη
 Τῆς Σελήνης· αὐτὴν ἐσυνηθοῦσε
 Ὁ τυφλὸς* ποιητὴς συχνά νά ψάλλη.

Μοῦ φαίνεται τὸν βλέπω πού ἀκουμποῦσε
 Σὲ μίαν ἐτιά, καὶ τὸ φεγγάρι ὥστόσο
 Στὰ γένια τὰ ἱερὰ λαμποκοποῦσε.

Ἀπ' τὸ Σκοπὸ* νά το, προβαίνει· ὦ, πόσο
 Σὺ τὴν νύχτα τερπνὰ παρηγορίζεις!
 Ὕμνον παθητικὸν θεὸ νά σοῦ ὑψώσω·

Παθητικὸ σὰν ἐσένα, ὅταν λαμπρίζης
 Στρογγυλό, μεσουράνιο, καὶ τὸ φῶς σου
 Σὲ ταφόπετρα ὁλόασπρη ἀποκοιμίζης.

Διονύσιος Σολωμός

9. ΕΙΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΑΝ ΦΡΑΙΖΕΡ

Μικρὸς προφήτης ἔριξε σὲ κορασιά τὰ μάτια
 Καὶ στοὺς κρυφοὺς του λογισμούς, χαρὰ γιομάτους, εἶπε :
 « Κι ἂν γιά τὰ πόδια σου, Καλή, κι ἂν γιά τὴν κεφαλὴ σου
 κρίνους ὁ λίθος ἔβγανε, χρυσὸ στεφάνι ὁ ἥλιος,
 δῶρο δὲν ἔχουνε γιά Σέ, καὶ γιά τὸ μέσα πλοῦτος.
 *Ὁμορφος κόσμος ἠθικὸς ἀγγελικὰ πλασμένος ! ».

Διονύσιος Σολωμός

10. Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

1

Καθαρότατον ἥλιο ἐπρομηνοῦσε
 τῆς αὐγῆς τὸ δροσάτο ὕστερο ἀστέρι,
 σύγνεφο, καταχνιά, δὲν ἀπερνοῦσε
 τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη·
 καὶ ἀπὸ κεῖ κινημένο ἀργοφυσοῦσε

τόσο γλυκὸ στὸ πρόσωπο τ' ἀέρι,
 ποὺ λὲς καὶ λέει μὲς στῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα :
 γλυκιὰ ἢ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος μαυρίλα.

2

Χριστὸς ἀνέστη ! Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
 ὅλοι, μικροί, μεγάλοι, ἐτοιμαστῆτε·
 μέσα στὲς ἐκκλησίαις τὲς δαφνοφόρες
 μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτῆτε·
 ἀνοιξετε ἀγκαλιὲς εἰρηνοφόρες
 ὀμπροστὰ στοὺς Ἀγίους καὶ φιληθῆτε·
 φιληθῆτε γλυκὰ χεῖλη μὲ χεῖλη,
 πέστε « Χριστὸς ἀνέστη » ἔχθροὶ καὶ φίλοι.

3

Δάφνες εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι
 καὶ βρέφη ὠραῖα στήν ἀγκαλιὰ οἱ μανάδες·
 γλυκόφωνα, κοιτώντας τὲς ζωγραφι-
 σμένες εἰκόνες, ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες·
 λάμπει τὸ ἀσήμι, λάμπει τὸ χρυσάφι
 ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ χύνουνε οἱ λαμπάδες·
 κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἁγιοκέρι
 ὅπου κρατοῦνε οἱ Χριστιανοὶ στὸ χέρι.

« Τὰ εὐρισκόμενα », ἔκδοσις Ἱ. Πολυλᾶ, Κέρκυρα, 1859

Λιοντίσιος Σολωμός

11. Η ΕΛΛΗΝΙΔΑ ΜΗΤΕΡΑ

Κρέμεται τὸ σπαθὶ κοντὰ στήν κούνια σου, καλὸ μου,
 ἀλλὰ τὸ χέρι δὲν εἶναι ποὺ τό 'σφιγγε στή νίκη.
 Μακρὺς ὁ λάκκος π' ἄνοιξε καὶ κλεῖ τὸ γίγαντά μου.
 Κάμπους, βουνά, χωρὶς αὐτὸν μάχης καπνοὶ σκεπάζουν·
 ἀλλ' αὐτὸ τώρα ποὺ κουνῶ τ' ἀμέριμνο κορμάκι
 αὔριο θὰ γίνῃ δύναμη ποὺ ὁ λογισμὸς κινάει,

καὶ στήθι ἀντρίκειο θὰ σταθῇ στὲς σαϊτιὲς τῆς μοίρας.
 Βρέχει τὰ βέλη της αὐτὴ στὰ ὕψη τῶν ἀνδρείων,
 ποὺ ἐκεῖ στημένοι στερεοὶ λάμπουν στὴ μάχη θεῖοι.
 Χαρὲς καὶ πλοῦττι νὰ χαθοῦν, καὶ τὰ βασιλεία, κι ὅλα,
 τίποτε δὲν εἶναι, ἂν στητῇ μὲν ἡ ψυχὴ κι ὁλόρθη.
 Ὅλα τὰ ἐρείπια γύρω της κοιτᾷ χαμογελώντας,
 κι ἀνθοὶ σ' αὐτά, παντοῦ κι ἀργά, βλασταίνουν ὡς τὸν τάφο·
 φυτρώνει καὶ στὸ σκότος τοῦ τοῦ Παραδείσου τ' ἄνθι.
 Τοῦ κόρφου σὺ, τῆς ἀγκαλιᾶς ἀγαπημένο βάρος,
 σπούδαξε, μὴν ἀργοπορῆς βάρος νὰ γίνης τρόμου
 ἐκεῖ ποὺ οἱ χεῖμαρροι τοῦ ἐχθροῦ τρομαχτικὰ βρυχίζουν.
 Ἀλλὰ τὸ χέρι σου ζωστὸ πλιά στὸ λαιμὸ μου γύρω
 δὲ θὰ ἔναι τότε, ἀλλὰ σ' αὐτὸ τ' ὀλεθοφόρο ξίφος.
 Τῆς Μοίρας ἔσ' οἱ δύνάμεις, ὅσο τρανὲς κι ἂν εἶναι,
 κι ἂν πέσης σὺ στὸν πόλεμο, μένουν ἐκεῖνες, ὅπως
 τῆς κούνιας τὰ κινήματα ποὺ τώρα σὲ κοιμίζουν.
 Μεγάλωσε, μεγάλωσε, μὴ δίχως μάνα μείνης.
 Θὰ ζώση ἐκείνη τὸ σπαθὶ μὲς στὸ βυζὶ ἀποκάτου,
 κι ἐμπρός ! σημαῖα καὶ σπαθί, ψυχὴ, ψυχὴ καὶ νίκη !
 Τὴν ψυχὴ μέσα μου γρικῶ τοῦ ποθητοῦ πατρός σου,
 καὶ χίλιες, χίλιες γύρω μου ξαστράφτουν Ἀμαζόνες.
 Ἄντρες, γυναῖκες εἶν', κανεῖς δὲ θὰ ρωτᾷ στὴ μάχη.
 Κοίτα τοὺς λάκκους ! — ἀλλὰ τί μπορεῖς σὺ νὰ κοιτάξης;
 Ἄπειρους λάκκους, ἄπειρους γεμίζουν οἱ νεκροὶ μας·
 πέφτουμ' ἐμεῖς, τὸ ἔργο μας γιὰ τὴν πατρίδα μένει,
 καὶ σ' ὅλα ζῇ τὰ στήθη μας τούτ' ἡ πνοὴ καὶ μόνη,
 ποὺ φλόγα γίνεται φριχτὴ καθολικοῦ πολέμου,
 ποὺ κάθε γῆ καὶ θάλασσα παντοῦ περιλαβαίνει,
 ποὺ ζώνει ἐσὲ καὶ σκίρτημα καὶ τῆς κουניᾶς σου δίνει.
 Σκίρτα, κουνιά, μ' εὐχὴ χαρᾶς γιὰ τὸ καλὸ ποὺ θὰ ῥθῃ !
 Γλυκὰ κι ἡ τύχη μοῦ γελᾷ, γιατί ἡ στιγμὴ ἔναι τούτη
 ποὺ τ' ἀκριβὰ σου βλέφαρα σηκώνονται κι ἀφήνουν
 τὸ χαμογέλιο τῆς ματιᾶς νὰ λάμψη, σ' ὅλα τ' ἄλλα
 ἀβέβαιο καὶ τρεμάμενο, ἀλλ' ὅχι καὶ σ' ἐμένα.
 Ἐλα σ' ἐμέ, τῶν σπλάχνων μου γλυκὸ βλαστάρι· θέλω
 γιὰ μιὰ στιγμὴ γοργὰ ἔπ' αὐτὸ τὸ σπίτι νὰ μακρύνω·

θέλω τὸ μέτωπ' ὁ καπνὸς τῆς μάχης νὰ σοῦ γγίξη,
πλατιά τὸ στῆθος σου, βαθιά, νὰ πνέξη* ὀλέθρου φλόγα.

« Ἰταλικά ποιήματα », 'Αθήναι, 1921
(μεταφρ. Γ. Καλοσγούρου)

Διονύσιος Σολωμός

12. ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ

(Αί 16 πρῶται στροφαί)

1

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
ποῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη,
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

3

Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμένη, ἐντροπαλὴ
κι ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες,
« ἔλα πάλι », νὰ σοῦ πῇ.

5

Δυστυχὴς ! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμεινε νὰ λές
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

7

Κι ἔλεες « πότε, ἅ ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμίες ; »
καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές !

9

Μὲ τὰ ροῦχα αἵματωμένα,
ξέρω, ὅτι ἔβγαίνες κρυφὰ
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

2

Ἀπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἑλευθεριά !

4

Ἀργεῖ νὰ ᾖ ἡ ἐκείνη ἡ μέρα
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά,
γιατὶ τὰ ᾄσκιαζε ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

6

Καὶ ἀκαρτέρει καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπαε τ' ἄλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

8

Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μὲς τὰ κλάιματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ροῦχο σου ἔσταζ' αἷμα,
πληθὸς αἷμα ἑλληνικό.

10

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχὴ
δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεῖα τὲς κουρταλῇ*.

11

Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια
 ἄλλ' ἀνάσασσι καμιά,
 ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
 καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

13

Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι
 καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
 ἢ τὴν πέτρα ἢ τὸ χορτάρι
 ποὺ τὴ δόξα σοῦ ἐνθυμῖ.

15

Ναί, ἀλλὰ τώρα ἀντιπαλεύει
 κάθε τέκνο σου μὲ ὀρμή,
 ποὺ ἀκατάπαυστα γυρεύει
 ἢ τὴ νίκη ἢ τὴ θανή.

12

Ἄλλοι, ὀιμέ! στὴ συμφορὰ σου
 ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
 « σύρε νὰ ἔβρης τὰ παιδιὰ σου,
 σύρε », ἔλεγαν οἱ σκληροί.

14

Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
 ἡ τρισάθλια κεφαλὴ,
 σὰν πτωχοῦ ποὺ θυροδέρνει
 κι εἶναι βάρος του ἡ ζωὴ.

16

Ἀπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
 τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
 καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη
 χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά.

Διονύσιος Σολωμός

Β'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ ΤΗΣ ΩΡΙΑΣ

Ὅσα κάστρα κι ἂν εἶδα καὶ περπάτησα,
 σὰν τῆς Ὠριάς τὸ κάστρο δὲν ἐλόγιασα.
 Κάστρο θεμελιωμένο, κάστρο ξακουστό,
 σαράντα ὀργιές τοῦ ψήλου, δώδεκα πλατὺ,
 μολύβι σκεπασμένο, μαρμαροχυτό,
 μὲ πόρτες ἀτσαλένιες κι ἀργυρὰ κλειδιά,
 καὶ τοῦ γυαλοῦ ἡ πόρτα στράφτει μάλαμα.

Τοῦρκος τὸ τρογυρίζει χρόνους δώδεκα,
 δὲν μπορεῖ νὰ τὸ πάρῃ τὸ ἐρημόκαστρο.
 Κι ἓνα σκυλὶ Τουρκάκι, μιᾶς Ρωμνιάς παιδί,
 στὸν Ἀμιρά* του πάει καὶ τὸν προσκυνάει.
 — Ἀφέντη μ' Ἀμιρά μου καὶ σουλτάνε μου,
 ἂν πάρω γὼ τὸ κάστρο, τί εἶν' ἡ ρόγα* μου;

- Χίλια ἄσπρα* τὴν ἡμέρα κι ἄλογο καλὸ,
καὶ δυὸ σπαθιά ἄσημένα γιὰ τὸν πόλεμο.
—Οὐδὲ τ' ἄσπρα σου θέλω κι οὐδὲ τὰ φλωριά,
οὐδὲ καὶ τ' ἄλογό σου κι οὐδὲ τὰ σπαθιά,
μόν' θέλω γὼ τὴν κόρη, πού 'ναι στὰ γυαλιά.
—Ὡσὰν τὸ κάστρο πάρης, χάρισμα κι αὐτή.

- Πράσινα ρούχα βγάζει, ράσα φόρεσε.
Τὸν πύργο πύργο πάει καὶ γυροβολάει,
στὴν πόρτα πάει καὶ στέκει καὶ παρακαλεῖ.
—Γιὰ ἄνοιξε, ἄνοιξε, πόρτα, πόρτα τῆς Ὠριάς,
πόρτα τῆς μαυρομάτας τῆς βασιλίσσας.
—Φεύγα ἀπ' αὐτοῦ, βρὲ Τοῦρκε, βρὲ σκυλότουρκε.
—Μὰ τὸ Σταυρό, κυρά μου, μὰ τὴν Παναγιά,
ἐγὼ δὲν εἶμαι Τοῦρκος, οὐδὲ Κόνιαρος,
εἶμαι καλογεράκι ἀπ' ἀσκηταριό.
Δώδεκα χρόνους ἔχω ὅπ' ἀσκήτευα,
χορτάρι ἐβοσκοῦσα σὰν τὸ πρόβατο,
κι ἦρθα νὰ πάρω λάδι γιὰ τὶς ἐκκλησιές.
Γιὰ ἀνοίξετέ μου νὰ 'μπω τοῦ βαρόμοιρου.
—Νὰ ρίξουμε τσιγγέλια νὰ σὲ πάρουμε;
—Τὰ ράσα μου εἶναι σάπια καὶ ξεσκίζονται.
—Νὰ ρίξουμε τὸ δῖχτυ νὰ σὲ πάρουμε;
—Εἶμαι ἀπὸ τὴν πείνα κι ἀντραλίζουμαι*.

Γελάστηκε μιὰ κόρη, πάει, τὸν ἄνοιξε.
"Ὅσο ν' ἀνοίξη ἡ πόρτα, χίλιοι ἐμπήκανε,
κι ὅσο νὰ μισανοίξη, γέμισ' ἡ αὐλή,
κι ὅσο νὰ καλοκλείση, ἡ χώρα πάρθηκε.
"Ὅλοι χυθῆκαν στ' ἄσπρα, ὅλοι στὰ φλωριά,
κι ἐκεῖνος εἰς τὴν κόρη πού 'ναι στὰ γυαλιά.

Κι ἡ κόρη ἀπὸ τὸν πύργο κάτω πέταξε,
μῆτε σὲ πέτρα πέφτει, μῆτε σὲ κλαριά,
παρὰ σὲ Τούρκου χέρια καὶ ξεψύχησε.

2. ΤΟΥ ΓΙΟΦΥΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ

Σαράντα πέντε μάστοροι κι ἐξήντα μαθητάδες,
γιοφύρι-ν-ἐθεμέλιωναν στῆς Ἄρτας τὸ ποτάμι.

Ὅλημερίς τὸ χτίζανε, τὸ βράδυ ἐγκρεμιζόταν.

Μοιριολογοῦν οἱ μάστοροι καὶ κλαῖν οἱ μαθητάδες :

— Ἀλίμονο στοὺς κόπους μας, κρίμα στὶς δούλεψές μας,
ὅλημερίς νὰ χτίζουμε, τὸ βράδυ νὰ γκρεμιέται!

Πουλάκι ἐδιάβη κι ἔκατσε ἀντίκρυ στὸ ποτάμι,
δὲν ἐκελάηδε σὰν πουλί, μηδὲ σὰ χελιδόνι,
παρὰ ἐκελάηδε κι ἔλεγε, ἀνθρωπινὴ λαλίτσα :

— Ἄ δὲ στοιχειώσετε ἀνθρώπο, γιοφύρι δὲ στεριώνει·
καὶ μὴ στοιχειώσετε ὀρφανό, μὴ ξένο, μὴ διαβάτη,
παρὰ τοῦ πρωτομάστορα τὴν ὁμορφὴ γυναῖκα,
πόρχεται ἀργὰ τ' ἀποταχὺ καὶ πάρωρα τὸ γιόμα.

Τ' ἄκουσ' ὁ πρωτομάστορας καὶ τοῦ θανάτου πέφτει.

Πιάνει μηνάει τῆς λυγερῆς μὲ τὸ πουλί τ' ἀηδόνι :

Ἀργὰ ντυθῆ, ἀργὰ ἀλλαχτῆ, ἀργὰ νὰ πάη τὸ γιόμα,
ἀργὰ νὰ πάη καὶ νὰ διαβῇ τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.

Καὶ τὸ πουλί παράκουσε κι ἄλλιῶς ἐπῆγε κι εἶπε :

— Γοργὰ ντυσου, γοργὰ ἀλλάξε, γοργὰ νὰ πᾶς τὸ γιόμα,

γοργὰ νὰ πᾶς καὶ νὰ διαβῇ τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.

Νὰ τηνε κι ἐξανάφανεν ἀπὸ τὴν ἄσπρη στράτα.

Τὴν εἶδ' ὁ πρωτομάστορας, ραγίζεται ἡ καρδιά του.

Ἀπὸ μακριὰ τοὺς χαιρετᾷ κι ἀπὸ κοντὰ τοὺς λέει :

— Γεῖά σας, χαρά σας, μάστοροι κι ἐσεῖς οἱ μαθητάδες,
μὰ τί ἔχει ὁ πρωτομάστορας κι εἶναι βαργωμισμένος*;

— Τὸ δαχτυλίδι τόπεσε στὴν πρώτη τὴν καμάρα,
καὶ ποιός νὰ μπῇ καὶ ποιός νὰ βγῇ τὸ δαχτυλίδι νὰ ῥβρη;

— Μάστορα, μὴν πικραίνεσαι κι ἐγὼ νὰ πᾶ σ' τὸ φέρω,
ἐγὼ νὰ μπῶ, κι ἐγὼ νὰ βγῶ, τὸ δαχτυλίδι νὰ ῥβρω.

Μηδὲ καλὰ κατέβηκε, μηδὲ στὴ μέση ἐπῆγε·

— Τράβα, καλέ μ', τὸν ἄλυσο, τράβα τὴν ἄλυσίδα,
τὶ ὅλον τὸν κόσμον ἀνάγειρα καὶ τίποτες δὲν ἦβρα.

Ἔνας πιχάει μὲ τὸ μυστρί, κι ἄλλος μὲ τὸν ἀσβέστη,
παίρνει κι ὁ πρωτομάστορας καὶ ρίχνει μέγα λίθο.

—Ἀλίμονο στὴ μοίρα μας, κρίμα στὸ ριζικό μας!
Τρεῖς ἀδερφάδες ἤμαστε, κι οἱ τρεῖς κακογραμμένες,
ἡ μιά ἔχτισε τὸ Δούναβη, κι ἡ ἄλλη τὸν Ἀφράτη*,
κι ἐγὼ ἡ πλιὸ στερνότερη τῆς Ἄρτας τὸ γιοφύρι.
Ὡς τρέμει τὸ καρυόφυλλο, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι,
κι ὥς πέφτουν τὰ δεντρόφυλλα, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες.

—Κόρη, τὸν λόγον ἄλλαξε, κι ἄλλη κατάρρα δῶσε,
πόχεις μονάκριβο ἀδερφό, μὴ λάχη καὶ περάση.
Καὶ αὐτὴ τὸν λόγον ἄλλαξε, κι ἄλλη κατάρρα δίνει:
—Ἄν τρέμουν τ' ἄγρια βουνά, νὰ τρέμη τὸ γιοφύρι,
κι ἂν πέφτουν τ' ἄγρια πουλιά, νὰ πέφτουν οἱ διαβάτες,
τὶ ἔχω ἀδερφό στὴ ξενιτιά, μὴ λάχη καὶ περάση.

3. Ο ΞΕΝΟΣ

Ξενιτεμένο μου πουλὶ καὶ παραπονεμένο,
ἡ ξενιτιά σέ χαίρεται κι ἐγὼ ἔχω τὸν καημό σου.
Νὰ στείλω γράμμα χάνεται, δὲ βρίσκει τὸ παιδί μου,
νὰ μάθῃ ὅσα νὰ τοῦ πῇ διψαίει ἡ καρδιά μου,
νὰ στείλω μῆλο σέπεται, λουλούδι μαραγκιάζει*,
νὰ στείλω καὶ τὸ δάκρυ μου σ' ἓνα ψιλὸ μαντίλι.
Φεγγάρι μου λαμπρό, λαμπρὸ καὶ κυκλογυρισμένο,
αὐτοῦ ψηλὰ ποὺ περπατεῖς καὶ χαμηλὰ μᾶς βλέπεις,
δὲν εἶδες ποὺ τὸ γιόκα μου τὸν πολυαγαπημένο;
Τίνος ματάκια βλέπουν τον, καὶ τὰ δικά μου κλαίγουν;
Τίνος τὰ χεῖλη τοῦ μιλοῦν καὶ τὰ δικά μου τρέμουν;
Ἀνάθεμά σε, ξενιτιά, γιὰ τὰ κακὰ ποὺ κάνεις.
Ξενίτεψες τὸν ἄντρα μου κι ἔκαμες νὰ χηρέψω,
ξενίτεψες καὶ τὸ πουλί μ' τώρα δώδεκα χρόνους.

4. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ

Τὴν ξενιτιά, τὴν ἀρφανιά, τὴν πίκρα, τὴν ἀγάπη,
τὰ τέσσερα τὰ ζύγιασαν, βαρύτερά εἰν' τὰ ξένα.
Ὁ ξένος εἰς τὴν ξενιτιά πρέπει νὰ βάνη μαῦρα,
γιὰ νὰ ταιριάξῃ ἡ φορεσιά μὲ τῆς καρδιάς τὴ λάβρα.

Ξενιτεμένο μου πουλὶ καὶ παραπονεμένο,
ἡ ξενιτιά σὲ χαίρεται κι ἐγὼ ἔχω τὸν καημό σου.
Τί νὰ σοῦ στείλω, ξέने μου, τί νὰ σοῦ προβοδήσω;
Μῆλο ἂν σοῦ στείλω σέπεται, τριαντάφυλλο μαδιέται,
σταφύλι ξερωγιάζεται, κυδῶνι μαραγκιάζει*.
Νὰ στείλω μὲ τὰ δάκρυα μου μαντίλι μουσκεμένο,
τὰ δάκρυα μου εἶναι καυτερά, καὶ καῖνε τὸ μαντίλι.
Τί νὰ σοῦ στείλω, ξέने μου, τί νὰ σοῦ προβοδήσω;

Σηκώνομαι τὴ χαρραγή, γιατί ὕπνο δὲν εὐρίσκω,
ἀνοίγω τὸ παράθυρο, κοιτάζω τοὺς διαβάτες,
κοιτάζω τίς γειτόνισσες καὶ τίς καλοτυχίζω,
πῶς ταχταρίζουν* τὰ μικρά καὶ τὰ γλυκοβυζαίνουν.
Μὲ παίρνει τὸ παράπονο, τὸ παραθύρι ἀφήνω,
καὶ μπαίνω μέσα, κάθομαι, καὶ μαῦρα δάκρυα χύνω.

5. ΝΑΝΑΡΙΣΜΑΤΑ

Α'.

Ὕπνε, ποὺ παίρνεις τὰ μικρά, ἔλα πάρε καὶ τοῦτο.
Μικρὸ - μικρὸ σοῦ τό ὄδωκα, μεγάλο φέρε μού το·
μεγάλο σὰν ψηλὸ βουνό, ἴσιο σὰν κυπαρίσσι,
κι οἱ κλῶνοι του ν' ἀπλώνωνται σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση.

Β'.

Νὰ μοῦ τὸ πάρης, Ὕπνε μου, τρεῖς βίγλες* θὰ τοῦ βάλω,
 τρεῖς βίγλες, τρεῖς βιγλάτορες, κι οἱ τρεῖς ἀντρειωμένοι.
 Βάλλω τὸν ἥλιο στὰ βουνά, καὶ τὸν αἰτὸ στοὺς κάμπους,
 τὸν κύρ Βοριά τὸ δροσερὸ ἀνάμεσα πελάγου.
 Ὁ ἥλιος ἐβασίλεψε κι ὁ αἰτὸς ἀποκοιμήθη
 κι ὁ κύρ Βοριάς ὁ δροσερὸς στῆς μάνας του πηγαίνει :
 —Γιέ μ', ποῦ 'σουν χτές, ποῦ 'σουν προχτές, ποῦ 'σουν τὴν ἄλλη
 (νύχτα ;

Μήνα* μὲ τ' ἄστρι μάλωνες, μήνα μὲ τὸ φεγγάρι,
 μήνα μὲ τὸν αὐγερινό, πού 'μεστ' ἀγαπημένοι ;
 —Μήτε μὲ τ' ἄστρι μάλωνα, μήτε μὲ τὸ φεγγάρι,
 μήτε μὲ τὸν αὐγερινό, ὅπου 'στ' ἀγαπημένοι.
 Χρυσὸν ὑγιὸν ἐβίγλιζα στὴν ἀργυρὴ του κούνια.

Γ

Χήνα μου, ἄπλωσ' τὰ φτερά, νὰ πλύνω τοῦ παιδιοῦ μου,
 αἰτέ μου, τὰ φτερούγια σου, ν' ἀπλώσω τ' ἀγοριοῦ μου,
 κι ἐσύ, ἀηδόني μου χρυσό, στὴν κούνια νὰ καθίσῃς
 μὲ τὴ γλυκιά σου τὴ φωνὴ νὰ μοῦ τὸ νανουρίσῃς,
 καὶ σὰν τὸ ἰδῇς νὰ κοιμηθῇ, τὰ μάτια του νὰ κλείσῃ,
 τρέξε, τὸν Ὕπνο φώναξε νὰ μοῦ τὸ σεργιανίσῃ.
 *Ἐλα, Ὕπνε, καὶ πάρε το, πᾶν' το στὰ περιβόλια,
 καὶ γέμισε τοὺς κόρφους του τραντάφυλλα καὶ ρόδα·
 τὰ ρόδα θὰ εἶν' τῆς μάνας του καὶ τ' ἄνθη τοῦ κυροῦ του,
 καὶ τὰ χρυσὰ τραντάφυλλα θὰ νὰ εἶναι τοῦ νονοῦ του.

Δ'.

Κοιμήσου ἀστρί, κοιμήσου αὐγὴ, κοιμήσου νιὸ φεγγάρι,
 κοιμήσου, πού νὰ σὲ χαρῇ ὁ νιὸς πού θὰ σὲ πάρῃ.
 Κοιμήσου πού παράγγειλα στὴν Πόλῃ τὰ χρυσά σου,
 στὴ Βενετιά τὰ ροῦχα σου καὶ τὰ διαμαντικά σου.

Κοιμήσου πού σοῦ ράβουνε τὸ πάπλωμα στὴν Πόλη,
καὶ σοῦ τὸ τελειώνουνε σαράντα δυὸ μαστόροι·
στὴ μέση βάνουν τὸν ἀετό, στὴν ἄκρη τὸ παγώνι.

Νάνι τοῦ ρήγα τὸ παιδί, τοῦ βασιλιᾶ τ' ἄγγόνι.
Κοιμήσου καὶ παράγγειλα παπούτσια στὸν τσαγγάρη,
νὰ σοῦ τὰ κάνη κόκκινα μὲ τὸ μαργαριτάρι.

Κοιμήσου μὲς στὴν κούνια σου καὶ στὰ παχιά πανιά σου,
ἡ Παναγιὰ ἡ δέσποινα νὰ εἶναι συντροφιά σου.

6. ΤΟΥ ΛΕΒΕΝΤΗ ΚΑΙ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

Λεβέντης ἐροβόλαγε ἀπὸ τὰ κορφοβούνια
μὲ τὸ μαντίλι στὸ λαιμό, τὸ βαροκεντημένο.
Εἶχε τὸ φέσι του στραβὰ καὶ τὰ μαλλιά κλωσμένα,
κι ἔστριφτε τὸ μουστάκι του καὶ ψιλοτραγουδοῦσε.
Κι ὁ Χάρος τὸν ἀγνάντεψε ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα,
καρτέρι πάει καὶ τόβαλε σ' ἓνα στενὸ σοκάκι.

—Γειά σου, χαρά σου, Χάροντα. —Καλῶς τον τὸ λεβέντη.

Λεβέντη μ', ποῦθεν ἔρχεσαι, λεβέντη μ', ποῦ πηγαίνεις;

—Ἀπὸ τὴν μάντρα μου ἔρχομαι, στὸ σπίτι μου πηγαίνω.

Πάω νὰ πάρω τὸ ψωμί καὶ πίσω νὰ γυρίσω.

—Λεβέντη μ', μ' ἔστειλε ὁ Θεὸς νὰ πάρω τὴν ψυχὴ σου.

—Χωρὶς ἀνάγκη κι ἄρρωστιά ψυχὴ δὲν παραδίνω.

Μόν' ἔβγα νὰ παλέψουμε σὲ μαρμαρένιο ὀλῶνι,
κι ἂ μὲ νικήσης, Χάροντα, νὰ πάρης τὴν ψυχὴ μου,
κι ἂ σὲ νικήσω πάλι ἐγώ, πῆγαινε στὸ καλὸ σου.

Πιαστῆκαν καὶ παλεύανε ἀπ' τὸ πουρνὸ ὥς τὸ βράδυ,
κι ἐκεῖ στὸ γύρισμα τοῦ ἡλιοῦ, πού τρέμ' νὰ βασιλέψῃ,
ἀκοῦν τὸ νιὸ πού βόγγιζε καὶ βαριαναστενάζει.

—Ἄσε με, Χάρε μ', ἄσε με παρακαλῶ νὰ ζήσω

τὶ ἔχω γυναῖκα παρανιά καὶ χήρα δὲν τῆς πρέπει,

τὶ ἔχω παιδὶ κι εἶναι μικρὸ κι ὀρφάνια δὲν τοῦ μοιάζει.

—Τὰ πρόβατα κουρεύονται καὶ τὸ τυρὶ ζυγίεται
καὶ τ' ἄρφανὸ πορεύεται κι ἡ χήρα κυβερνιέται.

7. ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ

Ὅταν σηκώνουν τὸ νεκρὸ

Αὐτοῦ πού βούλεσαι νὰ πᾶς κι ὅπου ξεπερατιέσαι,
ἂν ἔβρης νιοὺς χαιρέτα τους, καὶ νιὲς κουβέντιάσε τους,
κι ἂν ἔβρης καὶ μικρὰ παιδιὰ γλυκὰ παργόρησέ τα.
Μὴν κάμης νιὲς νὰ κλάψουνε καὶ νιοὺς ν' ἀναστενάξουν,
μὴν κάμης καὶ μικρὰ παιδιὰ καὶ θυμηθοῦν τὴ μάνα.
Μὴν πῆς πὼς ἔρχεται Λαμπρή, πὼς ἔρχονται γιορτάδες.
Πὲς τοῦ Χριστοῦ πὼς χιόνιζε καὶ τὴ Λαμπρὴ θὰ βρέχη,
καὶ τὴν ἡμέρα τ' αἰ-Θωμᾶ θὰ σέρνουν τὰ ποτάμια.
Πὼς δὲ θὰ βγοῦνε τὰ παιδιὰ μὲ τίς γλυκὲς μανάδες,
οὔτε θὰ βγοῦν τ' ἀντρόγενα τὰ πολυαγαπημένα.

* * *

Εἶχα μηλιά στὴν πόρτα μου καὶ δέντρο στὴν αὐλή μου,
καὶ τέντα κατακόκκινη τὸ σπίτι σκεπασμένο,
καὶ κυπαρίσσι ὁλόχρυσο κι ἤμουν ἀκουμπισμένη,
εἶχα κι ἀσημοκάντηλο στὸ σπίτι κρεμασμένο.
Τώρα ἡ μηλιά μαράθηκε, τὸ δέντρο ξεριζώθη,
κι ἡ τέντα ἡ κατακόκκινη, κι ἐκείνη μαύρη ἐγίνη,
τὸ κυπαρίσσι τὸ χρυσὸ ἔπεσε καὶ τσακίστη,
τ' ἀσημοκάντηλο ἔσβησε, τὸ σπίτι δὲ φωτάει.

* * *

Δὲ σόπρεπε, δὲ σόμοιαζε στὴ γῇ κρεβατοστρώση,
μόν' σόπρεπε, μόν' σόμοιαζε στοῦ Μάη τὸ περιβόλι,
ἀνάμεσα σὲ δυὸ μηλιές, σὲ τρεῖς νεραντζοποῦλες,
νὰ πέφτουν τ' ἀνθὶ ἀπάνου σου, τὰ μῆλα στὴν ποδιά σου,
τὰ κρεμεζογαρούφαλα τριγύρω στὸ λαιμό σου.

* * *

Ποιός ἔχει πέτρινη καρδιά, θέλω νὰ μὴ ραίση,
 νὰ εἰπῶ τραγούδι χλιβερό καὶ παραπονεμένο·
 μηδ' ἀπὸ χῆρες τ' ἄκουσα, μηδ' ἀπὸ παντρεμένες,
 τοῦ Χάρου ἢ μάνα τὸ 'λεγε, τὸ 'σουρνε μοιρολόγι.
 « Πόχουν παιδιὰ, ὅς τὰ κρύψουνε, κι ἀδέρφια ὅς τὰ φυλάξουν,
 γυναῖκες τῶν καλῶν ἀντρῶ, νὰ κρύψουνε τοὺς ἄντρες,
 γιατί ἔχω γιὸ κυνηγητὴ, γιατί ἔχω γιὸ κουρσάρο·
 οὐλο τίς νύχτες περπατεῖ καὶ τίς αὐγές κουρσεύει,
 κι ὁπόβρη τρεῖς παίρνει τοὺς δυὸ κι ὁπόβρη δυὸ τὸν ἕνα
 κι ὁπόβρη κι ἕνα μοναχό, κεῖνον τὸν ξεκληρίζει».
 Μὰ νὰ τον καὶ κατέβαινε στοὺς κάμπους καβαλάρης.
 Μαῦρος ἦταν, μαῦρα φορεῖ, μαῦρο καὶ τ' ἄλογό του,
 σέρνει στιλέτα δίκωπα, σπαθιά ξεγυμνωμένα,
 στιλέτα, τὰ 'χει γιὰ καρδιές, σπαθιά, γιὰ τὰ κεφάλια.

8. ΒΑΪΤΙΚΑ

α') Στὸ νοικοκύρη

'Αφέντη, ὄντας γεννήθηκες σὲ θρέφαν τὰ λιοντάρια,
 καὶ βγήκες ὁ ξεδιαλεχτὸς μέσα στὰ παλικάρια.
 'Άλλοι κουρσεύουν μὲ σπαθιά, κι ἄλλοι μὲ τὰ δοξάρια,
 κι ἐσύ, τί θάμα εἶν' αὐτό! κουρσεύεις μὲ τὸ μάτι.
 Καὶ τοῦ ματιοῦ σου ἡ σαΐτια πύργους ξεβεμελιώνει,
 πύργους καὶ πετροπήγαδα κι αὐλὲς μαρμαρωμένες.

β') Στὸν προεστὸ τοῦ χωριοῦ

'Αφέντη μου, στὰ σπίτια σου χρυσὲς καντῆλες φέγγουν,
 φέγγουν στοὺς ξένους νὰ δειπνοῦν, στοὺς ξένους νὰ πλαγιάζουν,
 φέγγει καὶ μιὰ στὸ ταίρι σου νὰ στρώνη νὰ κοιμᾶστε
 ἀπάνου στὰ τριαντάφυλλα κι ἀπάνου στὰ μιμίτσια*,
 νὰ πέφτουν τ' ἄνθια ἀπάνου σου, τὰ μῆλα στὴν ποδιά σου,
 καὶ τὰ κορφολογήματα τριγύρω στὸ λαιμό σου.

9. ΠΕΡΙΓΕΛΑΣΤΙΚΟΝ ΑΣΜΑ

Φίλοι, γιατί δὲν τρῶτε καὶ δὲν πίνετε ;
 Μῆνα* καὶ τὸ ψωμί μας δὲ σᾶς ἄρесе ;
 Στέλνουμε στοὺς γειτόνους καὶ τ' ἀλλάζουμε.
 Μῆνα καὶ τὸ κρασί μας δὲ σᾶς ἄρесе ;
 Βαγένια ἔχουμε κι ἄλλα καὶ τ' ἀλλάζουμε.
 Μῆνα καὶ τὰ φαγιά μας δὲ σᾶς ἄρεσαν ;
 Μαγείρισσες εἶν' κι ἄλλες καὶ τς ἀλλάζουμε.
 Μῆνα κι ἡ καφονύφη δὲ σᾶς ἄρесе ;
 Ἡ νύφη μας αὐτὴ 'ναι, δὲν ἀλλάζεται.

10. Κ Λ Ε Φ Τ Ι Κ Α

Τῆς νύχτας οἱ ἄρματολοι καὶ τῆς αὐγῆς οἱ κλέφτες
 ὁλονυχτὶς κουρσεύανε καὶ τὴν αὐγὴ κοιμῶνται,
 κοιμῶνται στὰ δασὰ κλαριά καὶ στοὺς παχιούς τοὺς ἴσκιους.
 Εἶχαν ἄρνια καὶ ψήνανε, κριάρια σουβλισμένα,
 μὰ εἶχαν κι ἓνα γλυκὸ κρασί, ποὺ πίν' ν τὰ παλικάρια..
 Κι ἓνας τὸν ἄλλον ἔλεγαν, κι ἓνας τὸν ἄλλον λέει :
 « Καλὰ τρῶμε καὶ πίνουμε καὶ λιανοτραγουδᾶμε
 δὲν κάνουμε κι ἓνα καλὸ, καλὸ γιὰ τὴν ψυχὴ μας ;
 —ὁ κόσμος φκιάνουν ἐκκλησιές, φκιάνουν καὶ μοναστήρια,—
 νὰ πᾶμε νὰ φυλάξουμε στῆς Τρίχας τὸ γεφύρι,
 ποὺ θὰ περάσῃ ὁ βόιβοντας* μὲ τοὺς ὄλυσωμένους·
 νὰ κόψουμε τοὺς ἄλυσους νὰ βγοῦν οἱ σκλαβωμένοι,
 νὰ βγῇ τῆς χήρας τὸ παιδί, π' ἄλλο παιδί δὲν ἔχει
 π' αὐτὴ τὸ 'χει μονάκριβο στὸν κόσμο ξακουσμένο ».

* * *

'Ανάθεμά τα τὰ βουνὰ μὲ τὸ ζακόνι* πόχουν,
 τὸ καλοκαίρι κίτρινα καὶ τὸ χειμῶνα μαῦρα,
 καὶ τὴν πικρὴ τὴν ἀνοιξὴ πολὺ ροδαμισμένα*.
 Κανένας δὲν τὰ χάρηκε μὲς στὸν ἀπάνω κόσμο,
 ἢ κλεφτουριά τὰ χαίρεται καὶ τὰ μικρὰ κλεφτόπλα.
 Πηδᾶνε, παίζουν καὶ γλεντᾶν καὶ ρίχνουν στὸ σημάδι,

γυρίζουν και στη σούγλα τους τα παχουλὰ τὰ κριάρια·
πόκει οἱ Τοῦρκοι δὲν πατᾶν, φοβοῦνται τὰ κλεφτόπλα.

* * *

Χορεύουν τὰ κλεφτόπουλα, γλεντᾶνε τὰ καημένα,
κι ἓνα μικρὸ κλεφτόπουλο δὲν παίζει, δὲ χορεύει,
μόν' τ' ἄρματα συγύραγε καὶ τὸ σπαθὶ τροχάει.
« Τουφέκι μου περήφανο, σπαθὶ μου παινεμένο,
πολλὲς φορές μὲ γλίτωσες, βόθηα καὶ τούτ' τὴν ὥρα,
νὰ σ' ἀσημώσω μάλαμα, νὰ σὲ σμαλτώσω ἀσήμι ».

* * *

Τ' ἀντρειωμένον τ' ἄρματα δὲν πρέπει νὰ πουλιῶνται,
μόν' πρέπει τους στὴν ἐκκλησιά κι ἐκεῖ νὰ λειτουργιῶνται,
πρέπει νὰ κρέμονται ψηλὰ σ' ἀραχνιασμένο πύργο,,
νὰ τρώη ἡ σκουριὰ τὸ σίδηρο κι ἡ γῆ τὸν ἀντρειωμένο.

11. ΣΚΛΑΒΟΙ ΣΤΟΥΣ ΑΡΒΑΝΙΤΕΣ

(Ἱστορικόν)

Τὸ ἔσχα διεκτραγωδεῖ τὰ δεινοπαθήματα τῶν Πελοποννησίων
μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐπανάστασως τοῦ 1769 ὑπὸ τῶν ἐπιδρα-
μόντων ἑλβανικῶν σιφῶν.

Γὰ παλικάρια τοῦ Μοριᾶ κι οἱ ἔμορφες τῆς Πάτρας
ποτὲ δὲν καταδέχονται πεζοὶ νὰ περπατήσουν,
καὶ τώρα πῶς κατάντησαν σκλάβοι στοὺς Ἀρβανίτες !
Κλαίγουν οἱ μαῦροι τὴ σκλαβιά, ὅπου εἶναι σκλαβωμένοι,
κλαίγουν καὶ τὸν ξεχωρισμό, τὸ πῶς θὰ ξεχωρίσουν.
Ὁ ζωντανὸς ὁ χωρισμὸς παρηγοριά δὲν ἔχει !
Ἀφήνει ἡ μάνα τὸ παιδί καὶ τὸ παιδί τὴ μάνα,
χωρίζει κι ἓνα ἀντρόγινο μιὰ μέρα ἀνταμωμένο.

12. ΣΟΥΛΙΩΤΙΚΑ

Α'.

- Τρία μπαϊράκια φαίνονται ἑποκάτω ἀπὸ τὸ Σούλι.
 Τὸ ἕνα ἔναι τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, τ' ἄλλο τοῦ Σελιχτάρη,
 τὸ τρίτο τὸ καλύτερο εἶναι τοῦ Μιτσομπόνου.
 Μιὰ παπαδιά τ' ἀγνάντεψεν ἀπὸ ψηλὴ ραχοῦλα.
 —Ποῦ ὅτε τοῦ Λάμπρου τὰ παιδιὰ, ποῦ ὅτε νοὶ Μποτσαραιῶι ;
 Ἄρβανιτιὰ μᾶς πλάκωσε, θέλει νὰ μᾶς σκλαβώσῃ.
 —Ἄς ἔρτουν οἱ παλιότουρκοι, τίποτε δὲ μᾶς κάνουν.
 Ἄς ἔρτουν πόλεμο νὰ ἰδοῦν καὶ Σουλιωτῶν τουφέκια,
 νὰ μάθουν Λάμπρου τὸ σπαθί, Μπότσαρη τὸ τουφέκι,
 τ' ἄρματα τῶν Σουλιώτισσων, τῆς ξακουσμένης Χάιδως.
 Κι ὁ Κουτσονίκας φώναξεν ἀπὸ τὸ μετερίζι* :
 —Παιδιὰ, σταθῆτε στέρεα, σταθῆτε ἀντρειωμένα,
 γιὰτ' ἔρχεται ὁ Μουχτάρ πασὰς μὲ δώδεκα χιλιάδες.

Ὁ πόλεμος ἀρχίνησε κι ἀνάψαν τὰ τουφέκια.
 Τὸν Ζέρβα καὶ τὸν Μπότσαρη ἐφώναξε ὁ Τζαβέλας :
 —Παιδιὰ μ', ἦρθ' ὥρα τοῦ σπαθιοῦ κι ἄς πάψῃ τὸ τουφέκι !
 Κι ὅλοι ἐπιασαν καὶ σπάσανε τίς θῆκες τῶ σπαθιῶ τους,
 τοὺς Τούρκους βάνουνε μπροστά, τοὺς βάνουν σὰν κριάρια.
 Ἄλλοι ἐφευγαν κι ἄλλοι ἔλεγαν : « Πασά μου, ἀνάθεμά σε !
 Μέγα κακὸ μᾶς ἔφερες τοῦτο τὸ καλοκαίρι,
 ἐχάλασες τόση Τουρκιά, σπαῆδες κι Ἄρβανίτες.
 Δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Χόρμοβο, δὲν εἶν' ἡ Λαμποβίτσα,
 ἐδῶ εἶν' τὸ Σούλι τὸ κακὸ, ἐδῶ εἶν' ἡ Κακοσοῦλι,
 ποὺ πολεμοῦν μικρὰ παιδιὰ, γυναῖκες σὰν τοὺς ἀντρες,
 ποὺ πολεμάει ἡ Τζαβέλαινα σὰν ἄξιο παλικάρι ».

Κι ὁ Μπότσαρης ἐφώναξε μὲ τὸ σπαθί στὸ χέρι :
 —Ἐλα, πασά, τί κάκιωσες καὶ φεύγεις μὲ μενζίλι* ;
 Γύρισ' ἐδῶ στὸν τόπο μας, στήν ἐρημὴ τὴν Κιάφα,
 ἐδῶ νὰ στήσῃς τὸ θρονί, νὰ γένῃς καὶ σουλτάνος.

Β'.

Τῆς Δέσπωσης

(25 Δεκεμβρίου 1803)

- Ἄχος βαρὺς ἀκούεται, πολλὰ τουφέκια πέφτουν.
 Μῆνα* σὲ γάμο ρίχνονται, μῆνα σὲ χαροκόπι ;
 Οὐδὲ σὲ γάμο ρίχνονται, οὐδὲ σὲ χαροκόπι,
 ἢ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.
 Ἄρβανιτιὰ τὴν πλάκωσε στοῦ Δημουλᾶ τὸν πύργο.
 -Γιόργαινα, ρίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σούλι.
 Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἀρβανίτων.
 -Τὸ Σούλι κι ἂν προσκύνησε κι ἂν τούρκεψεν ἡ Κιάφα,
 ἢ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες* δὲν ἔκαμε, δὲν κάνει.
 Δαυλὶ στοῦ χέρι νάρπαξε, κόρες καὶ νύφες κρᾶζει :
 -Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιὰ μ', μαζί μου ἐλάτε.
 Καὶ τὰ φυσέκια ἀνάψανε κι ὅλοι φωτιά γενῆκαν.

13. ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

Ἐπὶ τῇ ἀπεμπόλησει τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν
 εἰς τοὺς Τούρκους τῇ 28 Ἀπριλίου 1819.

Α'.

- Μαῦρο πουλάκι, πέρχεσαι ἀπὸ τ' ἀντίκρου μέρη,
 πὲς μου τί κλάψες θλιβερές, τί μαῦρα μοιρολόγια,
 ἀπὸ τὴν Πάργα βγαίνουνε, ποὺ τὰ βουνὰ ραγίζουν ;
 Μῆνα* τὴν πλάκωσε Τουρκιὰ καὶ πόλεμος τὴν καίει ;
 -Δὲν τὴν ἐπλάκωσε Τουρκιὰ, πόλεμος δὲν τὴν καίει.
 Τοὺς Παργινοὺς ἐπούλησαν σὰ γίδια, σὰ γελάδια,
 κι ὅλοι στὴν ξενιτιὰ θὰ πᾶν νὰ ζήσουν οἱ καημένοι.

- Τραβοῦν γυναῖκες τὰ μαλλιά, δέρνουν τ' ἄσπρα τοὺς στήθια,
 μοιρολογοῦν οἱ γέροντες μὲ μαῦρα μοιρολόγια,
 παπάδες μὲ τὰ δάκρυα γδύνουν τὲς ἐκκλησιές τους.
 -Βλέπεις ἐκείνη τὴ φωτιά, μαῦρο καπνὸ ποὺ βγάνει;
 Ἐκεῖ καίγονται κόκαλα, κόκαλα ἀντρειωμένων,

πού τὴν Τουρκιὰ τρομάξανε καὶ τὸ βεζίρη κάψαν.
 Ἐκεῖ ἔναι κόκαλα γονιοῦ, πού τὸ παιδί τὰ καίει,
 νὰ μὴν τὰ βροῦνε οἱ Λιάπηδες*, Τοῦρκοι μὴν τὰ πατήσουν.
 Ἀκοῦς τὸ θρῆνο τὸν πολύν, ὅπου βογκοῦν τὰ δάση,
 καὶ τὸ δαρμὸ* πού γίνεται, τὰ μαῦρα μοιρολόγια ;
 Εἶναι π' ἀποχωρίζονται τὴ δόλια τὴν πατρίδα,
 φιλοῦν τὶς πέτρες καὶ τὴ γῆ κι ἀσπάζονται τὸ χῶμα.

Β'.

Τρία πουλιὰ ἀπ' τὴν Πρέβεζα διαβήκανε στὴν Πάργα,
 τὸ νὰ κοιτάει τὴν ξενιτιά, τ' ἄλλο τὸν Ἀι-Γιαννάκη,
 τὸ τρίτο τὸ κατὰμαυρο μοιρολογάει καὶ λέει :
 — Πάργα, Τουρκιὰ σὲ πλάκωσε, Τουρκιὰ σὲ τριγυρίζει.
 Δὲν ἔρχεται γιὰ πόλεμο, μὲ προδοσιὰ σὲ παίρνει.
 Βεζίρης δὲ σ' ἐνίκησε μὲ τὰ πολλὰ τ' ἀσκήρια*.
 Ἐφευγαν Τοῦρκοι σὰ λαγοὶ τὸ Πάργινὸ τουφέκι,
 κι οἱ Λιάπηδες* δὲν ἤθελαν νὰ ῥτουν νὰ πολεμήσουν.
 Εἶχες λεβέντες σὰ θεριά, γυναῖκες ἀντρειωμένες,
 πότρωγαν βόλια γιὰ ψωμί, μπαρούτι γιὰ προσφάγι.
 Τ' ἄσπρα* πουλῆσαν τὸ Χριστό, τ' ἄσπρα πουλοῦν κι ἑσένα.
 Πάρτε, μανάδες, τὰ παιδιὰ, παπάδες, τοὺς ἀγίους.
 Ἄστε, λεβέντες, τ' ἄρματα κι ἀφήστε τὸ τουφέκι,
 σκάψτε πλατιά, σκάψτε βαθιά, ὅλα σας τὰ κιβούρια,
 καὶ τ' ἀντρειωμένα κόκαλα ξεθάψτε τοῦ γονιοῦ σας.
 Τούρκους δὲν ἐπροσκύνησαν, Τοῦρκοι μὴν τὰ πατήσουν.

14. ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΛΗ - ΠΑΣΑ

Θέλω νὰ πάρω ἀνήφορο, νὰ πάρω ἀνηφοράκι,
 νὰ βρῶ κλαράκι φουντωτὸ καὶ ριζιμιό* λιθάρι,
 νὰ γείρω ν' ἀποκοιμηθῶ, γλυκὸν ὕπνο νὰ πάρω.
 Μαηδὲ* ἔγειρα, ἡδὲ πλάγιασα, μαηδὲ τὸν ὕπνο πῆρα,
 κι ἀκῶ τὰ πεῦκα νὰ βογκοῦν καὶ τὶς ὀξυὲς νὰ τρίζουν,
 κι ἀκῶ μιᾶς πέρδικας λαλιά, μιᾶς ἀηδονολαλούσας,
 καὶ τὸ ἔλεγε λυπητερά σὰ μαῦρο μοιρολόγι.

- Τὸ τί ἔχεις, περδικούλα μου, καὶ κλαῖς κι ἀναστενάξεις ;
Μὴν εἶν' τὰ αὐγά σου μελανὰ καὶ τὰ πουλιά σου μαῦρα ;
—Δὲν εἶν' τ' αὐγά μου μελανὰ καὶ τὰ πουλιά μου μαῦρα,
μόν' κλαίω γιὰ τὴν κλεφτουριά, γιὰ τοὺς καπεταναίους,
ποὺ τοὺς χαλάει ὁ Ἀλή-πασὰς στὰ Γιάννενα, στὴ λίμνη.

Τὰ πλεῖστα ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω δημῶδη ἄσματα ἐσταχυολογήθησαν
ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ν. Γ. Πολίτου «Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ
Ἑλληνικοῦ λαοῦ».

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΓΘΕΡΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ι. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α'. ΜΕΛΕΤΑΙ, ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ, ΛΟΓΟΙ

1. ΛΟΓΟΣ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ ΕΙΣ ΑΝΔΡΕΑΝ ΖΑΪΜΗΝ

(5 Μαΐου 1840)

Ἡ παλαιὰ καὶ νέα ἱστορία τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει εἰς τὸν ἑκθαμβὸν κόσμον δύο γενεάς πολὺ ἀνωτέρας ὅλων τῶν ἄλλων γενεῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ τὰ παράδοξα ἔργα, τὰ ὅποια αἱ δύο αὗται γενεαὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔπραξαν.

Ἡ πρώτη τῶν δύο τούτων παραδόξων γενεῶν, αἱ ὅποια χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ἀπὸ μακρὸν ἀριθμὸν ἑκατονταετηρίδων, χαρακτηρίζεται ὡς συντηρητικὴ τῆς πατρίδος, κινδυνευούσης νὰ πέσῃ ὑπὸ ξένον ζυγόν· ἡ δὲ δευτέρα γνωρίζεται ὡς ἀπελευθερωτικὴ τῆς πατρίδος δουλωθείσης· ἡ πρώτη ἀνήκει εἰς τὴν παλαιάν, ἡ δευτέρα εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα.

Αἱ δύο αὗται γενεαί, αἱ ὅποια ὡς δύο ἐξάισια φαινόμενα διακρίνονται εἰς τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα ὃχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, ἐπροκίσθησαν ἀναντιρρήτως καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τῆς φύσεως μὲ δῶρα τοιαῦτα, ὅποια φειδωλεύεται ἡ ἰδία φύσις νὰ χαρίσῃ εἰς γενεάς, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἐδόθη ἄνωθεν τοιοῦτος ὑψηλὸς προορισμός· διότι, πῶς ἄλλως θὰ ἰδύναντο νὰ κατορθώσουν αἱ γενεαὶ αὗται ὅσα ἔργα κατώρθωσαν, ἀνύτερα τῆς συνήθους ἀνθρωπίνης φύσεως; Ἡ πρώτη γενεά, λέγω ἡ συντηρητικὴ, ἀνεφάνη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῶν Περσικῶν πολέμων· ἡ δὲ δευτέρα, λέγω ἡ ἀπελευθερωτικὴ, εἶθε, ὦ Ἕλληνες, σεῖς οἱ ζῶντες, ναί, σεῖς οἱ ἴδιοι !

Εἶναι παρατηρήσεως ἄξιον, ὅτι, καθ' ὅς ἐποχὰς οἰκονομοῦνται τοιαῦτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πολιτικὰ φαινόμενα, ἀναβλάστανουν καὶ προνοητικῶς πῶς εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν τῶν γενεῶν καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες, χωρὶς τὴν χειραγωγίαν τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἠδύναντο ποτὲ ἴσως αἱ γενεαὶ αὗται νὰ φθάσουν εὐτυχῶς εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπετείνοντο ὅρον. Τῷ ὄντι, τίς ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ, ὅτι χωρὶς Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλεῖς ἡ Ἑλλάς ἐπὶ τῶν Περσικῶν πολέμων θὰ ἀπῆθανατίζετο, ὅσον ἀπῆθανατίσθη ; Τοιοῦτοι ἄνδρες ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν ση-

μερινήν μας πολυπαθή, ἀλλὰ πολυένδοξον γενεάν, χωρὶς τοὺς ὁποίους, τίς δύναται νὰ εἴπῃ, ὅτι θὰ εὐδοκίμει ὅσον εὐδοκίμησεν ὁ μέγας τῆς πατρίδος ἀγών ;

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν τούτων εἶναι καὶ ὁ προκείμενος νεκρός. Ἀρχηγός, ὃχι ὁπαδὸς τῆς ἐπαναστάσεώς μας, αὐτὸς μετὰ τῶν ἐνδόξων Γερμανοῦ καὶ Λόντου* ἐφώνησε πρῶτος τὴν 25ην Μαρτίου ἀπὸ τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς Λαύρας : « Ἕλληνες, λάβετε πνεῦμα ἐλευθερίας ! » Ἐφώνησε, καὶ ἡ φωνὴ του ἐγινε πνεῦμα ἐλευθερίας, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν γῆν καὶ εἰς ὅλην τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐγινεν ἐλευθέρα.

Τίς τὸν ἐκίνησεν εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον ; Δίψα τάχα ἐξουσίας, πλοῦτου ἢ ἐπισημότητος ; Ὁχι βέβαια· διότι ἦτο ἐκ τῶν δυνατωτέρων, πλουσιωτέρων καὶ ἐπισημοτέρων τῆς Πελοποννήσου. Τὸν ἐκίνησεν ἄρα ἄλλο τι, τὸ ὁποῖον αἰσθάνονται μόνον αἱ μεγάλαι ψυχαί· καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ζαΐμη ἦτον τοιαύτης φύσεως ψυχὴ, διότι ἦτον ψυχὴ οἰκογενείας, ἢ ὁποία καὶ ἄλλοτε, ἂν καὶ ἀτυχῶς, ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐμεγαλοπραγμόνησεν. Ἡ ἀδοξία ἄρα τῆς πατρίδος, ἢ ὁποία ταραττεῖ πάντοτε τὰς μεγάλας ψυχάς, χωρὶς νὰ δύναται οὔτε ἡ ἀπόλαυσις ὅλων τῶν καλῶν τοῦ κόσμου τούτου νὰ τὰς ἀναπαύσῃ, αὐτὴ ἐκίνησε τὸν ἄνδρα τοῦτον εἰς τὸ μέγα τῆς ἐπαναστάσεως ἔργον.

Τὰ στενὰ ὅρια τοῦ ἐπιταφίου λόγου, καὶ τὸ ὀλιγώρον τῆς προμελέτης μου δὲν μὲ δίδουν καιρὸν νὰ δείξω διὰ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πράξεών του τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός, διότι εἰς δεῖξιν τούτου ἔπρεπε νὰ διέλθω μαζί σας τὴν πολιτικὴν ζωὴν του, καὶ ἡ πολιτικὴ ζωὴ του εἶναι ὅλη συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας. Διὰ τοῦτο περιορίζομαι νὰ ἐλκύσω τὴν προσοχὴν σας εἰς ἓνα καὶ μόνον περιστατικόν, τὸ ἐξῆς :

Εὐφημεῖ, καὶ δικαίως, ἡ παλαιὰ ἱστορία τὴν ἀναφιλίωσιν τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς κινδυνευούσης τότε πατρίδος. Λαμπρότερον παράδειγμα πατριωτικῆς ἀρετῆς καὶ ἐπίσης εὐτυχές καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματά του μᾶς παρουσιάζει ἡ νέα μας ἱστορία μεταξὺ δύο ἐνδόξων πρωταγωνιστῶν μας, τοῦ Ζαΐμη καὶ τοῦ Καραϊσκάκη, ἐχθρευομένων πρὸς ἀλλήλους, καθὼς ὅλοι γνωρίζομεν.

Ἐπνεε τὰ λοίσθια* ἡ πατρίς μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἡρωϊκῆς πό-

λεως τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἣν ὥραν καταπληχθεῖσα ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἑθνικὴ Συνέλευσις ἔπαυσε τὰς ἐργασίας της, καὶ ἐνεπιστεύθη ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς δικτατωρικὴν κυβέρνησιν, ὀνομάσασα πρόεδρον αὐτῆς τὸν Ζαῖμην. Ἄμα ἐγκαθιδρύθη ἡ δικτατωρικὴ αὕτη κυβέρνησις, σκέψις ἐγένετο περὶ ἐκλογῆς γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ρουμελιωτικῶν στρατευμάτων· καὶ ἰδοὺ, πρῶτος ὁ πρόεδρος Ζαΐμης προβάλλει... ποῖον; τὸν ἐχθρόν του Καραϊσκάκη. Ἐκλέγεται πάραυτα ὁ προβληθεὶς παμφηφεὶ· μεταπέμπεται αὐθημερὸν εἰς τὸ κυβερνητικὸν συμβούλιον· τὸν προὔπαντ' ὁ Ζαΐμης ἐρχόμενον: « Ἡ πατρίς », τῷ λέγει, « ἀπαίτει σὴ μέρον τὴν ἐνωσίμας ». « Τὴν ἀπαίτει », ἀποκρίνεται καὶ ὁ πατριώτης Καραϊσκάκης, καὶ πίπτει ἀμέσως ἐνώπιον ἑμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὰς ἀνοικτὰς ἀγκάλας τοῦ προέδρου, ὁ ὁποῖος τὸν ἐνδύει πάραυτα, ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως, ὅλην τὴν κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα στρατιωτικὴν παντοδυναμίαν, καὶ μὲ τὴν λαμπρὰν εὐγλωττίαν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἐπροίκισεν ἡ φύσις, ἀποδίδει τὸν δίκαιον ἔπαινον εἰς τὴν στρατηγικὴν του ἐμπειρίαν. Οἱ δύο Ἕλληνες, ἐπίσης καὶ οἱ δύο μεγάλοψυχοι, δὲν εἶδαν τὴν ὥραν ἐκείνην παρὰ τὴν πατρίδα, μόνον τὴν πατρίδα.

Ἡ πρᾶξις αὕτη, ἀκροαταί, δὲν εἶναι μόνη ἱκανὴ νὰ κινήσῃ τὸν θαυμασμόν καὶ τὸ σέβας πάσης εὐγενοῦς καὶ φιλοπάτριδος καρδίας πρὸς ἀμφοτέρους; Ἀλλὰ πόσαι ἄλλαι πράξεις ὑψηλῆς φύσεως εὐρίσκονται διεσπαρμέναι εἰς τὸ μακρὸν καὶ πατριωτικὸν στάδιον τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ ἱστορικοῦ ἀνδρός!

Ἄν καὶ ὡς Ἕλλην καὶ ὡς ἄνθρωπος τοῦ ἀγῶνος καὶ ὡς στενὸς τοῦ ἐνδόξου Ζαΐμη φίλος θρηνῶ τὴν ὥραν ταύτην νικῶμενος ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δὲν ἀνέβηκα ὁμως εἰς τὸ βῆμα τοῦτο ἐπὶ σκοπῷ οὔτε ἐγὼ νὰ θρηνήσω, οὔτε τὸ ἀκροατήριόν μου νὰ κινήσω εἰς θρήνους. Ὅχι· τὰ δάκρυα εἶναι διὰ τοὺς θνητούς, δὲν εἶναι διὰ τοὺς ἀθανάτους· καὶ ἀθάνατοι εἶναι ὅσοι παρέλαβον ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους τῶν τὴν πατρίδα δούλην, καὶ τὴν παραδίδουν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τῶν ἐλευθέρων!

Ὅταν χιλιάδες καὶ μυριάδες Σικελιωτῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, συνώδευσαν εἰς τὸν τάφον τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς πατρίδος τῶν Τιμολέοντα*, ἐφαίνοντο, λέγει ἡ ἱστορία, τελοῦντες ἑορτὴν μᾶλλον ἢ κηδεῖαν· ὅλοι ἦσαν λαμπροφορέμενοι, ὅλοι εἶχαν τὰς κεφαλὰς τῶν στο-

λισμένους με τῆς χαρᾶς τοὺς στεφάνους. Τοιαύτην φαντάζομαι καὶ ἐγὼ τὴν σημερινὴν κηδεῖαν, ἃν καὶ δικαίως τὴν βλέπω ὅλην κατῆφειαν, ὅλην θρήνου· διότι βλέπω, ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς προωρισμένους εἰς τὸ νὰ μεταβιβάσουν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἀφοῦ ἐτελείωσε τὸ ἄνωθεν εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθὲν τῆς παλιγγενεσίας ἔργον, μεταβαίνει σήμερον ἀπὸ τὴν θνητότητα, τὴν ὁποίαν ἐλάμπρυνεν, εἰς τὴν ἀθανασίαν, ἣ ὁποία τὸν περιμένει.

—Ναί, ἡ παραπομπὴ τοῦ Ζαΐμη δὲν γίνεται εἰς τὴν γῆν, ἃν καὶ φαίνεται γῆϊνος· γίνεται εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν δὲν ὑπάρχει οὔτε λύπη, οὔτε θρῆνος, ἀλλὰ χαρὰ ἀμείωτος καὶ ἀτελεύτητος.

« Λόγιε »

Σπυρ. Τρικοῦρης

2. ΚΘ' ΜΑ·Ι·ΟΥ

Ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς ἀλησμόνητος εἶχε μείνει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ρωμαίοις ἡ θλιβερά ἐκείνη 18 Ἰουλίου τοῦ 390 π.Χ. καθ' ἣν οἱ Γαλάται ὑπὸ τὸν Βρέννον* ἐπόρθησαν καὶ ἐπυρπόλησαν τὴν Ρώμην. Ἡ ἀπαισία ἐκείνη Ἀλλιάς* ἡμέρα ἐτάσσετο μεταξὺ τῶν ἀποφράδων καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς χρόνοις, καθ' οὓς ἡ Αἰωνία Πόλις, ἐκπλύνασα παλαιὰς ἥττας, ἔκοσμεῖτο διὰ τῶν δαφνῶν τῶν μεγάλων ἐκείνων νικῶν, δι' ὧν ἡ Ρώμη εἶχεν ἀναδειχθῇ κυρία τῶν ἡπείρων. Τὰ ἔθνη, ὅσα ἐνθυμοῦνται καὶ σέβονται τὸ παρελθὸν αὐτῶν, ἐκεῖνα καὶ μόνον εἶναι ἄξια νὰ παρασκευάσωσι τὸ μέλλον. Τὸ δὲ παρελθὸν δὲν σύγκειται μόνον ἐκ νικῶν καὶ δόξης, ἀλλὰ καὶ ἐκ συμφορῶν, ὧν ἡ ἀνάμνησις εἶναι ἀκόμη ἐπιβλητικώτερα. Ἄν ἡ αἴγλη τῆς δόξης λαμπρύνῃ, ἀλλ' ἡ ἀναπόλησις παρελθούσης κακοδοιμονίας διδάσκει τὰ ἔθνη· καὶ πρὸς ἀποτελέσει τῆς ἐθνικῆς εὐτυχίας προαπαιτεῖται, πλὴν ἀγῶνος μακροῦ καὶ ἐργασίας ἀνενδότου, διδασκαλία πολλή καὶ συνεχῆς.

Τοιαύτας σκέψεις φέρει καὶ ὀφείλει νὰ φέρῃ εἰς τὸν νοῦν παντός Ἕλληνας ἡ σημερινὴ Ἀλλιάς ἡμέρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καθ' ἣν ἔπεσε πρὸ τῆς πύλης τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ ὁ τελευταῖος τοῦ Βυζαντίου βασιλεὺς καὶ ἐπορθήθη τῶν πόλεων ἡ πόλις καὶ ἡ Βασιλίς. Ἐληξεν ἀληθῶς, τὴν ἀποφράδα ἐκείνην Τρίτην, τὸ μαρτύριον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς τελευτᾷ ὁ βίος ἐτοιμοθανάτου φθισιῶντος, καθ' ἃς ἡμέρας διανοίγεται ἡ φύσις πρὸς τὸ ἔαρ καὶ τὴν ζωὴν.

Ἡ πόλις, ἦν ὁ αὐτοκράτωρ, ὀλίγας πρὸ τῆς μοιραίας τελευτῆς ὥρας, προσφωνῶν τὰ θύματα τῆς αὔριον, ἀπεκάλει βοηθὸν καὶ σκέπη τῆς πατρίδος, καταφύγιον τῶν Χριστιανῶν, ἐλπίδα καὶ χαρὰν ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων καὶ καύχημα πᾶσι τοῖς οὖσιν ὑπὸ τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολήν, ἔγινε λεία τῶν βαρβάρων. Οἱ ὀλίγοι γενναῖοι, οἵτινες δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὸ νὰ περιφέρουν τὴν εἰκόνα τῆς Ὁδηγητρίας περὶ τὰ τείχη τοῦ Βυζαντίου, ἀλλ' ἠγωνίσθησαν ἀγῶνα ὑπεράνθρωπον « ὑπὲρ Πίστεως καὶ Πατρίδος », ὥς αὐτοὶ ἐφώνουν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σώσουν τὴν Πόλιν ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ὥς ἤλπισαν μὲν αὐτοί, ἤλπισε δὲ καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ. Ὁ ναὸς ὁ ἱερός, ὅστις εἶχε παραστῇ μάρτυς τόσης δόξης καὶ τόσης λαμπρότητος τῶν εὐκλεῶν ἡμερῶν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ μητρόπολις τοῦ Βυζαντίου, ἡ μεγάλη ἐκκλησία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐμολύνθη ὑπὸ ποδὸς βαρβαρικοῦ· καὶ τὸ κονίαμα τοῦ βαρβάρου νικητοῦ ἀπέσβεσε τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ μεγάλα μεγαλωστί ἠπλώθησαν ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοίχων τὰ ρητὰ τοῦ Κορανίου*, ὑψηλότερος δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ τρούλλου τοῦ Ἀνθεμίου καὶ τοῦ Ἰσιδώρου ἦρθη ἔξωθεν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐν μέσῳ παντοίων βαρβαρικῶν προσαρτημάτων, ὁ μιναρὲς* τοῦ Μωαμεθανοῦ. Τέλος, ὁ ὕστατος τῶν Παλαιολόγων ἔπεσε μάρτυς μετὰ τῆς πόλεως, ἦν εἶχεν ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτὸν ὁ Ἑλληνισμός, ὥς βασιλεὺς Ἕλληνα καὶ Χριστιανός.

Ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ Κωνσταντίνου εἶναι φανεροὶ καὶ εὐδιάκριτοι οἱ δύο οὗτοι χαρακτῆρες, ἐμφαινόμενοι προδηλότατα κατὰ τὰς τελευταίας ὥρας τῆς πόλεως καὶ τῆς βασιλείας. Ἐν τῇ τελευταίᾳ νυκτί τῇ πρὸ τῆς ἀλώσεως, ὁ βασιλεὺς, πορευθεὶς εἰς τὸν μέγαν τῆς Ἀγίας Σοφίας ναόν, ἔκλινε τὸ γόνυ προσευχόμενος, καὶ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, οἷονε καθιερώων ἑαυτὸν ἐν τῇ ὑψίστῃ ἐκείνῃ ὥρᾳ εἰς τὸν Θεὸν τῶν Χριστιανῶν. Ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ νυκτί, ἠκούσθη ἀπὸ τῶν βασιλικῶν χειλέων τοῦ προωρισμένου θύματος ἐξερχομένη ἡ λέξις « Ἕλληνες », δι' ἧς προσεφώνησεν ὁ αὐτοκράτωρ τοὺς συναγωνιστὰς καὶ συμμάχους. Αἱ δύο αὗται πράξεις τοῦ Κωνσταντίνου, ἡ κοινωνία ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐκείνῃ λειτουργίᾳ τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τὸ γλυκὺ ὄνομα δι' οὗ ἐκάλεσε τοὺς περὶ αὐτόν, εἶναι ἡ ἀλησμόνητος διαθήκη τῆς πιπτούσης Αὐτοκρατορίας, ἣτις ἐχαρακτήριζεν ἑαυτὴν ὡς χριστιανικὴν ἅμα καὶ ἑλληνικὴν. Τὸ Βυζάντιον δὲν ἔσχεν ἴσως πάντοτε σαφεῇ, σαφεστάτῃ, τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἑλληνικοῦ τοῦ χαρακτῆρος· ἡ βασιλεία του ἐπὶ μακρὸν ἐπωνομάζετο βασιλεία τῶν Ρωμαίων. Ἀλλὰ

τὰ χεῖλη τῶν μελλοθανάτων δὲν ψεύδονται· καὶ ὁ Κωνσταντῖνος διὰ τῶν τελευταίων αὐτοῦ πράξεων ἐκείνων καὶ λόγων, ἀπέπλυνε πᾶσαν παραγνώρισιν καὶ ἐπέθηκεν ἐπὶ τοῦ βίου τοῦ Βυζαντιῦ τὴν ἐπίσημον σφραγίδα τοῦ ἀψευδοῦς αὐτοῦ χαρακτῆρος. Ἐξήνεγκε τὴν τελευταίαν λέξιν τοῦ βυζαντιακοῦ προγράμματος καὶ ἀνεπέτασε τὴν ἀληθῆ σημαίαν τοῦ Βυζαντιῦ, ἐφ' ἧς συνηδελφωμένα ἀναγνωρίζονται τὰ ὀνόματα Ἑλλὰς καὶ Χριστός.

Ζοφερά καὶ καυσώδης ἦτο, συμφώνως πρὸ τὸ ἐπ' ἐσχάτων ἀνακαλυφθὲν Σλαβονικόν* χρονικόν, ἡ ἑσπέρα τῆς 28ης Μαΐου. Ὅταν δὲ ἐπροχώρησεν ἡ νύξ, βαρέα καὶ μελανὰ νέφη ἡθροίσθησαν ἄνω τῆς πόλεως δίκην ἐπιταφίου σαβάνου, ἐπικρεμαμένου ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν μητρόπολιν τῶν Παλαιολόγων.

Ἀγρυπνος καὶ ἀνήσυχος ὁ Μωάμεθ κατελήφθη ὑπὸ δέους ἐπισκοπήσας ἀπὸ τῆς σκηνῆς αὐτοῦ τὸν οὐρανόν. Καλέσας δὲ πρὸς ἑαυτὸν ἕνα τῶν δοκιμωτάτων του οὐλεμάδων*, εἶπερ τινὰ καὶ ἄλλον εἰδότες τὰ μυστήρια τῶν οὐρανῶν, ἠρώτησεν ἂν τὰ πυκνὰ νέφη τὰ σωρευόμενα ὑπερθεῖν τῆς πόλεως προεμνήνουν τι.

—Ναὶ ! ἀπεκρίθη ὁ οὐλεμάς. Εἶναι μέγα προμάντευμα. Προμηνύουν τὴν πτώσιν τῆς Σταμπούλ.

« Καὶ τότε — προσθέτει τὸ χρονικόν — ἀπὸ τῶν συννέφων δὲν προῆλθεν ὑετός*, ἀλλὰ κατέρρευσαν μεγάλαι σταγόνες ὕδατος, ὧν ἐκάστη εἶχε μέγεθος σχεδὸν ὀφθαλμοῦ ταύρου ». Ἐπειτα δέ, ὡς διηγοῦντο τινὲς τῶν ἐπιζησάντων εἰς τὸ τραγικὸν τέλος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, βροχὴ αἵματος ἐρράντισε τὴν πόλιν, μικρὸν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ τελευταίου κρισίμου ἀγῶνος.

Οὕτως ἡ παράδοσις τῶν μεταγενεστέρων παρελάμβανεν εἰς τὰς διηγήσεις αὐτῆς τὴν ἀνάμνησιν τῆς καταπλήξεως καὶ τῶν δειμάτων*, ὅτινα εἶχον καταλάβει τὴν ψυχὴν τῶν ἀτυχῶν ὑπερασπιστῶν τῆς βασιλευούσης.

Ἡ πτώσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως συνεκίνησε μὲν βεβαίως τὴν Χριστιανικὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ καὶ δὲν ἐκίνησεν αὐτήν. Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ τῶν Παπῶν, εἰς μάτην χάριν τοῦ ἔθνους, περιβαλλόμενος τὴν πορφύραν τοῦ Καρδιναλίου, ὁ Τραπεζούντιος Βησσαρίων* ἠγωνίζετο νὰ μετατρέψῃ εἰς ὅπλα τὰς εὐλογίας τῶν Ποντιφίκων καὶ μεταβάλλῃ εἰς στρατευομένην ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς ιδέας τὴν θεολογοῦσαν Ἐκ-

κλησίαν. Ἐνῶς δέ, τέλος, ἡ μέλλουσις* τῆς Δύσεως μετεβάλλετο εἰς ἀδιανοήτως, ὁ ἤδη δουλεύων Ἑλληνισμός, πληγεῖς καιρίως καὶ στένων, ἐθρηνώδει βαρύθυμος τὴν ἄλωσιν τῆς Πόλεως. « Μακάριοι νῦν οἱ τεθνηκότες, ἐλεεινοὶ δὲ οἱ ζῶντες καὶ θρήνων ἄξιοι » ἀνεβόα Ἀνδρόνικος* ὁ Κάλλιστος. Ὁ δὲ ἀνώνυμος ποιητὴς τοῦ θρήνου* τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγένετο ἐν τοῖς στίχοις αὐτοῦ ἡ ἡχώ τῶν πενθίμων σκέψεων, εἰς ἃς εἶχεν ἐμβάλει τὸ ἐλληνικὸν σύμπαν ἡ ἀποφράς Τρίτη τῆς 29ης Μαΐου 1453 :

*Ἐκεῖν' ἡ μέρα, ἡ σκοτεινὴ καὶ ἀστραποκαημένη
τῆς Τρίτης τῆς ἀσβολορῆς*, τῆς μαυρογελασμένης,
τῆς θεοκαρβονόκαυτης, πουμπαροξαλασμένης.*

Ἀργότερον, ἐθρήνει τὴν Ἄλωσιν διὰ στίχων ἀρχαϊκῶν Ἀντωνίος* ὁ Ἐπαρχος καί, ἐν τῇ δημώδει, ὁ Σερραῖος Παπα-Συναδινός*. Ἀλλὰ πολὺ ἀνωτέρα τῶν ποιητικῶν τούτων θρήνων, οὓς ἔγραψαν λόγιοι καὶ ἡμιλόγιοι, ὑπῆρξεν ἡ ὁδύνη, ἣν ἐξεδήλωσεν ὁ ἐλληνικὸς λαός, ὅστις ἐθρήνησεν τὴν Ἄλωσιν ποιητικώτατα, οἰονεὶ ραντίσας τοὺς αὐτομάτους αὐτοῦ στίχους διὰ τοῦ ἰδίου ἐκείνου αἵματος, ὅπερ περιέβρεξε τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν τελευταίαν νύκτα, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἣν διεφύλαξεν εἰς ἡμᾶς ὁ χρονογράφος τοῦ Σλαβονικοῦ χρονικοῦ. Αὐτοσχέδιοι ποιηταί, ὧν τὸ ὄνομα ἐλησμονήθη, τέκνα γνήσια τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὑψωθέντος εἰς ποιητικὸν Ἱερεμίαν* τῆς ἐθνικῆς καταστροφῆς, ἐθρήνησαν συγκινητικῶς τὴν μνήμην τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων καὶ ἔρρανον τὴν πορφύραν τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος.

Ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ψάλλων ἀκόμη ἐκείνους τοὺς στίχους, ἐνωτιζόμενος ἀκόμη ἐκείνων τῶν θρύλων, οἰονεὶ ἀκροῦται τῆς ἀπηχήσεως τῶν τελευταίων ἐν κινδύνῳ κρουομένων σημάντρων καὶ κωδῶνων τῆς Ἀγίας Σοφίας. Ἡ δημώδης παράδοσις καὶ ἡ ποίησις τοῦ λαοῦ περιέβαλον, ὥς ἔγραφον καὶ ἄλλοτε, τὸν τελευταῖον μάρτυρα διὰ μυστηριώδους τινὸς αἵγλης καὶ τὴν ὥραν τῆς πτώσεως διὰ τραγικῆς τινος περιπαθείας.

Τίς δὲν ἐνθυμεῖται τὴν παράδοσιν περὶ τῆς καλογραφίας, ἥτις « ἐμαγεῖρευε ψαράκια στὸ τηγάνι » ; Παρορμουμένη νὰ παύσῃ τὸ ἔργον, διότι ἀλίσκεται ἡ Πόλις, ἀπεκρίθη :

*Ὅταν τὰ ψάρια πεταχτοῦν καὶ βοῶν καὶ ζωντανέψουν,
τότε καὶ ὁ Τοῦρκος θεὸς νὰ μπῇ καὶ ἡ Πόλις θὰ τουρκεψῇ.*

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἄλλ' ἐν τούτοις :

τὰ ψάρια πεταχτήκανε, τὰ ψάρια ζωντανέψαν
κι ὁ ἀμηνρᾶς* εἰσέβηκεν ἀτός του καβαλάρης...

Περιοδικὸν « Ἐστία », 29 Μαΐου 1894

Σπυρ. Λάμπρος

3. ΑΙ ΑΡΔΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΞΗΡΑΝΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ἀπὸ τρισχιλίων ἐτῶν αἱ ἀρδεύσεις ἦσαν γνωσταὶ εἰς τὸν τόπον μας. Πάντως ὅμως δὲν γνωρίζομεν ποῖος ἐδίδαξε τὴν ἀρδευσιν εἰς τοὺς προγόνους μας, οὔτε ἡ Ἑλληνικὴ μυθολογία μᾶς παρέδωκε κανένα μῦθον, ἀνάλογον μὲ τὸν μῦθον τοῦ Τριπτολέμου, τοῦ διδάξαντος εἰς τοὺς Ἑλληνας τὴν σπορὰν τοῦ σίτου. Ἄλλ' ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι οὗτοι εὐρίσκοντο εἰς συχὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Αἰγύπτου, ὑπὸ τῶν ὁποίων ἡ ἀρδευσις διενηργεῖτο ἀπὸ παναρχαίων χρόνων, δὲν δυσκολεύεται νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου ἀκόμη ἦτο γνωστὴ ἐν Ἑλλάδι ἡ ὠφέλεια τῶν ἀρδεύσεων.

Ὁ Ἡρόδοτος διηγεῖται ὅτι εἰς τὴν Αἴγυπτον τόσον σύνθητες πρᾶγμα ἦσαν αἱ ἀρδεύσεις ὥστε, ὅταν ἔλεγέ τις ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἀρδεύεται ὑπὸ ποταμῶν καὶ ὅτι οἱ ἀγρόται περιμένουν τὴν βροχὴν διὰ νὰ ποτίσῃ τοὺς ἀγροὺς τῶν, ἠπύρουν πῶς οἱ Ἕλληνες, ἄνθρωποι τόσον εὐφυεῖς, ἐπερίμεναν ἀπὸ τὸν Θεὸν τὸ ἀπαραίτητον τοῦτο διὰ τὴν γεωργίαν στοιχεῖον καὶ πῶς δὲν ὑπέφεραν συχνὰ ἀπὸ σιτοδείαν !

Εὐτυχῶς διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀνέκαθεν ἤκμαζε τὸ ἐμπόριον. Δὲν ἦσαν μακρὰν οἱ σιτοβολῶνες τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τῆς Αἰγύπτου, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ διατρέχουν τὸν κίνδυνον σιτοδείας.

Εἰς τὸν Ἡρόδοτον ἔκαμεν ἐπίσης ἐντύπωσιν καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ἀποδόσεων εἰς σῖτον, τὴν ὁποίαν παρουσίαζον οἱ ἀγροὶ τῆς Αἰγύπτου ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἀγροὺς τῆς Ἑλλάδος, ὡς καὶ τὸ ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐν Αἰγύπτῳ ἀνάγκη νὰ καταπονῶνται ἀροτριῶντες τὴν γῆν, ἀλλὰ σπεύρουν ὅταν τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ σκεπάζουν τοὺς ἀγροὺς καὶ θερίζουν ἅμα ταῦτα ἀποσυρθοῦν. Διὰ τοῦτο δικαίως ἀποκαλεῖ τὴν Αἴγυπτον δῶρον τοῦ Νείλου, διότι ὁ Νεῖλος εἶναι ὁ ποταμὸς, ὅστις τὴν ἐγέν-

νησε διὰ τῶν προσχώσεών του καὶ δὲν τὴν ἐγκατέλειψε κατόπιν, ἀλλ' ἐξακολουθεῖ νὰ τὴν ζωογονῇ διὰ τῶν ναμάτων του.

Ἀκόμη περισσότερον ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι ἐπροχώρησαν μέχρι τοῦ νὰ κατασκευάζουν καὶ τεχνητοὺς ὀχετοὺς πρὸς διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν. Ὁ Ξενοφῶν εἰς τὴν «Ἀνάβασιν» του διηγεῖται ποίας δυσκολίας συνήντησαν οἱ μύριοι κατὰ τὴν πορείαν των, λόγῳ τοῦ πλήθους τῶν αὐλάκων τούτων. Τόσῃν δὲ σημασίαν εἶχον τὰ ἔργα αὐτὰ εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας, ὥστε οἱ ἱστορικοὶ ἀποδίδουν τὴν παρακμὴν των εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ἀρδευτικῶν ἔργων ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων βαρβάρων.

Ἡ ἀνάγκη τοῦ ὕδατος εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἦτο ἐν τούτοις μικρότερα τῆς τῶν χωρῶν ἐκείνων καὶ τῆς σημερινῆς ἐποχῆς.

Τὸ ὕδωρ ἦτο πάντοτε ἑλλιπὲς εἰς τὸ ἐλληνικὸν ἔδαφος. Τὸ πεδίου τοῦ Ἀργους ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ὀμήρου ἦτο ἀκόμη «πολυδίφιον», οἱ δὲ χεῖμαρροι ἐπίσης συχνοί, ὡς καὶ σήμερον.

Λιβάδια διὰ βοσκήν ζώων ὑπῆρχον μόνον εἰς ὅσας πεδιάδας ὑπάρχουν καὶ σήμερον (Ἀκαρνανίαν, Ἀργος, Ἡλείαν, Φθίαν), οἱ δὲ ἀπὸ θαλερὰς φυτείας καλυπτόμενοι τόποι, ὅσους μᾶς διηγεῖται ὁ Ὀμηρος, εἶναι ὅλοι κῆποι ἀρδευόμενοι ὑπὸ πηγῶν, ὡς λ.χ. εἰς τὴν νῆσον τῆς Καλυψοῦς.

Ἐὰν ἐλθωμεν εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, βλέπομεν ἐπίσης πλείστας ἐνδείξεις τῆς ἀνάγκης τοῦ ὕδατος.

Ὁ Ἀριστοφάνης, περιφρονήσας ὅλους τοὺς τότε λατρευομένους θεοὺς, θεωρεῖ ὡς μόναν ἀληθινὰς θεότητας τὰς νεφέλας. Ὁ Πανσανίας περιγράφει ἄγαλμα ἐν τῇ Ἀκροπόλει, προκαλοῦν τὸν Δία «ἕινει». Ὁ Ξενοφῶν μᾶς γνωρίζει ὅτι ἐποτίζετο ὁ κέγχρος εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθ' ὃν τρόπον ἐποτίζον τοὺς ἀγροὺς των οἱ Βαβυλώνιοι. Τέλος ὁ Θεόφραστος μᾶς γνωρίζει τὰ ἑξῆς :

«Πολυνδρία συμφέρειν τοῖς δένδροις γὰρ κείθεν φανερόν· ἐν γὰρ ταῖς ἐπομβροῖαις ἅπαν, ὥς εἰπεῖν, εὐσθενεῖ μᾶλλον ὅπου δὲ αἰεὶ μάλιστα μαλακὸς αἰὼρ, ἐνταῦθ' ἢ βλάστησις καὶ εὐκαρπία γίνεται τῶν δένδρων ὥσπερ ἐν Αἰγύπτῳ».

Αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐλέχθη μετὰ δισχίλια ἔτη, ὅτι δηλ. ἡ βλάστησις εἶναι συνάρτησις τῆς θερμότητος καὶ τῆς ὑγρασίας.

Δὲν γεννᾶται ἐπομένως καμμία ἀμφιβολία ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον σαφῆ ἐπίγνωσιν, ἴσως δὲ σαφεστέραν ἀπὸ τῶν νεωτέρων, τῆς σημασίας τῶν ἀρδεύσεων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γεωργίαν.

Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ χρησιμοποίησις τῶν ρέοντων ὕδατων ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς ἀτομικῆς ὑφ' ἐνὸς ἐκάστου χρησιμοποίησεως τούτων. Τὰ μεγάλα ἀρδευτικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα τόσον μέγαν ρόλον ἔπαιξαν εἰς ἄλλους ἀρχαιοτέρους λαούς, ἦσαν ἄγνωστα ἐν Ἑλλάδι. Διότι ἡ ἐκτέλεσις τούτων προϋποθέτει συνεργασίαν πολλῶν ἐνδιαφερομένων καὶ ὀργάνωσιν μὲ νόμους καὶ κανονισμούς, εἰς δὲ τὴν Ἑλλάδα, ὑποδηρημένην εἰς πολλὰ ἄσπετα, μὲ πληθυσμὸν καὶ τοῦτον μηδέποτε ὁμονοήσαντα, ἡ τοιαύτη συνεργασία ἀπέβαινε ἀδύνατος.

Εἰς τὰς ὑπὸ ὁμοῖον κλίμα χώρας, εὐρίσκομένας εἰς τὴν ἀμέσως πλησιεστέραν γεωγραφικὴν ζώνην, ὁ πολιτισμὸς συνέπεσε πάντοτε μὲ τὴν ἀκμὴν τῆς γεωργίας. Ἡ ἀκμὴ δὲ αὕτη ἐπετεύχθη μὲ τὴν ἐκτέλεσιν ἀρδευτικῶν ἔργων διὰ τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν Νεῖλου, Εὐφράτου, Τίγρητος, Ἰνδοῦ κλπ. Ἐκ τούτων εὐκόλως κατανοεῖ κανεὶς διατί ἡ γεωργία οὐδέποτε ἤκμασεν εἰς τὴν χώραν μας καὶ διατί ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, πλην μικρῶν ἐξαιρέσεων (εἰς τὴν Βοιωτίαν, ὅπου ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ ρέοντα ὕδατα ἢ ὑπῆρχεν ἀρκετὴ ὑγρασία εἰς τὸ ἔδαφος) δὲν ὀφείλει τὴν ἀκμὴν τοῦ εἰς τὴν γεωργίαν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας. Ἐντεῦθεν δὲ ἐξηγεῖται διατί ἐλάχιστοι μόνον συγγραφεῖς, φιλόσοφοι ἢ πολιτικοί, ἐνδιεφέρθησαν διὰ τὴν γεωργίαν, ἥτις ὀλίχιστα ἀπέδιδε, καὶ διατί ὁ ἱστορικὸς Ἡρακλείδης ἔλεγεν ὅτι « αἰσχρὸν ἐστὶ περὶ τὴν γεωργίαν διατρίβειν ».

Ἐξαίρεσις εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο γίνεται μόνον μὲ τὸν Ὀμηρον, ὅστις ὄχι μόνον ἀρέσκεται περιγράφων γεωργικὰς ποιητικὰς εἰκόνας, ἀλλὰ καὶ μᾶς καταπλήττει διὰ τὴν εὐρύτητα τῶν περὶ γεωργίας γνώσεών του καὶ εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς ἀκόμῃ. Αὐτὸ συμβαίνει, διότι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, πρὸ τῆς δωρικῆς εἰσβολῆς, ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἦτο ἀραιότερος καὶ ἡ γεωργία ἐπῆρκει διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων τῆς χώρας. Ἐνεκα δὲ τοῦ λόγου τούτου ἤκμαζε καὶ ἡ κτηνοτροφία, ἥτις συνετήρει καὶ τὴν γονιμότητα τῆς γῆς καὶ ἡ ὁποία μετὰ τὴν πύκνωσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς μόνον διὰ τῆς ἐκτελέσεως ἀρδευτικῶν ἔργων ἠδύνατο πλέον νὰ ἀναπτυχθῇ.

Εἶναι γνωστὸν ποῖαν θέσιν κατεῖχεν ὁ κτηνοτροφικὸς πλοῦτος εἰς

τὰς πατριαρχικὰς οἰκογενεῖας τοῦ Νέστορος, Πηλέως, Λαέρτου, Πελοππος κλπ. τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, κατὰ τὴν ὁποίαν μόνον μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν κτηνῶν ἐμετρεῖτο ὁ πλοῦτος ἐκάστου.

Ἐὰν τώρα ἔλθωμεν εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ἀποξηράνσεων, παρατηροῦμεν ἐπίσης, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἀνέκαθεν ὑπέφερεν ἐκ τῶν λιμναζόντων ὑδάτων. Δὲν ἀνατρέχουμεν εἰς τὴν μυθολογίαν διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν μῦθον τῆς Λερναίας Ὑδρας ὡς ἀπόπειραν ἀποξηράνσεως τῆς ὁμωνύμου λίμνης. Γνωρίζομεν ὅμως, ὅτι ὁ Ὅμηρος δὲν ἀγνοεῖ τὸ ἐπιβλαβὲς τῶν λιμναζόντων ὑδάτων. Οἱ ἀποστραγγιστικοὶ χάνδακες δὲν φαίνεται νὰ ἦσαν γνωστοὶ ἢ τοῦλάχιστον εἰς μεγάλην χρῆσιν.

Πέντε ἢ ἕξ αἰῶνας βραδύτερον βλέπομεν ὅτι ὁ Ξενοφῶν, ὅστις δὲν ἀπηξίου νὰ συνδυάξῃ τὴν φιλοσοφίαν μετὰ τῆς καλλιιεργείας τῆς γῆς, ἀφοῦ μᾶς γνωρίζει ὅτι «δι' ὑγρότητα γῆς κίνδυνός ἐστι σῆπεσθαι τὰ φυτὰ», ἐπάγεται ὅτι, «ὡς πάντες γινώσκουσι, τὸ ὕδωρ ἐξάγεται τὰ φροῖς», πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δηλοῖ ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ ἤτο πασίγνωστος ἡ μέθοδος ἀποξηράνσεως τῶν ὑγρῶν ἐδαφῶν διὰ τάφρων.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν μικρῶν ἐκτάσεων, ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ μεγάλαι ἐκτάσεις σκεπασμέναι ἀπὸ ὕδατα, ἰδίως εἰς τὰ κλειστὰ λεκανοπέδια, ὅπου, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχεν ἐπικοινωνία μὲ τὴν θάλασσαν, τὰ ὕδατα συνηθροίζοντο εἰς τὰ χαμηλὰ σημεῖα καὶ ἐσχημάτιζον λίμνας καὶ ἔλη. Τοιαῦται λίμναι ὑπάρχουν καὶ σήμερον πολλαὶ εἰς τὰ ὑψίπεδα τῆς Ἀρκαδίας, εἰς τὴν Εὐβοίαν, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὴν Μακεδονίαν καὶ ἄλλαχοῦ. Αἱ λίμναι αὗται εὐρίσκονται συχνὰ εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ ρωγμὰς τοῦ ἐδάφους, τὰς λεγομένας καταβόθρας*, συχνὰς εἰς τοὺς ἀβυσσολιθικοὺς ὅγκους τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὴν γεωλογίαν, ἀποτελοῦσας χαρακτηριστικὰ καρστικὰ φαινόμενα.

Λόγῳ τῆς υπάρξεως τῶν καταβοθρῶν αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι πολλάκις ἐγέμιζαν ἀπὸ διάφορα ὑλικά καὶ ἐκλείαν τὴν ἐξοδὸν τῶν ὑδάτων, συνέβαιναν πολλὰ αὐξομειώσεις τῆς στάθμης τῶν λιμνῶν. Οὕτως ὁ Στράβων ἀναφέρει ὅτι πόλεις τινὲς εἶχον καταστραφῇ περίξ τῆς Κωπαίδος ἐκ τῆς ἀνυψώσεως τῶν ὑδάτων τῆς, τὸ αὐτὸ δὲ διηγεῖται καὶ ὁ Παυσανίας διὰ τὴν λίμνην Φενεόν.

Ἐκτὸς τῶν ζημιῶν αὐτῶν, θὰ εἶχον βεβαίως καὶ τὰς καταστροφὰς τῶν ἐσοδεῶν τῶν ἐκ τῆς κατακλύσεως τῶν ὑδάτων, καὶ ἴσως καὶ ἐλώδεις πυρετούς.

“Ενεκα κυρίως τοῦ λόγου τῆς διαιρέσεως τῆς χώρας εἰς πολλὰ κρατίδια, ἴσως δὲ καὶ διὰ τὴν ἔλλειψιν εἰδικῶν μηχανικῶν, δὲν βλέπομεν νὰ γίνεται ἐνὼρις προσπάθειά τις πρὸς ἀποξήρανσιν τῶν ἐκτάσεων τούτων. Ἰσως καὶ ἡ ἔλλειψις πρακτικοῦ πνεύματος νὰ ἦτο ἡ αἰτία τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀρχαίων προγόνων μας διὰ τὴν κατασκευὴν κοινωφελῶν ἔργων, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι οὗτοι προετίμων νὰ ἐξοδεύουν τὰ χρήματά των εἰς τὴν κατασκευὴν ὥραιων ναῶν καὶ ἀγαλμάτων.

Ἀργότερον ὅμως, ἐπὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἔχομεν δύο κλασσικὰ παραδείγματα προσπάθειας ἀποξηράνσεως λιμνῶν, τὸ τῆς Κωπαίδος καὶ τὸ τῆς λίμνης τῶν Πτέχων. Διὰ τὴν ἀποξήρανσιν τῆς λίμνης Κωπαίδος ἐκλήθη, ὡς μᾶς ἀναφέρει ὁ Στράβων, ὁ Χαλκιδεὺς Κράτης, ἀνὴρ μεταλλευτής, διὰ νὰ ἀποξηράνη τὴν λίμνην, τῆς ὁποίας τὰς ἐξόδους ἔφραξαν σεισμοὶ καὶ «συνέβη αὖξεσθαι τὴν λίμνην μέχρι τῶν οἰκουμένων τόπων». Ἐπομένως ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τοὺς ἔκαμε νὰ σκεφθοῦν τὴν ἀποξήρανσιν τῶν ὑδάτων τῆς λίμνης. Καὶ εἰς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐγένετο ἀπόπειρα ἀποξηράνσεως τῆς λίμνης, ἐὰν κρίνη κανεῖς ἀπὸ τὸν ρυθμὸν τῆς τοιχοποιίας, ἥτις κατεσκευάσθη πρὸς υποστήριξιν τῶν πρηνῶν τῶν ἀναχωμάτων.

Ἡ ἀποξήρανσις λοιπὸν ἐπεχειρήθη :

1) Διὰ κυρίων καὶ δευτερευόντων χανδάκων, ἀναχωρούντων ἐκ τοῦ κέντρου τῆς λίμνης.

2) Διὰ δύο περιφερειακῶν τάφρων μὲ μεγάλα ἀναχώματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία τῆς ἀριστερᾶς ὀχθῆς ἐδέχετο τὰ νερὰ τοῦ εἰς τὴν λίμνην χυνομένου ποταμοῦ Κηφισοῦ καὶ τὰ ὠδήγει εἰς μίαν κοινὴν κοίτην μετὰ τοῦ Μέλανος ποταμοῦ. Ἡ δὲ ἑτέρα τῆς δεξιᾶς ὀχθῆς ἐδέχετο τὰ νερὰ ἄλλων ποταμῶν (Κοραλίου, Λόφη κλπ.) καὶ ἡνοῦτο μὲ τὴν ἄλλην, εἰς τρόπον ὥστε ἐσχηματίζετο ἓνα περιφερειακὸν ἀνάχωμα, ὅπερ ἡμπόδιζε τὰ γύρο νερὰ νὰ χυθοῦν εἰς τὴν λίμνην καὶ τὰ ἔφερεν εἰς τὴν μεγάλην λεγομένην καταβόθραν. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι, ὡσάκις τὰ ἀναχώματα αὐτὰ συνήντων καθ’ ὁδὸν καταβόθρας, κατεσκευάζοντο δευτερεύοντες κλάδοι, διὰ τῶν ὁποίων μέρος τῶν ὑδάτων ἐκενοῦτο καθ’ ὁδὸν καὶ τοιουτοτρόπως ἡλαττοῦτο τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος ποῦ θὰ ἐδέχετο ἡ μεγάλη καταβόθρα, ἀπεφεύγοντο οἱ κίνδυνοι ἀνεπαρκείας ταύτης καὶ ἡλαττοῦντο καὶ αἱ διαστάσεις τῶν ἔργων.

3) Ἐκτὸς τούτων, διακρίνονται ἐπίσης καὶ ἵχνη 16 φρεάτων εἰς

ἀποστασεις 100 - 200 μέτρων, τὰ ὅποια θὰ ἐχρησίμευον διὰ τὴν κατασκευὴν ὑπονόμου 2400 μέτρων, 8 μέτρα κάτωθεν τῆς μέσης στάθμης τῆς λίμνης.

Τὸ δεύτερον παράδειγμα ἐκτελέσεως ἀποξηραντικῶν ἔργων εἰς Ἑλλάδα εἶναι τὸ τῆς λίμνης τῶν Πτέχων, δήμου Ἑρετρίας. Ποῦ εὐρίσκονται αἱ Πτέχαι δὲν μᾶς εἶναι γνωστὸν ἀκόμη. Πάντως ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν προβλέπεται ἡ ἀποξήρανσις τῆς λίμνης (δι' ὑπονόμου) φαίνεται ὅτι πρόκειται περὶ μιᾶς ἐκ τῶν συνήθων ἐγκιβωτισμένων λιμνῶν ἐκ τῶν συναντωμένων συχνὰ εἰς Ἑλλάδα. Εἰς εὐρεθεῖσαν δὲ στήλην εἰς Χαλκίδα κατὰ τὸ 1860 περιγράφεται ἐν συμβόλαιον, συναφθὲν μεταξύ τῶν Ἑρετριέων καὶ ἐνὸς μηχανικοῦ - ἐργολάβου, Χαιρεφάνους ὀνόματι, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ τελευταῖος οὗτος ὑπόσχεται «ἐξάγειν καὶ ξηρὰν ποιεῖν τὴν λίμνην τὴν ἐν Πτέχαις». Εἰς τὸ συμβόλαιον τοῦτο περιγράφεται καὶ ὁ τρόπος τῆς ἀποξηράνσεως τῆς λίμνης, ὡς ἑξῆς :

Χάυδακες ἀγόμενοι ἐκ τῶν ἀγόνων, εἰ δυνατόν, τόπων διὰ νὰ μὴ χάνεται καλλιεργήσιμος γῆ, θὰ ἔφερναν τὰ ὕδατα εἰς δεξαμενὴν οὐχὶ μείζονα τῶν δύο σταδίων, ἐκ τῆς ὁποίας ταῦτα θὰ ἐπιπτον εἰς ὑπόνομον. Ἡ ὑπόνομος αὕτη προβλέπεται ὅτι θὰ δύναται νὰ κλείεται διὰ θύρας.

Βλέπομεν ἐπομένως ὅτι προβλέπεται ὁ συνδυασμὸς τῆς ἀρδεύσεως καὶ ἀποξηράνσεως. Ἡ ἀποξήρανσις αὕτη μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ἀποξήρανσιν τῆς λίμνης Fucino (Φουτσίνο) τῆς Ἰταλίας, νοτίως τῆς Ρώμης. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κλαυδίου ἐπεχειρήθη ἡ ἀποξήρανσις αὐτῆς δι' ὑπονόμου καὶ ἐπέτυχεν, ἀλλ' ἐπιχωσθείσης τῆς ὑπόνομου, ἡ πεδιάς κατεκλύθη πάλιν.

Δὲν γνωρίζομεν ἂν τὸ σχέδιον τοῦ Χαιρεφάνους ἐφηρμόσθη εἰς τὴν ἀποξήρανσιν τῆς λίμνης τῶν Πτέχων. Ὅπωςδήποτε ὅμως δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ θαυμάσωμεν τὰς βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστήριξε τὴν ἀποξήρανσιν τῆς λίμνης τῶν Πτέχων καὶ αἱ ὁποῖαι δεικνύουν μαζὶ μὲ τὸ παράδειγμα τῆς Κωπαίδος, ὅτι ἡ τέχνη τῆς ἀποξηράνσεως τῶν ἐλωδῶν ἐκτάσεων ἦτο πολὺ προχωρημένη ἀπὸ δισχιλίων ἡδὲ ἐτῶν.

Ε. Γανώσης

4. ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΠΡΩΤΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

Ἡ Μακεδονία δὲν ἀντήχησε τὸ πρῶτον ἐφέτος ὑπὸ τοῦ κρότου τῶν ὅπλων ἑλληνικῶν ἀρματολικῶν ὁμάδων, διεκδικουσῶν τὰ ἐν τῇ ἐνδόξῳ χώρᾳ πατροπαράδοτα δίκαια τοῦ ἑλληνισμοῦ. Οὐδὲ διετρανώθη τὸ ἑλληνικὸν φρόνημα τὸ διαπνέον τὴν μακεδονικὴν χώραν τὸ πρῶτον κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα διὰ τῆς ἀνδρείας τῶν Ἀγιορειτῶν, τῶν ἀνδραγαθημάτων τῆς Κασσάνδρας καὶ τῶν θυσιῶν τῆς Ναούσης.

Πολὺ πρὸ τοῦ 1821 συνεσείσθη ὁ Ὀλυμπος καὶ ἐκινήθη ἡ Μακεδονία ὑπὸ τῆς ἀνδραγαθίας Ἑλλήνων ἀρματολῶν. Ἡ δημοτικὴ ποίησις ἔρρανε τὰ ὠραιότατα τῶν ἀνθέων της εἰς τὴν μνήμην τῶν γενναίων, οἵτινες ἀντέστησαν θαρραλέοι πρὸς τὴν βίαν τοῦ κατακτητοῦ. Ὅταν ποτὲ γραφῇ πλήρης ἡ ἱστορία τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἐκείνης τοῦ ὑποδούλου ἔθνους διὰ τῶν ἀρματολῶν, σελίδας ὅλας θὰ πληρώσῃ ὁ ἀρματολισμός. Πόσοι αὐτῶν, μακρὰν τῶν οἰκείων ἀγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς Τούρκους, δὲν θὰ ἐπανέλαβον τὴν παράκλησιν τοῦ γερο - Ζήδρου :

*Παρακαλῶ τὴ συντροφιά κι ὅλα τὰ παλικάρια
νὰ μοῦ γνοιαστοῦν τὸ σπῖτι μου, τὴ δόλια μου γυναῖκα,
νὰ μοῦ κοιτάζουν τὸ παιδί, τὸ μαῦρο τὸ Δημήτρη,
πού 'ναι μικρὸ κι ἀνήλικο κι ἀπὸ κλεφτιά δὲν ξέρει...*

Ἡ μοῦσα τοῦ λαοῦ ἀναπαρέστησε τοὺς ἡρωϊκοὺς ἐκείνους προμάχους τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ὧν ἕκαστος ἠδύνατο νὰ προστήσῃ εἰς ἑαυτὸν πρόγραμμα, ὡς ὁ Νάννος,

τριῶ μερῶ περπατησιὰ νὰ πάρωμε μιὰ νύχτα.

Μόνον ἡ νεοελληνικὴ λέξις λεβεντιά δύνатаι ν' ἀναπαραστήσῃ τὸν μετὰ χάριτος ἡνωμένον παλληκαρισμόν, τὴν μετὰ θαυμασίου ἡρωϊσμοῦ γλαφυρὰν εὐσωμίαν ἀνδρῶν, οἷος ὁ Λάππας, ὁ πρῶν ψυχογιὸς τοῦ Ζήδρου, ὅτε ὁ Ψυχοπατέρας αὐτοῦ ἐπὶ τῷ γάμῳ τοῦ υἱοῦ

*ἐκάλεσε τὴν κλεφτουριά, τὰ δώδεκα πρωτάτα,
τὸν Λάππα δὲν ἐκάλεσε τὸ μαῦρο ψυχοπαίδι.
Ὅλοι πηγαίνουν κέρασμα κριάρια μὲ κονδοῦνια
κι ὁ Λάππας πάει ἀκάλεστος μὲ ζωντανὸ ἀλάφι.*

Θὰ ἦτο μακρὸς ὁ κατάλογος τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀθλησάντων ἄρματολῶν τῶν μετὰ τῶν ἐν Ἠπείρῳ, Θεσσαλίᾳ καὶ τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι συμπαρασκευασάντων τὸν μέγαν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα. Οἱ ἐνδοξότατοι δ' αὐτῶν παρουσιάζονται καθ' οὓς χρόνους ἐν Ἠπείρῳ ἄρχων ὁ Ἀληπασάς ἐθεώρει ὕβριν πᾶσαν μὴ προσχώρησιν ἄρματολῶν εἰς αὐτόν. Καὶ ὁμως εἶναι γνωστὴ ἡ ἐπιγραμματικὴ ἀπάντησις τοῦ Λιάκου :

— Προσκύνα, Λιάκο, τὸν πασά, προσκύνα τὸ βεζίρη,
 πρῶτος νὰ εἰς' ἄρματολός, δερβέναγας νὰ γίνης.
 Κι αὐτῆρος ἀποκρίθηκε μαντάτα καὶ τοῦ στέλνει.
 — Ὅσὸ 'ναι ὁ Λιάκος ζωντανός, πασὰ δὲν προσκυνάει
 πασὰ 'χει ὁ Λιάκος τὸ σπαθί, βεζίρη τὸ τουφέκι.

Ἀρκεῖτω δὲ πρὸς ἔνδειξιν τῆς μεγάλης ἐν ταῖς παραμοναῖς τῆς ἐπαναστάσεως ἐνισχύσεως τῶν ἄρματολῶν τῆς Μακεδονίας τὸ γεγονός, ὅτι, ἐνῶ ἐν προτέροις χρόνοις τὰ μακεδονικὰ ἄρματολίκια ἦσαν μόνον πέντε, ὁ Ὀλυμπος, ἡ Βέροια, τὰ Σέρβια, τὰ Γρεβενὰ καὶ ἡ Μηλιά, ἔπειτα ἐδιπλασιάσθησαν, αὐξηθέντα εἰς δέκα.

Ἀλλὰ καθ' οὓς χρόνους οἱ πρῶτοι τῆς Μακεδονίας ἄρματολοι ἐνέσπειρον τὸν τρόπον εἰς τοὺς Τούρκους καὶ παρίσταντο ὡς πρόμαχοι τῆς ἐθνικῆς ιδέας ἐν ταῖς φάραγξι τῆς μακεδονικῆς πατρίδος, μακρὰν αὐτῆς ἐμαρτύρουν ἥδη φιλοπάτριδες τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας γόννοι, ἐν τοῖς πρώτοις ὑπογράψαντες διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν αἵματος τὸν ὅρκον περὶ ἐλευθερώσεως τοῦ δουλεύοντος γένους.

Εἶναι οἱ πρωτομάρτυρες τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, οἱ τασσόμενοι περὶ Ρήγαν τὸν Βελεστινλήν, μεθ' οὗ καὶ συνεστραγγαλίσθησαν ἐν Βελιγραδίῳ. Ὁ Ρήγας δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἄνευ αὐτῶν, διότι ὑπῆρξαν οἱ παρ' αὐτοῦ μνηθέντες, οἱ μετ' αὐτοῦ συνεργασθέντες, οἱ μετ' αὐτοῦ συμμαρτυρήσαντες.

Ὅτε ὁ Ρήγας μετέβη εἰς Βιέννην τῷ 1796, ἐκλέξας τὴν πόλιν ἐκείνην ὡς κέντρον τῆς συνεννοήσεως αὐτοῦ πρὸς τοὺς Πανέλληνας καὶ τῆς παρασκευῆς καὶ ἐκτυπώσεως τῶν ἐντύπων, ἅτινα ἔπρεπε κατὰ τὸ σχέδιον αὐτοῦ νὰ προηγηθῶσι τοῦ ἐπιχειρηθησομένου μεγάλου ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως ἀγῶνος, εὗρέθη ἐν μέσῳ ὁμίλου νεαρῶν ἐμπόρων καὶ σπουδαστῶν διατριβόντων ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ πόλει.

Οὐδ' εἶναι ἄπορον, ὅτι ἐσχετίσθη καὶ μετὰ Μακεδόνων, διότι τὸ

μέγιστον μέρος τῆς ἐν Βιέννῃ Ἑλληνικῆς παροικίας ἀπετέλουν μέχρι αὐτῶν τῶν μέσων τοῦ καθ' ἡμᾶς αἰῶνος Μακεδόνες, ὧν τινες μάλιστα ἦσαν καὶ ὑπῆκοοι αὐστριακοί, μεγάλοι δ' ἄλλως ἦσαν αἱ μετὰ τῆς Αὐστρίας ἐμπορικαὶ σχέσεις τῆς Μακεδονίας ἐπὶ τουρκοκρατίας. Καὶ Ἑλληνικὸν δὲ τυπογραφεῖον ὑπῆρχεν ἐν Βιέννῃ, τὸ τῶν ἐκ Σιατίστης Μακεδόνων ἀδελφῶν Πούλιου, ἐν ᾧ ἐξετυπώθη ὁ ὑπὸ τοῦ συνεργάτου τοῦ Ρήγα Κωνσταντίνου Σακελλαρίου μεταφρασθεὶς πρῶτος τόμος τοῦ Ἀναχάρσιδος τοῦ ἀββᾶ Βαρθελεμῦ* καὶ ὁ Ἡθικός Τρίπους τοῦ Ρήγα, ἐδημοσιεύετο δὲ καὶ Ἑλληνικὴ ἐφημερίς. Καὶ ἡ δημοτικὴ δὲ παιδεία τοῦ Ρήγα μετὰ δύο ἐν αὐτῇ ἐπαναστατικῶν ἁσμάτων ἐμελλε νὰ ἐκτυπωθῇ παρὰ τῷ Μαρκίδῃ Πούλιῳ.

Ὅποια δὲ ἡ συνεργασία τῶν ἐν Βιέννῃ φιλελευθέρων Μακεδόνων μετὰ τοῦ Ρήγα κατεφάνη εὐθύς ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν κατὰ τὰ τέλη Νοεμβρίου 1797 σύλληψιν αὐτοῦ ἐν Τεργέστη καὶ ἀπαγωγὴν εἰς Βιέννην.

Μεταξὺ τῶν πέντε, οἵτινες συνελήφθησαν τῇ 13ῃ Δεκεμβρίου, ἅτε θεωρούμενοι ὡς ὑποπτοὶ ἐπὶ συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ρήγα, ἦτο πλὴν τοῦ Γεωργίου Πούλιου, τοῦ ἐτέρου τῶν ἀδελφῶν τῶν διευθυνόντων τὸ Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον, καὶ ὁ Παναγιώτης Ἐμμανουήλ ἐκ Καστορίας, ἄγαμος, ἐτῶν εἴκοσι δύο, πρῶην καταστιχάριος παρὰ τῷ Χίφ ἐμπόρῳ Ἀργέντῃ, κατὰ τὰ πρακτικὰ τῆς ἀνακρίσεως. Καθεῖρχθησαν δὲ καὶ οὗτοι μετὰ τοῦ Ρήγα καὶ τοῦ Κορωνιοῦ ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς ἐν Βιέννῃ ἀστυνομίας.

Μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας προεφυλακίζοντο καὶ ἄλλοι ὑποπτοὶ, ἐν οἷς καὶ Μακεδόνες, ὁ Ἰωάννης Ἐμμανουήλ, ἐτῶν εἴκοσι τεσσάρων, ἄγαμος φοιτητὴς τῆς ἱατρικῆς, προσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ προμνημονευθέντος Παναγιώτου, ὁ Θεοχάρης Γεωργίου Τουρουντζίας, ἐκ Σιατίστης, ἄγαμος, ἐτῶν εἴκοσι δύο, ἐμπορος, ὁ ἐκ Κοζάνης Κωνσταντῖνος Δούκας καὶ ὁ ἐκ Καστορίας Γεώργιος Θεοχάρης.

Καὶ ὁ μὲν τελευταῖος, ὦν ὑπῆκοος αὐστριακός, ἐσώθη διὰ τῶν παρὰ τῇ αὐστριακῇ αὐλῇ ἐνεργειῶν τῆς Γερμανίδος συζύγου του καὶ μόνον ἐξωρίσθη, φυγὼν εἰς Φραγκφούρτην, ἐπειτα δ' εἰς Λειψίαν, ἐνθα καὶ ἀπέθανε τῇ 19ῃ Ἰουλίου 1843 ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν ὀγδοήκοντα καὶ ἕξ, ὡς πρόξενος τῆς ἤδη ἀπελευθερωθείσης Ἑλλάδος. Τούτου δ' υἱὸς ἦτο ὁ Νικόλαος Θεοχάρης, ὁ τῷ 1843 ὑπουργὸς γενόμενος καὶ σύζυγος τῆς παρὰ τῇ βασιλίᾳ Ὀλγα μεγάλης κυρίας, τῆς κυρίας Ἑλένης

Θεοχάρη. Εἰς Σαξονίαν δ' ἐξωρίσθησαν καὶ οἱ ἀδελφοὶ Πούλιοι, οἵτινες ἦσαν αὐστριακοὶ ὑπῆκοοι, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Δούκας, ὅστις, ὦν ὑπῆκοος Ρῶσος, ἔφυγεν εἰς Λειψίαν*, ἔνθ' ἀπέθανε τῷ 1814 ἐν ἡλικίᾳ ἐτῶν ἐξήκοντα καὶ ἑνός.

Ἀλλὰ δὲν ἐσώθησαν ὁμοίως ἐκεῖνοι τῶν Μακεδόνων συνεργῶν τοῦ Ρήγα, ὅσοι ἦσαν ὑπῆκοοι Τοῦρκοι. Οὗτοι ἐνόουν, ὅτι οὐδὲν ἡδύνατο νὰ σώσῃ αὐτοὺς, ὅτι ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις εἶχε λόγους ἰσχυροὺς νὰ φανῇ ἀρεστὴ εἰς τὴν Πύλην, ἐκδίδουσα αὐτοὺς εἰς αὐτήν, ἃν εὐρίσκοντο ἔνοχοι στάσεως ἐναντίον τοῦ ἐν Τουρκίᾳ καθεστῶτος. Ἀλλ' οἱ εὐτολμοὶ ἐκεῖνοι νεανῖαι, οἵτινες μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἀγάπης ἦσαν προσηλωμένοι εἰς τὸν πρεσβύτερον Ρήγαν ὡς ἀρχηγόν, οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι πατριῶται, ὧν τὰ σχέδια καὶ ὁ θούριος τοῦ Ρήγα εἶχον ἐξάψει τὸ φρόνημα, δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐγκαταλίπωσιν ἐν ταῖς ὥραις τοῦ κινδύνου τὸν ἐλευθερωτὴν. Θαρραλεοί, οὐδὲν ἀπέκρυψαν πρὸ τοῦ Βιενναιῶ ἀνακριτοῦ, καὶ αἱ καταθέσεις αὐτῶν εἶναι αὐτόχροημα ἐπιγράμματα πατριωτισμοῦ καὶ συμπλήρωμα τοῦ μεγάλου προγράμματος τοῦ Ρήγα, ὅπερ ἀπαρამείωτον ἠθέλησεν ὁ πρωτομάρτυς νὰ τηρήσῃ μέχρι τοῦ τάφου.

Πῶς νὰ ἐγκαταλίπωσιν ἐκεῖνον, μεθ' οὗ συνειργάζοντο δραστηρίως ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ γένους; Πῶς ν' ἀρνηθῇ ὁ Παναγιώτης Ἑμμανουήλ, ὅτι αὐτὸς εἶχεν ἀναγνώσει νύκτωρ κρύφα καὶ ἐν παραβύστω ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ Χίου Ἀργέντη τὴν ἐπαναστατικὴν προκήρυξιν τοῦ Ρήγα εἰς ἐπῆκοον τῶν ἄλλων ἐταίρων, συγκινῶν καὶ συγκινούμενος; Πῶς νὰ μὴ ὁμολογήσωσιν οἱ Μακεδόνες συνεργοὶ τοῦ ἐλευθερωτοῦ, ὅτι ἤδη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1796 ἤκουσαν τὸ πρῶτον μετὰ τὸ μεσημβρινὸν ἄριστον ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Χίου πατριώτου τὸν Ρήγαν παίζοντα ἐπὶ τοῦ αὐλοῦ τὸν θούριον καὶ συγκινοῦντα διὰ τοῦ περὶ τὴν τράπεζαν χοροῦ αὐτοῦ τοὺς μυστικοὺς δαιτυμόνας τοῦ θιάσου ἐκείνου τοῦ ὀνειρευομένου Ἑλλάδα ἐλευθέραν;

Πῶς ἡδύνατο νὰ λησμονήσωσιν ποτε ὁ Ἰωάννης Ἑμμανουήλ καὶ ὁ Τουρουντζίας τὴν κρίσιμον ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Ρήγας ἐνέβαλε κρύφα εἰς τὴν χεῖρα αὐτῶν ἐν τινι καφενεῖῳ καὶ ἐν τινι πλατείᾳ τῆς Βιέννης τὰ πρῶτα ἀντίτυπα τῆς ἐθνεγερτικῆς προκηρύξεως, ἅτινα, αὐτὸς ἐπιστατήσας ἐπὶ δύο ὅλας νύκτας ἐν τῷ τυπογραφείῳ τοῦ Πούλιου ὑπὸ τὸ φῶς τῶν λύχνων, ἐν μέσῳ φόβου καὶ τρόμου, ὡς εἰ ἐπετελεῖ ἔργον σκότιον, εἶχε παραλάβει, ὕγρὰ ἀκόμη, ἀπὸ τῶν πιεστηρίων;

Μνήμονες τῶν συγκινητικῶν ἐκείνων ἐπεισοδίων, τῶν ἐνθουσιωδῶν καὶ μυστικῶν αὐτῶν ἐλπίδων, ἀντιμέτωποι τοῦ μαρτυρίου, ὅπερ προσεμειδία ἤδη εἰς αὐτούς, δὲν ἐπτοήθησαν νὰ ὁμολογήσωσι τὰ πάντα εἰς τὸν ἀνακριτὴν.

Ἰδοὺ δι' ὁποίων εὐπαρρησιάστων λόγων ὁμολογοῦσιν οἱ ἀδελφοὶ Ἑμμανουὴλ τὴν συμμετοχὴν τῶν εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ρήγα κατὰ τὸ ἐπίσημον πρωτόκολλον τῆς ἀνακρίσεως.

Ὀλιγώτερον εὐσθενὴς εἶναι ὁ νεώτερος τῶν ἀδελφῶν, ὁ Παναγιώτης, ὁ ἔμπορος, ὅστις καὶ καταθέτει, ὅτι πολλάκις ἔκαμε λόγον περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ἑλλάδος μεταξὺ φίλων ἐν τῇ κατοικίᾳ τοῦ Ἀργέντη, ὅτι ηὐχέθη νὰ ἐπέλθῃ τοιαύτη ἔνεκα τῆς μεγάλης πίεσεως καὶ τῆς τυραννίας τῶν Τούρκων, μάλιστα δέ, καὶ ὅτι ἐξεφράσθη, ὅτι μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐλευθερίας θὰ μεταβῇ πάραυτα εἰς τὴν πατρίδα του· ἄλλ' ἀρνεῖται ὅτι ἐκήρυξε, καθ' ἃ διίσχυρίζεται ὁ Ἄμοιρος, ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ συντελέσῃ τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἐπανάστασιν καὶ νὰ συμμετάσχῃ αὐτῆς.

Μετὰ παρρησίας δὲ καὶ σθένους προσήκοντος εἰς ἐπιστήμονα καὶ λάτρην τῶν Μουσῶν ἀποκρίνεται εἰς τὸν ἀνακριτὴν ὁ πρεσβύτερος Ἰωάννης, ὁ φοιτητὴς τῆς ἱατρικῆς, ἐρωτώμενος περὶ τῆς ἐπαναστατικῆς προκηρύξεως τοῦ Ρήγα, ὅτι τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἀποσκοπεῖ εἰς ἐπανάστασιν ἐν Ἑλλάδι, καὶ διὰ τοῦτον τὸν λόγον αὕτη εὐηρέστησεν εἰς αὐτόν, ἐπειδὴ ὀφείλει νὰ ὁμολογήσῃ εἰλικρινῶς, ὅτι τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἐπιθυμεῖ ἐκ βάθους τῆς καρδίας του, καθότι ἡ πατρίς του διὰ τόσων αἰώνων στενάζει ὑπὸ τὸν βαρβαρώτατον καὶ τυραννικώτατον ζυγὸν τῶν Τούρκων, τοῦ καθολικοῦ τῶν Ἑλλήνων ἀσπόνδου ἐχθροῦ.

Πόσον προσεγγίζει ἡ κατάθεσις αὕτη τοῦ εὐσθενεστάτου Μακεδόνης πρὸς τὴν μεγάλην ὁμολογίαν τοῦ Ρήγα, κατ'ἀθέσαντος, ὅτι πάντοτε ἐπεθύμει τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ δὴ, ὅτι, μετὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του, τοῦτο ἔχει ὡς πρῶτον πόθον, νὰ ἴδῃ ἐκδιωκομένους τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ προετίμα νὰ ἔχῃ κυρίαρχον τὸν διάβολον μᾶλλον παρὰ τοιοῦτον τύραννον, οἷος ὁ Τούρκος.

Οἱ συνεργοὶ ἀπεδεικνύοντο ἐκ τῶν ἀνακρίσεων, ἐμαρτυροῦντο ἐκ τῶν καταθέσεων οὐχ ἥττον συνένοχοι τοῦ μεγάλου ἐλευθερωτοῦ. Εἶχεν ἀποδειχθῇ πασιφανῶς, ὅτι οἱ φυλακισθέντες ἐσκόπουν τὴν ἀπελευθέ-

ρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας. Ἐγκλημα καθοσιώσεως δεινόν, ἀφοῦ οὐδεὶς ἐφαντάσθη νὰ σώσῃ αὐτοὺς.

Μετὰ βραχὺν χρόνον, περατωθεῖσων τῶν μετὰ τῆς Πύλης διαπραγματεύσεων τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἐζήτηι καὶ ἔλαβεν ὠρισμένα ἀνταλλάγματα τῆς ζητηθείσης ἐκδόσεως τῶν ἐνόχων, Αὐστριακὸς ἀνθυπολοχαγὸς μετὰ ἐμπίστων ὑπαξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν καὶ Τούρκου ἀκολούθου τῆς ἐν Βιέννῃ τουρκικῆς πρεσβείας παρέλαβε τὴν πρωίαν τῆς 16ης Ἀπριλίου 1798 ἐκ τῶν φυλακῶν τῆς ἐν Βιέννῃ ἀστυνομίας ὀκτὼ δεσμίους. Ἦσαν Ρήγας ὁ Βελεστινλῆς, οἱ Χῖοι Ἀργέντης καὶ Κορωνιός, ὁ Ἡπειρώτης ἱατρός Νικολίδης, ὁ Κύπριος Καρατζᾶς καὶ οἱ τρεῖς Μακεδόνες, ὁ Σιατιστεὺς Θεοχάρης Τουρούντζιας καὶ οἱ δύο ἐκ Καστορίας ἀδελφοὶ Ἰωάννης καὶ Παναγιώτης Ἐμμανουήλ.

Τὴν 22αν Ἀπριλίου ἡ συνοδεία ἐφθασε διὰ ξηρᾶς εἰς Σεμλίον. Τὴν δ' ὕστεραίαν, ἀποπλεύσαντες διὰ τοῦ Δουνάβεως, ἐφθασαν τὴν 28ην Ἀπριλίου εἰς Βελιγράδιον, καὶ τὴν ἐπομένην παρεδίδοντο ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ κατ' ἄνδρα εἰς τὸν καίμακάμην* Βελιγραδίου ἐπὶ ἀποδείξει, ὡς πρόβατα ἐπὶ σφαγῇ.

Τὴν δὲ 17ην Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὁ συνταγματάρχης Schertz (Σέρτζ) ἔγραφεν ἐκ Σεμλίνου εἰς τὸ ἐν Βιέννῃ ὑπουργεῖον τῶν στρατιωτικῶν τὰ ἑξῆς :

« Ὁ καίμακάμης Βελιγραδίου ἔλαβε τὴν παρελθοῦσαν ἐβδομάδα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως φερμάνιον*, καθ' ὃ ἐν μεγίστῃ μυστικότητι τὴν τρίτην μετὰ τὴν ἄφιξιν τοῦ φερμανίου ἡμέραν διέταξε νύκτωρ τὸν στραγγαλισμὸν πάντων τῶν ὀκτὼ καθειργμένων Ἑλλήνων, μετὰ δὲ τὴν τέλει τῆς πράξεως ἐνήργησε νὰ διαδοθῇ, ὅτι εἶχον ἀποδράσει ἅπαντες ἐκ τῆς φυλακῆς, καὶ δὴ ἔστειλαν ἄνδρας πρὸς δῆθεν καταδίωξιν αὐτῶν ἀνὰ τὰς λεωφόρους ».

Ἡ βραχεῖα ἀλλ' ἐπίσημος αὕτη σημείωσις δηλοῖ τὸ τραγικὸν τέλος τὸ ἐπελθὼν τὴν 11ην ἢ 12ην Ἰουνίου 1798. Ποιητικοὶ θρύλοι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ περιέβαλον δι' αἴγλης ἀλησμονήτου τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου πρωτομάρτυρος τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ μὴ λησμονῶμεν τοὺς μετ' αὐτοῦ στραγγαλισθέντας παρὰ τὰ ὕδατα τοῦ κυανοῦ Δουνάβεως, μὴ λησμονῶμεν τοὺς μετ' αὐτοῦ συναθλήσαντας Μακεδόνες. Καὶ ὅταν ἐπικλῶσῃ ἡ μοῖρα τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Καστορίας καὶ τῆς Σιατίστης, ἃς στήσῃ ἡ ἐλευθέρη Μακεδονία εὐγνώμων στήλην μνημόσυνον εἰς τοὺς μεγάλους αὐτῆς πατριώτας, τοὺς ἐκ Καστο-

ρίας αδελφούς Ἐμμανουήλ καὶ τὸν ἐκ Σιατίστης Θεοχάρην Τουρούτζιαν, τοὺς Μακεδόνας πρωτομάρτυρας τῆς πανελληνίου ἐλευθερίας.

« Λόγοι καὶ ἄρθρα »

Σπ. Λάμπρος

5. ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ. ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΟΣ ΒΙΟΣ

Ὁ διανοητικὸς βίος ἔχει πάντοτε πολλήν σχέσιν πρὸς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν. Κατὰ δὲ τὰς τελευταίας τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας, μετὰ τὴν ἄλωσιν, ἂν ἡ πλείστη τοῦ ἔθνους μοῖρα ὑπέκυψεν εἰς τὴν ὁσμανικὴν κυριαρχίαν, ἑτέρα οὐ μικρὰ ἐξηκολούθησεν ἐπὶ χρόνον μακρὸν διατελοῦσα ὑπὸ τὴν φραγκικὴν. Ὅθεν δύο ὡσαύτως παρήχθησαν διανοητικαὶ φάσεις· ἡ μὲν ὑπῆρξεν ἀπαύγασμα τοῦ δυτικοῦ πνεύματος, ἡ δὲ διευτρώθη κατὰ τὰς νέας πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς τοῦ ἔθνους περιστάσεις.

Ὁ δυτικὸς βίος ἤρχισε νὰ ἐπενεργῇ εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν τοῦ ἔθνους κατάστασιν εὐθὺς μὲν ἀπὸ τῶν πρώτων σταυροφοριῶν, αἵτινες ἐπήγαγον τὴν ἐν Συρίᾳ ἐγκατάστασιν τῶν Φράγκων, μάλιστα δὲ ἀπὸ τῆς τρισκαideκάρτης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε καὶ αὐταὶ αἱ ἑλληνικαὶ χῶραι ὑπέκυψαν εἰς τὴν φραγκικὴν κυριαρχίαν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔτι ἀπὸ τῶν Κομνηνῶν, εἶχον παρεισδύσει ἐν πολλοῖς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῆς Δύσεως. Ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς ὁμοίαζε τῇ ἀληθείᾳ πολὺ μᾶλλον ἱππότης μεσαιωνικὸς ἢ βασιλεὺς τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ. Παρεδέχθη ἐν τῷ στρατῷ τὸν βαρὺν ὀπλισμὸν, τὰς μεγάλας ἀσπίδας, τὰς μακρὰς λόγχας τῶν ἱπποτῶν καὶ ὤκειώθη τοὺς τρόπους αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἔπραξε κατορθώματα, τὰ ὁποῖα κατέπληξαν καὶ αὐτὴν τὴν ἡρωϊκὴν ἐκείνην τῶν ἀνθρώπων γενεάν. Ἐτερος δὲ πάλιν Κομνηνός, ὁ Ἀνδρόνικος, κατὰ μὲν τὰς κακίας ἦτο σκευὸς ὅλως ἰδιοφυὲς, κατὰ δὲ τὴν δίκαιαν καὶ τοὺς τρόπους ἀληθῆς ἐσπέριος ἱππότης μᾶλλον ἢ ἀνατολικὸς βασιλόπαις. Καὶ ταῦτα μετὰ τὴν ἑναρξιν τῶν σταυροφοριῶν, πρὸ τῆς ἰδρύσεως δὲ ἔτι τῆς λατινικῆς αὐτοκρατορίας. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν αὐτῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῷ 1261, ἐπέζησεν αὐτόθι ἐν πολλοῖς ἡ φραγκικὴ δίκαια ἐπὶ τῆς ἀνορθωθείσης ἑλληνικῆς μοναρχίας. Ἐν τῇ νέᾳ αὐλῇ ἐτελοῦντο κατὰ τὴν 14ην ἑκατονταετηρίδα ἱπποτικοὶ ἀγῶνες ἀπαράλλακτοι πρὸς τοὺς δυτικούς.

Ἀλλὰ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ δυτικοῦ βίου εἶχον ἐπικρατήσῃ φυσικῶς τῷ λόγῳ ἔτι μᾶλλον εἰς τὰς μεσημβρινωτέρας ἑλληνικὰς χώρας, ὅπου ἡ δυτικὴ κυριαρχία παρετάθη πολὺ πλέον ἢ ἐν Κωνσταντινουπόλει· εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔνθα οἱ Φράγκοι ἤρξαν ἐπὶ δύο ἑκατονταετηρίδας, εἰς Κύπρον, εἰς Ρόδον, εἰς Κρήτην καὶ εἰς ἄλλας τοῦ Αἰγαίου πελάγους νήσους, αἵτινες διετέλεσαν ἔτι πλεότερον ὑπαγόμεναι εἰς τοὺς Φράγκους, τελευταῖον εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους, αἵτινες μόλις πρὸ ὀλίγων ἐνιαυτῶν ἀπηλλάγησαν τῆς δυτικῆς κυριαρχίας. Δὲν ἦτο ἄρα δυνατόν ὁ δυτικὸς οὗτος βίος νὰ μὴ ἐπενεργήσῃ ἐπὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἀλλὰ ἐνταῦθα διακριτέον τὰς χώρας τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἀπὸ τὰς νήσους, μικρὰς καὶ μεγάλας. Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἡ δυτικὴ κυριαρχία συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναζωπύρῃσιν τοῦ μαχίμου πνεύματος τῶν κατοίκων, τοὺς ὁποίους κατέστησε συμμετόχους τῶν ἀγώνων αὐτῆς, ἥσκησε περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων καὶ ἀνέδειξεν οὕτως ἱκανοὺς νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν μακρὰν ἐκείνην καὶ πεισματώδη κατὰ τῆς τουρκοκρατίας διαμαρτυρησιν, ἥτις ἀπέληξεν εἰς τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν. Ἐπὶ τοῦ διανοητικοῦ ὅμως βίου τῶν χωρῶν τούτων δὲν φαίνεται ἐπενεργήσασα ἡ φραγκοκρατία. Τὸ μόνον γνωστὸν ποίημα ὅπερ δύναται νὰ λογισθῇ ὡς ἀπαύγασμα τῆς ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ τῇ Πελοποννήσῳ φραγκοκρατίας εἶναι τὰ πολλὰκις παρ' ἡμῶν μνημονευθέντα *Χρονικά τῶν ἐν Μορέᾳ πολέμων τῶν Φράγκων*. Καθὼς ὅμως ἡξεύρει ἤδη ὁ ἀναγνώστης, τὰ χρονικά ταῦτα ἐγράφησαν ἢ μετεφράσθησαν οὐχὶ ὑπὸ Ἑλληνος γνησίου, ἀλλ' ὑπὸ Ἑλληνος γεννηθέντος ἐκ πατρὸς Γάλλου ἢ Γαλλίδος μητρός. Ἀληθεύει μὲν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἐκεῖνο κείμενον, τὸ ἀποπνέον ζωὴν καὶ τόλμην καὶ χάριν, προσήνεγκε γενναίαν διανοητικὴν τροφήν εἰς τὴν τότε ἑλληνικὴν νεολαίαν, ἀλλ' ὅπωςδῆποτε δύναται νὰ λογισθῇ μᾶλλον ὡς ἔργον ἐπείσακτον ἢ ὡς προϊόν τῆς ἰθαγενοῦς φιλολογίας. Ἐὰν ἡ φραγκοκρατία παρετείνετο ἔτι εἰς τὰς κυρίως ἑλληνικὰς χώρας, ἴσως ἤθελε δώσει ἀφορμὴν καὶ ἐνταῦθα εἰς διάπλασιν φιλολογίας ἰθαγενοῦς, ἐναρμονίως συνδυαζούσης τὰ ἄνθη τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τῶν Φράγκων κατελύθη περὶ τοὺς αὐτοὺς σχεδὸν χρόνους καθ' οὓς καὶ τὸ μεσαιωνικὸν κράτος, ὥστε ἐξέλιπεν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἡπείρου, ἄγονος κατὰ τοῦτο διατελέσασα.

Ἀναμφισβήτητος ὅμως ὑπῆρξεν ἡ διανοητικὴ τοῦ φραγκισμοῦ

ἐπίδρασις εἰς τὰς νήσους, ὅπου οὗτος ἰσχύσας ἐπὶ πολὺ μακρότερον χρόνον παρήγαγε φιλολογίαν ὅλην ἵπποτικὴν ἔχουσαν τὰς ἀρχὰς αὐτῆς καὶ τοὺς τύπους ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ. Ἡ φιλολογία αὕτη διευτυπώθη εἰς πολυάριθμα μυθιστορικά ἔπη καὶ ἄλλα ποιήματα, ὧν οὐκ ὀλίγα ἐδημοσιεύθησαν, πολὺ δὲ πλεότερα κατάκεινται ἔτι χειρόγραφα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Εὐρώπης.

Τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων τούτων παρήχθησαν ἐν Κρήτῃ. Τίς δὲν γνωρίζει τὸν *Ἐρωτόκριτον*; Ἄν ἡ παρούσα γενεὰ προτιμᾷ τὰ νεώτερα μυθιστορήματα, οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες ἡμῶν τῶν πρεσβυτέρων δὲν ἔπαυσαν ἐπὶ τρεῖς ὅλας ἑκατονταετηρίδας νὰ συγκινῶνται ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν παθημάτων τῆς Ἀρετοῦσης καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Πεζοστράτου. Διότι συνέβη εἰς τὸ ποίημα τοῦτο, ὅ,τι εἰς τὸν συγγραφέα αὐτοῦ Βιτζέντζον Κορνάρου, «ἀπὸ τὴν χώραν τῆς Σητείας τοῦ νησιῦ τῆς Κρήτης». Καθὼς ὁ Κορνάρου, ἐξ Ἑνετῶν ἔλκων τὸ γένος, ἐπὶ τοσοῦτον ᾤκειώθη πρὸς τὴν νέαν αὐτοῦ πατρίδα, ὥστε κατέλαβε τάξιν οὐχὶ ἀφανῆ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἡμετέρας φιλολογίας, οὕτω ὁ *Ἐρωτόκριτος*, καίτοι ἀπεικονίζων τὰ τοῦ μέσου δυτικοῦ αἰῶνος ἦθη, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξελληνίσθη, ὥστε ἀπέβη τὸ δημοτικώτατον τῶν ἀναγνωσμάτων τῆς Ἀνατολῆς ἀπὸ τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς παρούσης. Ναὶ μὲν παρίστησιν ἵπποτικούς ἀγῶνας καὶ ἵπποτικά φρονήματα, ἀλλ' οὔτε εἰς χώρας ξένας παρασύρει ἡμᾶς οὔτε ἐπιβάλλει ἡμῖν πρόσωπα ἀλλόφωνα, ὅπως τὰ προμνημονευθέντα ἕτερα ποιήματα. Ἐνταῦθα τὰ πράγματα συμβαίνουσιν ἐν Ἀθήναις, πρωταγωνισταὶ δὲ εἶναι ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Ἡράκλης καὶ ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ Ἀρετοῦσα καὶ ὁ ἀγαπημένος αὐτῆς Ἐρωτόκριτος, καὶ οἱ ρῆγες καὶ οἱ ἀφένται καὶ τὰ ρηγόπουλα καὶ τὰ ἀφεντόπουλα τῆς Μυτιλήνης, τοῦ Ἀναπλιῶ, τῆς Μεθώνης, τῆς Ἐγρίπου*, τῆς Μακεδονίας, τῆς Κορώνης, τῆς Σκλαβουνιάς*, τῆς Ἀξιᾶς*, τοῦ Βυζαντίου, τῆς Πάτρας, τῆς Κρήτης, τῆς Κύπρου καὶ τῆς Βλαχιάς (δηλαδὴ τῆς Θεσσαλίας), ὁ δὲ ἐν τῷ ποίηματι εἰκονιζόμενος ἔρως ἔχει ζέσιν ἅμα καὶ ἀφέλειαν, ἑξαψιν ἅμα καὶ χρηστότητα, ἐκδηλούσας, καθὼς ἄριστα παρετήρησεν ὁ Φωριέλ, τὴν ἰδιάζουσαν ἐμπνευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ κλίματος μᾶλλον ἢ τῆς ἵπποτικῆς κομποπρεπείας.

Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐνδιατρίψωμεν ἔστω καὶ ἐπὶ μικρὸν οὔτε περὶ τὴν *Ἐρωτίλην* τοῦ *Γεωργίου Χορτάτζη*, οὔτε περὶ ἑτερά τινα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον γνωστὰ προϊόντα τῆς κρητικῆς ποιήσεως.

Ἀλλὰ πῶς νὰ μὴ ἐπιστήσωμεν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὴν *Εὐμορῆν Βοσκοπούλαν* τοῦ ἐξ Ἀποκορώνων *Νικολάου Δριμυτικοῦ*; Τὸ εἰδύλλιον τοῦτο ἐγράφη τῷ 1627 καὶ διηγεῖται τὸν ἀγροτικὸν ἔρωτα βοσκοῦ καὶ βοσκοπούλας· λαμπρῶς δὲ ἐπὶ τοσοῦτον εἰκονίζει τὰ δένδρα, τὰ λιβάδια, τὰ ποτάμια, τὰ δροσερὰ καὶ τρυφερὰ καλάμια, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὁποίων συμβαίνουνσι τὰ ἱστορούμενα γεγονότα, ὥστε ὁ διατρέχων ταῦτα ἀναγνώστης νομίζει ὅτι ἀναπνέει τὰς εὐώδεις καὶ ζωοποιούς τῆς φύσεως ἐκείνης αὔρας. Ὅσον δὲ ἐπλοῦς καὶ ἂν φαίνεται ὁ ποιητής, ἐκ πολλῶν χωρίων καθίσταται πρόδηλον, ὅτι δὲν ἦτο ἀλλότριος πρὸς τὴν λατινικὴν καὶ τὴν ἰταλικὴν φιλολογίαν. Ὀλιγώτερον γνωστὸς εἶναι ὁ *Ἀπόκοπος τοῦ Μπεργαδῆ*· καὶ ἐν τούτοις ὁ *Ἀπόκοπος* εἶναι ἐκ τῶν ὀλίγων τῶν χρόνων ἐκείνων ποιημάτων, τὰ ὅποια δύνανται εὐχαρίστως τῇ ἀληθείᾳ νὰ ἀναγνωσθῶσι καὶ σήμερον ὑπὸ τοῦ μεγάλου κοινοῦ τῆς Ἑλλάδος, πρὸς τοῖς ἄλλοις διὰ τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ, ἣτις οὔτε τὸ κρητικὸν ἰδίωμα εἶναι οὔτε ἡ νῦν καθαρῆουσα, ἀλλὰ φαίνεται μᾶλλον ἢ κατὰ τὴν 17ην ἑκατονταετηρίδα κοινῶς ὁμιλουμένη, ὅπως ἡδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴν ἀνὴρ λόγιος. Εἶναι δὲ ὁ *Ἀπόκοπος* κατάβασις εἰς Ἀδου, καὶ οἱ μετὰ τῶν νεκρῶν διάλογοι αὐτοῦ ἔχουσι τι τὸ συγκινοῦν τὴν ψυχὴν καὶ τὸ τέρπον τὴν φαντασίαν, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἐνθυμίζουσι μὲν ἐν πολλοῖς τὴν Θεῖαν Κωμωδίαν τοῦ Δάντου, οὐκ ὀλίγην ὁμως οἰκειότητα ἔχουσι πρὸς τὴν δημώδη τῆς ἐλληνικῆς Ἑπείρου ποίησιν.

Οὐδὲν ἦττον ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ τοῦ δυτικοῦ βίου ἐπίδρασις εἰς τὴν ζωγραφικὴν τῆς Ἀνατολῆς, εἰς ἣν συνέβη τοῦτο τὸ παράδοξον, ὅτι ἀφοῦ πρώτη αὐτὴ διὰ τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν τέχνης συνετέλεσεν εἰς τὴν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀναζωπύρησιν τῆς ἰταλικῆς, βραδύτερον, ὑπὸ ταύτης διδαχθεῖσα, παρήγαγεν ἐν Κρήτῃ μάλιστα καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ πολλὰ καὶ καλὰ ἔργα. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ θαυμάζονται ἄχρι τοῦδε τὰ ἔργα Ἑλλήνων τεχνιτῶν τῶν χρόνων ἐκείνων, οἷον τοῦ ἐν τῇ 16ῃ ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσαντος *Κυριακοῦ Θεοσκοπόλιδος** ἐν Ρώμῃ καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἰσπανίας, ιδίως ἐν Ἑσκουριάλλῃ, ἐν Μαδρίτῃ, ἐν Τολήτῳ*, ζωγραφίαι ἅμα καὶ οἰκοδομήματα. Ὅτε δὲ περὶ τὰ τέλη τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος ἐξέλιπεν ἡ φραγκικὴ κυριαρχία ἐκ Κρήτης, συναπεδήμησαν δὲ μετ' αὐτῆς πάντες οἱ ὁπωσοῦν λόγων μετέχοντες Ἕλληνες τε καὶ Ἑνετοί, καθὰ εἶδομεν, ἀναγκαιῶς ἔπαυσε καὶ πᾶσα ἐπὶ τὸ φραγκικώτερον διάπλασις τοῦ ἰθαγε-

νοῦς ἡμῶν βίου, ἐξαιρέσει μόνης τῆς Ἑπτανήσου, ὅπου ἐξηκολούθησαν νὰ παράγωνται λόγου ἁξιά τινα τῆς τοιαύτης διαπλάσεως ὑποδείγματα.

Ὁ ἄριστος τῶν ἱεροκηρύκων, ὅσους ἀνέδειξεν ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὰς τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας, καὶ τῇ ἀληθείᾳ ὁ κράτιστος ἴσως τῶν ὄσων ἡ φωνὴ ἀντήχησεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀπὸ τῶν τοῦ Φωτίου χρόνων, ὁ Κεφαλλὴν Ἡλίας Μηνιάτης, ὑπῆρξε γόνος τῆς ἰταλικῆς τῶν Ἰονίων νήσων ἐκπαιδεύσεως. Γεννηθεὶς ἐν Ληξουρίῳ τῷ 1669 καὶ ἀνατραφεὶς εἰς τὸ Φλαγγινιανὸν τῆς Ἑνετίας φροντιστήριον, ἐκεῖ ἤρχισε παῖς ὢν τὸ μέγα αὐτοῦ ρητορικὸν στάδιον· διότι τῷ 1686, ἐπὶ τῆς τελευταίας μεγάλης τῶν Ἑνετῶν κατὰ τῆς ἡμετέρας χώρας ἐπιστρατείας, ἀπήγγειλεν ἐν τῷ κατὰ τὴν Ἑνετίαν ἑλληνικῷ ναῷ τῇ 25ῃ Μαρτίου τὸν πανηγυρικὸν ἐκείνου λόγον τῆς Θεοτόκου Μαρίας, εἰς ὃν ἀπαντᾷ ἡ περίφημος ἐκείνη πρὸς αὐτὴν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπίκλησις, ἣν οὐδὲ σήμερον δυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν ἄνευ βαθείας τῆς ψυχῆς συγκινήσεως. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἐμιμήθη τὴν ἐπίκλησιν ταύτην ἐκ τῆς πρὸ ὀλίγων τότε ἐνιαυτῶν ἐκδοθείσης ρητορικῆς τοῦ Σκούφου, ἀλλὰ τοσοῦτον τεχνικώτερον διεσκεύασε καὶ τοσοῦτον καλλιπέστερον διετύπωσε τὸ ὑπόδειγμα, ὥστε δύναται νὰ λογισθῇ ὡς δεῦτερος αὐτοῦ δημιουργός. Ἐπειτα κληθεὶς διδάσκαλος εἰς Κεφαλληνίαν ἀπήγγειλεν εἰς τὸν ἐν Ληξουρίῳ ναὸν τοῦ Ἀγίου Νικολάου τὸν *Περὶ ἀγάπης* λόγον, ἐν τῷ ὁποίῳ θέμα κύριον, ὡς πάντοτε ἔχων τὴν τύχην τῆς ὅλης πατρίδος, ἀποδίδει τὴν ἀπώλειαν τῆς αὐτονομίας αὐτῆς εἰς τὴν Ἑρινὺν τῆς διχονοίας.

*« Ἐπесен, ἐπесен, ἀνακράζει, καὶ κεῖται εἰς τὴν γῆν σκλαβωμέ-
νον τὸ γένος τὸ βασιλικόν. Ποῖος τὸ ἔρριψε, ποῖος τὸ ἐνίκησεν; ὅχι
παλαιόθεν τὰ ἄρματα τῶν Περσῶν, ὅχι κατόπιν ἡ δύναμις τῶν Βουλ-
γάρων, ὅχι τώρα ἔγκαιρα τὰ στρατεύματα τῶν Ἀγαρηνῶν τὸ ἐκα-
τάβαλεν ὀργὴ θεϊκή... ἔπесен ἡ βασιλεία, διότι ἐσηκώθη ἡ εἰρήνη,
ὁπὸν εἶναι ὁ στῆλος τῶν βασιλειῶν ».*

Καὶ ἐξηκολούθησεν οὕτω διδάσκων ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τὴν χρι-
στιανικὴν ἀρετὴν ἅμα καὶ τὰ τοῦ πολίτου καθήκοντα, τὴν πρὸς τὸν
Θεὸν πίστιν καὶ τὴν πίστιν πρὸς τὴν πατρίδα, ἐν Ζακύνθῳ, ἐν Κερκύ-
ρᾳ, πάλιν ἐν Ἑνετίᾳ, ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς Κωνσταντινουπό-
λεως, ἐν Ναυπλίῳ, ἐν Ἀργεὶ καὶ τελευταῖον ἀπὸ τοῦ 1711 ὡς ἐπίσκο-

προς Κερνίκης καὶ Καλαβρύτων μέχρι τοῦ μετὰ τριετίαν τοσοῦτον προώρως ἐπελθόντος θανάτου αὐτοῦ. Ὅτι ὁ Μηνιάτης ἐμιμήθη οὐ μόνον τὸν Σκοῦφον, ὥς πρὸ μικροῦ εἶπομεν, ἀλλὰ καὶ τὸν περιώνυμον Ἰταλὸν Σένιερην, πρὸ πάντων μάλιστα τοῦτον, εἶναι βέβαιον· ἀλλ' ἐμιμήθη αὐτοῦ ὅπως αἱ μεγάλαι φύσεις, αἵτινες πολλάκις μὲν ἐξισοῦνται, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπερβαίνουσιν αὐτούς.

Τίς δύναται νὰ μὴ ὁμολογήσῃ ὅτι ὁ ὕμνος τοῦ Σολωμοῦ εἰς τὴν Ἑλευθερίαν εἶναι ἐν τῶν ὑψιπετῶν τολμημάτων τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως;

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη,
πού με βία μετράει τὴ γῆ.

Ἀπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἑλευθερία!

Μήπως ὁ ὕμνος οὗτος δὲν εἶναι ὁ μόνος ἐπιζήσας τοσοῦτων ἄλλων, καὶ αὐτοῦ τοῦ θουρίου, ὃν ἐποίησεν ὁ Ρήγας; Μήπως ὑπὸ ἐτέρου Ἑπτανησίου, τοῦ Μαντζάρου, ἀρηιφθόγγως τονισθεὶς δὲν ἀντηχεῖ καθ' ἐκάστην εἰς τὰς πλατείας ἡμῶν καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τὰς οἰκίας καὶ πρὸ πάντων εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν;

Ἐν τούτοις ὁ Σολωμὸς δὲν ἐδίστασε νὰ ἀνακηρύξῃ πόθεν ἐνεπνεύσθη τὰς θεελλώδεις ἐκείνας στροφάς. Ὡς ἐπίγραμμα τοῦ ἀριστοτεχνήματός του ἐπέθηκε τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο τοῦ Δάντου δίστιχον:

Libertà vo cantando, ch' è sì cara
Come sa chi per lei vita rifiuta
Dante

Καί, ὅταν τινὲς ἤλεγξαν αὐτὸν διὰ τὸ ἡμαρτημένον μέτρον τῶν στίχων του, δὲν ἐδίστασε νὰ προτάξῃ ὡς ἀσπίδα κατὰ πρῶτον μὲν λόγον τὰ ὀνόματα τοῦ Δάντου πάλιν καὶ τοῦ Πετράρχου καὶ τοῦ Ἀριόστου καὶ τοῦ Τάσσου, κατὰ δεύτερον δὲ τοῦ Πινδάρου, ὡσὰν αὐτὸς ἑαυτὸν ὁμολογῶν γόνον τοῦ μετὰ τοῦ Ἰταλισμοῦ συνδυασθέν-

τος έλληνισμού. Είς τήν αὐτήν δέ περίοδον καί παίδευσιν ἀνῆκον ὁ τε ἀξιόλογος ζωγράφος Παναγιώτης Δοξαράς καί ὁ Μαρῖνος Χαρβούρης, ὁ στήσας εἰς Πετρούπολιν τὸ κολοσσιαῖον βᾶθρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγείρεται ὁ τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἀνδριάς. Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ τελευταῖαι ἀπηχήσεις τῆς πρώτης τοῦ δυτικοῦ βίου ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ ἐπιδράσεως, ἥτις ἀρξαμένη ἀπὸ τῆς 12ης ἑκατονταετηρίδος μόλις ἐν ἀρχῇ τῆς ἐνεστώσης ἐξέλιπεν.

« Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους », τ. 4

Κων. Παπαρρηγόπουλος

6. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΕΜΙΣΤΟΣ - ΠΛΗΘΩΝ

Οἱ χρόνοι κατὰ τοὺς ὁποίους ἐζησεν ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς Πλήθων (1360 - 1452) ἀποτελοῦν τμῆμα τῆς μεταβατικῆς ἐποχῆς, ποὺ ὀδηγεῖ στοὺς νεωτέρους χρόνους. Μέσα στὰ διακόσια ἔτη, ποὺ μεσολαβοῦν ἀπὸ τὸ 1358 ἕως τὸ 1550, κυριαρχεῖ προσπάθεια νὰ πραγματοθῇ ἡ ἐξοδος ἀπὸ τὸ μεσαιῶνα καί νὰ ἀναμορφωθῇ ἐπάνω σὲ καινούριες βάσεις ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμός... Κατὰ τὸ διάστημα τῶν δύο αἰώνων ποὺ ἐσημειώσαμε, ἐπιτελεῖται μία ἀναμόρφωση τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς : « Ἡ Ἀναγέννηση »... Ἡ Ἀναγέννηση δεσπόζει ἀπὸ τὴν τάση νὰ δημιουργήσῃ κάτι τὸ νέο. Στὴν ἐκκλήτησὶ τῆς αὐτῆς ὠθεῖται ἀπὸ τὴ συναισθησὶ ὅτι τὸ παρὸν δὲν τὴν ἱκανοποιεῖ. Ὁ πολιτισμός τοῦ μεσαιῶνος τῆς φαίνεται ἀνίκανος νὰ ἀνταποκριθῇ πρὸς τὶς νέες ἀνάγκες καί ἐπιδιώξεις τῆς ζωῆς... Ἀπορρίπτουν γενικὰ ὅλες τὶς ἀξίες, ποὺ ἴσχυαν κατὰ τὸ μεσαιῶνα, τὴ μεσαιωνικὴ ἐπιστήμη, τὴ μεσαιωνικὴ παράδοση, τὴ μεσαιωνικὴ τέχνη...

Ὁ Πλήθων ἐζοῦσε ἔντονα τὸ βίωμα τῆς ἀναταραχῆς, ποὺ σημειώεταί κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἡ κρίση ποὺ ἐχείμαζε τότε τὸν πολιτικὸ βίον τοῦ ἀναγεννωμένου ἑλληνικοῦ γένους, ἦταν ἔντονα αἰσθητὴ στὴν ψυχὴ του. Ἡ ἀγωνία τῆς πάλης ποὺ διεξῆγε τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Τούρκους καί τοὺς Λατίνους, ἦταν κάτι ποὺ εἶχε συναισθανθῇ πολὺ πρῶιμα.

Πληροφορίες σχετικὲς μᾶς δίνουν ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μανουὴλ Παλαιολόγο, γραμμένη στὰ 1414, τὸ ὑπόμνημα πρὸς τὸν Θεόδωρο Παλαιολόγο, γραμμένο στὰ 1416, καί τὸ ὑπόμνημα πρὸς τὸν Μανουὴλ

Παλαιολόγο, γραμμένο κατὰ τὸ 1418. Ὁ Πλήθων βλέπει καθαρά τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου ποὺ ἀπειλεῖ τὸ γένος καὶ προτείνει μέτρα γιὰ τὴ σωτηρία. Κατανοεῖ ὅτι γιὰ νὰ ἀντιμετωπισθοῦν οἱ κίνδυνοι χρειάζεται γενικὴ ὀργανωτικὴ ἀναμόρφωση τοῦ πολιτειακοῦ ὀργανισμοῦ.

Προτείνει μέτρα ριζοσπαστικά· κοινὴ κτήση τῆς γῆς καὶ διαίρεση τῶν πολιτῶν σὲ τρεῖς τάξεις σύμφωνα μὲ τὶς ὑποδείξεις ποὺ εἶχε κάμει ὁ Πλάτων στὴν «Πολιτεία» του...

Κατανοεῖ τὴ σπουδαιότητα ποὺ ἔχει γιὰ τὴ συντήρηση τοῦ κράτους ἡ ὀργάνωση τοῦ στρατοῦ, θεωρεῖ ἀνάξια ἐμπιστοσύνης τὰ μισθοφορικὰ στρατεύματα καὶ ζητεῖ τὴν ὀργάνωση στρατοῦ ἀπὸ κατοίκους τῆς Πελοποννήσου. Προτείνει νέο σύστημα φορολογίας, ἐξυγίανση τοῦ νομίσματος, περιορισμὸ εἰσαγωγῆς ξένων ἐμπορευμάτων, ἀνταλλαγή ξένων εἰσαγομένων εἰδῶν πρὸς ἐξαγόμενα ἐντόπια εἶδη, ἐπιβολὴ προστατευτικῶν δασμῶν καὶ φορολογικὲς διευκολύνσεις γιὰ τὴν εἰσαγωγὴ χρησίων εἰδῶν...

Μὲ πραγματικὴ στρατηγικὴ καὶ πολιτικὴ ὀξυδέρκεια ἀντιλαμβάνεται τὴ σημασίαν ποὺ εἶχε γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἡ Πελοπόννησος:

« Ἀλλ' εἰς ἀσφάλειαν τίνος οὐκ ἂν εἴη κρείττων χώρας; νῆσός τε οὐσα τηλικαύτῃ ὁμοῦ καὶ ἡπειρος ἡ αὐτὴ καὶ παρέχουσα τοῖς ἐνοικοῦσι κατὰ τρόπον χρωμένοις ταῖς ἐπαρχούσαις ἀφορμαῖς, ἀπ' ἐλαχίστης μὲν τῆς παρασκευῆς, εἴ τις ἐπίοι, ἀμύνεσθαι, ἐπάρχειν δὲ καὶ ἐπεξιέναι, ὅταν ἐθέλωσιν. Ὡστε καὶ ἄλλῃς οὐκ ὀλίγῃς ἂν ραδίως πρὸς τῇδε κρατεῖν¹»· δηλαδή:

(Ἐλλὰ σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀσφαλείας, ἀπὸ ποιαῖς χώρας δὲν εἶναι ἀνώτερη; γιατί σύγχρονα εἶναι ἡ ἴδια καὶ μεγάλη νῆσος καὶ ἡπειρος καὶ δίνει τὴ δυνατότητα στοὺς κατοίκους της, ὅταν κατὰ κατάλληλο τρόπον χρησιμοποιοῦν τὰ ὀρηκτῆρά της, νὰ ἀποκρούουν μὲ ἐλάχιστην προπαρασκευὴν τὸν ἐχθρὸν ποὺ θὰ ἔκανε ἐπίθεσιν. Παρέχει ἀκόμη τὴν εὐκαιρίαν νὰ κάνουν οἱ κάτοικοί της ἐκστρατείας ἐναντίον ἄλλων, ὅταν θέλουν. Ὡστε θὰ ἤμποροῦν εὐκολὰ νὰ γίνωνται κύριοι καὶ ἄλλης χώρας).

Ὁ Πλήθων αἰσθάνεται βαθύτατα τὴν ἱστορικὴν συνέχειαν τοῦ

1. Ὑπόμνημα πρὸς τὸν Μανουήλ.

έλληνικοῦ γένους. Ἡ Πελοπόννησος εἶναι γι' αὐτὸν χώρα ποὺ διατηρήθηκε πάντοτε ἑλληνική· «*Εσμὲν γὰρ οὖν, ὧν ἡγεῖσθέ τε καὶ βασιλεύετε, Ἕλληνες τὸ γένος, ὡς ἢ τε φωνὴ καὶ ἢ πάτριος παιδεία μαρτυρεῖ. Ἕλλησι δὲ οὐκ ἔστιν εὐρεῖν εἴ τις ἄλλη οἰκειότερα χώρα, οὐδὲ μᾶλλον προσήκουσα ἢ Πελοπόννησός τε καὶ ὅση δὴ ταύτῃ τῆς Εὐρώπης προσεχίς, τῶν τε αὖ νήσων αἱ ἐπικειμέναι. Ταύτην γὰρ δὴ φαίνονται τὴν χώραν Ἕλληνες αἱ οἰκοῦντες οἱ αὐτοὶ ἐξ ὅτου περ ἄνθρωποι διαμνημονεύουσιν, οὐδένων ἄλλων προενοηκότων*».

(Ἐμεῖς, ἐπάνω στοὺς ὁποίους εἴσθε ἡγεμόνες καὶ βασιλεῖς, εἴμαστε Ἕλληνες κατὰ τὴν καταγωγή, ὅπως μαρτυρεῖ ἡ γλῶσσα καὶ ἡ πατροπαράδοτος παιδεία. Εἶναι ἀδύνατο νὰ εὕρη κανεὶς μιὰν ἄλλη χώρα, ποὺ νὰ εἶναι περισσότερο οἰκεία καὶ συγγενική στοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ τμῆμα τῆς Εὐρώπης ποὺ γειτονεῖ μὲ τὴν Πελοπόννησο καὶ ἀπὸ τὰ νησιά ποὺ γειτονεύουν πρὸς αὐτή. Γιατὶ εἶναι φανερό ὅτι οἱ Ἕλληνες κατοικοῦσαν πάντοτε αὐτὴ τὴ χώρα, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἀρχίζει ἡ μνήμη τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἔχη κατοικήσει μέσα σ' αὐτὴ κανένας ἄλλος λαός).

Οἱ σχετικές μὲ τὴν ὀργάνωση τῆς Πελοποννήσου προτάσεις τοῦ Πλήθωνος δείχνουν ὅτι ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ ἐκτιμᾷ τὴν πραγματική κατάσταση τοῦ παρόντος. Κατανοεῖ τὴ σημασία ποὺ ἔχει γιὰ τὸ κράτος ἡ στρατιωτικὴ ἀνασύνταξη καὶ ἡ ἀναδιοργάνωση τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ ἐμπορίου. Συνδυάζει δύο χαρακτηριστικά, ποὺ προσιδιάζουν γενικὰ στὴ νοοτροπία τῶν σοφῶν τῆς Ἀναγεννήσεως, τὴν οὐτοπιστική* πτῆση τῆς φαντασίας καὶ τὴ ρεαλιστική* ματιὰ. Ἡ πολιτικὴ του ὀξυδέρκεια τὸν βοηθεῖ νὰ ἀντιληφθῇ ὅτι τὸ ἑλληνικὸ γένος δὲν εἶχε τίποτε νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ τοὺς Λατίνους. Οἱ περιποιήσεις καὶ οἱ τιμές, ποὺ ἐπροθυμοποιήθηκαν νὰ τοῦ προσφέρουν κατὰ τὸ ἔτος 1438 στὴ Φλωρεντία οἱ Λατίνοι κατὰ τὸ διάστημα τῆς συνόδου γιὰ τὴν ἔνωση τῶν Ἐκκλησιῶν, δὲν τὸν ἐπηρέασαν καθόλου.

Ἄν γιὰ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη οἱ χρόνοι τῆς Ἀναγεννήσεως εἶναι ἐποχὴ πνευματικῆς ἀναταραχῆς καὶ κρίσεως, γιὰ τὸ ἑλληνικὸ γένος εἶναι ἐποχὴ τραγικῆς ἀγωνίας. Τὸ ἑλληνικὸ κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως κάθε στιγμή εἶναι ἀναγκασμένο νὰ προσασπίζη τὴν ὑπαρ-

ξή του διεξάγοντας ἀγῶνες καὶ πρὸς τὴ δύση καὶ πρὸς τὴν ἀνατολή. Τὰ ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὸ 1350 - 1453, μέσα στὰ ὁποῖα ζῆ καὶ δρᾷ ὁ Πλήθων, εἶναι γιὰ τὸ ἑλληνικὸ γένος ὁ κρισιμώτατος αἰώνας τῆς ὑπάρξεώς του. Οἱ σοφοὶ τοῦ Γένους ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἓνα μόνο ἀποτελεσματικὸ ὄπλο ἔμενε γιὰ τὸ ἔθνος, ἡ πνευματικὴ ἀναμόρφωσή του. Μὲ ἀκλόνητη πίστιν στὴν πνευματικὴ ἀποστολὴ τοῦ Γένους ξαναγυρίζουν στὸ ἱστορικὸ παρελθόν, γιὰ νὰ ἀντλήσουν ἀπ' αὐτὸ καινούρια δύναμη.

Ὅταν ὁ Πλήθων ὀνομάζει τοὺς Τούρκους Παροπαμισάδας* καὶ τοὺς ταυτίζει μὲ τοὺς παλαιούς Πέρσας, μέσα στὴν ψυχὴ του ἀναγεννιέται ἡ ἐλπίδα ὅτι ἡμποροῦσε τὸ Γένος νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ τρόπαια τῶν Ἀθηναίων, τῶν Λακεδαιμονίων καὶ τῶν Μακεδόνων. Στους ἀγῶνες τοῦ Γένους ἐναντίον τῶν Τούρκων βλέπει τὴ συνέχεια τῆς πάλης τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῶν Περσῶν. «Οἱ Παροπαμισάδαι τὸ πάλοι ὄντες, ὑπὸ δὲ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλίππου καὶ τῶν μετ' ἐκείνου Ἑλλήνων ἐπιβουλευθέντες τε καὶ κρατηθέντες πάρεργον τῆς εἰς Ἰνδοὺς τότε παρόδου, δίκας νῦν ἡμᾶς ταύτας διὰ μακροῦ μὲν, πολλαπλασσίας δὲ τῶν ὑπεργηγμένων εἰσπράττονσιν, Ἑλλήνας ὄντας, καὶ νῦν πολλαπλασίαν τὴν δύναμιν κεκτημένοι ἢ ἡμεῖς, τὰ ἔσχατα περὶ ἡμῶν βουλευόμενοι ἐκάστοτε διατελοῦσιν». (Αὐτοί, δηλαδή οἱ Τοῦρκοι, ποὺ εἶναι ὡς πρὸς τὴν παλαιὰ τους καταγωγὴ Παροπαμισάδαι, ἐπειδὴ ὁ Ἀλέξανδρος ὁ υἱὸς τοῦ Φιλίππου καὶ οἱ μαζί μὲ αὐτὸν Ἕλληνες τοὺς ἐπιβουλεύθηκαν καὶ τοὺς ἐνίκησαν, σὲ ἓναν ἀγῶνα, ποὺ ἀποτελοῦσε πάρεργο μέρος τῆς προελάσεως ποὺ ἐπιχείρησαν τότε πρὸς τὴ χώρα τῶν Ἰνδῶν, τώρα, ἔπειτα ἀπὸ πολὺν καιρὸ, πολὺ μεγαλύτερες τιμωρίες γιὰ ἐκδίκηση, γιὰ τὰ παθήματα ποὺ ἔπαθαν ἐκ μέρους μας, ἐπιβάλλουν σὲ μᾶς, ποὺ εἴμαστε Ἕλληνες. Ἔχουν τώρα αὐτοὶ δύναμιν πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴ δική μας, καὶ κάθε φορὰ σκέπτονται τὴν ἐξόντωσή μας). (Ὑπομν. πρὸς Θεόδωρον). Δὲν εἶναι τυχαῖο τὸ γεγονός ὅτι ὁ Πλήθων ἀποφάσισε νὰ ἐγκατασταθῇ στὴν Πελοπόννησο. Στὴν ἀπόφασί του αὕτῃ πρέπει νὰ τὸν ὥθησε μιὰ ρεαλιστικὴ ἀντιμετώπιση τῆς καταστάσεως. Εἶχε ἀντιληφθῇ ὅτι ἀπ' ἐκεῖ ἦταν δυνατὸ νὰ γίνῃ ἐξόρμηση γιὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ Γένους.

Γιὰ τὴν ἰδιωτικὴ ζωὴ τοῦ Πλήθωνος δὲν ἔχουν περισωθῇ πλη-

ροφορίες. "Ολος του ό βίος ήταν άφιερωμένος στην έξυπνρήτηση τών κοινών. Τό έτος τής γεννήσεώς του πρέπει νά τοποθετηθή μεταξύ του 1360 - 1370. Μαρτυρία ρητή γιά τή χρονολογία τής έγκαταστάσεώς του στην Πελοπόννησο δέν μās έχει παραδοθή. Από συνδυασμό γεγονότων καταλήγουν οί ιστορικοί νά τοποθετήσουν τήν άφιξή του στο Μιστρά γύρω στα 1414. Ιστορικά βεβαιωμένη είναι ή στενή του σχέση μέ τούς Παλαιολόγους, πού τόν έτίμησαν μέ δωρεές *« δια τó υψος τής έν αυτώ σοφίας καί τών άλλων καλών τε καί πλεονεκτημάτων, όν ό Θεός αυτώ έδωρήσατο »*.

Τό σπουδαιότερο γεγονός τής ζωής του τό άποτελεί ή συμμετοχή του στη σύνοδο γιά τήν ένωση τών Έκκλησιών κατά τό 1438 καί ιδιαίτερα ή διατριβή του κατά τό ίδιο έτος στη Φλωρεντία. Η έπιδημία του στην Ιταλική αυτή πόλη είναι γεγονός πού έχει σημασία γιά τήν πνευματική εξέλιξη του δυτικού εύρωπαϊκού κόσμου. Για πρώτη φορά μέ τήν παρουσία του Πλήθωνος έρχεται ό δυτικός κόσμος σέ γνήσια έπαφή μέ τήν πλατωνική φιλοσοφία. Ό ίδιος ό Πλήθων γίνεται άρχηγέτης τής ιταλικής φιλοσοφικής άναγεννήσεως μέ τή συγγραφή τής πραγματείας του « Περί ών ό Άριστοτέλης προς Πλάτωνα διαφέρεται », πού έγράφηκε τήν έποχή εκείνη στη Φλωρεντία. Άλλά άκόμη σημαντικότερο γιά τήν πνευματική ιστορία τής Δυτικής Εύρώπης είναι τό γεγονός τής έπαφής του Πλήθωνος μέ τό δεσπότη τής Φλωρεντίας Cosimo de Medici (Κοσμάς ό Μέδικος). Σ' αυτήν όφείλεται ή ίδρυση τής πρώτης κρατικής Άκαδημίας, πού έγινε κατά τό 1470 από τόν Cosimo. Η σχετική μαρτυρία μās παρέχεται από τόν γνωστό μεταφραστή του Πλωτίνου καί νεοπλατωνικό Ιταλό φιλόσοφο Marsilio Ficino. Στόν πρόλογο τής μεταφράσεως τών « Έννεάδων » γράφει ό Ιταλός σοφός τά ακόλουθα : *« Ό μέγας Κόσμο... κατά τόν καιρόν, πού έγινονταν μεταξύ τών Έλλήνων καί Λατίνων κατά πρωτοβουλίαν του Πάπα Έυγενίου σύνοδος, τόν Έλληνα φιλόσοφο, πού είχε όνομα Γεμιστός καί παρώνυμο Πλήθων καί ήταν ένας άλλος Πλάτων, πολν συχνά τόν είχε ακροασθή νά μιλή γιά τά Πλατωνικά μυστήρια. Από τό διάθερμό (από ένθουσιασμό) στόμα του τόσο πολν είχε άμείσως έμπνευσθή, ώστε νά συλλάβη από τότε στο βαθύ του στοχασμό κάποιαν Άκαδημία, έχοντας σκοπό νά τήν ιδρύση σέ κατάλληλη εύκαιρία »*. Έτσι ή μεγαλεπήβολη σκέψη του Πλάτωνος γιά τήν ίδρυση ενός κρατικού

ιδρύματος ἀφιερωμένου στὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἔριχνε στερεές ρίζες μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Πλήθωνος στὸ ἰταλικὸ ἔδαφος. Ἡ φλωρεντινὴ Ἀκαδημία ἀναδείχθηκε τὸ πρότυπο, γιὰ νὰ ἰδρυθοῦν ἐπειτα παρόμοια ἰδρύματα. Μὲ τὴν ἰδρυσὴ τους κατανικήθηκε τὸ συντηρητικὸ πνεῦμα τῶν Πανεπιστημίων καὶ ἀνοίχθηκε ὁ δρόμος γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα.

Ἡ σύνοδος τοῦ 1438 δὲν ἔφερε κανένα εὐνοϊκὸ ἀποτέλεσμα γιὰ τὸ ἑλληνικὸ γένος. Ὁ Πλήθων ἐξαναγύρισε στὴν Πελοπόννησο καὶ συνέχισε τὴ διδασκαλικὴ καὶ συγγραφικὴ του δράση.

Τὰ ἰδρύματα τῶν Ἀκαδημιῶν δίκαιο εἶναι νὰ τὸν ἀναγνωρίζουν γιὰ πατέρα τους. Τὸ ἑλληνικὸ γένος χρεωστεῖ σ' αὐτὸν τὸ ξαναζωντανέμα σὲ μιὰ τραγικὴ στιγμή τῆς ἐθνικῆς του αὐτογνωσίας. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ ζῆλος του γιὰ τὴν ἀναμόρφωση τοῦ Γένους τὸν ἔκαμε νὰ παραγνωρίσῃ τὴ σημασίαν ποὺ εἶχε γιὰ τὸ λαὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ χριστιανικὸ βίωμα. Στὴν ἐκτροπὴ του ὅμως αὐτὴ τὸν ὥθησε ἡ συναίσθησις τῆς ἀγωνίας ἐμπρὸς στὴ δύσκολη ἱστορικὴ συγκυρία. Εἶχε τὴ σύνεση νὰ σκεπάζῃ μὲ τὸν πέπλο τῆς σιωπῆς τὰ τολμηρὰ ἀναμορφωτικὰ του σχέδια καὶ νὰ παρέχῃ τὴ ζωὴ του ὑπόδειγμα σεμνότητος καὶ ἀρετῆς. Ἀξίος ἐπαινέτης του ὁ μαθητὴς του καρδινάλιος Βησσαρίων*, ἐκφράζοντας τὸν πόνο ποὺ αἰσθάνθηκε τὸ Γένος γιὰ τὸ θάνατό του, τὸν κατατάσσει στὸν οὐράνιο χῶρο συγχορευτῆ τῶν ἀθανάτων «τὸν μυστικὸν τοῖς Ὀλυμπίοις θεοῖς συγχορεύοντα ἱακχον». Καὶ μὲ τὴν καρδιά γεμάτη ἀπὸ σεβασμὸ καὶ εὐλάβεια συνθέτει τὸ ἀκόλουθο ἐγκωμιαστικὸ ἐπίγραμμα:

*Πολλοὺς μὲν φῦσεν ἀνέρας θεοειδέας Ἑλλάς
προὔχοντας σοφίῃ τῇ τε ἄλλῃ ἀρετῇ.
Ἀλλὰ Γεμιστός, ὅσον Φαέθων ἄστρων παραλλάσσει,
τόσον τῶν ἄλλων ἀμφότερον κρατεῖ.*

(Πολλοὺς θεόμορφους ἄνδρες ἐγέννησεν ἡ Ἑλλάς, ποὺ προεξέχουν κατὰ τὴ σοφία καὶ τὶς ἄλλες ἀρετές. Ὁ Γεμιστὸς ὅμως ὑπερέχει ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατὰ τὰ δύο, ὅσο ὑπερέχει ὁ ἥλιος ἀπὸ τὰ ἄστρα).

7. Η ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΙΣ (1940)

«Ὁ λαὸς ὁ μελετῶν καὶ γνωρίζων τὴν ἱστορίαν του κρίνει σχεδὸν πάντοτε ἀσφαλέστερον καὶ ὀρθότερον περὶ τε τῶν παρόντων αὐτοῦ πραγμάτων καὶ περὶ τῶν ὄρων τῆς προόδου καὶ τῆς μελλούσης τύχης του».

Πόσων ἀλήθειαν ἐγκλείει ἡ ἀποφθεγματική αὐτὴ ρῆσις τοῦ Γάλλου ἱστορικοῦ καὶ πολιτικοῦ Γκιζώ, τὴν ὁποίαν ἔθεσεν ὡς προμετωπίδα εἰς τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους» ὁ ὑπέροχος τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἱστορικός Κωνσταντῖνος Παπαρρηγόπουλος, ἀποδεικνύουν τὰ συγκλονιστικὰ γεγονότα ποὺ ζῶμεν τὰς ἡμέρας αὐτὰς οἱ Ἕλληνες.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐθνικὴ συνείδησις, φρονηματιζομένη καὶ παραδειγματιζομένη ἀπὸ τὴν ἰδίαν τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, μὲ τὴν ἀσφαλῆ γνώσιν τοῦ παρελθόντος καὶ μὲ τὴν καθαρὰν ἐπίγνωσιν τοῦ μέλλοντος, ἐκδηλώνεται κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν εἰς γενναίας πράξεις, ποὺ ἐμπνέουν θάρρος διὰ τὸ παρὸν καὶ ἐλπίδας διὰ τὸ μέλλον.

Αὐτὴ, ἡ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας πηγάζουσα καὶ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας σφυρηλατηθεῖσα ἐθνικὴ συνείδησις, ἔκαμε νὰ βλαστήσουν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Κυβερνήτου* τὰ «κεδνὰ* βουλευμάτα», τοῦ ὑπηγόρευσε τὴν λεωνίδειον ἀπάντησιν εἰς τὸ θρασὺ καὶ σκότιον τῶν μεταμεσονυκτίων ὠρῶν τελεσίγραφον καὶ τοῦ ἐνέπνευσε τὸ ἱστορικὸν πρὸς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν διάγγελμα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπέτρωτο νὰ ἐπανηχῇ μετὰ δύο χιλιάδας τετρακόσια εἴκοσι ἔτη τὸ σάλπισμα τοῦ Μαραθωνομάχου Αἰσχύλου διὰ τὸν «νῦν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα».

Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ἀναφε τὴν φλόγα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μὲ τὴν ὁποίαν ἀθρόα προσήλθεν εἰς τὰ ὅπλα ἡ Ἑλληνικὴ Νεότης καὶ ἔσπευσεν εἰς τὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου διὰ νὰ ξαναζωντανέυσῃ τὰ «ὠκύπτερα τοῦ Ἡπειρώτου αὐτοῦ», ὡς ἀπεκάλει ἑαυτὸν καὶ τοὺς στρατιώτας του ὁ Πύρρος, ἐγγυωμένη καὶ ὀρkiζομένη ὅτι «οὐ κατασχευεῖ τὰ ὅπλα τὰ ἱερὰ καὶ τὴν πατρίδα οὐκ ἐλάττω παραδώσει».

Ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ὑπηγόρευσε εἰς ἐπιλέκτους τῆς χώρας ἄνδρας, παραμερίζοντας πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς Πατρίδος, ὡς ἄλλοι Ἀριστεῖδαι, πολιτικὰς ἀντιθέσεις ἢ προσωπικὰς δυσαρρεσκείας, νὰ συστήσουν καὶ νὰ δώσουν τὸ παράδειγμα τῆς ἐθνικῆς ἐνώσεως καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἄρχοντας πειθαρχίας.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Πόσον ἐπίκαιρος καταντᾷ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἡ ὑπόμνησις τῆς φωνῆς τοῦ Ἀγελάου, τοῦ Ναυπακτίου ἐκείνου στρατηγοῦ, ὅστις διαγνώσας ἔκτοτε τὸν Ρωμαϊκὸν κίνδυνον καὶ προαισθανθεὶς, ὡς μᾶς λέγει ὁ Πολύβιος, τὰ «ἀπὸ τῆς Ἑσπέρας προφαινόμεθα νέφη», ἐξεφώνησε τὸν Αὐγουστον τοῦ 217 π.Χ. εἰς τὸ συνέδριον τῆς Ναυπάκτου τὸν περίφημον ἐκείνον λόγον. Διὰ τούτου συνίστα τὴν κατάπαισιν τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, «μάλιστα μὲν μηδέποτε πολεμεῖν τοὺς Ἕλληνας ἀλλήλοις, ἀλλὰ μεγάλην χάριν ἔχειν τοῖς θεοῖς, εἰ λέγοντες ἔν καὶ τὸ αὐτὸ πάντες καὶ συμπλέκοντες τὰς χεῖρας, καθάπερ οἱ τοὺς ποταμοὺς διαβαίνοντες, δύναντο τὰς τῶν βαρβάρων ἐφόδους ἀποτρεβόμενοι συσσωρῶειν σφᾶς αὐτοὺς καὶ τὰς πόλεις».

Ἡ ἔθνικὴ συνείδησις καὶ ἡ ἔθνικὴ ψυχὴ, ποὺ ὑπαγορεύουν εἰς τὴν ὥραν τοῦ κινδύνου τὰς μεγάλας πράξεις, φανερώνεται γενναία καὶ εἰς τοὺς ἔθνικοὺς ἐράνους, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς συνδρομὰς καὶ εἰς τὰς εἵδη καὶ κοσμήματα δωρεὰς τῶν Ἑλληνίδων, ποὺ ὑπενθυμίζουν τὰ δωρεὰς τῶν Συρακουσίων γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι μὲ τὸ νὰ δωρήσουν τὰ κοσμήματά των διὰ νὰ κοπῇ ἐξ αὐτῶν εἰς κρίσιμους στιγμὰς νόμισμα, συνετέλεσαν εἰς τὴν μεγάλην κατὰ τῶν Καρχηδονίων νίκην τῆς Ἰμέρας, ἣτις συνέπεσε μὲ τὴν νίκην τῆς Σαλαμίνας τῷ 480 π.Χ.

Εἰς τὸν μακραίωνα ἱστορικὸν του βίον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ἀντεμετώπισε πολλὰς καὶ δεινὰς περιπετείας καὶ διεξήγαγε πολλοὺς ἀγῶνας, τραχεῖς καὶ σκληροὺς. Ὁ ἀγὼν εἰς τὸν ὁποῖον ἠναγκάσθη νὰ ἀποδυθῇ τώρα οὐδενὸς θὰ εἶναι κατώτερος εἰς σκληρότητας καὶ δοκιμασίας. Ἀλλ' ἀφοῦ πρόκειται διὰ τὴν ἐλευθερίαν μας, τὴν ἰδικὴν μας καὶ τῶν παιδιῶν μας, θὰ τὸν ἀντιμετωπίσωμεν μὲ θάρρος, μὲ αὐταπάρησιν καὶ μὲ πίστιν εἰς τὴν Νίκην. Ἀς ἐνωτισθῶμεν τὴν φωνὴν τοῦ Ἀγελάου ποὺ ἀντεμετώπιζε πρὸ εἴκοσι δύο αἰώνων τοὺς ἰδίους ἐχθροὺς καὶ τοὺς ἰδίους κινδύνους καὶ ἐπικαλούμενοι ὅπως ἐκεῖνος τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ὁμονοοῦντες καὶ συμπλέκοντες τὰς χεῖρας ὡς ἂν ἐπρόκειτο νὰ διαβῶμεν ὀρμητικὸν ποταμόν, θὰ ἀποκρούσωμεν τὰς ἐφόδους τῶν βαρβάρων καὶ θὰ σώσωμεν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ τὴν Πατρίδα. Ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία δὲν ἐκλείσθη. Ἀπὸ τὸν νέον σταθμὸν ποὺ θὰ ἀποτελέσῃ εἰς αὐτὴν ὁ σημερινὸς μας ἀγὼν, ἀναμένει νέας σελίδας δόξης καὶ ἀκμῆς.

Β'. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ, ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ, ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ, ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

1. Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΛΙΚΑΡΙΟΥ

Ήταν εκείνος, πού, παιδί, χάιδευε τὰ ὄπλα τὰ ἐτοιμασμένα γιὰ μιὰν ἐπανάσταση.

Ήταν εκείνος, πού γεύτηκε τὴν πίκρα ὅλη ἐνὸς ἄτιμου πολέμου. Πολλούς, πού δὲν ἦταν ἐπίσημοι, τοὺς μίλησε ἀναρίθμητες φορές καὶ κάποτε τοὺς συγκίνησε καὶ ἔδωκαν μερικά χρήματα γιὰ ὄπλα καὶ ἀνθρώπους.

Πῆγε τώρα στοὺς πρώτους τοῦ ἔθνους καὶ τοὺς μίλησε· τοὺς εἶπε, πότε μὲ φωτιά μεγάλη, πότε μὲ ψύχρα γινωμένη ἀπὸ μεγάλη κούραση, τοὺς εἶπε γιὰ τὴ Μακεδονία λόγια ἀγάπης. Ὁ γιὸς τοῦ βασιλιᾶ δάκρυζε, λέγουν, κάποτε ὅσο τὸν ἄκουε, οἱ πολιτικοὶ ἦταν ἀνήξεροι καὶ ἀδιάφοροι, ἐξὸν ἂν κατὰ λάθος ἓνας εἶχε ψυχὴ ἑλληνικὴ μέσα του, καὶ οἱ πατριῶτες ἄπιστοι. Εἶδε ἀνθρώπους πού φοβοῦνταν καὶ ἄλλους πού δὲν τολμοῦσαν, ἄλλους πού δὲν ἤξεραν καὶ ἄλλους πού δὲν πίστευαν, καὶ εἶδε τέλος ἄλλους πού κὰν δὲν ἄκουαν, καὶ κάποιους σιχαμένους πού χασμουριοῦνταν πλεούμενοι σὲ μιὰν ἀπέραντη νύστα.

Ὅμως πῆγε καὶ ξαναπῆγε καὶ τοὺς εἶδε πάλι καὶ πάλι, τοὺς μίλησε κι ἔβαλε καὶ ἄλλους νὰ τοὺς μιλήσουν, ὥσπου πείστηκαν μερικοὶ νὰ κάμουν μιὰν ἐταιρεία γιὰ νὰ δοκιμάσουν νὰ στείλουν στὴ Μακεδονία ἀνθρώπους νὰ ἰδοῦν. Ἔστειλαν τότε μερικούς, μαζί καὶ τὸν Παῦλο. Ἄραγε ἔφεξε σὲ κανενὸς τὰ σωθικά ἢ ἐλπίδα πὼς ἴσως νὰ μὴν ξαναγυρίσουν πιά;

Ἀλλὰ ἐτοιμάσθηκαν γοργὰ καὶ πῆγαν, καὶ οὔτε Τοῦρκοι τοὺς ἐπίασαν οὔτε Βούλγαροι τοὺς σκότωσαν, ἂν καὶ τοῦτοι τριγύριζαν παντοῦ ἀδιάκοπα καὶ ἐλεύθερα στὴν ἄμοιρη χώρα. Εἶδαν ἐκεῖνο πού ἔλεγε ὁ Παῦλος, πὼς μποροῦσε δηλαδὴ νὰ γίνη δουλειὰ στὴ Μακεδονία καὶ πὼς λαχταροῦσαν νὰ δοῦν βοήθεια οἱ Μακεδόνες γιὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς Βουλγάρους, προπάντων τώρα, πού αὐτοὶ τοὺς γέλασαν καὶ κακόπαθαν τὰ χωριά.

Αὐτὰ πού εἶδαν ἦρθαν καὶ τὰ εἶπαν σ' ἐκείνους που τοὺς ἔστειλαν. Μαζί τους ὅμως ἦρθαν καὶ τῶν ἀπίστων οἱ ἀντιλογίες καὶ τῶν

στενόκαρδων. Κανένα ἐμπόδιο, καμιά δυσκολία δὲν ἄφησαν ποὺ νὰ μὴν ἔστησαν κατάντικρα στὴ θέληση τοῦ Παύλου ἐκεῖνοι ποὺ καταλαβαν τάχα καὶ πείστηκαν πὼς ἦταν ἀνάγκη καὶμποροῦσε νὰ γίνη κάτι. Βγῆκαν καὶ οἱ ἐφημερίδες γεμάτες λέξεις : « Δημοκόποι, μακροδοκοί, ἐκμεταλλεῦται τῆς φιλοπατρίας, τσαρλατάνοι ».

Ἐπειδὴ ἀργοῦσαν ν' ἀποφασίσουν, ἀποφάσισε ὁ Παῦλος. Καὶ ὁ Παῦλος ἀποφάσισε νὰ δώσῃ ὅ,τι εἶχε. Καὶ εἶχε. Εἶχε τὸν ἑαυτό του.

Δεύτερη λοιπὸν φορὰ βγῆκε στὴ Μακεδονία γιὰ νὰ προετοιμάσῃ τελειωτικὰ τὰ πράγματα. Συνεννοήθηκε μὲ ἀνθρώπους ἐκεῖ, ἦβρε ταχυδρόμους, ὁδηγούς καὶ λημέρια, συμφώνησε μερικά παιδιὰ, παλικάρια, καὶ γύρισε πίσω γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ καὶ τὰ ἄλλα καὶ νὰ βεβαιωθῇ ἂν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα θὰ τὸν ἀφήσουν ἢ δὲ θὰ τὸν ἀφήσουν μόνο.

Τοῦ ὑποσχέθηκαν πολλὰ· τοῦ ἔταξαν καὶ ἄλλους δύο ἀρχηγούς νὰ στείλουν ἀμέσως νὰ τὸν ὑποστηρίξουν. Ἄραγε φύτρωσε πάλι στὰ σωθικὰ κανενὸς καμιά ἐλπίδα πὼς μόνος ἀνάμεσα στοὺς Τούρκους καὶ σὲ Βουλγάρους δὲ θὰ βασιτιοῦνται πολὺν καιρὸ κι ἔτσι θὰ ἡσυχάζῃ ὁ κόσμος ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀκράτητο; Τοὺς δύο τοὺς ἀρχηγούς τοὺς ἔστειλαν, ἀφοῦ σκοτώθηκε.

Φεύγοντας ἀπὸ τὰ σύνορα ἔγραφε στὴ γυναῖκα του : « Ἀναλαμβάνω αὐτὸν τὸν ἀγῶνα μὲ ὅλην μου τὴν ψυχὴν καὶ μὲ τὴν ιδέαν ὅτι εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ τὸν ἀναλάβω ». Ἄλλοτε ὅμως τὸν συνέπαιρνε ἡ ἰδιαίτερη τρυφερότητα τῆς ἀγάπης του γιὰ τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιὰ του : « Κλαίω ἀκόμη καμιά φορὰ, ἀλλὰ μὴν ἀνησυχῆς, θὰ περάσῃ γρήγορα καὶ αὐτό ... Ὅλους τοὺς πόνους θὰ τοὺς συνηθίσω πρὶν φθάσω ἐκεῖ ... Διὰ σὲ καὶ τὰ παιδιὰ μου αἰσθάνομαι τρυφερότητα, τὴν ὁποῖαν δὲν μπορῶ νὰ περιγράψω ». Καὶ πάλι ἔγραφε : « Ποῦ καὶ ποῦ κανένα δάκρυ καὶ ἀμέσως μιὰ Μεγάλῃ Ἰδέᾳ καὶ ἔτσι στεγνώνει τὸ δάκρυ ».

Μιὰ μέρα κοντὰ στὰ σύνορα φόρεσε τὰ ροῦχα καὶ τὰ ὅπλα τοῦ πολέμου καὶ πρώτη φορὰ φανερώθηκε καπετάνιος στὰ παλικάρια του, ὁ Μίκης Ζέζας*. Τοὺς κάλεσε καὶ τοὺς εἶπε λόγια ζεστὰ καὶ φωτεινὰ γιὰ τοὺς Μακεδόνες, ποὺ ὑποφέρνουν τόσα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους καὶ γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ κάμουν νὰ τοὺς σώσουν ἀπὸ τὰ βάσανα· τοὺς ἐξήγησε καὶ πὼς θέλει νὰ φέρνωνται μαζί του καὶ ἀναμεταξύ τους. Ἐνθουσιάστηκαν, πολλοὶ δάκρυσαν καὶ ὅλοι φώναξαν « ζήτω ». Ἀμέσως πρόσταξε τὸν ὁδηγὸ νὰ πάγῃ μπροστά· αὐτὸς τὸν ἀκολούθησε

καί οἱ ἄντρες ἔρχονταν ἀπὸ κοντά. Πῆγαν ἔτσι ὥς τὴ γραμμὴ καὶ ἐκεῖ περίμεναν τὴ νύχτα· ἅμα ἦρθε, ἔκαναν τὸ σταυρό τους καὶ πέρασαν τὰ σύνορα. Σκοτάδι φοβερό καὶ ἀνήφορος, δάση καὶ λαγκάδια καὶ ρεματιές θεοσκότεινα καὶ ἔπειτα κατήφορος· τρεῖς ὥρες πῆγαιναν ἔτσι καὶ ὕστερα ἀπὸ ἄλλες τόσες δρόμο, κατὰ τὸ πρωῒ, βρέθηκαν ἀντίκρουσ' ἓναν τούρκικο σταθμὸ πάλι στὰ σύνορα. Κρύβονται τὴν ἡμέρα καὶ τὴ νύχτα ξεκινοῦν πάλι. Τὰ μέρη εἶναι δύσκολα, γεμάτα δάση πυκνὰ καὶ πέτρες ποὺ κατακόβουν τὰ πόδια. Ὁ ἓνας ὁδηγὸς μιὰ μέρα φεύγει κρυφά· ὁ ἄλλος δὲν ξέρεי τὸ δρόμο· καὶ ὁ τρίτος εἶχε ἀρρωστήσει πρὶν ξεκινήσουν. Ἀπαντοῦν βλάχους, καὶ ἄλλους μὲ τὸ καλὸ, ἄλλους μὲ τὸ κακό, τοὺς βάζει ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὁδηγοῦν τὸ σῶμα. Βλέπει πῶς οἱ ἄντρες του ἀρχίζουν νὰ κουράζωνται· οὔτε μιὰν ὥρα δὲν περπάτησαν σὲ δρόμο πατημένο καὶ ὅλο περνοῦσαν ἀπάτητα βουνά, ρεματιές, λαγκάδια καὶ δάση· τὰ δάχτυλα τῶν ποδαριῶν ἀπὸ τὴν κακοτοπιὰ καὶ τὰ γόνατά τους φριχτὰ πονοῦσαν, καὶ ὁ ὁδηγὸς δὲν ἤξερε οὔτε κὰν τὴ δημοσιὰ ποὺ πάγει στὴ Σαμαρίνα· μερικοί, ἀπὸ τὴ θέρμη, μόλις μποροῦσαν ν' ἀκολουθήσουν· ἓναν τὸν ἄφησαν σ' ἑνὸς βλάχου στάνη νὰ γιαιτρευτῇ. Ψωμί καὶ γάλα καὶ κρέας μὲ τὴ βία σχεδὸν ἔπαιρναν ἀπὸ τὶς στάνες καὶ συχνὰ ἔμεναν χωρὶς· ἄλλοτε πάλι ὥρες πολλὲς ἔμεναν δίχως νερό. Κάποτε τοὺς ἔλεγε λίγα λόγια ὁ Παῦλος, ποὺ τοὺς ἐγκαρδίωναν πάντα· μερικοί τοῦ ἀποκρίθηκαν μιὰ φορὰ πῶς τὰ βάσανά τους δὲν τοὺς πειράζουν, μόνο συλλογίζονται αὐτόν· τότε ὁ γέρο - Ἀντρουλῆς γυρίζει καὶ λέγει :

— Ὁ καπετάνιος μας, βρὲ παιδιά, μπορεῖ νὰ μὴν ἔχη τὶς δυνάμεις μας, μὰ ἔχει ψυχὴ πιὸ δυνατὴ ἀπὸ μᾶς· αὐτὴ τόνε βαστά.

Ὅ,τι δὴ τοῦ θυμίζει πάντα τὸ σπίτι καὶ τὰ παιδιά του. Ἕνας βοσκός, ποὺ πῆραν γιὰ ὁδηγό, τοὺς εἶπε νὰ κόψουν δαδὶ ἀπὸ ἓνα πεῦκο καὶ ν' ἀνάψουν δαυλιά· πῆρε καὶ ὁ Παῦλος ἓνα καὶ τοῦ ἦρθε μονομιᾶς στὸ νοῦ ἓνας περίπατος στὴν Κηφισιά μὲ τὰ παιδιά του, μιὰ μέρα ποὺ μάζεψαν μαζί δαδὶ σ' ἓνα κομμένο πεῦκο. Καὶ ρωτᾷ τὴ πονεμένη του ψυχὴ, ἂν θὰ ξαναδῇ ποτὲ τέτοιες εὐτυχισμένες μέρες.

Ὅλη νύχτα περπατοῦν στὸ βουνὸ καί, ἅμα κατὰ τὸ πρωῒ ἔφθασαν στὴν κορυφή, ἔπεσαν κατακομμένοι χάμου καὶ κοιμήθηκαν μ' ἓνα κρῦο δυνατό. Μόλις ξύπνησε ὁ ἀρχηγός, τοῦ εἶπαν πῶς ἓνα ἀπὸ τὰ καλὰ παιδιά του ἔλειπε· ἔστειλαν ἄλλους νὰ τὸ γυρέψουν, ἀλλὰ δὲν τὸ ἤβραν καὶ προχώρησαν. Τὴν ἄλλη νύχτα ἀρχίζει ἡ βροχή, πού βα-

στὰ μέρες καὶ μέρες· περπατοῦν, κοιμοῦνται, σηκώνονται, καὶ ἡ βροχὴ πάντα πέφτει παγωμένη καὶ οἱ πέτρες τοῦ βουνοῦ γλιστροῦν περισσότερο. Ἐλείψε καὶ τὸ ψωμί, ἀλλὰ ἡ πείνα δουλεύει χωρὶς νὰ λείψῃ τὸ θάρρος. «Ὡς πρόγευμα ἔχω ἓνα μικρὸ τεμάχιον ἄρτου, τὸ ὁποῖον μᾶλλον μοῦ ἀνοίγει τὴν ὄρεξιν. Ὁ Ἀντρούλης μὲ ἐρωτᾷ μήπως θέλει ἀκόμη ὀλίγον ἄλλας τὸ φαγητόν μου». Μερικὲς φορές κόντεψαν νὰ πέσουν στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Ἀλλες φορές ἀκοῦν σκυλιῶν γαβγίσματα καὶ ἄνθρωποι ξετρυπῶνουν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ κλαριά, πού τοὺς βλέπουν.

Προβαίνουν ἔτσι κατὰ τὴ μέση τῆς Μακεδονίας, ἐκεῖ πού πλάκωσαν οἱ πολλοὶ Βούλγαροι.

Ὑστερα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους ἦρθαν ἐκεῖνοι πού ὁ λαὸς τοὺς πρόσμενε μὲ λαχτάρ. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀγριάδα τῶν Βουλγάρων φάνηκε τῶν Ἑλλήνων ἡ γλύκα, ἐκείνη πού δὲ δέρνει, δὲ σφάζει, δὲ βασανίζει, οὐδὲ φαρμακώνει, ἐκείνη πού καὶ τὴ φοβέρα δὲ θέλει νὰ ξεστομίσει, ἐκείνη πού μ' ἓνα καλὸ λόγο μαγεύει καὶ φωτίζει, καὶ τὴ φεγγοβολή της ἀκολουθοῦν καὶ σκοτώνονται γι' αὐτὴν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ λατρεία.

Ἔρχονται ἀπὸ χωριά ἄντρες πού θέλουν νὰ τὸν βοηθήσουν· ἄλλοι ὅμως φοβοῦνται ἀκόμα μὴν ἐδικηθοῦν ἔπειτα οἱ Βούλγαροι· τόσες φορές τοὺς ἄφησαν στὴ μέση οἱ Ἕλληνες. Διψοῦσαν καλοσύνη καὶ ἀγάπη καὶ ἡσυχία, μὰ χαμῆλωναν ἀπὸ πρσφύλαξη τὰ μάτια νὰ μὴ δοῦν καὶ σφαλοῦσαν τὴν καρδιά νὰ μὴν ἀκούσουν τὸν καλὸ λόγο, νὰ μὴ νιώσουν τὴ γλύκα, νὰ μὴν ἀκολουθήσουν. Καὶ σὰ νὰ τρώμαζε τὸ παλικάρι, ὅταν εἶδε πῶς μόνο μὲ τὸν τρόπο θὰ μποροῦσε νὰ τοὺς ξετρομάξῃ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους. Δὲν ἤξερε πῶς θανατώνουν, αὐτὸς πού πονοῦσε κι ἓνα μαμούνι νὰ ἐβλεπε νὰ σκοτώναν, κι ἓνα σκύλο νὰ χτυποῦσαν. Καὶ τυραννιέται, γιατί πρέπει νὰ σκοτώσῃ· θυμᾶται πῶς ὁ ἴδιος εἶναι πατέρας καὶ συλλογίζεται τὰ παιδιὰ ἐκείνων πού πρέπει νὰ σκοτώσῃ. «Τρέμω, ἀλλ' ἀνυπομονῶ νὰ τὸ κάμω», γράφει τῆς γυναικὸς του. Δὲν ἤξερε νὰ ἐδικηθῇ σὲ ἄλλους ἐπάνω γιὰ ἄλλων ἀνθρώπων κρίματα, ἀλλά, καὶ σωστή· νὰ ἦταν ἡ τιμωρία καὶ δίκια, τοῦ φαινόταν ἀσκημη, γιατί δὲν ἤξερε ἂν εἶχε δικαίωμα αὐτὸς νὰ τιμωρήσῃ· γιὰ τέτοια δουλειὰ δὲν ἦταν καμωμένος· δὲν ἦταν δῆμιος. Καὶ ὅμως εἶπε: γιὰ τὴν πατρίδα μου καὶ αὐτὸ θὰ τὸ κάμω.

Στὴ ράχη ἐνὸς βουνοῦ φανερώθηκε τὴ χαραυγὴ ὁ Ζήσης μὲ τὰ

έννιά παλικάρια του, πού ως την ώρα εκείνη έμενε κρυμμένος στο χωριό από το φόβο των Βουλγάρων· γιατί, ύστερα από τον καπετάν Βαγγέλη οί Βούλγαροι αυτόν ήθελαν νά ξεπαστρέψουν. "Αμα είδε τον Παύλο είπε: «Τώρα, πού έχω πλάτες, θά τους πάρη ό διάβολος», και τους όδήγησε όλους άμέσως στο λημέρι, σ' ένα δάσος από όξνές, κοντά στο χωριό του. Τυλίχτηκαν στις κάπες τους, πού είχαν γίνει μολύβι από τη βροχή, και πλάγιασαν στη λάσπη, ενώ έβρεχε δυνατά. "Υστερα από τρείς ώρες ξύπνησαν κατακομμένοι και με πονεμένα πόδια, παγωμένα από το νερό πού ήταν στά τσαρούχια τους μέσα. "Εφαγαν λίγο ψωμί, σά λάσπη γινωμένο από τη βροχή, ώσπου νά στείλη ό Ζήσης στο χωριό νά φέρουν ψωμί, έλιές, κρεμμύδια και κρασί· τους άφησε και άναψαν μεγάλη φωτιά, γιατί ή πυκνή καταχνιά έκρυβε τον καπνό· αυτή ή φωτιά ήταν ή μεγαλύτερη χαρά άφότου έφυγαν από την Έλλάδα. "Εκεί έρχονται όλοι οί πρώτοι του χωριού και τους φιλοϋν σά σωτήρες.

Φεύγουν νύχτα και πηγαίνουν σ' άλλο χωριό, όπου έπρεπε νά βροϋν και νά σκοτώσουν τους δολοφόνους ενός παπα· και πάλι γράφει στη γυναίκα του ό Παύλος: «Δέν θά λησμονήσω ποτέ πόσον υπέφερα σήμεραν το άπόγευμα. Διαρκώς ήρώτων τον έαυτόν μου εάν είχαν δικαίωμα έγώ νά συλλάβω οίονδήποτε άνθρωπον, όσονδήποτε κακοϋργος και αν είναι, νά τον τραβήξω από την οικογένειάν του και νά τον φονεύσω. Και διαρκώς άπήντων, όχι, όχι!... Μά την αλήθειαν, πολύ θά άγαπώ και την πατρίδα και το γένος, διότι, αν και ύποφέρω, αν και κλαίω, θά άφήσω νά γίνη εκείνο το όποιον άπεφασίσθη».

'Αλλά εκείνη τη φορά δέν έγινε τιμωρία, γιατί ό χειρότερος από τους κακούργους είχε ξεφύγει. Και το παλικάρι χαίρεται σχεδόν και άνασαινει· καλεϊ μπροστά του τους άλλους δύο δολοφόνους σ' ένα σπίτι μαζί με τους δημογερόντους. Πρώτα μιλεϊ γλυκά, σά χριστιανός, στους χωριανούς και τους όνομάζει άδελφούς και τους λέγει για την έκκλησία και τον πατριάρχη, για την πατρίδα και για τους Βουλγάρους δολοφόνους. "Όλοι συγκινήθηκαν και δάκρυσαν. "Υστερα άλλαξε άπότομα και τόνο και όψη και με πάθος φοβερίζει τους δύο δολοφόνους και τους δηλώνει πώς ήταν καταδικασμένοι νά σκοτωθοϋν για όλα τά κρίματά τους, ότι εκείνο το βράδυ ήταν νά διαταχθή και νά εκτελεσθή ό θάνατός τους, άλλ' ότι άνάβαλε την τιμωρία για νά τους δώσει καιρό νά μετανιώσουν. Και άγάλι - άγάλι έπειτα έλαττώνοντας την

ὁρμή τοὺς συμβούλεψε καὶ αὐτοὺς σὰν ἀδελφοὺς καὶ τοὺς εἶπε πῶς εἶναι ἐλευθεροὶ νὰ λέγωνται ὅπως θέλουν, ἀλλ' ἂν μάθῃ ποτὲ πῶς ἐξακολουθοῦν τῇ φριχτῇ δουλειᾷ ποὺ ἔμαθαν στὴ Βουλγαρία, νὰ ξέρουν πῶς θὰ τοὺς θανατώσῃ ἀλύπητα. Καὶ οἱ δυὸ μὲ κλάματα τοῦ φιλοῦσαν ἀπὸ εὐγνωμοσύνη τὰ χέρια καὶ διαμαρτυρήθηκαν πῶς μὲ τὴ βία τοὺς ἀνάγκασαν οἱ Βούλγαροι νὰ σκοτώσουν. Προτοῦ φύγῃ ἔδωσε στοὺς δημογέροντες χρήματα νὰ μοιραστοῦν στὴ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ καὶ γιатρικά γιὰ μερικοὺς ἀρρώστους.

Ἀπὸ χωριὸ σὲ χωριὸ πήγαινε καὶ ὁρμήνευε τοὺς χωριανούς καὶ φοβέριζε ἄλλους κι ἔδινε ὅπλα σ' ἐκείνους ποὺμποροῦσαν νὰ τὰ βασιτάξουν καὶ νὰ τὰ φυλάξουν καὶ ξεδιάλεγε ἀνθρώπους χωριστὰ γιὰ κάθε δουλειᾷ καὶ διάταζε νὰ ξεπαστρεύουν κακοὺς Βουλγάρους. Ὁ ἴδιος ποτὲ δὲν ἔβαλε χέρι σὲ κανένα φόνο.

Ἐναν καπετάνιο του, τὸν Εὐθύμη, μὲ εἴκοσι παιδιὰ τὸν ἔστειλε ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά τοῦ βουνοῦ γιὰ νὰ κάμῃ τὰ ἴδια· καὶ πιάστηκε ὁ Εὐθύμης μιὰ μέρα μὲ ὀγδόντα Βουλγάρους, σκότωσε πέντε καὶ πλήγωσε δεκαπέντε χωρὶς νὰ πάθῃ κανεὶς τίποτε ἀπὸ τοὺς εἴκοσι δικούς του. Ἐφευγαν κρυφὰ γιὰ νὰ γλιτώσουν κάποιοι δάσκαλοι Βούλγαροι, ποὺ ἄκουσαν τί γίνονταν τριγύρω τους. Ὅμως ἀκόμα φοβοῦνται τοὺς Βουλγάρους τὰ κακότυχα τὰ χωριά.

Ἕνας νέος φαρμακοποιός, ἀπὸ τοὺς πρῶτους ἐμπιστεμένους τοῦ Μοναστηριοῦ, δὲ βάσταξε, μόνον πήγε καὶ περίμενε τὸν Παῦλο σ' ἓνα χωριό· εἴκοσι μέρες ἀνυπόμονα καρτεροῦσε νὰ τὸν ἰδῇ νὰ ἔρθῃ καὶ ἅμα ἦρθε τὸν ἀκολούθησε. Ἀλλὰ μιὰ μέρα φάνηκαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ Παύλου πῆραν ν' ἀνέβουν τὴ δύσκολη πλαγιά τοῦ βουνοῦ· αὐτὸς ἐρχόταν τελευταῖος, γιὰτὶ δὲ βιαζόταν νὰ κρύβεται καὶ μπροστά του πήγαινε ὁ νεοφερμένος ἐκεῖνος, ποὺ ἀσυνήθιστος στὸν ἀνήφορο καὶ στὸ βάρος τῆς κάπας μόλις περπατοῦσε. Ὁ Παῦλος τὸν ἐγκαρδίωνε καὶ τὸν βοηθοῦσε σπρώχνοντάς τονε λίγο. Οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ κάτω ἔριχναν πυκνὲς μπαταριεὲς κατ' ἐπάνω τους, ἐπειδὴ ἦταν κοντύτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Κόντευαν νὰ φτάσουν οἱ δυὸ τους σ' ἓνα κορφοβούνι, ποὺ θὰ τοὺς σκέπαζε, ὅταν ἓνα βόλι παίρνῃ τὸν νέο καὶ πέφτει. Φωνάζει «βοήθεια».

Ὁ Παῦλος τὸν τραβᾷ ἀπὸ τὸ χέρι, ἐνῶ πέφτουν ἀπὸ πάνω τους βροχή τὰ βόλια, καὶ σέρνοντάς τον φέρνει ὡς τὴν κορυφή καὶ

τὴν προσπερνᾷ. Τότε κράζει τοὺς ἄλλους νὰ ἔρθουν νὰ βοηθήσουν τὸ λαβωμένο· ἐκεῖνοι δὲν καταλαβαίνουν ἴσως, δὲν ἔρχονται· μόνον ὁ γενναῖος Λαμπρινὸς τρέχει καὶ μαζί μὲ τὸν ἀρχηγὸ σηκώνουν τὸν νέο, τὸν μεταφέρουν σὲ μιὰ σύδεντρη λαγκάδα καὶ τὸν κρύβουν καλὰ μὲς στὰ χαμόκλαδα.

Γιατρικὰ ὁ ἀρχηγὸς δὲν ἔχει νὰ τοῦ ἀφήσῃ· τοῦ λέει μονάχα :

— Κάμε κουράγιο καὶ θὰ ἔρθω πίσω.

Μὲ τὸ Λαμπρινὸ προβαίνουν πάλι· οἱ Τοῦρκοι δὲν προχωροῦν, ἀλλὰ καὶ δὲν παύουν τίς τουφεκιές. Καταχνιὰ κατεβαίνει μεγάλη ἀπὸ τὸ βουνὸ καὶ σκεπάζει κείνους ποὺ φεύγουν. Τότε σταματοῦν· ὁ ἀρχηγὸς τοὺς μαλώνει γιὰ τὴ βία τους. Εἶχε σκοπὸ νὰ κατεβῇ ἀργότερα νὰ περιμαζέψῃ τὸν πληγωμένο, ἀλλὰ κατὰ τὸ βράδυ γυναῖκες τοὺς λέν πῶς ὁ στρατὸς ἔμεινε κάτω στὸ χωριὸ καὶ ἔβαλε σκοπούς. Τὶς παράγγειλε ὁ ἀρχηγὸς νὰ πᾶν νὰ βροῦν τὸν πληγωμένο καὶ νὰ τὸν περιποιηθοῦν· καὶ μὲ τὰ παιδιὰ του αὐτὸς ἔφυγε γοργὰ γιὰ νὰ τοῦ στείλῃ ἀπ' ἄλλοῦ βοήθεια. Ὁ νέος ξεψύχησε μὲς στὰ χαμόκλαδα.

Ὁ Χειμώνας ἤρχονταν βαρὺς ἀπὸ πάνω. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἀφήνουν τὸν Μίκη Ζέξα χωρὶς βοήθεια, ἐνῶ τοὺς παρακαλεῖ κάθε μέρα νὰ τοῦ στείλουν καὶ τοὺς ἀρχηγούς ποὺ τοῦ ἔταξαν, καὶ τὰ ὅπλα, γιατί βλέπει πῶς ἓνας ἄνθρωπος, καὶ σιδερένιος ἂν εἶναι, μόνος δὲν μπορεῖ νὰ τὰ προφτάσῃ ὅλα. Κάποτε, πρὶν ἔρθῃ, πίστευε πῶς στὸ χέρι του ἦταν νὰ κάμῃ μόνος ὅ,τι ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Ἡ κούραση πλακώνει ποῦ καὶ ποῦ τὴν ψυχὴ του τώρα. Βάλσαμο τοῦ πόνου εἶναι ἡ θύμηση μονάχα τοῦ σπιτιοῦ του καὶ τὰ γράμματα ἀπὸ κεῖ, ποὺ τὸν ἐγκαρδιώνουν. Καὶ γράφει τῆς γυναικὸς του σ' ἓνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα του γράμματα :

«Πότε σᾶς συλλογίζομαι καὶ σᾶς ἐπιθυμῶ μὲ πόθον ἀκατάσχετον, πότε πάλι εἶμαι ἐνθουσιασμένος καὶ αἰσιόδοξος, πότε ἀπογοητευμένος, ἀλλ' ὅπωςδήποτε πάντοτε πάσχω·ν τόσο·ν πολὺ ἠθικῶς, ὥστε λησμονῶ τοὺς σωματικούς κόπους καὶ πόνους».

Καὶ κάποτε στὴν ἄπονη μοναξιά ποὺ βρίσκεται, σὰ νὰ προβλέπῃ τὸ θάνατο. Ἕνα ἄστρο στὸν οὐρανὸ εἶναι τὸ μόνο πράγμα ποὺ ἀπόμεινε νὰ μποροῦν τὴν ἴδια στιγμή νὰ βλέπουν καὶ οἱ ἀγαπημένοι του καὶ νὰ τὸν πείθῃ πῶς ζοῦν ἀκόμῃ μ' αὐτὸν στὸν ἴδιον κόσμῳ.

Μιὰ βραδιά ἔφθασαν σ' ἓνα χωριὸ μουσκεμένοι ἀπὸ τὴ βροχὴ

καὶ κατακουρασμένοι ἀπὸ μακρὺ καὶ δύσκολο δρόμο. Ὁ ἀρχηγὸς μοίρασε τὰ παιδιὰ του σὲ μερικὰ σπίτια γιὰ νὰ στεγνώσουν καὶ νὰ κοιμηθοῦν καλὰ· καὶ ὁ ἴδιος πῆγε σ' ἓνα σπίτι μὲ τέσσερεις ἄλλους. Μόλις κάθισε, ρώτησε τὸ σπιτονοικοκύρη ἂν ἤξερε ποῦ βρίσκουνταν ἐκείνη τὴν ἡμέρα ὁ καπετὰν Εὐθύμης, καὶ ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε πὼς ἦταν στὸ Ζέλοβο. Τότε ζήτησε νὰ βροῦν κανέναν ἄνθρωπο νὰ στείλουν μὲ γράμμα στὸ Ζέλοβο. Ἐφεραν δυὸ χωριανούς καὶ ἔγραψε ὁ ἀρχηγὸς τὸ γράμμα στὸν Εὐθύμη λέγοντάς του νὰ ἔρθῃ ὡς ἔξω ἀπὸ τὴ Στάτιστα τὴν ἄλλη μέρα γιὰ ν' ἀνταμωθοῦν. Οἱ χωρικοὶ πῆραν τὸ γράμμα κι ἔφυγαν. Τὸ πρῶν ἦρθαν χωριάτες νὰ δοῦν τὸν καπετάνιο· τοὺς ρώτησε γιὰ τὸ χωριό, γιὰ τίς δουλειές τους καὶ ἂν περνᾷ στρατὸς ἀπὸ κεῖ· ἀποκρίθηκαν πὼς στρατὸς μένει σ' ἓνα ἄλλο χωριὸ μακρύτερα. Ἐπειτα παράγγειλε νὰ ἐτοιμάσουν ἓνα σφαχτὸ καὶ νὰ τὸ μοιράσουν στὰ σπίτια ποὺ ἔμεναν τὰ παιδιὰ· στὸ δικό του τραπέζι κράτησε δυὸ προεστούς νὰ φάγουν μαζί· τὸ ἀπόγεμα πῆγαν οἱ δυὸ αὐτοὶ χωριανοὶ νὰ μηνύσουν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἔρθουν καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ βράδυ νὰ τοὺς μιλήσῃ ὁ καπετάνιος.

Ἐξαφνα μπαίνει ἡ σπιτονοικοκυρὰ καὶ λέει πὼς μιὰ γριὰ εἶδε στρατὸ στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ Κονομπλάτι.

— Ἐ, θὰ περάσῃ, εἶπε ὁ Παῦλος.

Σὲ λίγο πάλι ἔρχεται ἡ γυναίκα καὶ λέγει πὼς ὁ στρατὸς ζύγωσε στὸ χωριό. Σηκώθηκαν, πῆγαν στὰ παράθυρα καὶ εἶδαν στρατιῶτες μέσα στὸ χωριὸ σκορπισμένους. Ἀμέσως ὁ ἀρχηγὸς μηνᾷ στὰ καταλύματα νὰ εἶναι ἐτοιμοί, μὰ νὰ μὴν κουνηθῇ κανένας.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγα λεπτά ἔρχονται δυὸ γυναῖκες καὶ λέγουν πὼς ὁ στρατὸς τράβηξε κατὰ τὸν ἀπάνω μαχαλὰ καί, ἂν θέλουν, νὰ φύγουν. Ἐρχονται καὶ ἄλλες γυναῖκες σταλμένες ἀπὸ τὰ καταλύματα καὶ ρωτοῦν τί νὰ κάμουν, νὰ φύγουν; νὰ πυροβολήσουν; Ὁ ἀρχηγὸς τοὺς μήνυσε νὰ μὴν πυροβολήσῃ κανεὶς χωρὶς νὰ διατάξῃ αὐτός, τίποτε νὰ μὴν κάμουν παρὰ νὰ μένουν στὴ θέση τους. Ἐρχονται πάλι γυναῖκες καὶ λέγουν πὼς ὁ στρατὸς κατεβαίνει πρὸς τὰ κάτω. Ὁ ἀρχηγὸς εἶχε πιάσει τὸ παράθυρο μ' ἓνα χωριανὸ καὶ κοίταζε· εἶδε μερικοὺς στρατιῶτες ποὺ πῆγαιναν στὸ ἀντικρινὸ κατάλυμα· ἄρχισαν οἱ στρατιῶτες νὰ χτυποῦν μὲ τοὺς κόπανους στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ καμιὰν ἀπάντησιν δὲν ἔλαβαν· ἄρχισαν νὰ χτυποῦν δυνατώτερα, φωνάζοντας: Νὰ κάψουμε τὸ σπίτι.

Σηκώνει ο άρχηγός το τουφέκι του και πυροβολεί· ο χωριανός που ήταν κοντά του τραβά και αυτός· αρχίζουν και από το αντίκρυνό κατάλυμα να πυροβολούν. Οί Τούρκοι σκόρπισαν· πιάνουν όμως θέσεις και πυροβολούν και αυτοί.

Οί πυροβολισμοί κόπηκαν· ο άρχηγός με τους δικούς του κατεβαίνει κάτω στην αυλή του σπιτιού και μπαίνουν σ' ένα μικρό στάβλο, γιατί επάνω δεν ήταν ασφαλισμένοι. Στάθηκε στην πόρτα και βλέπει ένα στρατιώτη που έρχεται κατά την αυλή· τραβά, και ο στρατιώτης πέφτει· ένα από τα παλικάρια του βγαίνει και παίρνει το τουφέκι του σκοτωμένου.

· Άρχισε να νυχτώνη· ο άρχηγός προσεχτικά βγαίνει έξω με δυο από τα παιδιά του· οί άλλοι μένουν μέσα, προσμένοντας. Άκούστηκε μια τουφεκιά και ύστερα μια φωνή :

— Μὲ χτύπησαν, παιδιά.

Ήρχονταν πίσω ο άρχηγός κατά το στάβλο· μπήκε μέσα και κάθισε σὲ κάτι άχυρα. Φώναξε ένα από τους συντρόφους του και βγάζοντας από το λαιμό το σταυρό που φορούσε, είπε :

— Να το δώσης στη γυναίκα μου· και το τουφέκι στο γιό μου· να πῆς ὅτι το καθήκον μου τὸ ἔκανα.

Ξεζώστηκε κι έπεσαν λίρες από το κεμέρι του που το εἶχε τρυπήσει το βόλι, φάνηκαν αίματα, άρχισαν πόνοι και ἔλεγε :

— Σκοτώστε με, βρέ παιδιά· πῶς θά μ' αφήσετε στους Τούρκους;

“Όσο περνούσε ἡ ὥρα, τόσο πονοῦσε δυνατότερα· ὅταν τὸν συνέπαιρνε φοβερός ὁ πόνος, σχεδὸν βογκοῦσε και ἔλεγε :

— Πονῶ, σκοτώστε με . . .

Και πάλι :

— Σκοτώστε με . . .

Και ἄλλοτε ὀνόμαζε τὰ παιδιά του.

“Ο σύντροφος, που εἶχε ἔρθει κοντά του, εἶπε :

— Καπετάνιε, δὲ σ' αφήνουμε στους Τούρκους.

Και ἔσκυψε και τὸν φίλησε στο στόμα· τὰ χεῖλη του ἦταν ψυχρά. Και πάλι τὸν συνεπῆραν οί πόνοι δυνατοί κι ἔλεγε ὅλο πῶς σιγανά

— Πονῶ, σκοτώστε με . . .

Δὲν μπορούσε πιά νὰ κουνηθῇ ἀπὸ τὴ θέση του· οὔτε τὰ παιδιά του δὲν ὀνόμαζε τώρα· ὥσπου δὲν ἀκούστηκε πιά φωνή . . .

« Μαρτύρων και Ἡρώων Αἷμα »

“Ιων Δραγοῦμης

2. Η ΘΑΛΑΣΣΑ

(Ἀποσπάσματα)

Σ' ἓνα ἀκρογιάλι ἔρημο τῆς Θράκης, ὥρα μεσημέρι περπατῶ, ἀφοῦ βγῆκα ἀπὸ τῆ φθινοπωριάτικη δροσάτη θάλασσα. Καὶ τώρα κάθομαι στὸν πολὺ παλιὸ καὶ γνώριμο γιαλὸ κάτω ἀπὸ μιὰ δρὺ μεγάλη, ποὺ τὰ φύλλα της τ' ἀναδεύει ὁ μπάτης* δροσερὸς καὶ μουρμουρίζουν ἀτέλειωτα. Κοιτάζω μπροστά, θάλασσα ποὺ τρεμολάμπει σὰ φόρεμα βασιλικὸ φασμένο μὲ χρυσαφένια ἄστρα, καὶ μαγνητίζονται. Ἀριστερὰ κοιτάζω, θάλασσα ποὺ στολίζεται μὲ ζεστά μαβιά χρώματα. . . Κοιτάζω ἔπειτα πρώτη φορά προσεχτικὰ, πέρα στὰ δεξιὰ, καὶ ἀγναντεύω, σ' αὐτὴ τῇ γνωστῇ ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια καὶ πολυαγαπημένη θάλασσα, ἑνὸς ψηλοῦ νησιοῦ μορφὴ εὐγενική, ποὺ τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια τὸ ξέρουν οἱ ἄνθρωποι καὶ ἀκούγεται σὰ μουσική. Τὸ εἶχα ἀκουστὰ κι ἐγὼ· καὶ στὸ χάρτη τὸ εἶχα κάποτε ἰδωμένο. Πρῶτη φορά ὁμως τώρα μοῦ φανερώθηκε στ' ἀλήθεια. Λαχταρῶ νὰ μείνω πάντα ἔτσι, μαγεμένος, καὶ νὰ νιώθω αἰώνια μὲ τὴν ἴδια ἔνταση τὴν τωρινὴ εὐτυχία. Καὶ ὕστερα θέλω νὰ φωνάξω τὴν εὐτυχία μου, νὰ τῆς δώσω μορφὴ αἰώνια, ἀφοῦ δὲν δύναμαι νὰ τὴν κρατήσω ἀλλιώτικα αἰώνια στὰ σωθικά μου. Καὶ ὁμως δὲν μπορῶ νὰ δώσω μορφὴ στὸ αἶσθημα καὶ παθαίνομαι καὶ χαλῶ ἔτσι μοναχὸς μου τὴν ὠριμασμένη εὐτυχία μου ἀναταράζοντάς τὴν μὲ πτόθους ἀνεκπλήρωτους.

//*

* Ἄλλη μέρα, σταχτερὸ ἀπόγεμα, σὲ ξένα ἀκρογιάλια. Ἦταν συννεφιά καὶ στάθηκα στὴν ἀκροθαλασσιὰ κοιτάζοντας τὴ φουσκαμένη θάλασσα, καὶ φουσκομανοῦσε ἡ νοτιὰ, σὰ νὰ ἤθελε νὰ μὲ πάρῃ. Μ' ἔπιασε ὁ φόβος ἐκεῖνος ὁ ἀνεξήγητος, ποὺ μὲ παίρνει κάθε ποὺ νιώθω πὼς εἶμαι μόνος στὸν κόσμον καὶ δὲν μπορῶ νὰ διακρίνω κανένα δεσμό μου μὲ κανέναν ἄνθρωπον. Αἰσθάνομαι ὅπως αἰσθάνεται ἴσως καμιά φορά ἡ γῆ, ποὺ στριφογυρίζει στὸ χάος ξεμοναχιασμένη ἀπὸ τ' ἄλλα σώματα, ποὺ καὶ αὐτὰ στριφογυρίζουν μέσα στὸ χάος, χωρὶς κανέναν δεσμόν νὰ τὰ συνδέῃ ἀναμεταξύ τους. Καὶ εἶμαι τότε ξεριζωμένος ἀπὸ τὴν κοινωνία καὶ γίνομαι πράμα χαμένο στὸν κόσμον καὶ ἀνατριχιάζω. Τότε ἤθελα κάποιον φωνὴ ἀγαπημένη νὰ μοῦ λέῃ :

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

— Καί ἄν εἶς' ἐσὺ ἔρημος στὸν κόσμος, εἶμαι κι ἐγὼ μόνος· ἔρχομαι μαζί.

Μὰ κεῖνο τ' ἀπόγεμα τὸ σταχτερώτατο δὲν ἄκουγα καμιὰ φωνή καὶ πῆρα τὸν ἴσιο δρόμο μου πάλι καὶ περπάτησα στὴν ἀκροθαλασσιά, ὥσπου ἡ ἀνησυχία μου ἐγινε ἀγάλη - ἀγάλη λύπη.

* * *

Ἕνα χειμωνιάτικο πρωὶ σηκώθηκα μὲ τὸν ἥλιο καὶ κοίταξα κατὰ τὴ θάλασσα. Τὸ νησί ἦταν κάτασπρο ὥς κάτω καὶ ἡ ἄμμουδιὰ ἦταν κι αὐτὴ χιονισμένη. Καὶ εἶδα πρώτη φορά, ἀπὸ τὴ ζεστασιά τοῦ ἡλίου, τὴ θάλασσα πού ἄχνιζε ἤσυχα.

Ἡ ἴδια, μὲ τὴ νοτιά, τὶς περασμένες, ἔριξε καὶ σύντριψε στὰ βράχια τοῦ κάβου ἓνα τρικάταρτο καράβι καὶ ἔπνιξε τοὺς ἀνθρώπους. Δὲ βρίσκεις λογαριασμό μαζί της.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα ἄκουσα μιὰν ὁμιλία στὸ λιμάνι :

— Τί γίνεται ὁ Κρανιδιώτης;

— Δὲν εἶναι πιὰ καπετάνιος.

— Γιατί; Δὲν ἔχει πιὰ καράβι;

— Τὸ ἔχει τὸ καράβι του, μὰ πίνει καὶ τὸν κάνανε ναύτη ἀπὸ καπετάνιο.

— Ὅμως ἔχει καλὴ καρδιὰ ὁ Κρανιδιώτης· εἶναι καὶ παλικάρι.

— Τί τὰ θές; Ἡ θάλασσα δὲν παίζει.

Βέβαια ἡ θάλασσα δὲν παίζει. Μπορεῖ ὁ Κρανιδιώτης νὰ ἔχη ἄδολη καρδιὰ καὶ νὰ εἶναι καὶ παλικάρι, μὰ ἡ θάλασσα δὲ δέχεται πιωμένους καπετάνιους· ἅμα βαλθοῦν στὸ πιστό, αὐτὴ τοὺς βάζει στὴ θέση πού τοὺς ταιριάζει, καὶ ἀπὸ καπετάνιους τοὺς κάνει ναῦτες ἢ τοὺς πνίγει μὲ τὸ καράβι τους. Ἄς ἦταν τόσο αὐστηρὴ καὶ ἀλύγιστη καὶ ἡ πατρίδα . . .

Μὲ τρικυμία ταξιδεύω πρὸς κάποιον τόπο· φυσομανᾷ ὁ βοριάς καὶ ἀφρισμένες εἶναι οἱ κορφές τῶν κυμάτων. Στὸ κατάστρωμα περπατῶ καὶ βλέπω ἤσυχα τὴν αἰώνια θάλασσα καὶ σχεδὸν μὲ παίρνει ὁ ἄγριος ὁ βοριάς καὶ λάμπει ἓνα ἄστρο. Εἶμαι κι ἐγὼ ἓνα ὄν σὰν τὰ ἄλλα, ἴσος μὲ τὸ ἄστρο, μὲ τὴ θάλασσα καὶ μὲ τὸν ὀγέρα, μοναχικὸς σὰν αὐτά, ἐλεύτερος καὶ νικητής. Τίποτε δὲ φοβοῦμαι καὶ τίποτε δὲ βαραίνει ἐπάνω μου. Χορεύω στὸ κατάστρωμα γελώντας, ἐπειδὴ χορεύουν γελώντας καὶ τὰ κύματα. Τρελάθηκε ἡ θάλασσα, τρελάθηκα

κι ἐγώ. Κι ἐγώ σήμερα νίκησα τὴ θάλασσα. "Ἐνα δειλινὸ πέρασε τὸ πλοῖο μου ἀνάμεσα στὰ γινώριμα νησιά. Πέρα, στὸ συννεφιασμένον οὐρανό, μόλις διακρίνεται ἓνα σκοταδιασμένο νησί, ποὺ τὸ γνωρίζω. "Α, καὶ νὰ ἦμουν ἐκεῖ πάνω!

* * *

Μὲ καλοκαιρία ξαναπέρασε τὸ πλοῖο μου ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ νησιά, καὶ τὸ νησί αὐτό, ποὺ τὸ εἶδα σκοταδιασμένο τὸ χειμῶνα, τὸ δέρουν ἀπαλὰ τώρα ὁ θαλασσινὸς ἀέρας καὶ τὰ νερά, τὸ λούζει ὁ ἥλιος, καὶ τὸ λιόγερμα ἰσκιώνουν οἱ ρεματιῆς καὶ φωτίζονται οἱ ξέρες, οἱ ράχες, μενεξεδένιες. Λαχταρᾷ πάλι ἡ ψυχὴ μου νὰ πάη κοντὰ στὸ νησί καὶ νὰ τὸ χαϊδέψῃ. Λαχταρῶ τὴν πρώτη ὥρα ποὺ θὰ πατήσω τὸ πόδι μου στὸ νησί, καὶ τὴν πρώτη στιγμή, πού, λαφρότατη, σὰ θύμηση, θὰ μοῦ ἔρθῃ ἡ μυρωδιὰ τῶν χορταριῶν του καὶ τοῦ χώματος.

Καὶ εἶναι τὸ νησί ζωντανὸς βράχος ζωσμένος ἀπὸ πολλή θάλασσα.

Ἰων Δραγοῦμης

« Συμβολήκη »

3. ΜΕ ΤΑ ΠΑΝΙΑ

Ὁ συγγραφεὺς περιγράφει ἓν ταξίδιον τοῦ δι' ἰστιοφόρου ἀπὸ Σιάθου μέχρι Κωνσταντινουπόλεως. (Ἀπόσπασμα).

Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἡσθάνομην ἀμύθητον ἀγαλλίασιν, κοιτάζων τὴν ἐξαισίαν αὐτὴν τοῦ Αἰγαίου σκηνογραφίαν.

Ὁ ἄνεμος ἔπνεεν ἀπὸ τῶν Ἑρμηονήσων καὶ ἡ σκούνα* προῆγε πάντοτε πρὸς τὰ ἐμπρός, χρονιάρα νύμφη, θαρρεῖς, καὶ ἔβγαινεν εἰς τὸν κάβο* τοῦ χοροῦ μὲ μανδήλι μεταξωτό, ἀσπρογάλαζο μανδήλι, τὰς γαλανὰς νησιδας, τὰς ὁποίας, ἰδοὺ γελώσας, προσπαθεῖ νὰ παρασύρῃ εἰς τὸν δρόμον τῆς τὸν ταχύν, γαλανὴν συντροφιάν.

Προχωροῦσης τῆς ἡμέρας ὅμως ὁ ἄνεμος ἐκόπασε. Καὶ τέλος ἔσβησεν ὀλοτελῶς. Γαλήνη πλέον. Ἐπηξεν ἡ θάλασσα τὸ δειλινόν. Ἐπηξεν ἐκεῖ καὶ ἡ σκούνα ἐν μέσῳ τοῦ πελάγους, ἀκίνητος, καθηλωμένη, μὲ τὰ πανιά κρεμασμένα ὡς ἐσθῆτας νὰ στεγνώσουν εἰς τὸ κῆμα τοῦ ἰουλιανοῦ ἡλίου.

Οἱ γλᾶροι ἐκλαβόντες αὐτὴν ὡς νησιδα καταπρασίνην τὴν περι-

τριγυρίζουν παίζοντες, διαγράφοντες ἐν τῇ ταχείᾳ πτήσει των ποικίλους ἀκανονίστους κύκλους, βυθίζοντες τὰ ράμφη των εἰς τὴν θάλασσαν, ὡς διὰ τὰ δροσισθῶσι, κι ἐξαίφνης ἀνυψούμενοι πρὸς τὰς κόφας* καὶ τὰ χρυσὰ κορζέτα* τῆς σκούνας, καὶ πάλιν ἐπαναβυθιζόμενοι καὶ κολυμβῶντες ὀλίγας ὀργυιὰς ὡς ἐκ χάρτου βαρκάκια μὲ ἀνοικτὰ τὰ πτερὰ, μὲ κλειστὰ τὰ πτερὰ, χιονώδεις, βαμβακεροὶ, ζωηροὶ, ὅλοι ὁμοῦ, στολίσκος παίζοντος παιδίου, ἓνας - ἓνας, γῦρο - γῦρο, εἰς τὴν γραμμὴν, μακράν, ἐγγύς, ὡς νὰ ἐργάζωνται, ὡς νὰ θέλουν νὰ κτίσωσι τὰς φωλεὰς των ἐκεῖ, ἐπὶ τῆς λαμποκοπούσης ἐπιφανείας.

Χορὸς δελφίνων παρέκει, ἀνακύψας αἰφνης ἀπὸ τοῦ μαύρου βυθοῦ, διαγράφει μελαψὰς γραμμάς, ἀψιδωτὰς γραμμάς, κατρακυλοῦντος ἄσκοῦ γραμμάς. Τοῦ πελάγους δῦται ἀμιλλῶνται, θαρρεῖς, εἰς τὰ ἀναδύσεις καὶ καταδύσεις· ἄροτῆρες πελαγήσιοι ὀργώνουσι τὴν μαλακὴν ἐπιφάνειαν. Θεωρῶν τὸ κῦμα ἀπὸ τῆς κωπαστῆς διακρίνω τὰ ψαράκια πάλιν, τρία - τέσσαρα κοπαδάκια, ψαράκια μικρά, τῆς πατρίδος μου ψαράκια, τὰ ὅποια μᾶς παρηκολούθησαν ἀπὸ τοῦ λιμένος τῆς Σκιάθου. Παιδάκια ὀρφανὰ, κυνηγοῦν τὴν μητέρα των φεύγουσαν. Καὶ πόσον ἀγάλλονται ὅπου τὴν κατέφθασαν. Προσκολλῶνται εἰς τὰ ὕφαλα μὴ τὴν χάσουν, ἀναπόσπαστα. Καὶ τὴν φιλοῦν καὶ τὴν τσιμποῦν. Καὶ παίζουν εἰς τὴν ποδιὰν της, θαρρεῖς, μαῦρα ματάκια, ἀπὸ χανδρίτσες ψεύτικα ματάκια.

* * *

Πυρίνη, κατακόκκινος ἡμικυκλικὴ ὀπή, καίει τῶρα πρὸς τὴν δύσιν. Ὅπῃ καμίνου, ἔνδον τῆς ὁποίας ἀναρριπίζονται δυσθεώρητοι φλόγες. Οὕτω πυρίνους λάμψεις θὰ ἐξηκόντιζε καὶ ἡ φοβερὰ Βαβυλωνία κάμινος. Ἀφηρημένος πρὸς τὸ αἰφνίδιον θέαμα, νομίζω πῶς διακρίνω ἔνδον τῆς καιούσης καμίνου τοὺς τρεῖς Παῖδας ἄδοντας καὶ χορεύοντας : «Τὸν Κύριον ὑμνεῖτε πάντα τὰ ἔργα...». Στιγμὰς τινος διαρκεῖ τὸ φλογερὸν θέαμα ἐν τῇ ἀπλῇ κυανότητι οὐρανοῦ καὶ θαλάσσης καὶ εἶτα σβέννυται αὐτοστιγμεί.

Ὁ ἥλιος ἔδωσε πλέον. Καὶ φλόγες καὶ κάμινοι ἐξαφανίζονται καὶ ἀπομένει περὶ ἡμᾶς τὸ πέλαγος σιωπηλόν, σκοτειδιαζόμενον. Χεῖρ ἄγνωστος ἤπλωσε περὶ ἡμᾶς καταγάλανον ἀερώδη πέπλον, ὅστις ἐλαφρὰ - ἐλαφρὰ μᾶς ἐπεκάλυψε μετ' ὀλίγον ὡς νύξ. Κι ἐχάσαμεν πλέον τοὺς χρυσοῦς λοφίσκους τοῦ ἸΑῖ - Στράτη μὲ τὰ κλιμακωτὰ ἀγριδιὰ του καὶ τὶς εὖμορφες ἀκρογιαλιές του.

Τὸ πᾶν ἐβυθίσθη μετ' ὀλίγον εἰς σκοτίαν. Σκοτίαν ποῦ τὴν αἰσθάνεσαι γυρὸ σου συνθλίβουσάν σε ὡς οἱ ὄχλοι τὸν Κύριον. Σκοτίαν ζωντανήν, ὑγρὰν σκοτίαν, τοῦ πελάγους σκοτίαν. Λεπτὴ ἀρωματώδης δρόσος ἐπιπλέει πανταχοῦ τῆς θαλάσσης, ἧς ὁ γλυκὺς ψίθυρος συγχέεται πρὸς τὸν μαλακὸν θροῦν τῆς πλεούσης σκούνας.

Ἀλλὰ προχωρούσης τῆς νυκτὸς ἀκούεται πέραν ἀπὸ τοῦ βάθους τοῦ ἀοράτου πόντου θορυβώδης αὐρα, ὡς νὰ σείωνται πρὸς δυσμὰς ἀθέατα δάση ὑπὸ στυγνοῦ μαίστρου*, βοίζοντος ὑποκώφως, λέγεις καὶ κατέρχεται χεῖμαρρος ἀφανῆς ἀπὸ ὑψωμάτων. Προαγγέλλεται νυκτερινὸν μελτέμι. Βίαιος ἄνεμος ποῦ παίρνει τὰ μεσάνυχτα. Ὑπὸ τὰς ἀστρολαμπὰς διακρίνομεν τὰς ρυτιδώσεις τοῦ πελάγους ὡς πτυχὰς ἠπλωμένης ὀθόνης. Ὁ πλοίαρχος στηρίζει τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς ὀσφύος ὡς Αἰγινήτικη λάγνηος*, βλέπων σύννους πρὸς τὰ ἱστία, διατάσσει τοὺς ναύτας, μόλις ἀποδειπνήσαντας, νὰ στερεώσωσιν αὐτὰ τεζάροντες μαντάρια* καὶ μπράτσα, ὅπως εὐρεθῶμεν ἔτοιμοι εἰς ὑποδοχὴν τοῦ ἐπερχομένου ἀνέμου, ἀποστείλαντος ἤδη τὰς προφυλακὰς του, μερικὰ φουσκωμένα κύματα.

Καὶ ἰδοὺ αἰφνίδιαι ριπαὶ καταφθάσασαι, προσπίπτουσιν ἐπὶ τῶν ἱστίων, ἅτινα τινάσσονται κυματοειδῶς, ἐν ἤχηρσι πλαταγισμοῖς, ὡς νὰ προσέκρουσαν ἐπ' αὐτῶν ἀγέλαι πτηνῶν νυκτοβίων καὶ κτυπῶσι τὰς πτέρυγὰς των. Τέλος κολποῦνται ἐν κραδασμοῖς καὶ παλμικαῖς κινήσεσι τοῦ σκάφους, ὅπερ μετὰ στεναγμὸν ἰσχυρὸν ἀνεκινήθη αἰφνης — ἐξηπλωμένον ὅλην τὴν ἡμέραν στὴν λιακάδα — καὶ ὡς προσωθηθὲν ἐρρίφθη ἀκούσιον εἰς τὴν ἀνοιγεῖσαν ὁδόν.

— Τὰ φανάρια σου!

Προστάσσει τὸν παῖδα ὁ πλοίαρχος, ἐπιβλέπων τοὺς ἐπὶ τῶν πλευρῶν μεγάλους τοῦ πλοῦ φανούς, ἐξέχοντας ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὡς δύο μεγάλα ὄμματα ἀλλοιθώρου τέρατος, πράσινον καὶ ἐρυθρόν.

Καὶ ἰδοὺ θρῆνοι ἀντηχοῦσιν ἀπὸ τοῦ ὕψους καὶ τῶν κορζετῶν θρῆνοι ἄρπας καὶ λύρας. Ὀδυρμοὶ καὶ γόοι αὐλοῦ φρυγικοῦ, τὸ φρύγιον* αὐλοῦντος. Μέλος νεκρώσιμον ἀοράτων πνευμάτων, ἐν νυκτίαις φοβεραῖς ὥραις ἐπικαθισάντων, θαρρεῖς, ἐπὶ τῶν ἀκροτάτων τῆς νεῶς καὶ θρηνοῦντων ἐν ἰαχῇ τοῦ ἐρήμου πελάγους.

Ἀθέατα τελώνια, κρεμάμενα ἀπὸ τῶν πολυσχιδῶν σχοινίων τῶν ἁρμένων, ἀρχίζουσιν νὰ παίζουν τραγούδια τρελλὰ, τραγούδια μέθης, ἀποκριᾶς τραγούδια, τραγούδια χοροῦ, ζωῆς τραγούδια, θανάτου

τραγουδία. Μοιρολογούν γυναῖκες ἐπὶ νεκρῶ κι ἐξαίφνης αἱ ἴδιαι καγ-
χάζουν ὡς αἱ Βάκχαι. Τώρα ἀλαλάζουν Τοῦρκοι ἐν ἐφόδῳ, τώρα ψαλ-
μοδοῦν ψάλται κηδεύοντες. Ὑπὸ τὰ σκολιά* ἐξάρτια*, ἀπὸ τὰ ὑψη-
λὰ παταράτσα*, ἀπὸ τὰ χιαστῶς συμπλεκόμενα μαντάρια, πανταχό-
θεν ἀντηχοῦσιν οἱ θρῆνοι καὶ οἱ γέλωτες, ταχύπτεροι τοῦ μελτεμίου*
ἀπόστολοι, τὸ ὅποῖον κατόπιν των, νά το, ἀφρίζει, ὠρύεται, μυκᾶται.

(Ἀκολουθεῖ λεπτομερὴς περιγραφὴ τῆς σφοδρῆς τρικυμίας, κατὰ
τὴν ὁποίαν τὸ πλήρωμα ἀπτόητον ἀντεμετώπισε τὸν κίνδυνον καὶ κα-
τῶρθωσε νὰ διασωθῇ μετὰ τοῦ πλοίου του.)

* * *

Ἐξημερώσαμεν παρὰ τὴν Λῆμνον. Ὁ ἄνεμος ἡλαττώθη. Τὰ ἱστία
ὅλα πάλιν ἀνεπετάσθησαν καὶ ἔπαιζεν ὁ κόντρας* πρωῒ - πρωῒ γελα-
στός, ὡς νικηφόρος ἀεροναύτης.

Ἡ θάλασσα ἔστρωσε. Καί, ὅταν ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος, ἔλαμπεν ἡ
σκοῦνα ὁλόκληρος, μυρίζουσα θάλασσαν καὶ ἄρωμα τοῦ πυθμένος.
Ἀδάμαντες κατεστάλαζον ἀπὸ τ' ἀκροστόλια* τὰ ὕδατα, ὁ πώγων
τοῦ ξυλίνου Ἡρακλέους ἐγυάλιζεν ὡς ζωντανὸς ἀνακινούμενος. Ὁ κα-
ραβόσκυλος, σειόμενος παταγωδῶς, ἐτίνασεν ἀπὸ τοῦ στυλῖνος τρι-
χώματός του τὴν θάλασσαν, βραχεῖς καὶ αὐτὸς τὴν νύκτα· ἀλλ' οἱ
ναῦται, τυλιγμένοι εἰς τὰς κηρόχρους νιτζεράδας* των μὲ τὰ κηρωτὰ
κασκέτα, κεκαλυμμένοι μέχρι τῶν ὠτων, μὲ τὰς χεῖρας ἀφανεῖς κρεμα-
μένες ὡς χηλὰς ὀστρακοδέρμου, μὲ τοὺς πόδας γυμνοὺς, ὁμοιάζον πρὸς
καβούρους μὲ τοὺς ἀγκυλωτοὺς των μύστακας, ἀναμένοντες νὰ «σκαν-
τζάρη* ἡ βάρδια», ἵνα ξαλλάξωσιν. Ὁ σκοπὸς ὁ πρωραῖος, ἐσκυμμέ-
νος ἐκεῖ ἡμέρας ὑπὸ τὴν κιτρίνην νιτζεράδα του, ἔσταζεν ὅλος ὡς ἄρτι
ἀναδύσας ἐκ τοῦ βυθοῦ, ὁ δὲ πηδαλιούχος, μὲ τὴν μίαν χεῖρα κρατῶν
τὸν τροχὸν τοῦ πηδαλίου ἀσφαλῶς, μὲ τὴν ἄλλην ἀπέμασεν ἀπὸ τοῦ
πώγωνος καὶ ἀπὸ τοῦ μετώπου τὴν θάλασσαν, τὸν ἰδρώτα τοῦ πα-
λαίοντος αὐτοῦ. Καὶ εἰς ἓν τίναγμα αἰφνιδίου ριπῆς, τελευταίας τοῦ
ἐκπνεύσαντος ἀνέμου, ἀνακινήθη ἡ σκοῦνα, ἐφάνη ὅτι ἄρτι ἀναδύ-
σασα καὶ αὐτὴ, ἀνετινάσσετο ὡς ὁ караβόσκυλος πρότερον, ἀποβάλλ-
ουσα τὴν ἄλμην, Ἀφροδίτη μὲ κομποὺς τιναγμοὺς ἀποσμήχουσα*
τὴν μοκρὰν τῆς κόμης.

Μεγάλη ἀπλοῦται ἡ Λήμνος, μακρὰ καὶ χθαμαλὴ μὲ ὥραϊα ἀκρωτήρια, μὲ μεγάλους καὶ βαθυκόλπους λιμένας, μὲ χρυσοκιτρίνους ἀγρούς θερισμένους, μὲ εὐμορφες ἀκρογιαλιές. Χωρὶς δάση, χωρὶς χωριά, ἔρημος, θαρρεῖς, ἀκατοίκητος.

Ἀπὸ τὴν Λήμνον ἔπειτα εἰς τὴν Τρωάδα· καὶ ἀπὸ τὴν Τρωάδα εἰς τὴν πολύκωμον Ἰμβρον, ἀπὸ τὴν Ἰμβρον εἰς τὴν Τένεδον.

Βόλτες. Θαλασσινοὶ περίπατοι, αἱ ναυτικαὶ λοξοδρομαίαι.

Συντροφία μὲ τοὺς γλάρους.

ὦ! τὴν ἀγάπησα τὴν συντροφίαν τὴν λευκὴν τῶν γλάρων. Εἶναι ἄθῳα, ὡς εἶναι κάτασπρα τὰ πτερά των. Σὲ διασκεδάζουν χωρὶς νὰ σὲ κουράζουν. Ἀγάπη κουράζουσα, δὲν εἶναι ἀγάπη. Σὲ συντροφεύουν χωρὶς νὰ σὲ ἐνοχλοῦν. Ἀθορύβως καὶ σιωπηλῶς. Εὐγενῶς. Εἶναι καλὸ γνώμος ἡ συντροφία τῶν γλάρων. Ἐμφανίζονται ἐνώπιόν σου ἐκεῖ ὅπου δὲν τοὺς περιμένεις. Ὡς παλαιοὶ σου φίλοι. Δὲν ἐξίστασαι δι' αὐτό, ὡς νὰ τοὺς ἀνεζήτεις μετὰ κόπου. Νομίζεις κι ἔπλευσες δι' αὐτούς. Νομίζεις κι ὑπέφερες δι' αὐτούς. Κι ἐκεῖνοι πάλιν ὅ,τι θέλεις διὰ νὰ σὲ εὐχαριστήσουν. Χορεύουν, βουτοῦν, παίζουν. Προηγούμενοι, ὡς νὰ θέλουν νὰ σὲ ὀδηγήσουν εἰς τὰς κατοικίας των, τὰς δροσεράς, τὰς ὑγρὰς φωλεάς των, ὅπου τὸ κύμα φωσφορίζει φέγγον, ὅπου ἡ δρόσος εἶναι αἰωνία. Κι ἐνῷ προβαίνουν ταχύπτεροι, αἴφνης ἴστανται καὶ σὲ περιμένουν καὶ σὲ κράζουν μὲ τὰ μονοσύλλαβα των, γλαριστί :

— Καλῶς τὸν φίλον μας! Καλῶς τὸν φίλον μας!

Κι ἐνῷ περιμένουν, θωπεύουν τὸν ἄερα μὲ τὰς κυρτάς των ὡς δαμασκιά* πτέρυγας, καὶ φιλοῦν τὸ κύμα μὲ τὰ ράμφη των. Πόθεν ἦλθον; Ποῦ πηγαίνουν οἱ φίλοι μου, οἱ κάτασπροι γλάροι; Εἶναι γλάροι τῆς Μυτιλήνης; Εἶναι γλάροι τῆς Λήμνου; Τῆς Τρωάδος εἶναι οἱ γλάροι ἢ τῆς Τενέδου; Τοὺς ἔβλεπον τάχα καὶ οἱ Ἀχαιοί;

ὦ! ἡ λευκὴ, ἡ καλὴ συντροφία μου, οἱ γλάροι τοῦ Αἰγαίου! Καταμεσῆς στὸ πέλαγος ἀναμένουν νὰ χαιρετίσωσι τοὺς ταξιδεύοντας. Ἀγγελοὶ τοῦ αἰσίου πλοῦ, ὑπάρξεις ποθηταὶ ἐν τῇ κρυερᾷ τοῦ πόντου ἐρημίᾳ. Μειδιάμα γλυκὺ ἐν τῇ πικρᾷ μοναξίᾳ. Ἐλπίς ὅτι ἐγγὺς πού ὁ κόσμος. Ἀφορμὴ μελέτης διὰ τὸν σοφόν. Ἐμπνευσις διὰ τὸν ποιητὴν. Δουλειὰ διὰ τὸν ἄεργον. Παραμυθία διὰ τὸν ναύτην, ὅστις ἐπακκουμῶν ἐπὶ τῆς κωπαστῆς συνάπτει ἄφωνον διάλογον μὲ τὸν λευκὸν πτερωτὸν του σύμπλουν. Ναύτης πρὸς ναύτην. Θαλασσοδαρμένος πρὸς θαλασσοδαρμένον. Γλᾶρος πρὸς γλᾶρον.

Καί πετοῦν ἐνίοτε ὑψηλά. Πλησιάζουν εἰς τὰς κόφας* τοῦ πλοίου, τρέχουν γύρω καί χορεύουν περὶ τὸν θαλασσομάχον*, τὸν ξύλινον τῆς πρῶρας ἀδελφόν των, ὅστις βουτᾶ καὶ αὐτός, καθὼς αὐτοί, ὡς δίστομον στίλετο κόπτον τὸ κύμα. Καὶ πολλάκις πολλοὶ - πολλοὶ περισυναχθέντες τριγυρίζουσι τὴν σκούναν ἐν χαιρετισμοῖς, μεγάλην γλαρίναν, μητέρα πολυπαθῆ τῶν λογικῶν γλάρων.

Ἐκόπασε πλέον ὁ σάλος· τὰ κύματα καταπονηθέντα καθ' ὅλην τὴν νύκτα, ἐπραῦνθησαν. Ἡ θάλασσα γαληνιάζει πάλιν. Δευτέραν φοράν διερχόμεθα ἐγγὺς τῆς πολυσχιδοῦς Λήμνου, ἡρέμα, ἀπὸ τῆς ἀντιθέτου πλευρᾶς. Ἐπὶ τινος χρυσίζοντος λοφίσκου ὑπολευκάζει παρεκκλήσιον. Ὅλοι οἱ ναῦται, πρὸς αὐτὸ ἀτενίζοντες εὐλαβῶς, κάμνουν τὸν σταυρὸν των.

— Αἰ - Νικόλα!

Λέγουσιν ὅλοι ἐγκαινιάζοντες τὸ ἄγνωστον παρεκκλήσιον ἐπ' ὀνόματι τοῦ θαλασσινοῦ των ἐγίου.

Μικρὰ βρατσέρα* πλέει παρὰ τὴν ἀκτὴν φοβισμένη, μετὰ τὸν σάλον ξετρυπώσασα.

Ὑπὸ τινὰ βράχον μοὶ φαίνεται πῶς διακρίνω τὴν σκιὰν τοῦ ἐκσφενδονισθέντος ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου ἄλλοτε χωλοῦ Ἡφαίστου, καὶ παρὰ τι σπήλαιον:

«Ὁρῶ κενὴν οἴκησιν ἀνθρώπων δίχα», τὴν οἴκησιν τοῦ Σοφοκλείου Φιλοκτήτου· καὶ τινὰς συκᾶς ἀπέξω ἐκλαμβάνω ὡς ράκη, τὰ ὅποια ἦπλωσεν ἐκεῖ ὁ ἔρημος ἥρωας «βαρεῖας που νοσηλείας πλέα».

« Διηγήματα »

Ἀλέξανδρος Μωυαΐτιδης

4. Ο ΠΥΡΑΥΛΟΣ

(28 Ὀκτωβρίου)

Ἦτανε νύχτα θεοσκότεινη. Ἐνα δλόμαυρο, πελώριο σύννεφο μὲ φοβερὴ κοιλιά σερνότανε πάνω στὴ φοβισμένη γῆ. Κι οὔτε μιὰ τρυπίτσα γιὰ νὰ ξεφύγῃ τὸ βλέμμα πρὸς τὸν οὐρανό, οὔτ' ἓνα ἀστέρι, οὔτ' ἓνα φῶς. Ἀπὸ τὴ μικρὴ, θαλασσόπληκτη αὐτὴ ξέρα ποὺ κατοικοῦμέ, ὑψώθη ξαφνικά, ἔσχισε τὰ σκοτάδια καὶ χάραξε πύρινη κι δόλωτη τροχιά ἓνας ἐκπληκτικὸς πύραυλος. Τὸ «ΟΧΙ» τῆς Ἑλλάδος στὸν εἰσβολέα. Ἐκατομμύρια μάτια σηκώθηκαν κατὰ τὸ θόλο, ποὺ

ὁ πύραυλος στάθηκε κατακόρυφος, παράξενο, πολύτιμο μετέωρο, πού καταύγαζε τὸ στερέωμα· ἑκατομμύρια ψυχές, σκυμμένες, μαζεμένες, ἀνάβλεψαν μὲ λαχτάρια. Καὶ τὰ παγερὰ δεσμὰ τοῦ τρόμου λύθηκαν. Καὶ τὰ στήθη ἄρχισαν ν' ἀνασαίνουν.

Ἡ εὐρωπαϊκὴ ἀνθρωπότης εἶχεν ὥς τὰ τώρα, στὴν ἱστορία της, πολλές στιγμὲς μεγάλου ξεπεσμοῦ. Αὐτὸ πού ὀνομάζουμε πρόοδο, ἠθικὲς πρὸ πάντων κατακτήσεις, ἠθικὴ ἀνοδο τοῦ ἀνθρώπου, δὲν πᾶει οὔτε μ' εὐθεία, οὔτε μὲ καμπύλη : εἶναι μιὰ τεθλασμένη, πού κατεβαίνει σὲ φοβερὰ Ναδίρ*, γιὰ νὰ τιναχθῇ ἔπειτα στὰ πιὸ ἀπίστευτα Ζενίθ*. Ὁ σημερινὸς ξεπεσμός τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀπὸ τοὺς πιὸ θλιβεροὺς. Ὁ ὕλισμός, πού ἀλώνιζε τὴν Εὐρώπη ἐπὶ δεκαετίες, εἶχε μπολιάσει βαθιὰ τὶς ψυχές, εἶχε ἀποσυνθέσει κάθε πίστη, εἶχε διαλύσει κάθε γενναῖο αἶσθημα, εἶχε διαποτίσει τὰ πνεύματα, εἶχε ναρκώσει κάθε δυνατὴ σκέψη καὶ εἶχε καλλιιεργήσει μιὰ φρενιασμένη τάση πρὸς τὴ φιλοζωία καὶ τὴν ἀπόλαυση. Μὲ μιὰ λέξη : εἶχε προετοιμάσει τοὺς λαοὺς γιὰ τὴ σκλαβιά. Πουθενὰ δὲν ἔμπόρεσε νὰ σταθῇ ὀρθία ἡ ψυχὴ, ν' ἀντιτάξῃ τὴν ἥρωικὴ θέληση, τὴν ἀπόφαση τῆς θυσίας, στὸ ἀτσάλι τῆς μηχανοκινήτου βίας.

Ἐθνη πού τὰ πιστεύαμε μεγάλα, λύγισαν, τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, σὰν τὰ πιὸ ἀδύνατα καλάμια· κράτη πού τὰ θεωρούσαμε ἀνίκητα, συντρίφτηκαν σὰν ἀθύρματα· χῶρες, πού τὶς νομίζαμε λαμπρὰ προστατευμένες, πατήθηκαν· λαοί, πού τοὺς εἶχαμε γιὰ εὐγενεῖς καὶ ὑπερήφανους, δοκίμασαν τὶς μεγαλύτερες ταπεινώσεις καὶ τοὺς ἀπαισιώτερους ἐξευτελισμούς. Ἀπὸ τὶς χιονισμένες περιοχὲς τῆς Σκανδιναβίας κι ἀπὸ τὴ Βαλτικὴ ὡς τὶς ἡλιόλουστες ἀκρογιαλιὲς τῆς Μεσογείου, ὅπου καὶ νὰ γυρίσετε τὸ μάτι, δὲν ἀντικρίζετε παρὰ τὴ σκλαβιά.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἄγρια νύχτα, πού εἶχε συνθλίψει τὸν κόσμον, τινάχτηκε, γιὰ νὰ διαλύσῃ τὰ σκοτάδια, ὁ πύραυλος τῆς ἑλληνικῆς ἀντιστάσεως. Τὸ φῶς του ἔρχεται ἀπὸ πολὺ μακριά. Ἐρχεται ἀπὸ τοὺς Μαραθῶνες καὶ τὶς Σαλαμίνας, πού σήκωσαν κατὰ τῶν κυμάτων τῆς βαρβαρότητος τὸν ἥρωισμό τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου. Ἐρχεται ἀπὸ τὶς ἐπάλξεις τοῦ Βυζαντίου, ὅπου συντρίφτηκαν τὰ κύματα τῶν Ἀράβων. Ἐρχεται ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα, πού ἔδωσε τὸ μέγα σύνθημα τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως τῶν λαῶν σὲ μιὰ Εὐρώπη ἀντιδραστικὴ, σκλαβωμένη, σὰν τὴ σημερινή. Εἶναι ὁ αἰώνιος πύραυλος, πού ὑψώ-

νεται σ' όλες τις επικίνδυνες στιγμές της λιποψυχίας τῶν ἀνθρώπων, πού ὑψώνεται πάντα ἀπὸ τὸ δικό μας ἔθνος — γιὰ νὰ δείξη στὸν κόσμο τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας. Κι ὅταν αὐτὸς φωτίστηκε μιὰ φορά, τὸ τέλος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀμφίβολο: οἱ ἀλυσίδες θὰ σπάσουν κι ὁ κόσμος θ' ἀποδοθῇ στὸ φυσικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς — τὴν ἐλευθερία.

Ἐφημερίς « Ἑστία », 1940

Σπύρος Μελάς

5. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΛΥΤΡΑΣ

Ὁ Νικηφόρος Λύτρας ἐγεννήθη ἐν τῇ νήσῳ Τήνῳ, ἣτις εἶναι ἡ πατρίς τοῦ Γύζη καὶ τῶν πλείστων τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν. Ἡ σύμπτωσης αὕτη σημαίνει ἄραγε ὅτι ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ νήσῳ ἀκμαίοντερον ἢ ἐν πάσῃ Ἑλληνικῇ χώρᾳ τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ θάλλει, ἢ μήπως ὀφείλεται εἰς ὅλως ἐξωτερικὴν ἀφορμὴν, εἰς τὴν μικρὰν δηλ. συνδρομὴν, ἣν ἐκάστοτε ἡ μονὴ τῆς Τήνου παρέσχεν εἰς πάντας τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἀφιερωθῶσιν εἰς τὴν λατρείαν τῆς καλλιτεχνίας;

Ὁ Λύτρας μόνον τὰ πρῶτα ἐγκύκλια μαθήματα διήκουσεν ἐν τῷ σχολείῳ τῆς πατρίδος του.

Εἶναι δὲ περίεργον καὶ χαρακτηριστικὸν ἅμα, ὅτι πάντες σχεδὸν οἱ Ἕλληνες καλλιτέχναι, οἱ ὅπωςδήποτε ὀνομαστοί, ἔμειναν παντελῶς ἄγευστοι τῆς σχολειακῆς παιδείσεως. Μὴ δυνάμενοι νὰ εὕρωσιν ἐν τῷ σχολείῳ τὴν ἀρμόζουσαν πνευματικὴν τροφὴν εἰς τὴν εὐαίσθητον ψυχὴν των καὶ τὴν εὐφάνταστο διάνοιάν των, ἐζήτησαν νὰ σώσωσι τὰ ἔμφυτα αὐτῶν χαρίσματα ἀπὸ τῆς Ἀρπνίας τῆς σχολαστικότητος.

Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐζήτει ὁ Λύτρας δι' αὐτοσχεδιασμάτων νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν ἀκατάσχετον αὐτοῦ πρὸς τὴν ζωγραφικὴν ἔρωτα, πρωτόλεια δὲ τοῦ αὐτοδιδάκτου νεανίου εἶχον ἐλκύσει τὴν προσοχὴν τοῦ Ὁθωνος. Ὁ βασιλεὺς οὗτος, ὅστις εἶχε πατροπαράδοτον κληρονομίαν τὴν ἐξόχως βασιλικὴν ἀρετὴν τοῦ προστατεύειν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα, διακρίνας τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν ροπὴν αὐτοῦ πρὸς τὰς καλὰς τέχνας, ὥρισεν ὑποτροφίαν εἰς τὸν Λύτραν καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Μόναχον πρὸς συστηματικὴν σπουδὴν τῆς ζωγραφικῆς.

Ὁ Λύτρας μετέβη εἰς Μόναχον εἰς χρόνους κρισίμους καὶ πολυταράχους τῇ καλλιτεχνίᾳ, εἰς χρόνους ἀμφιβολίας καὶ ἀσταθείας καλ-

λιτεχνικῆς, ὅτε ἤρχισε νὰ διασαλεύηται ἡ πίστις πρὸς τὰ παλαιὰ εἰδωλα, ἅτινα ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον δεκαετηρίδας ἐλάτρευσεν ὁ καλλιτεχνικὸς κόσμος τοῦ Μονάχου, δὲν εἶχον ὅμως ἀκόμη ἐπικρατήσῃ τελείως καὶ τὰ ιδεώδη τῆς νέας σχολῆς. Τὸ πρῶτον ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Moritz Schwindt, ὅστις ἦτο ὁ τελευταῖος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπιφανέστατος ἀντιπρόσωπος τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν τεχνῶν. Ἡ τέχνη τοῦ Schwindt εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἦτο ἀπηλλαγμένη τῆς ἀσθενικῆς ὑπερευαισθησίας τῶν ρωμαντικῶν καὶ τῆς ἄλλης ἀσαφείας περὶ τὴν διατύπωσιν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν. Εἶχε κατορθώσει μάλιστα οὗτος τὰς ὀμιχλώδεις τοῦ ρωμαντισμοῦ ποιητικὰς ὑποθέσεις νὰ περιβάλλῃ μὲ μορφήν κλασσικῆς ἰδανικότητος. Ἀλλὰ καὶ τοιαύτας ἐχουσα ἡ τέχνη τοῦ Schwindt ἀρετὰς δὲν ἱκανοποιεῖ τελείως τὰς καλλιτεχνικὰς ὁρέξεις τοῦ Λύτρα. Ἡ ἔλλειψις ἀληθείας τῆς παραστάσεως, ἡ ἔλλειψις ἀκριβείας περὶ τὴν τεχνικὴν ἐκτέλεσιν καὶ ἡ ἀτέλεια τοῦ χρωματισμοῦ ἦσαν τὰ κύρια τῆς ρωμαντικῆς σχολῆς ἐλαττώματα, ἅτινα ἠνάγκασαν τὸν Λύτραν νὰ καταλίπῃ τὴν σχολὴν τοῦ Schwindt καὶ νὰ ἀφοσιωθῇ ὀλοψύχως εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Piloty, τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς πραγματικῆς σχολῆς, ὅστις τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας καὶ τὴν μετ' ἀκριβείας καὶ ζωτικότητος ἀναπαράστασιν αὐτῆς ἐθεώρει ὡς τὸ ἀληθὲς τῆς τέχνης εὐαγγέλιον.

Ὁ Λύτρας ταχέως κατέστη εἰς τῶν κρατίστων ὁπαδῶν τοῦ Piloty, ἀνήκει δὲ εἰς τὴν πρώτην καὶ μεγαλουργὸν ἐκείνην γενεάν τῶν μαθητῶν τοῦ ἐπιφανοῦς Γερμανοῦ ζωγράφου, οἵτινες ὄχι μόνον τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Μονάχου ἐλάμπρυναν μετέπειτα διὰ τῶν ἔργων των, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἔτι τὴν δόξαν τῆς γερμανικῆς καλλιτεχνίας ἀποτελοῦσι. Τινὰς δὲ τούτων, ὡς τὸν Μουγκάτση, τὸν Γαβριήλ Μὰξ καὶ τὸν Μάκαρτ, εἶχε καὶ συνεργάτας ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ (atelier) τῆς Ἀκαδημίας. Διὰ τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἐκτακτὸν ἐπίδοσίν του ἐγένετο ὁ Λύτρας ταχέως ὁ ἐκλεκτὸς τῶν καθηγητῶν τοῦ μαθητῆς, διὰ τὴν ἄκραν δὲ καλοκαγαθίαν τῆς ψυχῆς του καὶ τὴν εἰλικρινῇ ἀφέλειαν τῶν τρόπων του, ἠγαπᾶτο μέχρι λατρείας ὑπὸ τῶν συμμαθητῶν του συναδελφῶν.

Συνετέλεσαν δὲ εἰς τοῦτο ὄχι ὀλίγον καὶ αἱ ἐν εἰδει παιδιᾶς καλλιτεχνικαὶ ἐπίνοιαι καὶ ἐμπνεύσεις του, αἱ μεστὰι μεθυγραφικῆς* εὐφύας, δι' ὧν συχνὰ ἔτερπε τὸν ἄλλως φαιδρὸν καλλιτεχνικὸν ὄμιλον.

Ἡ ἔξωσις τοῦ Ὁθωνος ἐγένετο καὶ εἰς τὸν Λύτραν πρόσξενος

άτυχημάτων. Στερηθείς τῆς ὑποτροφίας του ἐταλαιπωρήθη ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν κακουχίαις, μέχρις οὗ φιλόπατρις ὁμογενὴς ἀνέλαβε τῇ συστάσει τῶν καθηγητῶν του νὰ χορηγήσῃ αὐτῷ τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν καλλιτεχνικῶν του σπουδῶν. Ἐπεισόδιόν τι σχετιζόμενον πρὸς τὴν νέαν ταύτην ὑποτροφίαν τοῦ Λύτρα μαρτυρεῖ τὴν εἰλικρινῇ πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν τῶν συμμαθητῶν του καὶ τὴν μεγάλαν τοῦ Λύτρα ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ δημοτικότητα. Ἄρα ὁ Λύτρας ἔλαβε παρὰ τοῦ προστάτου του ὁμογενεὺς τὸ πρῶτον τῆς ὑποτροφίας του χορήγημα, καὶ διεδόθη ἡ εἶδησις αὕτη εἰς ὅλον τὸν καλλιτεχνικὸν κόσμον τῆς Ἀκαδημίας. Εἰς ἐνδειξιν τῆς γενικῆς χαρᾶς ἔσπευαν νὰ πανηγυρίσωσι τὸ εὐφρόσυνον τοῦτο ἄγγελμα. Μὲ ἄνθη καὶ σιμόφανους ἐκόσμησαν τὰς κλίμακας τῆς Ἀκαδημίας, ἐπὶ τῶν τοίχων δὲ ὄλων τῶν δωματίων καὶ ἐργαστηρίων εἶχε γραφῇ μὲ μεγάλα γράμματα ὁ ἀριθμὸς 2000, τὸ ποσὸν τῆς ὑποτροφίας τοῦ Λύτρα.

Τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Λύτρα, ἅτινα ἐν αὐτῇ τῇ Ἀκαδημίᾳ ἐξετέλεισεν, ἦσαν ἱστορικῆς κυρίως ὑποθέσεως, οἷα καὶ τὰ τοῦ Piloty, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀρχαίαν ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ Ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Τὰ ἔργα ταῦτα, ὧν οὐκ ὀλίγα ἐξετέθησαν ἐν Μονάχῳ καὶ ἐπηνέθησαν, δεικνύουσιν ἐμφανῶς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Piloty καὶ κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ιδέας καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τὸν χρωματισμόν. Χειραφετηθεὶς δὲ βραδύτερον ἀπὸ τῆς ἀμέσου ἐπιδράσεως τοῦ μεγάλου διδασκάλου, ἠκολούθησε τὰς ιδίας αὐτοῦ ἐμπνεύσεις καὶ παρήγαγεν ἔργα φέροντα γνησίαν τὴν σφραγίδα τῆς ιδιοφυίας του.

Ἡ καλλιτεχνικὴ σημασία τοῦ Λύτρα ἀρχεταί κυρίως ἀπὸ τῆς εἰς Ἀθήνας ἐπανόδου του, ὅπου καὶ διατελεῖ ἔκτοτε καθηγητὴς τῆς ζωγραφικῆς ἐν τῷ ἡμετέρῳ Πολυτεχνείῳ.

* * *

Ὁ Λύτρας εἶναι ὁ μόνος ἐκ τῶν Ἑλλήνων ζωγράφων, ὅστις ἀφίερωσεν ἅπασαν αὐτοῦ τὴν εὐφυΐαν καὶ παραγωγικότητα εἰς καλλιτεχνικὴν ἀποτύπωσιν τοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Μετὰ θερμότητος ζήλου καὶ ἀγάπης πρόσκειται εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φύσεως, ὡς ἀληθὴς ὅμως naturaliste, ὅστις ἀποστέργει τὴν μετὰ φωτογραφικῆς ἀληθείας χυδαίαν ἀναπαράστασιν τῆς φύσεως ἐξ ἑαυτοῦ καὶ τὴν παράστασιν τῆς κενῆς καὶ ἀψύχου ἰδανικότητος. Ἡ φύσις μετὰ τοῦ ἐν τέχνῃ καλοῦ, ἡ ἀλήθεια μετὰ τῆς ποιήσεως, τοῦτο εἶναι

τὸ σύμβολον τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας τοῦ Λύτρα. Ἐχὼν ἀνεξάντλητον τὴν ἐπίνοιαν καὶ ἀνάλογον τὴν εὐαισθησίαν λαμβάνει τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ οὐχὶ ἐκ μονομεροῦς τινος κύκλου, ἀλλ' ἐκ πάσης πηγῆς τοῦ καλοῦ. Δύναται δὲ νὰ διατυπώσῃ καλλιτεχνικῶς τραγικὰ ἐπεισόδια τῶν χρόνων τῆς πειρατείας μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας καὶ τοῦ αὐτοῦ αἰσθήματος, μεθ' οὗ καὶ τὰ τρυφερώτατα εἰδύλλια τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου τοῦ ἔθνους μας.

Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα εἶναι ἀπλᾶι ρωπογραφίαι* κοινῆς ὑποθέσεως εἰλημμένοι κυρίως ἐκ τοῦ βίου τοῦ λαοῦ — οἷα εἶναι ἡ *Μελλόννημος*, τὸ *Ἀγὼν τοῦ Πάσχα*, ἡ *Ὁρτανή*, τὰ *Κάλανδα*, τὸ *Μαγειρεῖον* καὶ ἄλλα παρόμοια —, ἀλλὰ καὶ λαμπρὰ παραδείγματα τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ Λύτρα πρὸς τὴν μελέτην τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, οὗτινος ὅχι μόνον τὰ κυριώτερα συναισθήματα τὰ συγκινοῦντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐλαχίστας καὶ οἶονεὶ τυχαίας ἐκφάνσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου γινώσκει νὰ περιβάλλῃ μὲ καλλιτεχνικὴν μορφήν. Τὰς ρωπογραφίας ταύτας τοῦ Λύτρα δὲν διακρίνει ἡ δύναμις τῆς ἐκφράσεως καὶ ὁ ζωηρὸς χαρακτηρισμὸς τῆς χυδαίας καὶ ἀγροίκου ἐκφάνσεως τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἡ ποιητικὴ μᾶλλον καὶ εἰδυλλιακὴ ἀντίληψις τῆς παραστάσεως.

Οἱ φρονούντες ὅτι ἡ ἀγροίκος τῆς ζωῆς ἑκφρασις εἶναι ἡ μόντῃ ἀληθής, ἐρμύζουσα μάλιστα εἰς παράστασιν τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ, θὰ εὕρωσιν ὑπερβολικὴν τὴν ἡρεμίαν καὶ τὴν εὐγένειαν, ἣτις καταφαίνεται ἐν τῇ παραστάσει τῶν γυναικείων μορφῶν τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα. Εἰς ἡμᾶς ὅμως ἀσκεῖ ἰδιαιτέραν μαγεῖαν ἡ τοιαύτη ἀντίληψις, ἣτις δὲν ἀντίκειται ἄλλως καὶ εἰς τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν, διότι ἡ εὐγένεια ἡ χαρακτηρίζουσα ταῦτα καὶ ἄλλα ὁμοίας φύσεως ἔργα τοῦ Λύτρα δὲν εἶναι ἐπίπλαστος ἢ ἐπιτετηδευμένη, ἀλλὰ φυσικὴ συστολὴ καὶ αἰδώς, ἐμφαίνουσα ἀρετὴν τινα τῶν γυναικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ μάλιστα τοῦ νησιωτικοῦ, σωφροσύνην δηλαδὴ καὶ ἐμφυτον σεμνότητα.

Αἱ εἰκόνες αὗται τοῦ Λύτρα δεικνύουσι γυναικείους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ τύπους, οἵτινες δὲν τέρπουσι διὰ τῆς παραστάσεως φαιδροῦ κάλλους καὶ ἀγροίκου ζωτικότητος, ἀλλ' ἐμπνέουσι μᾶλλον διὰ τῆς ἀπλοϊκῆς αὐτῶν εὐγενείας τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν θεατὴν.

Οὐδὲν ἥττον ἐπιτυχῶς διατυποῖ ὁ Λύτρας καὶ τὴν φαιδρὰν καὶ

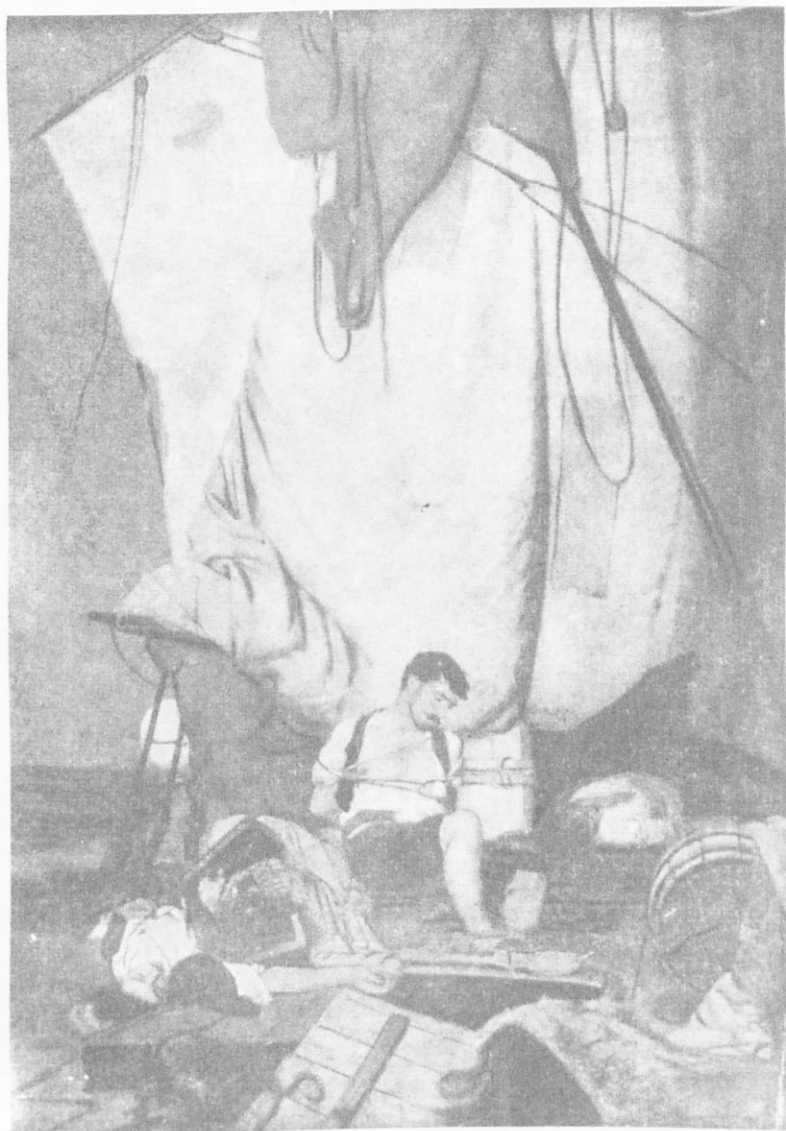
εὐφρόσυνον ἢ καὶ κωμικὴν ὄψιν τοῦ λαοῦ, ἀποφεύγων τὰς ἀκρότητας καὶ τὰς παρεκτροπὰς, αἵτινες ὑποβιβάζουσι τὴν τέχνην εἰς γελοιογραφίαν. Ὁ Μάγκας, τὰ Κάλανδα, τὸ Φίλημα, τὸ Μαγειρεῖον, ὁ Κακὸς Ἐγγονος εἶναι εἰκόνες μεστὰὶ λεπτοτάτης μεθυγραφικῆς δυνάμεως.

* * *

Πλὴν τῶν ἀπλῶν ρωπογραφιῶν, αἵτινες ἔχουσιν ὡς ὑποκείμενον τὴν παράστασιν τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου ἐν εἰδυλλιακαῖς σκηναῖς ἀναπτυσσομένου ἢ τὴν παράστασιν τοῦ ἀτόμου ἐν τῇ τυχαίᾳ ἐκφάνσει τοῦ καθημερινοῦ βίου, ὁ Λύτρας παρήγαγε καὶ εἰκόνας γενικωτέρας σημασίας, ἀληθεῖς μεγαλογραφίας, εἰκόνας τῆς ἱστορικῆς καλουμένης ρωπογραφίας, αἵτινες χαρακτηρίζουσι ἐποχὴν ὁλόκληρον παρωχημένην τοῦ ἔθνικοῦ ἡμῶν βίου, ἀναπαριστῶσαι μετὰ πειστικῆς ἀληθείας καὶ δραματικῆς δυνάμεως τὸν θυελλώδη καὶ πολυτάραχον ἔθνικόν βίον ἀρχαιοτέρων χρόνων, τὸν μεστὸν κινδύνων καὶ σκληρῶν δοκιμασιῶν.

Τὰ ἔργα ταῦτα ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ Λύτρας ὄχι μόνον ποιητικῆς εὐαισθησίας ἐμπεφορημένος εἶναι ἀλλὰ καὶ βαθὺς μελετητὴς καὶ ψυχολόγος.

Πλὴν τοῦ ἔναντι ἀπεικονιζομένου ἔργου « Τὰ μετὰ τὴν πειραιεῖαν », ὁ σπουδαιότατος τοῦ εἶδους τούτου πίναξ τοῦ Λύτρα εἶναι, λόγῳ ἐπιβολῆς, « Ἡ Κλεμμένη ». Σπῆλαιόν τι παρὰ τὴν ἀκτὴν καὶ πλοιάριον κατὰ τὸ ἥμισυ ἐντὸς αὐτοῦ κρυπτόμενον εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ τῆς παραστάσεως βάσις, ἡ σκηνογραφία, τὸ κυριώτερον δὲ τῆς συνθέσεως πρόσωπον, ὅπερ ἀποτελεῖ ἄλλως καὶ τὸ κέντρον τῆς ἐσωτερικῆς ιδέας, εἶναι ἡ ἐν τῷ ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνης μέρεϊ καθημένη παρὰ τὴν λέμβον γυναικεία μορφή, Ἑλληνὶς καὶ ἐξ ἐπιφανοῦς οἴκου, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ πλοῦτου τῆς περιβολῆς. Κατεχομένη ὑπὸ βαθείας ψυχικῆς ὀδύνης στηρίζει τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ πλοίου, ὅλως ἀναίσθητος πρὸς τὰ περὶ αὐτὴν γινόμενα. Δύο δὲ εἶναι κυρίως τὰ πρόσωπα, ἅτινα καὶ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ιδέαν καὶ κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν σύνθεσιν στενώτερον μετ' αὐτῆς συνδέονται. Γέρων τις Τοῦρκος καὶ ἀπαίσσιος τὴν ὄψιν νεαρὸς ζεϊμπέκης, ὃν καθιστᾷ ἀπεχθέστερον ἢ αἱματόχρους ἐνδυμασία του. Κάθηται οὗτος ἐπὶ τῆς λέμβου παίζων τὸ σύνθηες μουσικὸν ὄργανον τῶν Τοῦρκων, προσβλέπει δὲ λοξῶς τὴν περικαλλῆ νεάνίδα με φιλάρεσκον μεϊδίαιμα, πεπιοιθῶς εἰς τὴν μαγειάν τῆς μουσικῆς του καὶ εἰς τὴν ἀκαταμάχητον δύναμιν

Νικηφόρος Λύτρα

Τὰ μετὰ τὴν πειρατείαν

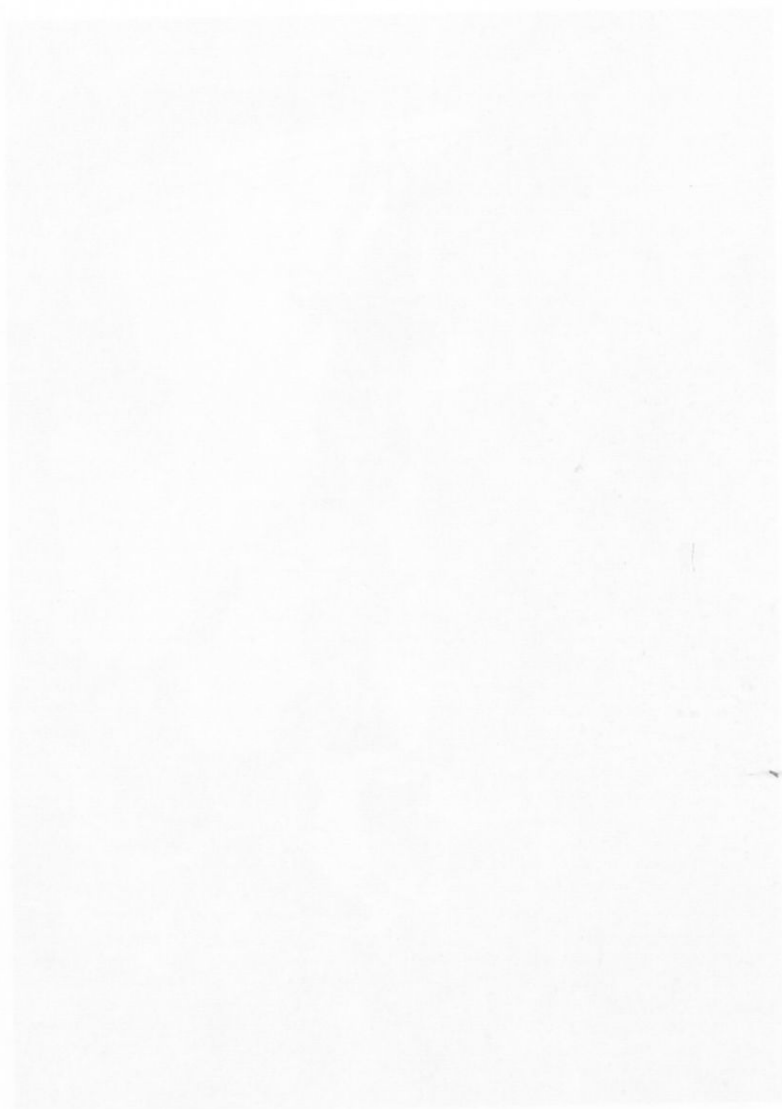
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Λαγάρτσαλκ Η.

Νικηφόρου Λύτρα

τῶν θελγῆτρων του. Παρ' αὐτὸν δὲ κάτωθεν τῆς ἐτέρας πλευρᾶς τοῦ πλοιαρίου κάθηται ὁ γέρον Τούρκος, ὅστις μετὰ στυγνοῦ καὶ ἀδυσωπότητος ὕφους καὶ μετὰ τινος φθόνου προσβλέπει τὸν νέον ζεῖμπέκην, ἀναμιμνησκόμενος τοὺς ἡρώϊκούς του χρόνους.

Τὶ ζητεῖ ὁμως ἡ νεαρὰ αὕτη καὶ περικαλλὲς κόρη ἐν μέσῳ τοιούτου ἥκιστα τιμητικοῦ ὁμίλου, τίς ἡ σχέσις αὐτῶν, καὶ τίς ἡ αἰτία τῆς θλίψεως τῆς γίνεται σαφέστερον καὶ ἐκ τῶν ἄλλων τῆς συνθέσεως προσώπων. Παρὰ τοὺς πόδας τοῦ ζεῖμπέκη συσπειράται αἰθίοψ τις, ὅστις ἔχει τὴν δεξιὰν χεῖρα ἐπὶ τοῦ στήθους προσδεδεμένην ἕνεκα βαρείας πληγῆς. Ἡ πρὸ αὐτοῦ δὲ κειμένη μάχαιρα ὑποδηλοῖ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς πληγῆς του. Ὅποίου εἶδους αἰσθήματα ἐμπνέει εἰς τὸν μαῦρον τοῦτον τὸ πρὸ αὐτοῦ λαμπρὸν θέαμα γυναικεῖας καλλονῆς, δεικνύει ἡ λαγνεῖα, ἥτις ἐκφραστικώτατα ἐπὶ τῆς ἀπαισίας μορφῆς του ὑποτυποῦται. Ἐν γένει δὲ ὁ αἰθίοψ εἶναι μία τῶν ἐκφραστικωτάτων μορφῶν τῆς ὅλης εἰκόνας.

Ἐν τῷ βᾶθει τοῦ σπηλαίου φαίνεται ἕτερος Τούρκος παρασκευάζων τὰ ὄπλα, πρὸς προσεχῇ κίνδυνον, ἐν μακρινῇ δὲ ἀποστάσει φρουρὸς ἑνοπλος καὶ ἡμικλινῆς κατασκοπεύων τὰ πέριξ. Τὸ μέρος, ἐν ᾧ ἡ σκηνὴ αὕτη ἀναπτύσσεται, τὰ ὄπλα, αἱ κατασκοπεύσεις καὶ αἱ πληγαὶ τῶν ἀνθρώπων ἐκφράζουσι σαφῶς ὅτι ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ ἔχομεν ἐνώπιόν μας συμμορίαν πειρατῶν, οἵτινες μετὰ τὴν ἐπιτυχῇ τῆς ἀπαγωγῆς ἐκβασιν κάθηται φρουροῦντες τὴν πλουσίαν αὐτῶν λείαν, τὴν « *Κλεμμένην* » Ἑλληνίδα, ἐπὶ προσδοκίᾳ γενναίων λύτρων.

Ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ Λύτρα εἶναι μεστὴ δραματικοῦ ἐνδιαφέροντος. Τὸ σημεῖον δὲ τὸ ὁποῖον ἐξέλεξε πρὸς καλλιτεχνικὴν διατύπωσιν τῆς δραματικῆς ταύτης ὑποθέσεως ἐμφαίνει μεγάλην ψυχολογικὴν παρατηρητικότητα τοῦ τεχνίτου. Ἡ παράστασις αὕτη καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἐν ἀπλοῦν ἐπιδόσιον ἀπαγωγῆς, ἐρωτικὸν μάλιστα, τρυφερόν, ὅπερ ὁμως, ἕνεκεν τῆς μεγάλης ταύτης ἀντιθέσεως τοῦ ρωμαντικοῦ ἐπεισοδίου πρὸς τὸ τραγικὸν τῆς ὅλης ιδέας, καθιστᾷ τὴν ἐκ τῆς παραστάσεως ἐντύπωσιν μᾶλλον ζωηράν καὶ δραστικὴν.

Μία τῶν μεγαλυτέρων ἀρετῶν τῆς εἰκόνας ταύτης καὶ καθόλου τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα εἶναι ἡ πλαστικότης καὶ σαφήνεια, μεθ' ἧς ἐκφράζεται ἐκάστοτε ἡ ὑπόθεσις τῆς παραστάσεως. Ἰστάμενός τις πρὸ τῆς εἰκόνας ταύτης τοῦ Λύτρα δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐρμηνευτοῦ. Ὅχι μόνον λαλεῖ σαφῇ καὶ εὐληπτον γλῶσσαν πρὸς πάντα θεατὴν, ἀλλὰ καὶ

κινεί την φαντασίαν του, μετάγουσα αὐτὸν καὶ πέραν τοῦ χρονικοῦ σημείου, ἐν ᾧ ἡ παράστασις ἀναπτύσσεται. Ἡ αὐτὴ δὲ σαφὴνεια παρατηρεῖται καὶ ἐν τῇ ἐξωτερικῇ οἰκονομίᾳ τῆς συνθέσεως. Δι' ὧν τῶν ἔργων τοῦ Λύτρα διήκει πνεῦμα νοικοκυροσύνης, πνεῦμα καλλιτεχνικῆς σωφροσύνης, διατάσσει καὶ ρυθμίζει τὰ πάντα μετὰ λογισμοῦ καὶ περισκέψεως. Οὐδὲν οὐδέποτε τὸ τυχαῖον ἢ περιττόν, ἀλλὰ τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῆς γενικῆς ιδέας καὶ εἰς αὐτὴν ὑποτάσσονται.

Ὁ τρόπος δ' οὗτος τῆς συνθέσεως καὶ ἡ πλαστικότητα τοῦ σχεδίου εἶναι αἱ δύο κύριαι τεχνικαὶ ἀρεταὶ αἱ χαρακτηρίζουσαι τὰ ἔργα τοῦ ἡμετέρου καλλιτέχνου.

Κατὰ τὸν χρωματισμὸν ὁ Λύτρας δύναται κατ' ἀρχὴν νὰ θεωρηθῇ ὁπαδὸς τῆς ἀρχαιοτέρας περιόδου τῆς σχολῆς τοῦ *Piloty*, ἔχει ὅμως καὶ ἰδιορρυθμίαν τινά. Τὰ ἔργα του στεροῦνται βάρους καὶ ἀτμοσφαίρας καὶ ὁ χρωματισμὸς εἶναι ὀλίγον ξηρὸς καὶ ὄχι πολὺ πειστικός. Ἀποβλέπει δὲ μᾶλλον εἰς τὴν ἀρμονικὴν διάταξιν ἢ εἰς τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν τῶν χρωμάτων. Καὶ τοῦτο κυρίως ἀποτελεῖ τὸ μέγα πλεονέκτημα τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ Λύτρα, ὅτι γινώσκει μετὰ πολλῆς ἀρμονίας καὶ συνδυάζει ἐκάστοτε τὰ διάφορα τῆς εἰκόνος του χρώματα μετὰ τοῦ γενικοῦ τόνου.

Διὰ νὰ λάβῃ τις πλήρη εἰκόνα τῆς καλλιτεχνικῆς ιδιοφυΐας καὶ τῆς ποικίλης δημιουργικότητος τοῦ Λύτρα δὲν πρέπει νὰ παρίδῃ καὶ τὰ ἐξόχους αὐτοῦ προσωπογραφίας. Ὁ Ἕλλην καλλιτέχνης ὡς προσωπογράφος δὲν ἐπιζητεῖ τὴν μηχανικὴν φωτογραφικὴν ἀναπαραστάσιν τῆς ἐξωτερικῆς ἀληθείας, ἀλλὰ ἀποβλέπει μᾶλλον εἰς τὴν ἠθογραφικὴν διάπλασιν, ὑποτυπῶν ὅσα μόνον ἀποτελοῦσι τὰ κύρια γνωρίσματα τοῦ ἥθους ἢ χαρακτῆρός τινος. Διὰ τὴν ἀρετὴν δὲ ταύτην καθίστανται αἱ προσωπογραφίαι τοῦ Λύτρα ἀληθεῖς τύποι, χαρακτῆρες. Ἐκ τῶν κρατίστων δὲ προσωπογραφιῶν αὐτοῦ εἶναι καὶ αἱ εἰκόνες τοῦ Ὁθωνος καὶ τῆς Ἀμαλίας (ἐν Ἀρσακείῳ), πρὸς ὧν τὴν ἠθογραφικὴν δύναμιν ἀμιλλᾶται ἡ πλαστικότης τοῦ σχεδίου καὶ ἡ ἁρμονικὴ τῶν χρωμάτων διάταξις. Ἀπαράμιλλος δὲ εἶναι ἡ μεγαλοπρεπὴς σκηνογραφία τῶν κλασσικῶν ἐρειπίων τῆς Ἀκροπόλεως τῶν περιβαλλόντων ἐν εἴδει πλαισίων τὰς σεπτὰς μορφάς, μαρτυροῦσα βαθύ ποιητικὸν αἶσθημα τοῦ καλλιτέχνου. Εἶναι δὲ καὶ ἡ μόνη εὐαρμοστοῦσα πρὸς τὸ βασιλικὸν μεγαλεῖον τῶν ἀπεικονιζομένων, οἵτινες ὄχι μόνον τὴν νέαν

Ἑλλάδα ὀλοφύχως ἠγάπησαν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν εἰ-
λικρινῶς καὶ ἐν ἐπιγνώσει ἐλάτρευσαν.

* * *

Τοιοῦτος ὢν ὁ Λύτρας ἠδύνατο, πεπροικισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως
μὲ ἔσοχα καλλιτεχνικὰ χαρίσματα, καὶ ἀλλαχοῦ ἐν εὐρυτέρῳ καλλιτε-
χνικῷ κόσμῳ νὰ εὐδοκίμησῃ καὶ δόξης δάφνας πλείονας νὰ δρέψῃ καὶ
πλοῦτον νὰ ἀποκτήσῃ. Προϋτίμησεν ὅμως, καὶ ἐν μειονεκτικῇ ὦν ἐν-
ταῦθα θέσει, νὰ ἀφιερῶσθαι τὸ τάλαντόν του εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πα-
τρίδα γενόμενος οὕτως ὄχι μόνον ὁ σπουδαιότατος παράγων, ἀλλὰ
καὶ ὁ ἰδρυτὴς τῆς νεωτέρας ἐν Ἑλλάδι καλλιτεχνίας· διότι παρ' αὐ-
τοῦ σχεδὸν πάντες οἱ ὅπωςδῆποτε διωνομασμένοι ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ
νεώτεροι Ἕλληνες ἐμυθήσαν τὰ πρῶτα τῆς τέχνης μυστήρια, παρ'
αὐτοῦ ἐνεπνεύσθησαν καὶ πλείστοι ἄλλοι τῶν φιλοτέχνων τὸν πρὸς
τὴν καλλιτεχνίαν ἔρωτα.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς εἵπομεν ἐν ἀρχῇ ὅτι ἀφιερῶμεν τὰς γραμ-
μὰς ταύτας εἰς τὸν Λύτραν, τιμῶντες ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ὄχι μό-
νον τὸν μεγάλον καλλιτέχνην, ἀλλὰ κατ' ἔσοχὴν τὸν Ἕλληνα καλλι-
τέχνην.

* * *

Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐν ἣ ὁ καλλιτέχνης ζῇ ἐν πλήρει ἀπομονώσει
καλλιτεχνικῇ, ἔχων συνάμα νὰ παλαίσῃ καὶ πρὸς πλείστας ἄλλας βι-
στικὰς δυσχερείας, εὐκόλως γενιᾶται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ καλλιτέχνου τὸ
αἶσθημα τῆς ἀπογοητεύσεως καὶ τῆς ἀθυμίας. Ὁ Λύτρας ὅμως εἶχε
τὴν δύναμιν νὰ διασώσῃ ἀμείωτον καὶ ἄσβεστον τὸν ἐνθουσιασμόν
του πρὸς τὴν θεῖαν τέχνην. Οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην δὲ πικρίαν ἠσθάνθη
ποτὲ κατὰ τῶν συμπολιτῶν του, ὥς μὴ δυναμένων ἔτι ἐπαρκῶς νὰ
ἐκτιμήσωσι τὸ τάλαντόν του. Μακρὰν τῆς τύρβης καὶ τοῦ θορύβου
διέρρευσε ἐν διηνεκεῖ ἐργασίᾳ ἅπας ὁ μέχρι τούδε βίος του ἐν τῷ ἡρέ-
μῳ σπουδαστηρίῳ του. Θεραπεύει δὲ τὴν τέχνην ὄχι χάριν κέρδους ἢ
χάριν δόξης καὶ ἐφημέρου ἐπαίνου τῶν πολλῶν, ἀλλ' ὥς ἀληθὴς καλ-
λιτέχνης ὑπέκων εἰς τὴν ἔμφυτον καλλιτεχνικὴν τῆς ψυχῆς του ὁρμήν.

* * *

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καλλιτέχναι ἐξειργάζοντο συνήθως μετὰ
τελειότητος ἄκρας καὶ τὰ μὴ καταφανῇ τῶν ἀγαλμάτων μέρη.
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἐλέχθη ὅτι οὕτως ἐργαζόμενοι ἤθελον νὰ καταστήσωσι τὰ ἔργα των ἄριστα ὄχι μόνον εἰς τοὺς θνητούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Θεόν, οὗ τὸ ὄμμα τὰ πάντα βλέπει.

Εἰς τὸ ὄμμα αὐτὸ καὶ μόνον τοῦ Θεοῦ τῆς καλλιτεχνίας ἀφιεροῖ καὶ ὁ ἡμέτερος ζωγράφος τὰς εἰκόνας του, γινώσκων ὅτι τῶν θνητῶν τὸ ὄμμα, τῶν συγχρόνων συμπολιτῶν του, τυφλῶται ἐπὶ τοῦ παρόντος πρὸς πᾶσαν καλλιτεχνικὴν ἀπόλαυσιν.

Περιοδικὸν « Ἑστία » 1893, σ. 152 κ. ἑξ.

Θεμιστοκλῆς Σοφοῦλης

6. Ο ΨΗΛΟΦΡΩΝ

Ὁ ὑψηλόφρων ὁμοιάζει κάπως τὸν ὑπερήφανο, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὑπερήφανος, εἶναι ὕ ψ η λ ό φ ρ ω ν. Εἶναι ἄνθρωπος ἀνωτέρων φρονημάτων καὶ εὐγενεστέρων αἰσθημάτων. Ὁ χαρακτήρας του εἶναι ἐντιμότερος καὶ δὲν παραδέχεται νὰ κάμῃ τίποτε ἀγεννές.

Ἡ ὑψηλοφροσύνη του εἶναι πόρισμα τῆς εὐγενοῦς διαθέσεως τῆς ψυχῆς του καὶ τῶν ἠθικοπνευματικῶν προτερημάτων του.

Μὲ τοὺς κατωτέρους μᾶλλον εὐπροσήγορος.

Μὲ τοὺς ὁμοίους του εὐγενικός.

Μὲ τοὺς ἀνωτέρους του ὑψηλόφρων.

Ἄν ἔχῃ ἀνώτερη κυβερνητικὴ θέση, ἂν εἶναι ὑπουργός, ἂν εἶναι βασιλεὺς, ὁ ὑψηλόφρων χαρακτήρας του ἀναβιβάζει τὸ ἔθνος καὶ τὸ συσταίνει στὸν ἔξω κόσμον.

Ἄν εἶναι ἰδιώτης καὶ ἰδιωτεύει στὸ σπίτι του θὰ κάμῃ σεβαστὴ τὴν οικογένειά του. Ἡ ζήλια καὶ ὁ φθόνος ἡμποροῦν νὰ τοῦ γαβγίσουν ἀπὸ μακρὰν, ἀλλὰ ποτὲ νὰ τὸν δαγκάσουν.

Δέχεται δημόσιες θέσεις καὶ δημόσιες τιμές, ἂν τοῦ προσφέρουν, ἀλλὰ ποτὲ δὲν πηγαίνει γυρεύοντάς τες. Τὸ σιχαντερό ἐκεῖνο συνήθιον, τοῦ νὰ ζητῇ ἐμμέσως τιμητικὰς θέσεις καὶ τυχαίνοντάς τες νὰ λήῃ ὅτι τις δέχεται παρακαλεσμένος καὶ βιασμένος ἀπὸ τοὺς φίλους, τοῦ εἶναι ἄγνωστο. Ἡ δημόσια ὑπηρεσία ἔχει χρεια νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ αὐτόν· αὐτός καίτοι ἴσως πένης, δὲν ζητεῖ νὰ ὠφεληθῇ ὑπηρετώντας.

Μπορεῖ, ἂν δὲν ἀγαπᾷ τὰ στρατιωτικά, νὰ πασχίσῃ νὰ τ' ἀπο-

φύγη, ἀλλὰ μιὰ φορὰ στρατιώτης, ἀποθνήσκει στὴ μάχη, ἀλλὰ δὲν φεύγει.

Ἄν εἶναι γυναίκα, ἡ ὑψηλόφρων τούτη, ἀπαξιοῖ τὴν καταβιβαστική γυναικεία φιλαρέσκεια καὶ βάνει τὸ φιλότιμό της εἰς ἀξιοπρεπέστερα ἄλλα, εἰς τὴν μεγαλύτερη ἀνδρωσὴ τῶν φρονημάτων της, εἰς τὴν ἀνάπτυξη τοῦ πνεύματός της, εἰς τὴν κάθαρση τῆς ψυχῆς της ἀπὸ δεισιδαιμονίες καὶ προλήψεις, εἰς τὴν σπουδὴ καὶ μελέτη ἀνωτέρων ὠφελίμων γνώσεων.

Ὁ ὑψηλόφρων χαρακτήρας δίνει κάτι τι πραγματικῶς ἀνώτερο στὴν ψυχὴ καὶ στὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου.

« Ἴδού ὁ ἄνθρωπος »

Ἀνδρεία, Λαοκρατίας

7. Η ΓΥΝΑΙΚΟΥΛΑ

Ἡ γυναικούλα εἶναι κι ἐκείνη ὄν ἀνθρώπινο, ἀλλὰ κατώτερης ἀνθρωπίνης ἀξίας. Ἐχει λίγες καὶ προταπὲς ἰδέες καὶ λιγότερη ἀνθρωπιά.

Γεωγραφικὲς τῆς γνώσεις εἶν' ἐκείνες τοῦ τόπου της, ἡ καὶ μόνης τῆς γειτονιάς της. Ἱστορικὲς, ὅσα θυμᾶται νὰ εἶδε μὲ τὰ μάτια της, ἡ ἄκουσε μὲ τ' αὐτιά της. Ὀρησκευτικὲς, ἡ ἐκκλησία τῆς ἐνορίας της καὶ ὁ παπὰς της. Ἐπιτηδευματικὲς, ἡ ρόκα της, τὸ σκαρτσούνι της, καὶ ἴσως-ἴσως καὶ τὸ κροσὲ της...

Κοντὰ ὅμως σὲ τούτη τὴ γυναικούλα, ὀφθαλμοφανῶς κατώτερης κοινωνικῆς τάξεως, εἶναι καὶ ἡ γυναικούλα ἀνώτερης περιωπῆς. Τούτη ἔχει πλατύτερο ὀρίζοντα ἰδεῶν καὶ ἀνώτερη ἰδέα τοῦ ἑαυτοῦ της, ἐπεὶδὴ τούτη, παρεχτὸς τῶν εἰρημένων γνώσεων καὶ πεποιθήσεων, κάνει καὶ τῆς ἔρχεται τὸ φιγουρίνο ἀπὸ τὸ Παρίσι, καὶ ξέρεي νὰ ντύνεται μὲ κομψότητα. Παίξει τὰ χαρτιά· ἴσως κίολα διαβάζει μυθιστορήματα. Ἐχει θεωρεῖο εἰς τὸ θέατρο, ὅπου ἡ δόξα καὶ ἡ ἀποθέωσή της. Δὲν ἐννοεῖ μουσική, οὐδὲ ξέρεي τί γίνεται στὴ σκηνή... Καὶ βγαίνει ἐν θριάμβῳ ὅτι ἐσάστισε ὅλους μὲ τὰ σπάνιά της φορέματα καὶ μὲ τὰ λαμπρά της στολίδια.

Ἡ ὕστερη τούτη γυναικούλα, μὲ ὅλη της τὴν ὑπεροχὴ ἀπάνου στὴν πρώτη, ἔχει τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κεφαλιοῦ της γεμάτο κορδέλες, φιγουρίνια, συναναστροφές, τραπουλόχαρτα, μαγαζιά μὲ μόδες, καπέλα μὲ πιούμες* ... ἀλλὰ τόσο μόνο.

Καὶ ὅμως ἡ γυναικοῦλα τούτη κυβερνᾷ ἴσως τὸ ἀνθρωπάκι τὸν ἄνδρα τῆς καὶ ἀντάμα οἱ δύο τοὺς ἀνατρέφουν τὰ παιδιὰ τοὺς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τῶν γονέων!... Ὅπου γυναικοῦλες καὶ ἀνθρωπάκηδες κάμνουν τὸ σῶμα τῆς κοινωνίας, ἐκεῖ δὲν ἐχτιμοῦνται, παρὰ τὰ μηδαμινά, τὰ στάσιμα, τὰ γελοῖα. Οἱ λίγοι ἀνώτεροι κιτρινοφυλιάζουνε καὶ μαραίνονται ἀποθαρημένοι. Ἡ δὲ κοινωνία μένει πάντα εὐκαταφρόνητη καὶ ἀνάξια σύγχρονη τοῦ λοιποῦ ἐξευγενισμένου κόσμου.

« Ἰδού ὁ ἄνθρωπος »

Ἄρθρος Δυσκαρτίος

Γ'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Ι. ΗΘΟΓΡΑΦΙΚΑ

1. Ο ΠΑΠΑ - ΝΑΡΚΙΣΣΟΣ

—Παπαδιά μου, εἶπεν ὁ παπα-Νάρκισσος, ἀφοῦ ἀπέφαγε καὶ ἔκαμε τὸν σταυρόν του· παπαδιά μου, μοῦ κατεβαίνει ὁ ὕπνος γλυκὰ-γλυκὰ. Μὲ τὴν ἀδειάν σου θὰ τὸν πάρω.

—Νὰ τὸν πάρης καὶ νὰ τὸν καλοπάρης, παπά μου. Σοῦ ἀξίζει νὰ ἡσυχάσης ὕστερα ἀπὸ τόσην κούρασιν σήμερα. Καὶ οὔτε θὰ ἔλθῃ κανεὶς νὰ σὲ ταράξῃ μὲ αὐτὸ τὸ λιопύρι.

Καὶ ἤρχισεν ἡ παπαδιά νὰ μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν τράπεζαν εἰς τὸν νεροχύτην τὰ ὀλίγα πινάκια καὶ τὰ δύο μαχαιροπίρουνα, διὰ νὰ τὰ καθάρισῃ, προτοῦ τὰ τοποθετήσῃ εἰς τὴν ἐξέχουσαν ἐπὶ τοῦ τοίχου σανίδα, μεταξὺ τοῦ νεροχύτου καὶ τῆς ἐστίας. Διότι τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο ἦτο συγχρόνως καὶ μαγειρεῖον καὶ ἐστιατόριον καὶ αἶθουσα. Ἡ τράπεζα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔφαγον τὸ λιτὸν γεῦμα των, τέσσαρες ξύλινοι καθέκλαι καὶ εἰς ψάθινος καναπὲς ἦσαν τὰ μόνα ἐπιπλά του. Ὁ καναπὲς ἦτο ἀντικρὺ τῆς ἐστίας. Ἄνωθεν αὐτοῦ ἐκρέματο ἐπὶ τοῦ τοίχου ἐντὸς μαύρου ξυλίνου πλαισίου (χωρὶς ὅμως ὕαλον), λιθογραφία κιτρίνη ἐκ τῆς πολυκαιρίας, παριστῶσα τὴν ἀφίξιν τοῦ βασιλέως Ὁθωνος εἰς Ναύπλιον. Ἀπέναντι τῆς εἰσόδου, εἰς μὲν τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ γωνίαν τοῦ τοίχου ἦτο ἡ θύρα τοῦ κοιτῶνος, εἰς δὲ τὴν πρὸς τ' ἀριστερὰ ἡ θύρα τοῦ κήπου. Μεταξὺ τῶν δύο θυρῶν ἔκειτο κιβώτιον ὀγκῶδες, πρασίνου χρώματος, ἐπ' αὐτοῦ δὲ τάπης μικρὸς διπλωμένος

εἰς τέσσαρα. Τὸν τοῖχον ἄνωθεν τοῦ κιβωτίου ἐστόλιζεν ἑτέρα λιθογραφία, ἄνευ πλαισίου αὕτη, προσηλωμένη ἐπὶ τοῦ τοίχου διὰ τεσσάρων μικρῶν καρφίων καὶ παριστώσα, ὅχι πολὺ ἐντέχως, τὴν ἄψιν τοῦ ἐν Τήνῳ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας, ἐνθύμημα τοῦτο, προδήλως, εὐλαβοῦς τοῦ οἰκοδεσπότου ἀποδημίας εἰς τὸ προσκυνητήριον ἐκεῖνο.

Κατάντικρυ τοῦ κιβωτίου ἦτο ἡ θύρα τῆς οἰκίας, ἐκατέρωθεν δὲ αὐτῆς δύο παράθυρα, τῶν ὁποίων τὰ φύλλα ἦσαν κλειστά. Ἡ θύρα ἐχωρίζετο ὀριζοντίως εἰς δύο φύλλα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν κάτω ἦτο κλειστόν, τὸ δὲ ἄνω ἀνοικτὸν πρὸς τὸν στενὸν ἔξω δρομίσκον καὶ εἰσῆρχετο δι' αὐτοῦ ἐντὸς τοῦ δωματίου τὸ ἄφθονον φῶς τοῦ μεσημβρινοῦ ἡλίου.

Ἐν τούτοις, ὁ παπα-Νάρκισσος ἐγερθεὶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν κοίτων, ἔφερεν ἐκεῖθεν τὸ προσκέφαλόν του, τὸ ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ καναπέ, ἔκλεισε καὶ τὸ ἄνω φύλλον τῆς θύρας, διὰ νὰ γίνῃ τὸ δωμάτιον σκοτεινὸν καὶ δροσερόν, καὶ ἐξηπλώθη εἰς τὸν καναπέν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγα λεπτά ἡγέρθη πάλιν, ἐπῆρε τὸν ἐπὶ τοῦ κιβωτίου τάπητα, τὸν ἐξεδίπλωσε, τὸν ἥπλωσε μετὰ προσοχῆς ἐπὶ τοῦ καναπέ, καὶ ἐστρώθη μετὰ μεγαλυτέρας ἢ πρότερον εὐχαριστήσεως, ἐνῶ ἡ παπαδιά ἐξηκολούθει ἐν σιωπῇ τὴν παρὰ τὸν νεροχύτην ἐργασίαν της.

Ἐδικαιοῦτο πράγματι ὁ παπα-Νάρκισσος νὰ θέλῃ ἀνάπαυσιν τὴν μεσημβρίαν τῆς Κυριακῆς ἐκείνης. Ἦτο ἐπὶ ποδὸς ἀπὸ τὰ ἐξημερώματα. Ἐν ἁλείφει ἄλλου ἱερέως, ἢ διακόνου, ἢ καὶ ἀναγνώστου, αὐτὸς ἀνέγνωσε κατὰ τὸ σῆνυθες τὸν ὁρθρὸν καὶ ἐτέλεσε τὴν λειτουργίαν εἰς τὴν μόνην ἐκκλησίαν τοῦ μικροῦ χωρίου του. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας μετέβη πεζὸς εἰς ἀπομεμακρυσμένον μέρος τῆς νήσου, μετὰ τοῦ Εἰρηνοδίκου καὶ μαρτύρων, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν ὀρίων ἐνὸς ἐκεῖ ἀγροῦ του, τοῦ ὁποίου ὁ γείτων ἀντεποιεῖτο μίαν λωρίδα. Καὶ ἐπέστρεψε μὲν ἱκανοποιηθεὶς, διότι ἀνεγνωρίσθη τὸ δικαίον του ἐπιστήμης, ἀλλ' ὅμως ὁ δρόμος ἦτο μακρὸς, ὁ δὲ καύσων ὑπερβολικὸς. Εἶχε παρέλθει ἡ συνήθης τοῦ γεύματος ὥρα, ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου ἡ παπαδιά ἐπερίμενε ἀνησυχούσα μὴ χαλάσῃ τὸ φαγητόν. Ἀλλ' ὁ πεινασμένος παπὰς τὸ εὗρεν ἐξαίρετον καὶ τὸ ἐτίμησε κατὰ κόρον, πρὸς ἄκραν τῆς συζύγου του εὐχαρίστησιν. Συνετέλεσε δὲ καὶ τοῦτο ἴσως πρὸς αὔξησιν τοῦ βάρους τῶν βλεφάρων του.

Ὁ μεσημβρινὸς καύσων, εὐαρέστως μετρίαζόμενος ἀπὸ τὸ σκό-

τος τοῦ δωματίου, ἡ ἄκρα σιωπή, διακοπτομένη ἀπὸ μόνην ἑξωτῶν τεττίγων τὴν μονότονον μουσικὴν, ἐντὸς δὲ τῆς οἰκίας ἀπὸ τὰς ἐλαφρὰς κινήσεις τῆς παπαδιᾶς, τοποθετοῦσης τὰ πινάκια εἰς τὴν θέσιν των, ὁ κάματος τοῦ χορτασθέντος παπᾶ, ὁ ἀπαλὸς ἐπὶ τοῦ καναπέ τάτης, τὰ πάντα προσεκάλουν τὸν ὕπνον.

Μὲ ἡμίκλειστα τὰ βλέφαρα ὁ ἱερεὺς παρηκολούθει τὴν ἐργασίαν τῆς συζύγου του, ἡ δὲ ξανθὴ του γενειὰς μόλις ὑπέκρυπτε μειδιάμα ἀφάτου ἀγαλλιάσεως. Ἐσκέπτετο ὅτι ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν θὰ προστεθῇ κοιτὶς βρέφους εἰς τὸν κοιτῶνα των. Χθὲς μόνον ἔμαθε τὸ χαρμόσυνον μυστικόν. Ἡ παπαδιὰ τὸ ἐξεμυστηρεῦθη τὴν νύκτα, εἰς τὰ σκοτεινά, συστελλομένη νὰ τὸ εἶπῃ εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

Καί, ἐνῶ ἐστήριζε τρυφερῶς τὰ νυσταλέα βλέμματα εἰς τὴν νεαράν του γυναῖκα, διέβαινον ταυτοχρόνως ἐνώπιον τῆς φαντασίας του σκηναὶ διάφοροι τοῦ παρελθόντος βίου, προσλαμβάνουσαι βαθμὴν δὸν μορφὴν ὀνείρου, καὶ συναρμολογούμεναι, ἐν τῇ ταχείᾳ αὐτῶν καὶ νεφελώδει διελίσκει, μὲ τὴν εὐφρόσυνον συναίσθησιν τῆς παρούσης εὐτυχίας.

Πρὸ τριῶν μόνον μηνῶν ἀπῆλauseν ὁ παπα-Νάρκισσος τὴν διπλὴν τιμὴν νὰ γίνῃ ἱερεὺς καὶ σύζυγος. Παιδιοθέν ἐφόρει τὸ ράσον, ταχθεὶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν προτοῦ εἰσέτι γεννηθῇ. Ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων οἱ πρωτότοκοι τῆς μητρικῆς οἰκογενείας του ἐγίνοντο ἱερεῖς, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἰδιοκτίτου ἐκκλησίας τῆς Ὑπαπαντῆς, ἥτις ἦτο τὸ στόλισμα, τὸ κάυχημα καὶ τὸ προσκυνητήριον τῆς νήσου. Ἄλλ' ὁ προκάτοχος τοῦ Ναρκίσσου, καὶ θεῖος του, ἦτο κατ' ἐξαίρεσιν ἄτεκνος. Διὰ τοῦτο, ὅτε ἐνύμφευσεν τὴν νεωτέραν αὐτοῦ καὶ μόνην ἀδελφήν, ἐτέθη ὁρος ρητὸς εἰς τὸ προικοσύμφωνον, ὅτι ὁ πρῶτος υἱὸς τῆς θὰ γίνῃ ἱερεὺς καὶ κληρονόμος του.

Ἡ χαρὰ τῆς οἰκογενείας, ὅτι ἐγεννήθη ἄρρεν, ὑπερέβη τὴν συνήθως ἐκδηλουμένην εἰς τοιαύτας περιστάσεις, πρὸς ἀδικαιολόγητον ὑποτίμησιν τῆς ἀξίας τῶν θηλέων. Ὁ μικρὸς Νάρκισσος ἐθηλάσθη μετὰ σεβασμοῦ, καθὼ μέλλων ἱερεὺς, παιγνίδια του ἦσαν κομβολόγια καὶ σταυροί, ὅτε δὲ ἤρχισε νὰ ὀμιλῇ, πρῶτας λέξεις μετὰ τὰ παγκόσμια π α π ᾶ καὶ μ α μ ᾶ, ἐδιδάχθη νὰ ψελλίξῃ τὸ Κ ὕ ρ ι ε Ἐ λ ῆ σ ο ν. Μόλις ἠδύνατο νὰ περιπατῇ στερεῶς, ὅτε ἔλαβε τὸ προνόμιον τοῦ νὰ κρατῇ τὴν λαμπάδα ἐνώπιον τοῦ θεοῦ τοῦ ἱεουργοῦντος: Οὗτος ἐδίδασκεν εἰς τὸν μικρὸν ἀνεψιόν του τὸ ἀλφάβητον διὰ τῶν ἐρυθρῶν ψηφίων τοῦ Ὁρολογίου*, βραδύτερον δὲ τὴν ἀνάγνωσιν διὰ τῆς Ὁκτο-

ήχου*. Ἀλλ' ὁμως ταῦτα πάντα δὲν περιέστελλον τὰς πρὸς τὸ παίζειν ὁρμὰς τοῦ μικροῦ ἱερωμένου, οὐδὲ τὸν ἀπήλλασσαν χειροτονίας ἄλλου εἶδους, ὅτε ἤρχετο μὲ τὸ ράσον κατεσχισμένον ἀπὸ τὰς ἀναρριχήσεις εἰς βράχους, ἢ ἀπὸ διαπληκτισμούς ὑπὲρ τὸ δέον ζωηροῦς μετὰ συνηλικιωτῶν του.

Ἀμα εἰσελθὼν εἰς τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας του ὁ μικρὸς ρασοφόρος ἐξενιτεύθη, διὰ νὰ μὴ ἐξαμβλύνῃ ἡ πολλὴ σχέσις τὸ σέβας τοῦ ποιμνίου πρὸς τὸν ἐπίδοξον ποιμένα του. Εἰς Ἀνδρον ἰδιώτευν γέρων θεῖος τῆς μητρός του, ὅστις χρηματίσας ἐπίσκοπος Σαλμαθοῦντος παρητήθη τοῦ ἱεροῦ ἀξιώματος, ἀφοῦ ἀπεθησαύρισε τὰ ἀρκοῦντα ὅπως ζήσει ἐν ἀνέσει τὸ λοιπὸν τοῦ βίου. Πρὸς τοῦτον ἀπεστάλη ὁ Νάρκισσος. Ὁ Δεσπότης τὸν προσεδέχθη εὐχαρίστως, παρὰ χωρήσας εἰς αὐτὸν τὴν θέσιν καὶ τὸν τίτλον ἀναγνώστου. Πρὸς διακείωσιν δὲ τοῦ πρώτου τούτου βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης, ὁ Νάρκισσος ἐξηκολούθησε τὰ μαθήματά του ὅχι μόνον εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ἀνδρου, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὸν πρωτοσύγκελλον τοῦ πρώην Σαλμαθοῦντος, ὅστις ἰδίως τὸν προήλειφεν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά.

Ἐντὸς τοιαύτης προσφυοῦς ἀτμοσφαίρας προητοιμάζετο ὁ νέος διὰ τὸ στάδιόν του. Μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν τινῶν ὁ ἀναγνώστης ἐπρόκειτο νὰ προχειρισθῇ εἰς διάκονον, ὅτε ἦλθεν εἰς Ἀνδρον ἡ εἰδησις, ὅτι ἀπεβίωσεν ὁ θεῖος του, οἱ δὲ συμπολίται του τὸν προσεκάλουν πρὸς παραλαβὴν τῆς ἱερᾶς διαδοχῆς. Ἦτο νέος εἰσέτι διὰ τὰ καθήκοντα ἱερέως, ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ περιπέσῃ εἰς ξένας χεῖρας τὸ οἰκογενειακὸν προνόμιον. Ὁ πρώην Σαλμαθοῦντος, καίτοι φέρων βαρέως τὴν στέρησιν τοῦ ἀναγνώστου καὶ μέλλοντος διακόνου του, τὸν ἔστειλε μὲ τὴν εὐχὴν του εἰς τὴν πατρίδα πρὸς εὕρεσιν νύμφης προτοῦ τὸν χειροτονήσει.

Τοῦτο οὐδαμῶς δυσηρέστει οὐδὲ ἐδυσκόλευε τὸν Νάρκισσον, καθόσον ἡ ἐκλογὴ ἦτο ἐκ τῶν προτέρων ὠρισμένη. Ἐκ βρεφικῆς σχεδὸν ἡλικίας ἐθεώρει τὴν Ἀρετούλαν ὡς μέλλουσαν γυναῖκα του. Οἱ γονεῖς τῶν δύο παιδίων ἐπεκύρωσαν παιδιοθέν τὸ συνοικέσιον, κατὰ τὸ ἥμισυ παίζοντες καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ σπουδάζοντες, ἀλλ' ὁ μικρὸς Νάρκισσος παρεδέχθη ἐξ ἀρχῆς τὸ σπουδαῖον μόνον μέρος τῆς ὑποθέσεως, ὅτε δὲ ἀνεχώρησεν εἰς Ἀνδρον, ἀντήλλαξε μετὰ τῆς μικρᾶς συμπαικτρίας του ὑπόσχεσιν ἀμοιβαίας πίστεως.

Μετὰ ὅκτῳ ἐτῶν ἀπουσίαν εὔρε τὴν Ἀρετούλαν μεταβληθεῖσαν

εις νέαν κομψήν καὶ ὥραιάν, ἀλλὰ καὶ ἡ ξανθὴ κεφαλὴ τοῦ Ναρκίσσου δὲν ἡλαττοῦτο ὡραιότητος ὑπὸ τὸν μαῦρον σκοῦφον τοῦ ἀναγνώστου. Ὁ συνοδεύσας τὸν γαμβρὸν Δεσπότης πηλόγησε τὸν γάμον, ἐχειροτόνησε τὸν νεανίαν διάκονον καὶ πρεσβύτερον καὶ ἐπέστρεψε πάλιν εἰς Ἀνδρον.

Πρὸ τριῶν ἡδὴ μηνῶν ὁ Νάρκισσος ἦτο ἱερεὺς, τὰ πάντα δ' ἔβαινον κατ' εὐχὴν. Οἱ χωρικοὶ ἐφέροντο πρὸς τὸν ἐφημέριόν των μὲ σέβας ἀνώτερον τοῦ ὀφειλομένου εἰς τὴν ἡλικίαν του, ἡ σύζυγός του προητοιμάζε τὸν διάδοχον, οἱ ἄγροί του προεμήνουν εὐκαρπίαν, αἱ πρόσοδοι τῆς ἐκκλησίας δὲν ἡλαττώθησαν. Τί ἄλλο ἡδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ ; Καὶ ὅμως ἡ εὐτυχία του δὲν ἦτο ἐντελής. Τὴν ἐπεσκίαζε μία μεγάλη καὶ διαρκὴς ἀνησυχία. Ὁ ἱερεὺς παραμυθεῖ τοὺς ψυχωραγοῦντας καὶ κηδεύει τοὺς νεκροὺς ! Τοὺς νεκροὺς ! Ἰδοὺ ἡ σκέψις, ἡ ὁποία τὸν ἐβασάνιζε· τὸ νέφος, τοῦ ὁποίου ἡ σκιά ἐμαύριζε τὸν φαιδρὸν ἄλλως ὀρίζοντα τοῦ βίου του.

Ὁ τρόμος τοῦ θανάτου τὸν κατεῖχεν ἀφότου τὸν ἔφερον, μικρὸν ἔτι, ν' ἀσπασθῇ τὰ κλειστὰ ψυχρὰ βλέφαρα τοῦ νεκροῦ πατρός του. Ἀληθῶς, παρευρέθη εἰς πολλὰς κηδεῖας ἔκτοτε. Ζῶν πλησίον ἱερέων πάντοτε, ἀνατραφεὶς οὕτως εἰπεῖν ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας, πῶς ἡδύνατο νὰ μὴ παρακολουθῇ καὶ νὰ μὴ λαμβάνῃ καὶ οὗτος τὸ μέρος του εἰς τὰς νεκρωσίμους τελετάς ; Ἀλλ' ὅμως εὗρισκε πάντοτε τὸν τρόπον νὰ ὑπεκφεύγῃ τὴν θέαν τοῦ θανάτου. Προσηλῶν τὰ ὄμματα εἰς τὴν λαμπάδα ἢ εἰς τὸ ψαλτήριον, τὸ ὁποῖον ἐκράτει, κρυπτόμενος τὸ κατὰ δύναμιν ὀπισθεν τῶν ὑψηλοτέρων ὁμηλικίων του, ποτὲ δὲν ἀνύψωσε τὸ βλέμμα πρὸς τὸ ἄπνουν τοῦ νεκροκραβάτου φορτίον, ποτὲ δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὴν σπαραξικάρδιον πρὸς τοὺς ἐπιζῶντας πρόσκλησιν τοῦ νὰ δώσουν τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν εἰς τὴν σάρκα, ἐξ ἧς ἀπεχωρίσθη ἡ ψυχὴ.

Ἀλλ' ὅμως πῶς ἡδύνατο, γενόμενος ἱερεὺς, νὰ ἀποφύγῃ ἐφεξῆς τῆς ἀποσυνθέσεως τὴν ἐπαφὴν ; Ἡσθάνετο ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξοικειωθῇ πρὸς τὸ ἀπαίσιον θέαμα. Ἐξωμολόγησε πρὸς τὸν Δεσπότην τοὺς φόβους του, ἐξεμυστηρέυθη τοὺς ἐνδοιασμούς του, ἀπεκάλυψε τὴν ἀδυναμίαν του, ἀλλ' ὁ γέρων τὸν ἐνουθέτησε, τὸν ἐπέπληξε, τὸν ἐνεθάρρυνε, τὸν ἐβεβαίωσεν ὅτι θὰ συνθίβῃ καὶ αὐτὸς καθὼς τόσοι ἄλλοι εἰς τὴν φρίκην τοῦ θανάτου, ἀνύψωσε τὸ φρόνημά του, ὑποδεικνύων τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀποστολῆς τοῦ ἱερέως παρὰ τὴν

κοίτην τοῦ ἀποθνήσκοντος καὶ τὸν λάκκον τοῦ θετνωτός. Ὁ Νάρκισσος ἐπέστη. Ἐπέστη, ἀλλ' ὁ φόβος δὲν ἐξέλιπεν. Ἐπὶ τρεῖς ἡδὴ μῆνας, ὁψέποτε ἤρχετό τις πρὸς ἐπίσκεψίν του, ἔτρεμε μὴ ἔρχεται φέρων ἀγγελίαν θανάτου. Μέχρι τοῦδε διέφυγε τὴν φοβερὰν δοκιμασίαν, ἀλλ' ἐσκέπτετο ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραταθῇ ἐπὶ πολὺ ἢ μὴ ἐμφάνις τοῦ θανάτου εἰς τὴν νῆσον του. Καὶ τώρα, ἐνῶ κατέβαινε γλυκὺς ὁ ὕπνος εἰς τὰ βλέφαρά του, μεταξύ τῶν εὐαρέστων εἰκόνων ὅσαι ἐπλανῶντο ὡς σκιαὶ ὀνείρων ἐνώπιόν του, ἀνεμειγνύοντο καὶ σκηναὶ ὀδυνηραὶ ἐπιθανάτου ἐξομολογήσεως.

Ἀλλὰ βαθμηδὸν αἱ εἰκόνες αὗται ἐβολώθησαν πᾶσαι καὶ ἀπεσβέσθησαν, τὰ ἡμικλειστὰ βλέφαρά του ἐκλείσθησαν ἐντελῶς, ἡ χεὶρ ἔπεσε βαρεῖα ἐπὶ τοῦ τάπητος, ἡ παρειὰ ἐβυθίσθη εἰς τὸ προσκέφαλον, καὶ ἐντὸς τοῦ σκιεροῦ καὶ ἡσύχου δωματίου ἀντήχησεν ἰσχυρὰ καὶ ἰσόχρονος ἡ ὑγίης ἀναπνοὴ τοῦ ἀποκοιμηθέντος ἱερέως.

Ἡ παπαδιὰ ἐν τούτοις ἀπετελείωσεν τὴν ἐργασίαν της καὶ βαίνουσα ἀκροποδητί, διὰ νὰ μὴ ταράξῃ τὸν ἄνδρα της, μετέβη εἰς τὸν κοιτῶνα καὶ μετ' ὀλίγον ἐπανῆλθε φέρουσα μικρὸν δέμα. Ἐκάθισεν εἰς τὸ παρὰ τὴν σβεστήν ἐστίαν σκαμνίον, ἤνοιξε τὸ δέμα καὶ ἠπλώσεν ἐπὶ τῶν γονάτων της τὸ ἐν μετὰ τὸ ἄλλο τὰ περιεχόμενα. Ἦσαν βρεφικὰ ἐνδύματα, δανεισθέντα ὡς δείγμα διὰ τὰ ἐργόχειρα, εἰς τὰ ὅποια ἐσκόπευε ν' ἀφοσιωθῇ ἐφεξῆς. Καὶ τὰ ἔβλεπεν ἡ παπαδιὰ μετὰ πόθου, καὶ τὰ παρετήρει μετὰ βραδύτητος, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεκρύπτετο ἄλλο αἶσθημα ἢ ἡ περὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν προσοχῇ. Καὶ διακόπτουσα τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐνδυμάτων, ἔστρεφεν ἐν τῷ μεταξύ τὸ βλέμμα καὶ ἔβλεπε ρεμβάζουσα τὸν ἡσύχως κοιμώμενον σύζυγόν της.

Ἦχος βημάτων βαρέων προχωρούντων πρὸς τὴν οἰκίαν διέκοψεν αἴφνης τὴν ἔξω ἡσυχίαν. Τὰ βήματα διεκόπησαν πρὸ τῆς θύρας, καὶ τὸ ἄνω φύλλον αὐτῆς, ὑπέκρινεν εἰς πῖεσιν χειρὸς ὠθοῦσης ἔξωθεν, ἔτριξεν ἑλαφρῶς καὶ ἠνοιχθῇ κατὰ τὸ ἥμισυ. Τὸ φῶς εἰσῆλθεν ἄφθονον ἐντὸς τοῦ δωματίου, ἡ ἀναπνοὴ τοῦ ἱερέως μετέβαλε ρυθμόν, ἀλλ' ὁμως δὲν ἔπαυσεν ἀντηχοῦσα, ἡ δὲ παπαδιὰ στρέψασα τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἀνοιχθὲν θυρόφυλλον, ἔθεσε τὸν δάκτυλον εἰς τὰ χεῖλη, διὰ νὰ ἐπιβάλλῃ σιωπὴν εἰς τὸν ἀνοίξαντα.

Ἐντὸς τοῦ φωτεροῦ τετραγώνου, τοῦ σχηματισθέντος διὰ τοῦ ἀνοίγματος τοῦ ἄνω μέρους τῆς θύρας, προέκυπτε τὸ στήθος καὶ ἡ κεφαλὴ γέροντος χωρικοῦ. Τὸ παλαιὸν φέσι του περιέδεε μανδήλιον

βαμβακερόν, τοῦ ὁποίου αἱ λευκαὶ ἄκρα ἐκρέμαντο ὅπισθεν πρὸς προ-
φύλαξιν τοῦ ρυτιδωμένου αὐχένος του. Ὑπὸ τὸ φέσι ἐλαμπον οἱ ζω-
ροὶ ὀφθαλμοὶ του, σκιαζόμενοι ἀπὸ δασείας πολιὰς ὀφρῦς.

Ὁ ἰδρῶς ἔσταζεν ἀπὸ τοὺς κροτάφους του. Διὰ τῆς δεξιᾶς χει-
ρὸς ἐκράτει ράβδον στηριζομένην ἐπὶ τοῦ ὤμου του, ἀπὸ δὲ τὴν ἄκραν
τῆς ράβδου ἐκρέματο ἐπὶ τῶν νώτων του καλάθιον σκεπασμένον μὲ
φύλλα λαχάνων.

Ἡ παπαδιά ἐγερθεῖσα ἐπλησίασεν ἀποφητὶ πρὸς τὴν θύραν.

—Καλημέρα, γερο-Θανάση, ἐπιθύρουν. Ὁ παπὰς κοιμᾶται.

—Τὸ βλέπω, παπαδιά μου, ἀπεκρίθη ὁ γέρον προσπαθῶν ἀνέπι-
τυχῶς νὰ καταβιάσῃ εἰς ψιθυρισμὸν καὶ οὗτος τὸν ἤχον τῆς βραγχώ-
δους φωνῆς του. Τὸ βλέπω, ἀλλὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ξυπνήσῃ.

—Τί τρέχει ; τί τὸν θέλεις ;

—Δὲν τὸν θέλω ἐγώ, δόξα σοι ὁ Θεός ! Ὁ λεπρὸς τὸν θέλει.

—Κύριε ἐλέησον ! Ὁ λεπρὸς ! ἐπανέλαβεν ἡ παπαδιά.

Καὶ ἀνελογίσθη διὰ μιᾶς τοὺς φόβους τοῦ συζύγου της—τὴν
φρίκην του ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸν λεπρὸν τὴν ἐξάσκησιν τῶν δυσχερῶν
καθηκόντων του—καὶ τὴν ἀπόστασιν ἕως εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς
νήσου, ὅπου ὁ δυστυχὴς ἐκεῖνος διήρχετο τὸν ἔρημον βίον—καὶ τὸν
πολὺν καύσωνα τῆς θερινῆς ἐκείνης ἡμέρας.

—Ἐτελείωσαν μοῦ φαίνεται τὰ ψωμιά του, ὑπέλαβεν ὁ χωρικός.

—Κύριε ἐλέησον, ἐπανέλαβεν ἡ παπαδιά, μὴ εὕρισκονσα ἄλλας
λέξεις πρὸς ἑκφρασιν τῆς ἀδημονίας της καὶ στρέφουσα τὰ ἀνήσυχά
βλέμματα πρὸς τὸν καναπέν.

Ὁ ἱερεὺς ἤκουσε τὰ πάντα, ἀλλὰ τὰ ἤκουσεν ὡς εἰς ὄνειρον. Τὸ
ἄνοιγμα τῆς θύρας διέκοψε τὸν ὕπνον του, ἀλλ' αἱ αἰσθήσεις του ἔμε-
νον εἰσέτι εἰς νάρκωσιν, αἱ δὲ ἰδέαι συνωθοῦντο συγκεχυμέναι καὶ ἄνευ
σειρᾶς ἐντὸς τῆς κεφαλῆς του. Εἶδε διὰ τῶν κλειστῶν βλεφάρων τὸ
χυθὲν ἐντὸς τοῦ δωματίου φῶς, ἤκουσε τὴν γυναῖκα του προσαγορεύ-
ουσαν τὸν γερο-Θανάσην, ἤκουσεν ὅτι ὁ λεπρὸς τὸν θέλει... Ἀλλ' ἡ
τελευταία τοῦ γέροντος φράσις καὶ τὸ δεύτερον τῆς συζύγου του
«Κύριε ἐλέησον» τὸν ἀφύπνισαν ἐντελῶς.

Ἀνέκυψε τὴν κεφαλὴν, κατεβίβασε τοὺς πόδας, καὶ καθήμενος ἐπὶ
τοῦ καναπέ, μὲ τὰς δύο χεῖρας στηριζομένας ἐπὶ τοῦ τάπητος, μὲ τὰ
βλέμματα προσηλωμένα πρὸς τὴν θύραν καὶ τὰ χεῖλη ἡμιανοικτά, ἔμε-

νεν ἀκίνητος καὶ σιωπηλός. Ἐσκέπτετο ἄραγε ; Ὅχι δὲν ἐσκέπτετο, ἀλλ' ἐφαντάζετο ὅτι βλέπει ἐνώπιόν του τὴν ἑλεεινὴν καλύβην ἐπὶ τῶν βράχων, ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, ὅπου πρὸ ἐτῶν πολλῶν, ὠθούμενος ὑπὸ παιδικῆς περιεργείας ἐπλησίασε διὰ νὰ ἴδῃ τί ἐστὶ λεπρός. Ἐφαντάζετο ὅτι βλέπει τὸν δυστυχεῖ τῆς καλύβης κάτοικον, καθὼς τὸν εἶδε τότε καθήμενον κατὰ γῆς εἰς τὴν σκιὰν μιᾶς κέδρου, καθαρίζοντα χόρτα ἄγρια ἐντὸς τῆς πηλίνης χύτρας του καὶ στρέφοντα μετ' ἀπορίας τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν μικρὸν ρασοφόρον. Ἀνεπὸλεί πῶς, ὅτε εἶδε τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην μορφήν, ρίγος φρίκης τὸν κατέλαβε καὶ ἔφυγε δρομαίως πρὸς τοὺς συντρόφους του, οἵτινες ἀτολμότεροι τὸν ἐπερίμενον μακρὰν τῆς καλύβης...

—Νὰ μὲ συμπαθήσης, πατὰ μου, εἶπεν ὁ γερο-Θανάσης. Σ' ἐξύπνησα. Ἀλλὰ ψυχομαχεῖ ὁ λεπρός καὶ σὲ θέλει· καὶ εἶναι πολὺς ὁ δρόμος ἕως ἐκεῖ. Ἴσως δὲν τὸν προφθάσης.

Ὁ παπα-Νάρκισσος ἠγέρθη.

—Παπαδιά, εἶπεν, ἡ δὲ φωνὴ τοῦ ἔτρεμεν ὀλίγον. Τὸ καλυμμαύχι καὶ τὸ ράσον μου.

Ὑπήκουσεν ἐκείνη σιωπῶσα καὶ ἔφερεν ἐκ τοῦ κοιτῶνος τὰ ζητηθέντα.

—Δὲν θὰ κάμῃς πεζὸς τόσον δρόμον, πατὰ μου, ὑπέλαβε θωπευτικῶς.

—Ὅχι, ὄχι, εἶπεν ὁ γερο-Θανάσης. Πηγαινῶ νὰ εὕρω κτῆμα κι ἔρχομαι ἀμέσως νὰ τὸν πάρω.

—Θὰ ἔλθῃς μαζί μου ; ἠρώτησεν ὁ ἱερεὺς.

—Καὶ βέβαια.

Ὁ γέρον ἀνεχώρησεν ἐσπευμένως πρὸς εὗρεσιν κτήματος, ὡς ὀνομάζουν εὐφήμως τὰ κτήνη των οἱ νησιῶται.

—Ἰδέ, ἔλεγεν ὁ ἱερεὺς πρὸς τὴν σύζυγόν του, ἐνῶ ἔνιπτε τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον εἰς τὸν νεροχύτην. Ἰδέ ὁ γερο-Θανάσης εἶδε τὸν λεπρὸν καὶ τὸν ἐβοήθησεν, ἔρχεται πεζὸς ἀπ' ἐκεῖ καὶ εἶναι πρόθυμος νὰ κάμῃ πάλιν τὸν δρόμον μαζί μου. Διὰ τί ; Χάριν φιλανθρωπίας. Κι ἐγὼ συλλογίζομαι τὴν φρίκην τοῦ νὰ παρασταθῶ εἰς τὸ ψυχομαχητὸν ἐνὸς χριστιανοῦ ; Θὰ διστάσω, ἐνῶ πρόκειται περὶ ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντός μου ;

Ἡ παπαδιά τὸν ἤκουε προσπαθοῦντα διὰ τῶν λόγων τούτων νὰ ἀνυψώσῃ τὸ θάρρος του, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ προσθέσῃ τι καὶ αὕτη

πρὸς ἐνίσχυσίν του. Ἐπρόσφερεν ἐν σιωπῇ τὸ προσόψιον εἰς τὸν ἄνδρα τῆς, ἐκεῖνος δὲ ἐσπογγίσθη, ἐφόρεσε τὸ ράσον, ἔθεσεν ἐπὶ κεφαλῇς τὸ καλυμμαύχιον, ἐφίλησε τὴν σύζυγόν του εἰς τὸ μέτωπον καὶ ἐξῆλθε κρατῶν εἰς χεῖρας τὰ κλειδιά τῆς ἐκκλησίας.

Ἡ οἰκία τοῦ ἱερέως ἔκειτο, τελευταία καὶ ἀπομονωμένη, εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἀποτόμου κορυφῆς, τῆς ὁποίας τὰ πλευρὰ κατεῖχον αἱ λοιπαὶ οἰκοδομαὶ τοῦ χωρίου, ὑπερκείμεναι ἀλλήλων. Εἰς τὸ μέσον περίπου αὐτῶν ἦτο ἡ μικρὰ ἐκκλησία τῆς Ὑπαπαντῆς, κτήριον παλαιὸν βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, μὲ τροῦλον πυργοειδῆ ὑφούμενον ὑπὲρ ἄνω τῶν πέριξ ταπεινῶν οἰκιῶν. Ἀπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ ἱερέως μέχρι τῆς ἐκκλησίας ἡ στενὴ λιθόστρωτος ὁδὸς ἀνέβαινεν ἐλικοειδῶς, ὃ δὲ ἥλιος, ἀκτινοβολῶν κατὰ κάθετον, καθίστα κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν κοπιωδεστέραν τοῦ συνήθους.

Τὰ παράθυρα τῶν ἐκατέρωθεν οἰκίσκων ἦσαν κλειστά, ποῦ καὶ ποῦ ὅμως τὸ ἄνω φύλλον τῆς θύρας ἦτο ἀνοικτόν, ὃ δὲ οἰκοδεσπότης ἦ καὶ ἡ σύζυγός του στηρίζοντες τοὺς βραχίονας ἐπὶ τοῦ κλειστοῦ κάτω φύλλου ἐφαίνοντο περιμένοντες τὴν διάβασιν τοῦ ἱερέως. Ὁ γερο-Θανάσης διαβαίνων διέδωκε τὴν εἴδησιν ὅτι ὁ λεπρὸς ἀποθνήσκει. Καὶ ἔχαιρέτα ὁ ἱερεὺς τοὺς χωρικούς :

—Καλημέρα, κύρ Γιάννη.

—Ὦρα καλή, κυρὰ Θάναινα.

—Ἡ εὐχή σου, παπά μου.

Προφανῶς εἶχον πάντες διάθεσιν δι' ἐκτενεστέραν συνδιάλεξιν, ἀλλ' ὁ παπὰς ἐβιάζετο. Ἀνῆλθεν ἰδρωμένος εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἤνοιξε τὴν θύραν, εἰσῆλθεν ἐντὸς τοῦ δροσεροῦ ναοῦ, ἔλαβεν εὐλαβῶς ἐκ τοῦ ἀναμιάκτου θυσιαστηρίου τὸ ἱερὸν τῆς θείας Μεταλήψεως σκεῦος καὶ τὸ εὐχολογίόν του, τὰ ἐτύλιξεν ἐντὸς τοῦ περιτραχηλίου του, περιέδεσε τὸ περιτραχήλιον ἐντὸς μαύρης λινῆς ὀθόνης καὶ ἐξῆλθεν.

Ἐκλείε μόλις τὴν θύραν τῆς ἐκκλησίας, ὅτε ἤκουσε τὴν φωνὴν τοῦ γερο-Θανάση παροτρύνοντος τὸ κτῆμα. Τὸ ζῶον δὲν ἐφαίνετο πρόθυμον εἰς ἐκδρομὴν ἐντὸς τοῦ καύσωνος. Ὁ ἱερεὺς πρέβη εἰς προὔπαντησίν του, τὸ ἐθώπευσεν, ἀνέβη εἰς τὴν ράχιν του, ἀφοῦ ἐναπέθεσεν ἀσφαλῶς τὸ δέμα ἐντὸς τοῦ κόλπου του, καὶ ἤρχισεν ἡ πορεία. Ὁ γέρων χωρικός παρηκολούθει πεζός.

Πλείότεραι θύραι ἦσαν ἤδη ἀνοικταί, οἱ δὲ εὐσεβεῖς χωρικοί, γνω-

ρίζοντες τί ἔφερον ἐντὸς τοῦ κόλπου ὁ ἱερεὺς, ἑσταυροκοποῦντο ἐνῶ διήρχετο. Εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας του ἐπερίμενον ἡ παπαδιά, σκιάζουσα διὰ τῆς χειρὸς τοὺς ὀφθαλμούς της. Μειδιάμα εὐφρόσυνον ἐπέλαμψεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἱερέως. Ἐκράτησε τὸ ζῶον πρὸ τῆς θύρας καὶ ἠθέλησε ν' ἀποτείνει τὸν λόγον πρὸς τὴν σύζυγόν του, ἀλλὰ δὲν ἀνήρχοντο αἱ λέξεις εἰς τὰ χεῖλη του. Οὔτε ἐκείνη ἐπρόφερε λέξιν, ἐνῶ τὸν ἠτένιζε τρυφερῶς προσπαθοῦσα νὰ μειδιάσῃ. Ὁ παπα-Νάρκισσος ἐκίνησε τὴν κεφαλὴν πρὸς ἀποχαιρετισμόν, ἐκτύπησε τὸν λαιμὸν τοῦ ὄνου διὰ τοῦ σχοινίου τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ἀντὶ χαλινου, καὶ ἐπροχώρησε μετὰ τοῦ γέροντος. Τὸ βεβιασμένον μειδιάμα τῆς παπαδιάς ἐσβέσθη ἅμα εἶδε τὴν συνοδείαν ἀπομακρυνομένην, καὶ διὰ τοῦ ἀντίχειρος ἀπέμαξεν ἐν δάκρυ ἐκ τῶν βλεφαρίδων της.

Ὁ δρόμος ἐξηκολούθει καταβαίνων ἀναμέσον τῶν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ χωρίου ἀγρῶν καὶ ἀμπελώνων, ἔπειτα ἀνέβαινε πάλιν, διασχίζων πυκνὸν ἐλαιῶνα, μέχρι τῆς κορυφῆς τοῦ ἀπέναντι λόφου, ὅπου τρεῖς ἀνεμόμυλοι ἐπερίμενον πνοὴν ἁέρος, ὅπως κινήσῃ τοὺς ἤδη ἀργοὺς ἱστιοφόρους τροχοὺς των. Ἐκεῖθεν ἠπλοῦτο εὐρὺ ὁροπέδιον κατωφερές, ἀπολλῆγον εἰς βράχους ἀποκρήμνους πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς νήσου. Ἡ ὁδὸς ἦτο τραχεῖα καὶ ἀπεριποίητος, ἀλλὰ καὶ ὁ γερο-Θανάσης καὶ τὸ κτῆμα του ἐφαίνοντο συνηθισμένοι εἰς τὰς πέτρας, αἵτινες ἐπηύξανον τὸ δύσβατον τοῦ ἐδάφους. Τοῖχοι χαμηλοὶ, ξηροτρόχαλοι, ἄνευ πηλοῦ ἢ ἀσβέστου, ἐχώριζον ἐκατέρωθεν τοὺς ἀμπελώνας. Καθόσον δὲ ἡ ὁδὸς ἀπεμακρύνετο, διεδέχοντο τοὺς ἀμπελώνας ἀγροὶ θερισθέντες ἤδη. Πέρα τῆς καλλιεργημένης ἐκτάσεως, ἀριστερόθεν μὲν τὸ ὁροπέδιον ἀνυψούμενον ἐσχημάτιζε σειρὰν λόφων θαμνοσκεπῶν, δεξιόθεν δὲ ἐκλινε βαθμιαίως πρὸς τὴν παραλίαν, καὶ ἡ κυανὴ τοῦ Αἰγαίου θάλασσα ἐξηπλοῦτο ἐκεῖθεν ἀπέραντος, ποικιλλομένη ἀπὸ τὰ ἀπέχοντα βουνὰ τῶν ἄλλων νήσων.

Ἦτο ἀληθῶς ὠραῖον τὸ θέαμα, ἀλλ' ὁ ἱερεὺς δὲν τὸ ἐβλεπεν. Ὁ νοὺς του ἦτο ἀλλαχοῦ προσηλωμένος. Οἱ φόβοι, τοὺς ὁποίους ἡ συναισθησις τοῦ καθήκοντος καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ γερο-Θανάσης εἶχον κατ' ἀρχὰς περιστείλει, ἐπανήρχοντο καὶ πάλιν ἐντὸς τῆς ψυχῆς του. Αἱ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως προετοιμασίαι, ἡ παρουσία τῶν χωρικῶν εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν των, ἡ θεὰ τῆς συζύγου του, εἶχον ὅπωςδῆποτε ἀναστηλώσει τὴν κλονιζομένην καρδίαν του. Ἀλλὰ τώρα εἰς τὴν ἔρημίαν τῆς ἐσοχῆς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς σιωπῆς, τὴν ὁποίαν ἐφαίνετο ἐπι-

τείνων ὁ διπλοῦς κρότος τῶν πετάλων τοῦ ζώου καὶ τῶν βημάτων τοῦ γέροντος χωρικοῦ, ἐνῶ ὁ ἥλιος ἔκαιε τοὺς ὤμους του, εἰκόνες ἀπαίσιοι ἐξετυλίσσοντο καὶ πάλιν ἐνώπιον τῶν ἀφηρημένων ὀφθαλμῶν του. Ἐπροσπάθει διὰ τῆς σκέψεως νὰ ὑπερνικήσῃ τὴν φαντασίαν του, ἀλλ' ἡ σκέψις δὲν ἴσχυεν. Ἐφοβεῖτο, ἐφοβεῖτο ὁ δυστυχής!

Δὲν εἶχεν εἰσέτι ὁμιλήσει, ἀλλ' οὐδ' ὁ συνοδοιπόρος του διέκοψε τὴν σιωπὴν. Ὅτε περιπατεῖ τις ὑπὸ τὸν ἥλιον ἐπὶ ἐδάφους δυσκόλου, ἀκολουθῶν μάλιστα τὸ βάδισμα ζώου εὐρώστου, δὲν θεωρεῖ συνήθως τὴν περίστασιν ἐρμολογίαν πρὸς συνομιλίαν, καὶ ἂν ἔτι δὲν ἔχει τὴν ἡλικίαν τοῦ γερο-Θανάση. Ἐπὶ τέλους ὁ ἱερεὺς ἀνέκυψεν ἐκ τῶν ζοφερῶν ρεμβασμῶν του. Ἦκουσε τὸν γέροντα ὀπισθεν τοῦ ἀσθμαίνοντα, καὶ σύρας πρὸς τὸ στῆθος του τὸ σχοινίον ἐκράτησε τὸν ὄνον. Ὁ χωρικός ἐπέσπευσε τὸ βῆμα καὶ ἤλθε πλησίον του.

— Τί ἔπαθες, παπὰ μου; Τί στέκεις;

— Θὰ κατέβω ν' ἀνέβῃς σύ, καὶ ὅταν κουρασθῶ ἀλλάζομεν.

— Καλέ, τί λόγος! Νὰ καθίσω ἐγὼ καὶ νὰ περιπατῇς ἐσὺ!

— Εἶσαι κουρασμένος, γέρο μου.

— Ἐγὼ κουρασμένος! Βαστοῦν ἀκόμη τὰ κόκαλά μου κι ἐννοια σου! Ποῦ ἠκούσθῃ νὰ περιπατῇ ὁ παπάς μετὰ τὰ ἅγια καὶ νὰ πηγαίνει ἐμπρός ὁ ἀγωγιάτης μετὰ τὸ κτῆμα. Ἐμπρός!

Τὸ πρᾶγμα δὲν ἐπέδεχτο περαιτέρω συζήτησιν. Ὁ ὄνος ὑπέικων εἰς τὴν ἠθικὴν πίεσιν τῆς φωνῆς τοῦ γέροντος καὶ εἰς τὴν διὰ τοῦ γρόνθου του ἐπικύρωσιν τοῦ ἐκφωνηθέντος Ἐμ π ρ ὅς, ἐπανέλαβε ζωηρῶς τὴν πορείαν. Ἀλλ' ὁ ἱερεὺς ἐχαλίνωσε τὴν ὁρμὴν του διὰ ν' ἀκολουθῇ μετὰ πλειοτέρας ἀνέσεως ὁ πεζὸς γέρων καὶ διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν μετ' αὐτοῦ συνομιλίαν.

— Θὰ τὸν προφθάσωμεν ζωντανόν; Τί λέγεις;

— Τί νὰ σοῦ πῶ; Ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰς τὰ ἔσχατά του.

— Πῶς τὸν ἄφησες; Πῶς ἦτο;

— Πῶς νὰ εἶναι; Ὡσὰν ἄνθρωπος ὁποῦ ψυχομαχεῖ.

Τοῦτο ἤθελε νὰ μάθῃ ὁ ἱερεὺς! Πῶς εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ψυχομαχεῖ, ἀλλ' ἡ ἀπόκρισις τοῦ χωρικοῦ δὲν τὸν ἐφώτισεν. Ἐπεθύμει ν' ἀκούσῃ περιγραφόμενον τὸ θέαμα, τὸ ὁποῖον ἀπետροπιάζετο προτοῦ τὸ ἴδῃ. Ἦλπιζεν ὅτι ἡ ἐκ τῶν προτέρων περιγραφὴ ἤθελεν ἐξοικειώσει αὐτὸν πρὸς ὅ,τι παιδιόθεν ἐφαντάζετο μετὰ φρίκης. Καὶ ἐπάλαιεν ἐντὸς τῆς ψυχῆς του τὸ ταπεινὸν αἶσθημα τοῦ φόβου πρὸς τὸ εὐγενές

αἴσθημα τοῦ καθήκοντος. Ἡ ἀδιαφορία, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ γέρων ὠμίλει περὶ τῆς ἀγωνίας τοῦ θανάτου, ἢ προθυμία νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τὸν ψυχorraγοῦντα λεπρόν, ἐπηύξανον τὴν ἐνδόμυχόν τοῦ ἱερέως ἐντροπὴν διὰ τὴν ἀτολίαν του.

— Διατί ἤλθες μαζί του; ἠρώτησε μετὰ τινά σιωπὴν. Διὰ νὰ με συντροφεύσης;

— Καὶ διὰ τοῦτο. Ἄλλ' ὅχι τόσον διὰ τοῦτο, ὅσον διὰ νὰ τὸν παρασταθῶ εἰς τὰ τέλη του. Ἐσύ, παπὰ μου, νὰ τὸν μεταλάβῃς καὶ ἔπειτα νὰ φύγῃς. Ἐγὼ θὰ μείνω. Ὅλην τὴν ζωὴν τὴν ἐπέραςεν ἔρημος καὶ μόνος, ἅς ἔχῃ ἓνα χριστιανὸν εἰς τὸ πλευρόν του ἐνῶ ἀποθνήσκει, ὁ κακόμοιρος!

— Εἴσαι, ἀλήθεια, καλὸς χριστιανός, γερο-Θανάση. Ὁ Θεὸς νὰ σ' εὐλογῇ! Ἀλλὰ τὸ χρέος τοῦτο εἶναι ἰδικόν μου, καὶ θὰ τὸ ἐκτελέσω ἐγώ. Ἐγὼ θὰ τοῦ κλείσω τὰ βλέφαρα.

Καὶ ἡσθάνθη τὸν λάρυγγά του στενούμενον ὑπὸ συγκινήσεως.

Ἐξηκολούθησαν ἐν σιωπῇ τὴν ὁδοιπορίαν. Ἡ ὁδὸς δὲν ἐφράσseto πλέον ἐκατέρωθεν ὑπὸ τοίχων, ἀλλὰ διέσχιζε θάμνους σχοίνων καὶ κομάρων καταβαίνουσα πρὸς τὰ ἀπόκρημνα τῆς νήσου παράλια. Ἐντὸς ὀλίγου ἔκαμψε πρὸς τ' ἀριστερὰ παρὰ τὰς ὑπωρείας γυμνοῦ λοφίσκου καὶ εἶδε μακρόθεν ὁ ἱερεὺς μίαν κέδρον ἐκεῖ μονήρη, ὑπὸ δὲ τὴν σκιάν της τοὺς τοίχους τῆς καλύβης τοῦ λεπροῦ.

Πρὸ δεκαπέντε ἐτῶν ὑπὸ τοὺς κλῶνας τῆς κέδρου ἐκείνης εἶδεν ὁ Νάρκισσος τὸν δυστυχεῖ ἑρημίτην, ὅστις πρὸ πολλῶν καὶ τότε ἐτῶν κατῴκει ἐκεῖ. Εἰς τὴν ἐσχατιὰν ἐκείνην τῆς νήσου, μόνος, ἔρημος, μακρὰν πάσης κοινωνίας ἀνθρώπων, διῆλθε τὸν βίον φέρων τὸ βάρος προγονικῆς συμφορᾶς, ἀνεύθυνος αὐτός, ζῶν ἄνευ ἐλπίδος, ἄνευ παρηγορίας, ἄνευ σκοποῦ. Ὁρφανός, ἀκληρος, ἄπορος, κατελήφθη νεώτατος ἐτι ὑπὸ τῆς βλεδυρᾶς νόσου. Οἱ ὁμόχωροί του τὸν ἠνάγκασαν νὰ ὑποβληθῇ εἰς ἀπομόνωσιν, ἀναλαβόντες τὴν ὑποχρέωσιν τῆς συντηρήσεώς του.

Δὲν ἦτο βεβαίως ὑπέρογκον τὸ βάρος, διὰ τὴν κοινότητα τῆς νήσου. Ὁ γερο-Θανάσης, τοῦ ὁποίου οἱ ὀλίγοι ἀγροὶ ἐκεινοπέραν τῆς καλύβης τοῦ λεπροῦ, ἀνεδέχθη τὴν μεταφορὰν τῆς ἐβδομαδιαίας προμηθείας ἄρτου. Ἀλλὰ δὲν περιωρίσθη εἰς τοῦτο ἡ ἀγαθότης τοῦ φιλανθρώπου χωρικοῦ. Ἐβοήθει τὸν ἄθλιον ἑρημίτην εἰς τὴν

καλλιέργειαν τοῦ μικροῦ κήπου του ἐπισκευάζων τὰ ἐργαλεῖα του, προμηθεύων σπόρους, δίδων συμβουλὰς. Ἐμενε συνομιλῶν μὲ τὸν ἀσθενῆ, ἐξοικειωθείς ἐκ τῆς μακρᾶς συνηθείας πρὸς τὸ ἀπεχθὲς νόσημά του. Καὶ τὸν ἐπερίμενε ὁ λεπρὸς μετρῶν τὰς ἡμέρας καὶ τὰς ὥρας μέχρι τῆς προσεχοῦς ἐπισκέψεως. Ὁ γερο-Θανάσης ἦτο ὁ μόνος σύνδεσμος μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ λοιποῦ κόσμου. Οὐδεὶς ἄλλος τὸν ἐπλησίαζεν. Ἐὰν χωρικός τις διέβαινε ἐκεῖθεν, τὸν προσηγόρευεν ἐνίοτε μακρόθεν, ἐναπέθετεν ἴσως ἐπὶ βράχου ἀπέχοντος τὴν ἐλεημοσύνην του, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ τὸν ἴδῃ καὶ τὸν ὁμιλήσῃ ἐκ τοῦ πλησίον.

Ὁ περὶ τὴν καλύβην κήπος τοῦ λεπροῦ περιεκλείετο διὰ φραγῆς ἐκ σπάρτων καὶ κομάρων καὶ ροδοδαφνῶν. Ἀπέναντι τῆς θαλάσσης ἡ φραγὴ διεκόπτετο, δύο δὲ λίθοι ὀγκῶδεις, ἐν εἶδει παραστάδων, ἐσχημάτιζον τὴν εἴσοδον, ἀλλὰ θύρα μεταξὺ τῶν λίθων δὲν ὑπῆρχεν.

Ἐκεῖ ἐπέζευσεν ὁ παπα - Νάρκισσος. Ὁ γερο - Θανάσης ἔδесе διὰ τοῦ σχοινίου τοὺς δύο ἐμπροσθίους πόδας τοῦ ὄνου, πρὸς περιορισμὸν τῆς ἐλευθερίας, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν μικρὸν καλλιεργημένον περίβολον, προχωρῶν πρὸς τὴν καλύβην. Ὁ ἱερεὺς τὸν παρηκολούθει. Μετ' ὀλίγα βήματα ὁ χωρικός ἐστράφη.

— Κάθισε ὀλίγον ἔξω ἐκεῖ εἰς τὴν πέτραν, παπά μου, νὰ ἰδῶ πρῶτα τί γίνεται μέσα ὁ ἄμοιρος αὐτός.

Ὁ ἱερεὺς ὑπήκουσε σιωπῶν. Ἐλαβε τὸ δέμα ἐκ τοῦ κόλπου του, τὸ ἔλυσεν μὲ τὰς χεῖρας τρεμούσας ὀλίγον, ἔθεσε τὸ περιτραχήλιον μὲ τὰ ἐν αὐτῷ ἐπὶ τῆς πέτρας, ἀπέθεσεν ἐκεῖ καὶ τὸ καλυμμαύχιόν του, καὶ μὲ γυμνὴν τὴν κεφαλὴν, τὰς χεῖρας σταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους, ἐπερίμενε ὀρθὸς τὸν γέροντα. Ἦτο κάτωχρος. Μία ἀκούσιος εὐχή, μία ἐμαρτωλὴ ἐπιθυμία εἰσέδυσεν αἴφνης εἰς τὴν ψυχὴν του.—ὦ! ἐὰν ὁ γέρον ἐπανερχόμενος ἔλεγε: Τετέλεσται!—Ἄλλ' ἀπεδίωξε μετὰ ρίγους τὸν πονηρὸν στοχασμὸν, ἐπεκαλέσθη τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, ἔκαμε τὸν σταυρόν του, καὶ λαβὼν ἐκ τοῦ διπλωμένου περιτραχήλιου τὸν εὐχολόγιον ἤρχισε ν' ἀναγιγνώσκῃ τὰς ὥραιάς προσευχὰς τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας.

Ἀνεγίνωσκε καὶ ὁμως ὁ νοῦς του ἦτο εἰς τὴν καλύβην. — Διατί ἄργεῖ ὁ γερο-Θανάσης; Ἠθέλησε νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὴν θύραν τῆς καλύβης, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον τοῦ περιβόλου ἐστάθη διστάζων. Ἠθέλησε νὰ ἐρωτήσῃ ἐκεῖθεν τὸν γέροντα, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ ὑψώσῃ τὴν φωνήν.

Ἐπὶ τέλους ὁ γέρων ἐξῆλθε τῆς καλύβης. Ὁ ἱερεὺς τὸν ἠτένισε μὲ βλέμμα ἐρωτηματικόν.

— Ἦτον εἰς βῦθος. Τὸν ἐξύπνησα μὲ κόπον. Μόλις ἀκούεται ἡ φωνή του. Ἐλαμψαν τὰ σβησμένα του μάτια, ὅταν ἤκουσεν ὅτι εἶσαι ἐδῶ. Ἔλα, παπά, ἔλα νὰ τὸν μεταλάβῃς.

Ὁ ἱερεὺς ἐπέστρεψε πρὸς τὴν εἴσοδον, περιεβλήθη τὸ περιτραχήλιον, ἔλαβεν εὐλαβῶς εἰς χεῖρας τὰ ἅγια καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὴν καλύβην. Ἡ ὠχρότης του μόνη ἐμαρτύρει τὴν ταραχὴν του. Τὸ βῆμα του ἦτο στερεόν, αἱ χεῖρες του δὲν ἔτρεμον καθὼς πρὶν, δὲν ἐδίσταζε πλέον· ἐνίκησε τοὺς τελευταίους ἐνδοιασμοὺς τῆς δειλίας ἢ συναίσθησις τῆς ἱερᾶς ἀποστολῆς του.

Ὅτε ἐφθασεν εἰς τὴν θύραν, ὁ γέρων, ὅστις τὸν ἠκολούθει παρὰ πόδας, ἔθιξεν ἐλαφρῶς τὸ ράσον του. Ὁ ἱερεὺς μὲ τὸν ἕνα πόδα ἐπὶ τοῦ κατωφλίου, ἐστάθη καὶ ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν. Ἡ ξανθὴ του κόμη ἐκυμάτιζε λυτὴ ἐπὶ τοῦ αὐχένος του.

— Παπά μου, μὴ ἐγγίσης τὸ μανδῆλι εἰς τὸ πρόσωπόν του. Ἐκεῖνος μοῦ παρήγγειλε νὰ τὸ σκεπάσω διὰ νὰ μὴ τὸν ἰδῇς.

— Καλὰ, εἶπεν ὁ ἱερεὺς σοβαρῶς. Μὴ ἔλθῃς μέσα, ἐὰν δὲν σὲ κράξω. Καὶ εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς καλύβης.

Ὁ γερο-Θανάσης ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς πέτρας παρὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἐπερίμενεν. Ἐμεινεν ἐπὶ ὥραν πολλὴν καθήμενος ἐκεῖ. Ἦπόρει πῶς ὁ ἱερεὺς οὔτε φαίνεται οὔτε ἀκούεται. Εἶχε τὴν περιέργειαν νὰ ὑπάγῃ πρὸς τὴν καλύβην, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ παρακούσῃ τὴν διαταγὴν. Ἐπερίμενε λοιπὸν βλέπων τὴν κυανὴν θάλασσαν ρυτιδουμένην ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὅστις ἐγειρόμενος ἤρχιζε νὰ δροσίζῃ τὴν ἀτμόσφαιραν. Οἱ περίξ θάμνοι ἀνέδιδον εὐωδίαν ζωογόνον, αἱ σιταρῆθραι πετῶσαι ὀρμητικῶς πρὸς τὰ ὕψη ἐπλήρουν τὴν ἀέρα μὲ τὸ κελάδημά των, ἡ φύσις ἐφαίνετο φαιδρὰ ὅλη καὶ εὐτυχής, ἐνῶ ὁ λεπρὸς ἀπέθνησκεν ἐντὸς τῆς καλύβης του.

Αἶφνης ὁ γέρων χωρικός ἤκουσε βηματισμὸν πλησίον του ἐλαφρόν. Ἐστράφη ἀπορῶν καὶ εἶδεν ἐρχομένην πρὸς τὴν καλύβην τὴν γυναῖκα τοῦ ἱερέως. Ἠγέρθη ἀμέσως καὶ προέβη εἰς προϋπάντησίν της.

— Τί σοῦ ἦλθε νὰ κάμῃς, τόσον δρόμον πεζῇ, παπαδιά;

— Ἐνόμιζα ὅτι θὰ σᾶς ἀπαντήσω εἰς τὰ μισὰ τοῦ δρόμου καὶ ὀλίγ' ὀλίγον ἦλθα ἕως ἐδῶ. Ποῦ εἶναι ὁ παπάς;

— Μέσα μὲ τὸν λεπρόν.

— Ζῆ ἢ ἀπέθανε;

— "Ὁ,τι καὶ ἂν σοῦ πῶ σὲ γελῶ.

— Δὲν πηγαίνεις νὰ ἰδῆς;

— Μοῦ τὸ ἔχει ἐμποδισμένον ὁ παπάς.

Ἡ παπαδιά ἐσιώπησεν ἐπ' ὀλίγον καὶ ἔπειτα ἐπανέλαβε μετὰ τινος ἀνησυχίας.

— Εὐὰ νυκτωθῆτε ἐδῶ.

— Δὲν πειράζει. Ἐχει φεγγάρι. Μόνον ἐσύ, τί ἤθελες νὰ ἔλθης;

— Ἐφερα τὸ ράσον.

Καὶ ἔδειξε κρεμάμενον ἐπὶ τοῦ βραχίονός της ἐπιμελῶς διπλωμένον τὸ καλὸν ράσον τοῦ παπα-Ναρκίσσου.

— Τί τὸ ἔφερες; Μὴ εἶναι κρύον νὰ τὰ φορέσῃ ἀπανωτά;

— Ἴσως χρειασθῇ, εἶπεν ἡ παπαδιά.

Μετά τινα σκέψιν ὁ γερο-Θανάσης ἐπρόσθεσε.

— Μὴ δὲν τὸ θέλεις τὸ ἄλλο ἀπὸ φόβον;

— Ξεύρω κι ἐγώ ; Ἀρρώστια εἶναι. Ὅποιοι φυλάγει τὰ ροῦχα του ἔχει τὰ μισά.

Καὶ λέγοντες ταῦτα ἔφθασαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ περιβόλου.

— Κάθισ' ἐδῶ, παπαδιά, εἰς τὴν πέτραν. Θὰ εἶσαι κουρασμένη.

— Ὅχι, δὲν ἐκουράσθηκα. Νὰ πάγω μέσα, γερο-Θανάση ;

— Νὰ μὴ θυμώσῃ ὁ παπάς.

Ἡ παπαδιά ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς πέτρας. Ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἐστρεφε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν καλύβην· ἡ ἀνησυχία ἐζωγραφίζετο εἰς τὸ πρόσωπόν της. Ὁ γέρων τὴν ἐλυπήθη, ἡ συνεμερίζετο ἴσως καὶ αὐτὸς τὴν ἀνυπομονησίαν της.

— Μὴ χολοσκάνης, εἶπε. Πηγαίνω σιγα-σιγὰ νὰ ἰδῶ.

Ἐπροχώρησε βραδέως πρὸς τὴν καλύβην τείνων τὰ ὦτα ἀνὰ πᾶν βῆμα. Δὲν ἤκουε τίποτε. Ὅτε ἔφθασεν εἰς τὴν θύραν, ἐστάθη. Ὁ ἱερεὺς ἔλεγέ τι ταπεινῇ τῇ φωνῇ. Μόλις ἠδύνατο ν' ἀκούσῃ ὁ γέρων. Ἐκυψε τὴν κεφαλὴν ἐντὸς τῆς καλύβης. Τοῦ λεπροῦ ἡ κεφαλὴ δὲν ἐφαίνετο. Τὴν ἀπέκρυπτον τὰ νῶτα τοῦ ἱερέως, ὅστις γονατιστὸς ἐπὶ τοῦ ἐδέφους, κλίνων τὸν αὐχένα πρὸς τὸν λεπρόν προσηύχετο. Ἡ λευκὴ ὀθόνη, διὰ τῆς ὁποίας ὁ γερο-Θανάσης εἶχε καλύψει τὸ πρόσωπον τοῦ ἀσθενοῦς, ἔκειτο ἐκεῖ ἐρριμμένη παρὰ τοὺς πόδας του.

Ὁ χωρικός ἀπεσύρθη ἡσύχως καὶ ἐπέστρεψε πρὸς τὴν εἴσοδον.

Ἡ παπαδιά ἀκίνητος ἐπὶ τῆς πέτρας, ἀκολουθοῦσα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὰς κινήσεις του, ἐπερίμενε τὴν ἐπιστροφὴν του.

— Τί εἶδες ; ἠρώτησε.

— Τίποτε.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ὁ ἱερεὺς ἐξῆλθε τῆς καλύβης καὶ μὲ βήματα ἀργὰ διέσχισε τὸν κῆπον. Δὲν ἐφόρει τὸ ράσον του. Εἰς τὰς ἀνυψωμένας χεῖρας ἐκράτει τὸ εὐχολόγιον καὶ τὸ ἄρτοφόριον. Ἐβάδιζε μὲ ὀρθίαν καὶ ἀκίνητον τὴν κεφαλὴν, μὲ τὸ βλέμμα ἡρεμον, ἐνῶ ἔσειεν ὁ ἄνεμος τὴν λυτὴν κόμην του. Ἐφαίνετο ἄλλος ἤδη ἄνθρωπος !

Ἐπλησίασε πρὸς τὸν γέροντα καὶ πρὸς τὴν σύζυγόν του χωρὶς οὐδεμίαν νὰ ἐκφράσῃ ἀπορίαν διὰ τὴν ἔλευσίν της. Ἀμφοτέροι ἐκεῖνοι δὲν ἐκινήθησαν πρὸς προϋπάντησίν του. Τὸν ἐπερίμενον νὰ ἔλθῃ. Δὲν ἀπηύθυναν ἐρώτησιν πρὸς αὐτόν. Ἐπερίμενον νὰ ὁμιλήσῃ.

— Ἀνεπαύθη, εἶπεν ὁ ἱερεὺς.

Ὁ γερο-Θανάσης καὶ ἡ παπαδιά ἔκαμαν ἐν σιωπῇ τὸν σταυρὸν των.

— Αὐριον τὸ πρωὶ θὰ ἔλθωμεν νὰ τὸν θάψωμεν, ἐξηκολούθησεν.

Ἡ φωνὴ του εἶχε τι τὸ σοβαρόν, τὸ ἐπιβάλλον. Οὐδέποτε ἡ σύζυγός του τὸν ἤκουσεν ὁμιλοῦντα οὕτω. Τὸν ἤκουε καὶ τὰ δάκρυα ἀνέβαινον ἡσύχως εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της. Ἡσθάνετο ὅτι ἡ δοκιμασία αὕτη ἐνίσχυσε διὰ παντός τὴν ψυχὴν του.

— Νὰ μείνω ἐδῶ τὴν νύκτα ; ἠρώτησεν ὁ γερο-Θανάσης.

— Μεῖνε, θὰ ἔλθω πολὺ πρωί.

Καὶ βλέπων τὴν σύζυγόν του, ἥτις ἔτεινε πρὸς αὐτόν τὸ ράσον :

— Καλὰ ἔκαμες καὶ μοῦ τὸ ἔφερες, εἶπεν. Ἐσκέπασα μὲ τὸ ἄλλο τὸν νεκρόν.

Καὶ βαδίζοντες ὁ εἰς παρὰ τὸν ἄλλον ἐπέστρεψαν εἰς τὴν οἰκίαν των πεζοὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ἡ σύζυγός του.

« Διηγήματα »

Δημήτριος Βικέλας

2. ΤΟ ΓΙΟΥΣΟΥΡΙ

Α'.

"Όταν τὸ πρωτάκουσα, ἦμουν παιδὶ στὰ σπάργανα. Καὶ σὰν ἔφτασα εἰκοσάχρονο παλικάρι, ἔλεγα ἀκόμη γιὰ κείνο, μὲ τὸν ἴδιο θαυμασμὸ καὶ περισσώτερη φρίκη. Τὸ γιούσουρι, τὸ ἀντρεωμένο γιούσουρι, ποὺ βρίσκεται στὸν κόρφο τοῦ Βόλου ! Τὸ γιούσουρι ποὺ ὥρες ψηλώνει καὶ θεριεύει ὡς τὸ πρόσωπο τῆς θάλασσας· ὥρες χαμηλώνει καὶ γίνεται κάστρο ἀγύριστο μὲ τοὺς ρόζους καὶ τὰ κλαδιά, μὲ τὶς ρίζες καὶ τ' ἀντιρίμματα* ! Κάτω στὸ νησί μας τὸ ἔχουν μόλογο* ! Γενιὰ σὲ γενιὰ τὸ παραδίδουν οἱ ναῦτες καὶ πάει ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί, ἀπὸ παιδὶ σὲ ἀγγόνι, πάντα μεγάλο, θαυμαστὸ πάντα, σκληρὸ σὰ σίδερο, δυνατό σὰ λέοντα, ψυχωμένο κι ἀθάνατο σὰ στοιχειό.

Ἐκεῖνοι ποὺ τὸ πρωτοεῖδαν, ἔσβησαν ἀπὸ τὴ θύμηση τῶν ἀνθρώπων τώρα. Ἐκεῖνοι ποὺ ὄνειρεύτηκαν νὰ τὸ κόψουν, κοιμοῦνται ἀξύπνητα στὴ γῆ ἢ καὶ στὰ βάθη τῆς θάλασσας. Ἐκεῖνοι ποὺ πῆγαν γυρεύοντάς το, δὲ δευτέρωσαν τὸ σκοπὸ τους. Ἐχει, σοῦ λένε, κατιτὶ πλάνο κι ἐπίβουλο καὶ ἀλλάζει χρώματα καὶ ἀλλάζει σχήματα καὶ γλιστρᾷ σὰ χέλι καὶ θεμελιώνεται σὰν πύργος καὶ φωσφορίζει σὰν ὠκεανόφαρο, ποὺ λύνεται τὸ σῶμα μὲ τὸ πρῶτο ἀντίκρισμα.

Ἐγώ, ἀπὸ μικρὸς ποὺ τὸ ἄκουα, μ' ἐπῆνε κατιτὶ παράξενο. Φόβος καὶ μαζί πείσμα. Καλὰ, ἔλεγα, ὁ διπίθαμος Ἀράπης*, ποὺ ρουφᾷ τὰ πέλαγα καὶ φράζει τὰ ποτάμια μονάχα μὲ τὰ γένια του. Καλὰ, ἡ ἀθάνατη Γοργόνα* τοῦ Ἀλέξανδρου ἡ ἀδελφή, ποὺ γυρίζει τὴ θάλασσα καὶ στὸ πικρὸ ἄκουσμα βουλιάζει τὰ πλεούμενα σύψυχα μὲ τὴν οὐρά της. Καλὰ κι ὁ Ἀριστος* ποὺ σκοτώνει τὰ θηριὰ καὶ τὰ βουνὰ γκρεμίζει καὶ ξεριζώνει ρουπάκια* μὲ τὸ κοντάρι του. Μὰ ἓνα δέντρο ἐκεῖ, τοῦ νεροῦ πλάσμα, θρέμμα τοῦ ἄμμου, καὶ νὰ κάνη τόσα θάματα ! Μπά, ντροπὴ μας !

Ἄκουα τοὺς ἄντρες, λεβεντοθρεμμένους, καὶ νὰ μιλοῦν γι' αὐτὸ μὲ τόσο σεβασμὸ, σὰ νὰ μιλοῦσαν γιὰ τὸ Τρισυπόστατο. Τί διάβολο ! Ἐκεῖνοι μιὰ φορὰ ἔβαλαν τὰ στήθη τους ἐμπρὸς στὸ κανόνι τοῦ Τούρκου ! Πῆδηξαν μὲ ἀναμμένο δαυλὶ στὶς μπαρουταποθήκες του ! Εἶδαν τὸ θάνατο χίλιες φορές, καὶ δὲν τόλμησαν νὰ ξεριζώσουν ἓνα δεντρί ! Δὲν μπορούσα νὰ τὸ χωνέψω.

— Δέ μου λές, πατέρα ; κάνω κάποτε του γέροντά μου· τί είναι αυτό τὸ γιούσουρι ;

— Εὐλο, παιδί μου, σὰν καὶ τ' ἄλλα· θαλασσόξυλο. Ἄν θέλῃς νὰ τὸ μάθῃς, σύρε νὰ ἰδῇς τὴν πίπα μου.

Πάω μέσα, ἀνοίγω τὸ ἄρμари, βρίσκω τὴν πίπα του. Μιά πίπα χοντρή καὶ μεγάλη, μὲ ρόζους, μαύρη-κατάμαυρη, σὰν ἔβενος*.

— Μπά ! τοῦτο εἶναι τὸ γιούσουρι ; τὸ κόβουν λοιπόν ;

— Τὸ κόβουν, λέει ; Ἄφου τὸ ἔχεις στὰ χέρια σου ! Ἔκοψα πῆχες, ὅταν ἤμουν σφουγγαράς.

— Γιατί δὲν πᾶς λοιπόν νὰ κόψῃς καὶ τὸ γιούσουρι τοῦ Βόλου ;

Πέτρωσε εὐθύς τὸ χαμόγελο στὰ χεῖλη του· σοβαρεύτηκε τὸ πρόσωπό του. Γύρισε καὶ μὲ κοίταξε ἀφαιρεμένα, σὰ νὰ ἔλειπε ὁ νοῦς ἀπὸ τὸ κεφάλι του.

— Ἄ ! εἶπε. Τὸ γιούσουρι τοῦ Βόλου δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Πῆγα μιὰ φορὰ κι ἐγώ. Μὰ λίγο ἔλειψε ν' ἀφήσω δίχως ἄντρα τὴ μάνα σου.

— Ἄφου κόβεται !...

— Κόβεται, ὅταν εἶναι μικρό. Κάτω στὴ Μπαρμπαριά* εἶναι δάση ὁλάκερα. Ἐκεῖ πού ψαρεύουν τὸ σφουγγάρι, ἔρπάζουν καὶ κάνα κλαρί. Ἔτσι κλεφτά, στὴν ὥρα πού κοιμᾶται. Ἄμα ὅμως ξυπνήσῃ, δὲν τὸ κόβει οὔτε ἡ ρομφαία τοῦ Ἀρχάγγελου.

— Τὸ γιούσουρι τοῦ Βόλου δὲν κοιμᾶται ;

— Κοιμᾶται, μπορεῖ νὰ κάμῃ δίχως ὕπνο ; Μὰ ἐκεῖνο στοίχειωσε πιά ! Ζῇ μὲ τοὺς αἰῶνες. Ποίος ξέρεי ἀπὸ πότε ; Νὰ ἰδῇς τῶν παλαβῶν τὰ κόκαλα πῶς κρέμονται πολυέλαιοι ἀπάνω του !...

Καὶ τὸ βλέμμα του κάπως δειλὸ στυλῶθηκε ἀπάνω σὲ μιὰ στάμνα, πού ἔστεκε σπασμένη στὴν αὐλή· τὸ μέτωπό του σούφρωσε καὶ κέρωσε, λές κι ἔβλεπε ὀχιά νὰ προβάλλῃ ἀπὸ κεῖ.

— Ἐσύ, πατέρα, πῶς πῆγες ! Μὲ τὴ μηχανή ; ξαναρώτησα.

— Ὅχι, μὲ τὴν πέτρα*, σὰν τοὺς Καλυμνιώτες. Ποῦ μηχανὲς στὸν καιρὸ μας !

— Ἐγὼ σὰ μεγαλώσω, θὰ πᾶω νὰ τὸ κόψω· εἶπα μὲ πείσμα.

Ἐνόμιζα πῶς θὰ ἔλεγε ὄχι· πῶς θὰ φρόντιζε μὲ χίλια-δυὸ νὰ μ' ἐμποδίσῃ· πῶς θὰ μοῦ διηγόταν ἱστορίες τρομερὲς γιὰ ν' ἀπελπιστῶ. Τίποτα ! Μιά στιγμή μὲ κοίταξε συλλογισμένος, ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορφή, σὰ νὰ μετροῦσε τὸ ἀνάστημά μου· χαμογέλασε.

— Καλά· σὰ μεγαλώσῃς, νὰ πᾶς· εἶπε μὲ τὴν πρώτη του ἀπάθεια.

Τώρα πού είσαι μικρός, σῦρε νὰ μάθης τὴ θάλασσα.

Β'.

Πῆγα κι ἔμαθα τὴ θάλασσα. Ναυτόπουλο ἔγινα, ἔπειτα ναύτης. Εἶδα φουρτοῦνες, χιονιές, ἀγριοκαίρια. Πῆγα καὶ μὲ σφουγγαράδικα στὴ Μπαρμπαριά. Μὰ καὶ ναυτόπουλο καὶ ναύτης καὶ σφουγγαράς, δὲν ξέχασα τὸ στοιχειωμένο γιούσουρι καὶ τὸ λόγο πού ἔδωκα στὸν πατέρα μου. Μαζί μὲ τὸ κορμί μεγάλωνε κι ὁ πόθος μέσα μου, σὰ νὰ τὸν εἶχα στὸ αἷμα μου. Ἐγὼ ἤθελα νὰ κόψω τὸ γιούσουρι, στὴν ἀνάγκη νὰ τὸ ξεριζώσω καὶ νὰ τὸ σύρω πίσω ἀπὸ τὸ καίκι στὸ νησί μας. Θὰ τὸ ξάπλωνα στὴν ἀμμουδιά θρασίμι* καὶ θὰ ἔβανα διαλαλητὴ νὰ διαλαλήσῃ σὲ ὅλη τὴ χώρα : « Ἐβγαῖτε, χωριανοί, νὰ ἰδῆτε τὸ μέγα θάμα ! Τὸ στοιχειὸ τῆς θάλασσας νικῆθηκε ἀπὸ τοῦ νησιοῦ μας τὸ στοιχειό, τὸν Γιάννο Γκάμαρο. Τρέμουν - τρίζουν τὰ βουνά ! Ἐβγαῖτε, χωριανοί, νὰ ἰδῆτε καὶ νὰ εἰπῆτε ! . . . » Θὰ ἔτρεχε ἀμέσως μελίσσι ὁ λαός· θὰ ἔβλεπαν οἱ θαλασσογέννητοι καὶ θὰ σταυροκοποῦνταν· θὰ ἔβλεπαν οἱ γυναῖκες καὶ θὰ τρόμαζαν· τὰ παλικάρια καὶ θὰ ζηλοφθονοῦσαν ! Θὰ δοξαζόμουν στὸ νησί.

Κι ἓνας τρόμος μυστικός, μιὰ λαχτάρα βασάνιζε κάθε τόσο τὴν ψυχὴ μου, μὴν προλάβῃ ἄλλος καὶ ἀρπάξῃ τὴ δόξα μου. Γυρεύεις τί γίνεται ; Ἄλλὰ πάλι ἡσύχαζα μὲ τὴν ιδέα πὼς ἄλλος ἀξιότερός μου δὲν ἦταν δυνατό νὰ γεννηθῇ. Καὶ ἀκόμη πίστεψα, πὼς τὸ δεντρί ἐκεῖνο δὲν θὰ καθόταν τόσους αἰῶνες ἐκεῖ στὸν ἀνήλιαστο θρόνο του, παρὰ γιὰ νὰ γίνῃ μιὰ μέρα δικό μου παίνεμα.

Κι ἔτσι ἔκλεισα τὰ εἴκοσι χρόνια μου.

Ψάρευα τὸ σφουγγάρι μὲ τὴ μηχανὴ τοῦ καπετὰν Στραπάτσου στὴν Ἑγριπο*. Δῶσε ἀπάνω - δῶσε κάτω φτάσαμε καὶ στὸν κόρφο τοῦ Βόλου. Ἀρπάξα τὸν καιρό.

- Τί λές, καπετάνιε ; Κάνουμε τὴν ἀπόπειρα ;
- Ποιά ;
- Πᾶμε νὰ κόψουμε τὸ γιούσουρι ;

Γέλασε ὁ καπετὰν Στραπάτσος· γέλασαν καὶ οἱ ἄλλοι· γέλασα τέλος κι ἐγώ. Δὲν τολμοῦσα νὰ κάνω τὸ σοβαρό.

- Τί λές ; μοῦ κάνει· εἶσαι στὰ σύγκαλά σου ἢ νὰ στείλω γιὰ τὸν παπᾶ ; Ἀμή ! Πῆγαν τόσοι καὶ τόσοι καὶ δὲν ἔκαμαν τίποτα καὶ θὰ κάνουμε ἐμεῖς ;

— Γιατί ὄχι ; Εἴμαστ' ἀδέξιοι ἐμεῖς ; Ἐπειτα — ἄκου νὰ σοῦ εἰ-
πῶ — ἐκεῖνοι πῆγαν μὲ τὴν πέτρα*. Μιὰ βουτιά, κι ἀπάνω. Τί θές
νὰ κάμουν μὲ μιὰ βουτιά ;

— Μωρέ, κοίτα νὰ βγάλουμε τὸ καρβέλι καὶ ἄφησε τὰ ὄνειρα !
μοῦ λέει τέλος ὁ καπετάνιος.

Δὲν ἀπελπίστηκα. Θὰ τὸν καταφέρω στο ὕστερο, σκέφτηκα.
Καὶ ἀλήθεια, ἔδωκα — πῆρα, τὸν κατάφερα μιὰ Κυριακὴ ποῦ δὲν ψα-
ρεύαμε.

— Τί λές, πᾶμε ; τοῦ κάνω.

— Μωρέ, ποῦ νὰ πᾶμε ;

— Γιὰ τὸ γιούσουρι.

— Καὶ ποιός θὰ βουτήξῃ ;

— Ἐγὼ βουτάω· γι' αὐτὸ ρωτᾷς ;

Πήγαμε τέλος. Κοιτάζω μὲ τὸ γυαλί* στὸν πάτο· πουθενὰ
γιούσουρι ! Φέρνω μιὰ βόλτα, δυό, τρεῖς· τίποτα ! Ἄρχισα ν' ἀπελ-
πίζωμαι. Μιὰν ἀπελπισία παράξενη. Τόσα χρόνια ὁ ἀνάσταينا στὴ
φαντασία μου τὸ ἔβλεπα μπροστά μου, πάλευα μαζί του, τὸ νι-
κοῦσα, καὶ τώρα νὰ βγαίνουν ὅλα ψέματα ! Δὲν μπορούσα νὰ τὸ
ὑποφέρω. Κάπου ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει, κάπου νὰ τὸ συναντήσω, θές
κάτω στὸς βυθούς, θές πέρα στὸ ἀκρογιάλι, θές ἀπάνω στὰ σύγνεφα.
Νὰ τὸ συναντήσω, νὰ μετρηθῶ μαζί του κι ἄς μὲ καταλύσῃ. Ἄς κρε-
μαστοῦν καὶ τὰ δικά μου κόκαλα ἀπάνω του ὅπως καὶ τῶν ἄλλων
παλαβῶν. Ὅχι ὅμως νὰ μὴν τὸ γνωρίσω ποτὲ στὴ ζωὴ μου ! Τότε
γιατί ἔζησα τόσον καιρό, γιατί ἔγινα εἰκοσάχρονος, γιατί ἔμαθα τὴ
θάλασσα, γιατί ἀνασκάλισα τοὺς βυθούς ; Μονάχα γιὰ τὸ καρβέλι ;

— Τραβᾶτε γιὰ τὸ λιμάνι· τραβᾶτε νὰ πιоῦμε καὶ καμιά· εἶπε ὁ
καπετάνιος βαριεστισμένος. Οἱ γερόντοι λένε κάποτε παραμύθια.

Κρύος ἴδρωτας μὲ πῆρε. Ἀρχισαν νὰ θολώνουν τὰ μάτια μου.

— Καπετάνιε, τοῦ λέω, ἔχε ὑπομονή. Νὰ φέρουμε μιὰ βόλτα πάλι.

Οὔτε κεῖνος ὅμως, οὔτε οἱ λαμνοκόποι μὲ ἄκουαν. Τὸ καίκι
γύρισε κι ἔφυγε γιὰ τὸ λιμάνι βαριεστισμένο κι ἐκεῖνο. Ἐγὼ κρεμα-
σμένος στὴν κουπαστή*, δὲν ἔπαυα νὰ κοιτάζω ζερβόδεξα μὲ καρ-
διοχτύπι μεγάλο, σὰ νὰ ζητοῦσα τῆς μάνας μου τὰ κόκαλα. Μάταια
ὅμως ! Τὸ νερὸ πρασινογάλαζο ἔφτανε ὡς κάτω καὶ μοῦ ἔδειχνε ξερά
τὰ φύκια· ὄχτους ἐδῶ ἀπόκρημνους, ἐκεῖ ἀμμόστρωτες ἀπλωσιὲς σου-
φρωμένες, ζεστές, κρεβάτια μαλακὰ γιὰ τίς νεράιδες. Τὸ γιούσουρι

ὅμως ὄχι· κανένα σημάδι γιὰ τ' ὄνειρεμένο μου δεντρί. "Ἐλεγα ν' ἀφήσω τὸ γυαλί καὶ νὰ ξαπλωθῶ στὸ κατάστρωμα. Ἀλλὰ τὴν ἴδια στιγμή θολὸ σύγνεφο ἴσκιωσε μπροστά μου· πίσω ἔμεινε σὰ νὰ διὰβηκε φάλαινα.

— Στόπ ! φωνάζω· σταθῆτε !

Στάθηκε τὸ καίκι, γύρισε πίσω στὰ νερά του καὶ εἶδαμε ὅλοι σὰ χιλιόχρονη βελανιδιὰ νὰ κάθεταί στὸν πάγκο*. Δὲν ἦταν λοιπὸν ψέμα, δὲν ἦταν παραμύθι !

Ντύνομαι γοργά, παίρνω τὸ λάζο* στὴ ζώση μου, ἓνα τσεκούρι στὸ χέρι καὶ βουτῶ κάτω. Μὰ καθὼς σήκωσα τὰ μάτια, σύγκρυο μ' ἔπιασε. Καλὰ τὸ ἔλεγαν οἱ γέροντές μας. Τί ὁ διπίθαμος Ἀράπης ! Τί Γοργόνα καὶ τί Ἄριστος ! Τοῦτο εἶναι τὸ θάμασμα ! ! Οἱ ρίζες του μελαφές, λεπιδοντυμένες βύζιαναν τὸ μάρμαρο, ἔμπαιναν στὶς σχισμές, ἀγκάλιαζαν τ' ἀγκωνάρια, γάντζωναν τὶς ποδιές του, ἓνα σῶμα, θαρρεῖς, καὶ μιὰ δύναμη. Ἀπάνω ὀρθοκάθεδος ὁ κορμός, ἀρκουδοντυμένος, μὲ ρόζους ἐδῶ καὶ ἐκεῖ κλειστοὺς στὸ πολυτρίχι μέσα, ὀργιές ψήλωνε. Καὶ ἀπὸ κεῖ κλαδιὰ καὶ ἀντικλάδια μυριόριζα, καμαρωτὰ κι ὁλόσια εἰσέφυγαν πέρα δῶθε, ψηλὰ καὶ χαμηλὰ, λές κι ἔπασχαν ν' ἀποκλείσουν ὅλον τὸν πλατύχωρο κόρφο μὲ τὸ δίχτυ τους. Ὅλογυρα τὸ νερό, διάφανο, σὰ γυάλα τὸ σκέπαζε καὶ τὸ ἔλουζε, τροφή μαζί καὶ ταίρι, ἀνάσα καὶ κλίνη του. Καὶ κάτω ἀπὸ τὸ μαρμαρένιο βᾶθρο σκοτεινὴ ἔχασκε ἡ ἄβυσσος, κρύα καὶ ἀπατη*.

Ἦβρα τὸ δέντρο στὸν ὕπνο του. Μὰ καὶ στὸν ξύπνο νὰ τὸ ἔβρισκα, τὸ ἴδιο ἔκανε. Ἄν ἦταν ν' ὀρπάξω ἓνα κλαδί καὶ νὰ βγῶ ἀπάνω, καλὰ. Μὰ ἐγὼ ἤθελα νὰ τὸ κόψω σύρριζα. Γιὰ τοῦτο κατέβηκα ἐκεῖ. Ἔκαμα τὸ σταυρό μου, ξάμωσα τὸ τσεκούρι καὶ γκόπ ! τοῦ κατὰφερα τὴν πρώτη. Ξύπνησε Ὁφίς... Καὶ ἀρχίζει ἀμέσως ἓνας σίφουνας, ἓνας χτύπος, ἓνα κακό, λές καὶ χύθηκαν ὅλα τὰ ρέματα ἐπάνω μου. Τὸ νερὸ χόχλασε, δάρθηκε κλωθογύριστα, σκότος πήδησε ἀπὸ τὴν ἄβυσσο κι ἔχασα τὰ πάντα. Ἐκατσα χαμηλὰ, ὀρπάχτηκα σ' ἓνα ρίζωμα νὰ μὴ μὲ σύρουν. Καὶ εἶδα ἄξαφνα τοὺς ρόζους τοὺς κλειστοὺς νὰ γλαυκοπαίζουν σὰ μάτια ἀράπικα καὶ νὰ χύνεται ἀστρίτης* ἡ φλόγα ἀπάνω μου. Καὶ στὰ κλαδιὰ τὰ λευκοπράσινα εἶδα νὰ κρέμονται τὰ σκέλεθρα τῶν παλαβῶν, ποὺ τόλμησαν νὰ τὰ βάλουν μαζί του. Στὸ βρούχημά του ἄκουσα χτύπο ξεχωριστό. Καὶ δὲν ἦταν

ἄλλος παρὰ τὰ κόκαλα ποὺ δέρνονταν μεταξύ τους, καὶ τὰ γυμνά ποδάρια λάχτιζαν μὲ πείσμα τ' ἄσαρκα μέτωπα, σὰ νὰ τοὺς ἔλεγαν :

— Γιατί μᾶς φέρατε δῶ !

Ἀπάνω μοῦ τοίμπαι ὁ καπετάνιος :

— Ἐλα τώρα. Ἐλα καὶ δὲ θὰ κάμης τίποτα.

Δὲ θὰ κάνω τίποτα ! Κι ἐγὼ τὸ κατάλαβα. Μὰ καὶ μὲ τί μοῦτρα ν' ἀνέβω ἀπάνω ; Ποῦ τὸ στοιχειὸ τοῦ νησιοῦ μας πλιά ; Ἀ, ὄχι· ἂν δὲν κατέβαινα, καλὰ· μὰ τώρα πάει ! Μόλις ἔπεσε ὁ σίφουνας, σηκώνω τὸ τσεκούρι καὶ τοῦ καταφέρνω δεύτερη μὲ ὅλη μου τὴ δύναμη. Πέτρα νὰ χτύπῃ, τὸ λιγότερο θὰ ράγιζε· ἐκεῖνο τίποτα. Οὔτε σκλήθρα δὲν ἀνοίξε. Ἀντὶ νὰ πάη μέσα τὸ τσεκούρι, ἔφυγε πίσω δυὸ πιθαμές, τρεῖς, τέσσαρες, σὰ νὰ χτυποῦσα σὲ λάστιχο. Πρέπει νὰ τὸ ξεριζώσω· πικροσυλλογίστηκα. Τσιμπάω ἀπάνω :

— Ρίχτε μου τὸ λοστό.

Μοῦ κατεβάζουν τὸ σύνεργο. Ρίχνω πέρα τὸ τσεκούρι καὶ ἀδράχων τὸ λοστό. Ἀρχίζω τὶς ρίζες. Τυραννήθηκα κι ἐγὼ δὲν ξέρω πόσο. Ὁρεῖς ἐρχόνταν, ὦρες περνοῦσαν, κι ἐγὼ μὲ τὸ λοστό στὸ χέρι. Μόνον στεκόμουν κάποτε νὰ πάρω ἀνάσα ἢ καὶ νὰ ρίξω γύρω καμιά ματιά. Μποροῦσε τὸ σκυλόψαρο νὰ ριχτῇ ἀπάνω μου. Τέλος τσιμπάω πάλι :

— Ρίχτε μου τὴ γούμενα*.

— Μωρ' ἔλα πάνω· τσιμπάει ὁ καπετάνιος ἀνυπόμονος. Γιὰ σένα τὴ θές τὴ γούμενα ; Ἐχουμε καὶ ψιλότερο σχοινί. Ἐλα πάνω· θὰ σοῦ κόψω τὸν ἄερα !

— Κόβεις τὸν ἄερα, μὰ σχίζω τὸ λάστιχο· τοῦ ἀπαντῶ θυμωμένα. Ἡ ξέχασες πὼς ἔχω τὸ λάζο μαζί μου ;

Τὰ χρειάστηκε ὁ καπετὰν Στραπάτσος· μοῦ ἔριξε τὴ γούμενα. Πιάνω ἀπὸ μακριὰ καὶ θηλυκῶν καλὰ τὸν κορμό. Ἐπειτα πηγαίνω στὸ ἄλλο πλευρὸ καὶ ἀρχίζω πάλι μὲ τὸ λοστό τὶς ρίζες. Ἐκεῖνο δώστου καὶ γλαυκόπαιζε τὰ μάτια, σὰ νὰ ἤθελε νὰ μὲ μαγνητίση. Ἐσειόταν καὶ τάραζε σὰν ψάρι· τὰ κλαδιά του, χταποδιοῦ ἀποκλαμοί*, λάγγευαν* δῶθε-κεῖθε, κουλουριάζονταν, τίναζαν καταπάνω μου τ' ἀκροδάχτυλά τους νὰ μὲ συλλάβουν. Μὰ ποῦ νὰ μὲ συλλάβουν ! Καὶ ἂν δὲν ἤξερα καθόλου τὰ δολερὰ παιγνίδια του, κι ἂν δὲν εἶχα ἀκούσει τὰ καμώματά του, τὰ σκέλεθρα ποὺ ἔβλεπα σφηνωμέ-

να ψηλά ήταν αρκετά να μου δείξουν τον κίντυνο. Σε κάθε του ανάκλαδισμα στρείδι κολλούσα στα πλευρά του μάρμαρου. Πόδια, χέρια, μάτια, όλα δούλευαν σύγκαιρα. Και ο λοστός, άψυς*, ένα με το άλλο τ' αντιρίματα* τὰ ἔβγαζε ἀπὸ τὰ θαλάμια τους, τὰ χωρίζε ἀπὸ τὴν πέτρα, ξεφλουδισμένα πολλές φορές, κι ἄλλες φορές με σκληθρες ἀπὸ χάλαρα*, με φόρτωμα ἀπὸ κοχύλια.

Τέλος κατάλαβα πώς ἄρχισε νὰ λασκάρη. Ἐχανε τὸ στήριγμά του.

— Ἀπάνω ! τσιμπάω.

Με ἀνεβάζουν ἀπάνω. Γδύνομαι γοργά, παίρνω τὴν πρώτη ἀνάσα. Μπρέ ! Πῆρε καὶ σούρπωνε. Ἀντίκρυ τὸ Πήλιο ψήλωνε βαθυγάλαζο σὰν ἀπὸ λουλάκι. Τὰ χωριά του ἀσπρίζαν στὶς πλαγιές σκόρπια μάρμαρα. Στὸ Βόλο ἀναβαν τὰ φῶτα καὶ ὁ οὐρανός, ὀλοπόρφυρος ἀπὸ τὸ ἥλιοβασίλεμα, ἔβγαζε ἕνα-ἕνα, τρεμόφεγγα τ' ἀστέρια του. Μοῦ φάνηκε, πὼς ξανάζησα, ὅταν εἶδα μπρός μου γινώριμα πρόσωπα. Ἐέχασα μιὰ στιγμή καὶ τὸ γιούσουρι καὶ τοὺς κόπους μου καὶ τὴ δόξα μου ἀκόμη.

— Τί ἀπόκαμες ; ρωτᾷ ὁ καπετὰν Στραπάτσος.

— Τώρα θὰ ἰδῆς, τοῦ λέω πηδώντας ἀπάνω. Ἐλα, παιδιά ! τὰ κουπιά σας. Τὸ δέντρο θὰ τὸ σύρουμε στὸ νησί ἀπόψε.

— Μωρέ, τί λές ! Δὲν ἔπαθες τίποτα ; Δὲ σ' ἄγγιξε τὸ στοιχειό ;

Καὶ ρίχνονται ὅλοι ἀπάνω μου, με ψηλαφούν, σφίγγουν τὰ κρέατά μου, κινεῦν τὰ μπράτσα μου καὶ ἀκόμα δὲν πιστεύουν πὼς εἶμαι γερός.

— Μὰ τραβᾶτε, παιδιά, λέω· τὸ δέντρο κόπηκε.

Ρίχνονται στὰ κουπιά· τραβοῦν με δύναμη. Ναί ! Ἀντὶ νὰ σύρῃ μπροστά, πίσω πῆγαινε τὸ καίκι μας.

— Μωρέ, μᾶς γελᾷς· λέει ὁ καπετάνιος ἀγανακτισμένος. Τί μολογᾷς πὼς ἔκοψες τὸ γιούσουρι ;

— Μὰ τὸν Ἀι-Νικόλα, τὸ κοψα, τοῦ κάνω· τράβα ! Τ' ἤθελες, νὰ τ' ἀποκόψω, γιὰ νὰ με πλακώσῃ ἀπὸ κάτω ; Δυὸ τραβήγματα θέλει καὶ θὰ ῥθῃ με τὶς ρίζες του.

Ἀρχίζουμε πάλι τὸ τράβηγμα. Κάπου μιὰ ὥρα ἔτσι παιδευτήκαμε. Ἀκουεὺς τοὺς σκαρμούς κι ἐτριζοβόλουν. Πείσμα ἔπιασε τοὺς ναῦτες καὶ ἀντρειεύονταν σὰν ξωτικά. Ὁ καπετὰν Στραπάτσος ξετρελαμένος ἀπὸ χαρὰ καὶ περηφάνια, ψυχὴ ἔδινε σὲ ὅλους με τὶς

φωνές του :

—ὦ - ὦ... ὦ - ὦ !... Γειά σας, παλικάρια ! Ἰσα, λιοντάρια μου !... Ντροπή μας ! Μωρέ, ἴσα, τίγρηδες !...

Καὶ τὰ παλικάρια, τὰ λιοντάρια, οἱ τίγρηδες ἔχωνα βαθιὰ τὸ κουπί καὶ τὸ ἔπαιρναν πίσω μὲ τόση δύναμη, ποὺ ἔλεγε τώρα θὰ γίνη σύψαλα. Τέλος βαθύ μούγκρισμα ἀντήχησε κι ἡ θάλασσα σήκωσε τρανὸ κύμα καταπάνω μας. Τὸ καίκι πέταξε γοργόφτερο ἔμπρός. Ἀμέσως μέγα κήτος φάνηκε νὰ πιάνη ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὸν κόρφο. Ἦταν τὸ γιούσουρι.

—Νὰ ἰδῶ ! κι ἐγὼ νὰ ἰδῶ !...

Τρέχουν ὅλοι στὴν πρύμνη νὰ γνωρίσουν τὸ στοιχειό. Τὸ βλέπουν καὶ σταυροκοποιοῦνται φοβισμένοι.

—Ἐμπρός ! λέω στὸν καπετὰν Στραπάτσο. Νὰ τὸ βγάλουμε ὅξω τώρα, ποὺ νύχτωσε, πρὶν τὸ νιώσουν καὶ μᾶς τὸ πάρουν οἱ Τοῦρκοι .

Γ'.

Μόλις βγήκαμε ἀπὸ τὸν κόρφο, Γοργόνα ὀργισμένη μᾶς ἀπάντησε ἡ Νοτιὰ. Ὁ οὐρανὸς ἔσβησε τ' ἀστέρια του, ἔκρυψε τὰ συνορά του. Ἄδης τὸ σκότος ἀπλώθηκε ἀπάνω μας. Τὸ κύμα ψήλωνε βουνό, ἀνέμιζε φωσφορούχους τοὺς ἀφρούς κι ἔχυνε φῶς κατάσπρο, θαμπὸ καὶ ἄχαρο περίγυρα. Τί ἄλογα καὶ τί ἄτια ! Τί φῶκες καὶ τί φάλαινες ! κλωθογύριζαν κεπαδιαστά, βρουχιόνταν καὶ ἀλάλαζαν στὸ σύσκοτο ἐκεῖνο χόος. Ν' ἀνησυχῶ ἄρχισα. Δὲν ἦταν θάλασσα ἐκεῖνη ἦταν θυμὸς καὶ σεῖσμα, κατάρρα καὶ χολή, φαρμάκι τῆς ἄβυσσος.

Ὅμως τίποτα. Τὸ γιούσουρι σφιχτοδεμένο ἀκολουθοῦσε τ' ἀπονέρια ποὺ ἔστρωνε ἡ πρύμνη τῆς σκάφης μας. Τὸ ἄκουα νὰ δέρνεται κάποτε καὶ νὰ ρουχινίζει*, σὰ ζωντανὸ ποὺ παίρνει ἀνήφορο Ντροπή τὸ εἶχε πῶς νικήθη, καὶ πάσχιζε μὲ κάθε τρόπο ν' ἀπαλλαγῇ. Μὰ ποιὸς τὸ ἄφηνε; Μέσα στὸ ἄγριο πέλαγο μιὰ ξεχώριζα ταρναριστὴ φωνή, τὴ φωνὴ τοῦ διαλαλητῆ ἕνα γνώριζα αἶσθημα, τὸ θάμασμα τῶν γερόντων μας :

— Νὰ λεβεντονιός !

1. Ἡ παράδοσις ἀναφέρεται εἰς ἐποχὴν πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Θεσσαλίας.

Μὲ τὸ χάραμα εἶδα κατάπλωρα συγνεφοσκεπασμένο τὸ νησί μας. Τρία μίλια θέλαμε ἀκόμη. Μὰ τρία γερά. Τὰ μπράτσα λύθηκαν ὅλη νύχτα ἐπάνω στὸ κουπί. Τὰ πρόσωπα σούρωσαν· τὰ μάτια θόλωσαν. Ζάρες ἔκαμε τὸ μέτωπο· ἄσπρισαν τὰ κατάμαυρα μαλλιά, σὰ νὰ κύλισαν στογὸς* τὰ χρόνια ἐπάνω μας. Ὁ καπετάνιος, ξαπλωμένος τ' ἀνάσκελα στὸν μπάγκο, ἐμοιαζε πτώμα. Οἱ λαμνοκόποι ἀμίλητοι κινουῦσαν ράθυμα τὰ κουπιά, σὰ μηχανὲς ποὺ κάνουν ἀναίσθητα τὸ ἔργο τους. Μόνος ἐγὼ ἐξακολουθοῦσα νὰ λάμνω σωστά. Ἦρθε μάλιστα πολλές φορές ποὺ τοὺς πῆρα. Μὰ τί νὰ κάμω κι ἐγώ; Περισσότερος ἦταν ὁ πόθος παρὰ ἡ δύναμή μου. Τὸ κύμα ἐπίμενε νὰ ψηλώνει ἀκόμα, νὰ λιχνίζει* καὶ νὰ μᾶς βρέχει καὶ νὰ μᾶς κλυδωνίζει φοβερὰ.

Τέλος ρόδισε ἡ ἀνατολή, φάνηκε ὁ ἥλιος. Φάνηκαν βουρκωμένες οἱ στεριές, θολὸ τὸ πέλαγο, φιλόξενο τὸ νησί μας ἀντίκρυ.

—* Ἀλα,* παιδιὰ, καὶ φτάσαμε! φώναξα.

Καὶ πηδῶ στὴν πλώρη ν' ἀγναντέψω καλὰ τὸ λιμάνι, νὰ ἰδῶ τὴν ἄμμουδιά, ὅπου θὰ τὸ ρίξω θρασίμι*. Τὸ καῖκι πέταξε μέσα, δυὸ χάλαρα* πήδηξε, ἄραξε ἀπάνω στὸν ἄμμο. Τρέχω στὴν πρύμνη καὶ ἀδράζω* τὴ γούμενα. Ὅιμέ!! Σχοινὶ κομματιασμένο κρατῶ μόνο στὰ χέρια μου!

Τί ἐγινε τὸ ἄκαρπο δενδρί; ... Κάτω βρίσκεται στὸν κόρφο τοῦ Βόλου, ἀπάνω στὸ θεόχτιστο πάγκο του, μὲ τὶς λεπιδωτὲς ρίζες, ἀρ-
κουδοντυμένο τὸν κορμό, κλαδιὰ καὶ παρακλάδια του περαδῶθε, λὲς καὶ πιάσχει νὰ κλείσῃ ὅλα στὸ δίκτυ του. Ἀκόμα τὸ παραδίνουν γε-
νιὰ σὲ γενιὰ οἱ ναῦτες καὶ πάει ἀπὸ πατέρα σὲ παιδί, ἀπὸ παιδί
σ' ἀγγόνι, πάντα μεγάλο, θαμαστὸ πάντα, σκληρὸ σὰν σίδερο, δυ-
νατο σὰ λέοντας, ψυχωμένο καὶ ἀθάνατο σὰν στοιχειό.

Κι ἐγώ, ὁ Γιάννος ὁ Γκάμαρος, ἐβδομηντάρης κι ἐτοιμόρροπος
τώρα, δὲ θαλασσοδέρνομαι παρὰ γιὰ τὸ καρβέλι!

« Λόγια τῆς Πλώρης », 1899

* Ἀνδρέας Καρκαβίτσας

II. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

3. ΤΟ ΑΜΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑ - ΓΙΩΡΓΗ

Τὸ ἁμάρτημα ποὺ θὰ διηγηθῶ ἔχει γίνεи στὴν Κόνιτσα, λίγα χρόνια πρὶν ἐλευτερωθῇ ἀπὸ τὸν τούρκικο ζυγὸ.

Ἡ Κόνιτσα εἶναι ἡ πλὴιὸ βορινὴ ἐπαρχία τῆς πατρίδας μου καὶ πρωτεύουσα τῶν « μαστοροχωριῶν », δηλαδὴ τῆς ἐπαρχίας ποὺ βγάζει τοὺς πλιότερους χτίστες τῆς Ἑλλάδας — γιατί οἱ χτίστες λέγονται γενικῶς « μαστοροί » ὄχι μόνον στὴν Ἡπειρο, ἀλλὰ καὶ σ' ὅλην τὴν χέρση Ἑλλάδα.

Τὸν καιρὸ τῆς Τουρκίᾳς ἡ Κόνιτσα ἦταν ἔδρα καϊμακάμη*, εἶχε πρωτοδικεῖο, μοιραρχία χωροφυλακῆς καὶ Ἑλληνα Μητροπολίτη. Εἶχε καμιά ἑξακοσαριά σπιτία, τὰ λίγο πλιότερα ἑλληνικά καὶ τὰ λίγο λιγότερα τούρκικα, ἡ τὸ σωστότερο τουρκοελληνικά, τρεῖς χιλιάδες ψυχές ἀπάνω - κάτω, μὲ ὄψη πλιότερο χωριοῦ παρὰ πόλης. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι τῆς Κόνιτσας, διαφορετικοὶ στὴν ἀντίληψη ἀπ' ὅλον τὸν ἄλλον κόσμον, θεωροῦσαν τότε τὴν Κόνιτσα πόλη καὶ τὰ Γιάννινα χωριὸ καὶ ἔλεγαν κομπαστικά :

— Γιάννινα χωριὸ, Κόν'τσα κασαμπάς* !

Τὸ ἴδιο ἔλεγαν καὶ οἱ Μετσοβίτες γιὰ τὸ Μέτσοβό τους, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομε ἱστορικῶς, ἂν οἱ Μετσοβίτες τὸ πῆραν αὐτὸ ἀπὸ τοὺς Κονιτσιῶτες ἢ οἱ Κονιτσιῶτες ἀπὸ τοὺς Μετσοβίτες, γιατί καὶ αὐτοὶ ἔλεγαν :

— Γιάννινα χωριὸ, Μέτσοβο κασαμπάς !

Πρὶν ἀπὸ διακόσια χρόνια, ἡ Κόνιτσα δὲν ἦταν πρωτεύουσα ἐπαρχίας, καὶ οὔτε καϊμακάμη εἶχε, οὔτε ἀρχιερέα, καὶ οὔτε Τούρκο στὰ σπλάχνα της. Τότε ἴσως νὰ ἦταν μικρότερη καὶ νὰ μὴν ἦταν « κασαμπάς », ἀλλ' ἦταν χριστιανικὸ χωριὸ ἀπὸ τὴν μιὰν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη, πέρα καὶ πέρα. Ἐπειδὴ ὅμως τοὺς χριστιανοὺς κατοίκους τῆς Κόνιτσας τοὺς πίεζαν πολὺ καὶ τοὺς τυραννοῦσαν οἱ γειτόνοι τους, οἱ Λεσκοβικινοί, ποὺ ἦταν χρόνια πρωτύτερα τουρκεμένοι, ὑπόφερναν πολὺ οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ βαστοῦσαν καὶ ἔμεναν ἀκλόνητοι στὴν πίστη τῶν πατέρων τους, μ' ὅσα καὶ ἂν ὑπόφερναν.

Δυστυχῶς ὅμως, μιὰ μέρα πέρασαν ἀπὸ τὴν Κόνιτσα καμιά σαρανταριά Λεσκοβικινοὶ Τουρκαρβανίτες, πηγαίνοντας πρὸς τὰ Ζαγο-

ροχώρια για πλιατσκολόι, κι έπειδή τὸ ποτάμι τῆς Κόνιτσας δὲν εἶχε τὸ γεφύρι πόχει σήμερα κι ἦταν πολὺ κατεβασμένο ἀπὸ τὶς βροχές, δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ περάσουν κι ἀναγκάστηκαν νὰ μείνουν στὴν Κόνιτσα. Ἔμειναν μιὰ μέρα, δυὸ μέρες, τρεῖς μέρες μὲς στὴν Κόνιτσα, ἔτρωγαν κι ἐπιναν τὰ καλύτερα φαγητὰ καὶ τὰ καλύτερα κρασιά, ἀλλὰ βλέποντας στὸ τέλος ὅτι τὸ ποτάμι ὅλο καὶ κατέβαζε καὶ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ περάσουν εὐκολα γιὰ τὰ Ζαγοροχώρια, ρίχτηκαν νὰ πλιατσκολογήσουν τὴν Κόνιτσα καὶ νὰ γυρίσουν γλήγορα στὰ σπίτια τους φορτωμένοι. Ἄλλ' οἱ Κονιτσιῶτες ἀντιστάθηκαν καὶ μὲ ξύλα καὶ μὲ λιθάρια καὶ μ' ὅ,τι ἄρματα εἶχαν, καὶ τοὺς σκότωσαν ὅλους.

Αὐτὸ ὅμως θὰ ἐπέφερε τὴν τέλεια καταστροφὴ τῆς Κόνιτσας, ἅμα θὰ μαθεύονταν στὸ Λεσκοβίκι τὸ φονικὸ πού 'χε γίνει. Τότε οἱ Κονιτσιῶτες, γιὰ νὰ γλιτώσουν τὴν καταστροφὴ καὶ τὸν βέβαιο θάνατο, προσκάλεσαν κρυφὰ τὸν σιέχ* τοῦ Τεκέ* τοῦ Πρεμετιοῦ, πού ἐνεργοῦσε τὲς ἐξωμοσιές τῶν χριστιανῶν, καὶ τούρκεψαν ὅλοι! Κι ὅταν ὕστερα μαθεύτηκε ὁ φόνος τῶν Λεσκοβικινῶν, διακήρυξε ὁ σιέχης πὼς ὅ,τι εἶχαν κάνει οἱ Κονιτσιῶτες ὡς χριστιανοί, ἦταν λησμονημένο καὶ συμπαθισμένο, τώρα πού ἐγιναν Τοῦρκοι, κι ἂν ἤθελαν οἱ Λεσκοβικινοὶ νὰ πάρουν τὸ αἷμα τους ἀπὸ τοὺς Κονιτσιῶτες, θὰ εἶχαν νὰ κάνουν μ' ἐκεῖνον καὶ μ' ὅλο τὸ Πρεμέτι, κι ἔτσι οἱ Λεσκοβικινοὶ κάθισαν στ' αὐγὰ τους καὶ δὲν ταραχτήκαν πλιά.

Γενόμενοι ὅμως Τοῦρκοι οἱ Κονιτσιῶτες, διατήρησαν κρυφὰ, ὡς ἓνα διάστημα δυὸ γενεῶν, τὴ χριστιανικότητά τους καὶ χωρὶς νὰ χαλάσουν τὲς ἐκκλησιές τους, ἢ νὰ τὲς μεταβάλουν σὲ τζαμιά, ἔχτισαν ἰδιαίτερα τζαμιά. Ἀλλὰ λίγο-λίγο, μὲ τὸν καιρὸ, ἀπόγιναν Τοῦρκοι, καὶ μοναχὰ διατήρησαν ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ τὸν σεβασμὸ πρὸς κάθε χριστιανικὸ ἀγιωτικὸ καὶ πρὸς τοὺς παπὰδες μας καὶ φέρνονταν ἡπια πρὸς τοὺς χριστιανούς. Ἔτσι λοιπὸν σ' ἐποχὴ πού δὲν ὑπῆρχαν γιατροί, ὄχι μόνον στὴν Κόνιτσα, ἀλλ' οὔτε καὶ στὰ ξακουστὰ Γιάννινα ἀκόμα, οἱ μόνοι γιατροὶ ἦταν οἱ παπὰδες μὲ τὴ «δύναμη τοῦ Θεοῦ», καὶ χριστιανοὶ καὶ μωαμεθανοὶ ἔτρεχαν στὲς ἐκκλησιές καὶ στοὺς παπὰδες. Κι ἔτσι οἱ Τουρκοκονιτσιῶτες διατήρησαν ὡς τὰ τελευταῖα τὴ χριστιανικὴ τους συνήθεια νὰ προστρέχουν στὲς ἐκκλησιές μας καὶ στοὺς ἀγίους μας ὅταν ἀρρώσταιναν, κι ὄχι στὰ τζαμιά τους καὶ στοὺς χοτζάδες τους. Τοῦρκοι λοιπὸν Κονιτσιῶτες, ἀρρωσταίνοντας, ἔταζαν καὶ πρόσφεραν λάδια, κηριὰ καὶ λαμπάδες στὲς ἐκκλησιές, παράγγελ-

ναν λειτουργιές και προσφορές και προσκαλοῦσαν παπάδες στὰ σπίτια τους και τοὺς διάβαζαν εὐκές και παρακλησες γιὰ νὰ γένουν καλά. Γι' αὐτὸ κι ἀπ' ὅλους τοὺς ἑλληνοεξωμότες οἱ Κονιτσιῶτες ὄχι μόνον δὲν μισοῦσαν τοὺς χριστιανούς, ἀλλὰ και τοὺς ἀγαποῦσαν και τοὺς προστάτευαν και τοὺς βοηθοῦσαν. Αὐτοὶ προσκάλεσαν ἀπὸ διάφορα χωριὰ χριστιανούς, ποὺ βρίσκονται σήμερα στὴν Κόνιτσα, τοὺς ἔχτισαν σπίτια, τοὺς βοήθησαν, κι ὀλίγο κατ' ὀλίγον ἔφτασαν ἀπὸ πενήντα χρόνια και πλιότερο τὰ σπίτια τὰ χριστιανικὰ νὰ γένουν πλιότερα ἀπὸ τὰ τούρκικα, και, Τούρκοι και Χριστιανοί, ἔζησαν πάντα ἀγαπημένοι.

Αὐτὴ ἡ ἔρμονία ἀνάμεσα Τούρκων και Χριστιανῶν τῆς Κόνιτσας βάσταξε ἀκέρια ὡς τὲς μέρες ποὺ ῥθε ὁ Σουλτὰν Χαμίτης στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο τῆς Πόλης. Ἀπὸ τότε, ὅπως και σ' ὄλην τὴν ἄλλη Τουρκιά, ἄλλαξαν και στὴν Κόνιτσα τὰ πράγματα. Ἡ κατασκοπεΐα εἶχε φτάσει σ' ἐπιστημονικὴ περιωπὴ, κι ὁ μισαλλόδοξος μουσουλμανικὸς φανατισμὸς στὸ κατακόρυφο. Ἀλλ' ἡ μεγαλύτερη κατασκοπεΐα γένονταν ἐναντίον τῶν Τούρκων, κι ἀλίμονο σ' ἐκεῖνον τὸν Τούρκο, ποὺ θὰ καταγγέλλονταν ὅτι ἔστειλε κηρί, λάδι ἢ λαμπάδες σ' ἐκκλησιά, ἢ ὅτι προσκάλεσε παπὰ στὸ σπίτι του γιὰ θεραπευτικὸ διάβασμα! Ἀμέσως τζουρλάλι* ὅτι δὲν ἦταν γνήσιος και σωστός μουσουλμάνος, και τὸ λιγότερο ποὺ ἔχε νὰ πάθῃ, θὰ ἦταν ἐξορία στὴ Συρία ἢ στὴν Ἀραπιά!

Ἀλλὰ κι οἱ παπάδες κιντύνευαν νὰ τιμωρηθοῦν αὐστηρὰ ἀπὸ τὴν τουρκικὴ Κυβέρνηση, ἂν καταγγέλλονταν ὅτι ἐλάβαιναν ἀπὸ μουσουλμάνο λάδι, κηρί ἢ λαμπάδες γιὰ τὴν ἐκκλησιά, ἢ πῆγαιναν νὰ διαβάσουν παρακλησες στὰ τουρκόσπιτα. Γι' αὐτὸ κι ὁ Μητροπολίτης τῆς Κόνιτσας τοὺς διάταξε νὰ μὴν ἔχουν πλιά, σὰν και πρίν, καμιά σχέση μὲ τὰ τουρκόσπιτα, γιὰτ' ἦταν μεγάλη τάχα κι ἀσυγχώρητη ἡ μαρτία νὰ δίνουν «τὰ ἅγια τοῖς κυσί»—στὰ σκυλιά· κι ὅτι ἂν μάθαινε στὸ ἐξῆς ὅτι ἓνας παπὰς μπῆκε σὲ τούρκικο σπίτι, κρυφὰ ἢ φανερά, θὰ τὸν ἔκανε ἀργὸ «πάσης ἱεροπραξίας». Ἔτσι τραβήχτηκαν οἱ παπάδες ἀπὸ τὰ τουρκόσπιτα, κι αὐτὸ βάσταξε γιὰ κάμποσον καιρό. Ἀλλ' οἱ Τούρκισσες τῆς Κόνιτσας, ποὺ ἦταν συνηθισμένες, μ' ὄλην τὴν ἐγκατάσταση ἐκεῖ ἐπιστημόνων γιαιτρῶν, νὰ προστρέχουν, και στὴν παραμικρότερη ἀρρώστια, στοὺς παπάδες και στὲς ἐκκλησιές, προτιμοῦσαν νὰ πεθαίνουν καλύτερα, παρὰ νὰ δέχωνται γιαιτρό

καὶ νὰ πάρουν γιатρικά. Κανένας ὅμως παπὰς δὲν δέχονταν πλὶὰ νὰ πᾶν σὲ τούρκικο σπίτι, οὔτε νὰ δεχθῇ τούρκικα τάματα, φοβούμενος καὶ τὴ μεγάλη κι ἀσυγχώρητη ἑμαρτία καὶ τὴν τιμωρία κι ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα κι ἀπὸ τὴν τούρκικη ἀρχή, τὸ χειρότερο. Ἄλλ' ἢ παντοδύναμη βία δὲν τ' ἄκουε αὐτὰ καὶ τὰ ὑπερπήδησε ὅλα.

Μιά νύχτα παρουσιάζεται στὸ σπίτι τοῦ παπα-Γιώργη ἕνας Τοῦρκος καὶ τοῦ λέγει :

—Νὰ κοιτάσης, παπα-Γιώργη, στὸ σπίτι μου, πολὺ σὲ παρακαλῶ, νὰ μοῦ διαβάσης μία εὐκὴ στὴ γυναῖκα μου, γιατί ἔχει δυὸ μέρες μὲ τοὺς πόνους καὶ δὲν μπορεῖ νὰ γεννήσῃ ἀκόμα.

—Ἄλλὰ, εὐλογημένε... (Φτοῦ ! φτοῦ ! τὸν θεοκατάρατο τὸν Ἀγαρηνό*!), εἶπε μέσα του ὁ παπα-Γιώργης, γιατί ἐνόμασε «εὐλογημένον» τὸν ἀλλόπιστον Τοῦρκο)... Ἄλλὰ, ἀγὰ μου, φοβοῦμαι νὰ ῥθω, γιατί θὰ τὸ μάθῃ ὁ καϊμακάμης καὶ θὰ μὲ κάνῃ ἐξορία! Δὲν ἔρχομαι! Πήγαινε στὴν εὐκὴ τοῦ Θε... (Φτοῦ! φτοῦ! πάλε τὸν θεοκατάρατο τὸν Ἀγαρηνό!, ξανάειπε πάλε ἀπὸ μέσα του ὁ παπὰς). Πήγαινε στὸ καλὸ, ἀγὰ μου! Πήγαινε στὸ καλὸ! Μὴ μὲ πάρῃς στὸ λαιμό σου!

Βλέποντας ὁ Τοῦρκος τὴν ἐπίμονη ἄρνηση τοῦ παπαῆ, ἔφυγε, ἀλλὰ σὲ λίγο ξαναγύρισε καὶ τοῦ εἶπε ἄγρια κι ἀπελπισμένα :

—Θὰ ῥθῃς, παπά! Ἀλλιώτικα δὲν γίνεται ! Πεθαίνει ἡ γυναῖκα μου! Δὲν μπορεῖ νὰ γεννήσῃ καὶ φωνάζει: «Φέρτε μου τὸν παπα-Γιώργη, ποῦ μὲ γλίτωσε καὶ στὴν ἄλλη μου γέννα μὲ τὸ διάβασμά του!».

—Σὲ λυποῦμαι πολὺ, ἀγὰ μου, μ' αὐτὰ ποῦ μοῦ λές, ἀλλὰ δὲν μπορῶ νὰ ῥθω... Φοβοῦμαι, σοῦ εἶπα, τὸν καϊμακάμη...

Τότε ὁ Τοῦρκος βγάζει μι' ἀστραφτερὴ μαχαίρα καὶ τοῦ λέει :

—Τὴ γλέπεις αὐτὴν, παπά; Ἡ ἔρχεσαι, ἢ στὴν ἔχωσα στὰ στήθια!

Καὶ πετοῦσαν τὰ μάτια του φώτιές. Τί νὰ ἔκανε τότε ὁ καημένος ὁ παπα-Γιώργης ;

Ἀπ' τὴ μιὰ μεριά ἡ μεγάλη κι ἀσυγχώρητη ἑμαρτία, ποῦ θὰ πετοῦσαν τ' ἅγια στὰ σκυλιά, (τοῖς κυσί), ὅπως εἶχε εἰπεῖ ὁ Μητροπολίτης, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ φόβος μὴν τὸ μάθῃ κι ὁ καϊμακάμης κι ὁ Μητροπολίτης! Ἐμπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ρέμα. Ἄλλὰ καὶ «παπαὶς

δεμένος γράφει καὶ ξεγράφει». Κι ἔτσι θέλοντας καὶ μὴ, πῆρε τὸ εὐχολόγι του, τὸ πετραχήλι του, ἓνα κηρὶ καὶ λίγο θυμίαμα κι ἀκολούθησε τὸν Τούρκο, τρέμοντας ἀπὸ τὸ φόβο του. Φτάνοντας στὸ τουρκόσπιτο, διάβασε παράκληση, κι ὥ τοῦ θάματος, ὕστερ' ἀπὸ μισὴ ὥρα γέννησε ἡ Τούρκισσα!

Ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, κρυφὰ-κρυφὰ, τὸ ἔμαθαν ὅλες οἱ Τούρκισσες τῆς Κόνιτσας, ὅτι ἡ Φατμέ τοῦ Χασὰν Ζέλφου, δὲν μποροῦσε νὰ γεννήσῃ, προσκάλεσε τὸν παπα-Γιώργη νὰ τὴν διαβάσῃ, καὶ μόλις τὴν διάβασε, γέννησε μιὰ χαρά...

Κι ἔλεγαν οἱ Τούρκισσες :

—Μωρέ, τί καλὸ διάβασμα ἔχει ὁ παπα-Γιώργης! Ἄμα διαβάσῃ, πιάνει ἀμέσως τὸ διάβασμά του!

—Βαλλαί*, εἶναι ἅγιος ἄνθρωπος! Διαβάζει καὶ τὸν ἀκούει ὁ Θεός!

—Τί πειράζει ποὺ εἶναι χριστιανός; Τὸν ἀγαπάει ὁ Θεὸς καὶ τὸν ἔχει στὸ χουσμέτι* του. Ὁ Θεὸς ἔπλασε καὶ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Χριστιανούς. Ὅλους παιδιὰ του μᾶς ἔχει...

—Νοικοκύρης εἶναι κι ὅποιον θέλει παίρει στὸ χουσμέτι του...

—Πόσοι Τούρκοι εἶναι ποὺ παίρουν Χριστιανούς στὴ δούλεψή τους καὶ δὲν παίρουν Τούρκους. Ἔτσι κι ὁ Θεὸς -- προσκυνοῦμε τ' ὄνομά του — ἔχει πάρει τὸν παπα-Γιώργη ἀπὸ τὸν τόπο μας.

Κι ἔτσι ὁ παπα-Γιώργης ἔγινε ἀξιαγάπητος σ' ὅλο τὸ τουρκο-γυναικαρεῖο τῆς Κόνιτσας.

Κι ἡ ἀγάπη μεταδόθηκε ἀπὸ τὲς Τούρκισσες στοὺς ἄντρες τους, στ' ἀδέρφια τους καὶ στοὺς γονέους τους.

Ὁ παπα-Γιώργης μπαινόβγαινε τὲς νύχτες στὰ τουρκόσπιτα «γιὰ διάβασμα» καὶ δὲν τὸν μαρτυροῦσε κανένας στὸν καϊμακάμη. Κάποτε ὅμως ἀρρώστησε κι ἓνα παιδί τοῦ καϊμακάμη καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ τὸ κάνουν καλὰ οἱ γιατροί. Κιντύνευε καὶ σώνονταν μέρα μὲ τὴν ἡμέρα. Μιὰ χανούμισσα, ἡ πρώτη χανούμισσα τῆς Κόνιτσας, ἡ γυναίκα τοῦ ὀνομαστοῦ Σιαχίν-μπεη, φιλινάδα τῆς καϊμακάμαινας, τῆς εἶπε μιὰ μέρα :

—Καημένη, Χατιτζέ-χανοῦμ! Δὲν φωνάζεις τὸν παπα-Γιώργη νὰ σοῦ διαβάσῃ τὸ παιδί σου νὰ γένη καλὰ;

—Τί λὲς αὐτοῦ, Χανοῦμ-ἑφέντη, τῆς ἀπάντησε ἡ καϊμακάμαινα, ποὺ δὲν ἦταν Κονιτσιώτισσα καὶ δὲν πίστευε στὰ χριστιανικὰ ἀγιω-

τικά. Πώς είναι δυνατό να κάνει καλά το παιδί μου το διάβασμα ενός γκιαούρη ;

—“Ακου με, Χανούμ-εφέντη! τῆς εἶπε πάλε ἐκείνη. “Αν θέλῃς νὰ γένῃ τὸ παιδί σου καλά, νὰ πάρῃς τὸν παπα-Γιώργη νὰ σοῦ τὸ διαβάσῃ...

Πέρασαν μέρες, βδομάδες, ἴσως καὶ μῆνας, καὶ τὸ παιδί τῆς καϊμακάμινας ὄχι μόνον δὲν γέγονταν καλά μὲ τὰ γιατρικά τῶν γιατρῶν, ἀλλὰ καὶ χειρότερε. Τότε, στὴν ἀπελπισία της, μιὰ βραδιά, κρυφὰ ἀπὸ τὸν ἄντρα της, προσκάλεσε τὸν παπα-Γιώργη καὶ τὸ διάβασε. Τ’ ἄρρωστο παιδί, ἐφτὰ-ὀχτῶ χρονῶν παλικάρακι, αἰστάνθηκε ἕναν ἐσωτερικὸ κλονισμό στὴν ἐμφάνισή τοῦ παπᾶ καὶ στὲς προφυλάξεις ποὺ μεταχειρίστηκε ἡ μητέρα του γιὰ νὰ μπῇ κρυφὰ ὁ παπὰς τῇ νύχτᾳ στὸ διαμέρισμά της, κι ἄρχισε νὰ τρέμῃ. Ὁ παπα-Γιώργης τὸ καθυσύχασε μὲ ἡμερον τρόπο, τοῦ διάβασε τὴν παράκληση, τὸ θυμιάτισε μὲ μοσχολίβανο, τὸ σταύρωσε μὲ τὸν Τίμιο Σταυρὸ καὶ φεύγοντας εἶπε στὴν καϊμακάμιναν :

—“Ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ κι ὄχι ἡ δική μου, τοῦ ἀνάξιου ἐμαρτωλοῦ, θὰ κάνει καλά τὸ παιδί σου...

Καθὼς τὸ εἶπε ὁ παπα-Γιώργης, ἔτσι κι ἔγινε. Ἀπὸ κείνῃ τῇ νύχτᾳ κόπηκε ἡ θέρμη τοῦ παιδιοῦ καὶ σὲ λίγες μέρες ἔγινε καλά !

Ἔμαθε κι ὁ καϊμακάμης τὴν αἰτία τῆς θεραπείας τοῦ παιδιοῦ του, κι ἂν καὶ φανατικὸς μουσουλμάνος — γιὰτὶ δὲν ἦταν Κονιτσιώτης — καὶ δὲν ἀγαποῦσε τοὺς Χριστιανούς, φώναξε κρυφὰ τὸν παπα-Γιώργη καὶ τὸδωκε δέκα λίρες κέρασμα καὶ συνάμα τὴν ἄδεια νὰ διαβάξῃ ἐλεύθερα στὰ τούρκικα τὰ σπίτια, ἀλλὰ μὲ μεγάλη προσοχὴ νὰ μὴν τὸ μάθῃ ἡ ἀστυνομία ἢ κανένας χαφιές*, γιὰτὶ τότε, ὡς καϊμακάμης, θὰ ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ τὸν καταδιώξῃ.

Ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ γιὰ πολὺ κρυφὸ ἓνα πράγμα ποὺ τὸ ξέρουν πολλοί. Τὰ πολλὰ τὰ λάδια, τὰ πολλὰ τὰ κηριὰ κι οἱ πολλὲς καὶ χοντρές λαμπάδες ποὺ πῆγαινε ὁ παπα-Γιώργης στὴν ἐκκλησιά, χωρὶς νὰ φανερώνῃ ἀπὸ ποῦ στέλλονταν, ἔδωκαν τὴν ὑπόνοια στοὺς ἄλλους παπάδες καὶ στοὺς ἐφοροεπιτρόπους τῆς ἐκκλησιᾶς, ὅτι ὁ παπα-Γιώργης βρίσκονταν σὲ σχέσεις μὲ τουρκόσπιτα καὶ διάβαζε κρυφοπαρακλησες σὲ Τούρκους. Κι ἔπρεπε, ἂν ὄχι ἀπὸ κακία, ἀλλ’ ἀπὸ καθῆκον, νὰ καταγγείλουν τὸ πράγμα στὸν Μητροπολίτη.

Ὁ Μητροπολίτης, μὴ ὄντας ἐντόπιος καὶ ζυμωμένος μὲ τὰ ἥθη

καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου, καὶ λίγα μόνον χρόνια εὕρισκόμενος στὴν Κόνιτσα, δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτούμενη ἀντίληψη ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀν καὶ ἱκανὸς ἱεράρχης κατὰ τ' ἄλλα, καὶ ἅμα τοῦ καταγγέλθηκε ὅτι ὁ παπα-Γιώργης διάβαζε παρακλησες σὲ τουρκόσπιτα («σταύρωσον! σταύρωσον!»), τὸν ἔκανε ἄργὸ «πάσης ἱεροπραξίας» ἐπ' ὀρίστον!

Σὰν ἀστροπέλεκας κακὸς ἔπεσε στὸ κεφάλι τοῦ καημένου τοῦ παπα-Γιώργη ἡ ἀδικη αὐτὴ καταδίκη καὶ θέλησε νὰ δικαιολογηθῇ στὸν Μητροπολίτη, ἀλλὰ ποῦ νὰ τὸν ἀκούσῃ ἐκεῖνος! Εἶχε γίνει θηρίο!

Ὁ παπα-Γιώργης ἦταν καλὸς χριστιανὸς καὶ ὑπόμενε μὲ χριστιανικὴ ὑπομονὴ τὴν ἀδικία ποὺ τοῦ 'χε κάνει ὁ Μητροπολίτης, ἀλλ' ἡ καταδίκη του ἀναστάτωσε τὴ χριστιανικὴ κοινότητα ἐναντίον του. Καὶ ἐνῶ, λίγα χρόνια πρὶν, ὅλοι οἱ παπάδες τῆς Κόνιτσας διάβαζαν στὰ τούρκικα σπιτία, τώρα βρέθηκε νὰ θεωρηθῇ αὐτὸ «μεγάλῃ καὶ ἀσυγχώρητῃ ἁμαρτία» εἰς βάρος τοῦ παπα-Γιώργη.

Ἡ «μεγάλῃ καὶ ἀσυγχώρητῃ ἁμαρτία» τοῦ παπα-Γιώργη ἄρχισε ἀπὸ λίγο-λίγο νὰ μεγαλώνῃ, σὰν τὴν ψεῖρα τοῦ παραμυθιοῦ, ποὺ δὲν τὴν χωροῦσε οὔτε τὸ σπῆτι, καὶ ἔλεγαν κρυφὰ ὁ κόσμος, γιὰ νὰ μὴν τοὺς ἀκοῦν οἱ Τοῦρκοι:

—Διαβάζει εὐκὲς καὶ παρακλησες στὰ τούρκικα τὰ σπιτία!
'Ακοῦς ἐκεῖ ὁ τραγογένης!

—Δὲν εἶν' αὐτὸ μονάχα... ἀλλὰ μπαίνει καὶ διαβάζει καὶ στὰ τζαμιά!...

—'Εγὼ ξέρω ὅτι μνημόνευε στὴν προσκομιδὴ καὶ ὀνόματα: Φατμέ, Χατιτζέ, Νεφιγέ, Ναϊλέ, ὅλες τὲς Τούρκισσες τῆς Κόνιτσας, καὶ εὐχονταν μέσα στὴν ἐκκλησιά «ὑπὲρ ὑγείας καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν» τῶν ἀλλοπίστων!

—Ὅλα ἐκεῖνα τὰ πολλὰ κηριὰ καὶ ὅλες ἐκεῖνες οἱ μεγάλες λαμπάδες στὴν ἐκκλησιά, ποὺ θέλουν χρόνια νὰ καγοῦν, εἶναι τούρκικα τάματα!

—Τί ἀνακατεύονται οἱ Τοῦρκοι στὰ δικά μας τ' ἀγιωτικά καὶ τὰ θρησκευτικά; Ἐμεῖς δὲν ἀνακατεύομαστε στὰ δικά τους... Ἄν ἀναγνωρίζουν τὴ θρησκεία μας ὡς ἀνώτερη ἀπὸ τὴ δική τους, ἄς γένουν χριστιανοί, ὅπως ἦταν καὶ οἱ παπποῦδες τους ἄλλοτε!

—Τὸν ἀθεόφοβο τὸν παπα-Γιώργη! Ἄκοῦς νὰ μᾶς κἀνὴ τὴν ἐκκλησιά μισοτούρκικη!

Μήν μπορώντας πλιά να δικαιολογηθῇ ὁ παπα-Γιώργης, δὲν ἔβρισκε ἔλεος στὴ συνείδηση κανενὸς χριστιανοῦ. Ὡς τότε ζοῦσε τὸ σπῖτί του μὲ τὴν ἐφημερία του καὶ μὲ τὸ πετραχήλι, καὶ τώρα τὰ ἔχανε καὶ τὰ δυό! Ἐχανε, οὔτε πλιότερο οὔτε λιγότερο, τὸ ψωμί ἀπὸ τὸ στόμα του! Τί νὰ γένη; Τί νὰ κάνη; Μόνον στὸ Πατριαρχεῖο μπορούσε νὰ κλαυτῇ καὶ νὰ βρῇ τὸ δίκιο του, ἀλλὰ δὲν ἦταν τόσο εὐκόλο νὰ πάη ἀπὸ τὴν Κόνιτσα στὴν Πόλη, στὸ Πατριαρχεῖο. Ἀλλὰ κι ἂν μπορούσε νὰ πάη, θὰ καταδέχονταν νὰ τὸν ἀκούσῃ ὁ Πατριάρχης ἢ νὰ διαβάσῃ τὴν ἀναφορά του; Κι ἔκανε ὑπομονή.

— «Ὁ ὑπομείνας σωθήσεται», ἔλεγε μέσα του, ψιθυρίζοντας τὴν εὐαγγελικὴ ρῆση, κι εἶχε τὴν ἐλπίδα στὸ Θεὸ καὶ στὸ δίκιο του.

Πῶς ζοῦσε ὁ καημένος ὁ παπα-Γιώργης ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποὺ τοῦ ἔχε ἀφαιρέσει τὸ πετραχήλι ὁ Μητροπολίτης; Ἐνας Θεὸς τὸ ἔξερε! Καὶ τὸ χειρότερο, ποὺ ἦταν ἀναγκασμένος νὰ πονάη καὶ νὰ μὴν μπορῇ νὰ πῇ τί τὸν πονάει καὶ ποῦ τὸν πονάει! «Ἄν σέ βαρέσῃ ὁ Κατῆς, ποῦ θὰ πᾶς νὰ κριθῇς;» λέγει μιὰ παροιμία. Ἄν μάθαιναν οἱ Τοῦρκοι τὴν τιμωρία του, καὶ μάλιστα ὁ καϊμακάμης, ποῦ ἔχε ὅλη τὴ δύναμη τῆς ἐξουσίας στὰ χέρια του, θὰ τὰ ἔχε ἄσκημα ὁ Μητροπολίτης μὲ τὴν τούρκικη Διοίκηση... Δὲν θὰ τοῦ ἔλεγε ἡ Διοίκηση «γιατί ἔκανες ἀργὰ τὸν παπα-Γιώργη;», ἀλλ' εἶχε ὅλα τὰ μέσα νὰ τοῦ φέρῃ τόσα ἐμπόδια καὶ προσκόμματα στὴν ὑπηρεσία του, ὥστε ν' ἀναγκασθῇ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Κόνιτσα τὸ γληγορότερο. Τὸ εὐκολώτερο ἀκόμα ἦταν ὅτι μπορούσε καὶ νὰ τὸν κατηγορήσῃ στὸ Ὑπουργεῖο ὅτι εἶναι συνεννενημένος μὲ τὸ ἐλληνικὸ κομιτάτο καὶ τότε ἀλίμονό του! Αὐτὴ ἡ κατάσταση βάσταξε κάμποσους μῆνες; πόβλεπε ὁ παπα-Γιώργης τὸ ψωμοκάρβελό του ἀπὸ μακριά, καὶ τοῦ φαίνονταν ὡς χαμένη κι ἄφταστη εὐτυχία, ὅταν κατὰ θεῖαν πρόνοιαν μετατέθηκε ἐκεῖνος ὁ Μητροπολίτης στὴν Ἀνατολή κι ἔρχονταν νέος Μητροπολίτης.

Ὡς φωτεινὴ ἀκτίνα ἐλπίδας ἔλαμψε αὐτὴ ἡ εἶδηση μέσα στὸ φεβερὸ σκοτάδι τῆς ἀπελπισιᾶς ποὺ βρίσκονταν ὁ δύστυχος παπα-Γιώργης. Ἀλλ' ἂν εἶχε κι ὁ νέος Μητροπολίτης τὴν ἴδια ἀντίληψη τοῦ παλιοῦ τί θὰ γένονταν τότε; Δὲν θὰ τοῦ ἔμενε τίποτε ἄλλο τότε, παρὰ νὰ πέσῃ στὸ ποτάμι ποὺ περνοῦσε μπροστὰ ἀπὸ τὴν Κόνιτσα καὶ νὰ πνιγῇ!

Προσπαθοῦσε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν καταδίκη του ἀπὸ μέρος

τοῦ Μητροπολίτη καὶ δὲν μποροῦσε νὰ παραδεχτῇ ὅτι ἦταν φταίχτης. Καταδικάστηκε, γιὰτὶ διάβαζε εὐκὲς καὶ παρακλησες στὰ τουρκό-σπιτα. 'Αλλ' αὐτὸ ὕψωνε πλιότερο τὸ γόητρο τῆς ἐκκλησίας μας καὶ ταπείνωνε τὸ τζαμί καὶ στὴ συνείδηση τῶν Τούρκων καὶ στὴ συνείδηση τῶν Χριστιανῶν ! Τὸ ἀντίθετο θὰ ἦταν κακὸ, ἂν τὸν προσκαλοῦσαν οἱ Τοῦρκοι νὰ πάη κι ἄρνιόνταν νὰ πάη, ἢ ἂν δέχονταν στὸ σπίτι του χότζα νὰ τοῦ διαβάξῃ ἐκεῖνος τούρκικες εὐκὲς καὶ ντουάδες. Τὰ διαβάσματα πόκανε αὐτὸς δὲν εἶχαν ὡς σκοπὸ νὰ κάνουν τοὺς Χριστιανούς Τούρκους, ἀλλὰ τοὺς Τούρκους Χριστιανούς. Καὶ στὸ κάτω-κάτω δὲν ἐπιζητοῦσε αὐτὸς νὰ πηγαίνει νὰ διαβάξῃ στὰ τούρκικα τὰ σπίτια, ἀλλὰ προσκαλόνταν, κι ἂν ἤθελε ν' ἄρνηθῇ, δούλευε κι ἡ βία τῆς μαχαίρας ! Οἱ Τοῦρκοι πρόστρεχάν στὸ ἔλεος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας κι ὄχι αὐτὸς στὸ ἔλεος τῆς τούρκικης. Καὶ συναρμολογώντας κι ἀνακεφαλαιώνοντας ὅλα τὰ «ὑπὲρ» καὶ τὰ «κατὰ», ἔφτανε στὸ συμπέρασμα νὰ ἐλπίζει ὅτι ὁ νέος Μητροπολίτης θ' ἄκουε μ' εὐμένεια τὴν ἀπολογία του καὶ δὲν θὰ τοῦ 'βρίσκε φταίξιμο, ἢ, τουλάχιστον, θὰ τὸν λυπιόνταν καὶ θὰ τοῦ δινε τὸ πετραχήλι του καὶ τὴν ἐνορία του.

"Ὑστερα ἀπὸ κάμποσες μέρες μαθεύτηκε τηλεγραφικῶς ὅτι ὁ νέος Μητροπολίτης εἶχε φτάσει στὰ Γιάννινα καὶ τὸ ἐπόμενο Σάββατο βράδυ θὰ ἦταν στὴν Κόνιτσα.

Μιὰ ζέστη καὶ μιὰ κρύο τοῦ 'ρθε τοῦ παπα-Γιώργη ἡ εἶδηση τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Μητροπολίτη. "Ἦθελε ν' ἄργοῦσε ἀκόμα, γιὰ νὰ 'χῃ τὸν καιρὸ νὰ σκεφτῇ βαθύτερα πῶς ἔπρεπε ν' ἀπολογηθῇ καλύτερα. 'Αλλ' ἀφοῦ οὕτως ἢ ἄλλως θὰ 'ρχονταν τὸ Σάββατο ὁ Μητροπολίτης, καλῶς νὰ 'ρχονταν.

Τέλος, ὁ Μητροπολίτης ἔφτασε τὸ Σάββατο στὴν Κόνιτσα μὲ τιμητικὴ συνοδεία τριῶν-τεσσάρων καβαλαραίων χωροφυλάκων ἀπὸ τὰ Γιάννινα, κατὰ τὰ συνηθισμένα. "Ὀλος ὁ χριστιανικὸς κόσμος τῆς Κόνιτσας καὶ τῶν περιχώρων μὲ τὸν πρωτοσύγκελλο καὶ τοὺς παπάδες «ἐπὶ κεφαλῆς», τὸν δέχτηκε μιστὴ ὥρα μακριὰ ἀπὸ τὴ χώρα. Παρακολούθησε ἀπὸ μακριὰ κι ὁ παπα-Γιώργης τὴ μητροπολιτικὴ ὑποδοχὴ σὰν ἀποδιοπομπαῖος τράγος, φοβούμενος μὴν τοῦ γίνη καμιὰ ἀποδοκιμασία, κι ἦταν σὰν νὰ πῆγε καὶ σὰν νὰ μὴν πῆγε στὴν ὑποδοχή.

* * *

“Υστερα από τον έρχομό του Μητροπολίτη στην Κόνιτσα, πρόβαλε το σπουδαίο ζήτημα στον παπα-Γιώργη: το να παρουσιασθή μπροστά του. Συλλογιόνταν πώς να παρουσιασθή και τί να είπῃ και πάλι δειλίαζε. Τῇ μιᾷ στιγμῇ τ’ ἀποφάσισε να παρουσιασθῇ σήμερα και τὴν ἄλλη τ’ ἀνάβανε γι’ αὐριο. Αὐτὴ ἡ διβουλία βάσταξε ἀπάνω-κάτω δυὸ βδομάδες, καὶ θὰ βαστοῦσε ποίος ξέρει πόσο, ἂν μιὰ μέρα δὲν ἐπέβαλε στον ἑαυτό του νὰ πάγῃ, καὶ γιὰ νὰ μὴν τ’ ἀναβάλῃ πάλε, σὰν πρίν, ὀρκίστηκε στὴν ἱεροσύνη του καὶ στοῦ πετραχήλι του νὰ πάγῃ χωρὶς ἄλλο ἐκείνην τὴν ἡμέρα. Κι ἔτσι, μιὰ καὶ δυὸ καὶ στὴν Μητρόπολιν ! “Ἡ τοῦ ὕψους ἢ τοῦ βάθους. Παρουσιάστηκε στὸν Μητροπολίτη, τοῦ ἔκανε τὴν ἀπαιτούμενη μετάνοια μὲ γονυκλισία καὶ τοῦ φίλησε τὸ χέρι.

—Ποίος εἶσαι ἐσύ, παπά μου, κι ἀπὸ ποῦ εἶσαι ; τὸν ρώτησε ὁ Μητροπολίτης μὲ πατρικὸ ὕφος, ποὺ δὲν ὅμοιαζε καθόλου μὲ τὸ συνηθισμένο τῶν ἀρχιερέων.

—Εἶμαι ὁ παπα-Γιώργης ἀπ’ ἐδῶ μέσα, ἀπὸ τὴν Κόνιτσα, ἀπάντησε ὁ παπα-Γιώργης.

—Ποίος παπα-Γιώργης ; ξαναρώτησε ὁ Μητροπολίτης· δὲν σ’ εἶδα καμιὰ μέρα ἐδῶ... Μήπως ἔλειπες ; Ποῦ ἐφημερεύεις ;

—Ἐφημέρευα, ἀλλὰ δὲν ἐφημερεύω πλιά...

—Καὶ γιατί ;

—Γιατί μ’ ἔχει κάνει ὁ Μητροπολίτης ἀργὸ ἀπὸ «πάσης ἱεροπραξίας».

—Καὶ γιατί ; Μήπως ἔκανες κανένα μεγάλο ἱμάρτημα ;

—.....

—Πέ μου τί ἁμάρτημα ἔκανες, κι ἂν δὲν εἶναι πολὺ μεγάλο, κι ἂν δὲν ἀντιβαίνει πολὺ στοὺς κανόνες τῆς ἱεροσύνης καὶ τῆς θρησκείας μας, θὰ σοῦ φανῶ ἐπιεικής, ἂν δείξης τὴν ἀπαιτούμενη μετάνοια...

—Τὸ ἁμάρτημά μου, Σεβασμιότατε, (ἀποκρίθηκε ὁ παπα-Γιώργης), μεγάλο ἢ μικρὸ δὲν ξέρω, εἶναι ὅτι προσκαλοῦμαι ἀπὸ διάφορα τουρκόσπιτα ἐδῶ μέσα στὴν Κόνιτσα, ὅταν εἶχαν κανέναν ἄρρωστο, καὶ τοὺς διάβαζα εὐκὲς καὶ παρακλησες γιὰ νὰ γένῃ καλά... Αὐτό, Δεσπότη μου, ἦταν παλιὸ συνήθιο ἐδῶ πέρα... “Ολοι οἱ παπάδες διάβαζαν στὰ τουρκόσπιτα καὶ δὲν εἶναι παρὰ λίγος καιρὸς ποὺ μᾶς τὸ ἀπαγόρευσε ὁ Μητροπολίτης. Καὶ μήπως ἤθελα, Δεσπότη μου, νὰ πηγαίνω ; Μ’ ἔπαιρναν «διὰ τῆς βίας»... μὲ μιὰ τέτοια μαχαίρα στοῦ χέρι!...

Κι ἔκανε τὴ σχετικὴ χειρονομία, γιὰ νὰ δείξη τὸ μέγεθος τῆς μαχαίρας.

—Αὐτὸ εἶναι ὅλο κι ὅλο τὸ ἀμάρτημά σου, ποὺ σ' ἔκανε ἄργον ὁ Μητροπολίτης ;

—Αὐτό, Δεσπότη μου, καὶ μόνο...

—Στὴν ἱεροσύνη σου ! Αὐτὸ καὶ μόνον ἦταν ;

—Στὴν ἱεροσύνη μου, Δεσπότη μου, καὶ στὸ πετραχήλι μου ! Αὐτὸ καὶ μόνον ἦταν !...

—'Απὸ σήμερα, τοῦ εἶπεν ὁ Μητροπολίτης, συγκινημένος ἀπὸ τὴν παλιὰ συνήθεια τῶν Τούρκων τῆς Κόνιτσας νὰ προσκαλοῦν ταπάδες στὰ σπίτια τους, γιὰ νὰ τοὺς διαβάζουν, ὅταν ἀρρωστοῦσαν, ποὺ μάθαινε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν καταδικασμένον παπα-Γιώργην, εἶσαι ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν ἀδικη τιμωρία σου. Πάρε τὸ πετραχήλι σου, διάβαζε εὐκὲς καὶ παρακλησες ὅσες μπορέσης στὰ τούρκικα τὰ σπίτια, καὶ τὴν ἐρχόμενη Κυριακὴ νὰ ῥθης νὰ λειτουργήσης μαζί μου στὴ Μητρόπολη.

Ὁ παπα-Γιώργης μπῆκε δειλὸς σπουργίτης στὴ Μητρόπολη καὶ βγῆκε αἰτός ! Φουντουλοῦσε* καὶ δὲν πατοῦσε στὴ γῆ ἀπὸ τὴ χαρὰ του κι ἀπὸ τὴ δόξα του.

Τὸ βράδυ ἐκείνης τῆς ἡμέρας προσκάλεσε ὁ Μητροπολίτης ὅλους τοὺς παπάδες τῆς Κόνιτσας καὶ τοὺς εἶπε ὅτι θὰ ἔκανε «ἄργον πάσης ἱεροπραξίας» ἐκεῖνον τὸν παπά, ποὺ θ' ἀρνιόνταν νὰ διαβάσῃ εὐκὲς καὶ παρακλησες στὰ τουρκόσπιτα !

Αὐτὸς ὁ Μητροπολίτης ἦταν ὁ περιώνυμος μέγας Μητροπολίτης Ἰωαννίνων ὁ Σπυρίδωνας !

« Ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς σκλαβίᾶς »

Χρῖστος Χριστοβασίλης

4. ΕΤΣΙ ΗΤΑΝΕ

—Παππού, σήκου, παππούλη ! Σήμερα εἶναι μέρα πίσσημη ! Τί φυλᾷς τὸ στρῶμα καὶ βογκᾷς ! Ὁλο βογκᾷς, κι ὅλο μαλώνεις . . . σώνει πιά ! Ἔβγα νὰ ἰδῆς ! Ἐλα ν' ἀλλάξης καὶ νὰ βγῆς στὴν ἀγορά. Ὁ κόσμος ἔχει πανηγύρι σήμερα—Σάββατο Λαζάρου !

Τὸ μαθητοῦδι ζωηρό, καθὼς μπῆκε στὸ σπίτι, ἔφυγε κιόλα. Τό'ξερε ὁ παππούς πὼς ἦταν ἡ τρανὴ Παραμονή, τῆς Ἑξοδος ἡ μέρα.

“Αχ, τέτοια μέρα δε θα ξαναρθῇ — μήτε ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ !

Τὸ ἔξερε ὁ παππούς, κι αὐτὸ ἀπὸ μέρες κι ἀπὸ νύχτες συλλογίγτανε. Ὁ πονεμένος νοῦς του σερνότανε τριγύρω στὴ μεγάλη Θύμηση. Καὶ τὴν περίμενε τὴ μέρα αὐτή, σὰ νὰ ἔτανε νὰ ῥχόταν ἄλλη μιὰ φορά, πρώτη φορά — τοῦ κάκου.

Μὰ τοῦ μικροῦ τ’ ἀγγόνου οἱ χαρωπὲς φωνὲς τοῦ ξάφνισαν τὸ νοῦ. Κι ἐκεῖ, νὰ πάλι τὸ τρελόπαιδο μπροστά του. Ἄφησε τὶς τρεχάλες γιὰ νὰ ξαναρθῇ καὶ νὰ τοῦ γίνη πειρασμὸς καὶ πάλι.

— Ἀκόμα κάθῃσαι, παππούλη ; Λεχῶνα θὰ μοῦ γίνῃς αὐτοῦ πέρα ; Ἀπόλυσε κι ἡ ἐκκλησιά !

— Καλά, καλά, μωρὲ παιδί, μὴ μὲ μαλώνῃς τόσο· γέρος εἶμαι, δὲν μπορῶ νὰ σηκωθῶ. Ἐδῶ ἄσε με νὰ σήπωμαι...

— Τί εἶπες ; Δὲν ἀκοῦς ! Περνάει ἡ Ἑξοδο !

Αὐτὸς ὁ λόγος χτύπησε τὸ γέρο ἀλλόκοτα. Τῆς λιτανείας ἡ βοή, ποῦ ἔφτανε ἀπ’ τὸν ἄλλο δρόμο, κρυφὴ τρεμούλα τοῦ ἔχυσε στὰ σωτικά· ὁ νοῦς του σάλεψε ἄξαφνα.

— Ἐφτασα ! Τ’ ἄρματα μου !

Ὅρθος τινάχτηκε σὰν παλικάρι. Ἀνάλλαγος, ἀνάμαλλος ζωστικὴ τὸ σπαθί. Καὶ βγῆκε.

Τὰ μάτια ἀγριωπὰ στυλῶνει γύρω του. Κάτι σὰ νὰ ζητῇ. Τὸ κανόνι καὶ τὸ ντουφέκι γεμίζει ὅλη τὴ χώρα μ’ ἀμέτρητη βοή. Κόσμος πολὺς στὴν ὁγορά. Ὅλοι ντυμένοι τὰ καλὰ τους. Ὅλοι τ’ ἄρματα κρατοῦν — καὶ ρίχνουν !

Ὁ λαὸς παίξει μὲ τὴ φαντασιά του τὸ παιγνίδι αὐτὸ στὸ χρόνο μιὰ φορά. Θέλει νὰ ζωντανέψῃ πάλι τὴ μεγάλη εἰκόνα, ἔτσι γιὰ νὰ ἰδῇ πῶς ἦτανε — κι ὁ γέρος πάει νὰ τὸ πιστέψῃ.

Βρίσκεται μὲ τ’ ἀγγόνι στῆς λιτανείας τὴν οὐρὰ κι ἀκολουθοῦνε. Τέλος στοὺς τάφους ἔφτασαν. Ἐκεῖ χιλιάδες μαζωμένοι στέκονται κι ἀκοῦν ἕναν ποῦ βγάνει λόγο· μὰ ὁ λόγος εἶν’ ἀτέλειωτος. Ὁ γέρος ἀκούει, καὶ δὲν καταλαβαίνει. Ἀκούει καὶ καρτερεῖ· σὰν κάτι φαίνεται νὰ καρτερῇ. . .

— Ὅρὲ, δὲν ἦταν ἔτσι ! κρᾶζει μὲ δυνατὴ φωνή.

Ἄφησε στὴ μέση τὴ γιορτὴ καὶ πῆρε τὸ δρόμο πίσω γιὰ τὸ σπίτι. Θυμωμένος φαίνεται. Βογκάει, στ’ ἀγγόνι δὲ μιλεῖ. Ἄξαφνα σταματάει. Ἐκεῖ κοντὰ του κάποιος τραγουδεῖ. Ἕνας τυφλὸς χωριάτης διακονιάρης, στρωμένος καταγῆς παίξει τὴ λύρα του καὶ τρα-

γούδει. Λέει τὸ τραγούδι τὸ θλιμμένο, τὸ μοιρολόγι τοῦ Μεσολογίου.

Ὅρθὸς ὁ γέρος, ἄσειστος ἀκούει. Βρύση πᾶνε τὰ μάτια του. Κλαίει ἤσυχα, καὶ δὲ μιλεῖ. Τέλος κόπηκε τὸ τραγούδι.

—Νά, ὁρέ, ἔτσι ἦταν!

Αὐτὸ εἶπε μονάχα. Καὶ γύρισε στὸ σπίτι του καὶ στὸν κατμὸ του.

« Μεγάλα Χρόνια »

Γιάννης Βλαχογιάννης

Δ'. ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1. « Α Ε Ρ Α Σ »

Λέξη μαγική, πού δὲν σημαίνει σχεδὸν τίποτε καὶ ὅμως τὰ σημαίνει ὅλα. Τρεῖς συλλαβὲς πού βγῆκαν μιὰν ἡμέρα ἀπὸ τὰ χεῖλη ἑνὸς ἀπλοικοῦ, ἐκεῖ στὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου, ὅταν εἶδε νὰ σκάζουν οἱ ὀβίδες ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του καὶ νὰ μὴν παθαίνει τίποτε κανεῖς, καὶ ἔκαναν ἔπειτα τὸ γύρω τους ὅπου συμπλοκή, ὅπου μάχη, ὅπου θάνατος! Τὴν πῆρε ἡ δόξα μαζί μὲ τὰ φτερά της καὶ γύρισε ὅλους τοὺς κάμπους καὶ ὅλα τὰ βουνὰ καὶ τὰ λαγκάδια. Ὅπου αἷμα, ἐκεῖ κι αὐτή· ὅπου μάχη, θ' ἀντηχοῦσε κι αὐτή· ὅπου νίκη, βροντόφωνη θὰ ἔβγαινε ἀπὸ τὰ στήθη τῶν πολεμιστῶν καὶ θ' ἀνέβαινε ψηλὰ σὰν ὕμνος ἐπινίκιος. Σήμερα δὲν ὑπάρχει χωριό, δὲν βρίσκεται σπίτι ἢ καλύβι πού νὰ μὴν ἀντηχῇ μέσα.

Γιὰ τὸν πολὺ κόσμον δὲν ἔχει καθαρὸ νόημα, καὶ ὅμως εἶναι γεμάτη ἀπὸ νόημα γιὰ ὅσους ἔζησαν τοὺς δυὸ πολέμους, καὶ ὅμως ἔχει νόημα γιὰ κάθε περίσταση πού ἐλέγετο, καὶ ἄλλαξε σημασία γιὰ τὸ καθετί.

Ἔπεφταν οἱ ὀβίδες καὶ περνοῦσαν ἀπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους; « Ἀέρας! » τοὺς φώναζαν.

Πήγαιναν λίγο μακριὰ ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε, καὶ χτυποῦσαν πίσω ἐκεῖ στὰ μετόπισθεν καὶ ἔκαναν ἄνω κάτω τὰ ἀσυνήθιστα ἐπιτελεῖα; Γύριζαν οἱ μαχηταὶ μὲ ἓνα μεδίσταμα εἰρωνείας, καὶ βλέποντας τὴν ταραχή, τὸ σκόρπισμα καὶ τὴ φυγή, « Ἀέρας! » πάλι τοὺς ἐφώναζαν.

Καμιά ἀπ' ἐκεῖνες πού φεύγουν παραπλανημένες ἔπεφτε στὴ δευτέρα γραμμὴ, ἐκεῖ πού κάθονταν οἱ ἄλλοι ξένοιαστοι μακριὰ ἀπὸ τὸν κίνδυνο. Αὐτοὶ σκόρπιζαν ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀσυνήθιστοι,

τρομαγμένοι. Τότε μ' ένα χαμόγελο εἰρωνικό στὰ χεῖλη ἐκείνοι πού πολεμοῦσαν στήν πρώτη γραμμή ἄφηναν νά τοὺς ξεφύγῃ ἓνα βροντόφωνο : «'Αέρας !».

Μιά φορά ἓνας ταγματάρχης ἀπ' ἐκείνους τοὺς λίγους, πού ὅταν βροντοῦσε τὸ κανόνι γινόταν ἄφαντος, καὶ μόλις ἔπαυε ἔβγαινε ἐμπρὸς καὶ ἄρχιζε λόγια καὶ συμβουλές, πῆρε κι αὐτὸς τὸ μερίδιό του ἀπὸ τὸν «'Αέρα», γεμάτο ἀπὸ καυστική εἰρωνεία. "Ενας «'Αέρας!» δυνατὸς τὸν ἀκολουθοῦσε κάθε φορά πού ἄνοιγε τὸ στόμα του, ὥσπου ἐξαφανίσθηκε πιά γιὰ πάντα.

"Ενας ἄλλος, ἀπὸ ἐκείνους τοὺς πολλοὺς πού ζοῦσαν νύχτα μέρα μαζί μὲ τὰ παλικάρια, πού μοίραζε τὴν γαλέτα μαζί τους, καὶ κοιμόταν πλάγι - πλάγι μ' αὐτοὺς μέσα στὸν κίνδυνο, χτυπήθηκε μιά μέρα βαριά. Τὸν κουβάλησαν μὲ τὸ πόδι σπασμένο. Μερικοί, ἀνήσυχοι, τὸν περιτριγύρισαν. "Αλλ' αὐτὸς σφίγγοντας τὰ χεῖλη του γιὰ νὰ μὴ φωνάξῃ ἀπὸ τὸν πόνο, χαμογέλασε καὶ τοὺς φώναξε δυνατά :

—Δὲν εἶναι τίποτα, παιδιά. «'Αέρας !».

—«'Αέρας !» τοῦ φώναξαν κι ἐκείνοι, καὶ τράβηξαν πηδώντας πάλι στήν πρώτη γραμμή.

"Αλλῃ μιά μέρα, ἓνας ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἥρωικούς ἀξιωματικούς τοῦ πεζικοῦ, πού βρίσκονταν πάντοτε μὲ τὸ σπαθί στὸ χέρι μπροστά, ἄφησε νὰ τοῦ ξεφύγῃ ἡ ἴδια λέξη. "Ηταν μιά ἀπὸ τίς μέρες ἐκεῖνες τίς λίγες, πού ἀντικρίσαμε μερικά ἀτυχήματα. "Ολοι οἱ στρατοί, καὶ οἱ πιὸ ἐνδοξοί, ἔχουν πάθει ὅμοια σὲ μερικές στιγμές. "Ολόγυρα μετροῦσαν τοὺς νεκροὺς, μάζευαν τοὺς πληγωμένους. Τὸ αἷμα εἶχε χυθῇ ἄφθονα καὶ ἀνώφελα. Δὲν εἶχαμε ἐπιτύχει ἐκεῖνο πού ζητούσαμε· δὲν εἶχαμε κατορθώσει τίποτε. Τὸ παλικάρι ἐκεῖνο γύρισε καὶ εἶδε τὸ τάγμα του ἐξαντλημένο, μισό. Εἶδε ὅλη τὴν πομπή ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, ὅλη τὴ σωρεία ἀπὸ τοὺς τραυματίες, ὅλο τὸ πλῆθος ἀπὸ τοὺς ζωντανούς πού ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ πίσω μὲ τὸ κεφάλι σκυφτό καὶ τὰ μάτια χαμηλά. Εἶδε τὰ αἵματα, τοὺς χαμένους κόπους, τίς μάταιες ἥρωικές προσπάθειες, εἶδε τὸν ἐχθρὸ ἐκεῖ ἀντίκρου νὰ κρατῇ τίς θέσεις, του, περήφανος καὶ ἐπίμονος, καὶ τότε, ἀφοῦ χτύπησε τὸ σπαθί του δυὸ - τρεῖς φορές μὲ λύσσα ἐπάνω σ' ἓνα βράχο, κοίταξε τὰ παλικάρια του μὲ μάτια φλογισμένα ἀπὸ μανία καὶ λύπη μαζί καὶ τοὺς φώναξε :

—«'Αέρας» σήμερα! «'Αέρας» καὶ σὲ μένα καὶ σὲ σᾶς καὶ σ' ὅλους μας!

*Εἶσι σὲ ὅλες τὶς στιγμὲς τῆς δόξας, μέσα σὲ ὅλες τὶς μεγάλες καὶ ἀπίστευτες ἐπιτυχίες, σύντροφος ἀχώριστος ἦταν ἡ μεγάλη λέξη, ἡ λέξη χωρὶς νόημα, τὸ ποίημα τῆς μάχης καὶ τοῦ θανάτου, καὶ ἀχώριστος σύντροφος ἐπίσης μέσα στὶς πίκρες καὶ στὶς ἀτυχίες. Λέξη¹ ποὺ ἀντηχεῖ ἀκόμα σὲ ὅλες τὶς χαράδρες, ποὺ πετᾷ ἀκόμα πάνω ἀπὸ τοὺς κάμπους, ποὺ τριγυρίζει ἀκόμα πάνω ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν παλικαριῶν. Λέξη ποὺ φοβέριζε τὸν ἐχθρό, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσε στὴ φυγὴ του. Λέξη ποὺ ἀντίκρισε μὲ τὸ γέλιο κι αὐτὴ τὴ χολέρα καὶ τὴν ἐδιώξε. Πέντε γράμματα ποὺ χοροπηδοῦσαν γελαστὰ ἐμπρὸς στὶς ὀβίδες, μέσα σὲ βροχὴ ἀπὸ σφαῖρες, ποὺ κοιμόνταν μαζί μὲ τὴν πείνα, ποὺ ξυπνοῦσαν μὲ τὴν παγωνιά, ποὺ χαιρετοῦσαν τὸ θάνατο καὶ τοὺς νεκροὺς ποὺ περνοῦσαν, ποὺ εἰρωνεύονταν τὸν κάθε δειλὸ καὶ ἀνέβαζαν στὸν οὐρανὸ τὸ κάθε παλικαρί — αὐτὰ τὰ πέντε γράμματα δὲν θὰ λησμονηθοῦν ποτέ! 'Αέρας καὶ τὰ βόλια! 'Αέρας καὶ ἡ πείνα καὶ τοῦ ἥλιου τὰ χτυπήματα καὶ ἡ παγωνιά καὶ οἱ πληγές καὶ ὁ θάνατος. 'Αέρας καὶ τ' ἀδέρφια τὰ σκοτωμένα. 'Αέρας καὶ τὰ ὄρφανὰ καὶ τὰ σπίτια ποὺ ἐρημώθηκαν καὶ ἐκλείσαν γιὰ πάντα. 'Αέρας καὶ οἱ νεκροὶ καὶ τὸ αἷμα! 'Αέρας καὶ οἱ τάφοι! 'Ὅλα γι' αὐτοὺς ἦταν ἀέρας, ὅλα ἔγιναν ἀέρας, καὶ τὸ μόνο ποὺ δὲν ἔγινε, ἦταν ἡ πατρίδα τους, ποὺ τὴν ἔκαναν μεγάλη καὶ δυνατὴ μὲ τὸν ἀέρα τους.

Ἐφημερίς «Ἐστία»

Ν. Πετιμεζᾶς (Λαῖρας)

2. ΠΟΝΟΣ ΨΥΧΗΣ

Δύο μεγάλους φίλους ἔχουν τὰ βιβλία εἰς τὸν κόσμον αὐτόν: τοὺς ποντικούς καὶ τοὺς Ἑλλήνας. Κάθε ἄνθρωπος, ποὺ ἔχει εἰς τὸ σπίτι του τὸ περιττὸν ἐπιπλὸν τὸ ὀνομαζόμενον βιβλιοθήκη, εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὸ γνωρίζῃ.

Ἐγὼ λόγου χάριν, ἐὰν εἶχα κάποτε μερικὰ βιβλία καὶ ἐὰν δὲν ἔχω σήμερον, τὸ ὀφείλω εἰς τοὺς δύο αὐτοὺς παράγοντας. Τὰ μισὰ μοῦ τὰ ἔφαγαν οἱ ποντικοί, χωρὶς νὰ γίνουν σοφώτεροι ἀπὸ ὅ,τι

1. Ἡ λέξη «'Αέρας», ἡ ὁποία κατὰ τὸν Ἰταλοελληνικὸν πόλεμον τοῦ 1940 ἔμεινε θρυλική, ἔχει καὶ προῖστορία στὰ ἴδια βουνὰ τῆς Ἀλβανίας.

ήσαν. Τὰ ἄλλα μισὰ μοῦ τὰ ἔφαγαν οἱ φιλαναγνώσται φίλοι.

—Μοῦ δανεῖζεις, καημένη, κανένα βιβλίο νὰ περνάω τὴν ὥρα μου ;

—Πολὺ εὐχαρίστως, φίλε μου. Τί εἶδος βιβλίων θέλεις ;

—“Ο,τι καὶ νὰ εἶναι ! Μοῦ εἶναι ἀδιάφορον.

“Ο “Ἕλλην φιλαναγνώστης δὲν ἔχει προτιμήσεις. Τὸν ἐνδιαφέρουν ἐξ ἴσου ὅλα τὰ βιβλία. Πῶς ἡμπορεῖ λοιπὸν νὰ τῷ ἀρνηθῇ κανεὶς τὸν πνευματικὸν του ἄρτον; Δὲν τὸν ἀρνήθηκα ποτέ μου εἰς κανένα. Βαθμηδὸν τὰ ἐρμάρια τῆς βιβλιοθήκης μου ἤρχισαν νὰ χάσκουν ὡς γεροντικὴ ὁδοντοστοιχία.

—Αὐτὰ τὰ βιβλία, ποῦ δανεῖσατε, κύριε, δὲν θὰ ξαναγυρίσουν καμμιά φορὰ ; Μοῦ εἶπε κάποτε ἡ ὑπηρέτριά μου, ἡ ἐπιφορτισμένη μὲ τὸ ξεσκόνισμα τῆς βιβλιοθήκης, καὶ ἡ ὁποία ἀπεστρέφετο τὰ κενά, ὅπως ἡ Φύσις.

—Θὰ ξαναγυρίσουν κάποτε, παιδί μου ! τῆς εἶπα. “Ἀλλὰ ταξίδι εἶναι αὐτό, βλέπεις. Ποιὸς ξέρει τί τοὺς συνέβη στὸ δρόμο ! “Υπάρχουν, ὅπως γνωρίζεις, καὶ ναυάγια !

“Ωμιλοῦσα ἐκ ναυτικῆς πείρας. Πράγματι πολλὰ ἀπὸ τὰ πτωχὰ μου βιβλία δὲν ἐγύρισαν ποτέ... Κύριος οἶδεν εἰς ποίους ὠκεανούς ἔχουν ναυαγήσει. Τὰ ἐπερίμενα ὅπως περιμένει κανεὶς τοὺς ξενιτευμένους του, τρέμων νὰ βάλῃ κακὸν μὲ τὸν νοῦν τοῦ. Καὶ ἐξακολουθῶ νὰ ζῶ μὲ τὴν τραγικὴν αὐτὴν προσδοκίαν. Ποιὸς ξέρει ! Καὶ ὁ Ροβινσὼν εἶχε χαθῇ χρόνια καὶ χρόνια. Οἱ δικοί του τὸν ἐθεωροῦσαν χαμένον. “Εξαφνα ἓνα εὐσπλαχνικὸ κῦμα τὸν ἔφερεν εἰς τὴν πάτριον γῆν. “Ἀλλὰ μήπως ὁ “Οδυσσεύς; Πόσους ἐνιαυτοὺς τὸν ἐπερίμεναν ἡ Πηνελόπη; “Εξαναγύρισε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν “Ιθάκην. Διατί νὰ μὴν ἐλπίζω καὶ ἐγώ, ὅτι ἡ “Ιθάκη τῆς βιβλιοθήκης μου θὰ ξαναδεχθῇ κάποτε τοὺς “Οδυσσεῖς τῆς;

“Εν τῷ μεταξύ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ξενιτευμένους μου φθάνουν ἐξαφνα, ἐκεῖ ποῦ δὲν τοὺς περιμένω. Καὶ ὅλοι ἔχουν τὴν θλιβερὰν ὄψιν ναυαγῶν. “Ολοι διηγοῦνται ἀπὸ μίαν τραγωδίαν. Κουρελιασμένοι, βρώμικοι, ἀκρωτηριασμένοι, ἀγνώριστοι. “Απὸ τὸν ἓνα λείπει τὸ ἐξώφυλλον. “Απὸ τὸν ἄλλον τὰ μισὰ του φύλλα. “Ἄλλος εἶναι γεμάτος λαδιές, ὡς πετσέτα λαϊκοῦ μαγειρείου. Καὶ ἄλλος μαρτυρεῖ μὲ τίς καπνιές καὶ τὴν στεαρίνην*, ποῦ εἰκονογραφοῦν τὰς σελίδας του, ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας του κατεγίνετο νὰ σβήνῃ κάθε βράδυ

τὸ σπερματσέτο τοῦ φιλομαθοῦς φίλου, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀποσπασθῇ. Ὁ τελευταῖος, ὅταν μοῦ ἐπέστρεψε τὸ ταλαίπωρον βιβλίον, θεώρησεν ὑποχρέωσίν του νὰ μοῦ δικαιολογήσῃ τὸ ἀσύνηθες γεγονός :

—Σοῦ ἔφερα, μοῦ εἶπε, ἐκεῖνο τὸ βιβλίον. Δὲν μοῦ χρησιμεύει πλέον. Ἔβαλα, ξέρεις, ἡλεκτρικὸ στὸ σπίτι μου καὶ δὲν μεταχειρίζομαι τώρα σπερματσέτο...

Τὸ συμπέρασμα εἶναι, ὅτι, ὅποιοι ἀγαπᾷ τὰ ζῶα καὶ τὰ βιβλία εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ οὔτε ζῶα οὔτε βιβλία. Ἀποτελοῦν ἕναν διαρκῆ πόνον ψυχῆς !

Ἐφημερίς « Ἑστία »

Παῦλος Νιοβάνας

3. Η ΝΙΚΗ ΜΑΣ ΣΤΟ ΠΟΓΡΑΔΕΤΣ

(Πολεμικὴ ἀνταπόκρισις)

Ἐπιστρέφων ἀπὸ τὸ Πόγραδετς, τὸ ὁποῖον ἐπισκέφθημεν χθές, βληθέντες μάλιστα ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὰ πρόθυρά του, δύναμαι νὰ σᾶς δώσω μίαν ἰδέαν τῆς μεγάλης νίκης, ἣ ὁποία, διεξαχθεῖσα ἐπὶ μετώπου τριάκοντα χιλιομέτρων καὶ διαρκέσασα νύκτα καὶ ἡμέραν ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον ἑβδομάδα, θὰ γραφῇ μὲ χρυσοῦ γράμματα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν.

Ἡ μάχη αὕτη, ἣ ὁποία δὲν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν κατάληψιν τῆς κωμοπόλεως αὐτῆς, ἀλλὰ κυρίως εἰς τὴν κατοχὴν τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς λίμνης Μαλίκης εἰς τὴν λίμνην Ἀχρίδα καὶ ἣ ὁποία ἔληξε μὲ τὴν ἐπίτευξιν ὅλων τῶν ἀντικειμενικῶν της σκοπῶν, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς μάχη τῆς Ἰταλικῆς μετανοίας. Πράγματι τὸ Ἰταλικὸν στρατηγεῖον μετανοῆσαν, διότι ἀφῆκεν ὀπίσω του τὰς ὀχυρωτάτας θέσεις τῆς Μοράβας καὶ τοῦ Ἰβάν, ὑποστὰν οὕτως ἀπώλειαν τὴν ὁποίαν δὲν θὰ δυνηθῇ πλέον νὰ ἐπανορθώσῃ, ἀπεπειράθη νὰ κρατήσῃ μὲ κάθε θυσίαν τὰς στενωποὺς τῆς ὁδοῦ, ἥτις ἀπὸ τῆς λίμνης Μαλίκης ἄγει εἰς τὴν λίμνην τῆς Ἀχρίδος. Εἰς ὠρισμένα σημεία ἡ ὁδὸς αὕτη διέρχεται μεταξύ ὑψηλῶν ὀρέων, ἰδίως δὲ εἶναι ἐξαιρετικῶς ὀχυρὰ ἢ μεταξύ Γκραμποβίτσας καὶ Τσεράβας θέσις, ὅπου τὰ βουνὰ ὑφoῦνται εἰς μέγα ὕψος, καθὼς καὶ ἡ πέραν αὐτῆς θέσις τῆς Ζαρβάσκας.

Ὅταν πρὸ ἑβδομάδος τὰ ἐλαφρὰ τμήματα τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς

μας, παρελαύνοντα βορείως τῆς λίμνης Μαλίκης, ἤλθον εἰς πρώτην ἐπαφὴν μὲ τὴν ὀπισθοφυλακὴν τοῦ ἐχθροῦ ἐπὶ τῶν πρώτων ὑψωμάτων τῆς περιοχῆς τῆς Πογοδρίας, ἐπιστοποίησαν σοβαρὰς κινήσεις Ἱταλικῶν μονάδων, αἵτινες ἀπέβλεπαν ὄχι μόνον εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ὀχυρῶν αὐτῶν θέσεων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σφοδρὰν ἀντεπίθεσιν.

Ἡ ἔγκαιρος πρὸς τὰς στενωποὺς αὐτὰς προέλασις ἰσχυροτέρων Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, πλαισιουμένων ἀπὸ πλαγιοφυλακὰς εἰς τὰ ἑκατέρωθεν ὀχυρὰ ὑψώματα, προέλαβε τὴν τοιαύτην ἐν ἐξελίξει Ἱταλικὴν ἀντεπίθεσιν. Ἦρχισεν οὕτως ἡ μάχη, ἡ ὁποία διαρκέσασα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας καὶ νύκτας καὶ φέρουσα τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ὀχυροῦ εἰς τὸ ἄλλο, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐποποιία ἀνταξία τῆς γραφείσης ἐπάνω εἰς τὰ ὄρη τῆς Μοράβας καὶ τοῦ Ἰβάν. Ἡ ὁρμὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ πεζικοῦ, ὁ ἀπαράμιλλος ἡρωϊσμός τῶν στρατευμάτων μας καὶ ὁ ἀφθαστος συντονισμός ὅλων τῶν κατὰ μέρος ἐνεργειῶν εἰς μίαν σπανίαν ὁμαδικὴν προσπάθειαν ἀνέτρεψαν ἕνα πρὸς ἕνα τὰ σημεῖα τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἐχθροῦ.

Τὰ σημεῖα αὐτὰ εἶχον ὀργανωθῇ μὲ ἐντελῶς συγχρονισμένην μέθοδον: ὑπῆρχαν περίβολοι λόχων μὲ σύστημα συρματοπλεγμάτων, πυροβολεῖα, φωλεαὶ πολυβόλων καὶ ὀλμοβόλων ἀπὸ μπετόν ἀρμέ.

Σημειωτέον, ὅτι τὰ ἐγκατασταθέντα ἐκεῖ τόσον ἰσχυρῶς Ἱταλικά στρατεύματα δὲν ἦσαν τὰ ἴδια, τὰ ὁποῖα εἶχον πανικοβληθῇ εἰς τὴν Μοράβαν καὶ τὸ Ἰβάν, ἀλλὰ νέαι μονάδες, μεταφερθεῖσαι μὲ κάθε δυνατὸν μέσον, ἀκόμη καὶ μὲ ἀεροπλάνα. Ἰσως ἡ χρησιμοποίησις αὐτῇ, διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν στρατευμάτων, ἀεροπλάνων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ συνοδευθοῦν ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα καταδιωκτικά, νὰ ἐξηγῇ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπορίας κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς μάχης, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἐν τούτοις ἡλιόλουστοι. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔδρασεν, ἦτο τόση ἡ ἀποτυχία της, ὥστε ἔκαμεν ὁ βομβαρδισμός της πολὺ περισσότερον κακὸν εἰς τὰς Ἱταλικὰς ἢ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς γραμμάς.

Οὕτως, ἡ περιοχὴ περίξ τῆς Γκραμπορίτσας, Τσεράβας καὶ Ζαρβάσκας ἔγινε θέατρον ἐθνικῶν ἀγώνων, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐθαυματούργησε πάλιν ἡ Ἑλληνικὴ λόγχη. Τοιοῦτοτρόπως, ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἐφ' ὅσον ἡ μάχη συνεχίζετο, ὁ πανικός καὶ ἡ ἀποσύνθεσις ἤρχισαν πάλιν νὰ κυριεύουν τὰς νέας μονάδας τῶν Ἱταλῶν, ἐνῶ ἀνεπτύσσετο ἀσυγκράτητος πλέον ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ ἰδιοῦ

μας στρατοῦ. Καὶ ὅταν, κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς μάχης φάσιν τὰ ἡμέτερα τμήματα ἐπετέθησαν ἐκ τῶν πλαγίων κατὰ τῶν ὀπισθοφυλακῶν τοῦ ἐχθροῦ, αἵτινες προσεπάθουν μαζὶ μὲ δύο οὐλαμοὺς πυροβολικοῦ καὶ ὀλμοβόλου νὰ προστατεύσουν τὴν ἄτακτον ὑποχώρησιν τῶν κυρίων σωμάτων τοῦ ἐχθροῦ, ἐπέφεραν νέαν σύγχυσιν εἰς τὰς ἐχθρικὰς τάξεις.

Ψυχὸς δριμύ ἐπεκράτει καὶ ἡ χιὼν ἐκάλυπτε τὸ ὄρεινόν ἔδαφος. Ἀλλὰ παρ' ὅλα ταῦτα, αἱ φάλαγγές μας ἐπροχώρουν ἀκάθεκτοι διώκουσαι τὸν ἐχθρὸν κατὰ πόδας.

Οὕτως ἔληξε μὲ περίλαμπρον νίκην ἡ μάχη τοῦ Πόγραδετς, ἡ ὁποία δὲν ἐπέτρεψε μόνον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν νὰ κατακτήσῃ ἰσχυρὰ ἐρείσματα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἰταλικῆς ὑποχωρήσεως πρὸς τὸ Ἐλβασάν, ἀλλὰ καὶ περιήγαγεν εἰς χεῖρας μας ἄφθονον πολεμικὸν ὕλικόν, ἀκαταμέτρητον ἀκόμη.

Ἑφημερίς «Καθημερινή»

Σπύρος Μελάς

4. Ω Ξ Ε Ν Ε

Ἡ ἀρχαία Σπάρτη δὲν πέθανε. Ξαναζῇ στὰ ὄχυρά τῆς Μακεδονίας. Τὰ νέα στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν λέγονται Ἰστίμπεϋ, Κέλκαγια, Ἐχινὸς καὶ Νυμφαία· ἔχουν τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν ὄχυρῶν, ὅπου τὰ ἥρωικά τάγματα τῶν συγχρόνων Λακεδαιμονίων ἔδειξαν καὶ δείχνουν, ὅτι ἡ γενιὰ τῶν ἀδαμάστων μαχητῶν τοῦ Λεωνίδα ἔχει ἀφήσει, διὰ μέσου τόσων χιλιάδων ἐτῶν, τοὺς ὑπεραξίους ἀπογόνους τῆς. Εἴχαμε καὶ στὴ νεώτερή μας ἱστορία πράξεις ἀφαντάστου ἥρωισμοῦ, τὸ Σούλι, τὸ Κούγκι, τὸ Ἀρκάδι, τὸ Μεσολόγγι. Ἀλλὰ στὴ νωπὴ αὕτῃ σελίδα τῶν Μακεδονικῶν ὄχυρῶν, ὁ Ἕλληνας ἀποθεώνεται. Δὲν εἶναι μόνον ὅτι τὰ ὑπέροχα παλικάρια τῶν ταγμάτων αὐτῶν τοῦ θανάτου ἀντιμετώπισαν καὶ ἀντιμετωπίζουν ἀκόμη τὴ φοβερὴ ἐπίθεση ἀπείρως ἀνωτέρων δυνάμεων τοῦ ἰσχυροτέρου στρατοῦ τοῦ κόσμου, ὀπλισμένου μὲ τὴν τελευταία λέξη τῶν μέσων, τ' ἄφθονα καὶ τελειότατα βαριὰ πυροβόλα, τὰ θωρακισμένα αὐτοκίνητα, τ' ἀεροπλάνα καθέτου ἐφορμήσεως, τοὺς ἀλεξιπτωτιστάς. Εἶναι πρὸ πάντων ὅτι, ὅπως ἀκριβῶς οἱ Σπαρτιᾶται τοῦ Λεωνίδα, ἐπολέμησαν χωρὶς καμιά ἐλπίδα νίκης ἢ σωτηρίας — ὅτι τὸ ἤξεραν, ὅτι θὰ πεθάνουν μέχρι ἑνός. Ἐλαβαν αὕτῃ τὴ διαταγὴ :

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

— 'Η πατρίδα θέλει τὴ ζωὴ σας. "Οποῖος ἀπὸ σοῦς ἔχει ὑποχρεώσεις οἰκογενειακὲς μεγάλες ἢ ἄλλους λόγους, μπορεῖ νὰ φύγῃ.

'Αλλὰ δὲν ἐκινήθη κανεὶς. "Ολοὶ ἐπῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ πεθάνουν γιὰ τὴ δόξα τῆς αἰωνίας 'Ελλάδος, γιὰ τὴν τιμὴ τῶν ἑλληνικῶν ὀπλῶν καὶ γιὰ νὰ καθυστερήσουν ὅσο μποροῦν τὸν ἐχθρό. "Ετσι πολέμησαν κι ἔτσι πολεμοῦν αὐτὰ τὰ παλικάρια, 'Ελληνικὴ λεβεντιά χωρὶς ταίρι στὸν κόσμον, ψυχὲς ἀθάνατες, γεμάτες φῶς, ποὺ ὑψώνουν ὡς τὰ οὐράνια τὴν εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου, ἐξαίρουν τὴν ἠθικὴ του φύση καὶ δείχνουν τὴ θεϊκὴ καταγωγὴ. "Ετσι πέθαναν κι ἔτσι πεθαίνουν αὐτὰ τ' ἀσύγκριτα τάγματα τῶν ἡρώων, γιὰ νὰ γράψουν μὲ πύρινα κι ἀνεξάλειπτα γράμματα στὴν καρδιὰ τῶν ἐπερχομένων τὸ ὄνομα 'Ελλάς, πατρίς χρέος, τιμὴ. Καὶ νὰ δείξουν στὴ φοβισμένη ἀνθρωπότητα τὸ μόνο δρόμον τοῦ λυτρωμοῦ — τὸ δρόμον τῆς θυσίας.

'Εκεῖ ἐπάνω πολεμοῦν, τὰ ὄχυρά τους γίνονται ρημάδια, τοὺς τὰ παίρνουν, τὰ ξαναπαίρνουν, βάζουν φραγμὸ τὰ ματωμένα στήθη τους, πέφτουν ἓνας - ἓνας ἐκεῖ ποὺ ἐτάχθησαν, μὲ τ' ὄνομα τῆς 'Ελλάδος στὰ χεῖλη. 'Ελᾶτε, χωρὶς θρήνους, νὰ σκεπάσουμε τὰ κορμιά τους μὲ τ' ἀνοιξιὰτικα λουλούδια τῆς γῆς μας, ποὺ ὑπεράσπισαν μὲ θεϊκὴ ὁρμή. Καὶ στοὺς τάφους των ἂς ξαναγράψουμε τὸ παλιὸ ἐπίγραμμα τῶν Λακεδαιμονίων:

ὦ ξένε, πὲς στοὺς "Ελληνες,
ὅτι ἐδῶ εἴμαστε θαμμένοι,
πιστοὶ στὸ θέλημά τους!

Ἐφημερίς « Ἐστία », 1941

Σπύρος Μελάς

Ε'. ΠΕΖΟΙ ΡΥΘΜΟΙ

1. Ζ Ω Η

Μαῦρα κι ἀνήσυχα γίδια κατεβαίνουν νὰ πιοῦν στὴν κελαηδούσα ρεματιά.

Μαῦρα κι ἀνήσυχα γίδια στάθηκαν ἑξαφνα στὸν κατήφορον, μὲ τὰ κέρατα σὰν κλάδους, καὶ τὰ κεχριμπαρένια τους μάτια μὲ κοιτάζουν.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Μέσ' ἀπ' τὸ λόγγο, μέσ' ἀπ' τὰ σγουρὰ πεῦκα, ἓνα κοτσύφι.
σφυρίζει σὰν τσοπανόπουλο.

"Α! ζωή, τρελή πού εἶσαι! "Α ζωή!

* * *

Στὸν κόρφο τοῦ βουνοῦ, σὰν καλοσύνη πού κρύβεται, εἶν' ἓνα
ἐκκλησάκι.

Χρόνια διακόσια κοιμᾶται ἀπόξω ὁ καλόγερος πού τὸ ζωγρά-
φισε — χρόνια διακόσια σωπαίνουν τὰ τρία του κυπαρίσσια.

Στὸν κόρφο τοῦ βουνοῦ εἶν' ἓνα κατάσπρο ἐκκλησάκι.

"Α! ζωή, ωραία πού εἶσαι! "Α ζωή!

* * *

Ἀπάνω στὶς λιλὰ μολόχες, ἀπάνω στὸ νέο θυμάρι, πουλάκια
δίχως ὄνομα, στιγμές πουλάκια, ἦρθαν — ἔφυγαν.

Οἱ γαλανές σκιές τῶν φύλλων τρέχουν στὸ φακιόλι τῆς χωριατο-
πούλας πού διαβαίνει κάτω ἀπ' τὸν πλάτανο.

Στὸν ἴσκιο του ὁ γεροπεῦκος κοίμισεν ἓνα κοπάδι.

Στὸ λαμπρὸ γαλάζιο τ' οὐρανοῦ ἄσπρα σύννεφα σβήνουν ἀπὸ
ἡδονή...

"Α! ζωή, εὐτυχισμένη πού εἶσαι! "Α ζωή!

* * *

Κι ὅμως τὴν ὥρα τοῦ δειλινοῦ — δὲν ξέρω τί θέλει τὸ φῶς τοῦ
κόσμου...

Κι ὅμως, τώρα πού βράδιασε, δὲν ξέρω γιατί ὅλα στὸν κόσμο
συλλογίζονται τὴν αἰτία τους — γιατί τὸ σκοτάδι ἀπλώνεται σὰν
ἓνα μεγάλο νόημα...

Κι ὅμως, τώρα πού σκοτείνιασε, τὰ πλάσματα συλλογίζονται
τὸ νόημα τοῦτο, πού τὸ εἶχανε ξεχάσει τὸ πρῶι σήμερα μὲ τὸν ἥλιο,
σήμερα μὲ τὶς χαρές, καὶ πάλι θὰ τὸ ξεχάσουν αὔριο μὲ τὸν ἥλιο,
αὔριο μὲ τὶς χαρές...

"Α! ζωή, ἀσυλλόγιστη πού εἶσαι! "Α ζωή!

« Πεζοὶ Ρυθμοὶ »

Ζαχαρίας Παπαγιαννίδου

2. Η ΛΑΜΠΑΔΑ ΤΟΥ ΑΔΕΡΦΟΥ ΜΟΥ

— Όταν ἀντικρίσης τὸν Κύριον ἡμῶν, ἀδερφέ μου, κράτα ὀρθή,
στὸ δεξί σου χέρι τῇ λαμπάδα.

— Τὴν ἄσπρη λαμπάδα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀνησυχίας, ὅπως τὴν κράτησεν ἡ γενιά μας ὅλη ἀνάμεσα στοὺς κόμπους τῶν λιγνῶν της δαχτύλων.

— Τὸ φῶς της ἐρόδισε τῶν προγόνων μας τὸ βυζαντινὸ πρόσωπο καὶ κινήγησε τὸ σκοτάδι μὲς στὶς ρεματιές τῶν ρυτίδων τους καὶ στὰ σπηλαιο τῶν ματιῶν τους.

— Στὴ ρίζα βουνοῦ μαύρου ἀπὸ ἔλατα σταυροκοπήθηκαν αὐτοὶ μπροστὰ σὲ ἀθῶες σβησμένες τοιχογραφίες.

— Αὐτοὶ σοῦ παράδωκαν τὴ λαμπάδα, γιὰ νὰ τὴ φυλάξης ἀπ' τοὺς ἀνέμους, ἀγαπημένε.

Κι ἐσύ, ποὺ τὴν ἔκλειςες μὲς στὴ σιωπὴ σου, καταφρονώντας — οἰμέ — τὴ νιότη σου καὶ τὴ στοργή μας, προχώρησε στὸ Δημιουργὸ μπροστὰ καὶ στῆσε τὸ θρίαμβο τῆς φλόγας σου !

« Πεζοὶ Ρυθμοὶ »

Ζαχαρίας Παπαντωνίου

3. ΥΠΟΘΗΚΑΙ

(Εὐρεθεῖσαι χειρόγραφοι μετὰ θάνατον)

“Όταν εἶσαι λησμονημένος ἢ παραμελημένος ἢ σκοπίμως ἐκμηδενισμένος καὶ μειδιᾷς ἐσωτερικῶς ὑπερήφανος διὰ τὴν ὕβριν:

— Αὐτὸ εἶναι νίκη.

“Όταν ἡ καλὸςύνη σου κακολογῆται, ὅταν αἱ ἐπιθυμίαι σου πολεμοῦνται, ἡ καλαιοθησία σου προσβάλλεται, ἡ συμβουλή σου περιφρονῆται, αἱ γνώμαί σου γελοιοποιοῦνται, σὺ δὲ δέχεσαι ὅλα αὐτὰ μὲ σιγὴν ὑπομονῆς καὶ ἀγάπης:

— Αὐτὸ εἶναι νίκη.

“Όταν εἶσαι εὐχαριστημένος μὲ οἰανδήποτε τροφήν, μὲ οἰονδήποτε ἔνδυμα, οἰονδήποτε κλίμα, οἰανδήποτε συναναστροφήν, οἰανδήποτε μοναξίαν, οἰανδήποτε διακοπήν:

— Αὐτὸ εἶναι νίκη.

“Όταν ὑπομένης πᾶσαν ἀταξίαν, πᾶσαν ἀνωμαλίαν, πᾶσαν ἀπροσεξίαν εἰς χρόνον καὶ τόπον, πᾶσαν ἐνόχλησιν:

— Αὐτὸ εἶναι νίκη.

“Όταν ἡμπορῆς νὰ ἀντιμετωπίζης τὴν κενὴν ἀνοησίαν, τὸν πα-

ραλογισμόν, τὴν διανοητικὴν ἀναισθησίαν καὶ ὑπομένης ὅλα αὐτὰ, ὅπως τὰ ὑπέμεινεν ὁ Ἰησοῦς:

—Αὐτὸ εἶναι νίκη.

Ὅταν ποτὲ δὲν ἀρέσκεσαι νὰ περιαιτολογῇς ἢ νὰ ἀπαριθμῇς τὰ ἰδικά σου καλὰ ἔργα ἢ νὰ ἐπιδιώκῃς ἐπιμόνως ἐπαίνους, ὅταν δύνασαι ἀληθῶς νὰ ἀρέσκεσαι νὰ εἶσαι ἄγνωστος:

—Αὐτὸ εἶναι νίκη:

Λόγος μνημόσυνος εἰς Γεώργιον Β', 1949

Γ. Π. Οἰκονόμου

ΣΤ'. ΚΡΙΤΙΚΑ — ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

1. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

Ὁ Ροῦδης ἐξετάζων τὸ περιεχόμενον τῆς ποιήσεως τοῦ Βαλαωρίτου ἀποφαίνεται, ὅτι, ζήσας οὗτος εἰς ἐποχὴν ἀνευ μεγάλων ἰδανικῶν καὶ ἀντιποιητικῆν, ἐπρωτίμηνσε νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὴν παλαιότεραν ἐποχὴν τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματολῶν, οἱ ὅποιοι ἐνέσάρκωνον τὸν πανελλήνιον πόθον τῆς Ἑλευθερίας.

... Ὑπολείπεται ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ὑπὸ καθαρῶς τεχνικῆν ἔποψιν τὸ ποιητικὸν κληροδότημα τοῦ ἀποθανόντος. Τὴν περὶ τούτου γνώμην ἡμῶν δὲν δυνάμεθα κάλλιον νὰ συνοψίσωμεν ἢ λέγοντες ὅτι τὸν ποιήσαντα τὰ «Μνημόσυνα», τὸν «Διάκον» καὶ τὴν «Φροσύνην» θεωροῦμεν ὡς τὸν ἄριστον μαθητὴν τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, δυνάμενον καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν διδάσκαλον νὰ συγκριθῇ κατὰ τὸν ἀμέτρητον πλοῦτον φαντασίας καὶ τὴν ἀφειδῇ τοῦ θησαυροῦ σπατάλην. Τὴν στενὴν ἄλλως ταύτην συγγένειαν καὶ ἐπιρροὴν τοῦ Γαλάτου ἐπὶ τῆς Μούσης αὐτοῦ ἔσπευδεν ὁ ἴδιος μετ' εἰλικρινοῦς προθυμίας νὰ ὁμολογήσῃ ἐν πάσῃ περιπτώσει: «Χωρὶς νὰ τὸ θέλω — ἔγραφεν ἡμῖν πέρυσιν — ἔλαβα παρὰ τοῦ Οὐγκώ τὴν μανίαν τῶν ἀντιθέσεων καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀφίνω τὴν φαντασίαν μου νὰ τρέχῃ ἀχαλίνωτος ἀπὸ ρυτῆρος*, ὅπου θέλει». Ἐκ μετριοφροσύνης βεβαίως παρωμοίασεν ὁ ποιητὴς τὴν φαντασίαν του πρὸς τὸν τρέχοντα μόνον ἵππον, λησμονήσας ὅτι ὁ Πήγασός του ἔχει καὶ πτερὰ.

Ὁ μετ' αὐτοῦ ὁμως συνεπιβαίνων τοῦ φοβεροῦ ζώου ἀναγνώστης ἀδύνατον εἶναι νὰ λησμονήσῃ τοῦτο, ἀναγκαζόμενος ἀνὰ πᾶσαν

στιγμήν νά ὑπερβαίνει χάσματα καί ἀβύσσους δι' ἑλμάτων, ἅτινα δὲν φαίνονται ἄνευ πτερύγων κατορθωτά. Ὁ ἄτακτος οὗτος καὶ ὄντως ἀχαλίνωτος, ὅτε μὲν ἐπὶ γῆς ὅτε δ' ἐναέριος δρόμος, κουράζει μὲν πολλάκις καὶ ἐνίοτε ζαλίζει, ἀφ' ἑτέρου ὅμως καταθέλγει διὰ τῆς θαυμαστῆς ποικιλίας τῶν διαδεχομένων ἀλλήλας μετ' ἀστραπιαίας ταχύτητος ὀπτασιῶν. Τὸ κακὸν εἶναι ὅτι τὰ ὠραία ταῦτα πράγματα δὲν προφθάνει τις πάντοτε νά διακρίνη σαφῶς, καὶ τότε μόνον λυπεῖται διὰ τὴν ἔλλειψιν χαλινουῦ.

Αἱ πλεῖστοι τῶν περιγραφῶν τοῦ Βαλαωρίτου δὲν ὁμοιάζουν οὔτε ἀνάγλυφα, ὥς αἱ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, οὔτε γνωστόν τι εἶδος ζωγραφίας, πολὺ δὲ μᾶλλον ὠραίαν σκηνογραφίαν τρέμουν εἰς τὰ ὕδατα διαυγοῦς μὲν, ἀλλὰ σπανίως ἀκινήτουσιν λίμνης. Ὡς ἔτυχε καὶ ἄλλοτε νά εἴπωμεν, ἐκάστη τῶν μεταφορῶν αὐτοῦ εἶναι καθ' ἑαυτὴν ἐναργὴς καὶ ζωηροτάτη, τὸ πλῆθος των ὅμως τοσοῦτον, ὥστε συμπλέκονται πρὸς ἀλλήλας ὡς κλάδοι παρθένου δάσους καὶ ἐπέρχεται τότε ρωμαντικὸν τι σκιοφως, ἐν ᾧ βλέπομεν κινούμενα παντοῖα, ἔτι ρωμαντικώτερα, πλάσματα: βουνα ἀνταλλάσσοντα φιλήματα καὶ γεννῶντα ἥρωας συλληφθέντας ἐκ τοῦ ἀσπασμοῦ τούτου· πτερωτὰ δακτύλια ἀναβαίνοντα εἰς οὐρανόν, ράσα καλογήρων ἀρμενίζοντα εἰς τὸν αἰθέρα, ἀγορεύοντας βράχους, ἀνθρωπόμορφα δένδρα, κύματα σκορπίζοντα μαῦρον ἀφρόν, βρυκόλακας, δράκοντας, κατακλείδια, ἀνεραίδας καὶ παντοῖα ἄλλα φαντάσματα.

Οὐδένα ἐγνωρίσαμεν ποιητὴν οὔτε πλεῖονα γράψαντα ἐν τοῖς προλόγοις του κατὰ τοῦ ρωμαντισμοῦ οὔτε ρωμαντικώτερον τοῦ Βαλαωρίτου. Παρὰ συνήθει στιχοπλόκῳ ταῦτα ἤθελον φανῇ ἐπιλῶς τερατώδη καὶ ἐνίοτε ψυχρά. Ἄλλ' ὥς ὁ "Ο φ μ α ν*", ὁ "Α ρ ν ι μ*", ὁ "Ε δ γ ἄ ρ δ ο ς Π ὀ ο υ*", καὶ οἱ ἄλλοι ἐξοχοὶ μαγγανευταί, οὕτω καὶ ὁ Λευκάδιος ποιητὴς κατορθώνει νά προδιαθέσῃ ἡμᾶς οὕτως, ὥστε τὰ ἰνδάλματα ταῦτα δὲν κρίνομεν δι' ὀφθαλμῶν ἐγρηγορότος, ἀλλὰ βλέπομεν αὐτὰ ὡς ἐν ὀνείρῳ. Ἀπίθανα δὲ ὀνείρατα δὲν ὑπάρχουσιν, ἐν ὧ ἐύρισκεται τις ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον ἀφοῦ ἐξυπνήσῃ. Καὶ τότε ὅμως δὲν πρέπει νά κρίνῃ τὸ ποιητικὸν ὄνειρον ἐκ τῶν συστατικῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς αἰσθήσεως ἣν ἐπροξένει αὐτῷ, ἐνῷ τὸ ἐβλεπε. Τὸ καθ' ἡμᾶς ὁμολογοῦμεν ἀνευθυριάστως, ὅτι, ἐνῷ οἱ «σεληνοφώτιστοι ἀστέρες», αἱ «συνιστῶσαι σάρκα ψυχὰι», οἱ «βοῶντες νεκροὶ» καὶ τὰ ἄλλα τοιαῦτα ἐφόδια καθαρευ-

όντων τινῶν μουσποδίων ἐπροξένησαν αἰείποτε γέλωτα, ὁ Θά-
 νάσης Βάγιας* τοῦ Βαλαωρίτου, ὁ «Λάμπρος» τοῦ Σολωμοῦ
 καὶ ὁ «Βρυκόλας» τοῦ χιακοῦ ἄσματος προξενούσιν ἀπεναντίας
 νευρικὸν τι ρίγος, οἷον ἤσθανόμεθα παῖδες ὄντες, ἂν τυχὸν ἐσβήνετο
 ἡ λυχνία πρὶν κοιμηθῶμεν.

Ἄλλ' οὐδὲ παρ' αὐτῷ τῷ Βαλαωρίτῃ θαυμάζομεν ὡς ἀρετὴν τὴν
 τερατολογία, θεωροῦντες ἀπεναντίας τὴν πιθανότητα καὶ συμμε-
 τριαν ὡς ἀπαραίτητα συστατικὰ παντὸς τελείου καλλιτεχνήματος·
 ἐκ τούτου ὅμως ἄδικον ἤθελεν εἶναι νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι, καὶ ἐν
 ἑλλείψει τῆς τοιαύτης τελειότητος, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὸ ἔργον ἀξίαν,
 καὶ μάλιστα μεγάλην. Οἱ κάλλιστοι πίνακες τοῦ πρώτου ἴσως τοῦ
 αἰῶνος ζωγράφου Εὐγενίου Ντελακρουά* καὶ πάντα
 ἀνεξαιρέτως τὰ ἔργα τοῦ Ἰσπανοῦ Γόϊα* παριστῶσι συμπλέγματα
 ἀνθρώπων οἵτινες, ἂν ἐλάβανον ἐκ θαύματος ζωὴν, οὔτε ἐπὶ ἴσων
 σκελῶν ἤθελον δυνηθῆ νὰ στηριχθῶσιν οὔτε εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον νὰ
 συγκύψωσι τοὺς δύο συγχρόνως ὀφθαλμούς. Ἄλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες
 τοῦ Ροῦβενς* εἶναι κολοσσοὶ σαρκός, καὶ αἱ Παναγίαι τοῦ Κιμα-
 βούη* πυραμίδες ὁστέων, καὶ πλείστων ἄλλων πάσης ἐποχῆς καλ-
 λιτεχνῶν τὰ ἔργα, κρινόμενα κατὰ τοὺς στοιχειώδεις κανόνας τῆς πλα-
 στικής καὶ τῆς ἀνατομίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, πρέπει ἐξ ἀπαντος
 νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸ πῦρ. Εἰς τοιαύτην μόνον πυράν, ἂν εὑρεθῇ
 ποτε Ἡρόστρατος* στέργων νὰ τὴν ἀνάψῃ, δυνάμεθα νὰ ρίψω-
 μεν μετὰ τῶν ποιημάτων τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ, τοῦ Ἰμμερμὰν*
 καὶ τοῦ Θεοφίλου Γκωτιέ* καὶ τοὺς στίχους τοῦ Βαλαωρίτου.
 Καὶ τότε ὅμως οὐχὶ ἅπαντας, διότι πολλαχοῦ ἡ ἔμφυτος τῷ Ἑλληνι
 πλαστικότης ὑπερισχέει τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Οὐγκώ, καὶ ἀντὶ ὁρμαθοῦ
 μεταφορῶν μεταχειρίζεται ὡς ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Δάντης μίαν μόνην.
 Τότε δὲ πρὸ πάντων ἀρέσκει ἡμῖν τὸ ἔσμα τοῦ Λευκαδίου.
 Τοιαύτη εἶναι ἡ πρώτη στροφή τοῦ «Μνημοσύνου» τοῦ Στεφάνου
 Μεσσαλά:

**Οργωνε ὁ Χάρος, ὄργωνε τὴ γῆ πού τότε τρέμει.*

*Τ' αὐτάκια του εἶναι μνήματα, τὰ μαῦρα του τὰ βόδια
 γυρομανοῦν σιὸ κέντημα τῆς ἀσπλαχνῆς βουκέντρας.*

Τοιοῦτοι καὶ οἱ ἔναυλοι ἐν πάσῃ μνήμῃ τέσσαρες πρῶτοι στίχοι
 τῆς «Φροσύνης»:

*Ἐπέσανε τὰ Γιάννινα σιγὰ νὰ κοιμηθοῦνε,
ἐοβήσανε τὰ φῶτα τους, ἐκλείσανε τὰ μάτια.
Ἡ μάνα σφίγγει τὸ παιδί βαθιά στὴν ἀγκαλιά της,
γιατ' εἶναι χρόνοι δύστιχοι καὶ τρέμει μὴν τὸ χάση.*

Τοιαύτη καὶ ὁλόκληρος ἡ προτελευταία τοῦ ποιήματος στροφή,
ἥτις πρέπει ἴσως νὰ εἶναι τελευταία :

*Κάμνει στεφάνια στὸ νεκρὸ, ποὺ ἐκτείνονται, πλαταίνουν,
καὶ στὰ ποδάρια τοῦ Ἀλῆ νὰ ξεφυχήσουν πηαίνουν.
Δὲς καὶ τὸ κύμα τῇ νεκρῇ σὰ ρύφη του ἀγκαλιάζει
καὶ μὲ στεφάνια ἀπὸ νερὸ τὸ γάμο του γιορτάζει...*

Οὐχὶ βεβαίως ἄψογον κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν στιχουργίαν,
ἀλλ' ἀπαράμιλλον κατὰ πατριωτικὸν αἶσθημα, φαίνεται ἡμῖν καὶ
τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποιήματος :

*Πόσες φορὲς ἀπὸ μακριὰ ἀνήλικο παιδάκι,
μὲ δακρυμένο βλέφαρο, μ' ἀπόκρυφην ἐλπίδα,
ὁ δύστιχος ἐκοίταξε τὴν καταχνιά τῆς Πίνδου
μοῦ ἐφαίνετο πὼς ἦτανε καπνὸς ἀπὸ τουφέκι
κι ἐπρόσμενα κι ἐπρόσμενα ν' ἀκούσω τὴ βοή του !*

Ὡς τοῦ Σολωμοῦ καὶ ἐν γένει τῶν Ἑπτανησίων, ἔχει ἐνίοτε καὶ
τοῦ Λευκαδίου ἡ ποίησις συγγενειὰν τινα πρὸς τὸν Δάντην. Ἐν τῷ
τρίτῳ ᾠσματι τῆς « Φροσύνης » παριστάμεθα εἰς βδελυρὰν σκηνὴν
εὐθύμων Λιὰπηδων*, διασκεδαζόντων δι' ἀνθρωπίνων λειψάνων
καὶ ποδοκυλούντων νεοκόπους κεφαλὰς. Ἐνῶ οὕτω παίζουσιν οἱ
πατέρες, τ' ἄξια τούτων τεκνία ἀμιλλῶνται,

*Ποῖο κεφαλὴς περσότερες σκληρὰ νὰ πρωταρπάξῃ,
γὰ νὰ τὲς βάλῃ ἐπανωτὲς νὰ κτίσῃ πυραμίδα
ποῖο δέρνει τοὺς συντρόφους του μὲ σκοτωμένον χέρι.*

Εἰσελθόντος δὲ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ τυφλοῦ γέροντος νὰ ζητήσῃ
ἐλεημοσύνην, ρίπτουσι τὰ λυκόπουλα ταῦτα εἰς τὴν τρέμουσαν ἐκ
τοῦ ψύχους παλάμην του ἀναμμένον ἄνθρακα καὶ τεμάχιον πτώματος.

Καὶ τότε διώχνουν σκοῦζοντας : «Ψῆσε το νὰ χορτάσῃς ! »

Διὰ τοιαύτης σειρᾶς εἰκόνων ἐφρόντισε καὶ ὁ Δάντης νὰ προ-
διαθέσῃ τὸν ἀναγνώστην, πρὶν ἢ ἐπιφωνήσῃ τὸ πολὺκροτον ἐκείνου:
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ο Pisa, vituperio delle genti! ¹

Ὁ δὲ ἀναγνώστης τῆς «Φροσύνης» καὶ μόνος ἐν ἑλλείψει τοῦ ποιητοῦ ἤθελεν ἀνακράξει:

Γιάννινα, μαῦρα Γιάννινα, πῶς οἷς βασιάει ὁ κόσμος!

Τοιαύτη εἶναι ἡ Βαλαωρίτειος ποίησις, σπανίως μὲν ἴσως ἐκτυλίσσουσα μακρὰς σειρὰς τελείων στίχων, ἀλλ' ἔτι σπανιώτερον ἐμπνεύσεως καὶ δυνάμεως ἐνδεής. Ἡ δύναμις μάλιστα ἀποτελεῖ τὸ ἐναργέστερον αὐτῆς χαρακτηριστικόν. Πάσης ἀρετῆς ὑπάρχουσι βεβαίως διάφοροι βαθμοί, ὡς καὶ ἄνισα τὸ ὕψος ὁμοιογενῆ δένδρα· οἰαδήποτε ὅμως καὶ ἂν ὑποτεθῇ τοῦ ποιητικοῦ ἀναστήματος ἡ διαφορά, νομίζομεν ὅτι ὁ ψάλτης τῆς «Φροσύνης» δικαιοῦται νὰ συγκαταταχθῇ μετὰ τοῦ διδασκάλου τοῦ Βίκτωρος Οὕγκω εἰς τὴν γενεὰν τῶν μεγαλοστόμων ἀοιδῶν.

Ἄν, ζήσας ἐν ἀτυχεστάτῃ μεταβατικῇ ἐποχῇ, ἥτις οὔτε ἰδανικὸν οὔτε κἂν γλῶσσαν ἔχει, δὲν ἠδυνήθη νὰ κληροδοτήσῃ ἐφάμιλλόν τι τῶν «Φθινοπωρινῶν φύλλων»* καὶ τῶν «Ἀνατολικῶν ἁσμάτων»*, ἀφ' ἑτέρου ἀναδεικνύεται πολλάκις ἐν ἀτελεστέροις ἔργοις ἀνώτερος κατὰ τὸ αἶσθημα τοῦ μεγαλορρήμονος Γαλάτου. Οἱ τοσαύτας ὁμοιότητας ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους δύο οὔτοι ποιηταὶ διαφέρουσι κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν Οὕγκω εἶναι ἐξ ὧλων τῶν ποιητῶν τῆς Ἑσπερίας ὁ ἐλάχιστος παθὼν ἐκ τῆς ἀπελπιστικῆς νόσου, ἥτις νέμεται σήμερον πᾶσαν ὄντως ποιητικὴν καρδίαν, ὁ δὲ Βαλαωρίτης ὁ μόνος ἴσως βασιανισθεὶς ὑπ' αὐτῆς μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἐνώπιον ἡμῶν ἔχομεν τριακοντασέλιδον ἐπιστολήν του, τὴν ποιητικὴν ἴσως αὐτοῦ διαθήκην, ἣν περαίνει ὡς ἀκολουθῶς: «Ο Βouchut ² περιέγραψε μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας τὸ νέον νόσημα τοῦ αἰῶνος νευρωσισμὸν (nevrosisme), τοῦ ὁποίου πρῶτα θύματα εἶναι οἱ ποιηταί... Αἰσθάνομαι ὅτι νόσος βαρυτάτη, ἀλλόκοτος, ἀθεράπευτος, εἶναι αὕτη

1. Ὡ Πίζα, ὄνειδος τοῦ ἔθνους.

2. Ὑπαινίσσεται θλιβερόν ἐπεισόδιον τοῦ Βαλαωρίτου, ὅτε ἦτο βουλευτής, ἐντὸς τῆς αἰθούσης συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς, μετὰ τῶν ἐπίσης βουλευτῶν Κεφαλληνίας ἀδελφῶν Ἰακωβάτων.

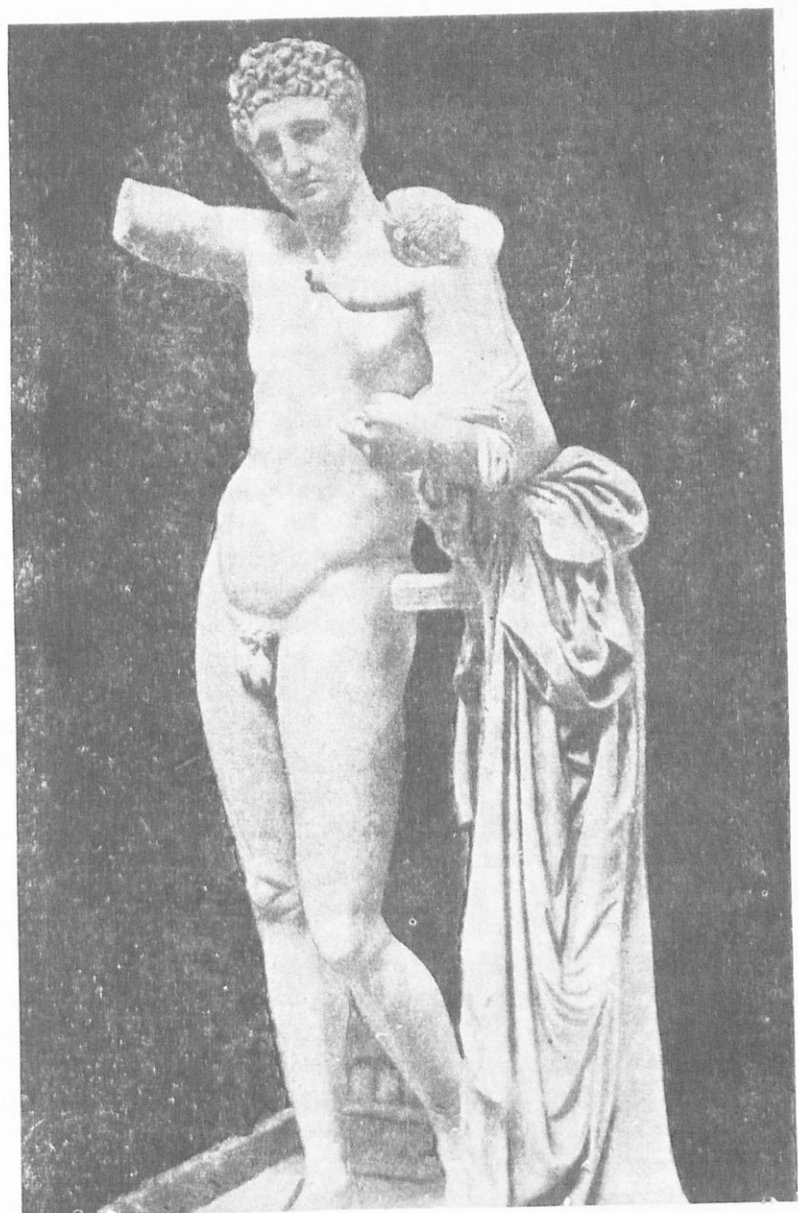
καθ' ἑαυτὴν ἢ ποιητικὴ διάθεσις. Πᾶσα στιγμή ἐμπνεύσεως εἶναι δι' ἐμὲ στιγμή παραφροσύνης καὶ ὅλος ὁ ὀργανισμός μου πάσχει δεινῶς ἐκ τῆς πυρακτώσεως τῆς φαντασίας. Οἱ καρδιακοὶ παλμοί, οἵτινες θὰ μὲ φέρουν ὀγλήγορα εἰς τὸν τάφον, εἶναι τὸ μόνον μου κέρδος ἐκ τῆς ποιητικῆς διαθέσεως...».

Καὶ πρὸ τῆς ἐξομολογήσεως ὅμως ταύτης, πολλάκις ἡσθάνθημεν ἀναγινώσκοντες τοὺς στίχους του, ὅτι ἦσαν ἐκ τῶν πληρωνομένων ἀκριβὰ κατὰ τὸν πεζὸν τοῦτον αἰῶνα, ὅτε ὁ ποιητὴς δὲν εἶναι ὡς πρὶν αἰόλειος λύρα ἠχοῦσα ἐκ τῆς περιπνεύσεως αὔρας, ἀλλ' ἀναγκάζεται ν' ἀνασκάψῃ τὰ σπλάγχνα του πρὸς ἀνεύρεσιν ποιητικῆς ἱκμάδος. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ ρηθῇ πρὸ πάντων περὶ τοῦ ψάλτου τῆς «Φροσύνης», ὅστις πλὴν τῆς ἡλικίας οὐδὲν εἶχε κοινὸν οὔτε ὡς ἄνθρωπος οὔτε ὡς ποιητὴς πρὸς τὴν παροῦσαν γενεάν. Ὅπως ἐν τῷ ποιήματί του ἐκυοφόρησεν ἡ Ὅσσα εἰς τὰ σπλάγχνα της τὸν Βλαχάβαν χρόνους πολλοὺς καὶ μῆνας, οὕτως ἤθελέ τις εἰπεῖ ὅτι ἀνέβαλε καὶ ἡ μήτηρ του νὰ γεννήσῃ αὐτὸν ἡμισυν τοῦλάχιστον αἰῶνα, ὅτε ἦτο πλέον ἀναχρονισμός. Ἀληθεῖς σύγχρονοι τοῦ ἐρημίτου τῆς Μαδουρῆς ἦσαν οἱ ὑπ' αὐτοῦ ἀνασκαφέντες ἀρματολοὶ καὶ κλέφται, μεθ' ὧν συνέζη ἐν διηνεκεῖ ὀνείρω. Πρὸς δὲ τοὺς σήμερον ἀνθρώπους οὐδέποτε ἦλθεν ἡ Μοῦσά του εἰς ἐπαφήν, ἀλλ' ἅπαξ μόνον ἡ πυγμὴ του.

Πολὺ ἐν τούτοις φοβούμεθα ὅτι ὁ ποιητικὸς ἀντιπρόσωπο γενεᾶς τίνος δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐμφορῇται αἰσθημάτων εὐγενεστέρων τῶν ἐπικρατούντων περὶ αὐτόν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ αἰσθάνεται ζωηρότερον τῶν ἄλλων ὅσα αἰσθάνονται ὅλοι. Ἄν ἀκμαία ἐμπνευσις καὶ πλοῦτος φαντασίας θεωρηθῶσιν ἀρκοῦντα ὅπως ὀνομασθῇ τις ἔθνικος ποιητὴς, τοιοῦτον βεβαίως πρέπει νὰ ἀναγορεύσωμεν τὸν Βαλαωρίτην· ἂν ὅμως ἀπαιτῇται πλὴν τούτου καὶ νὰ ὑμνήσῃ αἰσθηματὰ ζῶντα ἐν πάσῃ καρδίᾳ, ἡμεῖς τότε πταίμεν καὶ οὐχὶ ἐκεῖνος, ἂν ἐλλείπῃ ἀπὸ τῶν ποιημάτων του τὸ τελευταῖον τοῦτο, καὶ μόνον τοῦτο τὸ προσόν.

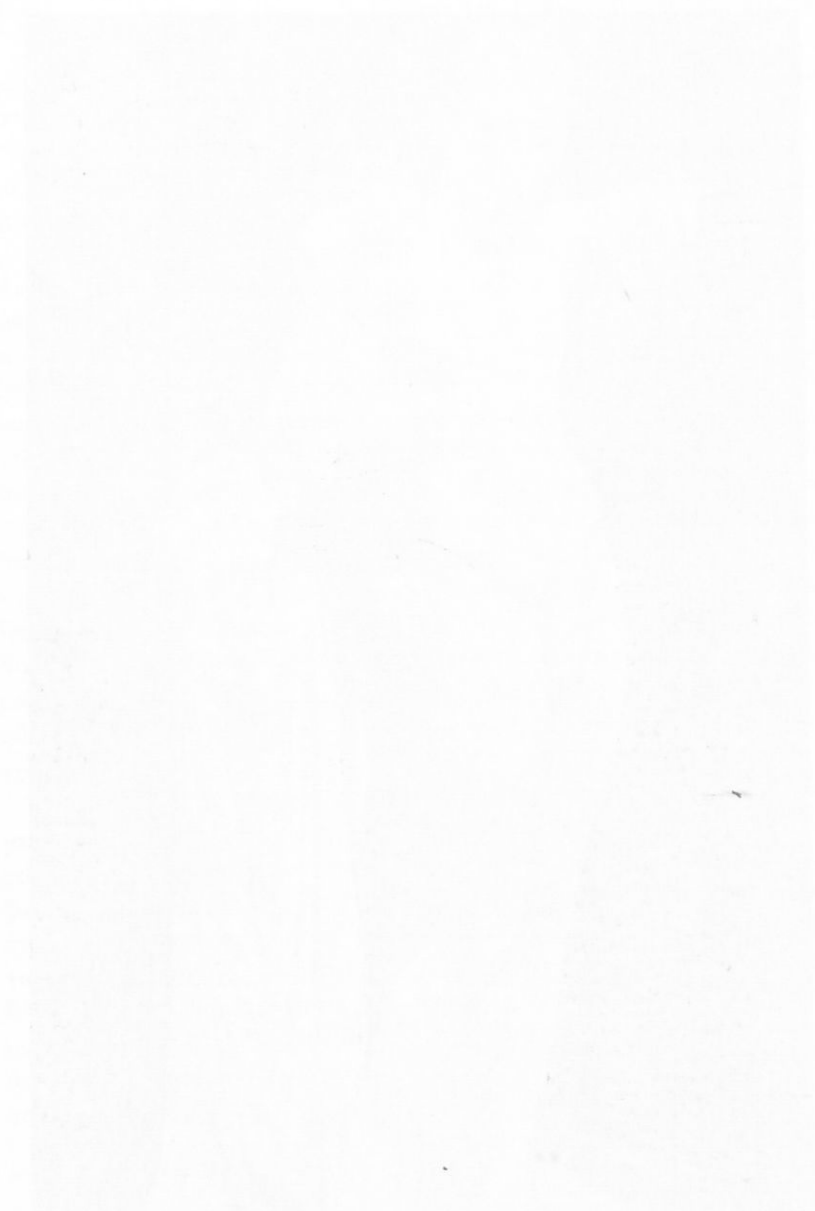
« Κριτικὰ μελέται »

Ἑμμανουὴλ Ροῦδης

Ο ΕΡΜΗΣ ΤΟΥ ΠΡΑΞΙΤΕΛΟΥΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

2. Ο ΕΡΜΗΣ ΤΟΥ ΠΡΑΞΙΤΕΛΟΥΣ

Τῆς ὥριμου τέχνης τοῦ Πραξιτέλους καὶ ἔργον τῶν ἰδίων χειρῶν του βεβαίως εἶναι τὸ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἀνακαλυφθὲν μαρμάρινον ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ φέροντος τὸν νεογέννητον Διόνυσον εἰς τὰς Νύμφας, αἱ ὁποῖαι ἐμελλον νὰ τὸν ἀναθρέψουν· καθ' ὁδὸν ὁ θεὸς ἐσταμάτησε διὰ ν' ἀναπαυθῇ, ἀκκούμβησεν εἰς κορμὸν δένδρου, παίζων δ' ἐπεδείκνυε σταφυλὴν πιθανώτατα, πρὸς τὴν ὁποίαν τείνει ὁ Διόνυσος τὰς χεῖρας. Ἡ αὔξησις τοῦ θείου βρέφους δὲν εἶναι βραδεῖα, ὅπως τῶν τέκνων τῶν θνητῶν.

Ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς μόνος ὁ Πausanias ἀναφέρει τὸ σύνπλεγμα τοῦτο, καὶ αὐτὸς μὲ ὀλίγας ξηρὰς λέξεις, διότι προφανῶς δὲν ἦτο ἀπὸ τὰ διασημότερα δημιουργήματα τοῦ καλλιτέχνου. Ἡμεῖς ὅμως δὲν ἔχομεν κανὲν ἄλλο ἔργον, τὸ ὅποιον ν' ἀναπαριστάνῃ τόσον ἐναργῆ τὴν μορφικὴν ἀγλαίαν τῶν Ὀλυμπίων θεῶν, ὅπως θὰ τὴν ἔβλεπον εἰς τὰ ὁράματά των οἱ μεγάλοι πλάσται καὶ ζωγράφοι τῆς ἀρχαιότητος.

Τὸ σῶμα τοῦ Ἑρμοῦ εἶναι εὐρωστον, ἀλλὰ συνάμα καὶ ἀνθηρὸν καὶ ὀβρόν, καὶ λεπταὶ μεταβάσεις συνάπτουν τὴν μίαν ἐπιφάνειαν μὲ τὴν ἄλλην· εἶναι ἑβρόν, διότι τὴν εὐρωστίαν του χρεωστεῖ ὁ Ἑρμῆς ὅχι εἰς ἐπιπόνους ἀσκήσεις, ἀλλ' εἰς τὴν θείαν του φύσιν, τὸ περικαλλές δὲ πρόσωπον μὲ τὸ ἀρρενωπὸν μέτωπον ἀπαυγάζει ὅλην τὴν εὐμενῆ καὶ φοιδρὰν διάθεσιν αὐτοῦ. Ἀλλ' αἱ σκέψεις τοῦ νεανικοῦ θεοῦ δὲν δύνανται νὰ περιορισθοῦν εἰς τὸ παιδίον — ὅπως ἡ Εἰρήνη¹ μὲ τὴν μητρικὴν τῆς στοργῆν φαίνεται ἀποκλειστικῶς ἀφωσιωμένη εἰς τὸν Πλοῦτον — καὶ τὸ βλέμμα του πλανᾶται μακρὰν. εἰς ἀορίστους ρεμβασμούς.

Γραφικὴν* δ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν λειότητα τῆς ἐπιδερμίδος τοῦ σώματος ἀποτελοῦν ἡ κόμη καὶ ἡ χλαμὺς τοῦ θεοῦ· ἡ ἐργασία τῆς κόμης φαίνεται ἀμελὴς καὶ συνοπτική, ἀκριβῶς ὅμως διὰ τοῦτο ἀποδίδει καλύτερα τὴν ἐντύπωσιν οὐλῶν χαλαρῶν μαλλίων· ἀξιοθαύμαστος δὲ εἶναι ἡ φυσικότης τῆς χλαμύδος μὲ τὴν τραχεῖαν ἐπιφάνειάν της καὶ μὲ τὰ μικρὰ ζαρῶματα μεταξὺ τῶν μεγάλων πτυχῶν.

Τὴν γραφικότητα τοῦ ἔργου ἐνίσχουν καὶ οἱ χρωματισμοί, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Πραξιτέλης ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν, λέγεται δ' ὅτι

1. Πλαστικὸν ἔργον τοῦ Κηφισοδότου, οὗ ἀντίγραφον ἐν Μονάχῳ.

συνεργάτην εἶχεν εἰς αὐτοὺς ἓνα ὀνομαστὸν ζωγράφον, τὸν Νικίαν.

Ἄγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ φέροντος τὸν Διόνυσον εἶχε κάμει καὶ ὁ Κηφισόδοτος, τοῦ Πραξιτέλους δὲ τὸ σύμπλεγμα ἀφιερώθη ὡς σύμβολον πιθανῶς τῆς μεταξὺ τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν Ἡλείων συμμαχίας τοῦ 343 π.Χ., διότι ὁ Διόνυσος ἐτιμαῖτο κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν Ἡλείαν, ὁ δ' Ἑρμῆς κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν.

« Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Τέχνης »

Χρῆσιμος Τσοούτας

3. Η ΠΟΙΗΣΙΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Ἀπόσπασμα διαλέξεως « Περί Ἑλληνικῆς Ποιήσεως »

... Καὶ ὅμως ἐμφανίζεται κατὰ τὴν ἰδίαν ἱστορικὴν περίοδον, κατὰ δώδεκα περίπου ἔτη πρεσβύτερος τὴν ἡλικίαν τοῦ Χριστοπούλου καὶ τοῦ Βηλαρᾶ, ἓνας ἄνθρωπος· τοῦ προφήτου τὴν αἴγλην ἀναδίδει καὶ τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον θὰ περιβληθῇ. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν γράφει στίχους, σαλπίζει στίχους· καὶ ὁ στίχος του εἶναι ἄτεχνος, γυμνός, πρωτογενής· ἂν τὸν μετρήσετε μὲ τὸν πῆχυν τῶν αἰσθητικῶν κανόνων, θὰ μορφάσετε. Ἄλλ' ὅπως ὁ νομοθέτης* τοῦ Ἰσραὴλ μεταβάλλει μὲ τὸν κτύπον τῆς ράβδου του τὴν ξηρὰν πέτραν εἰς δροσόρρυτον πηγὴν, οὕτω καὶ ἐκεῖνος μὲ μόνην τὴν δύναμιν τῆς ἐνεργείας του μετουσιώνει τὸν στίχον αὐτὸν τὸν ἄτεχνον, τὸν γυμνόν, τὸν πρωτογενῆ, εἰς ἄσμα ἀναστάσεως πρωτάκουστον:

*Ὡς τότε, παλικάρια, νὰ ζοῦμε σὶὰ σιενά,
μονάχοι, σὰ λιοντάρια, σὶς ράγες, σὶὰ βουνά·
Σπηλιεὺς νὰ κατοικοῦμε, νὰ βλέπουμε κλαδιά,
νὰ φεύγουμε ἀπ' τὸν κόσμον γιὰ τὴν πιερὴ σκλαβιά·
Νὰ χάνουμε ἀδελφία, πατρίδα καὶ γονεῖς,
τοὺς φίλους, τὰ παιδιὰ μας κι ὅλους τοὺς συγγενεῖς·
Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ,
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακή.*

Κάπου ὁ Ρενάν*, μὲ τὴν χάριν τῆς διαλεκτικῆς του, ἀνεκήρυξε τὸν μασσαλιωτικὸν ὕμνον τοῦ Ρουζὲ Δελίλ* ὡς τὸ μᾶλλον περισπούδαστον ποιητικὸν προϊόν τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἄν κανεῖς ζυγίστη μὲ τὴν πλάστιγγα τῆς κοινωνικῆς σημασίας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἐπιβολῆς

τὸ ἔργον τοῦ Φεραίου, κατὰ πολλὰ ἐμπνευσμένον ὄχι μόνον ἀπὸ τῆν ἰδέαν τῆς μεγάλης γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἄσμα τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαναλάβῃ κάτι ἀνάλογον, δίχως νὰ θεωρηθῇ καὶ πολὺ παραδοξολόγος. Διότι σήμερον ἡ Τέχνη δὲν τιμᾶται ἀσυζητητὶ καὶ ἀνεπιφυλάκτως ὑπὸ πολλῶν ἐκ τῶν φιλοσοφούντων περὶ τοῦ ὠραίου, ὡς δύνανται ἀντλοῦσα ἐξ ἑαυτῆς καὶ μόνης πᾶσαν ἰσχὺν καὶ πᾶσαν εὐμορφίαν, ἄνευ ἄλλου τινὸς σκοποῦ, ξένου πρὸς τὴν ἀγνὴν καλλιτεχνικὴν συγκίνησιν. Καὶ ἀπλῶς ἐνταῦθα μνημονεύω, ὅτι ὑφίσταται σχολὴ κριτικῶν καὶ ψυχολόγων συγγραφῶν, ἡ ὁποία τὴν ἀλήθειαν τῆς ποιήσεως μετρεῖ συμφῶνως πρὸς τὸ μέγεθος τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς ἐπενεργείας εἰς κύκλον ὅσῳ τὸ δυνατόν εὐρύτερον.

Καὶ τί περιέργον! Ἡ ποίησις αὕτη, ποὺ δὲν δύναται ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἀπολύτου καὶ τοῦ ἰδεώδους ἐν τῇ καλλιτεχνικῇ δημιουργίᾳ μήτε καὶ νὰ ὀνομάζεται ποίησις, ἀτμηέλης* καὶ κυριολεκτοῦσα μέχρι πεζότητος, ἡ χωρὶς εἰκόνας, χωρὶς μεταφοράς, χωρὶς ἄκκίσματα καὶ ἐλιγμούς, χωρὶς ἄνθη καὶ ψιμύθια, ἡ βαίνουσα εὐθέως πρὸς τὸν σκοπὸν ἡ ποίησις, τῆς ὁποίας οἱ μονότονοι καὶ στοιχειώδεις ρυθμοὶ διαδέχονται ὁ εἰς τὸν ἄλλον, ὡς οἱ κτύποι τῆς σφύρας ἐπὶ τοῦ ἄκρονος ἡ ποίησις αὕτη, ὅσῳ δὲν εἶναι πλαστικὴ, τόσῳ εἶναι ἐθνοπλαστικὴ. Ἡ ποίησις αὕτη, καὶ τοιαύτη, στέκεται εἰς περιωπὴν ἀνωτέραν τῆς φιλοπαίγμονος καὶ φοφοδεοῦς Μούσης τῶν ψευδανακρεοντείων καὶ τῶν αἰσωπειῶν ἀπομιμήσεων, αἱ ὁποῖαι φαίνονται ἀντικρὺ τῆς ὡς θεματογραφίαι κορασίων. Μὲ τὴν κλαγγὴν τῶν θουρίων τοῦ Φεραίου ἡ ποίησις συνδέεται πρὸς τὴν μεγάλην πανελλήνιον κοινωνίαν λαμβάνει νέαν συνείδησιν, εὐρεῖαν τῶρα καὶ ὑψηλὴν, τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς. Τὸν μανδρότοιχον, τὸν ὁποῖον δὲν ἔχουν τὴν δύναμιν οἱ δύο ἐκεῖνοι¹ νὰ τὸν καταρρίψουν, τὸν κρημνίζει ὁ Ρήγας διὰ τῶν σαλπισμάτων του, καθὼς τὰ τεῖχη τῆς Ἱερικῆς. Καὶ διαβλέπομεν τῶρα τὰ πλάτη ὅλα τοῦ ὀρίζοντος, καὶ συγκοινωνοῦμεν μὲ τὴν ζωὴν ἀνατριχιάζομεν, καθὼς ἐγγίζομεν τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ δὲν κινδυνεύομεν νὰ πάθωμεν ἀσφυξίαν, ὡς πρὶν ἀέρα γεμί-

1. Ὁ Βηλκρῆς καὶ ὁ Χριστόπουλος, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος ἔγραψε καὶ αἰσωπεύει μύθους, ὁ δὲ δεύτερος ποιήματα ὑμνοῦντα τὸν οἶνον καὶ τὴν χαρὰν ἐν γένει (ἀνακρεόντεια).

ζουν οί πνεύμονες ἡμῶν, καί ἐπαναλαμβάνομεν ἐν χορῷ μέ ὄλην τῶν πνευμόνων μας τήν δύναμιν :

Σ' ἀνατολή καί δύση καί νότο καί βοριά,
γιὰ τὴν πατρίδα ὅλοι νὰ ἔχουμε μιὰ καρδιά.
Στὴν πίστιν τοῦ καθένος ἐλεύθερος νὰ ζῇ,
στὴ δόξα τοῦ πολέμου νὰ τρέξουμε μαζί.
Ὡς πότε ὀφφικιάλος* σὲ ξένους βασιλεῖς ;
Ἐλα νὰ γένης σὺλος δικῆς σου τῆς φυλῆς.
Κάλλιο γιὰ τὴν πατρίδα κανέναν νὰ χαθῇ
ἢ νὰ κρεμάσῃ φρούτα γιὰ ξένον σὸ σπαθί.

Εἶναι ὀλιγώτερον στίχοι καὶ περισσότερον κραυγαί· δὲν πλουτοῦσιν εἰς ἰδέας ἀπὸ ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ἀπομονοῦσι τὸ πνεῦμα εἰς τὸν ἑβδομον οὐρανὸν τῆς θείας ὀνειροπολήσεως· ἀλλὰ εἶναι αὐτοὶ ἐν τῇ ὁλότητι αὐτῶν μία ἰδέα, ἡ ἐλευθερία. Δὲν μᾶς θαμβώνουν μέ εἰκόνας· ἀλλὰ μόλις τοὺς προφέρομεν, καὶ ὅπως μέ τὰς μαγικὰς λέξεις οἱ Ἀράπηδες τῶν παραμυθιῶν, οὕτω μ' ἐκείνους ἐμφανίζεται ἐνώπιόν μας μία εἰκὼν : ἡ σκλαβιά. Ὁ Ρήγας δὲν εἶναι ρυθμῶν καὶ ἔρμονιῶν ὀνειροπόλος, σφυροκόπος καὶ δημιουργός· τὸ μόνον καὶ μέγα τοῦ ὀνειρον εἶναι ἡ ἀνάστασις τῆς πατρίδος τῆς πανελληνίου. Εἶναι ἀνὴρ δράσεως. Τὸ ἄσμα τὸ μεταχειρίζεται ὡς ἐν ἀπὸ τὰ ἰσχυρότερα πρὸς δρᾶσιν ὄπλα, καθὼς ἐξ ἐναντίας ἄλλοι, καλλιτέχναι μέχρι μυελοῦ τῶν ὀστέων, καταφεύγουν εἰς τὴν δρᾶσιν ὡς εἰς πηγὴν πνευματικῶν συγκινήσεων. « Ὁ ἀνθρώπινος λόγος », εἶπεν ὁ Ἀγγλος φιλόσοφος Κάρλαιλ*, « ἐν τῇ ζέσει τῆς ὀργῆς τοῦ καθίσταται μουσικός ». Οὕτως καὶ τὸ κήρυγμα τοῦ Ρήγα μεταβάλλεται εἰς ἄσμα· καὶ μόνη τῆς εἰλικρινείας τοῦ ἡ ζέσις καὶ τῆς θελήσεώς τοῦ ἡ ὀρμή τὸ ἐξαίρουν εἰς ποίημα. Ὀλην τὴν οἰκουμένην διαφλέγεται ὁ Ρήγας νὰ τὴν μυήσει καὶ νὰ τὴν ὀπλίσει κατὰ τῆς τυραννίας· τὴν οἰκουμένην ὀλην νὰ τὴν μεταβάλῃ εἰς ἐλευθέραν ἑλληνικὴν πολιτείαν.

Βούλγαροι καὶ Ἀρβανίτες, Ἀρμένιοι καὶ Ρωμιοί,
Ἀράπηδες καὶ ἄσπροι μέ μιὰ κοινὴ ὀρμή,
γιὰ τὴν ἐλευθερίαν νὰ ζώσουμε σπαθί,
πὼς εἴμασ' ἀντρεωμένοι παντοῦ νὰ ξακουσθῇ.
Σουλιῶτες καὶ Μανιάτες, λιοντιάρα ξακουστά,
ὡς πότε σιτὲς σπηλιὰς οὐ κοιμᾶσθε σφαλιστά ;
Μυροβοντιοῦ καπλάνια* Ὀλύμπου στανταετοί,
καὶ Ἀγιάφων τὰ ξεφτέρια, γενῆτε μιὰ ψυχὴ.

«Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ποιήσεως», 1897

Κωστής Παλαμᾶς

4. Η ΜΕΤΑΡΣΙΩΣΗ ΤΟΥ ΔΟΜΗΝΙΚΟΥ ΘΕΟΤΟΚΟΠΟΥΛΟΥ

... Τί σημασία ἔχει τώρα ἡ πραγματικότητα γιὰ τὸν ζωγράφο, ποὺ αἰσθάνεται ὅτι εἶναι ἐντελῶς κύριος τῆς τέχνης του, ποὺ ἔχει τὴν δύναμη νὰ ἐκφράσῃ ὅ,τι γεμίζει τὴν καρδιά του καὶ τὸ πνεῦμα του, νὰ ἐξωτερικεύσῃ ὅλο τὸν ἐσωτερικὸ του κόσμον, τῶν σκέψεων καὶ τῶν αἰσθημάτων ; Ὁ κόσμος του αὐτὸς εἶναι ἀτέλειωτος, ἀμέτρητος. Δὲν εἶναι πιά ἡ γῆ μὲ τὶς περιορισμένες διαστάσεις της, μὲ τοὺς συγκεκριμένους ὀρίζοντες της. Στὰ τελευταῖα του ἔργα ὁ ἄνθρωπος παύει νὰ εἶναι τὸ μέτρο καὶ ὁ ὅρος τῆς συγκρίσεως τῶν πραγμάτων. Τὸ ἄπειρο, τὸ σύμπαν ἀνοίγεται ἐμπρὸς μας. Ὁ ζωγράφος μὲ τὸ μαγικὸ χρωστήρα του μᾶς ἀνοίγει ὁλοένα νέους κόσμους ἀπεριόριστους, φανταστικούς· μᾶς μεταφέρει στὸ ἀνύπαρκτο, στὸ ὄνειρο, στὸν ὁραματισμό.

Μὲ ἀπερίγραπτη ἡρεμία καὶ χωρὶς κανένα δισταγμὸ ὁ καλλιτέχνης ἀφήνει πίσω του ὅ,τι δὲν εἶναι ἀπαραίτητο, ὅ,τι δὲν εἶναι οὐσιῶδες, ὅ,τι δὲν εἶναι ἰδέα καὶ ὁρμᾶ ἀσυγκράτητος πρὸς τὸ ἄπειρο. Ἡ γῆ νικήθηκε. Ὅλες οἱ ἐπιθυμίες, ὅλη ἡ προσπάθειά του εἶναι νὰ ὑψωθῇ πιά πρὸς τὸν οὐρανόν. Οἱ ἅγιοι ποὺ ζωγραφίζει δὲν εἶναι πιά ἄνθρωποι· τὸ σῶμα των εἶναι μόνο ἀσήμαντο ἐξωτερικὸ περίβλημα, τὸ πνεῦμα εἶναι τὸ πᾶν. Καὶ τὸ πνεῦμα αὐτὸ τραβιέται ἀκατανίκητα ἀπὸ τὴν ἔλξη τοῦ οὐρανοῦ.

Ἀποροῦν οἱ σύγχρονοί του, ἀποροῦν οἱ μικροί, γιατί τὰ σώματα τῶν τελευταίων του ἔργων δὲν ἔχουν τὶς φυσικὲς ἀνθρώπινες ἀναλογίες, ἀλλὰ εἶναι τόσο μακρά, τόσο τραβηγμένα. Δὲν μποροῦν νὰ καταλάβουν ὅτι ὁ Γκρέκο δὲν ζωγραφίζει πλέον ἀνθρώπους, ἀλλὰ πνεύματα, ποὺ εἶναι στὴν τελευταία στιγμή τοῦ ἀποχωρισμοῦ των ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο περίβλημα. Δὲν ἀγνοεῖ τοὺς κανόνες τῆς τέχνης, δὲν ἐξέχασε τὴν ἀνατομία του ὁ Θεοτοκόπουλος· ἀλλὰ οἱ κανόνες αὐτοί, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητοι ἅμα πρόκειται νὰ ζωγραφίσῃ καεὶς ἀνθρώπους, δὲν χρειάζονται γιὰ τὰ πνεύματα, γιὰ τὶς ψυχρὲς αὐτὲς καὶ ὅμως τόσο ζωντανὲς εἰκόνες τῆς ψυχῆς, ποὺ ζητεῖ νὰ ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ τὰ γήινα δεσμά, νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ κάθε ρύπον, νὰ ἀνεβῇ στὰ οὐράνια.

Οἱ Ἄγγελοί του, ὑπέροχες μορφὲς χωρὶς κανένα σχεδὸν ἀνθρωπομορφισμό, εἶναι περισσότερο πνευματικοὶ ἀκόμη. Οἱ Ἄγγελοι,

που στήν τέχνη τῆς Ἀναγεννήσεως εἶχαν καταντήσει νὰ εἶναι μόνο ἓνα μετριότατο διακοσμητικό στοιχείο, ξαναγίνονται κάτι πολὺ σπουδαιότερο ἀπάνω στὰ ἔργα τοῦ Θεοτοκόπουλου· γίνονται ὁ συμβολισμὸς τῆς ἰδέας, πού, ὅπως λέει ἓνας Ἑβραῖος σοφός, εἶναι ὁ Ἄγγελος πού στέλνει ὁ Θεὸς στοὺς ἀνθρώπους.

Στὸν ὑπέργειο αὐτὸ κόσμο ζῇ πιά ὁ Δομήνικος· αὐτὸς εἶναι ἡ πραγματικότητα, γιατί πιστεύει βαθιὰ πῶς ἔξω ἀπὸ τὸν Θεό, τὸ Πνεῦμα καὶ τὴν Ἰδέα τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι πραγματικό. Τὸν κόσμο αὐτὸν μεταφέρει στὰ ἔργα του καὶ τὸν φωτίζει μὲ τὸ δικό του φῶς, πού τόσο τὸν ἐβασάνιζε ἄλλοτε. Ὁ κόσμος αὐτὸς τὸν κάνει νὰ ξεχνάη τις ταπεινὲς στενοχώριες τῆς γῆς, τις ἀρρώστιες του πού ὅλο καὶ αὐξάνουν, τις οἰκονομικὲς δυσκολίες πού γίνονται περισσότερες, τὴν μικρότητα, τὴ ζήλια καὶ τὴν κακία τοῦ κόσμου.

Στὴν τελευταία αὐτὴ περίοδο τῆς τέχνης του, στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, ἀδιάφορο ἂν ἀπὸ νοσταλγία ἢ βαθιὰ πεποίθηση, ὁ Θεοτοκόπουλος αἰσθάνεται ἀκόμη περισσότερο τὸ σύνδεσμό του μὲ τὴ βυζαντινὴ τέχνη. Ἡ τελετουργικὴ αὐστηρότης, τὸ ὑπερμετρο μῆκος τοῦ σώματος, ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ ὠχρότης τῶν προσώπων, τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο, μὲ μιὰ λέξη, πού προδίδει τὴν ἐσωτερικὴ ὕπαρξη, τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ· ὅλα αὐτὰ εἶναι στοιχεῖα πού θυμᾶται ὁ Θεοτοκόπουλος ἀπὸ τὰ χρόνια πού ἐμαθήτευσέ τὴν βυζαντινὴ τέχνη· ὅλα αὐτὰ εἶναι στοιχεῖα, πού τὸν βοηθοῦν γιὰ τὴν ἀπόδοση τῶν ὀνείρων καὶ τῶν ὁραματισμῶν του.

Ἡ ἀνάμνηση τῶν εἰκόνων μὲ τὸ ἴδιο θέμα, πού ἐζωγράφιζαν οἱ καλλιτέχναι τῆς Κρητικῆς σχολῆς* καὶ πού τόσο ἐθαύμαζε, παιδάκι ἀκόμη, στὸ μοναστήρι τῶν Σιναιτῶν* τοῦ Κάστρου*, τὸν ἐμπνέει, ὅταν ζωγραφίζει τὴν «Προσευχὴ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν ἑλαιῶν». Ἀπὸ τίς παλιὲς ἐκεῖνες εἰκόνες παίρνει τὴ στάση τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Πέτρου καὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου, ἀκόμη καὶ τὴ στάση τοῦ Ἀγγέλου τοῦ Κυρίου, πού ἐμφανίζεται στὸν Ἰησοῦ. Ἀλλὰ ὅ,τι γενεὲς καὶ γενεὲς βυζαντινῶν ζωγράφων δὲν κατόρθωσαν νὰ ἀποδώσουν—τὸν βαθὺ σπαραγμὸ τῆς τραγικότερης στιγμῆς τοῦ Μαρτυρίου, ὅπου καὶ ὁ Θεάνθρωπος ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ «ἦταν ἡ ψυχὴ του περίλυπος μέχρι θανάτου»—τὸ κατορθώνει ὁ γηρασμένος, ὁ κουρασμένος Ἕλληνα τοῦ Τολέδο*. Ὅλα στὸν

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΟΡΟΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΑΔΩΝ

Δομήνικος Θεοτοκοπούλου (Greco)

πίνακα αὐτόν, ὅπου ἡ περιφρόνησι τοὺς ἀνατομικοὺς κανόνες φθάνει στὸ ὑπέρτατο σημεῖο, μᾶς δίνουν τὴν ἐντύπωσιν τοῦ μεγάλου σπαραγμοῦ. Ἡ βασανισμένη μορφή τοῦ Χριστοῦ, ποὺ γονατίζει δίπλα τοὺς ἄγριους βράχους· ὁ ταπεινὸς Ἄγγελος, γονατισμένος καὶ αὐτὸς ἀπάνω σὲ σύννεφα πρὸ ἄγρια καὶ ἀπὸ τοὺς βράχους ἀκόμη· ὁ βαρὺς καὶ γεμάτος ἀπὸ τρομεροὺς ἐφιάλτες ὕπνος ποὺ κοιμοῦνται οἱ τρεῖς Ἀπόστολοι· τὸ μελαγχολικὸ μισοφέγγαρο, ποὺ μέσα ἀπὸ τὰ σύννεφα φωτίζει τὴ γῆ· οἱ ἀδύνατες ἐλιές καὶ τὰ καχεκτικὰ λουλούδια...

«Δομήνικος Θεοτοκόπουλος Κρής »

Ἀχιλλεὺς Κύρου

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΕΙΣ ΔΟΞΑΝ

1.

Ἔσφαλεν ὁ τὴν δόξαν
ὀνομάσας ματαίαν,
καὶ τὸν ἄνδρα μαινόμενον
τὸν πρὸ τοιαύτης καίοντα
θεῶς τὴν σμύρναν.

2.

Δίδει αὐτὴ τὰ πτερὰ·
καὶ εἰς τὸν τραχύν, τὸν δύσκολον
τῆς Ἀρετῆς τὸν δρόμον
τοῦ ἀνθρώπου τὰ γόνατα
ἰδοὺ πετάουν.

3.

Μικρὰν ψυχὴν, κατάπτυστον,
κατάπτυστον καρδίαν
ἔτυχ' ὅστις ἀκούει
τῆς δόξης τὴν παράκλησιν
καὶ δειλιάζει.

4.

Ποτέ, ποτέ μὲ δάκρυα
δὲν ἔβρεξεν ἐκεῖνος
τῶν φίλων του τὸ μνῆμα,
οὔτε τὸ χῶμα ἐφίλησε
τῶν συγγενῶν του.

5.

Εἰς τὸν ἡγριωμένον
βαθὺν ὠκεανόν,
ὅπου φυσάει μὲ βίαν
καὶ ὀργίζεται τὸ πνεῦμα
τῆς πικρᾶς τύχης,

6.

καθ' ἡμέραν κοιτάζει
τοὺς πολλοὺς τῶν δυστήνων
πνιγομένων θνητῶν·
καὶ ποῖος ποτὲ τὸν ἤκουσε
παραπονοῦντα ;

7.

Θερμότατον τὸν πόθον
ἐφύτευσας τῆς δόξης
εἰς τὴν καρδίαν τῶν τέκνων σου,
ὦ Ἑλλάς, καὶ καλεῖσαι
μήτηρ ἡρώων.

8.

Καθὼς ἀπὸ τὸ σπήλαιον
ἐκβάς ὁ λέων πληγώνει,
σκοτώνει, διασκορπίζει
τολμηρῶν κυνηγῶν
πλῆθος Ἀράβων·

9.

καθὼς εἰς τὸν χειμῶνα
τὸ νερὸν ὑπερήφανον
τοῦ χειμάρρου κυλίνεται,
καὶ τὰ χωράφια χάνονται,
βοσκοὶ καὶ ζῶα·

10.

ἢ καθὼς τὴν αὐγὴν
ἐξαπλώνει· ὁ ἥλιος,
καὶ τ' ἄστρα τ' ἀναρίθμητα
ἀπὸ τὸν μέγαν Ὀλυμπον
πάντα ἐξαλείφει,

11.

οὕτω τὰ μύρια τάγματα
ἔχυσεν ὁ Ἀράξης*,
ἀλλὰ, ὦ ἀσπίς Ἑλλάδος,
σύ ἐπὶ τοὺς Πέρσας ἄστραψες,
κι ἔγινον κόνις.

12.

Περίφημοι ψυχαὶ
τριακοσίων Λακωνῶν,
ψυχαί, ποὺ ἐδοξάσατε
τὸν Ἀσωπὸν καὶ τ' ἄλσος
τοῦ Μαραθῶνος.

13.

Εὐφραίνει μὲ τὸ ἀθάνατον
μέτρον τῆς Ἀχαΐδας
χήρας ὁ θεῖος Ὀμηρος
καὶ τὸ πνεῦμα σας ἀναπτε
τὸ ἴδιον μέλος.

14.

Τοῦ καρτεροῦ Αἰακίδου*
τὴν φήμην ἐζηλεύσατε
(ἀείμνηστος, θαυμάσιος
ζῆλος), καὶ τ' αἶμα ἐχύσατε
διὰ τὴν Ἑλλάδα.

15.

Κι ἐγώ, κι ἐγὼ τὸ σίδηρον
 γυρεύω· ποῖος μοῦ δίδει
 τὰς βροντὰς τοῦ πολέμου ;
 ποῖος μ' ὁδηγεῖ τὴν σήμερον
 εἰς τὸν ἀγῶνα ;

16.

Φοβερὸν, μυσαρὸν
 θρέμμα σκληρᾶς Ἀσίας,
 Ὀθωμανέ, τί μένεις ;
 τί νοεῖς ; τί δὲν φεύγεις
 τὸν θάνατόν σου ;

17.

Ἐφθασ' ἡ ὥρα· φύγε,
 ἀνέβα τὴν ἀγρίαν
 ἀραβικὴν φοράδα·
 νίκησον εἰς τὸ τρέξιμον
 καὶ τοὺς ἀνέμους.

18.

Ἐπὶ τὸν Ὑμηττὸν
 ἐβλάστησεν ἡ δάφνη,
 φύλλον ἱερὸν στολίζει
 τὰ ἡρειπωμένα λείψανα
 τοῦ Παρθενῶνος.

19.

Νέοι, γυναῖκες, γέροντες
 — ἑλληνικὰ θηρία —
 φιλοῦσιν, ἀποσπᾶνσι
 τοὺς κλάδους, στεφανώνουσι
 τὰς κεφαλὰς των.

20.

Ἀνέβα τὴν ἀράβιον,
 Ὅθωμανέ, φοράδα·
 τὴν φυγὴν κατεγκρήμισον·
 ἑλληνικὰ θηρία
 σὲ κατατρέχουν.

21.

Τὴν λάμψιν τῶν ὀργάνων
 ἀρειμανίων ἴδε·
 ἄκουσον τὴν βοήν
 τῶν θάνατον πνεόντων
 ἣ ἐλευθερίαν.

22.

Νοεῖς ; — Τρέξατε, δεῦτε
 οἱ τῶν Ἑλλήνων παῖδες,
 ἦλθ' ὁ καιρὸς τῆς δόξης·
 τοὺς εὐκλεεῖς προγόνους μας
 ὥς μιμηθῶμεν.

23.

Ἐὰν τὸ ἀκονίσῃ ἡ δόξα,
 τὸ ξίφος κεραυνοῖ·
 ἐὰν ἡ δόξα θερμώσῃ
 τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων,
 ποῖος τὴν νικαίει;

24.

Τί τρέμεις ; τὴν φοράδα
 κτύπα, κέντησον, φύγε,
 Ὅθωμανέ· θηρία
 μάχην πνεόντα, δόξαν,
 σὲ κατατρέχουν.

25.

ὦ δόξα, διὰ τὸν πόθον σου
γίνονται καὶ πατρίδος
καὶ τιμῆς καὶ γλυκείας
ἐλευθερίας καὶ ὕμνων
ἄξια τὰ ἔθνη.

« Ἡ Λύρα »

Ἀνδρέας Κάλβος

2. Εἰς Σοῦλιν

1.

Φυσάει σφοδρὸς ὁ ἀέρας,
καὶ τὸ δάσος κυμαίνεται
τῆς Σελλαΐδος*· φθάνουσι
μακρὰν ἐδῶ, ὅπου κάθομαι,
μουσικὰ μέτρα.

2.

Ἀφροντίστων ποιμένων
στίχοι δὲν εἶναι, ἢ γάμου,
ἢ πανηγυριζόντων
νέων γυναικῶν καὶ ἀνθρώπων,
μήτε ἱερέων.

3.

Ἄλλη λαμπρὰ πανήγυρις
τὴν σήμερον ἑορτάζεται
εἰς τὴν Ἑλλάδα· ὁ ἄγγελος
χορεύει τοῦ πολέμου·
δάφνας μοιράζει.

4.

Βράχοι ὕψηλοί, διαβόητοι,
βουνὰ τοῦ τετραχώρου,
ἀπὸ σᾶς καταβαίνουνσι
πολλοὶ καὶ δυνατοὶ
ἀδάμαστοι ἄνδρες.

5.

Κάθε χέρι, κλαδί·
κάθε κεφάλι φέρνει
στέφανον· ἀπὸ βράχον
πηδᾶουν εἰς βράχον, ψάλλοντες
πολέμιον ἄσμα.

6.

«Μακρὰν καὶ σκοτεινὴν
ζωὴν τὰ παλληκάρια
μισοῦν· ὄνομα ἀθάνατον
θέλουν καὶ τάφον ἔντιμον
ἀντὶς διὰ στρῶμα».

7.

Οὕτως ἐβόουν· συμφώνως
τ' ἄρματά τους ἐβρόνταον
καὶ τ' ἄντρα... ὦ, δὲν ἀκούω
πλέον παρὰ τὸν ἄνεμον
καὶ τοὺς χειμάρρους.

8.

—Ἐσὺ ὅπου τρέχεις, πρόσμενε,
ὦ στρατιῶτα· εἶπέ μου,
καὶ ἄς μὴ σὲ κυνηγήσῃ
βόλι τοῦ ἐχθροῦ, ποῦ ὑπῆγαν
οἱ σύντροφοί σου ;

9.

« Λεῖπει ὁ καιρός. Ἄν ἔχῃς
ἐλαφρὰ τὰ ποδάρια,
καὶ στῆθος, ἀκολούθα με·
τρέξε καὶ σὺ μ' ἐμένα·
μας φεύγει ἡ ὥρα ».

10.

— Γνωρίζω τὴν φωνήν σου.
Ὁδήγει. — Οἱ βράχοι φεύγουσι
τώρα ὑπὸ τὰ πατήματα
συχνά, φεύγουν ὀπίσω
σπήλαια καὶ δένδρα.

11.

Τῶν ποταμῶν πλατέα
νερά, βαθέα λαγκάδια,
ἔρημα μονοπάτια,
δάση, βουνά, χωράφια
φεύγουν ὀπίσω...

« Π Λύρα »

Ἀνδρέας Κάλβος

3. ΦΩΤΕΙΝΟΣ

(Ἕλσμα δεύτερον)

Φωλιάζουν οἱ σταυραῖτοὶ τοῦ βράχου τὰ στεφάνια,
ἐφώλιασε κι ὁ Φωτεινὸς στὸν ἐγκρεμὸ τοῦ Κόντρου*.
Τέσσαροι τοῖχοι κάτασπροι, ὁ κάτοικας*, τ' ἀχούρι,
ἡ μάντρα γιὰ τὰ πρόβατα, μιὰ δεκαριά κυβέρτια*,
πλατύς, καθάριος ὁβόρος* ζωσμένος διπλολίθι*,
ὅπου ἐπρασίνιζε πυκνὸς ὁ νύλακας*, τὸ μύρτο,
τ' ἀγιόκλημα, ἡ μελετινή*, κι ὅπου ἄπλωνε ἓνας φράξος*
τὰ δροσερὰ κλωνάρια του σφιχτά, περιπλεγμένα
μ' ἓνα φτακοίλι* καρπερὸ καὶ μ' ἓνα βοῖδομάτη*,
εἶν' τὸ βασιλείο τοῦ φτωχοῦ. Τ' ἄρεσε πάντα ἐκεῖθε

νὰ χαίρεται τὴ θάλασσα, ποὺ ὅσο πλατύτερ' εἶναι
 τόσο σοῦ κλέφτει τὴν καρδιά, τόσο τὸ νοῦ σοῦ πνίγει.
 Τὴν ἔβλεπε χίλιες μορφές ν' ἀλλάζει, χίλιες ὄψεις,
 πότε νὰ γλείφει τὸ γιὰλὸ προσκυνημένη δούλα
 καὶ πότε νὰ τὸν μάχεται τρελή, ξεστηθωμένη,
 μ' ἀνεμοσκόρπιστα μαλλιά καὶ μ' ἀφρισμένο στόμα.
 Κι ἦταν ἡ ἔρμη ἑλληνικὴ ! Κι ὑπόφερνε νὰ νιώθῃ
 τὰ φράγκικα τὰ κάτεργα* τὴ ράχη τῆς νὰ ὀργώνουν
 καὶ νὰ τῆς δέρνη τὰ πλευρὰ μὲ τὰ κουπιά του ὁ ξένος !

* Ἦρθε στὴν Κόκκινη Ἐκκλησιὰ* ἐξήντα χρόνους πίσω
 ἕνας σοφὸς καλόγερος, φευγάτος ἀπ' τὴν Πόλη
 κι ἔμειν' ἐκεῖ κι ἀσκήτεψε. Τὸν ἔκραζαν Νικητά.
 * Ἦξερε γράμματα πολλὰ κι ἐγιάτρευε τοῦ κόσμου
 μὲ ξόρκια καὶ μὲ βότανα τὰ χίλια μύρια πάθη.
 Στὸ πρόσταγμά του τὰ κουφὰ* ἐφεύγανε, οἱ ἀκρίδες,
 ἀπὸ τὰ πρόβατα ὁ χαμός, ἀπὸ τὰ γίδια ὁ ἴσκιος*.
 Τὸν ἐλατρεῦαν τὰ χωριά κι ὁ Φωτεινός, ὅπου 'ταν
 στὸ μοναστήρι δόκιμος καὶ τὸν ἀκολουθοῦσε,
 ὅταν τὸν ἔστελναν νὰ βγῇ γιὰ διακονίαν τριγύρω
 ἔμαθε λίγο διάβασμα κι ἄκουσε κι ἱστορίες
 ἀπὸ τὸν ἅγιον ἀσκητή, ποὺ τοῦ 'χανε κεντήσει
 τὸ λογισμό του τὸν ὀκνὸ καὶ τὴ σκουριά ξεπλύναν,
 ὅπου ἔτρωγε κάθε καρδιά σ' αὐτὰ τὰ στεῖρα χρόνια.

* Ἐκεῖνος τοῦ 'πε, μιὰ φορὰ ποὺ βρέθηκαν μονάχοι
 νὰ κάθωνται ἀπολείτουργα στὸ πέτρινο πεζούλι
 τοῦ 'Αι-Λιαῖ στὴν Ἐγκλουβὴν, τὴν περασμένη δόξα
 καὶ τ' ἄμετρα τὰ βάσανα τοῦ δύστηχου του Γένους.
 Τοῦ 'πε τὸ πῶς ἀνάμεσα σὲ τρίβολα κι ἀγκάθια
 μιὰ μέρα ἐθέλησε ὁ Θεὸς νὰ σπείρῃ ἕνα λουλούδι,
 ὅπου 'χε χίλιες ὁμορφιές καὶ χίλιες εὐωδίες
 κι ὅπου ὅταν ἐμεγάλωσε καὶ πρόβαλε δροσάτο
 δεῦτερος ἥλιος ἔλαμψε, καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου,

π' οὔτε δὲν εἶχε ἀνάκαρα* κρυφὰ ν' ἀναστενάξει,
τὴ ζέστανε, τὴ στόλισε μ' ἀκούραστα φτερούγια,
τὴν ἔμαθε πῶς νὰ πετᾷ. Καὶ τὸ λουλούδι ἐκεῖνο,
πόμπρεπε νὰ 'ν' ἀμάραντο, τὸ βάφτισεν Ἑ λ λ ἄ δ α.

Τοῦ 'π' ὅτ' ἐκεῖν' ἡ θάλασσα ἡ φραγκοπατημένη
εἶχε ρουφήξει λαίμαργα τ' ἀνθρώπινα κοπάδια,
πού μ' ἓναν Ξέρξη βασιλιά ἐχύθηκαν νὰ φᾶνε
τ' ἀστόλωτο* τὸ λούλουδο : Τ' ἀκολουθοῦσε νύχτα,
ὕπνος, νεκρίλα, σίδερα, κι ἐγλίτωσε τὸν κόσμον.

Τοῦ 'πε πῶς ἐξεφύτρωσαν ἀδελφικὲς ἀμάχες,
πού ἐφτεῖραν σάρκα καὶ ψυχὴ καὶ πῶς ἐμπήκε σφήνα
στοῦ δένδρου τὴν πεντάνοιχτη τὴ χαραμάδα ὁ ξένος
κι ἄνοιξε ἀγιάτρευτη τομὴ γιὰ νὰ μπορῇ καθένας
νὰ μπήγῃ τὸ πελέκι του καὶ νὰ χωρίζῃ σχίζες.

Τόδεῖς* ἐκεῖ παράμερα τὴ Σάλτενη*, τὸν Κόρφο*
καὶ τοῦ 'πε πῶς ἐσμίξανε καὶ πῶς κριαρωθῆκαν*
μέσα σ' αὐτὸ τὸ στένωμα γιὰ τὴ σκλαβιά τοῦ κόσμου
δυὸ πολεμάρχοι φοβεροὶ καὶ πῶς ὁ νικημένος
ἀπὸ δυὸ λάμπες, πρόβλεπε ν' ἀστράφτουν ἐμπροστά του,
τῆς Κλεοπάτρας τὴ ματιὰ κι ἓνα μεγάλο θρόνο,
ἐδιάλεξε τὴν ὁμορφιά κι ἐχάθηκε μαζί της.
Καὶ τοῦ 'πε πῶς ὁ νικητής, γιὰ νὰ φυλάξῃ πάντα
τὴ δόξα του ὀλοζώντανε καὶ τὴ χρυσή του μοίρα,
ἐξεθεμέλιωσε σκληρὰ χῶρες, χωριὰ καὶ τάφους
κι ἔχτισε τὴ Νικόπολη, κουφάρι μὲ κουφάρια,
σύντριμμα μὲ συντρίμματτα, κι ἦταν σεισμός ὁ χτίστης.

Ἀπὸ τὰ τότε σκέπασε κάμπους, βουνὰ καὶ κύμα
θολοῦρα μαύρη καὶ πυκνὴ γιὰ τετρακόσους χρόνους,
σαπίλα κι ἀποκάρωμα. Κανένας ἄλλος χτύπος
τὸν ὕπνο δὲν ἐδιάκοψε στ' ἀπέραντο τὸ μνημα,
παρὰ ροχάλισμα βαθὺ καὶ τ' ἀσπλαχνο τοῦ χρόνου
τὸ δαγκανάρι, πού ἄλεθε τὴ νεκρωμένη πλάση
κι ἐτοίμαζε ἄλλο ζύμωμα μὲ τὴν παλιὰ τὴ σκόνη.

Τοῦ 'πε πῶς ἓνας βασιλιάς, ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος,
 τὴν πρώτη μέρα πού ἄδραξε στὰ χέρια τὴν κορόνα,
 ἐξάνοιξ' ὅτι ἐπάνω τῆς πηχτὴ πηχτὴ σὰν αἷμα
 τὴν ἐσκοτίδιαζε ἡ σκουριὰ καὶ θὰ τὴν ἔτρωγε ὅλη,
 ἂν δὲν τῆς ἔδιδε βαφή καὶ βάφτισμα καὶ χρίσμα
 τῇ λάμψη τῆς Ἀνατολῆς, τὸ φῶς τοῦ Σταυρωμένου
 καὶ τοῦ Βοσπόρου τὰ νερά. Καὶ πάραυτα φυτρώνει
 στὸ πρόσταγμα τοῦ γίγαντα μέσ' ἀπ' τὰ κύματά μας
 τὸ Κράτος τὸ Βυζαντινόν, πόζησε χίλια χρόνια
 χωρὶς ἓνα ξανάσασμα, ξεσπαθωμένο πάντα,
 γιὰ νὰ κρατῇ τὴν ἄβυσσο, πού μούγκριζε νὰ πνίξει
 τὴν Δύση τὴν ἀχάριστη. Κι ὡστόσο μιὰν αὐγὴ
 Φράγκοι φονιάδες Χριστιανοὶ μὲ προδοσίᾱ, μ' ἀπάτη
 τοῦ φόρεσαν τὰ σίδερα, τοῦ σάλεψαν τὴ ρίζα
 καὶ τὸ κατάκοψαν σκληρὰ σ' ἀμέτρητες λουρίδες.

Ὑστερα πάλι ἀνάζησε κι ἔρευε λίγο λίγο
 σὰν πλάτανος πού πάλιωσε καὶ βλέπει κάθε μέρα
 κατάξεροι νὰ πέφτουνε οἱ κλῶνοι τοῦ ἑνᾶς - ἑνᾶς
 μὲ κάθε βαρυχειμωνιά, καὶ πού δὲν συγκρατιέται,
 γιὰτ' ἔχει κούφια τὴν καρδιά, παρὰ μὲ λίγη φλούδα..

Τὰ γνώρισ' ὅλα ὁ Φωτεινός· κι ὅταν ἐκεῖθ' ἐπάνου
 ὀλόγυρά του ἐκοίταζε κι ἔβλεπ' αὐτοὺς τοὺς τάφους,,
 ὅλον αὐτὸν τὸν ξεπεσμό, ὅλην αὐτὴν τὴν νέκρα,
 ἔμενε σὰν παράλυτος καὶ γιὰ νὰ διώξη ὁ μαῦρος
 τὴν καταχνιά, πού πλάκωνε τὴν ἄκακη ψυχὴ του,
 ἔφευγε τὸν ἀπέραντο, τὸν πεθαμένο κόσμο
 καὶ γύρευε παρηγοριὰ στὰ κατορθώματά του,
 πού 'ταν ἀκόμα ζωντανά· κι ἐστύλωνε τὸ μάτι
 μ' ἀνέκφραστη κρυφὴ χαρὰ στοῦ Καλαβροῦ* τὰ πλάγια,
 στὴ λαγκαδιὰ τῆς Μέλισσας, στὶς Σπαθαριές, στὸν Κάππρο,
 στὰ χίλια τὰ λημέρια του, καὶ τότε, ἀναπαμένος,
 ἔριχνε λίγο κρίθινο ψωμί μὲς στὸ σακούλι,
 ἔβαν' ἐμπρὸς τὰ βόδια του κι ἔτρεχε στὸ χωράφι.

4. Η ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ

Δὲν εἶναι διαβατάριο ποῦλί, ποῦ γιὰ μιὰ μέρα
σχίζει τὰ νέφη καὶ περνᾷ γοργὸ σὰν τὸν ἀγέρα,
οὔτε κισσός, ποῦ ἀναίσθητος τὴν πέτρα περιπλέκει,
οὔτ' ἀστραπή, ποῦ σβήνεται χωρὶς ἀστροπελέκι,
δὲν εἶναι νεκροθάλασσα, βουή χωρὶς σεισμό·
νιώθω γιὰ σὲ πατρίδα μου στὰ σπλάχνα χαλασμό.

«Ἔργα»

Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης

5. ΔΥΟ !

Τὸ σονέτο αὐτὸ ἀπευθύνει ὁ ποιητὴς πρὸς τὴν ἀδελφὴν του
ποῦ ἦταν καὶ αὐτὴ χήρα καὶ ἄτεκνη, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος. Εἶχαν
ἀπομείνει οἱ δύο, χροκαμένοι καὶ ἀκλήροι, μὲ βαθὺ τὸν πόνο
τῆς μοναξιάς στὴ ζωὴ.

Μείναμε δύο ! Ποιὸς παρακάτω ξέρει
γιὰ μᾶς τί λέει τῆς Μοίρας τὸ βιβλίο !
Ποιὸς πρῶτος θὲ νὰ πάη στ' ἀνήλια μέρη,
ποιὸς μόνος του θὰ μείνῃ ἀπὸ τοὺς δύο ;

Ἄν, οἱ μαῦροι, νὰ ζοῦμε ἄτεκνοι γέροι
ἐπρόσταξε αὐστηρὸ θέλημα θεῖο,
τὸ χέρι ἑνὸς τ' ἄλλου ἄς βαστάη τὸ χέρι,
ὥς νὰ τ' ἀκούσῃ ἀναίσθητο καὶ κρῦο.

Μιὰ τέτοια χάρη — ἄς μὴ ζηλέψωμ' ἄλλη —
στὴ λαύρα, ποῦ βαθιὰ μᾶς ἔχει κάψει,
εἶναι, ἀδελφὴ, παρηγοριὰ μεγάλη.

Ἄχ ! τὴν ἡμέρα ὅπου καὶ τούτῃ πάψῃ,
ἂν ἓνα μόνον δάκρυ ὁ κόσμος βγάλλῃ,
τὸ ζωντανό, ὅχι τὸν ἄλλο, ἄς κλάψῃ.

« Μικρὰ Ταξίδια »

Γεράσιμος Μαρκουᾶς

6. ΕΛΙΑ

Στήν κουφάλα σου έφώλιασε μελίσσι,
γέρικη έλιά, πού γέρνεις μέ τή λίγη
πρασινάδα πού άκόμα σέ τυλίγει
σά νά 'θελε νά σέ νεκροστολίση.

Καί τó κάθε πουλάκι στό μεθύσι
τῆς άγάπης πιπιίζοντας άνοίγει
στό κλαρί σου έρωτιάρικο κυνήγι,
στό κλαρί σου πού δέ θά ξανανθίση.

Ή, πόσο στή θανή θά σέ γλυκάνουν,
μέ τή μαγευτικιά βοή πού κάνουν,
όλοζώντανης νιότης όμορφάδες,
πού σά θύμησες μέσα σου πληθαίνουν
ώ, νά μπορούσαν έτσι νά πεθαίνουν
καί άλλες ψυχές τῆς ψυχῆς σου άδερφάδες.

Λορέντζος Μαβίλης

7. ΚΑΛΛΙΠΑΤΕΙΡΑ

—'Αρχόντισσα Ροδίτισσα, πώς μπῆκες ;
Γυναίκες διώχνει μιά συνήθεια άρχαία
έδωθε. «Έχω ένα άνίψι, τόν Εύκλέα,
τρία άδέρφια, γιό, πατέρα 'Ολυμπιονίκες.

Νά μ' άφήσετε πρέπει, Έλλανοδίκες,
κι έγώ νά καμαρώσω μέσ στά ώραια
κορμιά, πού γιά τ' άγρίλι τοῦ 'Ηρακλέα
παλεύουν, θιαμαστές ψυχές άντρίκειες.

Μέ τές άλλες γυναίκες δέν είμαι όμοια·
στόν αιώνα τó σόι μου θά φαντάζη
μέ τῆς άντρείας τ' άμάραντα προνόμια.

Μέ μάλαμα γραμμένος τó δοξάζει
σέ άστραφτερό κατεβατό μαρμάρου
ῥυμος χρυσός τοῦ άθάνατου Πινδάρου».

«Τά Έργα», 'Αλεξάνδρεια, 1915

Λορέντζος Μαβίλης

8. Η ΕΞΟΧΗ

Προβαίνει ὁ ἥλιος σ' ὅλη του τὴ χάρη
κι ἀπὸ λάμψη τὸν κόσμον πλημμυρίζει·
μὲς στὸ χωράφι ἀτίμητο ζευγάρι
ἀπὸ βόδια θωρεῖς νὰ τριγυρίζει.

Ἐδῶ κοιτᾷς περήφανο μοσχάρι
στὸ πράσινο σιτάρι νὰ βαδίζει ;
ἔν' ἄλλο ἐκεῖ γυρμένο στὸ χορτάρι,
καὶ τὸ πλατὺ ρουθούνη νὰ καπνίζει.

Μύριες ἀξίνες σκάφτουνε τὴ γῆ
κι ὑψωμένες στὸν ἥλιο λαμπυρίζουν.
Στὸν κάμφο βασιλεύει θεία σιγή,

κι ἐνῶ θωρεῖς τὰ σπίτια νὰ καπνίζουν,
ἄλλο πλιὰ δὲ γρικᾷς τὴ χαραυγή,
παρὰ τὰ βόδια ἀγάλη νὰ μουγκρίζουν.

« Ἀπαντα »

Στίγανος Μαρζώκης

9. ΤΑ ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΟΣ

Ὅταν, ὦ Ναὲ παρθένη τῆς παρθένου Ἀθηνᾶς,
ὡς μετέωρον ὥραϊον
εἰς γλαυκὸν αἰθέρα πλέων
μὲ τοῦ φοίβου τὰς ἀκτῖνας παίξεης τὰς ἐσπερινάς,
καὶ αἱ στίλβουσαι γλυφαί σου ὡς νὰ ἔλαβον ψυχὴν,
ρίπτουν βλέμματα, γελῶσι,
καὶ συστρέφονται καὶ ζῶσι,
καὶ τῆς Πύρρας* ἐνθυμίζουν τὴν μυθώδη ἐποχὴν,
σ' ἀτενίζω κι ὑποπτεύω μήπως εἶσαι τις χρυσῇ,
μήπως εἶσαι τις γλυκεῖα
χρόνου ἄλλου ὀπτασία,
κι ἡ ψυχὴ μου τρέμει αἴφνης, μὴ ἐξαλειφθῇ καὶ σύ!

Ἐπειδὴ ἐνόσῳ μένεις ἐκεῖ ἄνω τηλαυγής,
οὐδὲ ἡ ψυχὴ ἐχάθη,
ἥτις ἔργα ἐπειράθη
ἄξι' ἀθανάτου ἄλλου κόσμου ἢ αὐτῆς τῆς γῆς.

Τῆς γῆς ὅπου ὅλα ρέουν, ὅλα σβήνουν ὡς σκιά,
καὶ πᾶν ἐξοχὸν καὶ θεῖον
πνεῦμα διαρκὲς μνημεῖον
μάτην κατὰ τοῦ ὀλέθρου ν' ἀντιστήσῃ κοπιᾷ.

Πόλις ἄλλοτε ἐνταῦθα ὡς μὲ ἄστρα οὐρανός,
πλήρης ἔλαμπε θαυμάτων
καὶ ναῶν καὶ ἀγαλμάτων,
καὶ τῶν ἄστρων σὺ ἐκείνων ἦσουν ὁ αὐγερινός.

Ἄλλ' ὁ Χρόνος ἵχνος πρῶτον θέτων ἄσφορον ποδῶν,
τὸν πολίτην καὶ τὴν πόλιν
φεύγει συναρπάσας ὅλην,
καὶ τοὺς τάφους ἀνατρέψας, καὶ σκορπίσας τὴν σποδόν.

Καὶ ἀφίνει τῆς πικρᾶς του νίκης τρόπαιον, τινὰ
λείψανα μεμονωμένα,
στήλην μίαν, ναὸν ἓνα,
ὅπου ἔρχονται καὶ κλαίουں τῆς ἐρήμου τὰ πτηνά.

« Ἡ Βέρβιτος »

Ἰωάννης Καρασούτσας

10. ΕΙΣ ΔΡΟΜΙΣΚΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐπάρχει εἰς ἀπόκεντρον τῶν Ἀθηνῶν γωνίαν
λευκὸς δρομίσκος, σκιερὸς καὶ πλήρης μυστηρίου.
χλοάζει τὸ κατώφλιον εἰς πᾶσαν του οἰκίαν,
καὶ τέμνεται ὑπὸ μικροῦ εἰς δύο ρυακίου.
Δὲν βλέπεις μέγαλα λαμπρὰ ἐκεῖ, ἀλλὰ ὠραίας
μικρὰς οἰκίας, ταπεινάς, χιόνος λευκοτέρας,
καὶ πρὸ αὐτῶν ἐδῶ κι ἐκεῖ ἀνθούσας πασχαλέας,
αἵτινες μύρον χύνουσι λεπτὸν εἰς τοὺς ἀέρας.

Ἄρωμα τὶ χρηστότητος καὶ θελκτικῆς γαλήνης
 μυρώνει τὴν μικρὰν ὁδὸν· δροσίζονται τὰ στήθη,
 τὸ βλέμμα ἀναπαύεται παντοῦ μετ' εὐφροσύνης·
 τὰ πάντα εἶναι δροσερά, λευκὰ καὶ ἀσυνήθη.
 Βαίνων ἐκεῖ, αἰσθάνεσαι γαλήνην οὐρανίαν·
 μικρὰν νομίζεις τὴν ὁδὸν ἐκείνην ἐκκλησίαν.
 Πλὴν διαφέρει τῶν ὁδῶν τῶν ἄλλων ὁ δρομίσκος,
 καθὼς πολυτελοῦς ναοῦ τῆς ἐξοχῆς ναῖσκος.
 Κι ἐνῶ Ἀθῆναι ὁ μικρὸς ἐκεῖνος δρόμος εἶναι,
 μακρὰν εὐρίσκεται αὐτῶν, δὲν εἶν' ἐκεῖ Ἀθῆναι.
 Εἰς τὰς ὥραιάς καὶ πτωχὰς οἰκίας του συγχρόνως
 βλέπεις παραπετάσματα λευκότερα χιόνος.
 Περᾶς κι ὑποὶ τὴν ἄκραν των νεᾶνις ἀργυρόπους,
 καὶ βλέπεις δύο γαλανοὺς ὥραίους κατασκόπους
 λαθραίως νὰ σὲ θεωροῦν... ἢ στόμα κορασίου,
 ὅπερ θαρρεῖς ἄνθος-ροῖᾶς ἢ ῥέδον Ἀπριλίου.
 Ἐνίστε, ἄσμ' ἀφελὲς ἀκούεις ἐκεῖ βαίνων,
 ὅπερ νεᾶνις ἢ πτηνὸν εἰς τὸν κλωβὸν του ψάλλει,
 καὶ βλέπεις εἰς παράθυρον προκύπτουσιν παρθένον·
 θαρρεῖς πὼς εἶν' ἐκεῖ αὐγὴ καὶ εἶναι κόρης κάλλη.
 Ἄν εἶναι θέρος, θεωρεῖς ἐπὶ τῶν παραθύρων
 γάστρας μικρὰς βασιλικοῦ—ἄ, ὄχι καμελίας!
 Δὲν ρίπτει βλέμμα ὁ λαὸς εἰς ἄνθος χωρὶς μύρον,
 καὶ δημοκράτης, ἀγαπᾷ φυτὰ δημοκρατίας.
 Ὅπου βασιλικός, ἐκεῖ κι ἐργάτις κόρη μένει,
 τὴν ἐργασίαν της μ' ὁσμὴν βασιλικοῦ μυρώνει,
 κι ἐργάζεται καλύτερον ἐγγὺς του καθημένη...
 Τὸ ζηλευμένον της φυτὸν τὴν χεῖρα της πτερώνει.
 Νὰ μένης ἄεργος ἐκεῖ καλεῖται ἁμαρτία,
 καὶ ἐργασία εἰς αὐτὸν ἐπικρατεῖ ἀγία.
 Εἶν' ὁ δρομίσκος ἱερὰ κυψέλη ἀνθρωπίνῃ,
 καὶ τῆς ἀργίας ἄγνωστος εἰσέτ' ἢ καταισχύνη.
 Μέγα συμβὰν εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἡρεμον καλεῖται
 κι εἰς τὰ πτωχὰ της χρονικὰ πολλάκις ἱστορεῖται,
 ἂν πλανηθὲν τι ὄχημα ἐν μέσῳ της περάσῃ·
 μόλις ἢ ἁμαξα φανῇ καὶ μόλις ἐκεῖ φθάσῃ

ξανθὰς παρθένους θὰ ἰδῆς εὐθύμως νὰ προκύπτουν,
προσμειδιῶσαι βλέμματα περιέργα νὰ ρίπτουν,
καὶ τῆς ἀμάξης ὀπισθεν καὶ τῶν τροχῶν πλησίον
ζητωκραυγὰς θ' ἀκροασθῆς περιχαρῶν παιδίων!

* * *

Πλὴν μὴ θαρρῆτε ἡ μικρὰ ὁδὸς ἐκείνη ὅτι
δὲν ἔχει τὰς περιχαρεῖς ὥραίᾳς τῆς ἡμέρας·
κι ἐκεῖ ἐνίοτε ἤχουν φαιδραὶ φωναὶ καὶ κρότοι.
Ἐὰν τὸ Σάββατον ἐκεῖ διέλθῃς τὸ ἐσπέρας,
φαιδρούς ἐργάτας θὰ ἰδῆς καὶ ὁμιλον παιδίων
περιχαρῶν· Κυριακῆς αὐγὴ ἐξημερώνει·
παύει πᾶν ἔργον, κλείεται ἡ θύρα τῶν σχολείων·
μὲ τὸν Θεόν του ὁ λαὸς τὰς χεῖρας του σταυρώνει...
Καὶ ἂν ἐκεῖ παραμονὴν περάσῃς Χριστουγέννων,
ἀνάστατον τὸν σκιερὸν δρομίσκον θ' ἀπαντήσῃς·
θὰ ἰδῇς πᾶν παράθυρον φαιδρῶς ἠνεωγμένον,
ἐκάστην θύραν ἀνοικτὴν παντοῦ θὰ θεωρήσῃς
καὶ ἀσυνήθη θόρυβον εἰς πᾶσαν του οἰκίαν.
Συγκίνησιν, κατάνυξιν ὅπου στραφῇς ἀγίαν,
φωνὰς θ' ἀκούσῃς, ᾠσματα, ἐνίοτε καὶ λύραν,
καὶ ἀπὸ θύραν θὰ ἰδῇς παῖδας μικροὺς εἰς θύραν
ζητοῦντας τὰ Χριστούγεννα νὰ ψάλουν ἐπιμόνως.
Παρέκει, γραῖαν κλίνουσαν ἐμπρὸς σεπτῆς εἰκόνας
ν' ἀνάπτῃ μετὰ ζέσεως τὴν ἱερὰν λυχνίαν·
ἐγγὺς παρθένον ἔφηβον εἰς ἀνοικτὴν οἰκίαν
ἕως τὸ γόνυ ἔχουσιν ἐσθῆτα ὑψωμένην,
νὰ σκέπῃ μὲ τὴν γύμνωσιν τῆς ἀθωότητός της
τὴν κνήμην γυμνωμένην,
καὶ τὰς σανίδας τοῦ μικροῦ νὰ πλύνῃ δώματός της.
Θὰ ἰδῇς οἰκοδόμοινα ἐκ παιδων κυκλομένην
ἐκβάλλουσιν τοὺς ἄρτους τῆς μέ πτύον ἐκ κλιβάνου,
κι εἰσέτι τὴν Χριστόπιταν θερμὴν καὶ μυρωμένην·
ἦχον πλησίον σου αὐλοῦ θ' ἀκούσῃς καὶ τυμπάνου,
κι ἐνίοτε μὲ πάλλουσιν θ' ἀκροασθῆς καρδίαν,
τὸν κώδωνα τῆς ἐορτῆς ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν...

Ἐκεῖ, ἀστός τις ἀγαθὸς καρπούς καὶ ἄνθη φέρει·
παρέκει κόρη θελκτικὴ ἐσθῆτα ἐτοιμάζει,
ἦν αὖριον πρῶτην φοράν εἰς τὸν ναὸν θὰ φέρῃ,
καὶ παίδων ὄμιλος ἐκεῖ ἀγαλλομένων κράζει.
Παντοῦ χαράν, φαειρότητα καὶ τέρψιν θ' ἀπαντήσης,
καὶ πῶς γεννᾶται ὁ Χριστὸς ἐκεῖ θὰ ἐννοήσης!

« Ποιήσεις »

Ἀχιλλεὺς Παράσχος

11. ΤΟ ΑΓΑΛΜΑ ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΟΥ

Τὴν θέσιν εἶδον τὴν κενὴν ἐντὸς τοῦ Παρθενῶνος,
ὅπου ὑψοῦτο ἡ Παλλὰς, ἡ κόρη τοῦ Φειδίου.
Παρέσυρε τὸ ἄγαλμα ὁ διαρρέων χρόνος
καὶ τίποτε δὲν σῶζεται, οὐτ' ἶχνος τοῦ μνημείου.

Καλύτερον! Δὲν ἀγαπῶ ρυτίδας εἰς τὸ κάλλος·
δὲν ἀγαπῶ ἐρείπια καὶ ὄγκον συντριμμάτων·
γλυκύτερος ὁ θάνατος ἢ τῶν ἐτῶν ὁ σάλος,
ἀργὰ ροφῶν τὴν ὑπαρξιν καὶ ράκη ἀναπλάττων.

Ἐξευτελίζει τῶν ἐτῶν ἡ σαρακώδης πάλῃ
παραμορφοῦσα, φθείρουσα, ἀθάνατα μνημεῖα·
δὲν εἶναι πλέον ἄγαλμα τοῦ λίθου ἡ σκυτάλη,
καὶ νικωμένη φαίνεται ἡ μεγαλοφυΐα.

Τί ἐγινε τὸ ἄγαλμα, οὐδεὶς γνωρίζει πλέον!
Οὐδεὶς τὸ εἶδεν ἄμορφον, παλαιὸν πρὸς τὸν χρόνον·
ἀκμαῖον τὸ ἀπῆλυσαν, τὸ ἔχασαν ἀκμαῖον
καὶ μένει ζῶσα ἡ εἰκὼν τῆς καλλονῆς του μόνον.

« Ἀπαντα »

Λημ. Παπαρηγόπουλος

12. ΠΑΙΔΙ ΜΟΥ ΩΡΑ ΣΟΥ ΚΑΛΗ

Φουρτούνιασεν ἡ θάλασσα κι ἐβουρκωθῆκαν τὰ βουνά·
εἶναι βουβὰ τ' ἀηδόνια μας καὶ τὰ οὐράνια σκοτεῖνά,
κι ἡ δόλια μου ματιὰ θολή.
Παιδί μου, ὦρα σου καλή!

* * *

Εἶναι φωτιά στὰ σπλάχνα μου, καὶ τὸ κορμί μου παγωνιά·
σαλεύει ὁ νοῦς μου σὰν δενδρὶ ποῦ στέκει ἀντίκρυ στὸν χιονιά,
καὶ εἶναι ξέβαθο πολύ.
Παιδί μου, ὦρα σου καλή!

* * *

Βοῖζει τὸ κεφάλι μου σὰν τοῦ χειμάρρου τὴν βοή·
Λιποθυμᾷ ἡ καρδούλα μου, καὶ μοῦ ἐκόπηκ' ἡ πνοή
στὸ ὑστερνό σου τὸ φιλί.
Παιδί μου, ὦρα σου καλή!

« Ἀτθίδες αὖραι », Λονδῖνον, 1884

Γεώργιος Βιζυηνός

13. ΣΤΟ ΣΤΑΥΡΑ·Ι·ΤΟ

Ἀπὸ μικρὸ κι ἀπ' ἄφαντο πουλάκι, σταυραῖτέ μου,
παίρνεις κορμὶ μὲ τὸν καιρὸ καὶ δύναμη κι ἀγέρα,
κι ὀπλώνεις πῆχες τὰ φτερά καὶ πιθαμὲς τὰ νύχια,
καὶ μὲς στὰ σύννεφα πετᾷς, μὲς στὰ βουνὰ ἀνεμίζεις.
Φωλιάζεις μὲς στὰ κράκουρα*, συχνομιλᾷς μὲ τ' ἄστρα,
μὲ τὴ βροντὴ ἐρωτεύεσαι κι ἀπιδρομᾷς καὶ παίζεις
μὲ τ' ἄγρια τ' ἀστροπέλεκα· καὶ βασιλιά σὲ κρᾶζουν
τοῦ κάμπου τὰ πετούμενα καὶ τοῦ βουνοῦ οἱ πετρίτες*.
Ἔτσι γεννήθηκε μικρὸς κι ὁ πόθος μου στὰ στήθη
κι ἀπ' ἄφαντο κι ἀπ' ἄπλερο πουλάκι, σταυραῖτέ μου,
μεγάλωσε, πῆρε φτερά, πῆρε κορμὶ καὶ νύχια,
καὶ μοῦ ματώνει τὴν καρδιά, τὰ σωθικά μου σκίζει.
Κι ἔγινε τώρα ὁ πόθος μου αἰτός, στοιχειὸ καὶ δράκος,
κι ἐφώλ' ασε βαθιὰ βαθιὰ μὲς στ' ἄσαρκο κορμί μου,
καὶ τρώει κρυφὰ τὰ σπλάχνα μου, κρυφοβοσκάει τὴ νιότη.

Μπεζέρισα* νὰ περπατῶ στοῦ κάμπου τὰ λιοβόρια.
 Θέλω τ' ἀψήλου ν' ἀνεβῶ, ν' ἀράξω θέλω, αἰτέ μου,
 μὲς στὴν παλιά μου κατοικιά, στὴν πρώτη τῇ φωλιά μου,
 θέλω ν' ἀράξω στὰ βουνά, θέλω νὰ ζῶ μὲ σένα,
 θέλω τ' ἀνήμερο καπρί, τ' ἀρκούδι, τὸ πλατόνι*,
 καθημερινὴ μου κι ἀκριβὴ νὰ τὰ ἔχω συντροφιά μου.
 Κάθε βραδούλα, καθ' αὔγῃ, θέλω τὸ κρῦο τ' ἀγέρι
 νὰ ῥχεται ἀπὸ τὴ λαγκαδιά, σὰ μάνα, σὰν ἀδέρφι,
 νὰ μοῦ χαϊδεύῃ τὰ μαλλιά καὶ τ' ἀνοιχτά μου στήθη.
 Θέλω ἢ βρυσούλα, ἢ ρεματιά, παλιὲς γλυκὲς μου ἀγάπες,
 νὰ μοῦ προσφέρουν γιαντρικὸ τ' ἀθάνατα νερά τους.
 Θέλω τοῦ λόγγου τὰ πουλιὰ μὲ τὸν κελαηδισμό τους
 νὰ μὲ κοιμίζουν τὸ βραδύ, νὰ μὲ ξυπνοῦν τὸ τάχυ,
 καὶ θέλω νὰ ἔχω στρῶμα μου, νὰ ἔχω καὶ σκέπασμά μου,
 τὸ καλοκαίρι τὰ κλαδιά καὶ τὸ χειμῶν τὰ χιόνια.
 Κλωνάρια ἀπ' ἀγριοπρίναρα, φουρκάλες ἀπ' ἐλάτια,
 θέλω νὰ στρώνω στοιβανιές* κι ἀπάνω νὰ πλαγιάζω,
 ν' ἀκούω τὸν ἦχο τῆς βροχῆς καὶ νὰ γλυκοκοιμιέμαι.
 Ἀττ' ἡμερόδεντρο, αἰτέ, θέλω νὰ τρώω βαλάνια,
 θέλω νὰ τρώω τυρὶ ἀλαφιοῦ καὶ γάλα ἀπ' ἄγριο γίδι.
 Θέλω ν' ἀκούω τριγύρω μου πεῦκα κι ὄξυες νὰ σκούζουν,
 θέλω νὰ περπατῶ γκρεμνοὺς, ραϊδιά*, ψηλὰ στεφάνια*,
 θέλω κρεμάμενα νερά δεξιὰ ζερβιά νὰ βλέπω.
 Θέλω ν' ἀκούω τὰ νύχια σου νὰ τὰ τροχᾶς στὰ βράχια,
 ν' ἀκούω τὴν ἄγρια σου κραυγὴ, τὸν ἴσκιο σου νὰ βλέπω.
 Θέλω, μὰ δὲν ἔχω φτερά, δὲν ἔχω κλαπατάρια*,
 καὶ τυραννιέμαι καὶ πονῶ καὶ σβηέμαι νύχτα μέρα.
 Παρακαλῶ σε, σταυραῖτέ, γιὰ χαμηλώσου λίγο,
 κοὶ δῶς* μου τὶς φτεροῦγες σου καὶ πάρε με μαζί σου,
 πᾶρε με ἀπάνου στὰ βουνά, τί θὰ μὲ φάῃ ὁ κάμπος!

14. ΟΡΘΟ ΣΤΕΚΕΣΑΙ ΑΝΤΙΚΡΥ ΜΟΥ, ΟΛΟΜΟΡΦΟ ΒΟΥΝΟ

Ὁρθὸ στέκεσαι ἀντίκρυ μου, ὁλόμορφο βουνό,
βουνὸ μέ τ' ἄσπρα μάρμαρα καὶ τὰ σγουρὰ τὰ πεῦκα,
γλαρό, ἱλαρό πρὸς τὸ γλαυκὸν ὑψώνεσαι οὐρανὸ
καὶ λιγερόκορμος καθὼς τῶν λαγκαδιῶν σου ἡ λεύκα.

Ὀλόγυμνη ἢ χαλκόμαβη χυτὴ σου κορυφή,
στὰ πλάγια σου σὰ μέ χλωρὰ σμαράγδια ἄριοντυμένο,
ἔτσι χρυσὸ στὸ δειλινὸ καθὼς ἔχεις βαφή,
ὡσάν ὁλόφωτο ὄνειρο φαντάζεις ὑψωμένο.

Ὀλόρθο, ὁλόφωτο ὄνειρο ποὺ ἡ κορυφή ψηλὰ
ἀνέγνωιαστη, ἂν στὰ πόδια της κοιλάδα πρασινίζει
κι ἂν τραγουδοῦνε τὰ πουλιὰ καὶ τὸ νερό κυλᾷ,
ἀτάραχη πρὸς τὸ γλαυκὸ περίγυρο ἀντικρίζει.

Καὶ μόνο τὴ γαλήνη της ἀφήνει νὰ συρθῇ,
ἴσκιος στὴ ράχη ρόδινος καὶ στὴν πλαγιά ν' ἀπλώση,
καὶ μόνο τὴν ἀνάσα της σκορπίζει νὰ χυθῇ,
τὸ ράθυμο τὸ δειλινὸ γλυκὰ νὰ βαλσαμώση.

Μὲ τὸ νερὸ στὰ βάθη σου, βουνό, ποὺ ἀργοκυλᾷ
καὶ μὲ τὸ πεῦκο, ὁλόγυρα τὸ δάσος ποὺ τὸ κλείνει
καὶ τὸν ἀέρα χαίρεται ποὺ φτάνει ἀπὸ ψηλὰ
καὶ στὰ κλαδιὰ του χύνεται, κύμα καὶ φλοῖσβος σβήνει.

Μὲ τὴν κοιλάδα ἐμὲ ἡ ζωὴ καὶ τὴν πλαγιά ἀδελφή,
δὲ φτάνει μήτε ὡς ὄνειρο τὸ ψῆλος σου νὰ ὕγισθι.
ὦ, ἅς ἦταν τὴν γαλήνη της μονάχα μιὰ κορφή
καὶ στὸ δικό της δειλινὸ ροδόχρωμη νὰ χύση.

« Ἀπλοὶ Τρόποι »

Κώστας Χατζόπουλος

15. Σ Ω Κ Ρ Α Τ Η Σ

Μὲ τὸ γλυκὸ κρασί ἢ μαγεύτρα Πλάνη
τὴς ταπεινὲς ψυχὲς μεθάει κι εὐφραίνει
μὲ τὸ πικρὸ φαρμάκι ἢ Ἀλήθεια ραίνει
τοῦ ἀδούλωτου μετώπου τὸ στεφάνι.

Ἔτσι τοῦ Χάρου τὸ ποτήρι ἀγγίζει
στὰ χεῖλη του τ' ἀχνὰ ὁ Σωκράτης, κι ὅπως
τῆς μέθης τὸ ποτήρι ὁ χαροκόπος,
ὥς τῇ στερνῇ ρανίδα τὸ στραγγίζει.

Σκεπάζει μὲ τῇ φτωχικῇ χλαμύδα
τὴν ὄψη του, νὰ μὴ φανῇ τὸ ἀχνάρι
τοῦ πόνου ἀντίκρου στὸ θαμπὸ λυχνάρι,
καὶ κράζει ξεψυχώντας : οὐδὲν οἶδα !

Περνοῦν οἱ αἰῶνες. Οἱ σοφοὶ σκυμμένοι
στοῦ λογισμοῦ τὰ βύθη ἀνασκαλεύουν
τ' ἀνέγγιχτα, καὶ μὲ σκιᾶς παλεύουν·
καὶ τὸ μυστήριό τῆς ζωῆς μυστήριο μένει.

Καὶ κρίζουν : οὐδὲν οἶδα ! κι ἡ μορφὴ του
φωτόλουστη, ὀλοζώντανη προβάλλει
μπροστά τους, καθρεφτίζοντας τὰ κάλλη
ψυχῆς ἀγγελικῆς· μορφὴ προφήτου...

Ὅταν νεκρὸ στὸ χάος ἔν' ἄστρο σβέσσει,
χρόνοι κι αἰῶνες καὶ καιροὶ περνᾶνε
κι ἀκόμα ὁ κόσμος τὸ θωρεῖ, σὰν νά' ναι
τ' ἄστρο ψηλὰ στὴν ἴδια του τῇ θέσει.

« Ἐσπερινὸς »

Ἰωάννης Πολέμης

16. ΔΙΚΟ ΜΟΥ ΦΩΣ

Μεσουρανὶς ἡ ὀλόφεγγη ἡ Σελήνη
λαμποκοπᾷ κι ἀστράφτει πέρα ὡς πέρα,
τὸ φῶς τῆς μὲς στὸν ἔρημον αἰθέρα
τῆς νύχτας ὅλα τ' ἄλλα φῶτα σβήνει.

Μὰ ἐκεῖ βαθιά, ποὺ ροδοφέγγει ἡ μέρα,
ὅταν μικρὴ ζωὴ στὴ νύχτα μέινει,
ἐν' ἄστρο λίγο μὰ δικό τῳ χύνει
φῶς τρέμιο ἀπὸ τὴν ἀγνωστὴ του σφαίρα.

Κι είπα : τέτοιο καλό μακριά 'πό μένα,
 άφοϋ κοντά σε μεγαλεία ξένα
 ό,τι σιμώνει τὸ δικό του χάνει,

καλύτερα μακριά καὶ μοναχός μου!
 Σε μιὰ άγνωστη κρυφή γωνιά τοῦ κόσμου
 λίγο μὰ καὶ δικό μου φῶς μὲ φτάνει.

« Σκαραβαῖοι καὶ Τερρανόττες »

Ἰωάννης Γρουπάρης

17. ΤΟ ΛΕΝΕ Τ' ΑΗΔΟΝΑΚΙΑ

Ἄ! πῶς χτυπᾷ καμιά φορὰ τούτ' ἡ καρδιά κι ἀναφτερᾷ
 τώρα στὰ γεροντάματα,
 σὰν νιὸς νὰ ξαναχαίρομαι φεγγάρι - μέρα, ἀστροφεγγιά,
 δύσες, γλυκοχαράματα.

Σὰν ἀπ' τὴν τάξη τὴ μουχλή, στὸ πατρικό μου νὰ γυρνῶ,
 καὶ νὰ ἔχω σκόλη τρήμερη.
 καὶ νὰ εἶμαι γιὰ τὸ Γαλατὰ καὶ γιὰ τ' ἀθανάτο βουνό,
 μὲ τὴν πλαγιά τὴν ἡμερη.

Ἴκι ἐκεῖ σὰ νὰ μὲ καρτεροῦν γιδάρηδές μου πιστικοί,
 πρატάρηδες* συντρόφοι μου,
 μ' ἄλλους νὰ μπαίνω στὸ λογγὰ κι ἄλλοι ἀπ' τὴν άγναντη κορφή
 νὰ ρίχνουν στὸ πιστρόφι μου.

Κι ἀκόμα σὰ νὰ 'ν' ἔτοιμα, τυρί, μυζήθρα, τὸ σφαχτό,
 καὶ τὸ γλυκὸ τὸ νιώτικο,
 κι ἀπὰ σὲ πλατανόφυλλα τὸ κοκορέτσι τὸ ζεστό,
 καὶ τὸ ρακὶ τ' αἰλιώτικο.

Κι ὕστερα σὰ νὰ μοῦ κρατοῦν τὴν καλαμάτα στὸ χορὸ
 βλαχοῦλες καὶ βλαχόπουλα,
 κι ἐκεῖ πού σειέμαι καὶ λυγῶ καὶ στρίβω καὶ νυχοπατῶ,
 νὰ μοῦ φωνάζουν : ὅπουλα!...

*Α! πῶς χτυπᾷ καμιά φορὰ τούτ' ἡ καρδιά κι ἀναφτερᾷ,
καὶ πῶς μ' ἀνάβουν τὰ αἵματα,
σὰ νὰ μ' ἐκεῖ καὶ τραγουδῶ μὲ τὴ φλογέρα συνοδιά:
«Τὸ λένε τ' ἀηδονάκια στὰ κλεισορέματα...»

« Μεσολογγίτικα »

Μιλτιάδης Μαλακάσης

18. ΔΕΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Χριστέ μου, δῶσ' του τὴ χαρά, τὴ μόνη ποὺ μποροῦσε
νὰ σοῦ ζητήση ἀπάνω ἐκεῖ νοσταλγικὰ ἡ ψυχὴ του,
κάνε τὸ θαῦμα κι ἄσε τον νὰ ζήσει ὅπως ἐζοῦσε
σὲ μιὰ μεριά ποὺ τάχατες νὰ μοιάζει τὸ νησί του.

Νὰ 'ναι τὰ βράχια στὸ γκρεμὸ βᾶθιά κουφαλισμένα,
νὰ 'χη σωριάση ἡ θάλασσα στὴν ἀμμουδιὰ τὰ φύκια
κι ἀράδα ἀράδα στὸ γιालὸ δεμένα, ἀποσταμένα,
νὰ σιγοτρίζουν τὰ φτωχὰ σκιαθίτικα καίκια.

Νὰ 'ν' οἱ νησιώτισσες οἱ γριές, κι οἱ νιές οἱ πεθαμένες,
αὐτές, ποὺ τίς θλιμμένες τους μᾶς ἔλεγε ἱστορίες·
νὰ γνέθουν τὸ λινάρι οἱ γριές στὴν πόρτα καθισμένες,
καὶ στὰ παράθυρα σιμὰ ν' ἀνθίζουν οἱ γαζίες.

Κι ὕστερα ἀκόμα νὰ 'ναι ἐλιές καὶ νὰ 'ναι κυπαρίσσια,
σκυμμένα νὰ 'ναι, καὶ τὸ φῶς τ' ἄχνὸ νὰ προσκυνᾶνε,
νὰ τότε περιμένουνε στὸν κάμπο τὰ ξωκλήσια,
καὶ τὴν καμπάνα τους μακριὰ οἱ ἀγγέλοι νὰ χτυπᾶνε.

Δῶσ' του, Χριστέ μου, τὴ γλυκιὰ χαρὰ νὰ ἰδῇ καὶ πάλι,
τὴ γνώριμή του τὴ ζωὴ κοντὰ στ' ἀκροθαλάσσι,
ἄχ! ἔτσι ἀθῶα κι ἔτσι ἀπλὰ κι ἀγνὰ ὡς τὴν εἶχε ψάλλει,
ποὺ τῆς ἀξίζει ἐκεῖ ψηλά, μαζὶ μ' αὐτὸν ν' ἀγιάση...

« Σκιές »

Λάμπρος Πορφύρας

19. ΤΟ ΣΤΕΡΝΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Πῆραν στρατὶ στρατὶ τὸ μονοπάτι
 βασιλοπούλες καὶ καλοκυράδες,
 ἀπὸ τὶς ξένες χῶρες βασιλιάδες
 καὶ καβαλάρηδες ἀπάνω στ' ἄτι.

Καὶ γύρω στῆς γιαγιᾶς μου τὸ κρεβάτι,
 ἀνάμεσ' ἀπὸ δυὸ χλωμὲς λαμπάδες,
 περνούσανε, καὶ σὰν τραγουδιστάδες
 τῆς τραγουδοῦσαν—ποιὸς τὸ ξέρει ;—κάτι.

Κανεὶς γιὰ τῆς γιαγιᾶς μου τὴν ἀγάπη,
 δὲ σκότωσε τὸ Δράκο ἢ τὸν Ἀράπη,
 καὶ νὰ τῆς φέρη ἀθάνατο νερό.

Ἡ μάνα μου εἶχε γονατίσει κάτου·
 μ' ἀπάνω—μιὰ φορὰ κι ἓναν καιρὸ—
 ὁ Ἀρχάγγελος χτυποῦσε τὰ φτερά του.

« Σκιᾶς »

Δάμπος Πορφύρας

20. ΚΥΠΡΟΣ

Κύπρο, πῶς νὰ σὲ πῶ ;—μικρὴν Ἑλλάδα,
 ἢ τῆς Ἑλλάδας κόρη, ἢ Ἑλλάδα ἀκεραία ;
 Μὰ ὅπως καὶ νὰ σὲ πῶ, ἐσὺ λαμπάδα,
 καίεις στοὺς αἰῶνες μέσα πανωραία,

στήν πνοὴ τῶν Αὐρῶν καὶ τῶν Ζεφύρων!...
 Κόρες σου ἐσὲ ἀκριβὲς οἱ Ροδαφνοῦσες,
 ὦ χώρα τῶν Ἑρώτων καὶ τῶν Μύρων,
 ὦ Νησὶ φιλημένο ἀπὸ τὶς Μοῦσες!

Μ' ἂν εἶσαι μὲ τ'ς ἀνθούς τοῦ γλυκανίσου
 καὶ μὲ τὰ ροδοστάματα πλασμένη,
 εἶσαι καὶ Μάνα τῆς Συγκλητικῆς σου,
 ὦ Μεγαλόνησο ἀντρεωμένη!

Καὶ μὲ τοῦ Ἀντρονικού σου τὴν ψυχὴ,
στὰ Μαρμαρένια Ἀλώνια,
πόσες φορές δὲν πάλεψες ἐσὺ
μὲ τὸ Χαμό ; Καὶ βγήκες ἀπ' τὰ χρόνια

πάντα ξανανιωμένη—ἄξαφνο φύλλο
ἄνοιξης νέας ! Γιατὶ στὴν ἀγκαλιά σου
κρατᾷς σὰ φυλαχτὸ τὸ Τίμιο Ξύλο,
ποῦ σοῦ ἔφερε ἡ βυζαντινὴ Κυρά σου.

Καὶ δὲν μπορεῖ κανένα ξένο χέρι
νὰ σοῦ τὸ πάρη δίχως νὰ καῇ,
ὦ Κύπρο, ἀπὸ τὸ θεῖο Περιστέρι
τρισαγιασμένη, ὦ Κύπρο Ἑλληνική.

Εἶμ' εὐτυχὴς ποῦ σὲ εἶδα, ποῦ τὰ δῶρα
ἔπαλλα τὰ κρυφὰ σου—Χελιδόνι !—
καὶ πῶς εὐτυχὴς ἂν θὲ νὰ ζῶ τὴν ὥρα
τῆς Λευτεριᾶς σου, ποῦ ἔρχεται, σιμώνει

Περιοδικὸν « Νέα Ἑστία »

Σωτήρης Σκίπης.

21. Λ Ο Υ Η Σ

Σπύρο, ὅχ τὰ βάθη τῆς καρδιᾶς σοῦ δίνω τὴν εὐκὴ μου.
Μακαρισμένοι σου οἱ γονιοὶ ποῦ τέτοιο παλικάρι
μέσα στὰ σπλάχνα τους νὰ δοῦν ἀξιώθηκαν, παιδί μου
μακαρισμένη τοῦ χωριοῦ κι ἡ νιά ποῦ θὰ σὲ πάρη.

Τὶ μαῦρα χρόνια πέρασαν, καταραμένα χρόνια !
Μὲ σιχασιᾶς μᾶς ἔβλεπε ὅλος ὁ κόσμος μάτι,
κι ἦτανε, Σπύρο μου, νὰ κλαῖς ποῦ ἡ τόση καταφρόνια,
τὸ τόσο μίσος κι οἱ ντροπές, μᾶς ἄξιζαν κομμάτι.

Πρῶτος ἐσὺ, ὁ Μητρόπουλος, ὁ Πύργος, κι ἄλλα ἀδρέφια
μᾶς χύσατε παρηγοριᾶς μὲς στὶς πληγές μας λάδι·
μᾶς φαίνεται σὰ νὰ σκορποῦν στὸν οὐρανὸ τὰ νέφια,
σὰ νὰ προβάλλη ἀλάργα ἐκεῖ ἡ πούλια στὸ σκοτάδι.

Μὰ δὲ σοῦ πρέπει, Σπύρο μου, μὲς στὸ χωριὸ νὰ μείνης,
δὲν πρέπει φυτάρια καὶ τσαπιά τὸ χέρι σου νὰ ἀγγίξη·
κατέβα ὡς τὴν Ἀθήνα μας Φραγκορωμιὸς νὰ γίνης
ἐδῶ δὲν τυραγνᾷ δουλειὰ μὴτ' ἥλιος δὲ μαυρίζει.

Ἄσε τὴ γλώσσα τοῦ χωριοῦ καί, Σπύρο μου, ἐτοιμάσου
νὰ μάθης γλώσσα πού ὁμορφιὲς ἔχει πολλὲς καὶ κάλλη·
μᾶς ἔκανε τὴν πρώτη ἀρχὴ τὸ τηλεγράφημά σου...

Ἔλα, προσμένουν μ' ἀγκαλιὰ ὀρθάνοιχτη οἱ δασκάλοι.

Ὅμως τί λέω ; Ἄν ἔρθουνε νὰ σὲ γνωρίσουν ξένοι,
μὲ πιάνει φρίκη, τί μπορεῖ νὰ μᾶς κακοντροπιᾷσης.
Λούη! ἡ πατρίδα τ' ἀπαιτεῖ, ὁ τόπος τὸ προσμένει,
νὰ ἀφήσης τὰ Ρωμαίικα καὶ Γαλλικὰ νὰ πιάσης.

Σπύρο, ἂν ποτὲ κανένας τους ὡς τὸ χωριὸ ξεπέση
ἀπ' τὴν Ἀθήνα, κι ἂν σοῦ πῇ τὴν τσάπα σου ν' ἀφήσης,
ἀκούμπα ἐσὺ τὰ χέρια σου στὴν ἀτσαλένια μέση
καὶ καταδέξου μιὰ στιγμή νὰ τὸν παρατηρήσης.

Νιὸς θὰ 'ναι μὰ θ' ἀσπρολογοῦν τὰ λιγοστὰ μαλλιά του·
μὲ τὴ θωριά του σὰ φλουρί, μὲ χεῖλια πανιασμένα,
μ' ἄλαμπα μάτια καὶ τσιμπλιά, ματόφυλλα πεσμένα,
θὰ σοῦ μιλᾷ, ἀνασαίνοντας σάπια πνοὴ θανάτου.

Καὶ πὲς του, ἂν θέλῃ μιὰ φορὰ κι αὐτὸς νὰ ζωντανέψῃ,
νὰ κάνῃ μέση σίδερο, πλεμόνια σὰ στουρνάρι,
ἂς ἔρθῃ, πὲς του, ὡς τὸ χωριὸ μαζί σου νὰ δουλέψῃ
μὲ τσάπα καὶ ξινάρι.

« Ταμπουράς καὶ Κόπανος »

Ἄλῆξανδρος Πάλλης

22. ΤΟ ΠΑΤΡΙΚΟ ΜΑΣ ΣΠΙΤΙ

Τὸ πατρικὸ μας σπίτι, στὸ λιμάνι,
πού γνῶρισε δυὸ ὀλάκερους αἰῶνες,
σὲ τέσσερες στεκότανε κολόνες
παμπάλαιο ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ Ὁσμάνη.

Στὴ στέγη του ἂν βροντούσανε οἱ χειμῶνες,
κυκλώπειο πάντα κι ἄτρεμον ἐφάνη·
ψηλὰ οἱ ἅγιονορείτικες εἰκόνες
μὲ τὸ ἱερὸ ὀλοτρόγυρα λιβάδι.

Κι ὅταν ἡ Μούσα ἐπάνω σου ἄγρυπνοῦσε,
καὶ τὰ φτερά κρατώντας ἀπλωμένα,
τὸ χέρι μου καλόβουλη ὀδηγοῦσε,

ψηλώνανε οἱ κολόνες του ὀλοένα,
νὰ πᾶνε ἀεροσάλευτο τὸ σπίτι
στὸν ἑβδομο οὐρανὸ τοῦ Ἀποσπερίτη !

« Ὁ ἀνθισμένος δρόμος »

Στέφανος Δάφνης

23. ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

α') Τὸ φτάσιμο

Θὰ βραδιάζη ἡ μέρα, ὅταν θὰ φτάνωμε
στοῦ χωριοῦ τ' ἀποσκιασμένα ὀλώνια·
θὰ φανοῦν λευκὰ τὰ χωριατόσπιτα
πίσω ἀπὸ τῶν πεύκων τ' ἀκροκλώνια.

Μακριὰ θ' ἀκούωνται ἀρνιῶν βελάσματα·
βραδινὴ καμπάνα θὰ σημαίνει·
στὴ βρυσούλα βόδια θὰ ποτίζονται,
θὰ καπνίζουν φοῦρνοι φλογισμένοι.

Θὰ βαθιανασαίνωμε στὸ διάβα μας
μυρωδιὰ ἀπὸ στάχυα θερισμένα.
Θὰ μᾶς εὐχηθοῦν τὸ « καλῶς ἦρθατε »
χέρια ἀπὸ τὸν κάματο ἀργασμένα.

Ἀπὸ τὸ κατώφλι ἀναμερίζοντας
 τοῦ καιροῦ τ' ἀγκάθια καὶ τὰ χόρτα,
 τοῦ κλειστοῦ παλιόπυργου θ' ἀνοίξωμε
 τὴ βαριά τὴ σιδερένια πόρτα.

β') Γ λ υ κ ο χ α ρ ά μ α τ α

Θὰ μᾶς ποῦν τὸ πρῶτο καλημέρισμα
 πρωτοξύπνητα τὰ χελιδόνια
 στὶς φωλιές τοῦ πύργου—πρῶτο σάλεμα
 τῆς ζωῆς θὰ φτάση ἀπὸ τ' ὀλώνια.

Καὶ θὰ τρικυμίσουν τὶς ἀτάραχτες
 τῶν βουνῶν πλαγιές, τὶς σμαραγδένιες,
 οἱ φωνές, ποὺ μαρτυροῦν τὸ ξύπνημα
 τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς δουλειᾶς τὶς ἔγνοιες.

Στ' οὐρανοῦ τὸ ρόδισμα κατάντικρυ
 τὰ κλειστά μας μάτια θ' ἀνοιχτοῦνε
 κι ὕστερα ἀπὸ τόσα βασιλέματα
 πρῶτο γλυκοχάραμα θὰ ἰδοῦνε.

γ') Τ ὀ τ ά μ α

Γλιστερό τὸ μονοπάτι ἀπὸ πευκόφυλλα
 στοῦ χωριοῦ τὴν ἐκκλησοῦλα θὰ μᾶς φέρη,
 θὰ ζητᾷ σὲ σκίνων κλώνους μὲ τρεμόγελο
 νὰ συγκρατηθῇ τ' ἀδύνατό μου χέρι.

Κάτω ἀπὸ φτελιές ψηλόκορμες, κισσόζωστες,
 ἄγριο κλῆμα τὴ σκεπὴ της θ' ἀποκρύβη.
 Κι ἂν δὲν ἦταν κρεμασμένο ἐκεῖ τὸ σήμαντρο,
 δὲν ξεχώριζε ἀπὸ χωριανὸ καλύβι.

Ταπεινὴ, φτωχοῦλα, ἡ πίστη· τὴ θεμέλιτ' ὦσε
 κι ἔχει γύρω εἰκόνες ἄτεχνα γραμμένες,
 μὰ εἶν' ὁ Θεὸς ἐκεῖ κοντύτερα στὸν ἄνθρωπο,
 παρὰ σ' ἄλλες ἐκκλησιές λαμπροχτισμένες.

Στ' Ἅγιο Βῆμα ἐμπρός, λυγίζοντας τὰ γόνατα,
προσευχὴ ἢ ψυχὴ μου ἀμίλητη θὰ λήη,
καὶ τὰ χέρια μου θ' ἀνάψουν καθὼς τό 'ταξα,
τὸ καντήλι, ποὺ μερόνυχτα θὰ καίη.

δ') Τὰ πρωτοβρόχια

Μὲ τὰ πρωτοβρόχια θὰ ῥθουν τὰ μηνύματα
τοῦ χειμῶνα : τὸ ποτάμι θὰ θολώση,
θὰ τριζοβολοῦν ξερὰ τὰ πλατανόφυλλα,
θὰ κρῦψη ἡ νύχτα καὶ θὰ μεγαλώση.

Θὰ δροσοσταλάζουν κόκκινα τὰ κούμαρα,
κυκλαμιές θ' ἀνθοῦν στὸ χῶμα ταίρια—ταίρια,
θὰ καπνίζουν σφαλιστὰ τὰ χωριατόσπιτα,
καὶ θ' ἀρχίσουν τὰ σπιτιάτικα νυχτέρια.

Θὰ σωπάσῃ ὁ τζίτζικᾶς, κι ἔτοιμοτάξιδα
γί' ἄλλων τόπων Ἄνοιξη, μακριὰ ἀπ' τὰ χιόνια,
βράδυ—βράδυ ὡς τὰ μεσούρανα θὰ χύνωνται,
μαῦροι φτερωτοὶ σταυροί, τὰ χελιδόνια.

ὦ χαρά μας ! τὸ χειμῶνα θὰ προσμένωμε,
δίχως πάγους καὶ χιονιές νὰ φοβηθοῦμε :
τῆς ζωῆς μας τὸ στερνὸ ταξίδι ἐκάναμε
καὶ τὴν ἀνοιξη ἄλλων τόπων δὲν ποθοῦμε !

« Θὰ βραδιάζῃ »

Γεώργιος Δροσίνης

24. ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ

Τιμὴ σ' ἐκείνους, ὅπου στὴν ζωὴ των
ὄρισαν καὶ φυλάγουν Θερμοπύλες,
ποτὲ ἀπὸ τὸ χρέος μὴ κινουῦντες·
δίκαιοι κι ἴσοι σ' ὅλες των τὲς πράξεις,
—ἀλλὰ μὲ λύπη κιόλας κι εὐσπλαγχνία·

γενναῖοι, ὅσάκις εἶναι πλούσιοι, κι ὅταν
εἶναι πτωχοί, πάλ' εἰς μικρὸν γενναῖοι,
πάλι συντρέχοντες ὅσο μποροῦνε·
πάντοτε τὴν ἀλήθειαν ὁμιλοῦντες,
πλὴν χωρὶς μισος διὰ τοὺς ψευδομένους.

Καὶ περισσότερη τιμὴ τοὺς πρέπει,
ὅταν προβλέπουν—καὶ πολλοὶ προβλέπουν—
πὼς ὁ Ἐφιάλης* θὰ φανῇ στὸ τέλος,
κι οἱ Μῆδοι ἐπὶ τέλους θὰ διαβοῦνε.

« Ποιήματα »

Κωνσταντῖνος Καβάφης

25. ΠΑΥΛΟΣ ΜΕΛΑΣ

Σὲ κλαίει λαός. Πάντα χλωρὸ νὰ σειέται τὸ χορτάρι
στὸν τόπο πού σὲ πλάγιασε τὸ βόλι, ὦ παλικάρι !
Πανάλαφρος ὁ ὕπνος σου· τοῦ Ἀπρίλη τὰ πουλιά
σὰν τοῦ σπιτιοῦ σου νὰ τ' ἀκοῦς λογάκια καὶ φιλιὰ,
καὶ νὰ σοῦ φτάνουν τοῦ χειμῶνα οἱ καταρράχτες
σὰν τουφεκιοῦ ἀστραπόβροντα καὶ σὰν πολέμου κράχτες.
Πλατιά τοῦ ὀνείρου μας ἡ γῆ καὶ ἀπόμακρη. Καὶ γέρνεις
ἐκεῖ καὶ σβεῖς γοργά.
Ἰερὴ στιγμή. Σὰν πιὸ πλατιά τὴ δείχνεις, καὶ τὴ φέρνεις
σὰν πιὸ κοντά !

« Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Μοναξιά »

Κωστής Παλαμᾶς

26. Χ Ι Μ Α Ρ Α

Δὲν τοὺς βαραίνει ὁ πόλεμος,
ἀλλ' ἔγινε πνοή τους.

ΣΟΛΩΜΟΣ « Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι »

Ἄς ἀνθισαν οἱ μυγδαλιές, κι ἄς τὴν κρυφομηνᾶτε
τὴν ἀνοιξὴ ἀπὸ τώρα
μὲ τὰ γλυκοχαράματα καθὼς γοργοϋπνᾶτε,
πουλάκια εἰρηνοφόρα.

Ἄς εἶναι μέσα μου ἡ καρδιά σκληρὰ σφιχτοδεμένη
ἀπὸ ἓνα ρήγα πόνου
ποῦ ἀπάνου σὲ χαλάσματα μαστόρεψε καὶ σταίνει
τὸ μαῦρο του τὸ θρόνο.

Ἄς ἄνθισαν οἱ μυγδαλιές. Νά ! Ὁ οὐρανὸς θολώνει,
νά ! τοῦ Φλεβάρη ἡ μπόρα
σὲ φοβερίζει ἀτίναχτη μὲ τ' ὄψιμο τὸ χιόνι,
πλάση λευκὴ ἀνθοφόρα.

Ἄς κλαίῃ καὶ μέσα μου ἡ καρδιά. Κι ἀπὸ τὰ κλάματά της
ἀθάνατο λουλούδι,
τῆς μοναξιᾶς παρηγοριά, τῆς Χώρας παραστάτης,
φυτρώνει τὸ Τραγούδι.

Τέλος νὰ πῆρε ὁ πόλεμος ; Ἄλλος δὲν εἶναι ἀγώνας ;
Ἑλλήνων ἱεροὶ λόχοι,
γιὰ ὕπνο βαρὺ σᾶς δέχτηκε τῆς δόξας ὁ λιμιῶνας* ;
Ἡ δάφνη ἀμάραντη ;—Ὅχι !

Λαλούμενα ξενύχτηδων. Σωπᾶτε, χαροκόποι !
Ὡ σπαθωτὴ κιθάρα
τυρταία, φόρεσε πύρινη, μπροστὰ στὴν κρύαν Εὐρώπη,
κορόνα τῇ Χιμάρᾳ !

Κιθάρα μου, ἀνυπόταχτη ψυχὴ, οἱ καιροὶ καὶ οἱ τόποι
πάντα ὑποταχτικοὶ σου,
φῶς πάρε ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο, νύχτα ἀπὸ τὴ Ροδόπη,
καὶ λάμψε καὶ σκορπίσου.

Στὰ χιμαριώτικα βουνὰ ροβόλα, τὰ τουφέκια
τ' ἄγρια συντρόφεψέ τα,
μὲ τῆς πατρίδας τὴν ψυχὴ καὶ μὲ τ' ἀστροπελέκια
τὴν ἄγια γῆ χαιρέτα.

Γειά σας, χαρά σας Βασιλιὰ νικητή, Κυβερνήτη*
 μέ τήν τρανή τή γνώμη !
 Θυσίας βωμός ! Έκεῖ πετῶ, φτερὰ μέ πᾶν πετρίτη,
 ἐμένα εἶν' ἄλλοι οἱ δρόμοι.

Στοὺς ξέγνοιαστους ἀλίμονο ! τοὺς πρέπει νὰ εἶναι δοῦλοι,
 στὸν ἄρπαγα τρομάρα !
 Ἡ Ἑλλάδα ποῦ ; Στὴν Ἥπειρο. Δόξα στὸ Κακοσοῦλι,
 νίκη σ' ἐσέ, Χιμάρα !

Τὰ Γιάννενα ὀνειρεύονται, ἡ Κρήτη ξαποσταίνει,
 βουβή ἡ Θεσσαλονίκη,
 ἡ Ἀθήνα ξεφαντώνει... Ποιὸς βογκάει σὰ νὰ πεθαίνει ;
 —Χιμάρα, ὀλόρθη ! Οἱ λύκοι.

« Βωμοὶ », 14 τοῦ Φλεβάρη 1914

Κωστής Παλαμᾶς

27. ΠΑΤΡΙΔΕΣ

α') Πάτρα

Ὅπου βογκάει τὸ πολυκάραβο λιμάνι
 ἀπ' ἄγριο κύμ' ἀπλώνεται δαρμέν' ἡ χώρα,
 καὶ δὲ θυμᾶται μήτε σὰν ὀνείρου πλάνη
 τὰ πρωτινὰ μετὰξια τῆς τὰ πλουτοφόρα.

Πολύκαρπα τ' ἀμπέλια τὴν πλουτίζουν τώρα·
 τὸ κάστρο τῆς φορεῖ, παλαικὸ στεφάνι,
 δίψα τοῦ ξένου, Φράγκου, Τούρκου, ἀπὸ τὴν ὥρα
 ποὺ τὸ διπλοθεμέλιωσαν οἱ Βενετσάνοι.

Ἐνα βουνὸ ἀπὸ πάνω τῆς ἀγρυπνοστέκει,
 κι ὁ Παρνασσὸς λευκοχαράζει στὸν ἀέρα
 βαθιά, κι ὁ Ρουμελιώτης ὁ Ζυγὸς παρέκει·

αὐτοῦ πρωτάνοιξα τὰ μάτια μου στὴ μέρα,
 κι ἡ μνήμη μου σὰν ὄνειρο τοῦ ὀνείρου πλέκει
 γλυκιά, μισοσβησμέν' εἰκόνα, μιὰ μητέρα.

β') Μεσολόγγι

Στὴ νησόσπαρτη λίμνη ποὺ τὸ μαϊστράλι
ἀπὸ θαλασσινὴ δυναμωμένο ἄρμύρα
ταράζει πέρα τὸ φυκόστρωτο ἄκρογιαλί,
μ' ἔριξ' ἐκεῖ πεντάρφανο παιδάκι ἡ Μοῖρα.

Ἐκεῖ ὁ Βοριᾶς μὲ τὴ Νοτιά, ἐκεῖ ἡ πλημμύρα
σὲ μάχη μὲ τὴ ρήχη βρίσκεται μεγάλη·
μακριά, μὲς στοῦ πελάγου τὸν καταποτήρα
τοῦ ἡλίου χάνεται τὸ ὑπέρλαμπρο κοράλλι.

Ἐκεῖ ἀπ' τῆς τρίκορφης Βαράσοβας τὰ ὕψη
σὰν ἀπὸ πύργου δῶμα, δέσποινα ἡ Σελήνη
στὰ ὀλόστρωτα νερὰ τὴν ὄψη της θὰ σκύψη·

μὰ τὴν ἀθῶα ἐκεῖ παιδιάτικην εἰρήνη
καὶ πουθενὰ δὲ γνώρισα· μόνο τὴ θλίψη·
καὶ τὴ σπῖθα τοῦ νοῦ ποὺ μιὰ φωτιά ἔχει γίνει.

γ') Ἀθήνα

Ἐδῶ οὐρανὸς παντοῦ κι ὀλοῦθε ἡλίου ἀχτίνα,
καὶ κάτι ὀλόγυρα σὰν τοῦ Ὑμηττοῦ τὸ μέλι,
βγαίνουν ἀμάραντ' ἀπὸ μάρμαρο τὰ κρίνα,
λάμπει γεννήτρα ἑνὸς Ὀλύμπου ἡ θεία Πεντέλη.

Στὴν Ὀμορφιά σκοντάβει σκάφτοντας ἡ ἄξινα,
στὰ σπλάχνα, ἀντὶ θνητοὺς θεοὺς κρατᾷ ἡ Κυβέλη*
μενεξεδένιο αἶμα γοργοστάζ' ἡ Ἀθήνα
κάθε ποὺ τὴ χτυπᾷ τοῦ Δειλινοῦ τὰ βέλη.

Τῆς ἱερῆς ἐλιᾶς ἐδῶ ναοὶ καὶ οἱ κάμποι·
ἀνάμεσα στὸν ὄχλο ἐδῶ ποὺ ἀργοσαλεύει
καθὼς ἀπάνου σ' ἀσπρολούλουδο μιὰ κάμπη,

ὁ λαὸς τῶν λειψάνων ζῇ καὶ βασιλεύει
χιλιόψυχος· τὸ πνεῦμα καὶ στὸ χῶμα λάμπει·
τὸ νιώθω μὲ σκοτάδια μέσα μου παλεύει.

δ') Έ λ λ ά δ α

Ἡ Ρούμελ' εἶναι μιὰ κορόν' ἀπὸ ρουμπίνι
 κι εἶν' ὁ Μοριάς μιὰ σμαραγδένια λαμπυράδα,
 κι ἐφτάδιπλο τὰ Ἐφτάνησα εἶναι μπουγαρίνι*,
 νεραίδα εἶν' ἀφρογένηνητη κάθε Κυκλάδα.

Κομματιασμένη κι ἡ Ἡπειρο γελάει κι ἐκείνη,
 κι ἡ Θεσσαλία σκορπίζει μιὰ ξανθὴ ὁμορφάδα·
 κρυμμένη στὴν πολύπαθη τὴ Ρωμιοσύνη
 σὰ νὰ ξανοίγω τὴ βασίλισσα Ἑλλάδα.

Ἀκόμα τὸ ἔλατο τῆς λεβεντιάς φουντώνει,
 κι ἀπ' τῶν αἰώνων τοὺς καημοὺς κι ἀπὸ τὰ πάθη
 τοῦ Διγενῆ ἡ πνοὴ παντοῦ χυμένη πλάθει

Κανάρη, Καραϊσκάκη καὶ Κολοκοτρώνη·
 καὶ μὲς στῆς χρυσοπράσινης νυχτιάς τὰ βάθη
 ἀκόμ' ἀργολαλεῖ τοῦ Κολωνοῦ τ' ἀηδόνι*.

2.

Ἀπὸ τὸ Δούναβη ὡς τὴν ἄκρη τοῦ Ταινάρου
 κι ἀπὸ τ' Ἀκροκεραύνια στὴ Χαλκηδόνα
 διαβαίνεις, πότε σὰν τῆς θάλασσας Γοργόνα*,
 πότε σὰν ἀγαλμ' ἀπὸ μάρμαρο τῆς Πάρου.

Πότε κρατᾷς τὴ δάφνη ἀπὸ τὸν Ἑλικώνα
 καὶ πότε ὀρμᾷς μὲ τὴ ρομφαία τοῦ βαρβάρου,
 καὶ μὲς στὸ πλάτος τοῦ μεγάλου σου λαβάρου
 βλέπω διπρόσωπη ζωγραφισμέν' εἰκόνα.

Ἐδῶ ἱερὸς ὁ Βράχος φέγγει σὰν τοπάζι*
 κι ὁ λευκοπάρθενος χορὸς τῶν κανηφόρων
 προβαίνει καὶ τὸν πέπλο τῆς θεᾶς ταράζει·

καὶ πέρ' ἀστράφτουν τὰ ζαφεῖρια τῶν Βοσπόρων,
 κι ἀπ' τὴ Χρυσόπορτα* περνώντας ἀλαλάζει
 ὁ θρίαμβος τῶν νικητῶν Αὐτοκρατόρων.

ΣΑΤΙΡΙΚΑ

28. Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΜΟΥ

Ἄν καὶ δὲν πιστεύω πῶς θὲ νὰ πεθάνω,
 ἂν καὶ μὲς στὸ ἄνθος εἶμαι τῆς ζωῆς μου,
 διαθήκη ὅμως σκέπτομαι νὰ κάνω,
 γιὰ νὰ μὴ μὲ τύπη ἡ συνείδησίς μου.

Ποιὸς γνωρίζει τάχα τί τοῦ ξημερώνει ;
 ἐνῶ πᾶς στὸ δρόμο ξένοιαστος, τί φρίκη !
 ἅμαξα ἢ κάρο σὲ καταπλακώνει
 κι ἔτσι ξεμπερδεύεις δίχως διαθήκη.

Πένα στὴ θανή μου ὕμνους νὰ μὴ γράφει,
 οὔτε δάκρυ θέλω νὰ χυθῇ κανένα
 κι οὔτε αὐτὸς ἀκόμη θέλω νὰ μὲ κλάψει
 ποὺ ἐλπίζει ψῆφο νὰ ᾿χει κι ἀπὸ μένα.

Εἰς τὸ Οὐ εστ μίνστερ* θέλω νὰ μὲ θάψουν,
 ἀλλ' ἀφοῦ βεβαίως τοῦτο δὲν θὰ γίνη,
 ὅπου σᾶς ἀρέσει τάφο ἅς μοῦ σκάψουν
 κι ὅλη μου ἡ δόξα κτῆμα σας ἅς μείνῃ.

Κανεῖς φίλος λόγο νὰ μὴ μ' ἀπαγγεῖλῃ,
 κι ἂν στὸ νοῦ του τέτοιο ἔγκλημα περάσῃ,
 νὰ τὸν σακατέψουν στὶς σβερκιές οἱ φίλοι
 κι εἴθε τῇ μιλιὰ του στὴ στιγμή νὰ χάσῃ.

Καὶ τ' ἀκίνητά μου καὶ τὰ κινητὰ
 τὰ χαρίζω ὅλα στὴν καλὴ πατρίδα,
 ὄχι γιὰ νὰ κάνῃ πόλεμο μ' αὐτά,
 ἀλλὰ ν' ἀγοράσῃ λίγη δαμαλίδα.

Τούτη μου τὴν κόμη τὴν ποιητικὴν,
 ἀπὸ τώρα δίνω γιὰ κληρονομιά
 εἰς τὸν Λεονάρδο καὶ τὸν Ψιακή...
 Δὲν θὰ βροῦν βαμμένη οὔτε τρίχα μιά.

Τέλος τὸ κεφάλι τὸ ποιητικὸ
 στοὺς κρανιοσκόπους μποναμάς ἄς μένη,
 νὰ τὸ ψάχνουν μέσα κι ἔξω μὲ φακό,
 γιὰ νὰ βροῦν ποιά βίδα εἶναι χαλασμένη.

« Ἀπαντα »

Γεώργιος Σουρῆς

ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

29. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Ἐλευθερία γιὰ τὸ Ρωμιό
 θὰ πῇ, ἐὰν δὲν σφάλλω,
 νὰ μὴν ἀνέχεται ποτε
 κανένα πιὸ μεγάλο.

30. Ο ΦΘΟΝΟΣ

Ὁ φθόνος ὅσο νὰ 'ν' κακός,
 μά 'χει καὶ τὸ καλὸ του :
 κἀναι κι αὐτὸν τὸν μοχθηρὸ
 νὰ λιώνη ἀπ' τὸ κακό του.

« Ἐπιγράμματα »

Κωνσταντῖνος Σκόκος

31. ΚΡΕΙΣΣΟΝ ΣΙΓΑΝ

Συχνὰ ἡ σοφία εἶναι βουβή,
 λὲς καὶ δὲν ἔχει χεῖλια·
 μὰ ἡ μωρία ἀκούεται
 ἐδῶ καὶ δέκα μίλια.

32. ΕΙΣ ΘΕΑΤΡΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Μὴν ἀκοῦς τί φλυαροῦνε.
 Μήπως ξέρουνε τί λένε ;
 Γράφεις δράματα — γελοῦνε,
 γράφεις κωμωδίες — κλαῖνε.

33. ΕΙΣ ΑΣΤΕΙΟΝ ΚΥΝΗΓΙΟΝ

Τέτοια τρομάρα προξενεῖ,
σὰν βγαίνει στὸ κυνήγι,
ὅπου τὸν βλέπουν τὰ πουλιὰ
καί... ὅπου φύγη — φύγη.

34. ΕΙΣ ΑΔΕΞΙΑΝ ΠΙΑΝΙΣΤΡΙΑΝ

Τόσο πολὺ χριστιανικά
πᾶνε τὰ δάκτυλά σου,
πού δὲν γνωρίζει ἡ δεξιὰ
τί κάνει ἡ ἄριστερά σου.

« Νεοελληνικὴ Ἀνθολογία »

Κωνσταντῖνος Σκόκος

III. ΘΕΑΤΡΟΝ

I. ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Δράμα εἰς τρεῖς πράξεις

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου ἐλήφθη ἐκ τοῦ μύθου τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου Πυγμαλίωνα. Κατὰ τὸν μῦθον οὗτος ἠγάπησε τὸ ὡραῖον ἄγαλμα τῆς Γαλατείας, τὸ ὁποῖον κατὰ παράκλησιν αὐτοῦ ἡ Ἀφροδίτη ἐξωογόνησε καὶ μετέβαλεν εἰς γυναῖκα· ταύτην ὁ Πυγμαλίων ἐνυμφεύθη, ἀπέκτησε δὲ ἐξ αὐτῆς υἱὸν τὸν Πάφον.

Εἰς τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐκ τῆς δευτέρας πράξεως ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πυγμαλίωνος Ρέννος, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει μέρος εἰς τὴν ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν, διηγεῖται τὰς περιπετείας του εἰς τὸν Πυγμαλίωνα καὶ τὴν σύζυγόν του Γαλάτειαν.

(Ἀπόσπασμα)

Ο ΟΡΦΕΥΣ ΚΑΙ ΑΙ ΣΕΙΡΗΝΕΣ*

Πρᾶξις Β' — Σκηνὴ Β

(Ἐνῷ ὁ Ρέννος καὶ ὁ Πυγμαλίων συνομιλοῦν, εἰσέρχεται πλήρης χάριτος καὶ ἐλαφρότητος ἡ Γαλάτεια)

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Τί διηγεῖται πάλιν ὁ Ρέννος ;

ΠΥΓΜΑΛΙΩΝ

Λέγει, ὅτι εἰς οὐδεμίαν τῆς γῆς γωνίαν ἀπήντησε τὸ κάλλος τῆς μορφῆς σου, Γαλάτεια.

ΡΕΝΝΟΣ

Ἀληθῶς. Ἐγώ, ὅστις ἠτένισα καὶ ἤκουσα τὰς Σειρῆνας...

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Τὰς Σειρῆνας ; Ποῖαι πάλιν εἰσὶν αὗται ; Χθὲς μᾶς διηγείσο περὶ τῶν τεθλιμμένων θεῶν τῆς Αἰγύπτου, περὶ μομμῶν καὶ κροκοδείλων, ἦσαν δὲ ὡραῖα ὅσα ἔλεγες, ὥς ἂν ὠμίλεις περὶ νυμφῶν. Εἰπέ μας σήμερον περὶ τούτων. Τί ἦσαν λοιπὸν αἱ Σειρῆνες ;

PENNOΣ

Ἐρατειναὶ ὥς μάγισσαι, ἀνηλεεῖς ὥς τίγρεις.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

ὦ! ... Λοιπὸν τί ἦσαν;

PENNOΣ

Γυναῖκες.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Τότε θὰ ἦσαν γραῖαι δυσειδεῖς, Ρέννε, ὥς αἱ Ἑρινύες.

PENNOΣ

Ὅχι, Γαλάτεια. Ἦσαν αἱ Σειρῆνες νεαραί, εὐειδεῖς, μελίφθογγοι· τὸ δὲ κάλλος αὐτῶν, ἡ νεότης καὶ ἡ φωνὴ ἦσαν τοιαῦτα, ὥστε μανίαν ἐνέπνεον.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Ποῖαι γυναῖκες! ... Εἶδες λοιπὸν αὐτὰς καὶ ἤκουσες τῆς φωνῆς των;

PENNOΣ

Ἦμην ἐκ τῶν τελευταίων θνητῶν, ὅσοι ἤκουσαν τῆς φωνῆς των. Εἶναι μακρὰ ἱστορία πλήρης κινδύνων καὶ ἄθλων, περιπετειῶν καὶ νεότητος.

ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Εἰπέ μας λοιπὸν, διηγήσου, Ρέννε!

(Παρακάθεται πλησιέστερον)

ΠΥΓΜΑΛΙΩΝ

Τῶνόντι, ἀδελφέ μου· διῆλθες τὴν ζωὴν ἐν μέσῳ ἡμιθέων καὶ ἡρωϊσμῶν· ὥς ἀκούσωμεν, διότι θὰ εἶναι τι κάλλιστον.

PENNOΣ

Γαλάτεια, πῶς σοὶ φαίνονται αἱ ποικίλαι σκηναὶ τοῦ κόσμου τούτου, ὥς βλέπεις;

Γ Α Λ Α Τ Ε Ι Α

Ἐγώ ; Ἀναμνησκόμεαι τῆς ζωῆς. Μοὶ φαίνεται, ὅτι ἐπαναβλέπω ὅ,τι ἄλλοτε εἶδα. Ἀλλ' ὥς ἀκούσωμεν, Ρέννε, τὰς περιπετείας σου· ἰδοὺ ἀληθῶς ὅ,τι μοὶ εἶναι ὅλως ἄγνωστον.

P E N N O Σ

... Μετὰ τὴν νῆσον τῆς Κίρκης ἤλθομεν εἰς τὰς Σειρήνας. Αἱ Σειρήνες ἦσαν θυγατέρες τῆς Μελπομένης καὶ τοῦ Ἀχελφύου· παίζουσιν ἐν Σικελίᾳ ποτὲ μετὰ τῆς Περσεφόνης, ἀφῆκαν αὐτὴν δειλῶς ν' ἀρπασθῇ ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος, ἡ δὲ Δήμητρα ὀργισθεῖσα μετεμόρφωσεν αὐτάς εἰς τέρατα, τηρηθείσης μόνης τῆς παρθενικῆς αὐτῶν μορφῆς. Παρὰ τὰ τυρρηνικὰ παράλια τῆς Ἰταλίας ἡ·χαριεστάτη νῆσος ἐλέγετο Ἀνθεμοῦσα, ὅπου κατῴκησαν. Ἦσαν δὲ τρεῖς. Ἡ Παρθενόπη ἐκιθάριζεν, ἡ Λευκωσία ἠΰλει, ἡ Λίγεια δὲ ἐμελῳδει· τοιαύτη δ' ἀπετελεῖτο συναυλία καὶ μουσική, ὥστε οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων φθάνων ἐκεῖ ἠδύνατο ν' ἀντιστῇ πρὸς τὰ γόητρα τῆς μολπῆς των καὶ νὰ μὴ λησμονήσῃ πατρίδα, φίλους, γονεῖς, ἐκεῖ παρ' αὐταῖς κεχηνῶς*, καταλείπων τὸ πλοῖον αὐτοῦ εἰς τοὺς σκοπέλους καὶ τὴν ζωὴν του εἰς πάντα θάνατον. Ἠλθομεν ἐκεῖ. Εἶδομεν μακρόθεν τὸ κάλλος αὐτῶν τὸ ἀμύθητον, λεπτὴ εὐώδης αὔρα ἔφερε μέχρις ἡμῶν τῆς οὐρανίας μουσικῆς των τοὺς πρῶτους μελιχροῦς* τόνους. Αἱ χεῖρες ἠτόνισαν, αἱ κῶπαι ἐπληττον τὴν γαληνιώσαν θάλασσαν ὥς λιπτόθυμοι, εἶτα δ' ἠγέρθημεν ἅπαντες ἔνθεοι προσορῶντες τὰς Σειρήνας καὶ πρῶτος ὁ νεαρὸς Βοῦτος, ἐταῖρος ἡμῶν ἐμμανῆς* ἀπὸ τοῦ μέλους των ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν, πλέων πρὸς αὐτάς. Οὐδεὶς παρεκώλυσεν αὐτόν· ἀλλ' ἀνελάβομεν τὰς κῶπας ἐν μέθῃ μαγικῇ καὶ ἡ Ἀργώ* ἐφέρετο πετῶσα πρὸς τὴν ἄρρητον ἀρμονίαν τῶν Σειρήνων. Τὸ πᾶν ἐλησμονήθη, τὸ πᾶν ἀπώλετο. Τί ὁ μέλλων θάνατος ἀπέναντι τοῦ ἀκουομένου μέλους ; Ἀς ἀπεθνήσκομεν!—Αἴφνης ἀπὸ τῆς πύρας τῆς Ἀργοῦς τότε ἠκούσθη ἄλλη μολπή, ἄλλη μελωδία, ἄλλος τόνος οὐράνιος. Ἦτο ὁ Ὀρφεύς. Ὅποῖον μέλος ἀπὸ τὰ χεῖλη του, ὅποιοι τόνοι ἀπὸ τῆς λύρας του, ὅποια ἀρμονία ἦτο ἐκείνη, φίλοι μου!! Ἡ ἀναδυομένη ἀπὸ τοῦ κύματος Ἀφροδίτη καὶ εἰς τὰ ὄμματά θνητοῦ θὰ ἦτο ὀλιγώτερον ἔνθεος τῆς μουσικῆς ἐκείνης. Μικρὸν καὶ αἱ κῶπαι πάλιν ἔστησαν. Οἱ Ἀργοναῦται ἐστράφησαν πρὸς τὸν

Ὁρφέα· ὁ Ὁρφεύς ὡς Θεὸς ἠγωνίζετο πρὸς τὰς Σειρήνας. Εἰς τὴν με-
γίστην ἀνάτασιν τῆς φωνῆς τοῦ ἀθανάτου μελωδοῦ ἡ Ἀργὼ ὠμί-
λησεν, αἱ δὲ Σειρήνες νικηθεῖσαι ἔπεσαν εἰς τὸ κύμα καὶ ἀπέλπιδες ἐ-
πνίγησαν. Ἐσώθημεν.

Γ Α Λ Α Τ Ε Ι Α

Ἄλλ' ὅποῖον ἄσμα θεσπέσιον ἀνεφώνησεν ὁ Ὁρφεύς ; ὦ, ἐὰν
ἤκουον τὸ ἄσμά του!

P E N N O Σ

Ἡ μνήμη μου διέσωσε, Γαλάτεια, τὰ ἔπη του. Ἀλλὰ τὸ μέλος
του ποῖα ἀηδόνας γλῶσσα θὰ ἐτόλμα ν' ἐπεμιμεῖτο ποτέ ;

Γ Α Λ Α Τ Ε Ι Α

ὦ! ἄς ἀκούσωμεν, Ρέννε, τὰ ἔπη κᾶν!

P E N N O Σ

Ἰδοὺ αὐτά :

«Παρῆλθον ἡμέραι καὶ χρόνοι μεγάλοι
εἰς βάτους ἐπνίγη τὸ εὐβοτρυ κλῆμα,
ἡ κόρη γονέων σεπτῶν ἐλευκάνθη,
καὶ μείρακες* ἤδη τὰ βρέφη θὰ εἶναι,
ἄφ' οὗτο τῆς ξένης ἡ ἄλμη μᾶς ζῇ.

Ὁ ναύτης μὲ μόχθους ἰθύνων* τὸ σκάφος,
ἐν μέσῳ λαϊλάπων, κι ἐν μέσῳ θηρίων,
ὁ πλάνης περῶν τῶν ἐρήμων τὰ πλάτη,
πρὸς τ' ἄστρα τὸ βλέμμα ποσάκις ἐγείρει
ποθῶν νὰ εἰκάσῃ τὴν πάτριον γῆν!...

Ἐκεῖ εἰς ἐκάστου καλύβην πατρώαν,
ἐκεῖ εἰς ἐστίας φαιδρὰν λαμπηδόνα,
ἢ ὅπου τὸ κύμα ἐκπνέει, τὴν δείλην
συνέρχεται ὅλος ὁ οἶκος εὐχέτης
καὶ κλαίει ἀπόντας γονεῖς, ἀδελφούς.

“Α, τίς ἔορτῇ καὶ φιλήματα ποῖα,
 ὁπότεν τὸ φίλτατον ἔδαφος φθάσης,
 ἐκεῖ ὅπου πρῶτον τὸν ἥλιον εἶδες
 καὶ φθίνει τὸ στῆθος πιστῆς σου συνεύνου
 κι ὑγραίνεται τ’ ὄμμα μητρὸς γηραιᾶς !...»

« Γαλᾶτεια »

Σπυρίδων Βασιλειάδης

2. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΦΩΚΑΣ

Τραγωδία εἰς πέντε πράξεις

Ἐπὶ τῇ τῆς τραγωδίας εἶναι ἡ δραματικὴ ζωὴ τοῦ μεγάλου στρατηγοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, ποῦ μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κρήτης ἀπὸ τοὺς Σαρακηνούς παρασύρεται ἀπὸ τὰ θέλγητρα τῆς αὐτοκρατείας Θεοφανοῦς καὶ γίνεται σύζυγός της καὶ αὐτοκράτωρ. Πείθεται ὅμως ἀπὸ τὸν φίλον του μοναχὸν Ἀθανάσιον νὰ παραδώσῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν ἀνγλικὸν διάδοχον τοῦ Ρωμανοῦ Βασιλείου, τὸν κατόπιν ἔνδοξον Βουλγαροκτόνον, καὶ νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὸ “Ἅγιον Ὅρος. Δυστυχῶς ὅμως δὲν προφθάνει νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασίν του, διότι δολοφονεῖται ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Τσιμισκῆν.

(Ἀ π ό σ π α σ μ α)

Πρᾶξις Α΄ — Σκηνὴ Θ΄

(Αἰθουσα τοῦ Θρόνου)

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ (προσκυνῶν)

Τῇ βασιλείᾳ σου ὁ Θεὸς ὁ μέγας ἄς φυλάγῃ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

‘Ο Ἀθανάσιος !

(σπεύδει καὶ τὸν ἐναγκαλίζεται)

“Ἄγιε ποθητὲ πατέρα !

τόσον καιρὸ σὲ ζήτησα, σὲ κάλεσα—ποῦ ἦσουν ;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Καὶ τί μὲ θέλεις, βασιλιά ; Προσεύχομαι γιὰ σένα μακριά σου.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ἀλλὰ σέ ἤθελα πλησίον μου νά σ' ἔχω.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Τ' ὄνειρο ἐκεῖνο πέρασε.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Στά λόγια σου ἔχεις πίκρα.

Τὴν παλαιὰ λησμόνησες φιλία ; Τὴ ζωὴ μας
στοῦ στρατοπέδου τὴ σκηνή, στὶς φάραγγες τοῦ Ταύρου,
στὴν Κιλικία τὴ μακρινή, στὴς Κρήτης τὰ λαγκάδια ;
Ποῦ μὲ τὸ ξίφος στὸ πλευρὸ καὶ τοὺς ἐχθροὺς τριγύρω
ἐμελετούσαμε μαζὶ τὰ ἱερὰ βιβλία ;
Τὰ οὐράνια τὰ λόγια σου, τῆς πίστεώς σου ἡ φλόγα
καὶ τῆς ἀγγελοφόρητης ψυχῆς σου ἡ γοητεία
μὲ μάγευαν, μ' ἀνάρπαζαν σὲ ὑπερκόσμιες σφαῖρες,
σὲ κόσμους ἀγιότητος. Μὴ τὰ ἔχης λησμονήσει ;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Τότε ἦσαν ἄλλος. Ὁ τραχὺς τότε ἦσαν στρατιώτης,
ὁ ἀσκητής, ποὺ φλόγιζαν τὴν ἄδολη ψυχὴ σου
ἅγιοι πόθοι. Σήμερα τὸ ταπεινὸ μου ράσο
μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ πορφύρα δὲν ταιριάζει.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ἕνα πανάγιο σύμβολο τὸ ράσον ἀδελφώνει
μὲ τὴν πορφύραν : ὁ Σταυρὸς ! Ἀπόστολὸς του ἂν εἶσαι,
μήπως κι ἐγὼ δὲν ἔμεινα πιστὸς του στρατιώτης ;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Ἀθέτησες τὸ λόγο σου καὶ τὴν ὑπόσχεσή σου.
Ὅταν ἀπ' τοὺς Σαρακηνοὺς ἐλύτρωσες τὴν Κρήτη,
ἀπὸ τὰ πλούσια λάφυρα μοῦ ἔδωσες καὶ μοῦ εἶπες :
« Πήγαινε ἀμέσως, πήγαινε νὰ κτίσης στ' Ἅγιον Ὄρος ».
Καὶ μὲ λαχτάρω ἐκτίσα τὴ Λαύρα τὴν Ἁγία.

Ἄλλ' ἔξαφνα, ὁ θεοσεβὴς ἐκεῖνος στρατηλάτης,
ὁ ἀσκητὴς, ἐφόρεσε βασιλικὴ κορόνα !
ὦ ! πόσο σὲ ἀποπλάνησεν ἡ λάμψις ἡ ματαία
τοῦ κόσμου ! Καὶ προτίμησες τὰ πρόσκαιρ' ἀγαθὰ του
ἅπ' τὸ οὐράνιο βύθισμα στὰ κάλλη τῆς λατρείας.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Δὲν μὲ πλανέσαν τ' ἀγαθὰ τὰ πρόσκαιρα τοῦ κόσμου.
Ἐχθρὸς τῆς ἐκκλησίας μας, τοῦ Κράτους μας προδότης
θὰ ἤμουν, ἂν στὸ ἀπόκοσμο κελί μου ἀναπαύομουν,
ἐνῶ τριγύρω κίνδυνοι μᾶς περιζώνουν μύριοι
καὶ τόσες βάρβαρες φυλὲς σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση
μ' ἄγρια λαχτάρᾳ στρέφουνε τὸ βάσκανό των μάτι
κατὰ τὴν θεοφροῦρητὴ καὶ ζηλεμένη Πόλιν !
Μὴν παύσης τῆς θρησκείας μας τὸ πῦρ νὰ ἀναδουλίζης.
Μὲ τὰ χρυσὰ τὰ λόγια σου τὰ πνεύματα κατήχει.
Ἐργάζου γιὰ τὴ δόξα τῆς. Ἐγὼ μὲ τὸ σπαθί μου
τὴ θεία βασιλεία τῆς στὸν κόσμον θὰ ξαπλώσω.
Τοῦ Κωνσταντίνου τὸ ἄπειρο βασίλειο θ' ἀναστήσω,
τὸν Τάφο τὸν Πανάγιον θὰ τὸν ἐλευθερώσω,
ποῦ χρόνια τὸν κατέχουνε, τὸν βεβηλώνουν χρόνια,
οἱ ἄπιστοι Σαρακηνοί.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ (μετὰ θερμότητος)

ὦ, ἂν -γι' ἀγάπῃ τοῦ Σταυροῦ, γι' ἀγάπῃ αὐτῆς τῆς Πόλης
τὸν θρόνον ἐπροτίμησες ἅπ' τὸ σεμνὸ κελί σου !
Ἀλλὰ τὴν ἐθεμέλιωσες τὴ δόξα σου στὸ κρίμα.
Ὁ θρόνος, ὅπου κάθεσαι, στὴ γενεὰν ἀνήκει
τοῦ Ρωμανοῦ. Κι ὀρκίστηκες ὅρκους φρικτοὺς μιὰ μέρα
ἀρπακτικὰ τὰ χέρια σου σ' αὐτὸν νὰ μὴν ἀπλώσῃς.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ (ἐν παραχῇ)

Ὅχι, δὲν τοὺς λησμόνησα τοὺς ὅρκους μου ἐκείνους.
Οὐδέποτε μὲ φλόγισεν ἡ ἄνομη λαχτάρᾳ
ἅπ' τὰ παιδιὰ τοῦ Ρωμανοῦ τὸ θρόνον τους ν' ἀρπάξω.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Δίκαιος εἶσαι κι εὐσεβής. Ἀλλὰ πρὸς τὴν κακία
ὁ θρόνος εἶναι ὀλίσθημα. Ὁ θρόνος εἶναι πλάνος,
πού αἰχμαλωτίζει τὴν ψυχὴ, τὸ πνεῦμα σαγηνεύει
καὶ τοὺς δικαίους κι ἀγαθοὺς κάνει σκληροὺς κι ἀδίκους.
Χύνει γι' αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀδελφοῦ τὸ αἷμα,
καὶ στρίγγλα ἢ μάνα γίνεται στὸ ἴδιο τὸ παιδί της.
Ἄν ὁμιλοῦσαν οἱ βουβοὶ τῶν παλατιῶν σου οἱ τοῖχοι,
θὰ μαρτυροῦσαν πράγματα, πού ὀρθῆς τῆς κεφαλῆς σου
οἱ τρίχες θὰ ἐσηκώνοντο.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Μὰ καὶ θὰ ὁμολογοῦσαν,
ὅτι σ' αὐτὸν ἐκάθισαν τὸ θρόνο βασιλιάδες,
πού εἶχαν ἀσάλευτη ψυχὴ στῆς ἀρετῆς τὸ βᾶθρο,
ἅγιοι, θεοφοβούμενοι. Κι εἶχαν ἀγάπη μόνη
τὸ κράτος. Μόνην ἔχθρα των καὶ μίσος τοὺς ἐχθροὺς του..
Σ' ἐμὲ λοιπὸν δὲν ἔχεις πίστη ;

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Στὸν στρατηγὸν ἐπίστευα. Στὸν αὐτοκράτορα ὄχι !
Ἀφοῦ τὸν θρόνον ἔκλεψες, δὲν μ' ἀπομένει πλέον,
παρὰ μὲ πόνο καὶ στοργὴ νὰ σοῦ φωνάξω : Ἀγρύπνα !
Ἦλθα στὶς ἀπροσπέλαστες τοῦ θρόνου σου βαθμίδες,
πού τόσα πάθη κρύβονται, τόσα φωλεύουν φίδια,
πού σκύβουν δούλων μέτωπα καὶ χαμερπῶν κολάκων,
ἦλθα ἄφοβα κι ἐλεύθερα νὰ σοῦ φωνάξω : Ἀγρύπνα !
Καὶ τώρα φεύγω, βασιλιά.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Μὴ φεύγης ! στάσου ἀκόμα !
Μεῖνε κοντά μου σύμβουλος, πνευματικὸς μου μέινε.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Πνευματικὸ καὶ σύμβουλο θὰ μ' ἔχης στὸ Ἅγιον Ὄρος..

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Ἄλλ' εἶναι ἡ ἁγιοσύνη σου πιὸ χρήσιμη ἐδῶ κάτω.
 Ἐδῶ πού πάθη πύρινα στὰ στήθη ἀντιπαλεύουν
 καὶ συγκλονίζεται ἡ καρδιά κι ὁ νοῦς μας σκοτεινιάζει.
 Μεῖνε καὶ δῶσ' μας φώτιση ἀπ' τὸ περίσσιο φῶς σου.
 Ἡ ἀγγελικὴ γαλήνη σου θὰ φέρνῃ τὴν εἰρήνην
 στὴν ταραγμένη μας ψυχή.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Ζητεῖς ψυχῆς γαλήνη
 κι ἀκόμα τὴν ἀμαρτωλὴν ἀνέχεσαι πορφύρα ;
 Εἶναι στενὴ γιὰ τὸ πλατὺ κι ἐλεύθερό σου στήθος.
 Δὲν ἔχεις τόση δύναμη νὰ τὴν ἀποτινάξης ;
 Παράτησέ την. Δῶσε την στοὺς Πορφυρογεννήτους.
 Σὺ μέγας εἶσαι, βασιλιά, καὶ δίχως τὴν πορφύρα.
 Γι' αὐτὴν δὲν ἐγεννήθηκες. Ἔλα στὸ Ἅγιον Ὄρος,
 πού ἀνθοβολοῦν τῆς πίστεως τὰ ρόδα καὶ τὰ κρίνα
 καὶ μὲς στὴν ἀσυντάρακτη γαλήνην εὐωδιάζουν.
 Μαζὶ μὲ τὸ ψιθύρισμα τὸ μυστικὸ τῆς Πλάσης
 θὰ σμίγουν οἱ ψαλμοὶ μας
 καὶ μὲ τὸ φῶς τὸ ἀθάνατο, πού στὰ οὐράνια τρέχει,
 στὸν Πλάστη θ' ἀνεβαίνει ἡ προσευχή μας !
 Ἐκεῖ ἔναι ἡ βασιλεία σου. Ἀπάνω ἀπὸ τὸν κόσμον !
 Λαμπρότερη ἀπ' τῆς γῆς τοὺς θρόνους.
 Δὲν ἔχει ἀνάγκη ὁ σταυρὸς ἀπ' τὸ βαρὺ σου ξίφος.
 Ἡ ἀγγελικὴ του δύναμη καὶ τὸ γλυκὸ του πνεῦμα
 τῆς οἰκουμένης τίς καρδιὲς θεὸ νὰ τίς ὑποτάξῃ·
 θεὸ νὰ χαθοῦν βασιλεία, θὰ συντριφτοῦνε θρόνοι,
 ἀλλ' ὁ σταυρὸς ἀθάνατο τὸ κράτος του θ' ἀπλώνῃ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ (ἐν ἐκστάσει)

Μὲ συναρπάζει ἡ γλώσσα σου στὸ μαγικὸ της ρεῦμα.
 ὦ ! νὰ μὴν εἴμ' ἐλεύθερος νὰ σὲ ἀκολουθήσω
 εὐθύς, χωρὶς ἀναβολή. . .

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Κανείς δὲν σ' ἐμποδίζει.

Στὸ βασιλιά Βασίλειο, τοῦ Ρωμανοῦ τὸ τέκνο,
ὅς εἶναι ἀκόμη ἀνήλικος, παράδωσ' τὴν κορόνα.
Κι ἔλα μαζί μου νὰ ὑψωθῇς στὸ θρόνο ποὺ σοῦ ἀνήκει.
Καὶ μὴν ἀργῆς. Ἀλλ' ἄκουσε. Ἄν ὡς τὴν ὥρα ἐκείνη
ἡ ἀνταριασμένη σου ψυχὴ ζητήσῃ τῆς θρησκείας
τὸ στήριγμα—τὸν Γαβριήλ, τὸν θεῖον ὑμνογράφο,
ἀπ' τοῦ Στουδίου τὴ μονὴ προσκάλεσε.

(ὁ Νικηφόρος ἵσταται ἀλλοφρονῶν)

Σὲ ἀφήνω.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

(ὡς ἀνανήφων, ἀτενίζει τὸν Ἀθανάσιον καὶ τὸν ἐναγκαλίζεται)

Ὁ ἄγγελος προστάτης μου φεύγει, θαρρῶ, μὲ σένα.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

(ἐκτείνων πρὸς αὐτὸν ἐν εἰδὲι εὐλογίας τὰς χεῖρας)

Ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ κι ἡ φώτιση μαζί σου !

(ἐξέρχεται)

Πρᾶξις Α' — Σκηνὴ Ι'

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ (μόνος, εἰς βαθεῖς διαλογισμοὺς)

Νὰ παραδώσω τὴν ἀρχὴ στοῦ Ρωμανοῦ τὸ τέκνο !

(συνερχόμενος αἰφνης περιβλέπει ἐν ταραχῇ ὡς ἀναζητῶν τὸν Ἀθανάσιον)

*Ἐφυγε ! Δὲν ἐβύθισε τὴν αὐστηρὴ ματιά του
στὴν ταραχὴ τοῦ στήθους μου, στὸ χάος τῶν λογισμῶν μου.

(μὲ ὕφος σκοτεινὸν)

Εἶν' ἡ καρδιά μου καθαρὴ καὶ ἡ συνειδήσή μου...

(τύπτει τὸ στήθος του)

ὦ ! πῶς μποροῦν σὲ μιὰ καρδιά μαζὶ νὰ βασιλεύουν
 ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία,
 δικαιοσύνη κι ἀδικία !

(μὲ πικρίαν)

Ὅχι ! δὲν εἶναι κτῆμα μου τὸ στέμμα, πού μ' ἀγῶνες
 ἐλάμπρυνα κι ἐδόξασα ! Θέ νὰ μὲ στιγματίσουν !
 Ἐπίορκο, παράνομο, ληστή θὰ μὲ ὑβρίσουν,
 ἂν ἀγκαλιάσω ὡς κτῆμα μου τὸ δημιούργημά μου !

« Νικηφόρος Φωκᾶς »

Ἀποστομένης Προβελέγγιος

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΕΚ ΤΗΣ ΞΕΝΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Ι. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Περιεργασθέντες τὴν Ἀκρόπολιν δι' ὅλης τῆς πρωΐας ἀνέβημεν εἰτα ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον τοῦ Παρθενῶνος μέρος διὰ κλίμακος μιναρῆ*, ὃν οἱ Τοῦρκοι προσῆψαν τῷ περιστυλίῳ τοῦ ναοῦ τούτου.

Καθίσαντες ἐπὶ τοῦ τεθραυσμένου ἐπιστυλίου ἐπηρχόμεθα τοῖς ὀφθαλμοῖς πρὸς ἀνατολὰς τὸν Ὑμηττόν, τὴν Πεντέλην πρὸς ἄρκτον, τὴν Πάρνηθα βορειοδυτικῶς, τὰ ὄρη Ἰκαρον καὶ Αἰγάλεων πρὸς δυσμὰς καὶ ὑπεράνω τούτων τὰς κορυφὰς τοῦ Κιθαιρῶνος, νοτιοδυτικῶς δὲ καὶ πρὸς μεσημβρίαν ἐφαίνετο ἡ θάλασσα, ὁ Πειραιεὺς, αἱ ἄκται τῆς Σαλαμῖνος, Αἰγίνης καὶ Ἐπιδαύρου, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀκροκόρινθος. Κάτωθεν ἡμῶν ἐν τῇ κοιλάδι, ἣς διέγραψα τὴν περιφέρειαν, ἔβλεπέ τις τοὺς λόφους καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐν Ἀθήναις μνημείων, τὸν λόφον τοῦ Μουσείου καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ μνημα τοῦ Φιλοπάππου νοτιοδυτικῶς, τοὺς βράχους τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ Λυκαβηττοῦ καὶ τῆς Πνυκὸς πρὸς δυσμὰς, τὸν μικρὸν Ἀγχεσμον* πρὸς ἄρκτον καὶ τέλος πρὸς ἀνατολὰς τοὺς ἐπικειμένους τῷ Σταδίῳ λόφους. Ὑπ' αὐτοὺς δὲ τοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως ἔκειτο τὸ θέατρον τοῦ Βάκχου καὶ τὸ τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ· δεξιόθεν αὐτῶν ὑψοῦντο οἱ μεμωμένοι στύλοι τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ πέραν τούτων ἐφαίνετο ὁ περίβολος τοῦ Λυκείου, τὸ ρεῦμα τοῦ Ἰλισοῦ, τὸ Στάδιον καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἢ Δήμητρος. Ἐν δὲ τῇ μεταξὺ τοῦ Ἀγχέσμου καὶ τῆς Ἀκροπόλεως κοιλάδι ἔκειτο ἡ νέα πόλις.

Ὁ θέλων νὰ συλλάβῃ ἰδέαν τοῦ κάλλους τῆς προκειμένης θέας, ὥς φαντασθῇ τὴν ἔκτασιν ταύτην ἄλλοθι μὲ γυμνὴν ἢ κεκαλυμμένην ὑπὸ κιτρίνης ἐρείκης, ἄλλοθι δὲ διακοπτομένη ὑπὸ συμπλεγμάτων ἐλαιῶν, ἀμπέλων καὶ μικρῶν ἀγρῶν κριθῇ φυτευμένων· ὥς ὑποθέσῃ βράσεις στύλων καὶ συντρίμματα ἀρχαίων τε καὶ μεταγενεστέρων ἐρείπιων κείμενα τῇδε κακεῖσε ἐν μέσῳ τῶν σπαρτῶν, τοίχους κεκονιαμένους, φραγμοὺς κήπων χωρίζοντας ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἀγρούς· ὥς διασπείρῃ ἐν τῇ ἐκτάσει ταύτῃ χωρικὰς ἀρδευομένας ἢ πλυνούσας ἐσθῆτας Τοῦρκων, χωρικοὺς ἐλαύνοντας ὄνους ἢ φέροντας ἐπὶ τῶν νώτων τροφὰς εἰς τὴν πόλιν· ὥς ὑποθέσῃ πάντα τὰ ἐνδοξα ταῦτα

ἐρείπια, πάσας ταύτας τὰς ἐπίσης ἐνδόξους νήσους καὶ θαλάσσας φωτιζόμενας ὑπὸ λάμπεως λαμπροτάτης. Εἶδον τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα μεταξὺ τῶν δύο κορυφῶν τοῦ Ὑμηττοῦ. Κορῶναι περὶ τὴν Ἀκρόπολιν ἐμφωλεύουσai, οὐδέποτε ὁμως ὑπεριπτάμεναι τῆς κορυφῆς αὐτῆς, ἐπτερυγίζον κάτωθεν ἡμῶν, αἱ δὲ παμμέλαιναι αὐτῶν πτέρυγες ἐποικίλλοντο ὑπὸ τῶν ροδοχρόων ἀντανακλάσεων τῆς αὐγῆς· ἐλαφραὶ δὲ στῆλαι κυανωποῦ καπνοῦ ἀνέθρῳσκον ἀπὸ τῶν ράχεων τοῦ Ὑμηττοῦ, ἀναγγέλλουσαι τὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου μελισσοτροφεία. Αἱ Ἀθῆναι, ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος ἐνεδύοντο τερπνὸν χρῶμα ἄνθους ροδακινέας, ἐνῶ τὰ ἀνάγλυφα τοῦ Φειδίου, πλαγίως φωτιζόμενα ὑπὸ ἀκτίνος χρυσῆς, ἐξωγοοῦντο οἶονεὶ κινούμενα ἐπὶ τοῦ μαρμάρου ὥς ἐκ τῆς μαρμαρυγῆς τοῦ φωτός. Ἡ θάλασσα καὶ ὁ Πειραιεὺς ἐφαίνοντο μακρόθεν κατάλευκα ὑπὸ τοῦ ἡλίου, ἡ δὲ Ἀκρόπολις τῆς Κορίνθου, ἀντανακλῶσα τὴν λάμπιν τῆς Ἀνατολῆς, ἔστιλβεν ἐν τῷ ὀρίζοντι ὥς πορφυρόχρους βράχος.

Ἀπὸ τῆς θέσεως, ἐν ἣ ἐκαθήμεθα, ἡθέλομεν βλέπει κατὰ τὰς ἐνδόξους τῶν Ἀθηνῶν ἡμέρας τοὺς στόλους ἀναγομένους ἐκ Πειραιῶς, ἵνα καταναυμαχήσῃσι τὸν ἐχθρὸν ἢ πλεύσωσιν εἰς τὰς τελετὰς τῆς Δήλου· ἡθέλομεν ἀκούει ἐν τῷ Θεάτρῳ τοῦ Βάκχου τοὺς θρήνους τοῦ Οἰδίποδος, τοῦ Φιλοκτήτου καὶ τῆς Ἑκάβης καὶ τὰς ἐπευφημήσεις τοῦ πλήθους. Πλὴν φεῦ ! οὐδεὶς ἤχος ἐπληττε τὴν ἀκοὴν ἡμῶν, ἀλλὰ μόλις ἠκούοντο ἐκ διαλειμμάτων ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐκείνων, ἐν οἷς ἐπὶ τοσοῦτον ἤχησεν ἡ φωνὴ λαοῦ ἐλευθέρου, κραυγαὶ τινες φυγοῦσαι ἐκ τοῦ στόματος δούλου ὄχλου.

Τί ἔγιναν οἱ δαιμόνιοι ἐκεῖνοι τεχνῖται, οἱ ἀνεγείραντες τὸν ναόν, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ὁποίου ἐκαθήμην ; Ὁ ἥλιος οὗτος, ὁ φωτίζων ἴσως τοὺς ὑστάτους στεναγμούς τῆς ἐν Μεγάροις νεάνιδος, ἐφώτισε καὶ τὸν νεκρὸν τῆς περικλεοῦς Ἀσπασίας. Τὴν εἰκόνα ταύτην τῆς Ἀττικῆς, τὸ λαμπρὸν τοῦτο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου θέαμα εἶχον ἤδη θεωρήσει ὀφθαλμοὶ πρὸ δισχιλίων ἐτῶν κεκλεισμένοι. Καὶ ἐγὼ θέλω παρέλθει, καὶ ἄλλοι, ὥς ἐγώ, βροτοὶ θέλουσιν ἐπέλθει σκεπτόμενοι τὰ αὐτὰ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτων. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ καρδιά ἡμῶν κεῖνται ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ Ὑψίστου· ἑάσωμεν αὐτὸν νὰ διαθέσῃ ἀμφοτέρω ταῦτα, ὅπως βούλεται.

« Ὁδοιπορικὸν ἀπὸ Παρισίων εἰς Ἱερουσόλυμα »

Σταθισιάνδης

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

Τουῖρκοι διαβῆκαν. Χαλασμός, θάνατος πέρα ὡς πέρα.
Ἦ Χίο, τ' ὁλόμορφο νησί, μαύρη ἀπομένει ξέρα,
 μὲ τὰ κρασιά, μὲ τὰ δεντρά,
τ' ἄρχοντονῆσι, πού βουνὰ καὶ σπίτια καὶ λαγκάδια
καὶ στὸ χορὸ τὶς λυγερὲς καμιὰ φορὰ τὰ βράδια
 καθρέφτιζε μὲς στὰ νερά.

Ἑρμιὰ παντοῦ. Μὰ κοίταξε κι ἀπάνου ἐκεῖ στὸ βράχο,
στοῦ κάστρου τὰ χαλάσματα κάποιο παιδί μονάχο
 κάθεται, σκύβει θλιβερά
τὸ κεφαλάκι, στήριγμα καὶ σκέπη τοῦ ἀπομένει
μόνο μιὰν ἄσπρη ἀγράμπηλη σὰν αὐτὸ ξεχασμένη
 μὲς στὴν ἀφάνταστη φθορά.

— Φτωχὸ παιδί, πού κάθεσαι ξυπόλυτο στὶς ράχες,
γιὰ νὰ μὴν κλαῖς λυπητερά, τ' ἤθελες τάχα νὰ ἔχες
 γιὰ νὰ τὰ ἰδῶ τὰ θαλασσὰ
ματάκια σου ν' ἀστράφουνε, νὰ ξαστερώσουν πάλι,
καὶ νὰ σηκώσης χαρωπὰ σὰν πρῶτα τὸ κεφάλι
 μὲ τὰ μαλλάκια τὰ χρυσά ;

Τί θέλεις, ἄτυχο παιδί, τί θέλεις νὰ σοῦ δώσω
γιὰ νὰ τὰ πλέξης ξέγνοιαστα, γιὰ νὰ τὰ καμαρώσω
 ριχτὰ στοὺς ὤμους σου πλατιά
μαλλάκια, πού τοῦ ψαλιδιοῦ δὲν τὰ χεὶ ἀγγίζει ἡ κόψη
καὶ σκόρπια στὴ δροσάτη σου τριγύρω γέρνουν ὄψη
 ὥσάν τὴν κλαίουσαν ἱτιά ;

Σὰν τί μποροῦσε νὰ σοῦ διώξη τάχα τὸ μαράζι ;
Μήπως τὸ κρίνο ἀπ' τὸ Ἰράν, πού τοῦ ματιοῦ σου μοιάζει ;
 Μὴν ὁ καρπὸς ἀπ' τὸ δεντρί,
πού μὲς στὴ μουσουλμανικὴ παράδεισο φυτρώνει,
κι ἔν' ἄλογο, χρόνια ἑκατὸ κι ἄν πιλαλάει δὲ σώνει
 μέσ' ἀπ' τὸν ἴσκιο του νὰ βγῇ ;

Μὴ τὸ πουλὶ ποὺ κελαηδαίει στὸ δάσος νύχτα μέρα
καὶ μὲ τὴ γλύκα του περνάει καὶ ντέφι καὶ φλογέρα ;

Τί θές ἀπ' ὅλα τ' ἀγαθὰ
τοῦτα ; Πές ! Τ' ἄνθος, τὸν καρπὸ ; θές τὸ πουλί ;

— Διαβάτῃ,

μοῦ κράζει τὸ Ἑλληνόπουλο μὲ τὸ γαλάζιο μάτι :

Βόλια, μπαρούτη θέλω, νά !

« Ξανατονισμένη Μουσικὴ » (Μετάφρ. Κ. Παλαμᾶ)

Βίκτωρ Οὕγκω

2. Η ΕΛΠΙΔΑ

Ὅλοι μιλοῦν ἀδιάκοπα γιὰ εὐτυχισμένα χρόνια
καὶ πλάθουν ὄνειρα χρυσά· καὶ μὲ γοργὰ φτερά
τοὺς βλέπεις ὅλους νὰ πετοῦν καὶ ἀποζητοῦν αἰώνια
σὲ κόσμους ἄλλους μιὰ ἀφθαρτὴ, μιὰ ἀτέλειωτὴ χαρά.
Γερνᾷ ὁ κόσμος μὲ καιρὸ καὶ πάλι ξανανιώνει,
μὰ τὴν ἐλπίδα ἀπ' τὴν ψυχὴ κανεὶς δὲν ξεριζώνει.

Ἐλπίδα μέσα στὴ ζωὴ καθένα συνοδεύει,
ἐκείνη τὸ φαιδρὸ παιδί γιὰ πάντα τριγυρνᾷ·
ἡ μαγικὴ τῆς ἡ μορφή τὸ νέο σαγηνεύει·
τὸ γέρο καὶ ὡς τὸν τάφο του ἐκείνη κυβερνᾷ·
γιατὶ καὶ ἂν κλειῇ στὸν τάφο του τοῦ πόνου τὴ ρυτίδα,
καὶ ἐκεῖ, σιμὰ στὸ μνήμα του, φυτεύει τὴν ἐλπίδα.

Δὲν εἶναι πόθος μάταιος, ὄνειρο ποὺ δὲ μένει,
οὐδὲ φυτρώνει ἄσκοπα σ' ἀνόητὴ καρδιά.
Γιὰ κατιτὶ καλύτερο εἴμαστε γεννημένοι·
τέτοια φωνὴ στὰ στήθια μας ἀκούεται βαθιά.
Καὶ ὅ,τι ἐκείνη ἡ μυστικὴ φωνὴ μᾶς ψιθυρίζει,
δὲν εἶναι πλάνη τῆς ψυχῆς ποὺ ἀδιάκοπα ἐλπίζει.

3. Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ

Μὲ τὴν αὐγὴ καὶ ἡ θάλασσα μενεξεδένια
λάμπει, καὶ μὲ τὸ φῶς τὰ πάντα ξανανιώνουν.
Νά, ἡ ἀνοιξη γυρίζει, νά τὸ χελιδόνι
στὸν Παρθενῶνα ξαναχτίζει τὴ φωλιά του !
Πανίερη Ἀθηνᾶ, τίναξε τὸ πουλί σου
στ' ἀμπέλια μας ἀπάνου τὰ σαρακωμένα.
Κι ἂν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεία εἶν' ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Ἀγάλια ἀγάλια ἀποχρυσώνεται τὸ κύμα,
νά, ἡ ἀνοιξη γυρίζει, μὰ σὰ κορφοβούνια,
τοῦ Προμηθέα τὰ σπλάχνα σκίζοντας ἓνα ὄρνιο
μεγάλο, ἀσάλευτο ξανοίγεται μακριάθε·
γιὰ νὰ διώξης τὸ μαῦρο γύπα, ποὺ σὲ τρώει,
ἄρμάτωσέ μας, νέε νησιώτη, τὸ καράβι.
Κι ἂν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεία εἶν' ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Τ' ἀνάκρασμα τ' ἀκοῦτε τῆς ἀρχαίας Πυθίας;
«Νίκη στῶν ἡμιθέων τ' ἀγρόνια !» Ἀπὸ τὴν Ἰδη*
ὡς τῆς Νικαίας* τ' ἀκρογιάλια ξανανθίζουν
αἰώνιες οἱ ἐλιές. Μὲ τ' ἄρματα σὰ χέρια
ἐμπρός ! Τὰ ὕψη τῶν βουνῶν ὥς τ' ἀνεβοῦμε,
τοὺς σαλαμίnius ἀντίταλους ξυπνώντας !
Ἄν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεία εἶν' ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

Κι ἔλα, ἐτοιμάστε τὰ λευκὰ φορέματά σας,
ἄρραβωνιαστικές, γιὰ νὰ στεφανωθῇτε
στὸ γυρισμὸ τοὺς ἀκριβούς σας· μὲς στὸ λόγγο,
γι' αὐτοὺς ποὺ σᾶς γλιτώσανε κόφτε τὴ δάφνη.
Ἀγνάντια στὴ σκυφτὴ καὶ ντροπιασμένη Εὐρώπη,
ὥς πιοῦμε ξέχειλη τὴ δόξα, παλικάρια.
Κι ἂν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
θεία εἶν' ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεὶς πεθαίνει.

“Ο,τι ἔγινε μπορεῖ νὰ ξαναγίνη, ἀδέρφια !
 Στῶν πυρωμένων τούτων βράχων τῇ λαμπράδα,
 μὲ σάρκα θεία μπόρεσ’ ὁ ἄνθρωπος νὰ ντύσῃ
 τὸ φωτερώτερο κι ἅπ’ ὅλα τὰ ὄνειρά του.
 Κι ἡ χριστιανικὴ ψυχὴ βουβὴ ἐκεῖ πέρα θὰ εἶναι ;
 Κι ἐμεῖς ἑνὸς κορμοῦ ξερόκλαδα ἐκεῖ πέρα ;
 Κι ἂν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
 θεία εἶν’ ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεῖς πεθαίνει.

Τὸ Μαραθῶνιο πεζοδρόμο ἀκολουθώντας,
 κι ἂν πέσουμε, τὸ χρέος μας ἔχουμε κάμει !
 Καὶ μὲ τὸ αἷμα τοῦ προγόνου μας Λεωνίδα
 τὸ αἷμα μας, θριάμβων αἷμα, ταιριασμένο,
 θὰ πορφυρώσῃ τὸν καρπὸ τὸν κοραλλένιο
 καὶ τὸ σταφύλι τὸ κρεμάμενο στὸ κλῆμα.
 Κι ἂν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
 θεία εἶν’ ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεῖς πεθαίνει.

Τῆς ἱστορίας μας φέγγουν τρεῖς χιλιάδες χρόνια.
 Ὅρθοί ! Καὶ πρόβαλε ἀπὸ τώρα τὸ παλάτι
 στὸν τόπο ἐκεῖ, ποὺ λύθηκαν τὰ κακὰ μάγια
 κι ὁ Φοῖνικας* ξαναγεννιέται ἀπὸ τὴ στάχτη.
 Στὶς ἀμμονδιὲς τῆς Μέκκας διῶξε το, ἦλιε,
 τὸ μισοφέγγαρο μακριὰ ἀπ’ τὸν οὐρανὸ μας. . .
 Ἄν πρέπη νὰ πεθάνουμε γιὰ τὴν Ἑλλάδα,
 θεία εἶν’ ἡ δάφνη ! Μιὰ φορὰ κανεῖς πεθαίνει.

« Πολιτεία καὶ Μοναξιά » (Μετάφρ. Κωστῆ Παλαμᾶ)

Φρειδ. Μιστριάλ

4. ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Τὰ νησιὰ τῆς Ἑλλάδας ! ὦ νησιὰ βλογημένα,
 ποὺ μὲ ἀγάπη καὶ φλόγα μιὰ Σαπφῶ τραγουδοῦσε,
 ποὺ πολέμων κι εἰρήνης δῶρα ἀνθίζαν σπαρμένα,
 ποὺ τὸ φέγγος τοῦ ὁ Φοῖβος ἀπ’ τὴ Δῆλο σκορποῦσε !
 Ἄχ ἀτέλειωτος ἥλιος σᾶς χρυσώνει ὡς τὰ τώρα,
 μὰ βασίλεψαν ὅλα, ὅλα τ’ ἄλλα σας δῶρα !

Καὶ τῆς Χίος τῇ Μούσᾳ καὶ τῆς Τέως τῇ Λύρᾳ*,
 ἀντρεισύννης κι ἀγάπης δοξαρίσματα πρῶτα,
 σὲ ἄλλους τόπους γιὰ φήμη τὰ μετᾶφερε ἡ Μοῖρα,
 γιατί ἡ μαύρη τους μάνα μήτε ἂν ζοῦνε δὲ ρῶτα !
 Κι ἀντιλάλησαν ξάφνω παραπέρα στὴ Δύση,
 ἀπ' ἐκεῖ ποὺ ἀνθίζαν τῶν «Μακάρων αἱ νῆσοι».

Τὰ βουνὰ τὸ μεγάλο Μαραθῶνα θωρᾶνε
 κι ἡ ἀθάνατη βλέπει τὰ πελάγη κοιλάδα.
 Ἐδῶ πέρα μονάχος συλλογιόμουν πῶς νὰ 'ναί
 θὰ μπορούσε καὶ πάλι μιὰν ἐλεύτερη Ἑλλάδα !
 Γιατί πῶς νὰ κοιτάζω τὸ Περσάνικο μνημα
 καὶ νὰ λέγω πῶς εἶμαι τῆς σκλαβιάς κι ἐγὼ θύμα !

Στὸν γκρεμνὸ ποὺ ἀντικρίζει τὴ μικρὴ Σαλαμίνα,
 μιὰ φορὰ βασιλέας θρονιαζότανε. Κάτου,
 δίχως τέλος καράβια, μὲ τ' ἀμέτρητα ἐκεῖνα
 μαζευόντανε πλήθη. Ἦταν ὅλα δικά του.
 Τὴν/αὐγὴ μὲ καμάρι τὰ μετροῦσε ἐκεῖ πέρα,
 μὰ τί γένηκαν ὅλα σὰν ἐβράδιασε ἡ μέρα !

Ποῦ εἶν' ἐκεῖνα ! Ποῦ εἶναι, ὦ Πατρίδα καημένη !
 Κάθε λόγγος σου τώρα κι ἀκρογιαλὶ ἐβωβάθη !
 Τῶν παλιῶν τῶν ἡρώων ἓνας μύθος δὲν μένει,
 τῆς μεγάλης καρδιάς τους κάθε χτύπος ἐχάθη.
 Καὶ τὴ λύρα σου ἀκόμα τὴν ἀφῆκες, οἰμένα !
 ἀπ' τοὺς θεῖους σου ψάλτες νὰ ξεπέση σὲ μένα !

Μὲς στὸν ἄδοξο δρόμο, ποὺ μιὰ τύχη μὲ σέρνει
 μὲ φυλὴ ποὺ σηκώνει τῆς σκλαβιάς ἄλυσίδα,
 κάποιο βάλσαμο κρύφιο στὸ τραγοῦδι μου φέρνει
 ἡ ντροπὴ, ποὺ μὲ πιάνει γιὰ μιὰ τέτοια πατρίδα !
 Καὶ τί νὰ 'χη ἐδῶ ἄλλ' ὁ ποιητής, παρὰ μόνο
 γιὰ τοὺς Ἕλληνας πίκρα, γιὰ τὴ χώρα τους πόνος !

Πρέπει τάχα νὰ κλαῖμε μεγαλεῖα χαμένα
 καὶ ντροπὴ νὰ μᾶς βάφει, ἀντὶς αἷμα σὰν πρῶτα ;

Βγάλε, ὦ γῆς δοξασμένη, ἀπ' τὰ σπλάχνα σου ἓνα
 ἱερὸ ἀπομεινάρι τῶν παιδιῶν τοῦ Εὐρώτα !

Ἀπ' ἐκειοῦς, τοὺς Τρακόσιους, τρεῖς ἄς ἔρθουνε, φτάνουν,
 ἄλλη μιὰ Θερμοπύλα στὰ βουνά σου νὰ κάνουν.

Πῶς ! Ἀκόμα σωπαίνουν ; Πῶς ! Ἀκόμα ἡσυχάζουν ;

Ὅχι, ὄχι ! Ἀκούγω τίς ψυχές ἀπ' τὸν Ἄδη,
 σὰν ποτάμι ποὺ τρέχει μακρινά, νὰ φωνάζουν :

«Ένας μόνο ἄς σαλέψη ζωντανός, καὶ κοπάδι
 ἀπ' τῇ γῆς ἀποκάτου λεβεντιὰ ξεκινοῦμε·
 εἶναι αὐτοὶ ποὺ κοιμοῦνται· μεῖς ἀκόμα σ' ἀκοῦμε !»

Ἄχ, τοῦ κόκου, τοῦ κάκου ! Ἄλλες λύρες στὰ χέρια !
 Μὲ σαμιώτικο τώρα τὸ ποτήρι ἄς γεμίση.

Ἀφῆνε αἷμα καὶ μάχες γιὰ τὰ τούρκικα ἀσκήρια,
 καὶ καθένας τὸ αἷμα τοῦ ἀμπελιοῦ του ἄς μᾶς χύση !
 Δές τους ! Ὅλοι ξυπνᾶνε καὶ πετοῦν ὡς ἀπάνω,
 τοῦ μικρόψυχου Βάκχου τὸ ἐγκώμιο σὰν κάνω !

Τὸν Πυρρίχιο* χορὸ σας ὡς τὰ τώρα βαστᾶτε,
 ἢ Πυρρίχια ἢ «φάλαγξ» ποῦ νὰ πῆγε, καημένοι !

Ἀπὸ δυὸ τέτοια δῶρα, πῶς ἐκεῖνο ξεχνᾶτε,
 ποὺ ψυχὲς ἀντρειώνει καὶ καρδιὲς ἀνασταίνει !
 Καὶ τὰ γράμματα ἀκόμα ἐνὸς Κάδμου κρατεῖτε·
 τάχα νὰ 'ταν γιὰ σκλάβους τὰ ψηφιά του θαρρεῖτε ;

« Ἐκλεχτὲς Σελίδες » (Μεταφρ. Ἀργ. Ἑφταλιώτη)

Βύθων

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ

A

- Ἄγαρ, ἡ — δούλη τοῦ Ἀβραάμ, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ Ἰσμαήλ, γενάρ-
χης τῶν Ἀγαρηνῶν.
- Ἀγαρηνοί, οἱ — λαὸς καταγόμενος ἐκ τῆς Ἄγαρ· ἡ ὀνομασία ἐδόθη ὑ-
πὸ τῶν Βυζαντινῶν κατὰ πρῶτον εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας
Ἀραβας καὶ βραδύτερον εἰς ὅλους τοὺς Μωαμεθανούς.
- ἄγκυρα, ἡ — ἐδῶ: δρέπανον (εἶδος πολεμικοῦ ὄργάνου).
- Ἀγχεσμος ἢ Ἀγχεσμός — τὸ Τουρκοβούμι τῆς Ἀττικῆς.
- ἀγκύνοια, ἡ — ὀξύνοια, ἐξυπνάδα, σύνεσις.
- ἄγωμε — β' προσ. προστακτικῆς: πήγαине (ἄμε)
- ἀδράζω ἢ ἀδράχνω — δράττομαι, πιάνω, ἀρπάζω.
- ἀδυνατή — δυνατή.
- ἀηδόνι τοῦ Κολωνοῦ — ὁ Σοφοκλῆς, τὰ χορικά τοῦ Σοφοκλέους, (ἀντονομασία).
- ἄθος, ὁ — τέφρα, στάχτη.
- ἄθός, ὁ — ὁ ἄνθος, τὸ ἄνθος.
- Αἰακός, ὁ — υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Αἰγίνης, πατὴρ τοῦ Πηλέως καὶ
τοῦ Τελαμῶνος, γενόμενος μετὰ τὸν θάνατόν του δικα-
στής ἐν τῷ Ἄδῃ.
- Αἰακίδης, ὁ — υἱὸς ἢ ἀπόγονος τοῦ Αἰακοῦ· ἐδῶ: ὁ Ἀχιλλεύς.
- αἰθων — καίων, ὀρμητικὸς, βίαιος.
- αἰκία, ἡ — ἡ κάκωσις, σωματικὴ κάκωσις, ἡ κακοποίησης.
- αἰνόλοκος — φοβερὸς λύκος.
- Ἀῖς — Ἀγίους.
- Ἀκαδημία, ἡ — ἡ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος τὸ πρῶτον ἰδρυθεῖσα φιλοσοφικὴ
σχολή· ἐκ ταύτης ἔλαβον τὸ ὄνομα τὰ ἐν Εὐρώπῃ πνευ-
ματικὰ ἰδρύματα, τὰ ἔχοντα σκοπὸν τὴν προαγωγὴν
τῶν ἐπιστημῶν, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν· ἡ ἱ-
δρυσις τῶν Ἀκαδημιῶν ἤρχισε κυρίως ἀπὸ τῶν χρόνων
τῆς Ἀναγεννήσεως.
- ἀκατάπληκτος — ὁ μὴ καταπλησσίμενος· τὸ οὐδ'. ὡς οὐς. ἀκατάπληκτον,
τὸ — ἡ ἔλλειψις καταπλήξεως, τὸ θάρος, ἡ γενναιότης.
- ἀκηδία, ἡ — (ἀ - στερητ. + κήδομαι), ἀμέλεια, ἀδιαφορία.
- ἀκροκέρατον, τὸ — ἕκαστον τῶν δύο ἄκρων τῆς σταυρωτῆς κεραίας (κοινῶς:
πινό).
- ἀκροστόλια, τὰ — τὰ κοσμήματα τῆς πρῶρας τοῦ πλοίου.
- ἀκῶ — ἀκούω.
- ἄκω — ἄκουγε, ἤκουεν εἰς τὸ ὄνομα..., ὠνομάζετο.
- ἄλα! — ἐπιφώνημα προτροπτικόν=ἐμπρός (λέξ. βενετικῆ).
- ἀλβιόνειος — ἀνήκων εἰς τὴν Ἀλβιόνα· βλ. λέξιν.

- Ἰαλβιών, ἡ — ἡ Ἰαγγλία.
- Ἰαλδος Μανούτιος, ὁ — περίφημος Ἰταλὸς ἐλληνιστῆς τυπογράφος καὶ ἐκδότης (1440 - 1515).
- ἄλικος — κόκκινος, βαθυκόκκινος.
- ἄλκιμος — δυνατός, εὐρωστος, ἀκμαῖος· (ἄλκη=σωματικὴ δύναμις, εὐρωστία.
- Ἰαλκμεωνίδαι, οἱ — μεγάλη ἀθηναϊκὴ οἰκογένεια ἀνάγουσα τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὸν Ἰαλκμέωνα, δισέγγονον τοῦ Νέστορος, βασιλέως τῆς Πύλου.
- Ἰαλλιάς ἡμέρα — dies Alliensis, ἀποφρὰς ἡμέρα διὰ τοὺς Ρωμαίους, ἐπεὶ ἡττήθησαν ὑπὸ τῶν Γαλατῶν κατὰ κράτος παρὰ τὸν Ἰαλλίαν ποταμόν· (βλ. καὶ Βρέννος).
- ἄλλόθρους — ὁ ὁμιλῶν ξένην γλῶσσαν, ξένος.
- ἄλουργίς, ἡ — τὸ πορφυροῦν μεγαλοπρεπὲς φόρεμα, τὸ βαμμένον με γνησίαν πορφύραν.
- ἄλωή, ἡ — ἡ ἄλως, τὸ ἄλωνι, τὸ ἀνοικτὸν μέρος, ὁ κῆπος.
- ἄμαδολογάω -ῶ — παίζω τὶς ἀμάδες, τοὺς δίσκους.
- ἄμαλθειον, τὸ — τὸ κέρας τῆς αἰγὸς Ἰαμαλθείας, τῆς ὅποιας τὸ γάλα ἔθρεψε τὸν Δία· ἀπὸ αὐτοῦ ἔρρεε πᾶν ὅ,τι ἐπεθύμει ὁ κατέχων τοῦτο.
- ἄμη καὶ ἄμμη — (ἐκ τοῦ: ἂν μὴ) ὅμως, ἀλλά.
- ἄμμηρᾱς(ας)/ἡ ἄμμηρᾱς(ά), ὁ — ὁ ἡγεμὼν, ὁ αὐθέντης (λέξεις ἀραβικῆ).
- ἄμνόςω — ὀρκίζομαι (ὁμνῶ).
- ἄμοιρῶ — εἶμαι ἄμοιρός τινος, στεροῦμαι πράγματός τινος· ὡς μὴδὲ τῆς ἐντεῦθεν σεμνότητος αὐτὸν ἄμοιρεῖν=ὥστε αὐτὸς (ὁ Βασιλεὺς) νὰ μὴ εἶναι ἀμέτοχος σεμνότητος δι' αὐτά, ὥστε νὰ σεμνύνεται διὰ τὴν μαρτυρικὴν δόξαν τῶν προγόνων του.
- ἄμπώνω — ἀπώθω, σπρώχνω.
- ἄμφ' — ἀλλά.
- ἄμφιλαφής — ὁ πανταχόθεν περιβάλλων, ὁ πυκνός.
- Ἰαμφίων, ὁ — ὁ μυθικὸς αἰοιδὸς καὶ μουσικὸς.
- ἀνάδια — ἀπέναντι.
- ἀναιμῶ — φονεύω.
- ἀνάκαρα ἢ νάκαρα, τὰ — αἱ σωματικαὶ δυνάμεις, (τὸ κουράγιο).
- ἀνάντη ἢ ἀνάντα — (ἐκ τοῦ ἐπιθέτου ἀνάντης=ἀνωφερής), τὸ ἀπὸ τινος σημείου ρεῖθρου ποταμοῦ ἢ κοιλάδος πρὸς τὰ ἄνω ἐκτεινόμενον μέρος.
- Ἰανατολικά Ἰασματα — τίτλος μιᾶς ποιητικῆς συλλογῆς τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ.
- ἀναψύχω (-ομαι) — ἀνακουφίζομαι.
- Ἰανδρόνικος ὁ Κάλλιτος — διδάσκαλος τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ζήσας τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πατρίδος τοῦ Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐφυγεν εἰς Φλωρεντίαν, ἔνθα ἐδίδαξεν εἰς

- ἀνὲν (ἦ: ἄν ἔν)
ἀνιμένω
Ἀνθέμιος
ἀντάμα
ἀντεροσπασμός, ὁ
ἀντιῶματα, τὰ
ἀντραλίζομαι (-ζομαι)
Ἀντώνιος ὁ Ἐπαρχος
ἀνύποιστος
ἀζάρτω
Ἀξιά, ἡ
ἀξιωματικός, ὁ
ἀπαρτίζω
ἄπατος
ἀπατός μου
ἀπεικάζω
ἀπείς καὶ ἀπείτις
ἀπελάτης, ὁ
ἀπογνοῖς· ἀπογνοῖς
τὴν εἰρηνικὴν προδοσίαν
ἀποκλαμός, ὁ
ἀποκοτιά, ἡ
ἀπομισεμός, ὁ
ἄπτω
ἀπορροῶ
ἀποσμήχω
ἀποσπᾶς -άδος, ἡ
Ἀράξης, ὁ
Ἀράτης, ὁ
ἀργέστης, ὁ
ἀργολογῶ
Ἀργώ, ἡ
- τὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιον. Ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸ 1476 καὶ μετὰ δύο ἔτη ἀπέθανεν.
— ἄν εἶναι, ἄν.
— περιμένω.
— ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος εἶναι οἱ δύο περίφημοι ἀρχιτέκτονες, οἱ ἀνοικοδομήσαντες τὴν Ἀγίαν Σοφίαν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα.
— μᾶζι.
— ὁ σπασμός τῶν ἐντέρων λόγῳ φόβου ἢ στενοχωρίας.
— αἱ παραφυάδες τῆς ρίζης, παρακλάδια φυόμενα περὶ τὴν ρίζαν τῶν δένδρων.
— στενοχωροῦμαι, ζαλίζομαι (καὶ ἀντραλώνομαι).
— χρονολόγος ζήσας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀλώσεως τῆς Κων/πόλεως· ἔγραψε θρήνον διὰ τὴν πτώσιν τῆς Πόλεως.
— ἀφόρητος, ἀνυπόφορος.
— ἀστράπτω.
— κοινὴ ὀνομασία τῆς νήσου Νάξου.
— ὁ ἐν ἀξιωματῇ ἐντεῦθεν ὁ δικαστὴς καὶ πᾶς ἔχων ἰσχύν.
— συναπαρτίζω, καταρτίζω, παρασκευάζω.
— ἀπύφμενος, ἄβυσσος.
— μόνος μου.
— διχβλέπω, διακρίνω.
— ὁ χρόν. καὶ αἰτιολ. σύνδεσμος εἶπαι=ἀφοῦ, ἐπειδὴ.
— ὁ ληστής τῶν συνόρων κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν.
— (μτχ. ἀρ. β' τοῦ ἀπογινώσκω—ἀπελπίζομαι)· ἀπογνοῖς τὴν εἰρηνικὴν παραδοσίαν—ἀφοῦ ἔχασε κάθε ἐλπίδα διὰ τὴν εἰρηνικὴν παράδοσιν τῆς πόλεως.
— ὁ πλόκαμος.
— τὸ μέγα θῆρος, ἡ μεγάλη τέλιμη.
— βλ. μισεμός.
— ἀνάπτω, φλέγομαι.
— ἀπότομος, ἀπόκρημνος (ρ. ἀπορρήγνυμι).
— σφουγγίζω.
— τὸ ἐξ ἀποσπάσεως (ἀποκοπῆς) προκῦψαν τμήμα ὅλου τινός, τμήμα διεσκορπισμένον.
— ποταμός πηγάζων ἐκ τῆς Τουρκίας καὶ χυνόμενος εἰς τὴν Κασπίαν· ἐδῶ συνεκδοχικῶς· ἡ Τουρκία.
— κατὰ τὴν λαϊκὴν μυθολογίαν στοιχειωμένος Ἀράτης φυλάσσει πηγὰς, λίμνας, ποταμούς κλπ. καὶ κακοποιεῖ τοὺς πλησιάζοντας.
— ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος.
— ἀφαιρῶ τοὺς ἀργούς (=ἀκάρπους) βλαστούς ἀμπέλου.
— τὸ πλοῖον τῶν Ἀργοναυτῶν, δι' οὗ ἔπλευσαν εἰς Κολ-

- Ἄριστος, ὁ — χίδα πρὸς ἀρπαγὴν τοῦ χρυσομάλλου δέρατος.
 ὀφκυρὲς — ὁ θρυλικὸς βυζαντινὸς ἥρωας Διγενὴς Ἀκρίτας.
 ἄρμενα, τὰ — ἀργυρές.
 — ὁ ἐλαφρὸς ἐξοπλισμὸς τοῦ πλοίου, ἡ ἀρματωσιά, δηλ. οἱ ἱστοί, αἱ κεραῖαι, τὰ σχοινία τῶν ἱστῶν κλπ.
 ἀρμός, ὁ — ἡ ἀρθρωσις, ἡ κλειδωσις, τὸ σημεῖον, εἰς ὃ συνδέονται τὰ μέρη ἐνὸς συνόλου.
 ἀρνεύω — εἰρηνεύω, ἡσυχάζω.
 Ἄρνιμ (1781 - 1831) — Γερμανὸς ρωμαντικὸς ποιητὴς καὶ μυθιστοριογράφος.
 ἄρουρα, ἡ — ἡ γῆ.
 ἀρφάλιν, τὸ — ὁ ὀμφαλός.
 ἀσβολερὸς — μαῦρος, γεμάτος ἀσβόλην, (καπνιάν).
 Ἀσκάλων - ωνος, ἡ — ἀρχαιοτάτη παραθαλασσία πόλις τῆς Παλαιστίνης, με-
 ταξὺ Γάζης καὶ Ἀζώτου (ὁ κάτοικος Ἀσκαλωνεΐτης).
 ἀσκέρι, τὸ — ὁ στρατός· (λέξεις τουρκικῆ).
 ἀσπαίρω — σπαρταρῶ, σπαράζω, τινάσσεσθαι σπασμοδικῶς.
 ἄσπρα, τὰ — τὰ χρήματα, ἡ χρηματικὴ περιουσία.
 ἀσάριον, τὸ — μονὰς σταθμῶν (κατ' ἀρχὰς βάρος μιᾶς λίτρας) καὶ χαλκοῦν νόμισμα τῶν Ρωμαίων.
 Ἀσσύριος, ὁ — ὁ διάβολος. Ὁ Ἀνδρέας ὁ Κρήτης ὀνομάζει Ἀσσύριον τὸν διάβολον, διότι οἱ Ἀσσύριοι εἶχον ὑποδουλώσει τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραήλ.
 ἀσάλωτος — ἄμεστος, ἀμέστωτος, μὴ ἀκμαῖος.
 ἀστρίτης, ὁ — εἶδος ὕφους δηλητηριώδους, ὀχιά, (ἔχῃς ἢ ἀσπίς).
 ἀτημέλητος — ἀπεριποίητος.
 Ἀτιθίς (γλῶττα), ἡ — ἡ ἀττικὴ διάλεκτος, ἡ κομψὴ χρῆσις τοῦ λόγου.
 αὐκία, τὰ — τὰ αὐτιά.
 Αὐσονία, ἡ — ἡ Ἰταλία.
 ἄφατος — ἀνέκφραστος.
 ἀφεγκιά σου, ἡ — ἡ ἀφεντιά σου, σύ.
 ἀφεντάκης, ὁ — ὁ μικρὸς ἀφέντης (χαϊδευτικόν).
 ἀφορίζομαι — ἀποσπῶ, ἀποχωρίζω διὰ τὸν ἑαυτὸν μου, κυριεύω.
 Ἀφορεσμός, ὁ — τοποθεσία κατὰ τὰς βορεῖας ὑπωρείας τῆς Πεντέλης.
 ἀφ(ου)κράζομαι — ἀκούω.
 Ἀφράτης, ὁ — ὁ Εὐφράτης ποταμός.
 ἀφῶν — ἀφοῦ.
 ἀχρεῖος — ἀχρηστος, ἄτολμος.
 ἀφύς, ὁ — δρῦμός, ἰσχυρός, (μὲ δύνανμιν καταφερόμενος).

B

- βαγένη, τὸ — τὸ βαρέλι.
 Βάγας Θανάσης — ἀρχηγὸς τῆς Βεζιρικῆς φρουρᾶς τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ, εἰς τὸν ὅποιον ἀποδίδεται ἡ καταστροφὴ τοῦ Γαρδικίου καὶ

- ἄλλαι ὁμότητες, Διὰ τοῦτον ὁ Βαλαωρίτης ἔχει γράψει
ἐν ἐπικολυρικῶν ποίημα.
- Baṭtika* — (τραγούδια) ἐγκωμιαστικά.
βαλλαῖ — (λ. τουρκ.), μά τὸ Θεό, (ἐπιφωνηματικῶς).
Βαρβαρέζοι, οἱ — οἱ κάτοικοι τῆς Βαρβερίας τῆς Β. Ἀφρικῆς.
βαρυγῶμῶ ἢ βαρυγγῶμῶ — βαρυγῶμῶ, δυσφορῶ, στενοχωροῦμαι.
Βαρθελεμὸν ἄββᾶς — Γάλλος σοφός, λογοτέχνης, ἐλληνιστῆς (1716-1795).
βατσέλι, τὸ — λεκάνη ἐκ μετάλλου ἢ πορσελάνης· εἰς τὰς Ἰονίους νή-
 σους· μέτρον χωρητικότητος σιτηρῶν.
βέβηλος — ὑποκείμενος εἰς διώξιν λόγῳ προβληθείσης ἀντιτάσεως,
 πονηρός, εὐστροφος.
βεζίρης, ὁ — ὁ πρωθυπουργός (λ. τουρκική).
Βελῆ πασᾶς — δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων.
Βερονέζε — διάσημος Ἰσπανὸς ζωγράφος (1530-1588).
Βησσαρίων (1395-1475) — διάσημος Ἑλλήν λόγιος τοῦ μεσαίωνος, ἐπίσκοπος Νι-
 καίας καὶ κατόπιν καρδινάλιος Ἰουσκούλου· ἦτο κειτη-
 ρυγμένος ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἑκκλησιῶν.
βίγλα, ἡ — σκοπιὰ, φυλάκιον· (λέξ. λατίν. - βυζαντ.).
βιγλίτζω — παρατηρῶ ἀπὸ τὴν σκοπιᾶν (βίγλαν), κατοπτεύω.
βίτσιμα, τὸ — ἡ ἀνάτασις τοῦ σώματος, ἡ πρὸς τὰ πρόσω ἐξόρμησις.
βλεπίσιν/ — προφυλάξου, (ρ. βλεπίζω, -ομαι=προφυλάσσομαι).
βόιβοντας, (-οδας), (βο- — πολέμαρχος, στρατιωτικὸς διοικητῆς ἐπαρχίας, ἡγεμὼν
εβόδας) ὁ τῆς Μολδοβλαχίας.
βοῖδομάτης, ὁ — εἶδος ἀμπελίου.
βολιά, ἡ — φορά· (φρ.: πόσες βολές σοῦ τὸ εἶπα).
Bouchut, ὁ — Γάλλος νευρολόγος.
Boulgareli, τὸ — χωρίον τῆς Ἀρτης (εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχ. Θεοδωρίας).
βουτζιόν, τὸ — τὸ βυτίον, τὸ βαρέλι.
βουρνούξι, τὸ — ρασοειδὲς φόρεμα τῶν Ἀράβων.
Βρανά, τό, Βρανάζ, ὁ — μικρὸν χωρίον παρὰ τὸν Μαρθῶνα, εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον
 καὶ ἄνωθεν τῆς πεδιάδος.
βρατσέρα, ἡ — εἶδος ἱστιοφόρου πλοίου μὲ δύο ἰστούς, λίαν ταχύ, μι-
 κροῦ ἐκτοπίσματος (μέχρι 100 τόνων).
Βρέννος, ὁ — ἀρχηγὸς τῶν Γαλατῶν, οἱ ὅποιοι κατέλαβον τὴν Ρώμην
 τὸ 389 π.Χ. Οὗτος ἐδέχθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν πόλιν ἀντὶ
 βαρυτάτης ἀποζημιώσεως εἰς χρυσόν.
βρωμα, τὸ — ἡ τροφή.

Γ

- Γαληνός* — μέγας Ἑλλήν ἱατρός τοῦ Β' μ.Χ. αἰῶνος.
γεγανυμένος — (μτχ. τοῦ ρ. γάνυμαι), λαμπρύνομαι, χαίρω, ἀγάλλομαι.
Γέθ, ἡ — πόλις μεγάλη τῶν Φιλισταίων, κυριευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δα-
 βίδ καὶ βραδύτερον (711 π.Χ.) ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων.

γεννητικά, τὰ	— οἱ-γονεῖς, οἱ πρόγονοι.
γιαγέρνω	— ἐπιστρέφω, ἐπανερχομαι.
γιάντα ἢ οἰγιάντα	— διατί.
Γκίκας	— Φαναριωτική οἰκογένεια τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη κατέλαβον ἀνώτατα ἀξιώματα.
Γκωτιὲ Θεόφιλος	— διάσημος Γάλλος ποιητὴς καὶ πεζογράφος (1811-1872).
γλάκιο, τὸ	— ὁ δρόμος, τὸ τρέξιμο· (τὸ ρ. γλακῶ καὶ (γ)λακίζω = τρέχω δρομαίως).
Γόϊα Λουτσιέντες	— διάσημος Ἰσπανὸς ζωγράφος (1746-1828).
Γοργόνα, ἡ	— δαίμων θαλάσσιος τῆς νεοελληνικῆς μυθολογίας, ἔχων σῶμα γυναικὸς καὶ οὐρὰν ἰχθύος.
γούμενα, ἡ	— χονδρὸν σχοινίον τοῦ πλοίου, κάλως.
γραφικός	— ἄξιος νὰ ζωγραφηθῇ, ὥραϊος διὰ τὴν ποικιλίαν τῶν χρωμάτων.
γρόσι, τὸ	— νόμισμα τουρκικόν, τὸ ἐν ἑκατοστὸν τῆς χρυσῆς λίρας, γενικῶς χρήματα.
γυαλί, τὸ	— διόπτρα ἀλιέων, κύλινδρος σιδηροῦς ἀπωμάτιστος, μὲ πυθμένα ἀπὸ κρύσταλλον, δι' οὗ οἱ ἀλιεῖς παρατηροῦν τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης.

Δ

δακκανοῦθρες	— τὰ δύο πρόσθια συλληπτήρια ὄργανα τοῦ καρκίνου (κάβουρα), δαγκάνες, δαγκανάρες.
δαμάκι	— μηδαμίνον, ὀλίγον.
δαμασκή, τὸ	— τὸ ξίφος, τὸ κατεσκευασμένον εἰς τὴν Δαμασκόν, τῆς ὁποίας ἦτο περίφημος ἡ ὀπλοουργία· γιαταγάνι.
Δαμασκητὸς Ἰωάννης	— (ὁ ἐπιλεγόμενος Χρυσορράς), πατὴρ τῆς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας τῆς μεσαιωνικῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ μέγας ὑμνογράφος αὐτῆς. Ἐγεννήθη εἰς Δαμασκὸν καὶ ἀπέθανε πρὸ τοῦ 754.
δαμάτεια, ἡ	— ἡ δαμάζουσα, ἡ καθυποτάσσουσα, ἡ καταστρεπτική. (τὸ ἀρσενικὸν δαματὴρ ἢ δαμάτωρ).
δαρμός, ὁ	— ὀδυρμός, κοπετός, θρῆνος.
δεῖμα, τὸ	— (ἐκ τοῦ θέματος δει—δέδοικα, δέος), ὁ φόβος.
δευρᾶς - ἄδος, ἡ	— ἡ βουνοκορυφή, κορυφογραμμή.
διακόσμησης	— ἡ ἔρρυθμος (ἁρμονικὴ) διάταξις τοῦ σύμπαντος... καὶ πᾶσα τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων ἡ νοητὴ διακόσμησης... ἐπιπίνδεται = καὶ ὅλη ἡ νοητὴ ἔρρυθμος διάταξις τῶν ὑπερκοσμίων δυνάμεων κάμνει σπονδὰς ἐπὶ τῇ πρὸς ἡμᾶς (τοὺς ἀνθρώπους) συμφιλίῳσει τοῦ Θεοῦ (= ταῖς θείαις καταλλαγαῖς).
διαλαλιά ἢ διαλαλία	— ἡ διαλάλησις, ἡ διακήρυξις, ἡ διαταγὴ ἢ ἀνακοινουμένη, διὰ κήρυκος.

- διαρμόζω — συναρμολογῶ.
 διασκελίζω — (κ. διασκελῶ καὶ δρασκελῶ), διαβαίνω ἄνωθεν τινος, ὑπερβαίνω τι δι' ἀνοικτῶν τῶν σκελῶν.
 διαφέντευσis, ἡ — ἡ προστασία.
 διαφεντεύω — προστατεύω.
 διαφορῶ ἢ διαφορίζω — ἐνδιαφέρομαι, ὠφελοῦμαι (διάφορο=κέρδος, ὠφέλεια).
 Διδότος* Ἀμβρόσιος Φιρ- — περίφημος Γάλλος ἐλληνιστής, τυπογράφος, βιβλιοπώ-
 μῆνος (Didot) — λης καὶ ἐκδότης (1790-1876).
 δίκροτον, τὸ — τριστίον πολεμικὸν πλοῖον μὲ τετράγωνα ἰστία καὶ δύο σειρὰς τηλεβόλων ἐπὶ ἑκατέρας τῶν πλευρῶν.
 διολίζω ἢ διοβλίζω — ἀροτριῶ δευτέραν φορὰν ἕναν ἀγρόν.
 διπλολίθι, τὸ — τοῦτος τοῦ ὁποίου οἱ λίθοι δὲν εἶναι προσηρμοσμένοι μεταξύ των δι' ἀσβέστου. (ἄλλως : ξερολιθιά).
 δολώνω — δολιεύομαι, κηλιδώνω.
 δομέστιχος, ὁ — ὁ σωματοφύλαξ τοῦ βασιλέως, ὁ στρατηγός.
 δοχή, ἡ — τὸ δῶρον.
 δραγάτης, ο — ὁ ἀγροφύλαξ, ὁ ἀμπελοφύλαξ.
 δράγμα, τὸ — ὅ,τι δύνανται τις νὰ περιλάβῃ διὰ τῆς ἅκρας χειρός, (π.χ. χερόβολο τῶν θεριστῶν).
 δραγμίς - ἰδος, ἡ — μικρὸν δράγμα καὶ εἰδικῶς ὅ,τι δύναται νὰ λάβῃ τις διὰ τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ δείκτου (π.χ. μιὰ πρέζα ταμβάκου, πιπεριοῦ κ.τ.τ.).
 δραγουνμάνος, ὁ — ὁ διερμηνευτής, ὁ διερμηνεύς.
 δράκων - οντος, ὁ — μυθικὸς τεράστιος ὄφις, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τρικέφαλος καὶ πεπερωτός, κοινῶς δράκκος (ἐκ τοῦ ρ. δέρκομαι = βλέπω ὀξέως, καταπλήσσω διὰ τοῦ βλέμματος).
 δριμώνω — (ἐπίθετον δριμύς), ὀργίζομαι.

Ε

- ἔβενος, ὁ — δένδρον τοῦ ὁποίου τὸ μέλαν καὶ σκληρὸν ξύλον εἶναι πολύτιμον.
 ἐγδοχή, ἡ — προσδοκία (πρβλ. ἐκδέχομαι=προσδοκῶ, περιμένω).
 ἐγκαλλωπίζομαι — ἐπιδεικνύομαι, ὑπερφηανεύομαι, σεμνύνομαι.
 ἐγκαλῶ — καλῶ τινα ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου, μηνύω, καταγγέλλω.
 ἔγροικος — πεπαιδευμένος, γνώστης· ρ. (ἄ)γροικῶ=ἀκούω, μαθαίνω.
 ἔγροπος, ὁ - ἡ — ἡ Εὐβοία, (Εὐριπος κατ' ἐναλλαγὴν τοῦ φθόγγου β εἰς γ).
 ἐδειματοῦτο — (παρ. τοῦ ρῆμ. δειματοῦμαι), φοβοῦμαι, τρομάζω.
 ἐκατόνταρχος, ὁ — βαθμὸς ἀξιωματικοῦ στρατοῦ.
 ἐκεῖνο... τὸ ἄλλο — τὸ μὲν...τὸ δέ, ἄφ' ἐνὸς μὲν... ἄφ' ἑτέρου δέ.
 ἐκλιμίζω — λιχνίζω.
 ἐκόφατο — (μέσος ἀόριστος τοῦ ρ. κόπτομαι), βλέπε λέξιν.
 ἐκπρεπής — ἀξιόλογος, σπουδαῖος.
 ἔλεος, ὁ — μεταγενέστερος τύπος τοῦ : τὸ ἔλεος.

ἐλίγη	— ὀλίγη.
ἐμμανής	— μανιώδης, ἀκράτητος.
ἐναίρω	— φονεύω.
ἐνάλιος	— (ἐν+ ἄλς-ἄλός), θαλάσσιος, θαλασσίος.
ἐνδοθήμενος ἀντί ἐνδοθήμενος	— (μετ. παθ. παρακ. τοῦ ἐνδέομαι—οὔμαι=περιδέομαι), δεμένος.
ἐνδοεικνύμαι	— ἐπιδεικνύομαι, φανερώνομαι· τοὺς ἐπὶ τοῦτο ἐνδοεικνυ- ομένους—ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἐφανερώνοντο ὅτι ἐπραττον ταῦτα.
ἐνθυμοῦμαι	— ἐν θυμῷ ἔχω, βουλεύομαι· τὸ ἐνθυμηθῆναι—τὸ ἀποφασί- σθέν.
ἐντάμα	— (ἀπὸ τὸ: ἐν τῷ ἅμα), ὁμοῦ (βλ. καὶ ἀντάμα).
ἐν τον	— νά τον.
ἐνώμοτος	— ὥρκισμένος.
ἐξάρτια, τὰ	— τὰ σχοινία τῶν ἱστίων τῶν πλοίων, ἄλλως ξάρτια.
ἐξαρχος, ὁ	— ὁ κἀμνων ἀρχήν, ὁ ἐξάρχων, ὁ ἀρχηγός.
ἐξικακίσητε	— περιμείνατε· (βλ. κατατέρω).
ἐξικακῶ	— ὑπομένω, περιμένω (ἐκ τοῦ : ἀνεξικακῶ).
ἐξοδίζω	— κηδεύω, (ἐξόδιον, ξόδι=κηδεία).
ἐξώθης	— ἡξιώθης, ἐκρίθης ἄξιος.
ἐπιγονάτιον, τὸ	— ἄμριον ἱερέως ἐκ τετραγώνου ὑφάσματος διακεκοσμη- μένον, διὰ δὲ τοὺς ἀρχιερεῖς ἐν σχήματι ρομφαίας μὲ χρυσοκέντητον τὴν Ἀνάστασιν, ἀναρτώμενον ἐκ τῆς ζώνης παρὰ τὸ δεξιὸν γόνυ.
ἐπὶ κλην, τὸ	— τὸ ἐπωνύμιον.
ἐπισείων, -ονος, ὁ	— ἐπιμήκης στενὴ ταινία (ἢ τριγων. μικρὰ σημαῖα) φε- ρομένη ἐπὶ τοῦ ἴστοῦ τῶν πλοίων ὡς διακριτικόν.
ἐπισκέπτομαι	— ἐπιβλέπω.
ἐπισκοπή, ἡ	— ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Θεοῦ, ἡ τιμωρία, τὸ ὑπουργημα.
ἐπισυνάγομαι	— συγκεντρώνομαι ἐπὶ τὸ αὐτό.
ἐποίκαν	— ἔκαμαν (ἐποίησαν).
Ἐρατώ, ἡ	— μία τῶν ἐννέα Μουσῶν, εὐρέτρια καὶ προστάτις τῆς λυ- ρικῆς καὶ ἐρωτικῆς ποιήσεως.
ἐροίκνον	— παρατακτικὸς τοῦ ρικνῶ (βλέπε λέξιν).
ἐσ σε	— δὲν σέ.
ἐτάζω	— ἐξετάζω, ἐρευνῶ, ἀνιχνεύω.
ἔτει	— ἐξάκισχιλιοστῶ ἐννεακισιοστῶ τριακοστῶ, ἐννοεῖται ἀπὸ κτίσεως κόσμου.
Εὐκλείδης	— ὁ πατὴρ τῆς γεωμετρίας (330-270 π.Χ.).
Εὐστάθιος	— ἐπιφανὴς μητροπολίτης Θεσσαλονίκης καὶ συγγραφεὺς τοῦ 12ου μ.Χ. αἰῶνος.
εὐταξίας, ὁ	— ὁ ἐπιμελητὴς τῆς τάξεως ἐν τῷ ναῷ (ἐκκλησιαστικὸν ἄξιωμα).

- Εὐτέρπη, ἡ
εὐτονος
εὐφημῶ
Ἐφιάλτης, ὁ
- ἐχόμενος
ἔως, ἡ
Ἐωσφόρος, ὁ
- Ζακόνι, τὸ
Ζάλογρον, τὸ
- Ζεῶας Μίκης
Zenith, τὸ
- Ζῆθος, ὁ
- Ζητούνι, τὸ
ζῆμιό ἢ ζιμιό
- ἡγή, ἡ
Ἡρακλείδης, ὁ
Ἡρόστρατος, ὁ
- ἦρτε
- θαλασσομάχος, ὁ
- θανатоκοντεύω
θαρσέω (πολέμω)
θέλω φροντίζω
- Θεολόγος, ὁ
- μουσα, εὐρέτρια καὶ προστάτις τῆς αὐλητικῆς.
— εὐρωστος, νευρώδης.
— ἐπευφημῶ, ζητωκραυγάζω.
— ὁ διὰ τῆς προδοσίας του συντελέσας εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν περὶ τὸν Λεωνίδα τριακοσίων Σπαρτιατῶν ἐν Θερμοπύλαις· (τὸ ὄνομά του κατήντησε συνώνυμον τοῦ προδότου).
— ὁ ἀκολουθῶν, ὁ ἐπόμενος.
— (γεν. τῆς ἔω), αὐγή, πρωτῆα.
— ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀγγέλων τῶν πεσόντων εἰς τὴν γῆν, διότι ἠθέλησαν νὰ ὑψωθοῦν ὑπὲρ τὸν Θεόν· ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ ὁ Σατανᾶς, ὁ διάβολος.
- Ζ**
- ἡ συνήθεια, τὸ ἔθιμον, (λέξεις σλαβικῆ).
— τὸ γνωστὸν ὄρος τοῦ Σουλίου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔπεσαν αἱ ἡρωϊκαὶ Σουλιώτισσαι, ἵνα ἀποφύγουν τὴν αἰχμαλωσίαν.
— ψευδώνυμον τοῦ ἥρωος Μακεδονομάχου Παύλου Μελά.
— (ἱταλ. zenit ἐκ τοῦ ἀραβ. semt), τὸ νοητὸν σημεῖον τοῦ οὐρανοῦ τὸ κείμενον κατακορύφως ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς τοῦ παρατηρητοῦ· μεταφορικῶς : ὕψιστος βαθμός, ἀκμή· (τὸ ἀντίθετον : νασίρ).
— υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀντιόπης, δίδυμος ἀδελφὸς τοῦ Ἀμφίονος.
— ἡ Λαμία.
— ἀμέσως.
- Η**
- ἡ γῆ.
— ἱστορικὸς τοῦ Ι' π.Χ. αἰῶνος.
— ὁ ἐξ Ἐφέσου ἐμπρηστὴς τοῦ περιφήμου ναοῦ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος (356 π.Χ.).
— ἦλθε.
- Θ**
- μικρὸν κάθεται πρὸς τὴν θάλασσαν ξύλον, ὑπὸ τὸν προφραῖον ἱστὸν πλοίου, (κουν. κιὼρ - μπαστούνι).
— πλησιάζω τὸν θάνατον (μεταβ. καὶ ἀμετάβ.).
— τοῦ τολμηροῦ, τοῦ θαρραλέου (ἐπίθ. θαρσύνε-θαρσύνε).
— ἐκφορὰ τοῦ μέλλοντος διὰ τοῦ θέλω καὶ ἀρχ. ἀπαρεμφάτου συνήθης παρὰ Κοραῆ.
— ἐπωνυμία τοῦ Γρηγορίου τοῦ Α' τοῦ Ναζιανζηνοῦ (328-389), πατριάρχου Κων. πόλεως καὶ μεγάλου ἐκκλησιαστικοῦ πατρὸς καὶ συγγραφέως· ἡ προσωνυμία ἐδόθη ἐκ

- Θεοσκόπολις (- ιδος) — τῶν μνημειωδῶν λόγων του περὶ τῆς Θεότητος τοῦ Λόγου εἰς τὸ ναῖδιον τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας Κων)πόλεως.
 Κυριακὸς — Δομῆνικος Θεοτοκόπουλος, ὁ Κρῆς (El Greco= Ὁ Ἑλλη-
 ν), περίφημος ζωγράφος (1545 - 1614), ἐργασθεὶς κυρίως ἐν Ἰσπανίᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανε.
 θεραπεύσειν — βλ. φανῆν.
 θνησιμαῖον, τὸ — τὸ πτώμα, τὸ λείψανον.
 θρασύμι, τὸ — τὸ θνησιμαῖον, τὸ ψοφίμι.
 θρήνος, ὁ — «θρήνος» ἢ «ἀνακάλημα τῆς Κωνσταντινέπολης» εἶναι θρηνώδες ἄσμα ἐπὶ τῇ πτώσει τῆς Πόλεως ἐκ στί-
 χων 118, συντεθὲν ὑπὸ ἀγνώστου ἀπαιδευτοῦ ποιητοῦ·
 τοῦτο ἀνευρέθη εἰς τὰ τελευταῖα φύλλα ἐλληνικοῦ κώ-
 δικος τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων ὑπὸ τοῦ
 Emile Legrand, ὅστις καὶ τὸ ἐδημοσίευσεν τὸ 1875.
 θρυγκός, ὁ — ἡ ἐξέχουσα κορυφὴ τοῦ τοίχου, τὸ γεῖσον.
 θροῶ — πτωῶ, ἐκφοβίζω.
 θύμβρις, ἡ — πικρὸν χόρτον.
 Θωμᾶς ὁ Μάγιστρος — γραμματικὸς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.
 θῶρι, τὸ — ἡ θέα.
- I
- Ἰακχος, ὁ — ὁ Βάκχος· ὡς προσηγορικόν· ὁ χορὸς πρὸς τιμὴν τοῦ
 Βάκχου (= Διονύσου).
 ἰγ'ονικόν, τὸ — τὸ γονικόν, ὁ πατρικὸς οἶκος.
 Ἰδη, ἡ — τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Κρήτης (κοινῶς Ψηλορείτης).
 Ἰερεμίας, ὁ — προφήτης τοῦ ἐβραϊκοῦ ἔθνους, τοῦ ὁποῦ ἐπρωφῆτευ-
 σε πολλὰ δεινὰ καὶ ἐθρήνησε διὰ τὴν καταστροφὴν
 τῆς Ἱερουσαλὴμ—οἱ θρήνοι του λέγονται ἱερεμιάδες—
 (650 - 586 π.Χ.).
 ἰθύνω — διευθύνω, κατευθύνω, ὁδηγῶ.
 Ἰμμερμαν Κάρολος — Γερμανὸς ποιητής, δραματικὸς καὶ μυθιστοριογράφος
 (1796-1840).
 ἰνδικτιῶν - ὤνος, ἡ — καὶ ἰνδικτος (λέξεις λατινικῆς)=χρονικὴ περίοδος δέκα
 πέντε ἐτῶν, τὰ ὁποῖα ἀριθμοῦνται πάντοτε ὡς ἰνδικτιῶ-
 νος πρώτη, δευτέρα καὶ οὕτω καθεξῆς μέχρι τῆς δεκά-
 τῆς πέμπτης, μεθ' ἣν ἀρχεται νέα σειρά· οἱ Ἑλληνες
 τοῦ Βυζαντίου ἐδέχοντο ὅτι ἡ χρονολόγησις αὕτη εἶχεν
 ἀρχαίει ἀπὸ τὴν πρώτην Σεπτεμβρίου τοῦ 312 μ.Χ.
 ἰός, ὁ — τὸ δηλητήριον τῶν ὄφρων, ἡ σικωρία τοῦ χαλκοῦ ἢ τοῦ
 σιδήρου.
 Ἰπποκράτης, ὁ — ὁ ἱδρυτὴς τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης, καταγόμενος ἐκ τῆς
 νήσου Κῶ (460 - 377 π.Χ.).
 Ἰρις, ἡ — τὸ οὐράνιον τόξον.

- ἰσκιος (καὶ χαμὸς) — ἐπιδημικαὶ ἀσθένειαι ζώων.
 ἰχθῶρ - ὠρος, ὁ — αἰθέριος χυμὸς ῥέων εἰς τὰς φλέβας τῶν Θεῶν.

Κ

- κάβος, ὁ — τὸ ἀκρωτήριον, (λέξις γενοματική).
 καδής, ὁ — Τοῦρκος ἱεροδίκης, (λέξις τουρκική).
 κάθα — κάθε, ἕκαστον.
 Καθολικόν, τὸ — ὁ ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς τῶν μονῶν κύριος αὐτῶν ναός.
 κοίμακάμης, ὁ — ὁ ἀναπληρωτὴς τοῦ πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ.
 καλὰ καὶ — εἶθε, μακάρι.
 Καλαβρός — Καλαβρός, Μέλισσα, Σπαθαριές, Κάπρος : διαφοροὶ τοποθεσίαι τῆς Λευκάδος.
 κάλω, ὁ — τὸ χονδρὸν σχοινίον, τὸ καραβόσχοινον (κοιν. γούμενα).
 καμαρῶ ἢ καμαρώνω — κατασκευάζω τι μετὰ θόλου, καμάρας.
 κάμνω ἐτσά — παρατηρῶ μακράν· κυριολεκτ.: κάμνω ἔτσι δά· ἔννοεῖ ὅτι θέτει τὴν παλάμην του ἀνωθι τῶν ὀφρῶν, (ἵνα οὕτω παρατηρήσῃ μακράν εὐκολώτερον).
 κάμνω ἐτσά — ὁ ἐκ Καμπανίας.
 Καμπανέσης — τοῦλάχιστον.
 κᾶν — κάποιαν, τινά.
 κᾶν ποίαν / — ὁ χαϊδεμένος.
 κανακάρης, ὁ — μικρὸν κάνιστρον, πανεράκι, δῶρον ἐν γένει, χάρισμα.
 κανίσκι — ὁ κάβουρας.
 κᾶνονας, ὁ — (λέξ. τουρκ.), ἢ τίγρις· μεταφ.= ἀνδρεῖς ἀτρόμητος.
 καπλάν, τὸ — τὸ ξύλινον δοχεῖον διὰ τὸ γάλα ἢ τὴν γιουρτήν.
 καρδόρα, ἡ — διάσημος Σκώτος ἱστορικός καὶ φιλόσοφος (1795-1881).
 Καρλάλ· Θωμάς — πόλις, ἄστυ, (λέξ. ἀραβική).
 κασαμπάς, ὁ — μικρὸν φρούριον.
 καστέλλ(λ)ιν, τὸ — τὸ Ἡράκλειον τῆς Κρήτης.
 Κάστρον, τὸ — βόθρος ἢ φυσικὸς ὑπόγειος ὀχετός, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ ὕδατα λιμνῶν ἢ ποταμῶν φέρονται πρὸς τὴν θάλασσαν.
 καταβόθρα, ἡ — διὰ γλυκέων λόγων καταπραΰνω τὴν ψυχὴν, θεραπεύω.
 κατακηλῶ — κρούω, κινῶ κάτι πρὸς τὰ κάτω, κτυπῶ.
 κατακροῖω — φιλοκατήγορος.
 κατάλαλος — πνεύματι.
 καταπαντοῦ — βουνοκορυφαί, κορυφογραμμαί.
 καταράχια, τὰ — πολεμικὸν πλοῖον.
 κάτεργ'ο, τὸ — ὀρνιθῶν.
 κάτοικας, ὁ — ἢ καπιτερένιος, ὁ κατεσκευασμένος ἐκ κασσitéρου.
 καττιρένιος — ἀγαθός, συνετός.
 κεδνός — ὁ σπόνδυλος.
 κεντίτης, ὁ — (μετ. παθ. ἀφ. τοῦ κερδαίνομαι) περιέρχομαι εἰς γε-

- κεχηγνῶς — ρας ἄλλου, ἡττῶμαι, κατακτῶμαι ὑπό τινος.
- κηδεστία, ἡ — (παρκ. τοῦ ῥήματος χάσκω) ὁ ἀναμένων με ἀνοικτὸν τὸ στόμα, ὁ χάσκων.
- κηροδοσία, ἡ — ἡ ἐξ ἐπιγαμίας συγγένεια, τὸ συμπεθερίδι.
- ὁ φόρος ἐπὶ τοῦ κηροῦ, ἡ ἐτησία ποσότης κηροῦ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκκλησίας· — διανομὴ κηρίων ὑπὸ τῶν οἰκείων νεκροῦ εἰς τοὺς παρακολουθοῦντας τὴν νεκρώσιμον ἀκολουθίαν.
- Κιμαβούης (Cimabue) — σπουδαῖος Φλωρεντινὸς ζωγράφος ἀκμάσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος.
- κλαπατάρια, τὰ — αἱ πτέρυγες.
- Κόκκινη Ἐκκλησιὰ — ἀρχαία μονὴ τῆς Λευκάδος.
- κολαῖν, τὸ — ἡ εὐκολία (λ. τουρκική).
- κολαστήριον, τὸ — ἡ τιμωρία, ὁ βασανισμός.
- κολλήγας, ὁ — συνεταῖρος εἰς ποιμνιον ἢ καλλιέργειαν ἀγροῦ, (ὁ ἰδιοκτήτης ἢ ὁ βοσκὸς ἢ ὁ καλλιεργητής).
- κολληβογράμματα, τὰ — ἡ ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀπόκτησις στοιχειωδῶν γνώσεων ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίᾳ ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων. Σήμερον ἔχει ἔννοίαν εἰρωνικήν.
- κομπώνομαι — ἀπατῶμαι, πλανῶμαι.
- κορτάτον, τὸ — ἡ κομιτεία.
- κόντος, ὁ — ὁ κόμισ.
- κόντρας, ὁ — ὁ ἐναντίος ἄνεμος.
- Κόντρος, ὁ — τοποθεσία ἐν Λευκάδι.
- κοξούλλα, ἡ — ἡ μέση· βλ. καὶ εἰς λέξ. *τάνα*.
- κόπτομαι — θρηγῶ με κοπετούς.
- κορῶζετο, τὸ — αὐλαξ τοῦ πλοίου πρὸς ἐκροὴν τῶν ὑδάτων.
- Κόρφος — ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος.
- Κοσμιδὸς αἰγιαλὸς — ἡ παραλία τοῦ Κοσμιδίου, μὲς συνοικίας τῆς Κων/λεως.
- κόσμος, ὁ — ὁ στολισμός.
- κουάριν, τὸ — τὸ κουβάρι.
- κουγκεστίζω — ἢ *κουγκεσιῶ*, κατακτῶ.
- κουπαστή, ἡ — τὸ ἀνώτατον χεῖλος τῶν τοιχωμάτων τοῦ πλοίου, ὅπου τίθενται αἱ κῶπαι· (ἀρχ. ἐπισκαλμὸς ἢ περιτόναιον).
- κουρβούλη, ἡ καὶ — ὁ ἀποξηρανθεὶς κορμὸς τῆς ἀμπέλου, τὸ κλήμα, (ἐκ τοῦ λατ. *curvus* = κυρτός).
- κούρβουλο(ν), τὸ — κυρτός.
- κουρταλῶ — κυρτῶ ἐπιμόνως, κρούω.
- κουφά, τὰ — οἱ ποντικοὶ (εὐφημισμός).
- κόφα, ἡ — τὸ θωράκιον τῶν πλοίων.
- κρένω — ὁμιλῶ, λέγω.
- κράκουρα, τὰ — οἱ ἀπότομοι βράχοι.
- Κρητική σχολή — οἱ Κρήτες ζωγράφοι τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰῶνος, οἱ ἐργασθέντες εἰς Κρήτην καὶ Βενετίαν με τεχνοτροπία ἀνά-

- κριαρωθήκαν
κριτής, ό
κρόκη, ή
Κροῦμ(μ)ος, ό
- κροφοῦνται
Κυβέλη, ή
- Κυβερνήτης, ό
- κυβέρετι, τό
- λαγγεύω
- λάζος, ό
λάληρος, ή
Λάτας Διονύσιος
- λαοὺς
Λαυρεντιάδης
- Λ(ε)ψία, ή
Λιάπης, ό
λιβάν, τό
λιμιώνας
λίος
λιχνίζω
- λίψ - λιβός, ό
λογάριν, τό
λοίσθιος
- Λόντος Ἀνδρέας
- λουκτουκιῶ
λύπη, ή
- Λύρα τῆς Τέω(ς)
- μεικτον ἀπό βυζαντινὰς καὶ ἰταλικὰς ἐπιδράσεις.
— συνεκρούσθησαν ὡς δύο κριάρια.
— ό δικαστής.
— τό ὑφάδι, τό νῆμα.
— ἡγεμῶν τῶν Βουλγάρων, περιβάητος διὰ τὴν ἀγριότη-
τά του (805-815 μ.Χ.).
— ἀκροφοβοῦνται, διστάζουν.
— Φρυγικὴ Θεά, τῆς ὁποίας ἡ λατρεῖα ἐταυτίσθη ἐν Ἑλ-
λάδι μετὰ τὴν λατρεῖαν τῆς Ρέας, καὶ ἐν Ρώμῃ μετὰ τὴν τῆς
Ἰδαίας μητρός.
— ἐδῶ : ό Ἑλευθέριος Βενιζέλος (ἡ, κατὰ τινας, ό Γε-
ώργιος Χριστάκη Ζωγράφος).
— ἡ κυψέλη.
- Λ
- (ἀρχ. λαγγάζω=ὑποχωρῶ), γοητεύω, μαγεύω — μαγεύ-
ομαι, λιγώωμαι — σκιρτῶ, πηδῶ.
— εἶδος ἐγχειριδίου (μαχαίριου).
— πῆλινον δοχεῖον πρὸς τοποθέτησιν ὕγρων, κανάτι.
— ἐπιφανὴς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ καὶ μητροπολίτης Ζα-
κύνθου (1835-1894).
— λαγούς.
— ό υἱὸς τοῦ Λαυρεντίου τῶν Μεδίκων Ἰωάννης, Πάπας
ἀπὸ τοῦ 1513, μέγας προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ τῶν
τεχνῶν.
— πόλις τῆς Α. Γερμανίας, μέγα πανεπιστημιακὸν κέντρον.
— Ἀλβανὸς μουσουλμάνος.
— λιβάδι
— λιμάνι.
— ὀλίγος.
— (ἀρχ. λικμῶ καὶ λικμίζω), ἀνατινάσσω εἰς τὸν ἀέρα
τὰ σπέρματα τῶν σιτηρῶν, διὰ νὰ ἀποχωρισθοῦν διὰ τοῦ
ἀνέμου ἀπὸ τὰ ἄχυρα· ἐδῶ: ραντίζω.
— ό νότιος ἄνεμος.
— ό θησαυρός.
— ἔσχατος, ὕστατος· φράσις : «πνέει τὰ λοίσθια» — ψυχορ-
ραγεῖ.
— εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν
τῆς Ἑπαναστάσεως (1789-1846).
— σπαράζομαι, θρηνῶ.
— λύπη γὰρ ἐπὶ τῆς τοῦ πλοῦσιον εὐπραγίας ό φθόρου»,
Μεγάλου Βασιλείου, «Περὶ φθόρου».
— ἔννοεῖ κατὰ συνειδοχὴν τὴν Λυρικὴν ποίησιν, διότι ή

Τέως εἶναι ἡ πατρίς τοῦ μεγάλου λυρικοῦ ποιητοῦ Ἀνακρέοντος.

λύσιος

— ὁ ἀπολύων, ὁ ἐλευθερώνων, ὁ ἀπολυτρώνων.

M

μαγαρίζω

— μιαίνω.

μάγιστρος, ὁ

— ἀνώτατον ἀξίωμα τῶν Βυζαντινῶν.

μαηδὲ ἢ μάηδε

— ἀλλ' οὔτε, (οὔτε, μήτε).

μαϊστρος, ὁ

— ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος (ἀρχ. Σκίρων).

μαλιά, ἡ

— τὸ μάλωμα, ἡ φιλονεικία, ὁ ἀγών.

μανὸς

— ἀδρανής, ὀκνηρός.

μαντάρι, τὸ

— ἡ ὑπέρα (= σχοινίον) τοῦ ἱστιοφόρου αἵρουσα κεραία.

μαραγκιάζω

— ρυτιδώνομαι, μαραίνομαι.

Μαρμαρά θάλασσα

— ἡ Προποντίς.

ματσουκιά, ἡ

— τὸ κτύπημα (διὰ ροπαλοῦ ἢ ράβδου).

Μαυρογένης

— Βυζαντινὴ οἰκογένεια ἐκ Μυκόνου, ἡ ὁποία ἀνέδειξε πολλὰ μέλη τῆς διερχομένης, ἡγεμόνας τῆς Μολδοβλαχίας καὶ ἀξιωματούχους τῶν Πατριαρχείων.

Μαχμούτης

— ὁ σουλτάνος Μαχμούτ Β', ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ἐξεργάγη ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις (1785-1839).

μεθυγραφία

— τὸ λεγόμενον χιούμορ, ἡ εὐτραπέλια εἰς τὴν ζωγραφικὴν μεθυγραφικὸς — χιουμοριστικὸς.

μεῖραξ, ὁ

— ἀνήλικος, νεανίας.

μελετινὴ, ἡ

— εἶδος φυτοῦ.

μελιχρὸς

— γλυκὺς ὡς μέλι.

μέλλησις, ἡ

— ἡ βραδύτης, ἡ ἀδράνεια.

μελτέμι, τὸ

— Β.Δ. ἄνεμος πνέων κατὰ τὸ θέρος.

Μένγκε Κ.

— σπουδαῖος Γερμανὸς φιλόλογος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

μενζίλι, τὸ

— ἡ ἀπόστασις, ἡ ταχύτης (λ. τουρκικῆ).

μεταθεμός, ὁ

— ἡ ἀναβολή.

μετερίζι, τὸ

— τὸ πρόχωμα, τὸ προκάλυμμα κατὰ τὴν μάχην, (λ. τουρκ.).

μέτρον, τό : ὁ ὑπὲρ

— ὁ ὑπέρμετρος, ὁ ὑπέροχος· ὁ ὑπὲρ μέτρον τὰ πρὶν = ὁ ἄλλοτε ὑπέροχος.

μέτρον (ῶν)

— τίποτες μεφ φοοῦνται = τίποτε δὲν ἔχουν νὰ με φοβοῦνται.

μέφ

— μήπως τάχα.

μήγαρ

— μήπως.

μήνα

— ἡ σελήνη.

μήνη, ἡ

— ἡ βιολέττα, τὸ ἴον.

μιμίτσι, τὸ

— στενὸς καὶ ὑψηλὸς πύργος μουσουλμανικοῦ τεμένους μετ' ἐξώστου, ὁπόθεν ὁ μουεζίνης (θρησκευτικὸς λειτουργός) καλεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχήν· (λ. τουρκ.).

μιναρές, ὁ

— ἡ ἀποδημία, τὸ ξενίτευμα· ρ. μισεύω.

μισεμός, ὁ

— τίτλος ἱερωμένου Μουσουλμάνου, μέγας ἱεροδιδασκτής.

μιολάς, ὁ

- μόλογο, τὸ — ἡ ὁμολογία, ὁ λόγος· τὸ ἔχουν μόλογο — τὸ ἔχουν ὡς παράδοσιν προφορικῶς μεταβιβαζομένην ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.
- μουντίρης, ὁ — ὁ διοικητικὸς υπάλληλος τῆς Τουρκίας, εἶδος δημάρχου μὴ αἰρετοῦ.
- Μουρούζης — ὄνομα Φαναριωτικῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη ἀνῆλθον εἰς ἀνώτατα ἀξιώματα· ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας.
- Μουχαμέτης, ὁ — ὁ Μωάμεθ· «Ρασούλ, Ρασούλ Μουχαμέτη» ἐπὶ κλησὶς βοθηθείας ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν προφῆτην Μωάμεθ.
- Μπαρμπαριά, ἡ — ἡ Β. Ἀφρική· (βλ. καὶ Βαρβαρέζοι).
- μπάτης, ὁ — ὁ ἀπὸ τῆς θαλάσσης πνέων ἄνεμος.
- μπεζερίζω — (λ. τουρκ.), κοπιᾶζω, ἀποκάνω, αἰσθάνομαι κόρον.
- μπουγαρίνι, τὸ — κοινὴ ὀνομασία τοῦ φυτοῦ ἱασμος.
- Μπουργούνια, ἡ — ἡ Βουργουνδία· ἄλλοτε δουκάτον, σήμερον δὲ περιοχὴ τῆς Γαλλίας.
- μυλόρδος, ὁ — ὁ λόρδος, (ἐννοεῖται ὁ λόρδος Θωμᾶς Ἐλγιν), ὁ συλήσας μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1800-1811 πολυαριθμούς καὶ ἀνυπολογίστου ἀξίας ἀρχαιότητας ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως μνημείων (Ἐλγίνεια μάρμαρα), ἀποκειμένας νῦν ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ.
- μῶμος, ὁ — 1) ὡς προσηγορικὸν - ἡ μομφή, τὸ σκῶμμα· ἄνθρωπος φιλοκατήγορος, χλευαστής, 2) ὡς κύριον ὄνομα - ὁ Θεὸς τῆς χλεύης· ἐν δὲ τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ - τὸ πνεῦμα τοῦ πονηροῦ, ὁ χλευάζων πειρασμός.

N

- Ναδίε, τὸ — (λέξις ἀραβικὴ), τὸ ἀντικύρυνον σημεῖον τοῦ ὀρίζοντος, ἀντίθετον τοῦ Zenith· μεταφ.-τὸ ἔσχατον σημεῖον καταπτώσεως, παρακμῆς.
- νά·το — νὰ ᾔτο (ν).
- νέος — «νέος κατέκειτο καλὸς» — δηλ. ὁ Διόνυσος, ὁ ὁποῖος εἶχε λάβει μορφὴν ὠραίου νεανίου, ἵνα μὴ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῶν ναυτῶν.
- Νίκαια, ἡ — πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐν Βιθυνίᾳ, ἥτις μετὰ τὴν ὀλίσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων ἐγένετο πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας (1204-1267).
- Νιμπελουγκεν — ἀρχαῖον Γερμανικὸν ἔπος, τοῦ IB' περίπου μ.Χ. αἰῶνος.
- νιτζεράδα, ἡ — ὁ ἀδιάβροχος ἐπενδύτης τῶν ναυτικῶν.
- νομοθέτης τοῦ Ἰσραὴλ — (ἀντονομασία διὰ περιφράσεως), ὁ Μωϋσῆς.
- Ντελακρουὰ Εὐγένιος — διάσημος Γάλλος ζωγράφος (1798-1863). Ἔργα του μετέλλην. θέματα· ἡ ὁλίσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων, αἱ σφαγαὶ τῆς Χίου, ἡ Ἑλλάς πενθοῦσα

- ντηροῦμαι (άντηροῦμαι) — ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ Μεσολογγίου κ.λ.π.
 νύλακας, ὁ — φοβοῦμαι, συστέλλομαι, διατάζω.
 — εἶδος φυτοῦ.

Ξ

- ξάζω — ἀξίζω, ἔχω ἀξίαν.
 ξαργιτοῦ — ἐπίτηδες.
 ξηοῦμαι — ἐξηγοῦμαι, ἀφηγοῦμαι.
 ξόμπλι, τὸ — τὸ παράδειγμα, τὸ σχέδιον, τὸ κέντημα.
 Ξυλόπορτα, ἡ — πύλη τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τὰς Βλαχέρνας.
 ξωμένω — μένω ἔξω, εἰς τὸ ὑπαιθρον.
 ξώφαρσα — ἐπιπολαίως, ξώπετσα, (ἐπὶ τραύματος).

Ο

- ὀβορός, ὁ — ἡ αὐλή, τὸ προαύλιον.
 ὀγιάντα ἢ γιάντα — διατί.
 ὀθόνιον, τὸ — μικρὸν ὕφασμα, τὸ βραχὺ ἔνδυμα, (τὸ σάβανο).
 οἶονεἰ — ὡσάν.
 Ὀκτώηχος ἢ Παρακλητική, ἡ — λειτουργικὸν βιβλίον περιλαμβάνον παρακλητικούς κανόνας καὶ ὕμνους πρὸς τὸν Χριστόν, τὴν Θεοτόκον καὶ ἄλλους ἁγίους, ψαλλομένους κατὰ τοὺς ὀκτὼ ἤχους τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς.
 ὀλκάς — ὀγκῶδες φορτηγὸν πλοῖον τῶν ἀρχαίων.
 ὁ λόγον του — (λέγεται καὶ ἐλόγου του ἢ τοῦ λόγου του), ἐκεῖνος.
 ὁμολογία — ὁμολογουμένως, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν.
 ὄνοι νομάδες — ὄνοι τῶν νομαδικῶν φυλῶν.
 ὅποιον· τὸν ὅποιον — τὸν ζῆλον ἔχετε. — Καὶ κατωτέρω: περὶ δὲ τῆς ὁποίας ζητεῖτε εἰκόνας = περὶ δὲ τῆς εἰκόνης, τὴν ὁποίαν ζητεῖτε (παλαιότερα χρήσις τῆς ἀναφορ. ἄντων. προτασσομένης τοῦ ὀνόματος, εἰς δ' ἀναφέρεται, συνήθως παρὰ Κοραῆ).
 ὀρδινιάζω — διατάσσω, τακτοποιῶ, διευθετῶ.
 ὀρμάνια, τὰ — (λέξεις τουρκικῆς), δάση πυκνά, λόγγος, ρουμάνια.
 ὄρνης, ὁ — πτηνόν, ὄρνειον.
 Ὀσμανλής, ὁ — ὁ Ὄθωμανός, ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ὄσμάν, ἱδρυτοῦ τοῦ Ὄθωμανικοῦ κράτους (13ος - 14ος αἰών).
 Ὀσσιάνος, — Σκῶτος ποιητῆς τοῦ Γ' μ.Χ. αἰῶνος.
 Οὐεστμίνστερ, τὸ — τὸ περίφημον ἀββατεῖον τοῦ Λονδίνου, ὅπου ἐνταφιάζονται οἱ διάσημοι Ἀγγλοι.
 οὐλεμάς, ὁ — (λέξεις ἀραβικῆς), μουσουλμάνος Θεολόγος, γνώστης τοῦ ἱεροῦ νόμου.
 Οὐρκουαρτ, ὁ — Ἀγγλος περιηγητής.

- οὐτοπιστικός — μὴ δυνάμενος νὰ πραγματοποιηθῇ, εἰς τὴν οὐτοπίαν ἀνήκων.
- Ὁφφμαν Χάνς — διάσημος Γερμανὸς ποιητὴς καὶ συγγραφεύς, (1848 — 1909).
- ὀφ(φ)ικιάλος, ὁ — ἐπίσημος ἀξιωματοῦχος, (ἐκ τοῦ λατ. officialis).
- ὀφ(φ)ίκιον, τὸ — τὸ ἀξίωμα, (ἐκ τοῦ λατ. officium).
- ὄψη, ἡ — (κατὰ συνεκδοχὴν), τὸ βλέμμα.

Π

- πάγκος, ὁ — βράχος ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὕφαλος.
- παιδεύομαι — τιμωροῦμαι.
- παιδομή, ἡ — ἡ τιμωρία, ἡ βάσανος, ἡ ταλαιπωρία.
- παλάγκο, τὸ — εἶδος τροχαλίας.
- Παλεστρίνι, ὁ — σπουδαῖος Ἰταλὸς συνθέτης πολυφωνικῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς (1525-1594).
- παμπούλλιν, τὸ — ὁ λόφος.
- παμφαῆς — ὁλοφώτεινος.
- παρακοιμώμενος — ἀνώτατον βυζαντινὸν ἀξίωμα. Ὁ παρακοιμώμενος τῆς σφενδόνης ἦτο βασιλικὸς σφραγιδοφύλαξ, ὁ δὲ παρακοιμώμενος τοῦ κοιτῶνος ἦτο ἀρχηγὸς τῶν βασιλικῶν σωματοφυλάκων.
- παραμανίζω — θυμῶνω.
- παραζιγανεύω — ἀδικῶ, ἀπατῶ.
- παρεστήσατο — ἐστήσατο παρ' ἐαυτῶ, προσέλαβε, ἐκυρίευσε.
- Παροπαμισάδαι, οἱ — λαὸς Ἰνδικὸς παρὰ τὰς ὑπώρειας τοῦ Παροπαμίσου ὄρους, μεταξὺ Δραγγιανῆς καὶ Βακτριανῆς.
- πάσκαγε — (ἰδιωματ. παρατατικὸς τοῦ πασκίζω), προσπαθῶ.
- Πατάβιον, τὸ — Πάντοβα, Παδούη, πόλις τῆς Β. Ἰταλίας, μέγα ἐλληνικὸν πνευματικὸν κέντρον ἐπὶ Τουρκοκρατίας.
- παταράτσο, τὸ — παχὺ στερεὸν σχοινίον τῶν ἱστίων τοῦ πλοίου.
- πατεριασμένος — ὁ ἄστοργος πατήρ.
- πατραλοίας, ὁ — ὁ φονεὺς τοῦ πατρός του.
- πειράσας — (μετοχὴ ἀορ. τοῦ πειράω-ω, ἐπιχειρῶ), ἂν καὶ ἐδοκίμασε.
- πελ(λ)εγρίνος, ὁ — ξένος ὁδοιπὸρος, προσκυνητὴς· μεταφ. ὁ Σταυροφόρος.
- περευλοημένον — ὑπερευλογημένον.
- περιανγάζομαι — περιβάλλομαι ὑπὸ φωτός, φωτίζομαι ὅλος.
- Περίπατος, ὁ — ὁ Ἀριστοτέλης ἐδίδασκε περιπατῶν εἰς τὰ περίστωα τοῦ Λυκείου, ὅθεν καὶ ἡ σχολὴ του Περιπατητικῆ.
- περιτίκια, τὰ — τὰ περδίκια.
- πέτρα, ἡ — χωρὶς σκάφανδρον, ἀλλὰ μὲ λίθον βαρύν, διὰ νὰ γίνεταί εὐκολωτέρα ἡ κατάδυσις.
- Πετράκης Διονύσιος — ἡγούμενος τῆς ἐν Ἀθήναις μονῆς Πετράκη, ὁ ὁποῖος προσέφερε πολλὰς ἐθνικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν πόλιν του.

- πετρίτης, ὁ
 Πηγῇ, ἡ
 Πιερίδες, αἱ
 πιούμα, ἡ
 πλατόνι, τὸ
 πλέα
 πλευτικά, τὰ
 πλουμί, τὸ
 πνέξη (νὰ)
 ποντομέδων, ὁ
 Πόου Ἔδγαρ
 ποταπή
 πότνια
 ποτόκι, τὸ
 πουγγί, τὸ
 πουζνάζω
 πουμπάρτα, ἡ
 πραγματεύομαι
 πρατάρης, ὁ
 πρεπιά, τὰ
 πρεπιά, ἡ
 πρίκα, ἡ
 πρίχον
 πρόθεσις, ἡ
 προκαθίσας
 προκαταβάλλομαι
 προμαχώνιον, τὸ
 προνομή, ἡ
 πρόσλημμα, τὸ
 πρότονος, ὁ (ἡ)
 προτσοκούταλα, τὰ
 πρυτανεύω
 πρωτοβεστιάριος, ὁ
 πύργος, ὁ
- κατὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ πρὸ αὐτῆς.
 — εἶδος ἱέρακος.
 — τοποθεσία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ὁ ναὸς Ζωο-
 δόχος Πηγῇ, (νῦν Μπαλουκλί).
 — αἱ Μοῦσαι, ὡς γεννηθεῖσαι ἐν Πιερίᾳ· ('Ἡσίοδος).
 — στολίδι τοῦ γυναικείου καπέλου.
 — τὸ ἐλάφι.
 — πλέον.
 — τὰ πλεούμενα, τὰ πλοῖα.
 — τὸ στολίδι.
 — νὰ πνεύση.
 — ὁ κύριος τῆς θαλάσσης.
 — διάσημος Ἀμερικανὸς ποιητῆς (1809-1849).
 — ὅποια τις, τί λογῆς.
 — τιμία, σεβαστή.
 — τὸ μεγάλο αὐλάκι (ρεῦμα), διὰ τοῦ ὁποίου χύνονται καὶ
 ἀπομακρύνονται τὰ ὕδατα τῆς βροχῆς.
 — τὸ βαλλάντιον, τὸ κομπόδεμα, τὸ ἀποταμίευμα.
 — ἀποζυγιάζω, κλίνω.
 — ἡ μομπάρδα, ὄλμος βάλλων λιθίνας σφαίρας—τὸ πολε-
 μικὸν πλοῖον τὸ ἐφωδιασμένον μὲ τοιαῦτα λιθοβόλα.
 — ἐμπορεύομαι.
 — ὁ βόσκων πρόβατα.
 — τὰ πρέποντα, τὰ ἀρμόζοντα.
 — τὸ πρέπον, τὸ ἀρμόζον, ἡ εὐπρέπεια.
 — ἡ πίκρα.
 — προτοῦ.
 — τὸ μέρος ἐνθα προτίθενται ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος, τὰ ὅποια
 χρησιμοποιοῦνται εἰς τὸ μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαρι-
 στίας.
 — (μετοχ. ἀορ. τοῦ προκαθίζω), προκαθέζομαι, στρατοπε-
 δεύω ἔμπροσθεν τῶπου τινός, πολιορκῶ.
 — προεξαποστέλλω.
 — μικρὸς προμαχών, χαράκωμα.
 — ὁ ἐπισιτισμὸς τοῦ στρατοῦ ἐκ χώρας ἐχθρικῆς.
 — τὸ προσληφθέν.
 — ἰσχυρὸν ἐξάρτιον τεταμένον ἐξ ἐκάστου ἰστοῦ λοξῶς
 πρὸς τὴν πρῶραν, (κοινῶς στάντζος).
 — τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη, μαχαροπύρρουν.
 — ἐδῶ: προνοῶ, προπαρασκευάζω.
 — αὐλικὸς ἀξιωματοῦχος τῶν Βυζαντινῶν, ἔχων τὴν ἐπι-
 στασίαν τῆς αὐτοκρατορικῆς ἱματιοθήκης.
 — ὁ πύργος.

- Πύρρα*, ἡ
πυρρίχιος, ὁ
πυρρίχη, ἡ
- ραϊδιά*, τὰ
ῥοδινιασμένο
ρεαλιστικὸς
- Ρέμπραντ*
- Ρενάν* Ὁρνέστος
- ρεῖσος*, ὁ
ρίβκω
ριζιμιὸ
ρίζου
ρικινώ - ὦ
ρόγα, ἡ
- ρορεύω*
ροδαμισμένος
Ροῦβενς Πέτρος-Παῦλος
Ρουζέ ντε Αἰλ
- ρουπάκι*, τὸ
ρουχνίζω, *ρουχουνίζω*
- ρουχούνια*, τὰ
ρύπος, ὁ
ρυτήρ (- ἤρος), ὁ
- Ρωμαῖοι*
- ρωπογραφία*, ἡ
ρωσθέντες
- ἡ σύζυγος τοῦ Δευκαλίωνος.
 — ἐνόπλιος χορὸς τῶν ἀρχαίων, ὄρχούμενος ὑπὸ μαχητῶν μαχομένων κατὰ φανταστικῶν ἀντιπάλων.
- P**
- ἀπότομοι βράχοι, φαράγγια (βλ. καὶ λ. ἀπορρώξ).
 — βλέπε ὀρδινιάζω.
 — ὁ ἔχων τὸν χαρακτῆρα ἢ τὴν ιδιότητα τοῦ *ρεαλισμοῦ*, δηλ. τῆς πραγματοκρατίας ἐν τῇ τέχνῃ, κατὰ τὴν ὁποίαν παρίστανται τὰ πράγματα ὅπως ἀκριβῶς ἔχουν.
 — διάσημος Ὁλλανδὸς ζωγράφος τοῦ 17 αἰῶνος, κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς τέχνης τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ πρόκλησις ζωηρᾶς ἐντυπώσεως ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τῆς φωτοσκιάσεως.
 — διάσημος Γάλλος συγγραφεὺς καὶ φιλόσοφος, ἐπισκεφθεὶς τὰς Ἀθήνας καὶ συνθέσας προσευχὴν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως (1823-1892).
 — τὸ ζῶον λύγξ τῆς οἰκογενείας τῶν αἰλουροειδῶν.
 — ρίχνω.
 — (ἐνν. λιθάρι), στερεός, ἀκλόνητος βράχος.
 — ὀρίζουν.
 — ζαρώνω, κυρτώνω.
 — ὁ μισθὸς τοῦ μισθοφόρου στρατιώτου (ρογατόρου), ἄμοιβή.
 — στρατολογῶ μισθοφόρους.
 — γεμᾶτος ἀπὸ χλοερὺς ἀνθισμένους θάμνους.
 — μέγας Φλαμανδὸς ζωγράφος (1577-1640).
 — Γάλλος ἀξιωματικὸς, ὁ ὁποῖος συνέθεσε τὸν ὕμνον τῆς Μασσαλιώτιδος (1760-1836).
 — εἶδος ὑψηλῆς καὶ ἀκμαίας δρυός.
 — μουγκρίζω, ρουθουνίζω - ἐκφυσῶ διὰ τῶν ρωθῶνων ἡ-χηρῶς (βλ. καὶ λ. φρύαγμα).
 — τὰ ρουθούνια.
 — ἡ ἀκαθαρσία, τὸ μόλυσμα.
 — τὰ ἡνία, τὰ γκέμια· *τερέχω* ἀπὸ *ρυτήρος* = *τρέχω* ἀκράτητος, στὰ τέσσαρα.
 — 1) οἱ πολῖται τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, 2) οἱ πολῖται τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, 3) οἱ χριστιανοὶ ὑπόδουλοι τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ εἰδικώτερον οἱ Ἕλληνες (κοινῶς Ρωμαῖοί).
 — τὸ ζωγραφεῖν μικρὰ ἀντικείμενα ἐκ τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς, καρπούς, θάμνους κλπ. (ῥώπος = πρᾶγμα εὐτελές).
 — (μτχ. παθ. ἀορ. τοῦ ρώννυμαι), ἐνισχυθέντες, ἐνδυναμω-

θέντες.

ρῶσις

— ἡ ἰσχὺς, ἡ δύναμις.

Σ

σακέσπαλος

— ὁ πᾶλλον, ὁ χειριζόμενος τὴν ἀσπίδα, ὁ πολεμικός.

·σάκος, ὁ

— τὸ ἀντίστοιχον τοῦ φαυλονίου ἄμφιον τοῦ Ἀρχιερέως.

Σάλτενη, ἡ

— τὸ ἀκρωτήριον Ἀκτιον.

Σαούλ

— ὁ πρῶτος βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.

Σειρῆνες, αἱ

— τέρατα τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, συγγενεῖς πρὸς τὰς Ἀρπύιας, εἰκονιζόμεναι ὑπὸ μορφὴν πτηνῶν μὲ κεφαλὴν γυναικός. Αὗται κατέφκουν παρὰ τὰς Ἱταλικὰς ἀκτὰς, εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ πορθμοῦ τῆς Σικελίας, καὶ διὰ τῆς μελωδικῆς των φωνῆς ἐμάγευον τοὺς θαλασσοπόρους τοὺς προσεγγίζοντας πρὸς αὐτάς, τοὺς ἐφόνευον καὶ τοὺς ἔτρωγον.

Σελλαῖς, ἡ

— τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς περιφέρειας τοῦ Σουλίου.

σεννιάρω

— σκοπεύω.

σεπέτι, τὸ

— τὸ κασελάκι.

σερμαγιά, ἡ

— τὸ πρῶτον ἀπαραίτητον κεφάλαιον εἰς μίαν ἐπιχείρησιν.

σιγέλλιον ἢ σιγίλλιον, τὸ

— πατριαρχικὸν συνοδικὸν γράμμα μὲ κρεμαστὴν μολυβδίνην βούλλαν.

σιγουρότης, ἡ

— ἡ ἀσφάλεια.

σιέχης, (σεῖχης), ὁ

— (λ. τουρκικῇ) ἀρχηγὸς πατριᾶς, ἡγούμενος Μουσουλμανικοῦ ἡσυχαστηρίου (= τεκέ· βλ. λέξιν).

σίμαλ(λ)ένα

— σιμιγδαλένια.

Σιναῖται, οἱ

— οἱ μοναχοὶ οἱ ἐξαρτώμενοι ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Σινᾶ τῆς Ἀραβίας.

σκάλες

— στρέμματα.

Σκαναβῆς

— ὄνομα οἰκογενείας τῆς Χίου, τῆς ὁποίας μέλη διεκρίθησαν κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα.

σκαντζάρι ἢ βάρδια

— ἀλλάζει ἡ βάρδια (= ἡ φρουρά).

σκιπέττο

— ὅπλον μεσαιωνικόν.

Σκλαβηνοί

— καὶ Σκλαβῆνοι, Σκλαβοῦνοι καὶ Σκλάβοι : ὄνομα τῶν Σλάβων παρὰ Βυζαντινοῖς.

Σκόδρα, ἡ

— πόλις τῆς Ἀλβανίας παρὰ τὴν Ν.Α. ὄχθην ὁμωνύμου λίμνης, ἄλλοτε πρωτεύουσα αὐτῆς (τὸ Σκούταρι).

Σκοδριάνος, ὁ

— ὁ κάτοικος τῆς Σκόδρας, κατὰ συνεκδοχὴν ὁ Ἀλβανός.

σκολιός

— κυρτός, στραβοκαμωμένος, μεταφ. ἄδικος, ἀσαφής.

Σκοπός, ὁ

— λόφος κατὰ τὰ Α. τῆς Ζακύνθου, εἰς τὰς ὑπαρείας τοῦ ὁποίου εὗρίσκετο ἔπαυλις, ὅπου συνέθιζε νὰ παραμένῃ ὁ Σολωμός.

σκοῦνα, ἡ

— δίστηλον ἱστιοφόρον μὲ τετράγωνα ἱστία.

σκουτάρι, τὸ

— (λέξις λατ. scutum), ἡ ἀσπίς.

σκουτι, τὸ

— (ἐκ τοῦ ἀρχ. σκυτός), μάλλινον χονδρὸν ὕφασμα· εἰς

- σκύλλος λαόν κ' αἱ τρέχει— ἐπὶ τῆς ράχews τοῦ σκύλλος ἡμπαρεῖ νά κυνηγήσῃ λαγόν.
 Σλαβονικὸν Χρονικόν — χρονικὸν σλαβικῆς προελεύσεως, ἐν τῷ ὑποφω. ἐξιστο-
 ροῦνται τὰ γεγονότα τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινου-
 πόλεως· τοῦτο εὑρέθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος.
 σμῆνος καπνοῦ — πυκνὴ μάζα ἀνερχομένου καπνοῦ, ὀρμητικὸς καπνός.
 σμῆλαξ, ὁ — φυτόν, κοινῶς ἀρκουδόβαντον.
 σοβῶ τὸ ποίμνιον — βᾶλλω εἰς κίνησιν τὸ ποίμνιον, τρομάζω τὸ ποίμνιον διὰ
 φωνῶν, προτρέπω τὸ ποίμνιον.
 σουρτούκης, ὁ — ὁ κακῆς ἐξωτερικῆς ἐμφανίσεως καὶ ἀκολούθως, ὁ κα-
 κῆς ἐν γένει παραστάσεως, (λέξ. τουρκικῆ).
 Σουτσοζ — ἐπιφανὴς οἰκογένεια Φαναριωτῶν, καταγομένη ἐξ Ἡπει-
 ρου· ἐδῶ πρόκειται περὶ τοῦ Μιχαῆλ Σούτσου διατελέ-
 σαντος ἐπανειλημμένως ἡγεμόμος τῆς Μολδοβλαχίας.
 σπιτάλι, τὸ — νοσοκομεῖον, (λ. ἱταλ.).
 σπουδάζω — καταβάλλω προσπάθειαν.
 Σταμάτα, ἡ — χωρίον τῆς Ἀπτικῆς παρὰ τὸ Πεντελικόν (23 χιλ. ἐξ
 Ἀθηνῶν).
 στεαρίνη, ἡ — (καὶ στεατίνη), οὐσία ἐξ ἧς κατασκευάζονται κηρία,
 λαμβανομένη ἀπὸ τὸ στέαρ (γεν. στέατος), δηλ. τὸ ξύγκι.
 στέμφυλα, τὰ — τὸ στερεόν ὑπόλειμμα τῶν σταφυλῶν, τὸ ἀπομένον μετὰ
 τὴν ἐκθλίψιν των πρὸς ἐξαγωγήν τοῦ γλεύκους (κοινῶς·
 τσίπουρα).
 στεφάνι, τὸ — βραχῶδης ἀπότομος κορυφογραμμή, ἀκρόρεια· βραχῶ-
 δης θρογκός, (βλ. λέξιν).
 στιχάριον, τὸ — ὁ ποδῆρης καὶ χειριδωτός χιτῶν, ἐσώτατον ἄμφιον τῶν
 κληρικῶν λειτουργούντων.
 στογός — ἡ στοιβάς, ὁ σωρός.
 στοιβανιά, ἡ — ἡ στοιβα, ὁ σωρός.
 στολή, ἡ — τὸ στόλισμα.
 Συβαρίται, οἱ — οἱ κάτοικοι τῆς Συβάρειας τῆς Κάτω Ἰταλίας, διάγον-
 τες παροικιωδῶς πολυτελεῖ βίον· μεταφ. πάντες οἱ ζῶν-
 τες βίον μεγάλων ἀπολαύσεων.
 συγχωρῶ — ἐπιτρέπω (παρὰ Κοραῆ).
 Συναδινός — ἱερεὺς ἐκ Σερρῶν, γνωστὸς ὡς παπα-Συναδινός, ὁ ὁποῖος
 ἔγραψε τὸ «Χρονικὸν τῶν Σερρῶν», ἀναφερόμενον εἰς
 τὴν ἀπὸ τοῦ 1598 μέχρι τοῦ 1642 ἱστορίαν τῆς πόλεως,
 καθὼς καὶ «Θρῆνον» διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων. πόλεως·
 τὸ Χρονικὸν μετὰ τοῦ Θρήνου ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Π.
 Πέννα (1938) κατὰ πιστὴν ἀντιγραφὴν ἐκ χειρογρά-
 φου εὐρισκομένου εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος.
 Σύρα, ἡ — ἡ Συρία (Διγενής).
 συργουλίστὰ — θωπευτικά.

σφαίνεις	— σφάλλσαι, ἀπατάσαι.
Σχολαστική Φιλοσοφία (καὶ Θεολογία)	— ἡ ἀναπτυχθεῖσα κατὰ τὸν Μεσαίωνα εἰς τὴν Δύσιν εἰς μοναστηριακὰς καὶ ἐπισκοπικὰς σχολάς.
σωταρχίζω	— εἰσάγω εἰς πόλιν ἢ φρούριον τροφάς ἢ ἄλλα ἐφόδια (κατὰ παραφθορὰν ἐκ τοῦ ἀρχ. σιταρκῶ).

T

τάβλα, ἡ	— (λατ. tabula), τὸ τραπέζι.
ταγῆ, ἡ	— ἡ τροφή· κατ' ἀρχὰς ἡ τεταγμένη μερίς τροφίμων διὰ τὸ σιτηρέσιον τοῦ στρατιώτου ἢ τοῦ ἵππου.
τάνα (τοῦ τανύω)	— ἄπλωσε (εἰς τὴν κοζούλλα σου = εἰς τὴν μέσῃ σου).
τανύω	— ἀπλώνω, τεντώνω.
ταξίδι(ν) τὸ	— ἐδῶ : ἡ ἐκστρατεία.
τ' ἀππάρου μου	— τοῦ ἵππου μου, (πρβλ. ἱππάριον)· βλ. καὶ λέξιν φτερ- νιστηρκάν.
τάγκα	— (ἐκ τοῦ προβηγκ. targa), εἶδος ἀσπίδος λίαν ἐπιμήκους, ὥστε νὰ καλύπτῃ ὁλόκληρον τὸ σῶμα.
ταχιά	— αὔριο, αὔριο τὸ πρωί.
ταχταρίζω	— τραγουδῶ χορεύων τὸ παιδί εἰς τὰς χεῖράς μου.
τεκεῖ, ὁ	— ἡσυχαστήριον, ἀσκητήριον Μουσουλμάνων δερβισῶν.
τελμπεντέρης	— ἡ ντερμπεντέρης, ἀλήτης· (λ. τουρκ. derbeder).
τέμενος, τὸ	— τὸ ἱερὸν ἱδρυμα, ὁ ναός.
τέρας, τὸ	— τὸ θαῦμα, τὸ θαυμάσιον πρᾶγμα.
Τερψιχόρη, ἡ	— μούσα, προστάτις τῶν χορικῶν ἀσμάτων καὶ τῆς ὀρχη- στικῆς.
τές	— (αἰτ. πληθ. τοῦ θηλ. ἄρθρου), τίς, τάς.
Τεύτονες, οἱ	— οἱ Γερμανοί.
τζάγρα, ἡ	— βλέπε κατωτέρω λέξιν τζαγράτορας.
τζαγράτορας, ὁ	— ὁ ἔχων τζάγραν = μεσαιωνικὸν ὄπλον ἀποτελούμενον ἐκ τόξου μὲ σωλῆνα ἄνωθεν, ὅπου ἐτίθετο τὸ βέλος.
τζουεράλι (τὸ)	— μυστικὴ καταγγελία, κατάδοσις· (λέξ. τουρκικῇ).
Τιμολέων	— ἐπιφανὴς Κορίνθιος, ὅστις ἀκαταπαύστως πολεμῶν καὶ δραστηρίως ἐνεργῶν ἐπὶ 8 ἔτη (345 - 337 π.Χ.) ἀπη- λευθέρωσε τὴν Σικελίαν ἀπὸ τοὺς τυράννους καὶ ἀπὸ τοὺς Καρχηδονίους.
τινάς	— τίς, κάποιος.
τόδ	— τὸν (Κύπρος).
Τολέδο, Τόλητον, τὸ	— πόλις τῆς Ἰσπανίας, ὅπου εἰργάσθη ὁ Θεοτοκόπουλος.
'τον	— ἡτο(ν).
τοπάζι, τὸ	— εἶδος πολυτίμου λίθου, χρώματος συνήθως κιτρίνου.
τ(τ)οππουζιά, ἡ	— ὁ ἥχος τοῦ κτυπήματος τοῦ ροπάλου.
τριβόλος, ὁ	— ζιζάνιον τῶν ἀγρῶν.
τριπουτσέτο, τὸ	— πετροβόλος μηχανή.

- τρόπις (-ιδος καὶ -εως) — τὸ κατώτατον μέρος τοῦ πλοίου, κοινῶς καρίνα.
 τρυφή, ἡ — ὁ μαλθακὸς καὶ ἀπολαυστικὸς βίος, ἡ καλοπέρασις.
 Τσαμπάνια, ἡ — ἡ Καμπανία.
 τσάπ(π)α, ἡ — εἶδος πλατείας σκαπάνης.
 τσαπράζια, τὰ — ἀργυρὰ κοσμήματα φερόμενα σταυροειδῶς ἐπὶ τοῦ στή-
 θους εἰς ἐθνικὰς ἐνδυμασίας, ἰδίως τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλ-
 λάδος.
 τύμπανον, τὸ — ἐδῶ : τὸ ξύλινον τοίχωμα.
 τυφλὸς ποιητῆς — ἐννοεῖται ὁ Ὅμηρος.
 τυχαίνει — ἀρμόζει, εἶναι πρέπον.
 τῶσε — τοῦς.

Υ

- ύαλοφός, ὁ — ὁ ύαλουργός, ὁ ύαλοπώλης.
 "Υδρα, ἡ — μυθολογικὸς ἑπτακέφαλος ὄφις, ζῶν εἰς τὴν λίμνην Λέρ-
 νην· ὁσάκις ἀπεικονίετο κεφαλὴ τις αὐτῆς, ἐφύετο ἀ-
 μέσως εἰς τὴν θέσιν τῆς ἄλλης.
 ύετός, ὁ — ἡ βροχὴ (ύει - βρέχει).
 ύπερβολῇ — καθ' ὑπερβολήν.
 ύπόμνημα, τὸ — ἡ ύπόμνησις, ἡ διατήρησις ἐν τῇ μνήμῃ γεγονότος τινός
 — ἡ ύποταγή.
 ύπόπτωσις, ἡ — ὁ ύπάλληλος, ὁ ύπηρέτης, ὁ ἐργάτης (παρὰ Κοραῖ).
 ύπουργός, ὁ — ὁ ρκίζομαι.
 ύπομύωνω — τὰ ύπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης βυθιζόμενα ἄκρα
 ὕφαλα ἄκρα τοῦ πλοίου — τὰς τρόπιδος τοῦ πλοίου.

Φ

- φάλακx, ἡ — καμπυλωτόν, κεκαμμένον ξύλον, δορυδρέπανον.
 φανήν — συγκεκομμένος τύπος τοῦ ἀπαρεμφ. φανῆναι· ἡθελε φα-
 νῆν· δυνητικὴ ἐγκλισις (συνήθης παρὰ Κοραῖ).
 Φειδίας — ὁ περιφανέστατος γλύπτης τοῦ Ε' π.Χ. αἰῶνος, ἐκ τῶν
 κυριωτέρων συνεργατῶν τοῦ Περικλέους εἰς τὴν ἀνέ-
 γερσιν τῶν ἱερῶν τῆς Ἀκροπόλεως.
 φαιλόνιον (ἡ φελόνιx) — ἄμφιον τῶν πρεσβυτέρων (ἄλλοτε καὶ τῶν ἐπισκόπων)
 ἄνευ χειρίδων καὶ ἐν εἶδει μανδύου.
 Φθινοπωρινὰ φύλλα — τίτλος ποιητικῆς συλλογῆς τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ.
 Φιλισταῖοι, οἱ — λαὸς ἀρίας καταγωγῆς ἐν τῇ Ν.Δ. Συρίᾳ, πολέμιος τῶν
 Ἰουδαίων.
 φιομάνιον, τὸ — τὸ σουλτανικὸν διάταγμα.
 φλάμ(μ)ουλον, τὸ — ἡ σημαία (ἐκ τοῦ λατ. flammulum).
 φλαμ(μ)ουρ(ι)άρ(ι)ος, ὁ — ὁ φέρων τὸ φλάμ(π)ουρο, ὁ σημαιοφόρος.
 φλοκάτη, ἡ — (λ. ἱταλ.), παχὺ ἐπανωφόριον τῶν ποιμένων καὶ τῶν
 χωρικῶν (κάπα).

- φολιδοειδῶς — ἐν εἶδει φολίδων, λεπίων.
 φοίνικες, οἱ — ὁ μυθολογικὸς φοῖνιξ, ἱερὸν πτηνὸν τῶν Αἰγυπτίων, τὸ ὅποιον προσεγγίζοντος τοῦ θανάτου ἦναπτε πυρὰν καὶ ριπτόμενον εἰς αὐτὴν ἐκαίετο, ἀλλ' ἐκ τῆς τέφρας του ἀνεγεννᾶτο· σύμβολον τῆς ἀνανεώσεως.
 φοοῦνται — φοβοῦνται.
 φοράδες, οἱ — οἱ φοράδες (φορβάδες).
 φουρντουλοῦσε — φουρντουλάω ἢ φλουτουράω = πτερυγίζω.
 φουσ(σ)ατεύω — ἐκστρατεύω.
 φουσ(σ)άτον, τὸ — (λ. λατιν.), ὁ στρατός· μεταφ. φουσ(σ)άτα = ὁμάδες, ὁμίλοι, πληῖθος.
 φράξος, ὁ — τὸ δένδρον μελία, φλαμουριά.
 φρύαγμα, τὸ — τὸ ἰσχυρὸν φύσημα τῶν μυκτῆρων τοῦ ἵππου· μεταφ. ἡ ἀλαζονεία· (ἀρχ. ρ. φρυάττομαι, κοινῶς φρουμάζω).
 φρύγιον — ἄγριον καὶ ζωηρὸν μουσικὸν μέλος ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν Φρυγῶν.
 φτακοίλι, τὸ — εἶδος ἀμπέλου.
 φτελιά, ἡ — τὸ δένδρον πετέλα.
 φτέρη, ἡ — τὸ φυτὸν πτέρεις, πολυτελὲς καὶ κοσμητικόν.
 φτερινιστηρὴν τ' ἀπλάρου μου — ἐπτέρνισα τὸν ἵππον μου· κατὰ λέξιν: (ἔδωσα) φτερινιστηριὰ στὸ ἄτι μου.
 φυγός, ὁ — ὁ τρεπόμενος εἰς φυγὴν, ὁ φεύγων, (ὁ τρέσας).
 φυλακή, ἡ — ἡ φρουρήσις (παρὰ Κοραῆ).
 φύραμα, τὸ — τὸ ζυμάρι καὶ πᾶσα συσκευασία ἐν εἶδει ζύμης· μεταφ. ποιότης ἀνθρώπων (συνήθως κατωτέρα).

X

- χάλαρα, τὰ — βράχοι κοιμένοι, χαλασμένοι.
 χάμνω — ἀφήνω.
 χαράκι, τὸ — ὁ βράχος.
 χάραξ - ακος, ὁ — τὸ χαράκωμα, τὸ πρόχωμα· ἐδῶ: στρατόπεδον.
 χαφιές, ὁ — μυστικὸν ὄργανον ἀστυνομίας, καταδότης· (λ. τουρκ.).
 χιχινίζω — χρεμετίζω.
 χουσμέτι, τὸ — ὑπηρεσία (λέξις τουρκική).
 χοήζω — ὑπολογίζω (Διγενής).
 χριστός — ὁ χρισμένος μετὰ τὸ ἅγιον μύρον.
 χρουσωμένα — χρυσομένα.
 Χρυσία, ἡ, ἡ — ἡ λεγομένη καὶ Χρυσὴ Πύλη τῶν τευχῶν τῆς Κων)-
 Χρυσόπορτα, ἡ — πόλεως, κειμένη κατὰ τὸ Ν.Δ. ἄκρον αὐτῆς, διὰ τῆς ὁποίας εἰσέρχοντο οἱ θριαμβεύοντες αὐτοκράτορες.
 χωσιά, ἡ — ἡ ἐνέδρα.

Ψ

Ψυχικό, τὸ — συνοικισμὸς τῶν Ἀθηνῶν, πέντε χιλιόμετρα ἀπέχων ἀπ' αὐτῶν.

Ω

Ὡρολόγιον — λειτουργικὸν βιβλίον, περιέχον τὴν Ἀκολουθίαν τῶν Ὡρῶν (α', γ', στ', θ'.) ὡς καὶ τὰς Ἀκολουθίας τοῦ Μεσονυκτικοῦ, Ὁρθρου, Ἑσπερινοῦ κ.ἄ.

ὠρῶμαι — οὐρλιάζω, θρηνῶ.
ᾠτσαι — ὡς καὶ, ἀκόμη καί.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΑΙΤΩΛΟΣ ΚΟΣΜΑΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1714 εἰς τὸ Μεγάλο Δένδρον τῆς Αἰτωλίας καὶ ἐδολοφονήθη τὸ 1779 πλησίον τοῦ Βερατίου τῆς Ἀλβανίας. Ὑπῆρξε μέγας ἔθνικὸς καὶ θρησκευτικὸς κήρυξ εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος εὐρίσκοντο εἰς μεγάλην πνευματικὴν κατὰπτωσιν.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΡΗΤΗΣ, Ο ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΙΤΗΣ.—'Εγεννήθη περὶ τὸ 660 εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 725. Ἐκάρη μοναχὸς εἰς Ἱεροσόλυμα. Τὸ 685 ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ προεχειρίσθη διάκονος τῆς Ἀγίας Σοφίας, κατόπιν δὲ προήχθη εἰς ἀρχιεπίσκοπον Κρήτης. Διεκρίθη ὡς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ καὶ ὕμνογράφος.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ.—'Εγεννήθη εἰς Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1879. Ἔσπουδασε Νομικὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Γαλλίαν καὶ διετέλεσεν ἀντιπρόσωπος τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του εἰς τὴν Ἰόνιον Βουλὴν. Μετὰ τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινοβούλιον. Διεκρίθη ὡς ποιητὴς διὰ τὴν μεγάλην φαντασίαν του καὶ τὸν ἀσυγκράτητον πατριωτισμὸν του.

ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.—'Εγεννήθη εἰς Πάτρας τὸ 1845 καὶ ἀπέθανε τὸ 1876. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τοῦ ἐν Ἀθήναις φιλολογικοῦ Συλλόγου «ὁ Παρνασσός» καὶ τῶν νυκτερινῶν σχολῶν του. Ἐγραψε ποιήματα καὶ δράματα. Διακρίνεται διὰ τὴν ἀρχαίζουσαν γλῶσσάν του καὶ διὰ τὴν βαθεῖαν μελαγχολίαν του, διὰ τὴν ὁποίαν ἀπεκλήθη «ὀλοφυρόμενος».

ΒΙΖΥΗΝΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1848 εἰς τὴν Βιζύνην τῆς Θράκης καὶ ἀπέθανε τὸ 1896 ἐν Ἀθήναις μὲ τεταραγμένης τὰς φρένας. Διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφίας, λόγιος καὶ ποιητὴς.

Τὸ σημαντικώτερον τῶν ἔργων του εἶναι σειρὰ ὠραιωτάτων διηγημάτων, ὅπου κατοπτρίζεται ἡ πολυπαθὴς ζωὴ τῆς Ἑλληνικῆς Θράκης, ὡς τὸ «Ἀμάρτημα τῆς μητρὸς μου», τὸ «Μόνον τῆς ζωῆς μου ταξίδιον» καὶ ἄλλα.

Ἐκ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου τοῦ Βιζυηνοῦ σημασίαν ἔχει ἡ «περὶ τοῦ καλοῦ παρὰ Πλωτίνῳ» πραγματεία του.

ΒΗΛΑΡΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1771 εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ζαγόριον τὸ 1823. Ἔσπουδασεν ἱατρικὴν εἰς τὸ Πατάβιον* τῆς Ἰταλίας, ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ.

Παραλλήλως όμως ήσυχολήθη με τὰ γράμματα καὶ θεωρεῖται ὡς εἰς ἓκ τῶν προδρόμων τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως.

ΒΙΚΕΛΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ.—'Εγεννήθη εἰς Σῦρον τὸ 1835. 'Απέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1907. 'Εγραψεν ἀπομνημονεύματα, ἱστορικά καὶ φιλολογικὰ μελετήματα, διηγήματα καὶ πολλὰ ἔργα κατάλληλα διὰ παιδιά. 'Ιδρυσεν τὸν «Σύλλογον πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων» διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ.

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ.—'Εγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1946. 'Εδημοσίευσεν πολλὰς ἱστορικὰς μελέτας σχετικὰς μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ τοὺς κατόπιν χρόνους καὶ ἀρκετὰ διηγήματα. 'Επίσης ἐξέδωκε τὰ «'Απομνημονεύματα» τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη καὶ τὰ «'Ενθυμήματα» τοῦ Κασομούλη.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΣ ΕΥΓΕΝΙΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1716 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἀπέθανεν τὸ 1806. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς, ἐπίσκοπος τῆς Χερσῶνος καὶ μέλος τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ρωσίας. 'Επιφανὴς φιλόλογος καὶ φιλόσοφος καὶ ὁ σημαντικώτερος διδάσκαλος τοῦ Γένους πρὸ τοῦ Ἀδελφάντιου Κοραΐ. Ὑπῆρξε πολυγραφώτατος.

ΒΥΡΩΝ ΛΟΡΔΟΣ (ΜΠΑΨΟΝ).—Διάσημος Ἀγγλος ποιητὴς καὶ ἔνθερος φιλέλλην. 'Εγεννήθη εἰς Λονδῖνον τὸ 1788. Εἶχε ψυχὴν φλεγομένην ἀπὸ τὰ ἰδεώδη τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ. 'Ενθουσιασθεὶς ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀφιέρωσεν ὅλας τὰς δυνάμεις του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της. Ἀπέθανεν ἀπὸ τὰς κακουχίας εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1825. Ἡ ποιησίς του περιέχει εὐγενεῖς καὶ ὑψηλὰς ἰδέας.

ΓΑΝΩΣΗΣ Β.—Διαπρεπὴς σύγχρονος γεωπόνος, γράψας πολλὰς σχετικὰς πραγματείας καὶ συντόνας ἐργασθεῖς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας ἐν Ἑλλάδι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο Β', ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ (1890-1947).— Παρὰ τοῦ πατρὸς του Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Στρατηλάτου ἐκληρονόμησε τὴν εἰς τὰ στρατιωτικὰ πράγματα ἐμβριθῆ ἀσχολίαν, τὴν ἀκλόνητον ἀφοσίωσιν εἰς τὴν ἑθνικὴν ἱστορίαν καὶ ἀρετὴν. Καὶ ἡ ἀείμνητος μήτηρ του Βασίλισσα Σοφία ἀπέβη εἰς αὐτὸν μεγάλη διδάσκαλος τῆς ἐν παντὶ λεπτολόγου τάξεως καὶ ἀκριβείας. Ἐξαιρετικὸν θαυμασμὸν καὶ σεβασμὸν πρέπει νὰ προξενῇ εἰς ἡμᾶς ἡ ὑπερήφανος καὶ ἡρωικὴ στάσις του κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον.

ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—'Εγεννήθη εἰς Καλάμας τὸ 1894. Ἐσπούδασεν Φιλολογίαν εἰς Ἀθήνας καὶ κατόπιν εἰς Γερμανίαν. Ὑπηρετήσεν διαδοχικῶς εἰς τὴν Δημοσίαν Ἐκπαίδευσιν ὡς καθηγητὴς, γυμνασιάρχης, γενικὸς ἐπιθεωρητὴς καὶ διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Ἐδημοσίευσεν : «'Αρι-

στοτέλους Πρώτη φιλοσοφία», «Πλάτωνος Πολιτεία», «Μελέτη τῶν Ἑλληνιστικῶν ἀνθρωπιστικῶν γραμμάτων», «Αἱ κατευθύνσεις τῆς συγχρόνου φιλοσοφίας» καὶ πολλὰς ἄλλας φιλολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς μελέτας εἰς τὸ Ἑγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν «Ἡλιος» καὶ τὸ περιοδικὸν αὐτοῦ.

ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.— Ἐγεννήθη τὸ 1871 εἰς τὴν Σίφνον καὶ ἀπέθανε τὸ 1942. Ἔσπουδασε Φιλολογίαν. Ἐξέδωκε τὴν ποιητικὴν συλλογὴν: «Σκαρβαῖοι καὶ Τερρακόττες», μετέφρασε δὲ ἑμμέτρως τὰς τραγωδίας τοῦ Αἰσχύλου καὶ τοῦ Σοφοκλέους. Τὰ ποιήματά του διακρίνονται διὰ τὸν γνήσιον λυρικὸν τόνον καὶ τὴν ἐπιμελῆ ἐπεξεργασίαν τοῦ στίχου.

ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Εἰς τῶν ἐπισημοτέρων πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐγεννήθη κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ζ' αἰῶνος εἰς Δαμασκόν, ἡ ὁποία κατεῖχeto τότε ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἔσπουδασε Φιλοσοφίαν, Ἱστορίαν καὶ Θεολογίαν. Μεταβὰς κατὰ τὴν περίοδον τῆς εἰκονομαχίας εἰς Κωνσταντινούπολιν διεκρίθη ὡς εἰκονολάτρης. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι ἡ «Πηγὴ τῆς γνώσεως». Συνέγραψε προσέτι «Λόγους» καὶ «Ἄσματα» καὶ συνέταξε τὴν «Ὀκτῶχχον», εἰς τὴν ὁποίαν περιελήφθησαν καὶ ἔργα ἄλλων ὑμνογράφων.

ΔΑΦΝΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ.— Ψευδώνυμον φιλολογικὸν τοῦ Θρασυβούλου Ζωιόπουλου.

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἄργος τὸ 1882 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1947. Ἐξέδωκε ποιητικὰς συλλογὰς, δράματα, διηγήματα καὶ μελέτας. Ὡς λογοτέχνης ἔμεινε πιστὸς εἰς τὴν ἐθνικὴν λαϊκὴν παράδοσιν.

ΔΟΥΚΑΣ.— Βυζαντινὸς ἱστορικός, ἀγνώστου βαπτιστικοῦ ὀνόματος, ζήσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Τόπος γεννήσεως καὶ ἀκριβῆ χρονικὰ ὅρια τοῦ βίου του ἀγνοοῦνται. Τὸ ἱστορικὸν αὐτοῦ σύγγραμμα, τοῦ ὁποίου διεσώθη ἀνεπίγραφον ἀντίγραφον ἐν παρισινῷ χειρογράφῳ, ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὰ ἔτη 1341-1462 καὶ εἶναι πηγὴ ἀξιόπιστος διὰ γεγονότα ὑποπεσόντα εἰς τὴν ἄμεσον αὐτοῦ ἀντίληψιν. Ἡ ἑκθεσις αὐτοῦ εἶναι λιτὴ, ἀλλὰ ζωηρὰ καὶ εἰς εὐληπτον γλῶσσαν.

ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ ΙΩΝ.— Ἐγεννήθη τὸ 1878 καὶ ἀπέθανε τὸ 1920. Ἔσπουδασε Νομικὰ καὶ ἐχρημάτισε διπλωμάτης καὶ πολιτευτῆς. Ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ἀγνὸς ἐλληνολάτρης. Συνέγραψε πολλὰς μελέτας καὶ λογοτεχνικὰ ἔργα ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ἰδας.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.— Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1859 καὶ ἀπέθανε τὸ 1951. Ποιητὴς καὶ λογοτέχνης πολυγραφώτατος, Ἀκαδημαϊκός. Τὰ ἔργα του διακρίνει ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ λατρεία πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐλληνικὴν ζωὴν, εἰς τοὺς κόλπους τῶν ὁποίων εὕρισκε τὴν εὐδαιμονίαν.

ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1736 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν Μόσχαν τὸ 1800. Διεκρίθη ὡς διδάσκαλος καὶ ἱεροκέρυξ. Ἀπὸ τοῦ 1779 διετέλεσεν ἀρχιεπίσκοπος Χερσῶνος καὶ ἀργότερον Σταυρουπόλεως. Κυριώτερα ἔργα του εἶναι τὰ δύο Κυριακοδρόμια (Ἑρμηνεία τῶν καθ' ἑκάστην Κυριακὴν ἀναγιγνωσκομένων Εὐαγγελίων καὶ Πράξεων τῶν Ἀποστόλων). Διακρίνεται διὰ τὴν ρητορικὴν του δεινότητα καὶ διὰ τὴν λογίαν παράδοσιν εἰς τὴν γλῶσσαν.

ΚΑΒΑΦΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν τὸ 1876 καὶ ἀπέθανε τὸ 1932. Ἐγραφε ὀλίγα σχετικῶς ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐν ἀρχῇ ἐκυκλοφόρησαν ἀπὸ χειρογράφου μεταξὺ τῶν φίλων καὶ θαυμαστῶν τοῦ ποιητοῦ. Βραδύτερον ἐξεδόθησαν ταῦτα εἰς βιβλίον μετὸν τίτλον «Ποιήματα».

Ὁ στίχος τοῦ Καβάφη εἶναι ἰδιόρρυθμος, ὡς καὶ ἡ γλωσσικὴ αὐτοῦ μορφή καὶ τὸ μέτρον. Τὸ περιεχόμενον πολλὰκις εἶναι τολμηρόν, ἀλλὰ ἡ μουσικότης τοῦ ποιήματος εἶναι ἀμέσως φανερά καὶ εὐχάριστος. Εἰς τὸ ποίημά του «Θερμοπύλες» καταφαίνεται ὁ διδακτισμὸς τοῦ ποιητοῦ.

ΚΑΛΒΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1792 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀγγλίαν τὸ 1876. Ἐζησε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ζωῆς του εἰς τὴν Ἰταλίαν, Ἑλβετίαν καὶ Ἀγγλίαν καὶ ἐσχέτισθη μετὸν Ἰταλὸν ποιητὴν Φώσκολον. Τὸ κύριον ἔργον τοῦ Κάλβου εἶναι δύο μικραὶ ποιητικαὶ συλλογαί, ἡ «Λύρα» καὶ τὰ «Λυρικά», ἀὶ ὁποῖα περιέχουν εἴκοσιν ᾠδὰς ἐντελῶς πρωτοτύπους ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ μέτρα καὶ τὰς ποιητικὰς εἰκόνας. Τὰ ποιήματά του διαπνέονται ἀπὸ φλογερὸν πατριωτισμόν, λυρικὴν δύναμιν καὶ μεγαλοπρέπειαν. Ἐσχάτως ἔγινεν ἡ ἀνακομιδὴ τῶν ὁστῶν του εἰς Ζάκυνθον.

ΚΑΡΑΣΟΥΤΣΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1873. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν λεπτοτέρων ποιητῶν τῆς παλαιᾶς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς, τὸ δὲ ἔργον του διακρίνεται διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν του ποιότητα.

ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ ΑΝΔΡΕΑΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1866 εἰς τὰ Λεχαινά τῆς Ἠλείας. Ὑπῆρέτησεν ὡς ἱατρός εἰς τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν καὶ εἰς τὸν στρατόν. Ἀπέθανε τὸ 1922. Ἐδημοσίευσεν μόνον διηγήματα καὶ ἐλάχιστα ποιήματα. Τὸ ἔργον του διακρίνεται διὰ τὴν βαθεῖαν ψυχολογικὴν διείδυσιν καὶ τὸν γλωσσικὸν πλοῦτον. Ἐπίσης ἰδιαίτερον γνώρισμά του εἶναι ἡ ἐπικὴ παράστασις τῶν γεγονότων.

ΚΟΛΟΜΠΗΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ.—Ἕλλην παπικὸς κληρικός, καὶ ποιητής. Ἐγεννήθη εἰς Κεφαλληνίαν τὸ 1688 καὶ ἀπέθανεν εἰς Χιμάραν ἄγνωστον πότε. Ἦτο προικισμένος δι' ἐξόχου ποιητικῆς ἰδιοφυίας. Ἐγραφε πολλὰ θρησκευτικὰ ποιήματα, ἐξ ὧν σφάζεται τὸ δεκατέτράστιχον (σονέττον) ὑπὸ τὸν τίτλον «εἰς τὴν μετástασιν τῆς Πανάγνου». Τὸ δεκατέτράστιχον τοῦτο εἶναι ἐκ τῶν πρώτων νεοελληνικῶν ποιημάτων, τῶν συνταχθέντων ὑπὸ γνωστῶν ποιητῶν.

ΚΟΡΑΗΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1764 ἐκ γονέων

Χίων και απέθανεν εις Παρισίους τὸ 1833. Ἐσπούδασεν Ἱατρικὴν εἰς Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους τὸ 1788, σύντροφον ἔχων καθ' ὅλον τὸν βίον του τὴν πενίαν. Εἰς Παρισίους ἐπεδόθη εἰς φιλολογικὰς μελέτας ἐκδίδων καὶ ἐρμηνεύων τοὺς ἀρχαίους Ἑλλήνας συγγραφεῖς πρὸς φωτισμὸν καὶ παιδευσιν τῶν ὁμοεθνῶν του. Ἡ ἐθνικὴ ἐργασία τοῦ Κοραῆ εἶναι τοιαύτη, ὥστε θεωρεῖται ὁ πρόδρομος τῆς ἐπαναστάσεως καὶ διδάσκαλος τοῦ Γένους.

ΚΟΡΝΑΡΟΣ ΒΙΤΖΕΝΤΖΟΣ.— Ἐλάχισται εἶναι αἱ πληροφορίες περὶ τοῦ ποιητοῦ τοῦ «Ἐρωτοκρίτου». Ὁ ἴδιος μᾶς λέγει εἰς τὸ τέλος τοῦ ποιήματος τὸ ὄνομα του καὶ ὅτι ἐγεννήθη εἰς τὴν πόλιν Σητεῖαν τῆς Κρήτης, ὅπου ἀνετράφη καὶ ἔγραψε τὸ ἔργον του. Βραδύτερον ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Κάστρον (Ἡράκλειον). Μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Κάστρου ὑπὸ τῶν Τούρκων Κρήτες μετέφερον τὸ χειρόγραφον τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» εἰς Ζάκυνθον, ὅπουθεν ἔγινε γνωστὸν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

ΚΟΥΓΕΑΣ Β. ΣΩΚΡΑΤΗΣ.— Ἐγεννήθη εἰς Δολοὺς τῆς Λακωνικῆς τὸ 1877. Καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ μέλος ἀπὸ τοῦ 1929 τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐγραψεν ἀξιολόγους ἐπιστημονικὰς πραγματείας, μεταξύ τῶν ὁποίων ἰδιαίτεράν θέσιν κατέχει ὁ «Ἀρέθας».

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ.— Ἐγεννήθη τὸ 1868 εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἠπείρου καὶ ἀπέθανε τὸ 1894 εἰς τὴν Ἄρταν. Νεώτατος ἡναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν τότε ὑπόδουλον ἰδιαίτεράν πατρίδα του καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου εἰργάσθη ὡς τυπογράφος καὶ ὑπάλληλος σιδηροδρόμων. Ἐγραψε ποιήματα καὶ ὀλίγα πεζὰ, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν καὶ ποιμενικὴν ζωὴν τῆς ἰδιαίτερας πατρίδος του. Τὰ ποιήματά του διακρίνονται διὰ τὴν νοσταλγικὴν καὶ τὴν εἰδυλλιακὴν διάθεσιν.

ΚΥΡΟΥ ΑΧΙΛΛΕΥΣ.— Ἐγεννήθη τὸ 1898 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1950. Ἐσπούδασε Φυσικομαθηματικά. Νεώτατος ἐπέδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ἔγραψε δὲ καὶ λογοτεχνικά ἔργα.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ.— (1753 - 1844). Διδάσκαλος τοῦ Γένους. Ἐγεννήθη εἰς Μηλιὲς τῆς Θεσσαλικῆς Μαγνησίας, ὅπου ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα. Βραδύτερον ἐσπούδασε Φιλοσοφίαν εἰς διάφορα πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα διετέλεσε διδάσκαλος εἰς Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας, μετὰ δὲ τὴν Ἐπανάστασιν ἐγένετο μέλος τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἔφορος τῆς Παιδείας. Ἐγραψε καὶ μετέφρασε διάφορα ἔργα, ἐν συνεργασίᾳ δὲ μετὰ τοῦ Φιλιππίδου Δανιὴλ συνέταξε βιβλίον γεωγραφίας μετὰ τὸν τίτλον «Γεωγραφία-Νεωτερικὴ» διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἑλληνοπαίδων τῆς ὑποδουλοῦ Πατρίδος.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.— Ἐγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἀπέθανε τὸ 1919. Ὑπῆρξε πολυγραφώτατος ἱστορικός συγγραφεὺς, ἐρευνήσας ἰδίως τὴν

μσαιωνικὴν ἱστορίαν, καὶ ἐπιστῆμων διεθνoῦς κύρους. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ πρωθυπουργὸς ἐπὶ μικρὸν διάστημα.

ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ.— Ἐγεννήθη τὸ 1811 εἰς τὸ Ληξούριον καὶ ἀπέθανε τὸ 1901. Ἔσπούδασε Νομικά, ἀλλ' ἡσχολήθη περισσότερον μὲ τὴν λογοτεχνίαν. Κυρίως ἐσατίρισε τὴν ἀμάθειαν καὶ τὰς προλήψεις τοῦ λαοῦ, τὸν ὅποιον ἤθελε νὰ διαφωτίσῃ καὶ ἐξυψώσῃ. Εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς καλυτέρους σατιρικοὺς μας.

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ.— Ἐγεννήθη τὸ 1858 εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἔπεσε τὸ 1912 εἰς τὸν Δρίσκον τῆς Ἠπείρου ὑπὲρ Πατρίδος. Ἔσπούδασε Φιλολογίαν εἰς Γερμανίαν καὶ ἔγραψε ποιήματα. Διεκρίθη κυρίως ὡς ποιητὴς συνέττων, εἰς τὰ ὅποια ἀναγνωρίζεται ὡς ἀριστοτέχνης.

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ.— Ἐγεννήθη εἰς Μεσολόγγιον τὸ 1870 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1943.

Ἔσπούδασε Νομικά, ἀλλ' ἡσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἰδίᾳ μὲ τὴν ποίησιν. Οἱ στίχοι του ἔχουν πλαστικότητα, μουσικότητα καὶ νοσταλγικὴν διάθεσιν.

ΜΑΡΚΟΡΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ.— Ἐγεννήθη τὸ 1826 εἰς Κεφαλληνίαν καὶ ἀπέθανε τὸ 1911 εἰς Κέρκυραν. Ἔσπούδασε Νομικά, διετέλεσεν ἀνώτατος ὑπάλληλος τῆς Ἰονίου πολιτείας καὶ βουλευτὴς Κερκύρας μετὰ τὴν ἑνωσιν τῆς Ἑπτανήσου.

Τὴν ποίησίν του χαρακτηρίζει ἡ τελειότης τῆς μορφῆς, ἡ κομψότης καὶ ἡ καταθέλγουσα τὰ ὦτα καὶ τὴν ψυχὴν ἁρμονία.

ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ.— Ἐγεννήθη εἰς Ζάκυνθον τὸ 1855 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1913. Εἶναι ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν Σολωμικὴν παράδοσιν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν ποίησιν.

Εἰς τὰ ποιήματά του διακρίνεται ρωμαντισμὸς καὶ ἀπαισιοδοξία.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ.— Ἐγεννήθη τὸ 1885 εἰς Ναύπακτον καὶ ἀπὸ τὸ 1935 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὸ θέατρον. Θεωρεῖται εἰς ἀπὸ τοὺς καλυτέρους λογοτέχνας. Εἶναι πολυγραφώτατος, ὃ δὲ κάλαμός του ἐνέχει ἀκρίβειαν καὶ ἐνάργειαν.

ΜΗΝΙΑΤΗΣ ΗΛΙΑΣ.— Ἐγεννήθη εἰς Κεφαλληνίαν τὸ 1669 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ληξούριον τὸ 1714. Ἔσπούδασεν εἰς Βενετίαν. Ὑπῆρξε δὲ καὶ μαθητὴς τοῦ Φραγκίσκου Σκούφου εἰς τὰ θεολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ μαθήματα.

Διεκρίθη ὡς ἐκκλησιαστικὸς ρήτωρ καὶ διδάσκαλος τοῦ Γένους κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας.

ΜΙΣΤΡΑΛ ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ.— Ἐγεννήθη τὸ 1830 εἰς Maillane παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ροδανοῦ καὶ ἀπέθανε τὸ 1914. Διάσημος Προβηγκιανὸς ποιητὴς, ἐπιτυχὼν τὴν ἀναμόρφωσιν τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς ἰδιαίτερας πατρί-

δος του Προβηγίας, τῆς ὁποίας ἐξύμνησε τὰς φυσικὰς καλλονάς, τοὺς θρύλους, τὰς παραδόσεις καὶ τὰ ἔθιμα εἰς τὸ μεγαλειῶδες του εἰδυλλιακὸν ἔπος «Μιρείγ» καὶ ἄλλα ἀξιόλογα ποιήματα. Ὁ Λαμαρτίνος τὸν ἀπεκάλεσε: «σύγχρονον ὁμηρικὸν ποιητὴν» καὶ «Ἕλληνα ποιητὴν ἐν Ἀβινίον».

ΜΟΝΑΧΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ἢ ΑΜΑΡΤΩΛΟΣ.—Ἐζησε κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα καὶ κατήγετο ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπωνομάσθη «Ἀμαρτωλός» ἐκ τῆς συνθεῖας τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ μοναχοὶ νὰ ἀποδίδουν εἰς ἑαυτοὺς τὸ ἐπίθετον τοῦτο.

Συνέγραφε χρονικὸν μιμούμενος τὸν χρονογράφον Θεοφάνην καὶ προγενεστέρους χρονογράφους.

ΜΟΣΧΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Μοναχὸς καὶ συγγραφεύς. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 545 εἰς τὴν Δαμασκὸν τῆς Συρίας. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Περσῶν εἰς τὴν Συρίαν καὶ Παλαιστίνην ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἔπειτα εἰς Ῥώμην, ὅπου καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 620.

Ἀξιόλογον μνημεῖον τῆς χριστιανικῆς φιλολογίας εἶναι τὸ ἔργον του «Λειμών», περιέχον πολλὰς εἰδήσεις περὶ μοναχῶν καὶ μοναχικοῦ βίου. Γραμμένον μὲ ἀπλότητα κατέστη τὸ προσφιλέστατον ἀνάγνωσμα καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τὴν Δύσιν, μεταφρασθὲν εἰς τὴν Λατινικὴν.

ΜΩΡΑΪ-ΤΙΔΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1850 καὶ ἀπέθανε τὸ 1929 εἰς τὴν Σκιάθον. Ἐσπούδασε Φιλολογίαν καὶ ὑπηρέτησεν ὡς καθηγητὴς Γυμνασίου. Ἠσχολήθη μὲ τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν, εἶναι δὲ ἐκ τῶν κορυφαίων Ἑλλήνων διηγηματογράφων.

Εἰς τὰ ἔργα του ἐκδηλώνεται ἡ γνησίᾳ θρησκευτικότης του καὶ ἡ μεγάλη ἀγάπη του πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν φύσιν.

ΝΙΡΒΑΝΑΣ ΠΑΥΛΟΣ.—Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Πέτρου Ἀποστολίδου. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ῥωσίαν τὸ 1866 καὶ ἀπέθανε τὸ 1937 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐσπούδασεν Ἱατρικὴν καὶ ὑπηρέτησεν ὡς ἱατρός εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικόν. Πολυγραφώτατος μυθιστοριογράφος, ποιητής, θεατρικὸς συγγραφεύς, διεκρίθη ἰδίως ὡς χρονογράφος. Διετέλεσε μέλος τῆς Ἀκαδημίας.

Τὸ ἔργον του χαρακτηρίζει ἡ εὐγένεια τοῦ γλωσσικοῦ ὅφους του.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, ὁ ἐξ Οἰκονόμων.—Ἐγεννήθη τὸ 1780 εἰς Τσαρίτσαιναν τῆς Θεσσαλίας. Ἐξοχος κληρικός, συγγραφεύς, ρήτωρ καὶ διδάσκαλος. Ἐδίδασκεν εἰς τὴν Μυτιλήνην, εἰς τὰς Σέρρας, εἰς τὴν Σμύρνην καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ 1834 ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔζησε συγγραφέων καὶ κηρύττων τὸν θεῖον λόγον μέχρι τοῦ θανάτου του (1857). Ἔργα του: «Τέχνη Ρητορικῆς», «Ἱερὰ κατήχησις», «Ρητορικοὶ Λόγοι», «Περὶ τῶν ἐρμηνειῶν τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς» κ.ἄ.

Ὁ Κωνστ. Οἰκονόμος ἀνεδείχθη κυρίως ὡς ρήτωρ καὶ κατέχει μίαν ἀπὸ τὰς πρῶτας θέσεις μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων λογίων τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ 19 αἰῶνος.

ΟΥΓΚΩ ΒΙΚΤΩΡ.—Εἰς τῶν μεγίστων ποιητῶν τῆς Γαλλίας (1802 - 1885) καὶ γενικῶς τοῦ 19^{ου} αἰῶνος· φιλόσοφος, μυθιστοριογράφος, δραματογράφος, πολυτενύμενος. Ὑπῆρξε μέγας φιλέλληνας καὶ πολλὰ ἔργα του μετεφράσθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ οἱ "Ἀθλοῖς", μέγα μυθιστόρημα ἀποκτῆσαν παγκόσμιον δημοτικότητα.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1859 εἰς τὰς Πάτρας ἐκ γονέων Μεσο-λογγιτῶν καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1943. Ἐσπούδασε Νομικὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη γενικὸς γραμματεὺς. Διωρίσθη μεταξύ τῶν πρώτων μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Πολυγραφώτατος ποιητῆς καὶ πεζογράφος. Εἶναι ὁ καθολικώτερος ποιητὴς μας, διότι ἐνεπνεύσθη τὰ ἔργα του ἀπὸ τὴν τρισχιλιετὴ ἔθνικὴν ἱστορίαν μας, ἀπὸ τὴν σύγχρονον εὐρωπαϊκὴν διανόησιν καὶ ἀπὸ τὸν συναισθηματικὸν βίον τῆς συγχρόνου ἐποχῆς.

Διακρίνεται διὰ τὴν δύναμιν τῶν ποιητικῶν συλλήψεων του, διὰ τὸν πλοῦτον τῆς γλώσσης, διὰ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ποιητικῶν ἐκφραστικῶν μέσων. Ἀποτελεῖ μαζί μὲ τὸν Σολωμὸν τὴν δυάδα τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν μας.

ΠΑΛΛΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸ 1851. Ἀπέθανε τὸ 1935. Ἀκρὸς ὁπαδὸς τοῦ δημοτικισμοῦ, ὑπῆρξε λόγιος εὐρυτάτης παιδείας. Νεο-ρώτατος ἐξέδωσεν εἰς κριτικὴν ἑκδοσιν τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους. Ἐγραψε ποιήματα καὶ ἐκαλλιέργησε κυρίως τὸ παιδικὸν τραγούδι. Μετέφρασεν εἰς τὴν δημοτικὴν τὴν Καينὴν Διαθήκην καὶ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου, ὡς καὶ ξένα ἔργα.

ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1851 εἰς τὴν νῆσον Σκιάθον ἐκ πατρὸς ἱερέως. Ἐσπούδασεν ὀλίγον χρόνον Φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Εἰργάσθη εἰς ἐφημερίδας ὡς μεταφραστὴς ἐκ τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς γλώσσης, τὰς ὁποίας εἶχεν αὐτοδίδαχθῃ. Ἀπέθανεν τὸ 1911. Ἐδη-καὶ ἀγγλικῆς γλώσσης, τὰς ὁποίας εἶχεν αὐτοδίδαχθῃ. Ἀπέθανεν τὸ 1911. Ἐδη-μοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ πολλὰ διηγήματα, δύο μυθιστορήματα καὶ ὀλίγα ποιήματα. Διακρίνεται διὰ τὴν γνησίαν θρησκευτικότητά του, διὰ τὸν πη-γάιον λυρισμὸν του καὶ διὰ τὸ ἰδιότυπον ὕφος του. Ἀπὸ πολλοὺς θεωρεῖται ὡς ὁ μεγαλύτερος διηγηματογράφος τῆς νέας λογοτεχνίας μας.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸ Καρπενήσι τὸ 1877 καὶ ἀπέθανε τὸ 1940. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης καὶ Ἀκαδημαϊκός. Ἐγραψε πεζοὺς ρυθμούς (πεζοτράγουδα), διηγήματα, μελέτας (κριτικὰς καὶ αἰσθητικὰς), ποιήματα καὶ δράματα. Διακρίνεται διὰ τὴν ἀκρίβειαν, ἐπιγραμμα-τικότητα καὶ ἀπλότητα τοῦ ὕφους του.

ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1815 εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ πατὴρ του ἐφονεύθη κατὰ τὰς σφαγὰς τοῦ 1821. Ἐξέπαιδευθῇ εἰς τὴν Ὀδησὸν μὲ δαπάναν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας. Τὸ 1851 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ὅπου ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του (1891).

Ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλα ἱστορικά ἔργα τοῦ ἔγραψε τὴν ἐξάτομον «Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους», διὰ τῆς ὁποίας ἀπέδειξε τὴν ἀδιάλειπτον συνέχειαν τοῦ ἱστορικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων μέχρι σήμερον.

ΠΑΡΑΣΧΟΣ ΑΧΙΛΛΕΥΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ναύπλιον τὸ 1838. Ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1895. Ἐγραψε πολλὰ ποιητικά ἔργα μικρὰ καὶ μεγάλα.

Ἡ ποίησίς του εἶναι ρητορική καὶ ρωμαντική.

ΠΑΣΣΩΒ (PASSOW) ΑΡΝΟΛΔΟΣ (1829 - 1870).—Γερμανὸς φιλόλογος, δημοσιεύσας, πλὴν διαφόρων φιλογολικῶν ἔργων ἀναφερομένων εἰς τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Σοφοκλέα, τὴν γνωστοτάτην συλλογὴν δημοδῶν νεοελληνικῶν ᾠσμάτων ὑπὸ τὸν τίτλον «Τραγούδια Ρωμαϊκά, *Popularia Carmina Graeciae recentioris*» ἐν Λειψίᾳ τὸ 1860.

ΠΕΡΡΑΙΒΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὴν Θεσσαλίαν τὸ 1776. Ἐμνήθη εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ρήγα πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους, εἰργάσθη δὲ πολὺ πρὸς ἐπιτυχίαν αὐτῶν. Ἐγραψε τὰ ἑξῆς: «Ἱστορία τοῦ Σουλίου καὶ τῆς Πάργας», «Ἐπιτομή τῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν», καὶ «Βιογραφία τοῦ Ρήγα Φεραίου».

ΠΑΤΙΜΕΖΑΣ - ΛΑΥΡΑΣ.—Φιλογολικὸν ψευδώνυμον τοῦ Πετιμεζᾶ Νικολάου. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1873. Ἀξιωματικὸς τοῦ Πυροβολικοῦ. Ἐγραψε διηγήματα, χρονογραφήματα, πολεμικὰς ἀναμνήσεις (1912) καὶ ποιήματα.

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1920. Ἐξέδωσε πολλὰς ποιητικὰς συλλογὰς, ἐν αἷς καὶ παιδικὰ ποιήματα, μετέφρασε δὲ καὶ τὰ «Εἰδύλλια» τοῦ Θεοκρίτου. Διακρίνεται διὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ ὅφους του.

ΠΟΛΙΤΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὰς Καλάμας τὸ 1852 καὶ ἀπέθανε τὸ 1912. Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἐπιστήμην τῆς Λαογραφίας, ὑπῆρξε δὲ πολυγραφώτατος.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ.—Φιλογολικὸν ψευδώνυμον τοῦ Δημητρίου Σωφώμου. Ἐγεννήθη τὸ 1879 εἰς τὴν Χίον καὶ ἀπέθανε τὸ 1932. Ἐξέδωσε τὴν ποιητικὴν συλλογὴν «Σκιές», μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθη καὶ δευτέρα «Οἱ μουσικὲς φωνές».

Ἡ ποίησίς του διακρίνεται διὰ τὴν μελαγχολικὴν διάθεσιν, τὴν λιτότητα τῶν ἑκφραστικῶν μέσων καὶ τὴν μουσικότητα τῶν στίχων του.

ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου, ἐβασίλευσεν ἐπὶ 46 ἔτη (913-959). Διέπρεψε περισσότερο ὥς συγγραφεὺς παρὰ ὥς αὐτοκράτωρ. Ἔργα του: «Ἱστορικὴ διήγησις τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων τοῦ αἰσίδιμου βασιλέως», «Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν», «Βασιλικά», «Συλλογὴ νόμων» καὶ ἄλλα.

ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ ΑΡΙΣΤΟΜΕΝΗΣ.—'Εγεννήθη εἰς τὴν Σίφνον, ἐσπούδασε Φιλολογίαν. Ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀπέθανε τὸ 1936. Ἐγραψε ποιήματα, ἔμμετρα δράματα καὶ μετέφρασε ξένα ἔργα. Τὸ ἰδιαίτερον γνώρισμα τῶν ἔργων του εἶναι ἡ φιλοσοφικὴ ἀνάτασις, ὁ ἰδεαλισμὸς καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ζωὴν, τῶν ναυτικῶν.

ΡΑΓΚΑΒΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1809 εἰς Κωνσταντινούπολιν. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, βουλευτὴς, ὑπουργὸς καὶ πρεσβευτὴς. Ἀπέθανε τὸ 1892. Ὑπῆρξε πολυγραφώτατος καὶ εὐρυτάτης μορφώσεως. Ἐδημοσίευσεν ἔργα ἀρχαιολογικά, ἱστορικά, λεξικά, λογοτεχνικά (διηγήματα, δράματα, κωμωδίας καὶ ποιήματα).

ΡΟΪΔΗΣ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ.—'Εγεννήθη εἰς Σῦρον τὸ 1835 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀθήνας τὸ 1904. Ἐγραψε διηγήματα καὶ κριτικὰς μελέτας. Διακρίνεται διὰ τὸ σπινθηροβόλον καὶ δηκτικὸν πνεῦμά του καὶ διὰ τὸ γλαφυρὸν ὕφος του.

ΣΑΤΟΒΡΙΑΝΔΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ PENE.—'Ενδοξος Γάλλος συγγραφεὺς καὶ διπλωμάτης (1768-1848). Εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς πρώτης φιλελληνικῆς κινήσεως ἐν Γαλλίᾳ. Ἡ ἐπίδρασις του εἰς τὰ γαλλικὰ γράμματα ὑπῆρξε τεραστία. Ἐγραψε : «Ὁδοιπορικὸν ἀπὸ Παρισίων εἰς Ἱεροσόλυμα», «Τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ» κ.ἄ. πολλά.

ΣΙΛΛΕΡ (SHILLER) ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1759 εἰς τὸ Μάρμπαχ τῆς Βυρτεμβέργης καὶ ἀπέθανε τὸ 1805 εἰς τὴν Βαϊμάρην. Ἐγραψε πολλὰ ποιητικὰ συλλογὰς καὶ δράματα, ἀναδειχθεὶς ὡς εἰς τῶν μεγάλων ποιητῶν τῆς Γερμανίας, ἰσάσιος τοῦ Γκαίτε. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἔχουν μεταφρασθῇ ὑπὸ διαφόρων πολλὰ ποιήματά του καὶ τὰ σπουδαιότερα τῶν δραμάτων του.

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1881 εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1952. Παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν εἰς Παρίσιους, ὅπου ἠκολούθησε μαθήματα λογοτεχνίας καὶ αἰσθητικῆς. Μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐγραψε κυρίως ποιήματα, δράματα καὶ κριτικὰς μελέτας.

ΣΚΟΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1854 εἰς Ἀθήνας καὶ ἀπέθανε τὸ 1925. Ἐσπούδασε Νομικά. Ἐγραψε ποιήματα, κοινωνικὰς μελέτας, ἡθογραφίας, ὁδοιπορικὰς ἐντυπώσεις καὶ σατιρικά. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος παραμένει μοναδικὸς μεταξὺ ὄλων τῶν νεωτέρων σατιρικῶν μας.

ΣΚΟΥΦΟΣ ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ.—'Εγεννήθη κατὰ τὸ 1645 εἰς Κυδωνίαν τῆς Κρήτης. Ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ ἐδίδαξε Φιλοσοφίαν καὶ Θεολογίαν εἰς τὴν Βενετίαν. Διακρίνεται διὰ τὴν ρητορικὴν του δύναμιν καὶ διὰ τὴν λαϊκωτέραν γλῶσσάν του ἐν συγκρίσει μὲ τοὺς περισσοτέρους συγχρόνους καὶ ἱερωμένους συγγραφεῖς.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1798 εἰς τὴν Ζάκυνθον. 'Εσπούδασεν εἰς τὴν Κρεμώναν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Παρίαν τῆς Ἱταλίας. Πλὴν τῆς Νομικῆς κατέγινε κυρίως εἰς φιλογολικὰς μελέτας καὶ εἰς τὴν ποιήσιν. *Ἐγραψε τὰ πρῶτα ποιήματά του εἰς Ἱταλικὴν γλῶσσαν, ἔνωρὶς ὅμως ἐπέδόθη εἰς τὴν συστηματικὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς γλῶσσης καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν ἑλληνικῶν ποιημάτων. Εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ «'Ἐθνικοῦ μας ὕμνου». Ἡ φιλοπατρία του, ὁ ἰδεαλισμὸς του, ἡ ποιητικὴ του πρωτοτυπία, ἡ ὁποία συνεδύασε κατὰ τρόπον θαυμαστὸν τὴν πλαστικότητα καὶ τὴν μουσικότητα, καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς δημοτικῆς γλῶσσης εἰς τὴν περιωπὴν τῆς ἐκφράσεως ἰδεῶν ὑψηλῶν, τὸν ἔχουν ἐπιβάλλει εἰς τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν ὡς τὸν μεγαλύτερον τῶν νεωτέρων ποιητῶν μας, ἂν καὶ τὰ ὠριμώτερα ἔργα του διεσώθησαν εἰς ἀποσπασμάτα.

ΣΟΥΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1852 εἰς τὴν Σῦρον καὶ ἀπέθανε εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1919. 'Εσπούδασε Φιλολογίαν. Ἀπὸ τὸ 1883 ἕως τὸ 1918 ἐξέδιδε τὴν ἑβδομαδιαίαν σατιρικὴν ἐφημερίδα «'Ο Ρωμιός». *Ἐγραψε πολλὰ σατιρικά ποιήματα καὶ τινὰ λυρικά. Διακρίνεται διὰ τὸ εὐφυολόγον πνεῦμα του, ἡ δὲ ποιησις του ἀποτελεῖ τὸν γελοιογραφικὸν πίνακα τῆς ἐποχῆς του.

ΣΟΦΟΥΛΗΣ ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΗΣ.—Πολιτικὸς ἐκ Σάμου, γεννηθεὶς τὸ 1863 καὶ ἀποθανὼν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1948. 'Εσπούδασεν εἰς Ἀθήνας καὶ Γερμανίαν, εἰδικευθεὶς εἰς τὸν κλάδον τῆς Ἀρχαιολογίας.

*Ἠγωνίσθη ἐν Σάμῳ ὑπὲρ τῶν προνομίων τῆς νήσου, ἡγηθεὶς τὸ 1907 ἐπαναστάσεως καὶ προετοιμάσας ἔπειτα ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἄλλα κινήματα, ἰδὼς τὴν ἐπαναστάσιν τοῦ 1912.

Διετέλεσε Γεν. Διοικητὴς Μακεδονίας, ἐπανειλημμένως πρόεδρος τῆς βουλῆς, ὑπουργὸς καὶ πρωθυπουργός.

ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ.—'Εγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1788. 'Εσπούδασεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Εὐρώπῃ Φιλολογίαν καὶ Φιλοσοφίαν. Κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς Ἐπαναστάσεως κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους δημοσίας θέσεις. *Ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ *Ὁθωνος ἐγένετο πολλάκις Ὑπουργὸς καὶ Πρωθυπουργός. Ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1872. Σπουδαιότατον εἶναι τὸ ἔργον του «Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως». Αὕτη εἶναι ἡ ἀρίστη πηγὴ διὰ τὴν μελέτην τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος.

ΤΣΟΥΝΤΑΣ ΧΡΙΣΤΟΣ.—'Εγεννήθη τὸ 1857 εἰς Στενὴμάχον τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ ἀπέθανε τὸ 1934 εἰς Ἀθήνας. Εἰς ἐκ τῶν διαπρεπεστέρων ἀρχαιολόγων, διεθνῶς γνωστὸς διὰ τὰς ἐπιτυχεῖς ἀνασκαφὰς του καὶ διὰ τὰ ἀξιόλογα συγγράμματά του.

ΦΕΡΑΙΟΣ ΡΗΓΑΣ.—'Εγεννήθη εἰς τὸ χωρίον τῆς Θεσσαλίας Βελεστίνον ἡ Φερὰς τὸ 1758 καὶ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν σουλτανικῶν ἀρχῶν εἰς Βελιγράδιον

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τὸ 1798. Διὰ τῆς «Μεγάλης Χάρτας» του, τῶν «Δικαίων τοῦ Ἀνθρώπου» καὶ τῶν φλογερῶν πατριωτικῶν ποιημάτων του συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἔθνικὴν ἀφύπνισιν τῶν ὑποδοῦλων προγόνων μας. Διὰ τοῦτο δικαίως ἀνεκρηρύχθη πρόδρομος καὶ πρωτομάρτυς τῆς Ἑθνικῆς Παλιγγενεσίας.

ΦΡΑΝΤΖΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1401 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀπέθανε μετὰ τὸ 1467. Διετέλεσε γραμματεὺς τῶν αὐτοκρατόρων Μανουῆλ καὶ Ἰωάννου Παλαιολόγου καὶ ἀνέλαβε πλείστας διπλωματικὰς ἀποστολὰς κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς τῆς ἀλώσεως συλληφθεὶς αἰχμάλωτος καὶ ἐξαγορασθεὶς ἀργότερον. Τὸ ἔργον του «Χρονικόν» εἶναι πολὺτιμος ἱστορικὴ πηγὴ καὶ ἔχει γραφῇ εἰς τὴν λογιάν γλῶσσαν μερικὰς παραχωρήσεις εἰς τὴν λαϊκὴν.

ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀγρίνιον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἰταλίαν τὸ 1920. Ἐγραψε ποιήματα, διηγήματα κ.ἄ. Εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τοῦ περιοδικοῦ «Τέχνη» (1898-1899), κατὰ τὴν κρισιμωτέραν περίοδον τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος, εἰς τὸ ὁποῖον συνειργάσθησαν οἱ καλῦτεροι λογοτέχναι.

ΧΟΡΤΑΣΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ρέθυμνον τῆς Κρήτης, ἀγνωστον ποῖον ἔτος, καὶ ἀπέθανε τὸ 1658. Τὸ μόνον διασωθὲν ἔργον του εἶναι ἡ τραγῳδία «Ἐρωφίλη», ἐν τῶν καλυτέρων ἔργων τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας.

ΧΡΙΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΧΡΙΣΤΟΣ.—Ἐγεννήθη εἰς τὸ Σούλι τὸ 1862 καὶ ἐσπούδασεν εἰς Σμύρνην καὶ Κωνσταντινούπολιν. Ἐγραψε διηγήματα μὲ ἔντονον ἠθογραφικὸν χρῶμα καὶ πολλὰς ἱστορικὰς μελέτας. Εἶναι ἀριστοτέχνης εἰς τὰς περιγραφὰς ἠθῶν καὶ ἐθίμων.

ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ.—Ἐγεννήθη τὸ 1772 εἰς τὴν Καστοριὰν τῆς Μακεδονίας. Ἐσπούδασε Νομικὴν καὶ Ἱατρικὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Προσελήφθη εἰς τὴν Αὐλὴν τοῦ Βουκουρεστίου, ὅπου κατέλαβε διάφορα ἀξιώματα ἐπὶ ἡγεμόνων Μουρούζη καὶ Καρατζᾶ. Ἀπέθανεν εἰς Βλαχίαν τὸ 1847.

Ἐγραψε λυρικά ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐξυμνοῦν ἀφελῶς καὶ ἀνεπιτηδεύτως τὰς ἀπολαύσεις τῆς ζωῆς (ἀνακρεόντεια), διὸ καὶ ἐπωνομάσθη «ὁ Νέος Ἀνακρέων». Εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς πρώτους ποιητὰς τῆς λαϊκῆς μας γλώσσης.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ

Α'. Ἐκ τῆς Συλλογῆς Γ. Καλαματιανοῦ

Σελίς

1. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, Ἀνδρέου Ἀρχιεπισκόπου Κρήτης, τοῦ Ἱεροσολυμίτου	8
2. Βίαι τῶν νέων Βασιλέων, Γεωργίου Μοναχοῦ :	
α) Εἰρήνη μετὰ Ρωμανοῦ καὶ Συμεὼν	10
β) Ἐπιδρομὴ τῶν Ρῶς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως	13
3. Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν, Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου	14
4. Ἀπὸ τὸ « Χρονικὸν » τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ : ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς συμπολεμιστάς του	20
5. «Εὐχὴ» (διὰ στίχων Ἀνακρεοντείων), Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ.	22
6. Ἐκ τῆς « Ἐρωφίλης » Γεωργίου Χορτάτση	43
7. Ἐκ τῆς « Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ », ἀγνώστου	48
8. Διδαχὴ τῇ Ἀγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ εἰς τὸ Σωτήριον Πάθος, Ἡλία Μηνιάτη	64
9. Περί τοῦ μὴ ζητεῖν ἀνταπόδοσιν παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων, Νικηφόρου Θεοτόκου	72
10. Τὰ δίκαια τοῦ ἀνθρώπου, Ρήγα Φεραίου	78
11. Ὁ Παπατρέχας, Ἀδαμαντίου Κοραῆ	89
12. Ἡ ἐκκλησία τ' Αἰ - Γεωργίου (Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις)	96
13. Οἱ κολόνες τοῦ Ὀλυμπίου (Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις)	97
14. Οἱ κόρες τοῦ Κάστρου (Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις)	97
15. Τὸ κυπάρισσι (Ν. Γ. Πολίτου, Παραδόσεις)	98
16. Παροιμίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ (Ν. Γ. Πολίτου, «Παροιμίαι»)	99
17. Ὁ Θούριος, Ρήγα Βελεστινλή (Φεραίου)	101
18. Ὁ Φιλάργυρος, Ἰωάννου Βηλαρά	105
19. Ὁ Ξένος (ἐκ τῆς συλλογῆς Α. Passow)	115
20. Ναναρίσματα (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ)	116
21. Τοῦ Λεβέντη καὶ τοῦ Χάρου (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ)	118
22. Σκλάβοι στοὺς Ἀρβανίτες (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ)	122
23. Τῶν Κλεφτῶν καὶ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαὶ)	125
24. Ἡ Θάλασσα (ἀποσπάσματα), Ἰωνος Δραγούμη	171
25. Μὲ τὰ πανιά, Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδου	173
26. Ὁ ὑψηλόφρων, Ἀνδρ. Λασκαράτου	192
27. Ἡ γυναικούλα, Ἀνδρ. Λασκαράτου	193
28. Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης, Ἐμμανουὴλ Ροῦιδου	241
29. Ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους, Χρίστου Τσούντα	249

	Σελίς
30. Ἡ μεταρσίωση τοῦ Δομηνίου Θεοτοκοπούλου, Ἀχιλλέως Κύρου . . .	253
31. Εἰς Σούλι, Ἀνδρ. Κάλβου	263
32. Φωτεινός, Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου	265
33. Σωκράτης, Ἰωάννου Πολέμη	278
34. Δικό μου φῶς, Ἰωάννου Γρυπάρη	279
35. Πατρίδες, Κωστή Παλαμά	290
36. Ἡ διαθήκη μου, Γεωργίου Σουρῆ	294
37. Σατιρικά ἐπιγράμματα, Κωνσταντίνου Σκόκου	294
38. « Νικηφόρος Φωκᾶς » (ἀπόσπασμα), Ἀριστομένους Προβελεγγίου . .	300

Β. Ἐκ τῆς Συλλογῆς Μ. Σταθοπούλου - Χριστοφέλλη

1. Ἀπὸ τὸν « Ἐρωτόκριτον », Μονομαχία Ἐρωτοκρίτου καὶ Ἀρίστου, Βι- τζέντζου Κορνάρου	31
2. Τ' Ἀνδρονίκου ὁ γιός, δημῶδες	41
3. Σάλπισμα Πολεμιστήριον, Ἀδαμαντίου Κοραῆ	84
4. Ἡ Ψυχούλα, Διονυσίου Σολωμοῦ	106
5. Ἡ σκιά τοῦ Ὀμήρου, Διονυσίου Σολωμοῦ	107
6. Ὡδὴ εἰς τὴν σελήνην, Διονυσίου Σολωμοῦ	107
7. Εἰς Φραγκίσχαν Φραιζερ, Διονυσίου Σολωμοῦ	108
8. Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, Διονυσίου Σολωμοῦ	111
9. Τοῦ Κάστρου τῆς Ὠριάς (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί)	112
10. Τοῦ Γιοφυριοῦ τῆς Ἀρτας (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί)	114
11. Τραγούδια τῆς ξενιτιάς (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί)	116
12. Ναναρίσματα (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί)	117
13. Μοιρολόγια (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί)	119
14. Βαίτικα (Ἐγκωμιαστικά, Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί)	120
15. Κλέφτικα (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί)	121
16. Σουλιώτικα (Ν. Γ. Πολίτου, Ἐκλογαί)	123
17. Ὁργάνωσις τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, Διανοητικὸς βίος, Κωνσταντίνου Πα- παρηγοπούλου	148
18. Ὁ θάνατος τοῦ Παλικαριοῦ, Ἰωνος Δραγούμη	162
19. Ὁ παπα - Νάρκισσος, Δημητρίου Βικέλα	194
20. Τὸ ἀμάρτημα τοῦ παπα - Γιώργη, Χρίστου Χριστοβασίλη	219
21. « Ἐτσι ἦταν », Γιάννη Βλαχογιάννη	229
22. « Αἶρας », Ν. Πετιμεζᾶ - Λαύρα	231
23. Πόνος ψυχῆς, Παύλου Νιρβάνα	233
24. Ἡ νίκη μας στὸ Πόγραδετς, Σπύρου Μελά	235
25. Ζωή, Ζαχαρία Παπαντωνίου	238
26. Εἰς Δόξαν, Ἀνδρέου Κάλβου	258
27. Ἡ πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπη μου, Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου	269
28. Ἐλιά, Λορέντζου Μαβίλη	270

	Σελίς
29. Τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος, Ἰωάννου Καρασούτσα	271
30. Εἰς δρομίσκον τῶν Ἀθηνῶν, Ἀχιλλέως Παράσχου	272
31. Στὸ σταυραϊτό, Κώστα Κρυστάλλη	276
32. Ὁρθὸ στέκεσαι ἀντίκρου μου ὁλόμορφο βουνό, Κώστα Χατζοπούλου	278
33. Τὸ λένε τ' ἀθρονάκια, Μιλτιάδου Μαλακάση	280
34. Τὸ στερνὸ παραμύθι, Λάμπρου Πορφύρα	282
35. Κύπρος, Σωτῆρη Σκίπη	282
36. Παῦλος Μελάς, Κωστῆ Παλαμᾶ	288
37. Χιμάρα, Κωστῆ Παλαμᾶ	288
38. Ἡ Ἐλπίδα, Φρειδερίκου Σίλλερ - Θεοφίλου Βορέα	312
39. Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδας, Λόρδου Βύρωνος - Ἀργύρη Ἐφταλιώτη	314

Γ'. Ἐκ τῆς Συλλογῆς Ν. Κοντοπούλου

1. Ἀπὸ τὴν « Βυζαντινὴν Ἱστορίαν » τοῦ Δούκα :	
α) Αἱ πρὸ τῆς ἀλώσεως διαπραγματεύσεις	17
β) Ὁ Θρῆνος ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως	18
2. Τῆς Ἀγιάς Σοφίᾶς (1453), δημῶδες	42
3. Περὶ Ἀγάπης, Νικηφόρου Θεοτόκη	74
4. Περὶ Πατρίδος, Κωνσταντίνου Οἰκονόμου (τοῦ ἐξ Οἰκονόμων)	76
5. Αἱ Ἀθῆναι τὸ 1791, ἀπόσπασμα ἐκ τῆς « Γεωγραφικῆς Νεωτερικῆς » Κωνσταντῆ - Φιλίππιδου	77
6. Σουλιῶται καὶ Σουλιώτισσαι, Χριστοφόρου Περραιβοῦ	82
7. Ὁ Πεζοπόρος τοῦ Μακροθῶνος, ἀπὸ τὰς « Παραδόσεις » Ν. Γ. Πολίτου	94
8. Τὸ σχέδιο τῆς Ἀγιάς Σοφίᾶς, ἀπὸ τὰς « Παραδόσεις » Ν. Γ. Πολίτου	95
9. Ἡ Ἀγία Τράπεζα τῆς Ἀγία-Σοφίᾶς, ἀπὸ τὰς « Παραδόσεις » Ν. Γ. Πολίτου	96
10. Τὸ λεοντάρι τοῦ Ὑμηττοῦ, ἀπὸ τὰς « Παραδόσεις » Ν. Γ. Πολίτου	97
11. Παροιμίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, ἀπὸ τὰς « Παροιμίας » Ν. Γ. Πολίτου	100
12. Ὁ Τρύγος, Ἀθανασίου Χριστοπούλου	103
13. Στολιδιάρης, Ἰωάννου Βηλαρᾶ	104
14. Ναναρίσματα, ἀπὸ τὰς « Ἐκλογὰς » Ν. Γ. Πολίτου	117
15. Τῆς Πάργας, ἀπὸ τὰς « Ἐκλογὰς » Ν. Γ. Πολίτου	124
16. Λόγος ἐπικήδειος εἰς Ἀνδρέαν Ζαΐμην, Σπυρίδωνος Τρικούπη	129
17. ΚΘ' Μαΐου, Σπυρίδωνος Λάμπρου	132
18. Γεώργιος Γεμιστός - Πλήθων, Κωνσταντίνου Γεωργούλη	154
19. Ὁ Πύραυλος, Σπύρου Μελά	178
20. Τὸ γιούσουρι, Ἀνδρ. Καραβίτσα	210
21. Ὡ ξένη, Σπύρου Μελά	237
22. Ἡ λαμπάδα τοῦ ἀδερφοῦ μου, Ζαχαρία Παπαντωνίου	239
23. Ἡ ποίησις τοῦ Ρήγα, Κωστῆ Παλαμᾶ	250
24. Δύο !, Γερασίμου Μαρκαρᾶ	269

	Σελίς
25. Τὸ ἄγαλμα τῆς Παρθένου, Δημητρίου Παπαρηγοπούλου	275
26. Δέηση γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Παπαδιαμάντη, Λάμπρου Πορφύρα	281
27. Εἰκόνες τοῦ χωριοῦ, Γεωργίου Δροσίνη	285
28. Θερμοπόδες, Κωνσταντίνου Καβάφη	287
29. Ἐλευθερία, Κωνσταντίνου Σκόκου	294
30. Ὁ φθόνος, Κωνσταντίνου Σκόκου	294
31. « Γαλάτεια », (ἀπόσπασμα) Σπυρίδωνος Βασιλειάδου	296
32. Ὁ Ἑλληγνικὸς Ὕμνος, Φρειδ. Μιστράλ - Κωστῆ Παλαμᾶ	313

Δ'. Ἐκ τῆς Συλλογῆς Ε. Φωτιάδης - Η. Μηνιάτη

1. Ἀπὸ τὸ Λειμωνάριον τοῦ Ἰωάννου Μόσχου	7
2. Διγενὴς Ἀκρίτας (ἐκ τοῦ 8ου Λόγου ἐκδ. Σπ. Λάμπρου Paris 1880)	23
3. Ἀπὸ τὸ « Χρονικὸν τοῦ Μορέως », ἀγνώστου	26
4. Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ, ἀπὸ τὰς « Ἐκλογὰς » Ν. Γ. Πολίτου	36
5. Διγενὴς (Κυπριακὴ παραλλαγή), δημῶδες	38
6. Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων ἔπαινος, Φραγκίσκου Σκούφου	59
7. Ἐκ τῶν κηρύγματων Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ :	
α) Ὁ σκοπὸς τοῦ κηρύγματός μου	62
β) Περί ἐλεημοσύνης	62
γ) Περί φιλεργίας καὶ πλοῦτος	63
δ) Κυριακὴ ἀργία	63
ε) Ἡ σπουδὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ σχολεῖον	63
8. Ἡ Μουσικὴ, Εὐγενίου Βουλγάρεως	70
9. Εἰς τὴν μετástασιν τῆς Πανάγνου, Φραγκίσκου Κολομπῆ	101
10. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς, Διονυσίου Σολωμοῦ	108
11. Ἡ Ἑλληνίδα Μητέρα, Διονυσίου Σολωμοῦ	109
12. Περιγελαστικὸν ᾄσμα, δημῶδες	121
13. Αἱ ἀρδεύσεις καὶ ἀποξηράνσεις εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, Βασιλείου Γανώση	136
14. Μακεδόνες Πρωτομάρτυρες, Σπυρίδωνος Λάμπρου	142
15. Ἡ ἔθνικὴ καὶ ἱστορικὴ συνείδησις, Σωτηρίου Κουγέα	160
16. Νικηφόρος Λύτρας, Θεμιστοκλέους Σοφοῦλη	180
17. Ὑποθῆκαι, Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Β'	240
18. Καλλιπάτειρα, Λορέντζου Μαβίλη	270
19. Ἡ ἐξοχή, Στεφάνου Μαρτζώκη	271
20. Παιδί μου, ὦρα σου καλὴ, Γεωργίου Βιζυηνοῦ	276
21. Λούης, Ἀλεξάνδρου Πάλλη	283
22. Τὸ πατρικὸ μας σπίτι, Στεφάνου Δάφνη	284
23. Ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, Σατοβριάνδου - Ε. Ροΐδου	309
24. Τὸ Ἑλληγνόπουλο, Βίκτωρος Οὐγκώ - Κωστῆ Παλαμᾶ	311

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. 'Απὸ τὸ Λειμωνάριον τοῦ Ἰωάννου Μόσχου	7
2. Λόγος εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, Ἀνδρέου Ἀρχιεπ. Κρήτης, τοῦ Ἱεροσολυμίτου	8
3. Βίαι τῶν νέων Βασιλέων, Γεωργίου Μοναχοῦ :	
α) Εἰρήνη μεταξὺ Ρωμανοῦ καὶ Συμεῶν	10
β) Ἐπιδρομὴ τῶν Ρῶς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως	13
4. Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανόν, Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου	14
5. Ἀπὸ τὴν « Βυζαντινὴν Ἱστορίαν » τοῦ Δούκα :	
α) Αἱ πρὸ τῆς ἀλώσεως διαπραγματεύσεις	17
β) Ὁ Θρῆνος ἐπὶ τῇ ἀλώσει τῆς Κωνσταντινουπόλεως	18
6. « Χρονικὸν », Γεωργίου Φραντζῆ : Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς συμπολεμιστάς του	20

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

A'. ENTEXNOS

1. « Εὐχὴ » (ἑπτὰ στίχων Ἀνακρεοντείων), Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ	22
2. Διγενὴς Ἀκρίτας, ἀγνώστου. (ἐκ τοῦ 8ου Λόγου, ἔκδ. Σπ. Λάμπρου, Paris 1880)	23
3. Ἀπὸ τὸ « Χρονικὸν τοῦ Μορέως », ἀγνώστου	26
4. Ἀπὸ τὸν « Ἐρωτόκριτον » Μονομαχία Ἐρωτοκρίτου καὶ Ἀρίστου, Βι- τζέντζου Κορνάρου	31

B'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ

1. Ὁ θάνατος τοῦ Διγενῆ, δημῶδες	36
2. Διγενὴς (Κυπριακὴ παραλλαγή), δημῶδες	38

3. Τ' Ἀνδρονίκου ὁ γιός, δημῶδες	41
4. Τῆς Ἀγιᾶς Σοφίᾶς (1453), δημῶδες	42

III. ΘΕΑΤΡΟΝ

1. Ἐκ τῆς « Ἐρωφίλης », Γεωργίου Χορτάτση	43
2. Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ (ἀπόσπασμα), ἀγνώστου	48

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΡΗΤΙΚΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟΝ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ 1821

I. ΠΙΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α'. ΕΝΤΕΧΝΟΣ

1. Ἑλλάδος καὶ Ἑλλήνων ἔπαινος, Φραγκίσκου Σκούφου	59
2. Ἐκ τῶν κηρυγμάτων Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ :	
α) Ὁ σκοπὸς τοῦ κηρύγματός μου	62
β) Περὶ ἐλεημοσύνης	62
γ) Περὶ φιλεργίας καὶ πλούτου	63
δ) Κυριακὴ ἀργία	63
ε) Ἡ σπουδὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ σχολεῖν	63
3. Διδασχὴ τῇ Ἀγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Παρασκευῇ εἰς τὸ Σωτήριον Πάθος, Ἡλία Μηνιάτῃ	64
4. Ἡ Μουσικὴ, Εὐγενίου Βουλγάρεως	70
5. Περὶ τοῦ μὴ ζητεῖν ἀνταπόδοσιν παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων, Νικηφόρου Θεοτόκη	72
6. Περὶ Ἀγάπης, Νικηφόρου Θεοτόκη	74
7. Περὶ Πατρίδος, Κωνσταντίνου Οἰκονόμου (τοῦ ἐξ Οἰκονόμων)	76
8. Αἱ Ἀθῆναι τὸ 1791 (ἀπόσπασμα ἐκ τῆς Γεωγραφίας Νεωτερικῆς), Κωνσταντᾶ - Φιλιππίδου	77
9. Τὰ Δίκαια τοῦ Ἀνθρόπου, Ρήγα Φεραίου	78
10. Σουλῶνται καὶ Σουλιώτισσαι, Χριστοφόρου Περραιβοῦ	82
11. Σάλπιγμα Πολεμιστῆριον, Ἀδαμαντίου Κοραῆ	84
12. Ὁ Παπατρέχας, Ἀδαμαντίου Κοραῆ	89

Β'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ

I. Παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ (ἐκ τοῦ ὁμωνύμου βιβλίου τοῦ Ν. Γ. Πολίτου) :

1. Ὁ Πεζοπόρος τοῦ Μαρθῶνος	94
---------------------------------------	----

2. Τὸ σχέδιο τῆς Ἀγιᾶς Σοφίᾶς	95
3. Ἡ Ἁγία Τράπεζα τῆς Ἀγίας - Σοφίᾶς	96
4. Ἡ ἐκκλησία τ' Ἀι-Γεωργίου	96
5. Τὸ λεοντάρι τοῦ Ὑμητοῦ	97
6. Οἱ κολόνες τοῦ Ὀλυμπίου	97
7. Οἱ κόρες τοῦ Κάστρου	97
8. Τὸ κυπαρίσσι	98
H. Παροιμίαι τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ (Ν. Γ. Πολίτου)	99

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

A'. ENTEXNOS

1. Εἰς τὴν μετάστασιν τῆς Πανάγνου, Φραγκίσκου Κολομπῆ	101
2. Ὁ Θούριος, Ρήγα Βελεστινλή, (Φεραίου)	101
3. Ὁ Τρύγος, Ἀθανασίου Χριστοπούλου	103
4. Στολιδιάρης, Ἰωάννου Βηλαρᾶ	104
5. Ὁ Φιλάργυρος, Ἰωάννου Βηλαρᾶ	105
6. Ἡ Ψυχούλα, Διονυσίου Σολωμοῦ	106
7. Ἡ σκιά τοῦ Ὀμήρου, Διονυσίου Σολωμοῦ	107
8. Ὡδὴ εἰς τὴν σελήνην, Διονυσίου Σολωμοῦ	107
9. Εἰς Φραγκίσκον Φραῖζερ, Διονυσίου Σολωμοῦ	108
10. Ἡ ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς, Διονυσίου Σολωμοῦ	108
11. Ἡ Ἑλληνίδα Μητέρα, Διονυσίου Σολωμοῦ	109
12. Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, Διονυσίου Σολωμοῦ	111

B'. ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ

1. Τοῦ Κάστρου τῆς Ὠρίᾶς, δημῶδες	112
2. Τοῦ Γιοφυριοῦ τῆς Ἀρτας, δημῶδες	114
3. Ὁ Ξένος, δημῶδες	115
4. Τραγούδια τῆς ξενιτιάς, δημῶδη	116
5. Ναναρίσματα, δημῶδη	116
6. Τοῦ Λεβέντη καὶ τοῦ Χάρου, δημῶδες	118
7. Μοιρολόγια, δημῶδη	119
8. Βαϊτικά (Ἑγκωμιαστικά), δημῶδη :	
α) Στὸ νοικοκύρη,	120
β) Στὸν προεστὸ τοῦ χωριοῦ	120
9. Περιγελαστικὸν ἄσμα, δημῶδες	121
10. Κλέφτικα, δημῶδη	121
11. Σκλάβοι στοὺς Ἀρβανίτες, δημῶδες	122
12. Σουλιώτικα, δημῶδη	123

13. Τῆς Πάργας, δημῶδες	124
14. Τῶν Κλεφτῶν καὶ τοῦ 'Αλῆ - πασᾶ, δημῶδες	125

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Ι. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Α'. ΜΕΛΕΤΑΙ, ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΙ, ΛΟΓΟΙ

1. Λόγος ἐπικήδειος εἰς Ἀνδρέαν Ζαΐμην, Σπυρίδωνος Τρικουπῆ	129
2. ΚΘ' Μαΐου, Σπ. Λάμπρου	132
3. Αἱ ἀρδεύσεις καὶ ἀποξηράνσεις εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, Βασιλείου Γανώση	136
4. Μακεδόνες Πρωτομάρτυρες, Σπυρίδωνος Λάμπρου	142
5. Ὁργάνωσις τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ. Διανοητικὸς βίος, Κωνσταντίνου Πα- παρηγοπούλου	148
6. Γεώργιος Γεμιστὸς - Πλήθων, Κωνσταντίνου Δ. Γεωργούλη	154
7. Ἡ ἐθνικὴ καὶ ἱστορικὴ συνείδησις, (1940), Σωτηρίου Β. Κουγέα	160

Β'. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ, ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ, ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑΙ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ,
ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ, ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ

1. Ὁ θάνατος τοῦ Παλικαριοῦ, Ἰωνος Δραγούμη	162
2. Ἡ Θάλασσα (ἀποσπάσματα), Ἰωνος Δραγούμη	171
3. Μὲ τὰ πανιά, Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδου	173
4. Ὁ Πύραυλος, Σπύρου Μελά	178
5. Νικηφόρος Λύτρας, Θεμιστοκλέους Σοφοῦλη	180
6. Ὁ ὑψηλόφρων, Ἀνδρ. Λασκαράτου	192
7. Ἡ γυναικίλα, Ἀνδρ. Λασκαράτου	193

Γ'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Ι. Ἡθογραφικά

1. Ὁ παπα - Νάρκισσος, Δημητρίου Βικέλα	194
2. Τὸ γιούσουρι, Ἀνδρ. Καρκαβίτσα	210

ΙΙ. Ἱστορικά

3. Τὸ ἁμαρτήμα τοῦ παπα - Γιώργη, Χρίστου Χριστοβασίλη	219
4. «Ἐτσι ἦταν», Γιάννη Βλαχογιάννη	229

Δ'. ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1. « 'Αέρας », Ν. Πετιμεζῆ - Λαύρα	231
2. Πόνος ψυχῆς, Παύλου Νιρβάνα	233
3. 'Η Νίκη μας στὸ Πόγροδετς, Σπύρου Μελᾶ	235
4. 'Ω Ξένε, Σπύρου Μελᾶ	237

Ε'. ΠΙΕΖΟΙ ΡΥΘΜΟΙ

1. Ζωή, Ζαχαρία Παπαντωνίου	238
2. 'Η λαμπάδα τοῦ ἀδερφοῦ μου, Ζαχαρία Παπαντωνίου	239
3. 'Υποθήκαι, Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Β'.	240

ΣΤ'. ΚΡΙΤΙΚΑ — ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

1. 'Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, 'Εμμανουὴλ Ροΐδου	241
2. 'Ο 'Ερμῆς τοῦ Πραξιτέλους, Χρίστου Τσουντα	249
3. 'Η ποίησις τοῦ Ρήγα, Κωστῆ Παλαμᾶ	250
4. 'Η μεταρσίωση τοῦ Δομηνίκου Θεοδοκοπούλου, 'Αχιλλέως Κύρου	253

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. Εἰς Δόξαν, 'Ανδρέου Κάλβου	258
2. Εἰς Σούλι, 'Ανδρέου Κάλβου	263
3. Φωτεινὸς (ἀπόσπασμα), 'Αριστοτέλους Βαλαωρίτου	265
4. 'Η πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη μου, 'Αριστοτέλους Βαλαωρίτου	269
5. Δύο !, Γερασίμου Μαρκορά	269
6. 'Ελιά, Λορέντζου Μαβίλη	270
7. Καλλιπάτειρα, Λορέντζου Μαβίλη	270
8. 'Η ἐξοχή, Στεφάνου Μαρτζώκη	271
9. Τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος, 'Ιωάννου Καρασούτσα	271
10. Εἰς δρομίσκον τῶν 'Αθηνῶν, 'Αχιλλέως Παράσχου	272
11. Τὸ ἄγαλμα τῆς Παρθένου, Δημητρίου Παπαρρηγοπούλου	275
12. Παιδί μου, ὦρα σου καλή, Γεωργίου Βιζυηνοῦ	276
13. Στὸ σταυραϊτό, Κώστα Κρυστάλλη	276
14. 'Ορθὸ στέκεσαι ἀντίκρου μου ὁλόμορφο βουνό, Κώστα Χατζοπούλου	278
15. Σωκράτης, 'Ιωάννου Πολέμη	278
16. Δικό μου φῶς, 'Ιωάννου Γρυπάρη	279
17. Τὸ λένε τ' ἀηδονάκια, Μιλτιάδου Μαλακάση	280
18. Δέηση γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Παπαδιαμάντη, Λάμπρου Πορφύρα	281
19. Τὸ στερνὸ παραμῦθι, Λάμπρου Πορφύρα	282
20. Κύπρος, Σωτῆρῃ Σχίπη	282
21. Λούης, 'Αλεξάνδρου Πάλλη	283
22. Τὸ πατρικὸ μας σπίτι, Στεφάνου Δάφνη	284

23. Εικόνες τοῦ χωριοῦ, Γεωργίου Δροσίνη :	285
α) Τὸ φτάσιμο	286
β) Γλυκοχαράματα	286
γ) Τὸ τάμα	287
δ) Τὰ πρωτοβρόχια	287
24. Θερμοπόδες, Κωνσταντίνου Καβάφη	288
25. Παῦλος Μελάς, Κωστῆ Παλαμᾶ	288
26. Χιμάρα, Κωστῆ Παλαμᾶ	288
27. Πατρίδες, Κωστῆ Παλαμᾶ :	290
α) Πάτρα	291
β) Μεσολόγγι	291
γ) Ἀθήνα	292
δ) Ἑλλάδα	293
28. Ἡ διαθήκη μου, Γεωργίου Σουρῆ	294
29. Ἐλευθερία (ἐπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	294
30. Ὁ φθόνος (ἐπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	294
31. Κρεῖσσον σιγᾶν (ἐπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	294
32. Εἰς θεατρικὸν συγγραφέα (ἐπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	295
33. Εἰς ἀστεῖον κνηγόν (ἐπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	295
34. Εἰς ἀδεξίαν πιανίστριαν (ἐπίγραμμα), Κωνσταντίνου Σκόκου	295

III. ΘΕΑΤΡΟΝ

1. « Γαλάτεια » (ἀπόσπασμα), Σπυρίδωνος Βασιλειάδου	296
2. « Νικηφόρος Φωκᾶς » (ἀπόσπασμα), Ἀριστομένους Προβλεγγίου	300

ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΕΚ ΤΗΣ ΞΕΝΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

I. ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ « Ὀδισσοικοῦ » τοῦ Σχταβριάνδου - Ἑμμ. Ροῖδου	309
--	-----

II. ΠΟΙΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. Τὸ Ἑλληνόπουλο, Βίκτωρος Οὔγκω - Κωστῆ Παλαμᾶ	311
2. Ἡ Ἑλπίδα, Φρειδερίκου Σίλλερ - Θεοφίλου Βορέα	312
3. Ὁ Ἑλληνικὸς Ὕμνος, Φρειδερίκου Μιστράλ - Κωστῆ Παλαμᾶ	313
4. Τὰ νησιὰ τῆς Ἑλλάδας, Λόρδου Βύρωνος - Ἀργύρη Ἑφταλιώτη	314

Λεξιλόγιον	317
Βιογραφικαὶ Σημειώσεις	342
Πίναξ περιεχομένων κατὰ Συλλογὰς	354
Πίναξ περιεχομένων	385

ΕΙΚΟΝΕΣ

1. Νικηφόρου Λύτρα « Τὰ μετὰ τὴν πειρατείαν »	185.
2. Νικηφόρου Λύτρα « Ἡ κλεμμένη »	187
3. Ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους	247
4. Δομηνίου Θεοδοκοπούλου « Προσευχή ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν Ἑλαιῶν »	255.

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον, εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

Ἀντίτυπον, στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου, θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ὁ διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιοῦν αὐτὸ δίδωκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἀρθροῦ 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15/21 Μαρτίου 1946 (Ἑφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

Ἑκδόσεις Δ', 1965 (X) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 30.000 Ἀπ. Δ. Σ. 70/9/11-10-65

Ἑκτύπωσης - Βιβλιοδεσία: ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε. Φιλαδελφείας 4 - ΑΘΗΝΑΙ

0020556187

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

